

دهزگای توێژینه‌وه‌و بلاوکردنه‌وه‌ی موکریانی

بو فویندنه‌وه و داگرتنی سه‌ره‌به‌هه کتێبه‌کانی دهزگای
موکریانی سه‌ردانی مالمپه‌ری دهزگای موکریانی به‌...

www.mukiryani.com

PDF4Kurd

بو په‌یه‌ندی..

info@mukiryani.com

MUKIRYANI
ESTABLISHMENT FOR RESEARCH & PUBLICATION

مه حره می راز

شهر حی غه زه لیاتی حافظ

دەزگای توێژینه‌وه و بلاوکردنه‌وه‌ی موکریانی

• مه‌حره‌می راز (شەرحی غەزەلیاتی حافز)

• نووسین: ئەکرەم عەنەبی

• نەخشەسازی ناوێ: طەحسین

• پیتچنین: موسلیح

• بەرگ: ناسۆ مامزادە

• ژمارە‌ی سپاردن: (١٦٣٣)

• نرخ: ٢٥٠٠٠ دینار (سێ بەرگ)

• چاپی یەکەم: ٢٠٠٨

• تیراژ: ١٠٠٠ دانە

• چاپخانه: چاپخانه‌ی خانی - دهۆک

مه‌حره‌می راز

شەرحی غەزەلیاتی حافز

ئەکرەم عەنەبی

زنجیره‌ی کتیب (٣١٢)

هه‌موو مافیکی بۆ دەزگای موکریانی پارێزراره

م‌آپەر: www.mukiryani.com

ئیمه‌یل: info@mukiryani.com

هه‌ولێر - ٢٠٠٨

هه مان فۆنتی غه زه له کانی پیشوو ههروه ها ده زگای موکریانی که زۆر به تاسه ی بلا بوونه وهی
ئهم کتیبه بوون.

دوو باره سوپاس بۆ هه موو لایهک

بیستون حه مه سالح

برای م. ئه کره م عه نه بی

۲۰۰۸-۲-۲۱

هه ولییر

روونکردنه وه

دوای ئه وهی مامۆستا (ئه کره م عه نه بی) سالانیتیکی دوور و دریتژ به رده وام بوو له سه ره
وه رگێرپان و لیکیۆلینه وهی غه زه له کانی حافزی شیرازی و له ته مه نی خۆیدا توانی ۲۷۹ غه زه له
ته واو بکات، به لام مه رگ ما وهی ته واو کردنی ئهم کاره ی نه دا و به ره هه مه که ی به چاوی خۆی
نه دیت و له ۱۹-۳-۲۰۰۷ له سه ره ریگای هه ولییر- که رکوک له رووداویکی دلته زیندا ئهم
ئاواته ی برده ژیر گل، بۆیه به پیوستی ده زانم هه ندیک روونکردنه وه له م بواره وه بجه مه پروو:

۱- مامۆستا به پیی گریبه ستیک له گه ل ده زگای موکریانی بریاری چاپکردنی ئهم
کتیبه یان به ستبوو.

۲- له ژیا نی خۆیدا هه ندیک له م کتیبه که تا کو غه زه لی ۱۵۰ بوو ئه رکی تایپ کردنی
ته واو بووبوو که ئه وهی که دیزاین کرابوو به ئاره زووی خۆی بوو به دانانی وینه و هه ندی
دیکو مینتی تایبه ت.

۳- له غه زه لی ۱۵۰ تا کو ۲۷۹ دوای مه رگی مامۆستا تایپکرا، بۆیه نه توانرا به ه یچ
شیوه یه که بۆ ریژی ئه وه ده ستکاری بکریت و که سیش ئه وه مافه ی به خۆی ره وانده دی ئهم کاره
بکات.

۴- دوا که وتنی ئهم کتیبه که زۆر چاره پروان بوون له به ره ئه وه بوو که تایپ کردنی
ده ستنوسه کان زۆری پیچوو ههروه ها پیمان خۆش بوو سه رجه م غه زه له کان له یه ک کاتدا
بلاوبینه وه...

له کو تاییدا سوپاسی زۆر و بیپایام بۆ هه موو دۆست و هاوه لانی مامۆستا و هاوکارانم له
به ئه نجام گه یانندی کاره کانی ئهم کتیبه به تایبه تی خوشکی زۆر به ریژ م. سه روه عوسمان له
کو لیژی زمانی زانکۆی سه لاهه ددین که به گیانیکی لیبووردوانه ئه رکی هه له چنی و دانانی

غەزەلى سەد و ھەشتا و يەكەم:

بەحرى رەمەلى ھەشتى مەخبونى ئەسلەمى مۇسبەغ
(فاعلاتن فعلاتن فع لان)

۱ – نغدها را بُودَ آيا كه عيارى گيرند

تا همه صومعه داران پى كارى گيرند

نايا دەبى (نەقدەكان) سەكەكان لە عەيار بەدن، تا ھەموو سۆفییانى خانەقا
(خانەقادرەكان) بۆن بەدوای كارى تۆوھ.

نقد: سەكە، بىگومان جاران سەكە ئالتون بووھ.

گيرند: بگرن (بەلام لە كارە لىكدراوھ كاندا واتە: كەى دەگوترىت).

عيارى گيرند: لە عيار بەدرىنى
صومعه داران: پىاوانى خانەقا، شىخ و
سۆفییانى خانەقا.

پى كارى گيرند: بە دووى كاریكدە بۆن، كاریكى دیکە پەيداكەن.

خواجە دلنیايە كە سەكە پىاوانى و مەشایخى خانەقا ھەمووى تەزویرە، بەلام ھەیفى كە سەكەى
كردارەكان لە عيارە نادرین. ئەو دەلى نايا بلىنى بى كە سەكەكان لە عەيار بەدرىن و ئەو كاتە
سەكەى تەزویرى پىاوانى خانەقا و سۆفى و شىخانى بانگەشە كەرى داعیەدار دەرکەوى و ریسوا بىن و
واز لە خانەقا بەینن و بە دوى كاریكى دیکەى جگە لە سۆفیگەرى و شىخایەتیدا بگەرپن.

۲ – مصلحت دید من آن است كه ياران همه كار

بگذارند و خم طرهى يارى گيرند

من وابە چاك ئەبىنم كە ياران ھەموو كاریك واز لى بەینن و لوولى زولفى یاریك بگرن.

مصلحت دید: چاوانى مەسلحەت بىن، بە چاك زانین.

بگذارند: بچەنە لاوھ، واز لى بىنن.

لە دپرى يەكەمدا كە خواجە كارى خانەقادرانى بە پوچ و تەزویر زانى، لىرەدا دەلى
چاوانى مەسلحەت بىنى من وابەچاك ئەزانى كە تەواى يارانى خانەقا واز لە تەزویر و رىاى
خانەقا بەینن و شوین عەشقى ھەقىقى بەكەون و بەدوای مورشىدیدا بۆن.

۳ – خوش گرفتند حریفان سر زلف ساقى

گر قلكشان بگذارند كه قرارى گيرند

حەریفان / دۆستان جوان سەرى زولفى ساقى دەگرن بە مەرجى گەر فەلەك بەپىلى نارام بگرن.

حەریفان: دۆستان، ياران
قرار: نارام

حەریفان لای خواجە عاشقانى رىگەى ھەقن و ساقى مورشىدانی ھەمان رىگە، لەم
بەیتەدا حەریفانى بادەنۆش لە بەرامبەر صومعه دارانى بەیتى يەكەمدا ھاتووھ و
پىچەوانەيەتى خواجە دەلى:

گەر رۆزگارى كەچ و بەدبەپىلى و مۆلەتبان پى بدات ئەوا دەست بە زولفى ساقىيەوھ دەگرن
و لە دايرەى مورشىداندە دەتۆپنەوھ و دەست لە (لجبل المتین) بەرنادەن.

۴ – قوت بازوى پرهيز به خوبان مفروش

كه درين خيل حصارى به سواری گيرند

ھىزى بازوى تەقواى بە جوانان و چاكان مەفرۆشە، چونكە لەم لەشكردا ھەسار / قەلايەك
بەسواری دەگرن.

بازو: بازوو
پرهيز: تقوى
مفروش: مەخەرپو، مەفرۆشە

خيل: لەشكر، ئۆردو، سوپا، كۆمەلە سواران – سوارە
حصارى: قەلايەك، ھەسارىك
لىرەدا خواجە كاریگەرى نىوان تەقوا (روالەتى ناين) و چاكي و جوانى (عەشقى ئىلاھى)
دەردەخات و لاينى دووھ بە كاریگەرتر دەزانىت و بە شىخ و خانەقادران دەلى: تۆ ھىزى
بازوى تەقوا لای عاشقان و عارفان دەمەخەوھ نازى تەقوايان بەسەردا نەفرۆشە، چونكە لە
سواری عاشقان و عارفدا ھىندە سوارچاكي تەقوادار ھەيە كە بەعەشق سوارىكيان قەلايەك
داگير دەكات.

۵ – يارب اين بچەى ترکان چه دليرند به خون

كه به تير مژه هر لحظه شكارى گيرند

يارەب ئەم مندالە توركانە چەند دلیرن لە خویترپىزیدا كە بەتیری برژانگ ھەرساتە
شكارىك دەگرن.

بچە ترکان: مندالە تورك، ھیما و رەمزی جوانى بوون و بەگشتى مەبەست لە (جوانان) ھ و
ئەكرى لىرەدا مەبەست لە مورشىد و كاملانى رىگەى تەرىقەت بىت.

شكارى گيرند: واتە شتى راودەكەن، شتانیك دەگرن.

خواجە سەرسامى خۆى بەرامبەر سەرنجراکیشى مورشىدانی كاملى رىگەى تەرىقەت
دەخاتەرپو.

دهلی: خواجه نهم مورشیده کاملانه چندین دلیرن له کوشتنی عاشقاندا و خستنه نیو داویانهوه، که به جوانی (تیری برژانگیان) همر ساته و نیچیریک راو دهکن و کهسیک گرفتاری عهشقی خوځیان دهکن.

۶ - رقص برشعر تر و ناله‌ی نی خوش باشد

خاصه رقصی که در آن دست نگراری گیرند

سه‌ماکردن به شیعری تهر و ناله‌ی (نای)یه‌وه خوځشه، به‌تاییه‌تی سه‌ماکردنیک که تیایدا دهستی یاری بگرن.

خاصه: به‌تاییه‌تی دست نگراری گیرند: دهستی یاری بگرن.

حافظ لهم به‌یتهدا جهخت له (سه‌ماع) - حال و سه‌مای ده‌رویشانه - ده‌کاتوه و ده‌لی سه‌ماعیک که تیایدا شیعری تهر بخوینریت و ناله‌ی نه‌ی بیت زور خوځشه به‌تاییه‌تی سه‌ماعیک که مورشید خوځشی دهستی تیادا بگریت بکه‌ویتته حاله‌وه.

(بو سه‌ماع پروانه غزه‌لی: دوتا نتوان کرد صبا نتوان کرد)

سر و بالای من آنگه که در آید مه‌سماع

چه محل جامه‌ی جان را که قبا نتوان کرد

۷ - حافظ ابنای زمان را غم مسکینان نیست

زین میان گر بتوان به که کناری گیرند

حافظ، خه‌لکی روژگار - ده‌وله‌مه‌ندان - خه‌می هه‌ژارانیان نییه، و اچاکتره گهر بکری لهم نیوه‌نده که‌نار بگرن.

ابنای زمان: کورانی زه‌مانه، واته: هوانه‌ی زه‌مانه ده‌وله‌مه‌ندی کردوون و فرسه‌ته‌کانیان گوستوته‌وه بوخوځیان، هه‌لپه‌رست.

گرتوان: گهر بتوانری، گهر بکری کناری گیرند: که‌نار بگرن، دوورکه‌ونه‌وه.

حافظ به هه‌ژاران ده‌لی هوانه‌ی روژگار ده‌وله‌مه‌ندی کردوون له خه‌می هه‌ژاراندا نین و هه‌رگیز دؤستیان نین بؤیه به پی پیویست مامه‌له‌یان له‌گه‌لدا بکن هه‌تا هه‌کری لییان دوورکه‌نه‌وه.

غزه‌لی سه‌د و هه‌شتا و دووه‌م:

به‌حری موزاریعی هه‌شتی نه‌خره‌بی مه‌کفوفی مه‌حزوف

(مفعول فاعلات مفاعیل فاعلن)

۱ - گر می‌فروش حاجت رندان روا کند

ایزد گنه ببخشد و دفع بلا کند

گهر مه‌یفرۆش پیویستی رندان دابینبکات، یه‌زدان گونا‌هی ده‌به‌خشیت و به‌لا لاده‌دات و دووری ده‌خاته‌وه.

حاجت: پیویستی، لیره‌دا مه‌به‌ست له پیویستی (مه‌ی)یه.

روا‌کند: دابینبکات، به‌ییتته جی یا به‌جی به‌ینی.

دفع بلا کند: ده‌فعی به‌لا ده‌کات، به‌لایان لی دوور ده‌خاته‌وه.

واته: گهر مه‌یفرۆشی عه‌شقی حه‌قیقی - پیری ریگه‌ی ته‌ریقه‌ت - پی‌داویستی رندان دابین بکات و شه‌رایی عه‌شقیان بداتی بینۆشن، خوا گونا‌هی عاشقان / رندان ده‌به‌خشیت و به‌لایان لی دوور ده‌خاته‌وه.

له‌راستیدا شه‌رایی مه‌یفرۆش گونا‌ه و به‌لا ده‌هینی، به‌لام خواجه لی‌ره‌دا ده‌لی شه‌رایی مه‌یفرۆشی عه‌شقی که عه‌شقی ئیلاهییه نه‌ییتته مایه‌ی نه‌وه‌ی که خوا له گونا‌هیان خوځسب و به‌لایان لی دووربخاته‌وه.

له هه‌ندیک له نوسخه‌کاندا به‌تاییه‌تی نوسخه‌دیرینه‌کان به‌بیانوی نه‌وه‌ی که (بلا) دووباره بوونه‌وه‌ی قافیه‌یه و نه‌مه‌ش له شیعردا نه‌نگییه و حافظیش که شاعیریکی نمونه‌یسه ناییت لهم نه‌نگییه‌ی تیادا بیت - (بلا) یان به (وبا) گوژیوه، به‌لام د. خرمشاهی بو ره‌تکردنه‌وه‌ی هم رایه قافیه‌ی دووباره‌کانی حافظی هیناوه‌ته‌وه و ده‌لی: زیاتر له حه‌فتا جار قافیه له شیعری حافظدا دووباره بوته‌وه و به‌نه‌نگی نه‌زانیه {خرمشاهی، ج ۱، ل ۶۸۷}، هه‌ر چۆن بیت له کۆنترین نوسخه‌کاندا (وبا) هاتوه (که نه‌خوځشی کوشنده - کولیرا ؟؟) یه، به‌لام نه‌وه‌ی جیگه‌ی سه‌رنج (ده‌فعی به‌لا) به‌کاره‌ینانیک باوی نیو کۆمه‌لگای نه‌و سه‌رده‌مه بووه و تا ئیستاش ماوه‌ته‌وه.

۲ - ساقی به‌جام عدل بده باده تا گدا

غیرت نیاورد که جهان پر بلا کند

ساقی به پیکی یه‌کسان باده دابه‌شکه تا گه‌دا، حه‌سره‌ت نه‌یگری و سه‌ره‌نجام جیهان پر فیتنه و ناشۆب ده‌بیت.

جام عدل: پینکی یه کسان، واته: به یه ک پینک که به شی هه مووان وه ک یه ک بیّت و کهس له کهس زیاتر نه بی.

غیرت: شاه و حسرت، غیره و حسادت. نیارود: نه هیئی.

بیگومان له ساقیدا گومان نییه که هه مان پیری مهیفرۆشی بهیتی یه کهم و مورشیدی ریگهی تهریقته، به لام (کهدا) به دهرویشان و رهندانی ههژاری بهیتی یه کهم یاخود واعیز و سو فییه داخ له دلّه کانی دیکه لیکندراده تهوه و بهوهش (غیرت) دوو واتای شاه و حسرت و خهفت - گهر گه دا بهواتای یه کهم لیکندریتتهوه - یاخود حسادت و غیره - گهر گه دا بهواتای دووهم لیکندریتتهوه - دهگه یه نیّت که ههردو مانا که تهواو پیچه وانهی یه کترن و مانای بهیته کهش به تهواوی گۆرانی به سهردا دیت و بهم شیویه ده بیّت:

۱ - (کهدا - رهندان) خواجه به ساقی ده لی: تۆ باده ی عهشق به یه کسان دابهش بکه و جیاوازی له نیوان ههژار و دهوله مه مند و فلان و فیساردا مه که، چونکه ته مه ده بیته مایه ی نهوه ی که رهندانی ههژار خهفت بخون و له ناهی حسرتی تهوانیشهوه دونیا پر ده بیّت له فیتنه و به لا، چونکه خوا حهقی مهزلومان ده سیئی و نزیان رهتناکاتهوه، یاخود خویان دونیا پر له شهر و ناشوب ده کهن (ته مه زیاتر لیکندانهوه ی کومه لایه تی).

۲ - (کهدا - واعیز و سۆفی داخ له دن) لیته دا خواجه به ساقی ده لیّت: تۆ باده ی عهشقی به یه کسان دابهش بکه و عادل به له دابهشکردنیدا، چونکه گهر وانه که ی واعیز و کاربه دهسته داخ له دلّه کانی شار به بیانوی نهوه ی که دادپهروه ی پیاده ناکریت و زولم هیه، مه یخانه ویران نه کهن و دونیا پر ده بی له ناشوب و به لا.

۳ - مارا که درد عشق و بلا ی خمار کشت

یا وصل دوست یا می صافی دوا کند

تیمه که دهردی عهشق و به لای خوماری کوشتی، یا وه سلی دوست یا شهرابی ساف (بی) خلته (دهرمانان دهکات).

خمار: خومار، مهستی، گیژی دوا ی مهستی و لیته دا مه بهست له (حجاب) ه.

خواجه دهردی عهشق به شهوق تاسه ی و دووری داوه ته قه له م، خوماریش گیژی نیو په رده کان و ده لی: ناخری ته م شهوق و تاسه یه و ته م هه مه رهنگییه له ویسالی مه عشوقدا تیمه ده کوژیّت و ورمان دهکات یا خود ویسالی و به یه کگه یشتن له گه ل یاردا دهرمانی دهکات یاخود عهشقی حه قیقی دوست - که به مه یی بی خلته ی ساف نیوی ده بات.

۴ - حقا کزین غمان برسد مؤدیه امان

گر سالکی به عهد امانت وفا کند

به راستی گهر ریواریک وه فای بو په یمانی (امانت) هه بیّت، مؤژده ی ناسوده یی و ته مان له غه مه کان دهکات.

غمان: غه مان، ته م غه مانه امان: ناسوده یی و ته مان، پاریزراوی.

عهد امانت: په یمانی نه مانهت، هه مان ته و ته مانه ته یه که مرۆف شانی داوه ته وه ژیری و لای عارفه کان عه شقه.

مؤژده ی زرگاری له غه م یا غه مان له قورنانی پیروژدا به ناشکرا دراوه و ته م به یتهش له و نایه تانه وه رگراوه. له قورنانی پیروژدا یازده جار - ولا هم یجنون - هاتوره که مؤژده ی بی غه مییه و - گه یشتنی مؤژده ی ته مان و زرگاری له غه مییش - هه مان ته م مؤژده یه یه که خوی گه وره به بنده کانی ته دات و هه ر بویه ته و ته مانه تهش پیمان ته دات، بو نمونه له سوره تی (البقره) نایه تی (۳۸) دا ده فهرموویت: ﴿فَمَنْ تَبِعَ هُدَايَ فَلَا خَوْفٌ عَلَيْهِمْ وَلَا هُمْ يَحْزَنُونَ﴾ هه روه ها له نایه تی (۶۲) ﴿مَنْ آمَنَ بِاللَّهِ وَالْيَوْمِ الْآخِرِ وَعَمِلَ صَالِحًا وَعَمِلَ صَالِحًا فَلَهُمْ أَجْرُهُمْ عِنْدَ رَبِّهِمْ وَلَا خَوْفٌ عَلَيْهِمْ وَلَا هُمْ يَحْزَنُونَ﴾ یا له نایه تی (۱۱۲) دا هاتوره: ﴿بَلَى مَنْ أَسْلَمَ وَجْهَهُ لِلَّهِ وَهُوَ مُحْسِنٌ فَلَهُ أَجْرُهُ عِنْدَ رَبِّهِ وَلَا خَوْفٌ عَلَيْهِمْ وَلَا هُمْ يَحْزَنُونَ﴾ هه روه ها له نایه تی (۲۶۱ - ۲۷۴) هه مان سوره تدا له (۱۷۰) ی سوره تی ال عمران و نایه تی (۶۹) ی سوره المائده) دا دو باره کراوه ته وه.

له نایه تی (۴۸) ی (الانعام) یشدا هاتوره ﴿وَمَا نُرْسِلُ الْمُرْسَلِينَ إِلَّا مُبَشِّرِينَ وَمُنذِرِينَ فَمَنْ آمَنَ وَأَصْلَحَ فَلَا خَوْفٌ عَلَيْهِمْ وَلَا هُمْ يَحْزَنُونَ﴾ هه روه ها له نایه تی (۳۵) ی سوره تی الاعراف یشدا به م شیوه هاتوره: ﴿يَا بَنِي آدَمَ إِمَّا يَأْتِيَنَّكُمْ رُسُلٌ مِنْكُمْ يَقُصُّونَ عَلَيْكُمْ آيَاتِي فَمَنْ اتَّقَى وَأَصْلَحَ فَلَا خَوْفٌ عَلَيْهِمْ وَلَا هُمْ يَحْزَنُونَ﴾ بو کرۆکی باسه که ی تیمه ته مانه تی مرۆف که (بلی) ی یه که مجاره له نایه تی (۴۶) ی (الحقاف) دا هاتوره: ﴿إِنَّ الَّذِينَ قَالُوا رَبُّنَا اللَّهُ ثُمَّ اسْتَقَامُوا فَلَا خَوْفٌ عَلَيْهِمْ وَلَا هُمْ يَحْزَنُونَ﴾

خواجه له م به یته دا نامازه به مه رجه کانی سه ره وه ده لی: گهر ریوار و سالکی ریگهی حه ق وه فای بو ته و به لیته هه بیّت که به خودای داوه و به رده وام بیّت تهوا به راستی له غه م و مه ینهت زرگاران ده بیّت و مؤژده ی زرگاری و نه جاتبو مان له غه م پیده کات.

۵ - گر رنج پیش آید و گر راحت ای حکیم

نسبت مکن به غیر که اینها خدا کند

نهی حکیم و فیهله سوف نه گهر رنج و نارده تهی بیته پیشه وه و گهر خوشی و رده تهی، مهیده پال غهیر (جگه له خودا)، چونکه نه مانه هموویان له لایهن خوداوهن.

پیش آمد: بیته پیشه وه، رویدات حکیم: فیهله سوف، حکیم، فله کناس.

نهم بهیته له بیری نه شعریانهی حافظه وه هله ده قولیت که ته واوی خوشی و ناخوشییه کان له لایهن خوداوه دین و کهسی دیکه دهستی تیایاندا نییه - بیگومان نهم بیر له قورنانشدا پالپشتی هیه و نیمه کوردیش به همان جور بیر ده کهینه وه.

له نایه تی (۷۸) سوره تی (النساء) هاتوره ﴿..... وَإِنْ تُصِيبُهُمْ سَيِّئَةٌ يَقُولُوا هَذِهِ مِنْ عِنْدِكَ قُلْ كُلٌّ مِنْ عِنْدِ اللَّهِ فَمَالِ هَؤُلَاءِ الْقَوْمِ لَا يَكَادُونَ يَفْقَهُونَ حَدِيثًا﴾ واته: نه گهر چاکه یه کیان تووش بیی ده لاین: نه وه لای خواویه و گهر خراپه یه کیان تووش بیی ده لاین نه مه له لایهن تزهویه، بلای هم مو له لای خواویه نهم قه ومه چییانه که له قسه تیناگهن.

خواجه به زمانیکی پاراوی جوان نهم مانایه دو باره ده کاتوه و به فیهله سوف و چه کیمه کان - که چاکه و خراپه ده دهنه پال عه قل یا هوکار یا نه ستیره - ده لای: مهیده نه پال هیچ کهسی دیکه (قدری خیر و شر) هم مو له خواوه دیت.

۶ - در کارخانه ای که ره علم و عقل نیست

وهم ضعیف رای، فضولی چرا کند

له ده زگا و کارخانه یه کدا له ریگه ی (بوازی) عیلم و عه قل نییه، بوچی وه همی لاواز (زه عیف) نیازی فزولی کردنی هه بیته؟

کارخانه ی: ده زگا و کارخانه یه کدا - مه به ست له ده زگای ویست و قه ده ری نیلاهییه وهم ضعیف: وه همی لاواز، گومانی لاواز - مه به ست له فله سه فه و گومانی مرژییه - له هه ندی نوسخه دا له بری وه هم - فه هم هاتوه.

رای فضولی کند: بیهوی فزولی بکات، نیازی فزولی کردنی هه بیته، مه به ستی فزولی کردنی هه بیته.

له به یی پیشودا خواجه به پرونی دیاریده کات و بو نه وهی ده گپرپته وه که کارخانه ی ته قدیری نیلاهی ده زگابه که که نه سلن عه قل بو نییه پی بخته ناوی و گومان و هه لاین جانندی توش هه مووی له ریگه ی عه قله وهیه، ناخر گومانی فله سه فیانه ی لاواز و بیینه مای (عاشقانه) که ی شیواوی نه وهیه بیهوی فزولی بکات و باس له شته نیلاهییه کان بکات.

وه که هه میسه حافظ لیتره دا بچوکی و که می عه قل له مه سه له نیلاهییه کاندا ده خاتپروو، که نهم روانگه یه شی - ره تکرده وهی عه قل له مه سه له نیلاهییه کاندا - روانگه ی باو و بالای عارفه کانه.

۷ - مطرب بساز عود که کس بی اجل نمرد

وان کو نه این ترانه سراید خطا کند

موترب عود لیتره، چونکه کهس بی نه جهل نه مرد، هه رکهس که نهم گورانییه ش نه لای - گورانی نه جهل - هه له ده کات.

بساز: لیتره، بزهنه، دروستکه ترانه: گورانی - مه به ست له گورانی کهس بی نه جهل نامریت -

نه این ترانه سراید: نهم گورانییه نه لای، واته باوه ری وانه بی که مردن نه جهله.

نهم به یته ش رتدانه وهی رای زاناکانه سه باره ت به مهرگ که پییان وایه مروق به خوینی یا به دل یا هه رشتیکی دیکه ی جهسته یی بنده و گهر نه وانه نه بن نه مریت، به لام خواجه به موسیقارنه ی عه شق - مورشید - ده لای عودمان بو بزهنه تا بکه وینه ره قص و سه ماع، چونکه کهس بی نه جهل نه مردوه و نامریت و هه رکهس باوه ری به م قسه یه نه بیته هه له ده کات و به هه له دا چوه، له قورنانی پیروزدا زور جه ت له جیگری نه جهل کراوه ته وه که نه دیته پیشه وه و نه پاش ده خریت، خوی گه وره ده فه رموویت: ﴿وَلِكُلِّ أُمَّةٍ أَجَلٌ فَإِذَا جَاءَ أَجْلُهُمْ لَا يَسْتَأْخِرُونَ سَاعَةً وَلَا يَسْتَأْجِدُونَ﴾ سورة الاعراف، نایه تی (۳۴)، هه روه ها له سوره تی منافقون نایه تی (۱۱) ده فه رموویت: ﴿وَلَنْ يُؤَخَّرَ اللَّهُ نَفْسًا إِذَا جَاءَ أَجْلُهَا وَاللَّهُ خَبِيرٌ بِمَا تَعْمَلُونَ﴾.

۸ - جان رفت در سر می و حافظ به عشق سوخت

عیسی دمی کجاست که احیای ما کند

گیان له ری مهیدا تیپه ری و حافظ به عه شق سووتا، عیسا نه فه سینک له کوئییه که زیندوومان بکاته وه.

در سر می: له ری مهیدا احیای ما کند: نیمه زیندو بکاته وه.

خواجه ده لای: ته مهن و گیانم له ریگه ی عه شقی حه قیقیدا به سه ر چو - تاسه و ناره زوو سووتاندمی کوانی یاریک که نه فسی عیسایی هه بیته و مردو زیندو بکاته وه و بیت نیمه ی مردو زیندو بکاته وه واته له م دورییه درمان بهینی...

غەزەلى سەد و ھەشتا و سېئەم:

بەحرى موجتەسى ھەشتى مەخبونى مەحزوف
(مفاعىلن فعلاطن مفاعىلن فعلىن)

۱ – دلا بسوز كە سوز تو كارھا بكند

نياز نيم شىبى دفع صد بلا بكند

ئەي دڭ بسوتى، چونكە سوتانى كارى زۆر دەكات، راز و نيازى نېوھشەو سەد بەلا دەگېرپتەوھ.
نياز: راز و نياز، دۇعا و نزا، پارانەوھ.

خواجه دان بە گەورەبى سوتانى دلدا دەنېت لە پېناو مەحبوبدا و سوتان و رازونيازى
نېوھشەوانى شەوبىداران زۆر بەكارىگەر دەزانېت و پىتى وايە كارى زۆريان پىتى ئەنجامدەدرى
دەبنە بەلاگېرپەوھ بۆيە بە دلى خۆى دەلى: ئەي دڭ بسوتى، چونكە سوتانى تو كارى زۆرى پىتى
ئەنجامدەدرى و كارىگەرى ھەيە و پارانەوھ و رازونيازى نېوھشەويش – بەلاى زۆر [سەد بە
نمونە] دەگېرپتەوھ.

۲ – عتاب يار پرى چەرە عاشقانه بکش

كە يك كرشمە تلافى صد جفا بكند

عاشقانه سەرزەنشتى يارى پەرى رووخسار، قەبوولبەكە، چونكە يەك ناز و كرىشمە، سەد
جەفا لەناو دەبات.

عتاب: سەرزەنشت و تورەبى پرى چەرە: پەرى رووخسار، پەرى شېوھ
عاشقانه: وەك عاشقان، عاشقانه بکش: راکېش، قەبوولبەكە
تلافى كند: لەناوى دەبات، دەيسرپتەوھ.

دیسانەوھ بە دلى خۆى دەلى، يار كە بەھۆى ھەلە و كەمتەرخەمى تووھ سەرزەنشت
دەكات، تو ئەم سەرزەنشتانەى يارى پەرىشېوھ بەرەسمى عاشقان – بەرەزامەندى و
خۆشحالېيەوھ – قەبوولبەكە، چونكە گەر پاش ئەم سەرزەنشتانە يار نازىك بكات و
كرىشمەيەك بنويىتى – كە جىلوھى سىفاتى جەمالېيە – ئەو تەنيا نازە ھەرچى زولم و جەفایە
– سەد بە نمونە – لەناو دەبات و دەيشواتەوھ.

۳ – ز ملك تا ملكوتش حجاب بردارند

ھر آنكە خدمت جام جهان نما بكند

ئەو كەسەى كە خزمەتى جامى جىھان نما (دڭ / مورشىد) بكات، پەردەى سەر جىھان
ماددە (محسوسات) و رۆحى بۆ ھەلدەدەنەوھ.

ملك: دەسەلات، سەلتەنت، جىھان بىنار، ماددىات، روالەتى جىھان.

ملكوت: گەورەبى، جىھانى رۆح و نور، رۆحى جىھان. حجاب بردارند: پەردە لاددەن.

(جام جىھان نما) ئەو پىكەيە كە نېھنېيەكانى جىھانى تېدا دەردەكەوت و لاي عارفەكان بۆ
دلى عارف بەكار دەھىترىت.

لەم بەيتەدا خواجه دەلى: ھەر كەس خزمەتى دلى عارفانەى خۆى بكات بە پاك راگرتن و
پاككردنەوھى لە ژەنگ و ژار ئەو ھەر لە جىھانى ھەستېپىكراوھكانەوھ تا جىھانى رۆح، پەردەى
بۆ لاددەن و نېھنېيەكانىان دەبېتى.

لاھورى – لە شەرەكەيدا – جام جىھان نما بە مورشىدى تەرىقەت دەزانېت و پىتى وايە كە
خزمەتكردن بە مورشىدى حق، ئەم گەورەبىيە بە مرۆفەدەبەخشىت. {لاھورى، ج ۱،
ل ۱۱۰۱}.

۴ – طيب عشق مسيحا دم است و مشفق ليك

چو درد در تو نيند كە را دوا بكند

پزىشكى عەشق مەسېخا نەفەس و مېھرەبانە، بەلام كە دەرد لە توذا نەبېنى كى
چارەسەر بكات.

مشفق: مېھرەبان.

پزىشكى عەشق ھەمان مورشىدى رېگەى ھەقە – وەك لاھورى لەبەيتى پېشووفا بە جام
جىھان نما دايە قەلەم. و رېنمايى دلانى دەردەدارى عەشق دەكات بۆلاى مەحبوب و ئەمەش
چارەسەرى دەردى دلېانە؛ بەھەر حال بۆ گەيشتنە دەرمان – مەعشوق – پېويستە دەرد
ھەبېت. دەردى عەشقىش لاھور دەردى رۆحانېيە نەوھك جەستەبى و سەرمايەى تەواوى
پېنغەمبەران و ئەوليا و خاسانى خودايە، لېرەدا خواجه بە دلى (ياخود ھەر كەسېكى دېكە كە
رەنگە وشكە سۆفېيەك بېت) دەلېت: پزىشكى عەشق – مورشىدى كامىل، پىرى تەرىقەت...
– نەفەسى مەسېخايى ھەيە و فو بە ھەر مردوويەكدا – دلېكى مردوودا – بكات زىندووى
دەكاتەوھ و ھېندە مېھربانىشە كە وادەكات بەلام كاتى – دەردى عەشق – تاسە و شەوق بۆ
گەيشتن بەھق – لە توذا نايىنېت چۆن چارەسەرى بكات، واتە: كەمتەرخەمى لە خۆتە كە
دەردى عەشقت نېيە ئەگەر پزىشكى عەشق بى كەم و كورپىيە. – ئەم بەيتە زياتر ماناى
مورشىدى كامىل بە جامى جىھان نماى بەيتى پېشوو دەبەخشىت.

۵ - تو با خدایِ اندازِ کار و دل خوش دار

که رحم اگر نکند مدعی خدا بکند

توکاری خۆت بدهدهستی خودا خۆت دلخۆش به، چونکه گهر موده‌عی رهم نه‌کات خودا ده‌یکات (ره‌حیمه).

توبا خدایِ اندازِ کار: کار بده دهستی خودا دل خوشدار: دلخۆش به، غم مه‌خۆ. دیسانه‌وه خواجه نامۆزگاری دل نه‌کات که کاروباری خۆت بده دهستی خوای میهره‌بانی خۆت، چونکه نه‌وه به ره‌حیمه و گهر موده‌ی رهمت پی نه‌کات، نه‌وه رهمت پی‌ده‌کات.

۶ - زبخت خفته ملولم بود که بیداری

به وقت فاتحه‌ی صبح یک دعا بکند

له‌به‌ختی خه‌والو دلته‌نگم، بلینی (به‌لکو) بیداریک - نه‌هلی دلّیک - له‌کاتی فاتحه‌ی به‌یانیدا دۆعا‌یه‌کم بۆ بکات.

بخت خفته: به‌ختی خه‌والو - به‌ختی خه‌وتوو.

ملولم: دلته‌نگم، مات و مه‌لوم.

بیداری: بیداریک، نه‌هلی دلّیک، که‌سی که دلّی به خوداوه گری‌دراوه و به‌یانیان شه‌وبیداره و دلّی بیداره.

به وقت: کاتی فاتحه: سوره‌تی فاتحه.

فاتحه‌ی صبح: سوره‌تای به‌یانیدا، ده‌ستپینکی به‌یانیدا، چونکه فاتحه (سهره‌تا و ده‌ستپینکی) قورنانی پیرۆزه نه‌کری به‌واتای نویژی به‌یانیش بی‌ت، به‌لام مانای به‌که‌م (سهره‌تای سه‌هر) باوتره.

خواجه له به‌ختی خه‌والوی خۆی دلته‌نگه و نا‌تومید بووه و نا‌واته خوازه که شه‌وبیداریک نه‌هلی دلّیک - که نه‌کری مه‌به‌ستی مورشیدی کاملی به‌یته‌کانی پیشوو بی‌ت - که له‌سهرتای به‌یانیدا یا له نویژی به‌یانیدا به‌ناگایه و به‌خه‌به‌ره و خه‌ریکی نزا و پارانه‌ویه دۆعا‌یه‌کی خیری بۆ بکات و رزگاری بی‌ی.

به کورتی خواجه ده‌لی به به‌ختی خۆم به‌مراد ناگه‌م مه‌گهر به‌نزای سه‌هری نه‌هلی دلان.

۷ - بسوخت حافظ و بوئی به زلف یار نبرد

مگر دلالت این دولتش صبا بکند

حافظ سووتا و بوئیکی زولفی یاری نه‌کرد، مه‌گهر سه‌با ری‌نمایی بکات بۆ نه‌م به‌خت و ئیقباله.

بوئی به زولف یار نبرد: بوئیکی زولفی یاری نه‌کرد. له زولفی یاره‌وه بوئیکی پی نه‌گه‌یشت.

دلالت بکند: ری‌نمایی بکات.

حافظ له‌م عه‌شقه‌دا سووتا و که‌چی بوئی زولفی یاری نه‌کرد - که بوئی زولفی یار ته‌جه‌لی و جیلوه‌ی سیفاتی جه‌ماله - واته: له‌گه‌ل نه‌وه‌ی که حافظ له عه‌شقه‌دا سووتا، به‌لام به مه‌رامی عاشقانه که جیلوه‌ی حه‌ق و سیفاته‌کانیه‌تی و به لیکای مه‌عشوقه نه‌گه‌یشت، مه‌گهر سه‌با - که نه‌فسی خیری ره‌حمانیه - بۆ نه‌م به‌خت و ئیقباله - بوئی زولفی یار و جیلوه - ری‌نمایی بکات، وه‌گهر نا خۆی پی ناگات.

غەزەلى سەد و ھەشتا و چوارەم:

بەحرى موجتەسى ھەشتى مەخبونى مەحزوف
(مفاعىلن فعلا تىن مفاعىلن فعلىن)

۱ – مرا بە رندى و عشق آن فضول عيب كند

كە اعتراض بر اسرار علم غيب كند

ئەو فزوليتى من بە رندى و عشق عەيبەدار دەكات (رەخنەم لىدەگرېت)، كە گازاندى لە نەيىنىيە كانى عىلمى غەيب دەكات.
فضولى: فزولتى، كەسى كە لە كارى خەلكىدا خۇي ھەلدەقورتىتى.
اعتراض: گازاندى.

اسرار علم غيب: نەيىنىيە كانى عىلمى غەيب، ئەو نەيىنىيە كانى كە عىشق و خۇشەويستى خوداش دەگرەنەو.

ھەندىك لە زانا و عالمەكان عەشقى نىوان خوا و بەندە رەتدەكەنەو. لىرەدا ئەكرى حافظ رەخنە لە وانە بگرېت و دەلتى كەسى من بەرەندى كە دل ھەلكەندەنە لە غەيرى خوا و عشق كە دلدانە بەخودا تاوانبار دەكات و رەخنەم لىدەگرېت كە فزولتيە و خۇي لە نىش و كارى خەلكىدا ھەلدەقورتىتى تەنانەت ئەم كارى خۇھەلقورتاندىنە لە نىش و كارى خوداشدا گازاندىيە لە نەيىنىيە كانى عالمى غەيب، چونكە مرؤف لە غەيبدا مەفتونى عەشقى ئىلاھىيە و – بەبرواى عارفان – ناتوانى لە داوى عەشقى ئىلاھى دەرجىت و ئەمەش يەكىكە لە نەيىنىيە كانى عىلمى غەيب.

۲ – كمال صدق محبت بين نه نقص گناه

كە ھركە بى ھنر افتد نظر بە عيب كند

كەمالتى راستى موحىيەت بىيەنە نەو كەم و كورتى گوناھ، چونكە ھەركەس نەزان بىت سەيرى عەيب دەكات.

بى ھنر: بى ھونەر، نەزان.

خواجە زاھىدى نەزان دەلتىت: سەيرى گوناھ و كەم و كورتى گوناھ مەكە بەلكو سەيرى ئەو عەشقىپاكەم بىكە كە ھەمە، چونكە مرؤفى نەزان تەنيا سەيرى عەيب دەكات گەرنا مرؤفى گەورە سەيرى چاكە دەكات.

۳- ز عطر حور بهشت آن نفس برآيد بوى

كە خاك مىكدهى ما عبير جيب كند

ئەودەمە لە عەترى خۇرىيە كانى بەھەشت بۇنى خۇش دىت كە خاكى مەبخانەى ئىمە وەك عەبىر (عەتر) بەدەن لە يەخەمان.

آن نفس: ئەو دەمە، بر آيد بوى: بۇن دىت، بۇنى بلاو دەبىتتەو.

عبىر: بۇنىكى خۇشە كە لەيەخە دەدرىت – عەبىر. جىب: يەخە.

وەك ھەمىشە حافظ عەشق و خۇشەويستى ئىلاھى بەگەورەتر لە ھەر شتى دىكە دەزانىت، لىرەدا لە بەراوردى بەھەشت و عەشقىدا دەلتى: خۇرى بەھەشت ئەو كاتە بۇخۇش دەبىت كە گەرد و تۇزى بەردەم دەرگای عەشقىخانە كانى ئىمە (عارفان) وەك عەتر (عەبىر) بدات لە يەخەى كراسەكەى.

۴ – چنان بزد ره اسلام غمزەى ساقى

كە اجتناب ز صہبا مگر صہيب كند

غەمزەى ساقى وا سەرەرتى بە ئىسلام گرت (ئىسلامى تالان كرت) كە مەگەر (سۇھەيب خ. ل) خۇي لەمەى و شەراب بىپارىزىت.

بزد ره اسلام: ئىسلامى تالان كرت، رىگەى بە ئىسلام گرت.

اجتناب: خۇ پارىزى: وازھىنان صہبا: شەراب، مەى.

صہيب: سۇھەيب، ھاوەلى بەرپىزى پىغەمبەر كە بە تەقوا و زوھد بەناوبانگ بوو.

خواجە باس لە سەرنجراكىشى جوانى و غەمزەى ساقى (مورشىد و واسطەى حەق) دەكات و دەلتى: خەمزەى ساقى ھىندە سەرنجراكىشە، بەسەرنجراكىشى خۇي ئىسلامى تالان دەكات – كە لىرەدا مەبەست لە ئىسلام بەندايەتى عەوامانە بىا رىبابازانەيە – و تەواوى مۇسلمانانى روالەتى روودەكەنە عەشقى ئىلاھى و مەگەر تەنيا كەسىكى زۇر (بەتەقواى) وەك سۇھەيب.

لەم بەبىتەدا (سۇھەيب) وەك نمونە ھىنراوئەتەو و مەبەست لەوہ نىيە كە سۇھەيب يەكى بىت لەعەوامان، چونكە بەندايەتى سۇھەيب زۇر گەورەيە و د. غنى سەبارەت بە سۇھەيب و بەندايەتى كوردنى سۇھەيب ئەم فەرموودەيەى پىغەمبەرى ﷺ كە دەفەرموى (نعم العبد صہيب لولم يخف الله لم يعصه) واتە: چاكتىن بەندە سۇھەيبە كە گوناھ نەكردنى لەبەر پاكى خودى خۇيەتى نەو كە لە ترسى گوناھ) { د. ھروى، ج ۲، ل ۷۹۰ }.

۵ - کلید گنج سعادت قبول اهل دل است

مباد کس که درین نکته شک و ریب کند

کلیلی گه نجی خوشبختی، پهسه ند لای تههلی دل، خوانه کا (نهبادا) کهس لهم خالهدا شک و گه مان بکات. مبادا: نهبادا، خوانه کات.

خواجه کلیلی خوشبختی - که به گنج و گوهه ری ئه داته قه لیم - به نهوه ده زانی کله لای تههلی دل و خاسانی خوا پهسه ند بیټ و ره زامه ندی نهوان به ده ست بهیټی، خوانه کا کهس لهم نوکته دا شک و گومانی هه بیټ، چونکه به خوشبختی ناگات.

۶ - شبان وادی آیمَن گهی رسد به مراد

که چند سال به جان خدمت شعیب کند

شوانی بیابانی (نهیمه ن) کاتی ده گات به مورد که چند سال به دل و گیان خزمه تی شوعه یب بکات.

شبان: شوان گهی: کاتیک رسد به مراد: به مورد ده گات.

شوانی دۆل / بیابانی نهیمه ن، هه زه تی موسایه، که ماوه ی (۱۰) سال شوانی هه زه تی شوعه یبی کرد. چیرۆکی هه زه تی موسا له قورناتی پیرۆزدا زۆر باسی لیتوه کراوه، له سوره تی (القصص) دا - که به کیکه له سوره ته کانی طوسین و زۆر باسی هه زه تی موسا ده کهن - به دریتزی باسی چیرۆکی هه زه تی موسا، له دایکبوون و گوه ره بوون و راکردنی له دهستی پساوانی فیرعه ون و رویشتنی بۆ مه داین و له وی بینینی دوو کچه که ی هه زه تی شوعه یب و ئاودانی مه ره کان بۆیان و رویشتنی بۆلای هه زه تی شوعه یب و شه رتی (۱۰) سال شوانی مه ره کانی له به رامبه ر به کی له کچه کانیدا و.... سوره تی القصص ئایه تی (۱ - ۵۰).

خواجه لیته دا هه زه تی موسای وهک (ریبوا ری ته ریه ته) هیئاوه ته وه و هه زه تی شوعه یبیش به ره مز ی (خاسانی خوا و مورشیدان - نههلی دلی بهی تی پیشوو) داناوه و ده لئی: موسا کاتی به مورد ده گات که به دل و گیان چند سالی ک خزمه تی هه زه تی شوعه یب بکات و هه ر ریبوا ریکی ئه م ریگه یه ش کاتی به مورد ده گات که چند سالی به دل و گیان له خزمه تی شوعه یب ئاساکاندا - نههلی دلاندا - بیټ.

۷ - ز دیده خون بچکاند فسانه ی حافظ

چو یاد وقت زمان شباب و شیب کند

چیرۆکی حافظ خوین له دیده دههینی، چونکه یادی سه ره ده می کاتی لای و پیری ده کاته وه.

فسانه: چیرۆک، سه ره گوزه شته

بچکاند: دههینی، ده چکیینی.

شیب: پیری.

خواجه ده لئی له بهر نهوه ی چیرۆکی حافظ (شیعری حافظ) باسی ژیان و زه مانی سه ره ده می لایټی و پیری ده کات و یادیان ده کاته وه فرمیسک له چاران دههینی، هیئده زۆر که ده بیټه خوین و له بری فرمیسک خوین به چاواندا دههینی.

غزه لی سهد و هه شتا و پینجه م:

به حری ره مه لی هه شتی مه خبونی محروف

فاعلاتن فعلاتن فعلن

۱ - طایر دولت اگر باز گذاری بکند

یار باز آید و با وصل قرار ی بکند

نه گهر بالنده ی به خت جار یکی دیکه بیته وه یار دیتته وه و قهرار بۆ دیدار داده نی.

طایر دولت: بالنده به خت، در که یه له بالنده ی هوما / سیمرغ (که سیبهر به سهر ههر که سیکدا بکات به خت رووی تیده کات.

گذاری بکند: گوزه ری بکات، بیته وه به لامدا باز آید: دیتته وه باز: دووباره، دیسانه وه

خواجه ده لی گهر به خت روم لی بنیت و بالنده ی هوما جار یکی دیکه به سهرمدا گوزه ر بکات یار دیتته وه قهراری ژوان داده نی.

۲ - دیده را دستگه در و گهر گرچه نماند

بخورد خونی و تدبیر نثاری بکند

گهرچی چوانم سهرمایه ی دور و گه وه هری نه ماوه، خوین ده خوات (رهنج ده کیشی) بیر له خو فیدا کردنیک ده کاته وه.

دستگه: ده ستگا، سهرمایه، سه لات و توانا در و گوهر: دور و گه وه هر - مه به ست له فرمیسه -

بخورد: ده خوات، خوین خواردن (خوینی دل / جگهر خواردن) به واتای رهنج کشیان و غهم خواردن. تدبیر: بیر کردنه وه، ریکخستن.

جاران باو بوو که که سیک له دور وه هاتوه، شتیکی بۆ کراوه به قوربانی، له م دیارده وه یه خواجه ده لی که به خت به سهرماندا سایه بکات و یار بیته وه، پیویسته شتیکی بۆ بکه مه قوربانی، به لام سهرمایه ی فرمیسه کی چوانم له ده ست داوه و له کاتی دوری یاردا هیئنده گریام دور و گه وه هری فرمیسه کی چوانم وشکی کردوه، گهرچی شه وه ش نه ماوه، به لام دیدم بیر له وه ده کاته وه که خوینی دل بخوات و بیکاته قوربانی له بهر پیی یاردا، واته له بری فرمیسه کی خوینی بۆ برژی یا هه ول و ره نجی زوری له پیناودا بدات.

۳ - دوش گفتم بکند لعل لبش چاره ی من

هاتف غیب ندا داد که آری، بکند

شهوی رابردوو گوتم: لیوی یاقوتی چاره ی من ده کات، سروشی غه یب دای به گویمدا شه ری، ده بکات.

خواجه ده لی: شهوی رابردوو به خویم ده گوت لیوی یاقوتینی یار چاره ی ده ردی دوری من ده کات و نژیکی له و (یاری حهق) نارامم ده کاته وه، فریشته ی غه یب که سروش ده هیئتی دای به گویمدا و گوتم، شه ری - بی نومیئمه به - لیوی یاقوتینی - ارحم الراحمین - ده بکات.

۴ - کس نیارد بر او دم زدن از قصه ی ما

مگرش باد صبا گوش گذاری بکند

کهس ناویزی له به رده م شه ودا باسی نیمه بکات، مه گهر بادی سه با پیدا به گویمدا.

نیارد: ناویزی، جورته ت ناکات. براو: له به رده م شه ودا، لای شه ودا.

دم زدن: قسه کردن، باسکردن. گوش گذاری: به گویمدا.

خواجه ده لی: کهس ناویزی لای یار باسی چیرۆکی خه مباری ژیبانی بکات، مه گهر بای سه با به م شه رکه هه ستیت و قسه و باسی نیمه به گویم یاردا بدات.

۵ - داده ام باز نظر را به تذروی پرواز

بازخواند مگرش نقش و شکاری بکند

بازی نیگای خویم به ره و (تذرو) یه که هه لفراندوه، به نومیئدی شه وه ی شیوه ی خسته نه داوی فیربی و راوی کات {مه دی معنیان، ل ۳۱۷}.

تذرو: جوژه بالنده یه که (قرقول) پرواز دادن: هه لفراندن

نقش: به گوتمی سوودی، جوژه نامرازی که که ده نگی بالنده ده ره ده هیئتی بۆ فریودانی بالنده کان و راکیشانیان به ره و دامگه.

واته: من چوانم وه ک باز بۆ یار (تذرو) هه لداوه و هه لفراندوه تا به ده ستی به ییم و ره جم پی بکات یا خود بیبیم و به دیداری شادیم، جا بۆ شه وه ی بکه ویتته داوه وه ده نگی بالنده دووباره ده که مه وه (به هوی نامرازی نقش) شه وه تا به لکو بازی دیدم داوای بکات.

به کورتی، سوود له ههر ریبه ک و ره ده گرم بۆ دیتنی یار.

۶ - شهر خالیست ز عشاق بود کز طرفی

مردی از خویش برون آید و کاری بکند

شار خالییه له عاشقان، بلایی که له لایه که وه پیاوینک پیاوته تی خوینی و کاریک بکات.

مردی از خویش برون آید: پیاوینک پیاوهتی خۆی بنوینێ. دلیری خۆی بنوینێ.

شار له عاشقان خالییه و خواجه له پیاوینک / مهردیک ته گهڕی که پیاوهتی خۆی نیشان بدات و لهم بارودۆخه ناهه مواره دا — که شار له عاشقان خالییه — کاریک بکات. ئه و کاره چیه که خواجه خوازیاره مهردیک ته نجامی بدات. ته کری کاتی شار عاشقانی لی پراوه، کاری عهشق و باری عهشق بیت، یاخود رینمایی کهسانی بیت بو عهشق، چونکه بهراستی چ عهشق و چ رینمایی بو عهشق لیبرانی دهویت.

۷ — کو کریمی که ز بزم طربش غمزدهای

جرعهای در کشد و دفع خماری بکند

کوا کهریمیک که له به زمی شادی و تهره بیدا خه مباریک پیکی هه لدات و خورمای وه لاده نیت.

غمزدهای: خه مباریک. درکشد: هه لدات.

خماری: خوماری، گیژی پاش مهست له زاراوهی عارفاندا په ردهی سه ر مه عشوق که نه بیتته ریگر له به ردهم به یه کگه شتنی عاشقان و مه عشوقدا.

له رواله تدا پیکی شه راب خومار مهست تر ده کات، به لام پیکی موتریبی عه شقی ئیلاهی خوماری لاده بات مه بهست له که ره میشی مورشیدانی به زم و تهره بن، بو یه خواجه — که له به یتی پیشوودا خوازیاری مهردیک بو که هه مان مورشید بو — لی ره دا دیسانه وه له دوی مورشیدیک به خشنده و یله که عاشقانی په رده له سه ر دلان به بادهی عه شقی ته زه لی مهست بکاته وه و به دیداری یاریان شاد بکاته وه.

۸ — یا وفا یاخبر وصل تو مرگ رقیب

بازی چرخ یکی زین همه کاری بکند

(خۆزگه) سه ره نجام دهستی (یاری) که ردوون به کی له م سی شته ی ته نجامده دا: یا وه فا یا هه وائی وه سللی تو یا مه رگی ره قیب.

۹ — حافظا گر نروى از در او، هم روزی

گذری بر سرت از گوشه کناری بکند

ئه ی حافظ گه ره به رده رگای نه رۆیت دوورنه که ویتسه وه — رۆزیک له گۆشه و که ناریکدا گوزه ریکت به سه ردا ده کات.

نروى از در او: له به ر ده رگای دوورنه که ویتسه وه، به رده وام بی و وازنه هینی، بی ئومید نه بی و روو وهرنه چه رختینی. خواجه به رده وامی له عه شقدا ده کاته مه رگی وه سل به خۆی و

ده لی، حافظ گه ره له عه شقی یاردا به رده وام بیت و ناستانه و به رده رگای عه شقی ئه و به جی نه هیللی، هه تمه ن رۆزیک به ئاوات ده گه یت و (گه ره له گۆشه و که ناریکیشدا بیت) یار دیتسه سه ر جیگه و ژوانی عه شقت.

غزه لى سه د و هه شتا و شه شه م:

به جری ره مه لى هه شتى مه خبونی محروف
(فاعلاتن فاعلاتن فعلاتن فعلن)

۱ - کلک مشکین تو روزی که ز ما یاد کند

ببرد اجر دوصد بنده که آزاد کند

گهر روژتیک قه لئه می میسکباری تو یادمان بکاته وه، نه جر و پاداشت نازاد کردنی دووسه د
به نده به دست ده هیئت.

کلک مشکین: قه لئه می میسکبار، یا خود قه لئه می ره ش، چونکه مشکین به واتای ره ش و
میسکباریش دیت، گهر قه لئه می میسکبار بیت مبه ست له بونی خوئی نووسینه که یه و گهر
ره شیش بیت مبه ست له رنگی قه لئه مه که یه.

خواجه به یار ده لیت گهر روژتیک قه لئه می میسکبار و ره شی تو لوتفیک بکات و یادی
من بکاته وه، هیئنده پاداشتی ده دریتته وه و هیئنده نه جری هه یه که وه که نه جری نازاد کردنی
دووسه د به نده یه.

بیگومان نازاد کردنی به نده له ئیسلامدا خیرتیکى گهر وه یه هه یه و له قورئاندا زور
هاندراره و ته نانه ت هندی جار به یه کیک له عقوبه کان (فدیهدان) دانراوه - واته له کاتی
سه ریچییه کدا گهر موسلمان به نده یه که نازاد بکات خوالیی رازی ده بیت. پروانه قورئانی پیروز
نایه تی: (۹۲) سوره تی (النساء) له باسی کوشتنی به بی مبه ست (غیر عمدی)، نایه تی (۸۹) ی
سوره تی (المائده) له باسی سویند خواردن و شکاندنی سویند که دا، نایه تی (۳) ی سوره تی
(المجادله) له باسی کیش خیزانییه کاندا...

۲ - قاصد حضرت سلمی که سلامت بادش

چه شود گر به سلامی دل ما شاد کند

چ ده بی، گهر نامه بهری دیاری سه لما - سه لامه ت بیت - به سه لامیک دلئ تیمه شاد کات.
حضرت: دیار، که لای سه لما وه دیت، جزور. سلامت بادش: سه لامه ت بیت.
خواجه سه ره تا دوعا و نزا بو قاسد و نامه بهری لای یار ده کات و پاشان ده لئ چ ده بی گهر
نه و نامه بهره له جزوری سه لما (یار) وه بیت و سه لامیکى نه ومان بو بهیئتی.

۳ - امتحان کن که بسی گنج مرادت بدهند

گر خرابی چو مرا لطف تو آباد کند

تاقیکه ره وه (بزانه) که گه نجینه ی زوری ناواتت ده دهنی، گهر لوتفی تو ویرانه یه کی وه من
ناوه دان بکاته وه.

امتحان کن: تاقیکه ره وه بدهند: بدهنی.

ناوات و ناره زوی به گه نجینه یه کی به نرخ دانوا به مبه عشوق ده لئ، لوتف و خوشه ویستی
تو من - که وه ویرانه وام - ناوه دان و چاک ده کاته وه. گهر به خوشه ویستی و لوتفی خوئی
ویرانه ی دلئ ناوه دان بکته یته وه به ناوات و ناره زوی زوری خوئی ده گه یه ت، تو تاقی بکهر وه و
بزانه وانیه یه.

۴ - یارب اندر دل آن خسرو شترین انداز

که به رحمت گذری بر سر فرهاد کند

خواجه (په ره دگار) بیخمه دلئ نه و خوسره وی شیرینه وه، که به میهر وه گوزهری به لای
فرهاد دا بکات.

اندر: له ناو، ناو. اندر دل انداختن: خستنه دل وه. اندر دل انداز: بیخه دل یه وه.

خوسره وی شیرین، پاشای جوان و ده ستگیرانی شیرینه، به لام لیهدا ناماژه نییه به داستانی
سه رنجراکیشی شیرین و فرهاد (شیرین و خوسره) به لکو خواجه ناوه کانی بو مبه ستی دیکه
به کار هیئاوه.

نه و ده لئ: خواجه نه وه بخه یته دلئ نه وه پادشای جوانی و ره فتار جوانیه وه که به ره حم و
میهره بانیه وه لایه که له فرهادی زهجه تکیش بکاته وه. واته خواجه واله پادشا به خسته وه و
گهر وه کان بکه که به میهره وه لابه لای عاشقاندا بکن و ناوریان لی بده نه وه.

۵ - شاه را به بود از طاعت صد ساله و زهد

قدر یکساعته عمری که درو داد کند

گهر پادشا هیئنده ی کاتژمیتریکى ته منن دادپه ره وی بکات چاکتره له تا عه تی (به ندایه تی)
سه د ساله و زهد.

درو: تیایدا. داد کند: دادپه ره وی بکات، عادل بیت.

خواجه عهدل و دادپه ره وی یه ک کاتژمیتری پادشایه که به چاکتر له عیباده ت و به ندایه تی و
زوه دی سه د سال ته داته قه لئه م.

۶ - حالیا عشوه ی عشق تو ز بینادم بُرد

تا دگر باره حکیمانان چه بنیاد کند

ئیستا ناز و عیشوه ی عه شقی تو ویرام ده کات، تا بزاین پاشان حه کیمانان چی دروست ده کات.

زینبیدم برد: له‌بناغوه ده‌رم ده‌هینی، له‌ریشه‌وه ویران ده‌کات.

خواجه لهم به‌یتهدا ده‌لی: ئە‌ی یار نیستا ناز و عیشوه‌ی عه‌شقت به‌ته‌واوی داغانم ده‌کات و له‌ریشه‌وه تی‌کمه‌ده‌دات، بزاین مه‌به‌ست لهم تی‌کدانه چیه و پاشان به‌چ شیوه‌یه‌کی عاقلانه و هه‌کیمانه دروستی ده‌کاته‌وه.

۷ - گوهر پاک تو از مدحت ما مستغنیست

فکر مشاطه چه با حسن خداداد کند

گه‌وه‌ه‌ری پاکی تو (سروش‌ت) پتویستی به‌پیدا‌ه‌ل‌دانی نیمه‌نییه، بیری نارایش‌ت‌گه‌ر چیه له‌به‌رام‌به‌ر به‌جوانی سروشتی (خواداو).

مدحت: ستایش، پیا‌ه‌ل‌دان، مه‌دح.

مشاطه: نارایش‌ت‌گه‌ر

خواجه به‌یاری جوانی ده‌ل‌یت: گه‌وه‌ه‌ر و سروشتی پاکی تو (ئه‌ی یار) ئە‌سه‌ل‌ن پتویستی به‌وه‌ نییه نیمه مه‌دح و ستایشی بکه‌ین. (یار له‌مه‌دحی عاشقان موسته‌غنییه) بیر و فیکری نارایش‌ت‌گه‌ر له‌به‌رام‌به‌ر جوانی خودا و سروشتیدا چی پی ده‌کریت و جوانی ده‌ست‌کرد چون به‌جوانی سروشتی و خودایی (که یاری حه‌ق هه‌یه‌تی) ده‌کات.

۸ - ره نبردیم به مقصود خود اندر شیراز

خرم آن روز که حافظ ره بغداد کند

له‌شیراز جا ریمان له‌موراد و ویستی خۆمان نه‌که‌وت، خۆشه‌ئو رۆژه‌ی که حافظ ریگه‌ی به‌غداد بگریته‌به‌ر.

ره‌نبردیم: ریمان لی‌ی نه‌که‌وت، په‌یمان پی‌ی نه‌برد.

ره‌بغداد کند: ریگه‌ی به‌غدا بگریته‌به‌ر.

خواجه ره‌خه‌ له‌شیراز ده‌گریت که که‌سی تیا‌دا به‌ئاواتی خۆی ناگات و چاک‌ترایه‌ شیراز به‌جی به‌ی‌لی و ریگه‌ی به‌غدا بگریته‌به‌ر.

به‌گوته‌ی خوالی‌خۆش‌بوو (قزوینی) ئە‌م غه‌زه‌له‌ بو‌سلطان احمد جلا‌یر (۷۸۴ - ۷۱۳) نو‌سراوه و ئە‌کری نامۆژگاری کرد‌بی { هه‌روی، ج ۲، ۷۹۵ل }.

غزه‌لی سه‌د و هه‌شتا و هه‌وته‌م:

به‌حری ره‌مه‌لی هه‌شتی مه‌خ‌بونی مه‌قسور

(فاعلاتن فاعلاتن فاعلاتن)

۱ - بعد ازین دست من و دامن آن سرو بلند

که‌بالای چمان از بن و بیخم برکند

پاش ئە‌مه ده‌ستی من و داوینی ئە‌و سه‌روه به‌رزه، که‌به‌بالای به‌له‌نجه‌ی له‌بن و بیخ‌م (ره‌گ و ریشه‌م) هه‌ل‌ده‌کیشی.

دست من و دامن آن: ده‌ستی من داوینی ئە‌و، پارانه‌وه و داوا کردن.

چمان: به‌له‌نجه‌ رویش‌تن، به‌ناز رویش‌تن. بالای چمان: قه‌د و بالای‌ه‌ک که به‌له‌نجه‌ ده‌روات.

بن و بیخ: ره‌گ و ریشه، بیخ و بن.

خواجه دیلی و ئە‌سیری دل‌ی خۆی بو‌یار ده‌خاته‌روو، ده‌لی: نیستا کاتی که ئە‌و یاره به‌ژن‌پیکه به‌له‌نجه و لاره له‌ره گوریشه‌م ده‌رده‌هینی و من گرفتاری عه‌شقی خۆی ده‌کات، ناچارم له‌مه‌ودوا ده‌ستم به‌دامینی‌ه‌وه بگرم، واته: له‌مه‌وپاش هه‌رگیز له‌یار جودا نامه‌وه و له‌به‌ری ده‌پار‌پیمه‌وه و ده‌سته‌ودامینی‌ه‌وه، چونکه له‌ره‌گ و ریشه‌ی ده‌ره‌یناوم و گه‌رۆ‌ده‌ی عه‌شقی بووم.

۲ - حاجتِ مطرب و می نیست تو برقع بگشا

که به رقص آوردم آتش رویت چو سپند

پتویستی به‌موترب و مه‌ی ناگات، تو رووبه‌ند لاده، تا ئاگری روت من وه‌ک (سپه‌ند) بخاته‌سه‌ما.

حاجت نیست: پتویستی ناگات. برقع: رووبه‌ند، په‌چه. برقص آوردم: ده‌مه‌ین‌یتته‌سه‌ما. له‌رزینی (سپه‌ند) له‌سه‌ر ئاگر به‌سه‌ما و خۆشی به‌سپه‌ند و رووی یاریشی به‌ئاگر داوه‌ته‌ قه‌ل‌م، خواجه لهم به‌یتهدا له‌پله به‌رزه‌کانی عی‌رفان ده‌دوی که‌تیا‌یدا عارف پتویستی به‌مورشید نامینی تا بکه‌ویته‌سه‌مای عه‌شق. به‌یاری حه‌ق ده‌لی، من وه‌ک ده‌رویشانی سه‌ماعی پتویستم به‌ده‌فۆن - مورشید - و مه‌ی نییه تاوه‌کو بکه‌مه سه‌ماع - سه‌مای ده‌رویشانه - تا ئە‌وه‌نده‌م به‌سه‌که تو رووی خۆتم بو‌ده‌رخه‌یت و په‌چه / رووبه‌ند له‌رووخسارت لاده‌ی - جیلوه‌بکه‌یت - چونکه روت وه‌ک ئاگری‌که و منیش ئە‌سپه‌ندم و ده‌مه‌ین‌یتته‌وه سه‌ما.

۳ - هیچ روی نشود آینهی جملهی بخت

مگر آن روی که مانند در آن سُم سمند

هیچ روید که نایبته ناوینهی بوکی بخت، مه گهر شه و روزهی که بهرگهی سمی نه سپی گرتبی.

جمله: کهل و پهلوی بوک، مالند: بالن سُم: سم سمند: نه سپ آینه جمله بخت: ناوینهی کهل و پهلوی بوکه که بوک سهیری خوبی تیدا دهکات.

خواجه لیژدها بهخت و ههول پیکهوه گری ددات و پیی وایه که بهخت به ههول و سهبوری بهدهستدیت و دهلی: که سیک شایانی نهویه که بیتته ناوینهی بوکی بهخت و بهخت خوبی تیدا بیینیت - که سی شایانی بهختی چاکه - که سمی نه سپی بهسردا چوویت و بهرگهی نارچهتی و مهینهتی گرتبی.

۴ - گفتم اسرار غمت، هر چه بود گو می باش

صبر ازین بیش ندارم چه کنم تاکی و چند

نهینتی خه متم درکاند، ههچی دهبی بابی، له مه زیاتر نارامم نییه چی بکه تاکی و چند.

گفتم: درکاند، گوتم ازین بیش: له مه زیاتر

بیگومان خواجه زور جهخت له نه درکاندنی نهینیه کانی عهشقی نیلاهی - غه می عهشقی - دهکاتهوه کهچی لیژدها پیچه وانهی هم بیره دهرده که ویت. بویه پیویسته شهوه بزانییت هم بهیته و - غه زله کهش - کاردانهوهی مه قامی فه نایه لای عارف، که تیایدا عارف جیاوازی له نیوان شته کاند - عاشق و مه عشوق - ناکات و بی تاگایه له و قسانهی که دیانکات و لهو رهفتارانهی که دهیانوینتی. زورهی شه و قسانهی که - لای فه قیهه کان - به شه ته حیات - قسهی حلهق و مه لهق - دهرینه قه له هم مه قامه گوتراون، بو نمونه - انا الحق - ی حه للاج به کیکه له نهینیه کانی که سه ری له رییدا دانا.

حافظ دهلی: له فه نادا - باکم له درکاندنی نهینتی نامینتی و نهینیه کانی عهشقی تو دهرکینم و ههچی دهبی با بی، چونکه ئیدی له مه زیاتر نارامم نه ماوه تاکی و چهنده نارام بگرم.

۵ - مکش آن آهوی مشکین مرا ای صیاد

شرم از آن چشم سیه دار و مَبَدَشُ به کمند

تهی راوچی، شه و ناسکه مسکیدارهی من مه کوژه، شهرم له و چاوه ره شانهی بکه و به که مه ند مه یبه سته وه.

مکش: مه کوژه

آهوی مشکین: ناسکی میسکدار، شه و ناسکهی که میسکی لی

دهرده هیتری.

شرم دار: شهرم بکه.

مبندش: مه یبه سته وه، مه یگره.

ناسک ره مزی جوانییه و جوانییه کهی جوانی مه عشوقمان بیر ده هیبتته وه، چونکه هه ره جوانییه که هی یاری حهق ده چیت، د. قمشه ای گوتنه ی، هه ره گولیک نیمزایه کی خودایه. بویه لیژدها خواجه بهراوچیان دهلی: ناسکی میسکدار - که یارمان بیرده خاته وه - مه کوژه و مه خه بهنده وه و شهرم له چاوی رهشی - جوانی - بکه.

۶ - من خاکی که ازین در نتوانم برخاست

از کجا بوسه زخم بر لب آن قصر بلند

منی خاکی - خولی - که ناتوانم له مه بهرده رگایه ههستم، چون ده توانم لیواری (سه ربانی) شه و کوشکه بهرزه ماچکه م.

خاکی: خاکی، به واتای بی هیتر و نزم بیت. نتوانم برخاست: توانای هه ستانم نییه، ناتوانم ههستم.

بوسه زخم: ماچکه م لب: پاسار، سه ربان.

خواجه بی هیتری خوی له بهرام بهر یاری گهوره و بهر زدا دهرده خات و دهلی منی خاکی و بی هیتر که بهرده وام له مه بهرده رگای یاردا که وتووم و توانای هه ستانه وه نییه، چون شه توانم هیچنده بهرزه بیه مه که پاساری یا بهرزی شه و کوشکه بهرزه ماچکه م. شه کری کوشکی بهرزه مه قامی فه نا یا وه سلی مه محبوب (یا نهینتی عهشقی) بیت.

۷ - باز مستان دل از آن گیسوی مشکین حافظ

زانکه دیوانه همان به که بود اندر بند

حافظ، دیسانه وه دلی له و پرچه میسکباره مه سه نه ره وه، چونکه شییت وا چاکتره له به ندیدا بیت.

مستان: مه سه نه ره وه بود اندر بند: له به نددا بیت، به سترابیتته وه.

ده میکه خواجه دلی خوی به مه عشوق و راز و نهینیه نیلاهییه کان داوه، ده لینی گومانیک بو وازهینان له عهشقی لای خواجه سه ری هه لداره، یا خود هه بو دو باره کردنه وهی وای خویته تی - له روانگهی عه قلییه وه - دهلی: تو دلی دیوانه و شییتی عهشقی خوت له به ندی زنجیری زولقی یار و رازه کان مه سه نه ره وه، چونکه دلی عاشق وا چاکتره هه ره له به ندی عهشقا بمینیتته وه.

شیوای نامازه پیدانه شه غه زله له هه موو نوسخه باوه ریپیکراوه کاندانه هاتوه.

غزه‌لی سه‌د و هه‌شتا و هه‌شته‌م:

به‌حری ره‌جه‌زی هه‌شتی ته‌واو

مستفعلن مستفعلن مستفعلن

۱- آن کیست کز روی کرم با من وفاداری کند

بر جای بدکاری چو من یک دم نکوکاری کند

ئهو که‌سه کییه که له رووی که‌ره‌مه‌وه له‌گه‌ل مندا وه‌فادارییت، ده‌رحه‌قی به‌دکاریکی وه‌ک من ساتی چاکه‌م له‌گه‌ل بکات.

برجای: له‌جیاتی له‌بری، ده‌رحه‌ق، یک دم: ساتیک، هه‌ناسه‌یه‌ک.

خواجه له رووی به‌وه‌فایه‌ک ده‌گه‌رپیت که له رووی که‌ره‌م و به‌خشنده‌وه‌یی خۆیه‌وه له‌گه‌لیدا به‌وه‌فا بیته و چاکه‌ی له‌گه‌لدا بکات. به‌وه‌فایی له‌وکاته‌دا ده‌رده‌که‌وی که کاتی به‌رامبه‌ر خراپه‌شی کرد هیشتا هه‌رچاکه‌ی له‌گه‌لدا بکه‌یت، بۆیه ئهو ده‌لی، کوا به‌وه‌فایه‌ک - وه‌فاداریک - له رووی به‌خشنده‌یه‌وه ده‌رحه‌ق به‌به‌دکار و گونا‌ه‌کاریکی وه‌ک من بۆ ساتی چاکه‌یه‌ک بکات، که‌چاکه‌ش بریتی یه له:

۲- اوّل به بانگِ نای و نی آرد به دل پیغام وی

و آنکه به یک پیمانہ می با من وفاداری کند

سه‌ره‌تا به‌ده‌نگی گۆرانی و نه‌ی په‌یامی ئهو بۆ دل به‌یینی و ئهو کاته‌ش به‌پیکینی مه‌ی وه‌فاداریم له‌گه‌ل بکات (هاوده‌مم بیته).

اوّل: یه‌که‌مجار، سه‌ره‌تا. بانگ: ده‌نگ.

نای: گه‌رو، نه‌ی (لپه‌رده‌ا به‌واتای گه‌رو هاتوو و مه‌به‌ست لپی گۆرانی و ئاواز گوتنه.)

آرد: به‌یینی آنکه: ئه‌وکاته، دوابی

بامن وفاداری کند: بیته‌هه‌وه‌میکی من (به‌وه‌فا بیته له‌گه‌لندا - له‌عه‌شقد) ئهو چاکه‌یه‌ی که خواجه داوای ده‌کات که‌سه‌ی ساتی له‌گه‌ل به‌دکاریکی وه‌ک ئه‌مدا ئه‌نجامیبدات ئه‌مه‌یه که: به‌ده‌نگی خۆش و ئاوازی نای (به‌شیک له‌سه‌مای سۆفییان) په‌یامی ئهو (یار) بۆ دلم به‌یینی و پاشان له‌مه‌راسیمی عه‌شقد - شه‌رپاب نۆشیندا - هاوده‌می و هاوپیکم بکات.

به‌کورتی خواجه ده‌به‌وی که‌سینک چاکه‌یه‌ک ده‌رحه‌ق به‌م گونا‌ه‌کاره بکات و له‌حاله‌تی - قبض - ده‌ری به‌یینی و بیخاته‌وه نیو حاله‌تی - بسط - وه.

۳- دلبر که جان فرسوداز و کام دلم نگشود ازو

نومید نتوان بود ازو باشد که دلداری کند

دولبه‌ر که گیانم له نازاری شاراوه‌یی ئه‌ودا دارزا و دلم به‌ئاواتی ئهو نه‌گه‌یشت و ناتوانی لینی بی ئومید بیته، به‌لکو دلمان بداته‌وه.

فرسود: که‌مه‌بونه‌وه، که‌م کردنه‌وه، به‌ییزیبون، دارزان، مه‌حوم‌کردنه‌وه، نازاردان.

کام دل نگشود: دلم به ئاوات نه‌گه‌یشت، به‌ئاواتی دلم ئه‌شکیت.

نومید: ناتومید.

خواجه باسی یار - حه‌ق - ده‌کات که به نادپاری و دووری له‌و بووته‌هوی ئهو که گیان له دووری ئهو نازار بکیشی و برزیت و دل به مه‌رام نه‌گات - وه‌سل - به‌لام مرۆف ناکری له لوتفی ئهو بی ئومید بیته - لاتقنطو من رحمه الله - چونکه رۆژی دلی عاشقان ده‌داته‌وه و به ئاواتی دلیمان ده‌گه‌یه‌نیته.

۴- گفتم گره نگشودهام زان طره تا من بودهام

گفتا منن فرمودهام تا با تو طراری کند

گوتم: له‌وه‌تی هه‌م گرێیه‌کی پرچی لولتم نه‌کردۆته‌وه، گوتی: من پیم گوتوو که له‌گه‌ل تۆدا فریوکاری بکات.

تا من بودهام: له‌وه‌تی هه‌م. منن فرمودهام: من پیم گوتوو. طراری: فریوکاری، حيله بازی.

خواجه ده‌لی: گوتم به‌یار له‌وه‌تی هه‌م نه‌متوانیوه گرێیه‌کی زولفی لولت بکه‌مه‌وه که‌چی یار وتی: خۆم پیم وتوو فریوت بدات و ئه‌سیری خۆیت بکات.

له زاراوه‌ی عیرفانیدا پرچی لول رازی ئیلاهییه و کردنه‌وه‌ش په‌ی بردنه به‌و رازانه، به‌لام خواجه ده‌لی، له (رؤیا) دا به یاری حه‌قم گوت بۆچی ناتوانم په‌ی به رازی تۆ ببه‌م فه‌رموی خۆم فه‌رمانم پیداون که به‌وشیوه بن و نه‌توانن په‌ییان پی به‌ن.

۵- پشمنه پوش تندخو از عشق نشنیدست بو

از مستی اش رمزی بگو تا ترک هشیاری کند

خوری پوش (سۆفی) روگرژ بۆنی عه‌شقی نه‌کردوو، ره‌مزیک له‌مه‌ستی پی بلیت واز له وشپاری به‌یینی.

پشمنه پوش: خۆری پوش، سۆفی (چونکه سۆفییان به‌رگی له خوری دروستکرویان له‌به‌رده‌کرد).

تندخو: توپه، رووگرژ.

خواجه به خۆی یاخود به عارف ده‌لایت: که سۆفی وشکی تورپه و رووگرژ بوونیتی عه‌شقی نه‌کردوو و هیچ له عه‌شقی نیلاهی نازانیت. تو ره‌مز و رازیتی عه‌شقی نیلاهی (مه‌ستی) بو باس بکه تاره‌کو واز له هۆشیری — عه‌قل — به‌نییت و که‌مندکیش راز و ره‌مه‌کانی عه‌شق بییت.

۶ — چون من گدای بی نشان مشکل بود یاری چنان

سلطان کجا عیش نمان با رندِ بازاری کند

بو گه‌دایه‌کی بی ناونیشانی وه‌ک من بوونی یاریکی وا ته‌سته‌مه، که‌ی سولتان له‌گه‌ل رهندي بازارپیدا کۆری په‌نهانی عه‌شق ریکده‌خات.

بی نشان: بی ناونیشان مشکل بود : ته‌سته‌مه بازاری: بازاری

خواجه خۆی به‌گه‌دا و سوالکه‌ری بی ناونیشان ده‌زانیت و یاریش به‌سولتانی جوانان ده‌داته قه‌لهم و ده‌لی: زۆر ته‌سته‌مه که گه‌دایه‌کی بی ناونیشانی وه‌ک من یاریکی وای هه‌بییت، گهر کۆری عه‌یش و عه‌شهرت هه‌بییت یار که سولتانه له‌گه‌ل منی رهندي بازارپیدا شه‌و کۆره ریک ناخات له‌م به‌یته‌دا خواجه خۆی به‌شایانی یار نازانیت.

۷ — زان طره‌ی پر پیچ و خم سهل است اگر بینم ستم

از بند و زنجیرش چه غم هر کس که عیاری کند

ناسانه گهر له‌و په‌رچه‌مه پرپیچ و لوله‌یه‌وه ستم ببینم (دوچاری ستم بم) چونکه ههر که‌س دزی، (عه‌یاری) کردۆته پیشه‌چ باکی له زنجیر و کۆتی شه‌ه‌یه.

بینم ستم: ستم ببینم، دوچاری ستم بم. عیاری: دزی، عه‌یاری و عه‌یاران ده‌سته جه‌رده‌یه‌ک بوون که له دزی کردندا رپوره‌سمی تاییه‌تیا هه‌بووه و جوامیریش بوون.

خواجه دان به‌وه‌دا ده‌نییت که ریکه‌ی عه‌شق ریکه‌یه‌کی پر نازاره، به‌لام عاشقان وه‌ک دزان وان باکیان له کۆت و زنجیر و نازار نییه، شه‌و ده‌لایت: زۆر ناسانه گهر له‌و په‌رچه‌مه لوله‌ی یاره‌وه ستم ببینم و دوچاری نازار بیم و باکم نییه، چونکه من عاشقی شه‌وم و عه‌یاریکم (دزیکم) و باکم له کۆت و به‌ندی پرچی یار نییه.

۸ — شد لشکرِ غم بی عدد از بخت می خواهم مدد

تا فخرِ دین عبدالصمد باشد که غمخواری کند

له‌شکری غم بی سنووره، داوای یارمه‌تی له‌به‌خت شه‌که‌م، تا به‌لکو شانازی ئاین (عبدالصمد) غم‌م بخوات و رزگاری بکات.

مدد: یارمه‌تی فخردین: شانازی ئاین غمخواری: خه‌مخۆری

عبدالصمد: مه‌ولانا بهال‌دین عبدالصمد بن عوسمان البحر ابادی الاسفراینییه له زانا به‌رزه‌کانی سه‌ده‌ی هه‌شته‌مه و هاوسه‌رده‌می حافظ و له شیراز بووه، سالی ۷۸۶، کۆچی داوایی کردوو — شه‌س سال به‌ر له‌کۆچی داوایی حافظ — { هروی، ج ۲، ل ۸۰۲ } و { معینان، ل ۳۲۱ }.

له رووی رواله‌تی به‌یته‌که‌وه خواجه ستایش زانای گه‌وره‌ی شیراز عبدالصمد بحرآبادی ده‌کات که غم‌می سه‌رشانی خواجه‌ی سووک کردوو و ده‌لی داوا له به‌خت ده‌که‌م یارمه‌تیم بدات تابه‌لکو شه‌و غم‌م بخوات و شه‌م خه‌مه زۆره‌م له کۆل بکاته‌وه.

له زاراوه‌ی عیرفانیدا غم (قبض) ه و — عبدالصمد — مورشیدی کاملی جیکه‌ی راز و نیازه و شه‌یته‌مایه‌ی شانازی ئاین...

۹ — با چشم پر نیرنگِ او حافظ مکن آهنگ او

کان طره‌ی شبرنگ او بسیار مکاری کند

حافظ به‌چاوی پر فریویه‌وه نیازی لای شه‌وت نه‌بی، چونکه شه‌و پرچه ره‌شه‌ی شه‌و فیلبازی زۆر ده‌کات.

نیرنگ: فریو. شبرنگ: ره‌نگی وه‌ک شه‌و، ره‌ش.

مکن آهنگ او: نیازی رۆیشتن بۆلای شه‌وت نه‌بی، بیر له فروشتن بۆلای شه‌و مه‌که‌ره‌وه.

خواجه به‌خۆی ده‌لی، به‌چاوانی فریوده‌ری یاره‌وه بیر له رۆیشتن بۆلای یار مه‌که‌ره‌وه، چونکه پرچی ره‌شی شه‌وناسای فریوتلی زۆرت لیده‌کات و ده‌تخاته داوه‌وه و گرفتاری که‌مه‌ندی خۆیت ده‌کات.

له زۆره‌ی نوسخه‌کاندا له‌بری (مکاری) (طراری) هاتوو که (تقریباً) به‌همان واتا دیت، به‌لام ئیمه لی‌ره‌دا په‌یره‌ویمان له نوسخه‌ی عیوض کردوو.

غزه لى سه دو هه شتا و نوپه م:

به حرى ره جهزى هه شتى مه توى مه خبون
(مفتعلن مفاعلن مفتعلن مفاعلن)

۱ - سرو چمان من چرا ميل چمن نمى کند

همدم گل نمى شود ياد سمن نمى کند

(سهروى خهرامانى من مه يلى چيمه من و گولزار ناکات، نايسته هاوده مى گول و يادى
ياسه مهن ناکات.

چمان: خهرامان، رويشتن به له نجه ولار، به ناز. سمن: ياسه مهن.

مه به ست له دارسهروى به ژنريكى به له نجه ولار و خهرامان، مه عشوقه و خواجه ده لى:
نازانم بوچى يارى خهرامان تا قه تى باغ و گولزارى نييه و نايسته هاوده مى گول و بىرى
ياسه مهن ناکاته وه.

۲ - دى گله اى از طره اش کردم و از سر فسوس

گفت که اين سياه کج، گوش به من نمى کند

دوينى گله ييه کم له پرچى کرد و به گالته وه گوتى، که هم ره شه لاره به گوپى من ناکات.
از سرفسوس: به گالته پيکرده وه.

سياه کج: ره شى لار (مه به ست له پرچيتى) غولامى لار و بى گوپى
گوش به من نمى کند: به گوپى من ناکات.

همه يسه (موو پرچ) ي يار مايه ي شارده وه ي راز و نه ينييه كانى يار و رووى جوانى شه وه
بوپه همه يسه عارف / عاشقان گله ييان له پرچى يار / په رده ي سهر نه ينييه كان هه يه و كه چى
چا كيش له وه به ناگان كه پرچى يار له ژير فرمانى خودى ياردايه و يار خوى لسولى شه كات و
ته يكات ه په رده بوپه خواجه ئيدى خوى پيناگيريت و هم گله ييه لاي يار دهر كيتى و
كه چى...، شه ده لى: دوينى گله ييه كم له پرچى كرد - كه روويم لى ده شاريتته وه و ده بيتته
په رده ي سهر رازه كان - كه چى به گالته پيكردن و مه سخه ره وه گوتى، چى بكم شه ره شه لاره
(يا غولام بى گوپيه) به گوپى من ناکات.

۳ - تا دل هرزه گرد من رفت به چين زلف او

زان سفر دراز خود عزم وطن نمى کند

له و كاته وه ي كه دلى گه رالى من چوره ته نيو چينى پرچى شه وه وه، له وه سه فه ره دريژ وه
خويدا نيازى هاتنه وه بو نيشتيمانى نييه.

تا: [ليرده]، له و كاته وه ي. هرزه گرد: گه رال، بى هو ده گه ر.

چين زلف: چينى پرچ يا خود ولا تى چينى پرچ (به هوى دوور ييه وه له به يته كه دا سه فه رى
تولانى و دوور و دريژ هاتوه).

عزم وطن نمى کند: نيازى نييه بگه رپته وه بو نيشتيمان.

خواجه دلى خوى به گه رال ده داته قه له م كه سه ره به هه موو كون و قورژ بنيكدا ده كات، به لام
ده لى: له و كاته وه ي كه هم دله گه رال هم چورته چينى زولقى شه وه وه و گرفتارى پرچى بو وه يا خود
سه فه رى تولانى بو ولا تى چينى پرچى يار كرد وه (كه ولا تى چين پره له عه تر و دووره و پرچى
ياريش بو نخوشه). ئيدى له وى ماوه ته وه و نيازى نييه بگه رپته وه بو سينه و قه فه سى سنگى من
كه نيشتيمانى خويه تى.

واته: دلم گيرده ي چينى پرچى يار بو وه و له سنگيدا نه ماوه و ناشيه وي ت بيتته وه.

۴ - پيش كمان ابرويش لابه همى كنم ولى

گوش كشيده است از آن گوش به من نمى کند

له به رده م كه وانى بر ويدا زارى و داوا ده كه م، به لام، به لام گوپى راکيشراوه و بوپه گوپى به من
نادات، گوپى له من ناگرى.

لابه: گريان و زارى، داوا و پارانه وه همى كنم / ميكنم: ده كه م. از آن: بوپه

گوش كشيده است: گوپى راکيشراوه - مه به ست له كه وانه كه راکيشراوه و له حالته ي
ته قاندى تيره كه يدا - له به رده م كه وانى بر وى ياردا گريان و زارى ده كه م و ده پاريمه وه كه
رووى نه كاته من و تيرم تى نه گريت، به لام شه ناماده يه بو ته واندى و له سه ر پييه و گوپى
له من نييه.

۵ - با همه عطف دامت آيدم از صبا عجب

کز گذر تو خاک را مشک ختن نمى کند

سه يرم له سر وه ديت كه به م بو نخوشى پاليمى دامينه ي تزوه، كه چون له كاتى گوزه رى تزودا
خاك ناکاته ميسكى خوته ن.

عطف دامن: پاليمى كراس، داميني كراس، كه هه لده قه مسچيته وه و جاراز بو بو نخوشى
ميسك و عه نه ريان پيدا كرد وه، لوچى كراس.

آيدم عجب: پيم سه يره، سه يرم لى دى.

مشک ختن: میسکی خوتنه (جۆری چاکی میسک هی خۆته نه).

دامه نی یار به عهتر بۆنخۆشه و کاتی تهروات به ریگادا بۆنی خۆشی بلاو ده بیته وه هه مووشتی بۆنخۆش و عهتر بار ده کات، بۆیه خواجه سهیری له سروه دیت که چۆن له بۆنخۆشی دامه نیه وه خاک ناکات به میسکی خۆته نه.

۶ — چون ز نسیم می شود زلفِ بنفشه پر شکن

وه که دلم چه یاد آن عهد شکن نمی کند

کاتی شه مال پرچی وه نه وشه چین چین ده کات، ئای که دلم چ یاد کیشی ئه و (یار) ه په یمان شیکنه ناکاته وه.

شکن: پیچ و چین چین عهد شکن: په یمان شکین

خواجه پی سهیره که کاتی به هاره و شه مال پرچی وه نه وشه پر پیچ و چین چین ده کات که چی دلی ئه م هیچ یادی ئه و یاره په یمانشکینه بی وه فایه ناکاته وه.

به یاری لاهوری واته زۆر یادی ده کاته وه.

۷ — دل به امید وصل تو همدم جان نمی شود

جان به هوای کوی تو خدمت تن نمی کند

دل به ئومیدی دیداری تۆوه (تۆقره ی لی براوه) هاوده می گیان ناکات، گیانیش به ئاواتی کۆلانه که ی تۆوه خزمه تی جهسته ناکات.

تن: جهسته

وه سلی یار و بهردهرگای یار دل و گیانی حافظیان به تهواری گرفتار کردوه و نه دل له گه ل گیانیدا هه لده کا و نه گیان گوی به جهسته ی ده دات، ته نیا و ته نیا ئومید و ناواتیان گه یشتن به وه سلی دولبه ر و چوونه بهر دهرگای یار هه قه.

۸ — ساقی سیم ساق من گر همه درد می دهد

کیست که تن چو جام می جمله دهن نمی کند

ئه گه ساقی ئه ندام زیوینی من خلته (ی بنی کوبه له ش) بدات، کبیه که تهواری جهسته وه ک پینک نه کاته دهم بۆ نۆشینی.

سیم: زیو ساق: قاچ سیم ساق: ئه ندام زیوین

درد شرابی: خلته داری بنی کۆپه له دهن: دهم

رووی سه ره وه ی پیکی تهواری ده مه و کراو هیه، خواجه ئه م ده برپینه بۆ مه به سستی ده رخستنی سه رنجرا کیشی ساقی به کار ده هینی و ده لی گه ئه و ساقیه ی من شه راب به

عاشقان بدات تهواری عاشقان هه موو جهسته یان ئه که نه دهم و له ده سستی ساقی زیون ئه ندامی من به تهواری هه زه ره مه ی ده نۆشن با شه رابه که ش خلته داری بنی کوبه له کان بیته و مه یی ساف نه بیته.

له شهرحی عیرفانیدا ئه م به یته به (رضا — ره زامه ندی) له به رامبه ر نا ره حه تیدا لی کدرا وه ته وه و گوترا وه مادام ناخۆشی و نا ره حه تی له مه عشوقه وه یه ئه و عاشقان به خۆش حالئ و تهواری گیان و جهسته یانه وه ره زامه ندی به رامبه ر ده نوینن. {لاهوری، ج ۲، ل ۱۳۰۷}.

۹ — دستخوش جفا مکن آب رُحم که فیض ابر

بی مدد سرشک من در عدن نمی کند

ئا بروم مه خه بهردهم ده سستی جه فای خۆت، چونکه باران (ره جهه تی هه ور) بی یارمه تی فرمیسکی من ناتوانئ دوری عه ده ن دروستبکات.

دستخوش: خستنه بهردهم، دانه بهر

آب رخ: ئای روو، مه به ست ئای روو: (فرمیسک یا ئا بروه)

فیض ابر: ره جهه تی هه ور، مه به ست له ره جهه تی هه ور بارانه.

در عدن: مرواری عه ده ن، مرواری ده ریا / شاری عه ده ن که جو ریکی به ناوبانگی مرواری بوه.

خواجه باسی گرانبه هایی فرمیسکی خۆی ده کات / یاخود باسی گه وره یی عارف و مرۆقی فرمیسک ریژ ده کات و به یار ده لیت: ئا بروم مه که به قوربانی زولم و جه فای خۆت، چونکه فرمیسکی من هینده به نرخه که باران ناتوانئ به بی یارمه تی ئه و مرواری ده ریا ی عه ده ن دروستبکات.

۱۰ — کشته ی غمزه ی تو شد حافظ ناشنیده پند

تبع سزاست هر که را درد سخن نمی کند

حافظی گوی نه گر له ئامۆژگاری بوه کوژراوی خه مزه ی تۆ، هه ر که س گوی له قسه نه گریت (قسه کاری لی نه کات) شایانی شمشیر (کوشتن) ه.

ناشنیده پند: گوی له په ند و ئامۆژگاری نه گر سزاست: شایانیه تی

درد سخن نمی کند: قسه کاری لی ناکات، گوی له قسه ناگریت.

حافظ گویی له په ند و ئامۆژگاری گه وره کان نه گرت و بوه کوژراوی خه مزه ی تۆ، به راستی ئه م کوشتن و کوژرانه شایانی خۆیه تی، چونکه هه ر که س قسه و په ند کاری گه ربی له سه ری نه بیته هه ر شایانی شمشیره. د. هروی له شه رحی میسراعی دووه مدا نووسیویه تی: هه ر که س

قسه کاری لیّ نه کات سزای تهو کوشتنه. له‌راستیدا لیّره‌دا د. هرووی (سزا)ی به سزا و پاداشتی خراپه لیّکداوه‌ته‌وه، به‌لام گهر وردتر له‌به‌یته‌که پروانریّت و (سزا) به شایان لیّکدریته‌وه واتای دروستتری به‌یته‌که دهرده‌که‌ویّت و وا پینده‌چیت که جه‌نابی د. هرووی به چاکی بوّ واتای به‌یته‌که نه‌چوویّت. {هرووی، ج ۲، ل ۸۰۷}.

غزه‌لی سه‌د و نه‌وه‌ده‌م:

به‌حری ره‌مه‌لی هه‌شتی مه‌خبونی ته‌سله‌می موسبه‌غ
(فاعلاتن فاعلاتن فعلاتن فع لان)

۱ - در نظر بازی ما بیخبران حیرانند

من چنینم که نمودم دگر ایشان دانند

ته‌وانه‌ی که ناگایان له نه‌ینی چاوبازی تیمه نیبه سه‌سامن، من تاوام که پیشانم داوه ئیدی ته‌وان خو‌یان ده‌زانن.

نظر بازی: چاوبازی، بیگومان چاوبازی حافظ وه‌ک هه‌موو زاراوه‌کانی دیکه مانای بنچینه‌یی خو‌ی له‌ده‌ست داوه و به‌واتای نو‌یوه به‌کاری هیناوه، چاوبازی هه‌زکردنه له سه‌یری جوانان و په‌ریشیوه‌کان، له عیرفانی‌شدا سه‌یر کردنی جوانی ره‌هایه له جه‌سته‌ی بووندا.

حیرانند: سه‌سامن دانند: ده‌زانن

ته‌کری بیخه‌به‌ران - له‌م به‌یته‌دا - هه‌مان عاقلانی به‌یتی دووه‌م بیّت و خواجه وه‌ک هه‌میشه - عاقلان به بچووکتر له عارفان ده‌داته قه‌له‌م و ده‌لی: عاقلان - بیّ خه‌به‌ران - سه‌سامن له‌م چاوبازی عه‌شقه‌ی تیمه و له راز و نه‌ینیه‌کانی ناگهن، - من - عارفی رهند - له‌ناخه‌وه ته‌مه‌م گوت - چاو بازم - به‌لام عاقلان خو‌یان ده‌زانن که چین و ناخیان ناخه‌نه‌پروو، هه‌قیقه‌تی خو‌یان به‌خه‌لک نالین. یاخود هه‌رچی ده‌لین به من بابلین.

۲ - عاقلان نقطه‌ی پرگار وجودند ولی

عشق داند که درین دایره سرگردانند

عاقلان خالی په‌رگالی بوونن به‌لام عه‌شق ده‌زانی که له‌م بازنه‌یه‌دا سه‌رگه‌ردانن. بیگومان په‌رگال دووسه‌ری هه‌یه، به‌کیکیان (چه‌ق)ه و ته‌وی دیکه‌یان (بازنه) ده‌کیشی. خواجه تانه له عاقلان ده‌دات و ده‌لی راسته عاقلان له‌وجوددا - مادیات - دا چه‌قن و سه‌رچاوه‌ی زانستن به‌لام ده‌زانی که ته‌وان له‌م بازنه‌ی شه‌ود و عه‌شقددا - ته‌ودویو سروشت و سه‌روماده‌دا - سه‌رگه‌ردان و سه‌رلیتشی‌واون و هیچ نازانن و گه‌وه‌ریی و زانستی عاقلان له سنووری ماده‌ده تیپه‌ر ناکات.

۳ - جلوه‌گاه رخ او دیده‌ی من تنها نیست

ماه و خورشید هم این آینه می‌گردانند

ته‌نیا دیده‌ی من جیلوه‌گاهی رووی ته‌و نیبه، مانگ و خو‌ریش ته‌م ناوینه‌یه ده‌گپن.

جیلوه‌گاه: جیلوه‌گا، شوینی جیلوهی حەق. میگردانند: ده‌گیرن

لەم بەیتەدا خواجە ئەو بۆچوونە دەخاتەرۆو کە هەموو شتیکی جوانی بوون - کە هەمووشتی جوانە - شوینی جیلوهی جوانی - جمال - ی حەقە. و دەلی ئەو تەنیا لە چاوانی مندا جیلوه ناکات بەلکو خۆر و مانگیش ئەم ئاوینە جیلوهیە دەگیرن و ئەوانیش شوینی جیلوهی جەمالی حەقن.

٤ - عهد ما با لب شیرین دهنان بست خدای

ما همه بنده و این قوم خداونداند

خوا (لە ئەزەلدا) پەیمانی خۆشەویستی ئیەمی لەگەڵ لەبزی (لەقز) شیریناندا بەست، ئیەمە هەموو بەندە و ئەم هۆزەش لەبزی شیرینیان سەرۆەر و خوداوەند ئاسان.

شیرین دهن: ئەو کەسە ی که دەم و لیوی جوانی هەبێت، یان قسە خۆش و شیرین کەلام و لەبزی شیرین بیت.

خداوند: خواوەند، لە شەرحی لاهوردا هاتوووە کە پاشگری (وند) بەواتای وەک دیت واتە وەک خدا، بەلام خداوند: بەواتای (سەرۆەر) یش دیت و هەریە کە مانای تاییەت بە بەیتە کە دەبەخشن.

وەک گوتمان لەم غەزەلەدا باس لە چاوبازی عیرفانی دەکرێت و ئەم بەیتەش لەو روانگەیه گوتراوە.

- گەر خداوند بەواتای سەرۆەر و گەرۆەر بیّت ئەوا واتای بەیتە کە بەم شیۆهیه یه:

ئیەمە هەر لە رۆژی ئەزەلەووە خوا خۆشەویستی شیرین کەلامان خستۆتە دلمان و پەیمانی خۆشەویستی ئیەمی لەگەڵ ئەواندا بەستوووە و بۆیه هەمیشە ئیەمە بەندە و غولامین و ئەوانیش شیرین کەلام و دەم و لیو جوانان سەرۆەری ئیەمن.

- گەر خداوند بەواتای وەک (خودا) بیّت واتای بەیتە کە دەبیته:

ئیەمە هەر لە رۆژی ئەزەلەووە خوا پەیمانی خۆشەویستیمانی لەگەڵ جوانان و شیرین کەلاماندا بەستوووە، ئیەمە هەمیشە غولام و بەندە ی ئەوانین کە روالهتی تەواوی جوانی رەهای خوی بەرزن و لەخودا دەچن و شوینی جیلوهی جوانی ئەون.

٥ - مغلسانیم و هوای می و مطرب داریم

آه اگر خرَقه‌ی پشمن به گرو نستانند

گیرفان بەتالین و ئارەزووی مە ی و موتریمان هەیه، وای ئەگەر خیرقە ی خورییان بە بارمته نویت.

مغلسانه: گیرفان بەتالین، موفلیسین. به گرو: بەبارمته، لە حەقیدا.

نستانند: وەرنگرن، نەیانەویت.

خواجە دەلی: ئیەمی سوّفی کە جگە لە خیرقەیه کی خوری هیچی دیکە شک نابەین و ئارەزووی (مە ی و موتریب) ی عەشقی حەقیقیان هەیه، ئەگەر ئەم خرقەیه لە حەق و بارمته ی ئەو عەشقه حەقیقیه‌دا وەرنگرن چی بکەین، ترسی خۆی لە رەتکردنەوێ خیرقە لەبری مە ی و موتریب ئەخاتەرۆو.

٧ - لاف عشق و گله از یار زهی لاف دروغ

عشقبازان چنین مستحق هجرانند

لافی عەشق لیدان و گلەیی لە یار چ لافیککی درۆیه، عاشقانی ئاوا حەقی دەرکردن و دووریان هەیه.

عشقبازان: عاشقان زهی: ماشەلا، وای (بۆ دەرپرینی ئەفسوسە).

یه کی لە مەرجه کانی عەشق گلەیی نەکردنی عەشقه لە بی میهری یار بۆیه عاشقانی گلەیی کەر عاشقی راستەقینه نین لای حافظ ئەم جۆره خۆبه عاشق زانانه شایانی دووری و هیجرانن.

خواجە لەم بەیتەدا، بە سەر سوپمانەو دەلی: لانی عەشق لیدان و گلەیی کردن لە یار (بی میهریه کانی یار) چ لافیککی درۆزانەیه، چونکە کەسی لانی عەشق لی بدات نابی هەرگیز گلەیی لە یار بکات و پیویستە بە هەموو شتیکی یار رازی بیت و تەنانەت پیویستە

خۆشحال بیت: لاهوری لە (روضه الاروح) هەو هیناویەتی کە کەسێک چو بۆ سەردانی دەرۆشیک، بینی کە بەچەندەها بەلا و ناره‌حەتی تاقی دەکرێتەو، بۆ دلدانەوێ گوتی ئە ی

دەرۆش لە دۆستایەتیدا راست نییه گەر لەسەر بەلای دۆست ئارام نەگریت، دەرۆشە کەش گوتی: بەهەلەدا چوویت، لەخۆشەویستیدا راست نییه گەر هەرکەس چیژ لەو بەلا و

ناره‌حەتییه کانی دۆست نەبات. {لاهوری، ج ٢، ل ١١٩١}

خواجە ئەو عەشقبازانە (خۆبه عاشق زانانە) ی کە گلەیی لە یار و ناره‌حەتییه کانی یار دەکەن بەمۆستەحەق و شیوا ی دووری و هیجران دەزانیت.

٦ - وصف خورشید به شب پرّه‌ی اعمی نوسد

که درین آینه صاحب نظران حیرانند

شەمشە مە کوێدی کوێر شایانی و سفکردنی هەتاو نییه، چونکە خاوەن رایان لە وەسفی ئەم ئاوینەیه‌دا سەراسمن.

شب پرّه: شەمشە مە کوێر اعمی: کوێر صاحب نظران: خاوەن رایان، ئەهلی دلان.

ههتاو زاتی حهق (یار)ه که له بهیتی دووهمدا به ناوینه ناوی بردووه، مه بهست له (شه مشه مه کویره)ش عهقل یا عاقلانن، خاوهن رایانیش عارفانن، خواجه دهلی: له کاتیکدا که نه هلی دلان له وهسفی ناوینه جه مالی حه قدا مهست و حهیرانن و حیرهت دهیانگری ئیدی هه رگیز شه مشه مه کویره ی کویری عهقل که هه رگیز به خۆر نه گه یشتووه و ناگات چۆن ده توانی وهسفی بکات. له هه ندی نوسخه دا له بری (وصف) و (وصل) هاتووه و له هه ندی نوسخه ی دیکه شدا له بری میسراعی یه که م (وصف رخساره خورشید از خفاش مپرس) هاتووه که هه مان واتا ده گه یه نیّت و دهلی: وهسفی رووخساری یار له شه مشه مه کویره مه پرسه.

۸ — مَگَرَمَ چِشَمِ سِیَاهِ تُو بِيَامُوزِدِ کَار

ورنه مستوری و مستی همه کس نتواند

مه گهر چاوانی رهشی تۆ فیّمکات، گهرنا هه موو کهس ناتوانی مهستی و مهستوری پیکه وه نه بجمبدا. بیاموزد: فیربکات.

مستی و مستوری: مهستی و داپوشراوی، یاخود (سکر و صحو) (بی هۆشی و به ناگایی) دوو زاراوه ی عیرفانین که یه که میان بی هۆشی و مهستییه و له بهرچاوه نه گرتنی دابونه ریته کانه و تیایدا (شطحات) ده گوتیّت و مهستوریش خۆپاراستنه له بی ناگایی و ریپازی عارفه زا هیده کانی وه ک جونهیدی به غدا دییه. (صحو) ناگاداری داوی مهستی (سکر)ه.

سکر (مستی) بریتییه له و زهینان له کۆت و بهندی دیار و نادیار و رووکردنه وه حهقه، له (سکر)دا هیزی جیاکردنه وه چاک و خراب نامینیّت و عارفان له مهستییدا گوی به درکاندن رازه کان نادن، به لام له (صحو)دا هیزی جیاکردنه وه ده مینیّت و عارفان ناگاداری دابونه ریته دیار و نادیاره کانن. (پروانه سجادی (سکر). (سکر و صحو) دژی یه کترن و کۆکردنه وه یان پیکه وه نهسته مه، خواجه له مه نهسته مه نه دوی و پیی وایه گهر چاوی رهشی یار (نوری ئیلاهی) فیّری کۆکردنه وه ی (سکر و صحو) نه کات نهسته مه مرۆف بتوانی ئەم دوو دژه پیکه وه کۆبکاته وه و له هه مانکاتدا له (سکر)دا بیّت له (صحو) شدا.

۹ — گر به نزهتگه ارواح برَد بوی تو باد

عقل و جان گوهر هستی به نثار افشانند

گهربا بۆنی تۆ بباته نارامگهی پاکیزهیی رۆحه کان، عهقل و گیان گه وهه ری بوونی خۆیان ده که نه قوربانی (فیدات).

نزهتگه: نارامگهی پاکیزهیی، شوینی پاکي.

نزهتگهی ارواح: نارامگهی پاکیزهیی رۆحه کان، ئەو شوینه پاکه ی که رۆحی مرۆفی تیدایه . گوهر هستی: مرواری بوون، گه وهه ری بوون.

افشانند: دهرژن، هه لده ده ن.

به نثار افشانند: ده که نه قوربانی.

خواجه له گه وهه یی یار نه دویّت و دهلی: گهر هه وا بۆنی توباته شوینی نارامگرتنی رۆحه پاکه کان - جیهانی نه رواج - نه وا ته واری مه له کوتی رۆحانی یا عهقل و گیانی نه وان خۆیان ده که نه قوربانی نه و بۆنه ی تۆ.

به یته که له مه عریفه ی ئیلاهی نه دویّت که تیایدا ئیدی عهقل و گیانی مرۆف ناماده ی قوربانی دان نه بیّت.

۱۰ — زاهد ار درندی حافظ نکند فهم چه شد

دیو بگریزد از آن قوم که قرآن خواند

گهر زا هید له رهندي حافظ تی نه گات چ ده بی، دیو له و کۆمه له هه لدیّت که قورنان ده خوینن. نکند فهم: تی نه گات. چه شد: چ ده بی، چ گرنگییه کی هه یه .

دیو: دیو، شهیتان و جنۆکه . بگریزد: هه لدیّت. خوانند: ده خوینن.

لیره دا خواجه (زا هید) ی به دیو داوه ته قه له م و (رهندي) یش به قورناخوینن. ده لی: گهر زا هیدی دیو ناسا له مه سه له ی رهندي حافظ تی نه گات چ گرنگییه کی هه یه، چونکه نه و دیوه و رهندي نیمه ش وه قورناخوینندن و دیویش له قورناخوینان هه لدیّت.

واته: زا هید له ته ریه تی رهندي - به رووخسار خراب و له ناخدا چاک - هه لدیّت، ئیدی که لی تی نه گات چ گرنگییه کی هه یه .

غزه لى سه د و نه وه د و يه كه م:

به حرى هزه جى هشتى موسبه غ
(مفاعيلن مفاعيلن مفاعيلن)

۱ - سمن بويان غبارِ غم چو بنشينند، بنشانند

پرى رويان قرار از دل چو بستيزند، بستانند

جوانانى كه بونى ياسه مه نيان لى دى كه دانيشن غوبارى غم دهره ويننه وه، په رويوان كاتى كه ده ست بده نه كي به ركى (ته بللى شه ر بكونتن) نارامى دل د بهن (ده رفينن).
سمن بويان: نه وانه بونى ياسه مه نيان له خو داوه.
چو: كاتى كه (له م غزه له دا به م واتايه هاتوه).
بنشينند: دابنشن. بنشانند: دهنيشيننه وه، دهر ويننه وه.
بستيزند: بكه ونه كي به ركى و نيزاع، بده نه لانس لارى.
بستانند: ده سينن،
ده رفينن، دبه ن.

له راستيدا هم غزه له نه گهر جوانترين غزه لى هونه رمه ندانه ي خواجه نه بيت، يه كي كه له جوانترين غزه له كاني - له پرووى دارشتنه وه - و تيايدا به شيوه يه كي زور كارامه و هونه رمه ندانه وشه و زاروا ده كان ري كده خات و له چهندين جار زياتر سوود له وشه هاوييت و هاوفونه كان وهرده گريت و كايه ي جوانى ره وانبيزياي پى دروستده كات، به تاييه ته - ره گه ز دوزى - به تاييه ته هينانى نه و كارانه كه هاوييت و له پرووى واتاوه جياواز و ياخود ته نانه ت دوى يه كترين. ههروه ها له م غزه له دا گرنگيه كي زور به موسيقاي وشه كان و ري كخستن ريتميكي هاوريك دراوه. به راستى هم غزه له به گشتى له جوانان و ناسكاني دونياي ده دويت كه جوانترين دروستكراوى ده ستي يارى حه قن و - هه نديك له عارفه كان ناوردانه وه له جوانيبان به ناسايي ده زانن.

هم هونه رمه ندييه ي خواجه له ري كخستن وشه كاندا تاراده يه ك تيگه يشتنى له غزه له كه گران كردوه.

له به يتي يه كه مدا نه و ده لى: غم و نارامى دلى ني مه په يوه سته به نهر مى و توندى جوانانه وه گهر جوانانى بوخوش به گولتى ياسه مه ن لاي ني مه دانيشن و ميننه وه نه و غوبارى غم مى دل دهنيشينه وه و دهره ويننه وه، به لام گهر ده ست بده نه توندى و كي به ركى و ته بللى شه رمان له گه ل بكونتن نه و نه و كاته سه بر و قهرارى دل مان لى ده ستينن و دل مان بى قهرار ده بيت.

۲ - به فتراك جفا دلها چو بريندند، بريندند

ز زلفِ عنبرين جانها چو بگشايند، بغشانند

كاتى كه دلّه كان به فيتراكى سته مه وه دبه ستنه وه، ئيدى ناكړينه وه، كاتى كه پرچى بوخوشيشان په خشان ده كه ن گيانه كان پرژوبلاو ده كه نه وه.

فتراك: فيتراك، به ند يا نالقه يه كه به زينه وه كه راوچييه كان نيچيره كانيانى پيوه هه لده واسن.
فتراك جفا: به ندى ستم.

بريندند: دبه ستنه وه، هه لده واسن. بريندند: به ستراونه ته وه.

بگشايند: بكه نه وه، په خشان بكه ن. بغشانند: پرژوبلاو ده كه نه وه.

نه و كاته ي كه جوانان دلى عاشقان به به ندى ستمى بى ميهرى خو يانه وه دبه ستنه وه ئيدى به مه حكه مى ديانبه ستنه وه و به ته واوى گرفتاريان ده كه ن، كاتي كيش كه پرچى لول و چين چينيان ده كه نه وه - كه هيلانه ي گياني عاشقانه - گيانه كان ده كه ونه خواره وه و پرژوبلاو دهنه وه.
واته: جوانان كه بيانه وى دلان نه سير ده كه ن و گهر بيانه وى گيانان ده ستارينن و پرژوبلاويان ده كه نه وه.

(بريندند و بريندند) ره گه ز دوزى ته واوه.

۳ - ز چشمم لعلِ رمانى چو مى خندند، مى بارند

ز رويم راز پنهانى چو مى ببيند، مى خوانند

كاتى كه پى ده كه ن، فرميسكى هه نارى له چاوام دهبارين، كاتى كه رازى په نهان رووخساريشم ده بينن تيدا ده خو يننه وه.

لعلِ رمانى: ياقوتى هه نارى، جوړه ياقوتيكه كه له دانه ي هه نار ده چى، ليړه دا دركه يه له فرميسكى خو ينن.

ميخندند: پيده كه ن. ميبارند: دهبارين. مى خوانند: ده خو يننه وه.

واته: كه جوانان پيده كه ن فرميسكى خو ينن (له خه فه ته دا) له چاوام دهباري ت و هه ر كه روشيان بينيم په ي به رازى دل م دبه ن.

۴ - به عمرى يكِ نفس با ما چو بنشينند، برخيزند

نهالِ شوق در خاطر چو برخيزند، بنشانند

گهر دواي ته مه نيك ساتيك له كه لمان دانيشن هه لده ست، كاتي كيش كه هه لده ست نه مامى شوق و تاسه له دل ماندا (مي شكماندا) ده چينن.

به عمرى: دواي ته مه نيك، پاش ماوه يه كي دور و دريژ يه ك نفس: ساتى.

بنشینند: دانیسن. برخیزند: هه‌لده‌ستن. نهال شوق: نه‌مامی تاسه و شوق نشانند: ده‌چینن، داده‌نین. (بنشینند و برخیزند) دژیه‌کن. واته: جوانان په‌رپرویان گهر پاش ماوه‌یکی دوور و دريژ — ته‌مه‌نیک — ساتی له‌گه‌ل ټیمه دانیسن یه‌کسه‌ر هه‌لده‌ستن و ده‌رۆن، که ده‌شړۆن نه‌مامی تاسه و شوق له‌دل و می‌شکماندا ده‌چینن و ده‌بیته عه‌شق.

۵ — سرشکِ گوشه‌گیران را چو دریا بند، دُر یابند

رخ مهر از سحرخیزان نگرداند، اگر داند

گهر ناوړ له فرمیسیکی گوشه‌گیران بده‌نه‌وه، مرواری بده‌دست‌دینن، شه‌گهر بشزانن رووی میهر و عه‌شق له شه‌وییداران و درنا‌گپرن. دریا‌بند: لپی تی‌بگن، ناوړی لیبده‌نه‌وه. در یابند: دور بده‌دست‌دینن. رخ مهر: رووی میهر و وه‌فا و عه‌شق. نگرداند: و درنا‌گپرن اگر داند: شه‌گهر بزنانن.

خواجه لی‌ردها دیسان باس له سمن بویان و په‌رپرویان ده‌کات که شه‌گهر بی‌ت و ناوړ له گوشه‌گیران و شه‌وییداران بکه‌نه‌وه شه‌وا ده‌ستکه‌وتی گه‌وره‌یان ده‌بی‌ت و ده‌ستکه‌وته‌ک‌ش مرواری و دوری زۆره. گهر بشزانن روو و در‌گپران له پیاوچاکان چه‌نده خراپه روویان له شه‌وییداران و درنا‌گپرن.

۶ — چو منصور از مراد آنان که بر دارند، بردارند

که با این درد اگر در بند در مانند، در مانند

شه‌وانه‌ی که وه‌ک مه‌نسور شتی‌کیان له ناوات هه‌یه، به‌داره‌وه‌ن، چونکه گهر به‌م ده‌رده‌وه به‌دوی درماندا ویلن، بی‌چاره‌ن. بردارند: هه‌لگرن، بده‌دست بینن. بر دارند: به‌داره‌وه‌ن، له دار دراو‌ن.

دری‌بند: به‌رووی، له‌هه‌ولتی بده‌دسته‌ینانی. در مانند: درماندان. در مانند: بی‌چاره‌ن. مه‌به‌ست له مه‌نسور حسین کوری مه‌نسوری حه‌لاج که سه‌ری کرده قوربانی له پیناو عه‌شقد و له‌دار درا، لی‌ردها خواجه ده‌لی: شه‌وانه‌ی که وه‌ک مه‌نسوری حه‌للاجن و پشکی‌کیان له موراد و ناوات بردووه به‌دار دراوی یاخود به‌داره‌وه‌ن واته: به‌خته‌وه‌ری له‌ریگه‌ی عه‌شقی ټیلاهدا سه‌ردانان و چوونه به‌ر نازار و شه‌شکه‌نجه‌یه، شه‌مه‌ش سه‌ره‌نجامی عه‌شقه و شه‌وانه‌ی که به‌م ده‌دی عه‌شقه‌وه به‌دوای درماندا ویلن ده‌بی‌چاک بزنانن که چاره‌یان نییبه یاخود

خودی ده‌دی عه‌شق چاره‌ی نییبه و ده‌رمانی په‌یدا نابیت، چونکه عه‌شق ده‌دی‌که ده‌رمانه‌که‌ی وه‌سلی مه‌عشوقه و چوونه سه‌رداریش باشت‌ترین ده‌رمانی و چاره‌یه و گه‌ران به‌دوای چاره‌سه‌ردا بو‌خوی نه‌خوشیبه.

جیاوازیبه‌کی زۆر له ساغ‌کردنه‌وی شه‌م به‌یته‌دا به‌رچاو ده‌که‌وی‌ت لای قه‌زوینی و... هتد میسراعی دووه (بدین درگاه حافظ را چو میخوانند، میرانند) هاتووه که شه‌م شه‌رحه‌دا میسراعی دووه‌می به‌یتی حه‌وته‌مه هه‌روه‌ها له لاهوریدا شه‌سلن پی‌ی وایه‌که شه‌م میسراعه به‌ته‌نیایه هیچ میسراعی‌کی دیکه‌ی نه‌هیناوه شه‌و له شه‌رحه‌که‌ی خویدا میسراعی‌کی دیکه‌شی به‌ته‌نیا هیناوه که ده‌لی:

((چو مجنونان هرآن قومی که می رانند حیرانند))

وه‌ک شیتان شه‌و کۆمه‌له‌ی که (حی) ده‌رته‌که‌ن سه‌راسمن. { لاهوری، ج ۲، ل ۱۲۸۵ } . له هه‌مانکاتدا میسراعی دووه‌می شه‌م به‌یته به‌شپوه‌ی دیکه له به‌یته‌کدا هاتووه که به‌م شپوه‌یه‌یه — ټیمه پشت به‌ست به‌عیوضی له ده‌قه شه‌سلیه‌که‌دا دامان نه‌نا.

دوای دردِ عاشق را کسی کاو سهل پندارد

ز فکر آنان که در تدبیر درمانند، در مانند

که‌سی که پی‌ی وایه ده‌رمانی ده‌دی عاشق ناسانه و شه‌وانه‌ی به‌فیکری خویان له هه‌ولتی دره‌ماندان، په‌ی به‌بی‌چاره‌یی و بی‌هیزی خویان ده‌به‌ن، چونکه ده‌رمانی عه‌شق ناسان نییبه و لی‌ره - دنیا - ده‌ست ناکه‌وی.

هه‌رچۆن بی‌ت میسراعی دووه‌می شه‌م به‌یته و شه‌م میسراعی دووه‌مه هه‌مان واتایان هه‌یه و مانه‌وه له‌نیو نوسخه‌کانیشدا مرؤف گپژ ده‌کات، چونکه جی‌گور‌کپیبه‌کی یه‌کجار زۆر به‌میسراعه‌کان کراوه.

۷ — درین حضرت چومشتانان نیاز آرند، ناز آرند

بدین درگاه حافظ چو می خوانند، می رانند

کاتی موشتاقان رووی که‌سای و داوا ده‌که‌نه شه‌م ناستانه‌یه نازیان به‌سه‌ردا ده‌کری، کاتی حافظیش بو‌شه‌م ده‌رگایه داوه‌ت ده‌که‌ن، ده‌ری ده‌که‌ن.

حضرت: ده‌رگا، ناستانه. نیاز آرند: داوا ده‌که‌ن، پی‌ویستی ده‌ینن. ناز آرند: ناز ده‌ینن. میخوانند: داوه‌ت ده‌که‌ن. میرانند: ده‌رده‌که‌ن.

خواجه باس له جوانان، بو‌غۆشان، په‌رپروان ده‌کات که هه‌میشه له هه‌لکشان و داکشانی داوه‌ت و ناز‌کردندان، ده‌لی شه‌وان: کاتی که موشتاقان و شه‌ره‌زومه‌ندان ده‌ستی پی‌ویستی

دریژده کهن گوئیان پی نایهن و ناز ده کهن، کاتی که حافظیش بۆ بهر ده رگای ئەم جوانانە داوہت ده کهن دەری ده کهن.

ئەم داوہت کردن و دەرکردنەوی بەر دەرگای مەعشوق دروست لەو بەسەرھاتەیی (شبلی) دەچیت که له تەفسیری (کشف الاسرار) دا هاتوو و دەگێرپیتەو، شبلی کوتی: من سۆفیگەری لەسەگینک فیر بووم کاتی که له بەردەم دەرگایە کدا خەوتیوو، خاوەن ماله که دەهاتە دەرەو و دەریدەکرد، که چی سەگە که دووبارە دەهاتەو، شبلی دەلی: گوتم ئەو سەگە چەند سووکە دەریدەکهن و دیتەو، خوی گەرە ئەو سەگەیی هینایە زمان و کوتی، ئەی شیخ بۆ کوئی برۆم خاوەنە (خاوەندەم).

{کشف الاسرار ميبیدی، ل ٤١ / نوخوانان بزم صاحبدا ل}

خواجەش باس لەم حالەتەیی مەعشوقان دەکات که کاتی دەچیتە بەر دەرگایان و داوادة کەیت لەبری بەجی هینانی داواکارییە که ناز دەفرۆشن و بی میهری دەنوین، کاتی که داوەتیشی ده کهن دەرت ده کهن.

غەزەلی سەد و نەو و دووهم:

بەحری موحتمەسی هەشتی مەخبونی ئەسلەمی موسبەغ
(مفاعیلن فعلاتن مفاعیلن فع لان)

١ – غلام نرگس مست تو تاجدارانند

خراب بادەیی لعل تو هوشیارانند

تاجداران غولامی نیرگری مەستی تۆن و هوشیارانشین که مەستی بادەیی لیو یاقوتینی تۆن.

تاجداران: تاجداران، پادشایان

خواجە بە مەعشوقی حق دەلی: پادشایان غولامی دووچاری مەستی تۆ یا دوونیرگری مەستی تۆن واتە: پادشایان شایستەیی لە بادەیی یاقوتینی عەشقی تۆدا مەست بن یاخود لە شەرابی لیو یاقوتینی تۆدا مەست بن.

بەگشتی بەیتە که باس لەو دەکات که هەموو کەسی شایانی عەشقی ئیلاهی نییە و گەرەکان شایانی ئەم پلە و پایەین.

(بارە لعل تو) دوومانای هەیه:

١ / شەرابی یاقوتینی تۆ.

٢ / شەرابی لیوی تۆ، چونکە (لعل) لیلی تیدایە.

٢- ترا صبا و مرا آب - دیده شد غمّاز

و گرنه عاشق و معشوق رازدارانند

تۆ سرۆ و منیش فرمیسکی چاوم بوونە فیتنەچی (قسە هینەر و قسە بەر) وەگەرنا عاشق و مەعشوق نەینی پارێزن.

غمّاز: قسە هینەر و قسە بەر، فیتنەچی، قسە هەلبەست.

رازدارانند: نەینی پارێزن.

کاتی که هەواڵ و نەینی عەشق بلاو دەبیتەو دەبی که سینک ئەم هەواڵە بلاویکاتەو، خواجە دلنایە لەوێ که نابیت خودی عاشق و مەعشوق ئەم کارە بکهن - راز بلاویکەنەو - بۆیە لەلایەن مەعشوقەو دەیداتە پال سرۆ که بۆنی عەشقی ئەو بلاو دەکاتەو و لەلایەن عاشقیشەو دەیداتە پال فرمیسکی چاوان که لە دوری یار هیندە دەباریت که رازی عەشق ناشکرا دەکات خواجە خۆی دەلی:

کاتی رازی عهشق بلاؤبۆتتهوه له لای تۆوه سروه و له لای منیشهوه فرمیسکی چاؤ بوون که پاوراییان کردوه و بلاویان کردۆتتهوه وه گهرنا خودی عاشق و مهعشوق نهیتنی پاریزن و رازی به کتری بلاوی ناکه نهوه.

۳ - ز زیر زلف دوتا چون گذار کنی بنگر

که از یمین و یسارت چه بیقرارانند

کاتی تیده پهریت له ژیر پرچی دوتاوه سهیرکه که له راست و چهپتهوه چ بی نارام و بی قهراریک کهوتتوه.

گذرکنی: تیپه پرت یمین و یسار: راست و چهپ بی قرار: بی نارام. واته: ئه یار کاتی که پرچت کردۆتتهوه دوتا و شوؤر بۆتتهوه و رووخسارتی داپۆشویوه و به ژیر ئه و پرچه دا تیده پهری و گوزهر ده کهیت سهیرکه بزانه چهنده عاشقی بی نارام له راست و چهپهوه چاوه پرتی هاتنی تۆن تا به دیدارت شاد بین.

۴ - گذار کن چو صبا بر بنفشه زار و ببین

که از تطاول زلفت چه سوگوارانند

وهک سروه به وهنوشه زاردا تیپه پره و بزانه که له سته می زولفتتهوه چ تازیه بارانیک کهوتتوون. بنفشه زار: وهنوشه زار، جیگای پر له وهنوشه. تطاول: سته م، زولم. سوگوار: تازیه بار.

وهنوشه سهیری داخستوه و له تازیه بارانیک ده چیت، خواجه ئه م تازیه باریییه وهنوشه به سته م و زولمی پرچی مهعشوقه وه گریه دات - سته می پرچی مهعشوقیش ئه وهیه که حیجاب و پهرده ی سهرووی رووی جوانی مهعشوق حهقه - به یار ده لئی: وهک سهرووی به یان به وهنوشه زاردا تیپه پره و ببینه و بزانه که چ تازیه بارانیک کهوتتوه و هم مووان له دهستی سته می زولفت که رووی تۆیان لی داده پۆشی سهریان داخستوه و چوون تازیه باران دۆش داماون.

۵ - نصیب ماست بهشت ای خدانشناس برو

که مستحق کرامت کنه کارانند

به ههشت بهشی ئیمه یه، ئه ی خوداناس برۆ، چونکه گوناهاکاران موسته حهقی به خشش و که ره من.

برو: برۆ، ون به. کرامت: به خشندهیی، لی خوشبوون.

خواجه لیره دا جهخت له عهفو و به خششی خودا ده کاته وه و روو به وشکه زاهیده کان - که هه همیشه مروؤ به عهزاب ده ترسیئن - ده لئیت: ئیمه که گوناهاکارین و دهستی داوا و نزامان

هه همیشه بهرزه بۆ ده رگای حهق ده چینه به ههشت، ئه ی وشکه خواناس که له مانای رهجهت تی نهگه یشتووی و ره خنه ده گریت برۆ ون به، چونکه گوناهاکاران شایانی لی خوشبوونی خودان و خودا له گوناهاکاران - ئه وانیه به کزۆلییه وه ده پارینه وه - خوش ده بیت. (قل یا عبادی الذین اسرفوا علی انفسهم لاتقنطوا من رحمة الله، ان الله یغفر الذنوب جمیعا، انه هو الغفور الرحیم) سوره تی الزمر نایه تی / ۵۳.

۶ - نه من بر آن گل عارض غزل سرایم و بس

که عندلیب تو از هر طرف هزارانند

تهنیا من نیم که غه زهل به و گوئی رووخساره دا ده لئیم و بهس، له هه رلایه که وه هه زاران بولبولت هه یه که بۆت ده خوینن.

عارض: روخسار غزل سرایم: غه زهل ده لئیم، غه زهل داد نهیم عندلیب: بولبول. تهنیا خواجه نییه که غه زه لی عهشق بۆ گوئی رووخساری یاری حه قیقی ده لئیت: به لکو له هه ر لایه که وه هه زاران عارف شه یدا ی رووی یار بوون و بولبول ئاسا گۆزانی به جوانی رووی گولیدا ده لئین.

واته: تهنیا من نیم که جوانی نیلاهی له غه زه لیاتدا ته وسیف ده کم و غه زهل بۆ شه یدا ی عهشق ده نووسم به لکو جومله ئه م نه غمه خوینییه ده که ن.

۷ - تو دستگیر شو ای خضر پی خجسته که من

پیاده می روم و همهران سوارانند

تۆ ده ستگرۆیم که ئه ی خدری موباره ک قه ده م، چونکه من به پی ده رۆم و هاوسه فه ران (ئه وانیه دیکه) به سواری ده رۆن.

دستگیر: ده ستگرۆیی، ده ستگرتن خجسته: موباره ک، پیروز

پیاده: به پی پیاده همهران: هاوسه فه ران، هاو پییان.

له م سه فه ری تۆلای عه شقدا خواجه خۆی به پیاده و ئه وانیه دیکه به سوار ده زانیت، بۆیه داوا له خدری زینده ی موباره ک قه ده م ده کات که دهستی بگریت و یارمه تی بدات، گهرنا ناگاته مه نزل و توانای کینه رکیتی نییه و له وان داوا ده که ویت و له م بیابانی عه شقدا ون ده بیت. لیتره دا (خدر) پیر و مورشیدی کامله.

۸ - بیا به میکده و چهره ارغوانی کن

مرو به صومعه کانتجا سیاه کارانند

وه ره بۆ مه یخانه و رووت ئه ر خه وانیه (سوور) بکه، مه رۆ بۆ خانه قا که گوناهاکاران له وین.

سیاه کار: گوناکار، به‌دکار.

خواجه لهم به‌یتهدا ناموژگاری (خداشناس)ی به‌یتی(۵) ده‌کات و ده‌لی: رووبکهره مه‌یغانه‌ی عه‌شقی ئیلاهی و لیژه روی خوژ سوور بکه و مه‌رۆ خانه‌قا، چونکه به‌دکاران و زاهدانی ریابازی تیدابه.

رووسوورکردن/ روو ئه‌رخوانی کردن: دوومانای هه‌یه، یه‌کینکیان واته: هینده شه‌راب بنۆشه تا مه‌ست بیت و رووت سوور هه‌لگه‌ری، دووه‌میان: رووسووری و سه‌ره‌رزیه (روو سپی بوون).

۹ – خلاص حافظ از آن زلف تابدار مباد

که بستگان کمند تو رستگاراند

خوا نه‌کات که حافظ له ده‌ست ئه‌و پرچ لوول و چین چینه نازاد بیت، چونکه ئه‌وانه‌ی له که‌مه‌ندی توژان سه‌رفرازان.

خلاص: رزگاری. تابدار: چین چین و لوول بستگان: ئه‌سیران، به‌ستراوان

رستگار: سه‌رفراز، رزگار بوو.

خواجه دیلی و ئه‌سیری که‌مه‌ندی یار (عه‌شقی ئیلاهی) به‌مایه‌ی سه‌رفرازی و رزگاری له کوژت و به‌ندی دونیایی و ناخیره‌تی ده‌زانی بۆیه نزا ده‌کات که هه‌رگیز له داوی زولفی یار رزگاری نه‌بیت.

غزه‌لی سه‌د و نه‌وه‌د و سپیه‌م:

به‌حری موزاریعی هه‌شتی ئه‌خره‌بی مه‌کفونی مه‌قسور
(مفعول فاعلات مفاعیل فاعلان)

۱ – آنان که خاک را به نظر کیمیا کنند

آیا بود که گوشه‌ی چشمی به ما کنند

ئه‌وانه‌ی که به‌سه‌یر کردن خاک ئه‌که‌ن به کیمیا بلّی تیله‌ی چاوئیکیش له ئیمه‌ بکه‌ن.

آنان: ئه‌وانه‌ی. کیمیا: ماده‌یه‌که که شتی بی که‌لک ده‌کات به‌شتی گرانبه‌ها، ئیکسیر، لیژه‌دا مه‌به‌ست له پیر و مورشیدانی کامله. گوشه چشمی: تیله‌ی چاوئیک. تاراده‌یه‌کی زۆر هاورپییه‌که له‌نیوان حافظ ناساندا هه‌یه که خواجه ئه‌م غزه‌له‌ی له وه‌لامی غزه‌لیکی (شاه نعمت الله ولی) که شاعیر و سوّفیه‌کی سه‌رده‌می حافظ و ده‌وره‌ی ۸۳۰ کوچی مرده‌وه و غزه‌له‌که‌شی به‌م شیوه‌یه ده‌ستپیده‌کات.

ما خاک را به نظر کیمیا کنیم

صد درد را به گوشه چشمی دوا کنیم

به‌رای د. هروی ئه‌م غزه‌له زیاتر ته‌نز و تانه‌دانه له (شاه نعمت الله) نه‌وه‌ک ستایش و پیاه‌لدان {هروی، ج ۲، ل ۸۲۳}.

خواجه لهم به‌یتهدا ده‌لی: ئه‌و مورشیده کاملانه‌ی که به‌سه‌یر کردن خاکی بی به‌ها ده‌گۆرن بو ئیکسیر و کیمیا و به‌نرخ و گرانبه‌های ده‌که‌ن بلّی مه‌رحمه‌ت بکه‌ن و تیله‌ی چاوئیکشیان له ئیمه بیت تا ئیمه‌ی خاکیش بینه کیمیا.

۲ – دردم نهفته به ز طیبیان مدعی

باشد که از خزانه‌ی غیبش دوا کنند

چاکتر وایه ده‌ردم له پزیشکانی داعیه‌دار شاراهه بیت، به‌لکو له خه‌زینه‌ی غه‌یه‌وه ده‌رمانی بکه‌ن.

نهفته: شاراهه. خزانه: خه‌زینه.

جاران ده‌رمانی ده‌رد له خه‌زینه‌ی پادشایاندا بوو، خواجه لیژه‌دا خه‌زینه‌ی غه‌یبی هیناوه، که شوینی ده‌رمانی ده‌ردی عه‌شق و یارمه‌تی نادیاری کاملانی ریگه‌ی عه‌شقه. وه‌ک: هه‌میشه

خواجه شاردنه‌وی دهردی عه‌شق له پزیشکانی داعیه‌داری بانگه‌شه‌کهری هیچ له‌باردانه‌بوو — که ئەوانهن خۆیان به پیتشه‌وای ئومه‌ت و نوینه‌ری ئاین ده‌زانن له کۆمه‌لگه‌دا — به چاکتر ده‌زانیت تاوه‌کو درک‌اندنی و ده‌لتی: به‌لکو ئەم خواجه له خه‌زینهی غه‌یبی و نادیاره‌وه دهرمانی ئەم دهردی عیشقه‌م بکات.

۳ — معشوق چون نقاب ز رخ بر نمی کشد

هر کس حکایتی به تصور چرا کند

کاتی که معشوق په‌رده له‌سه‌ر رووی هه‌لئاداته‌وه، ئیدی بۆچی هه‌رکەس به‌ته‌سه‌وری خۆی به‌جۆریک باس ده‌کات.

برفی کشد: هه‌لئاداته‌وه، لانا‌بات. تصور: ویناکردن، ته‌سه‌ور.

مانایه‌کی قول له‌م به‌یته‌دا هه‌یه، ئەویش نه‌بینینی خودایه له دونیادا، خوای گه‌وره له نایه‌تی ۱۰۳ ی سورته‌تی (الانعام) دا ده‌فه‌رمووی (لاتدرکه‌ الابصار و هو یدرک الابصار...) له‌گه‌ل ئەوه‌ی که هیچ که‌سیک له دونیا توانای بینینی خوای نییه که‌چی ملیۆنه‌ها بۆچوون و ویناکردن سه‌باره‌ت به‌خودا هه‌یه و هه‌ریه‌ک له‌گومانی خۆیه‌وه جۆریک وه‌سفیده‌کات. خواجه ئەم پرسیاره‌ ده‌کات که خوا په‌رده‌ی سه‌ر رووی خۆی بۆ مرۆف هه‌لئاداته‌وه و که‌س رووی ئەو معشوقه‌ نایینیت ئیدی بۆچی هه‌ریه‌کیک به‌گومان و بۆچوونی خۆی باس و وه‌سفی ئەو ده‌کات.

۴ — چون حسن عاقبت نه به رندی و زاهدیست

آن به که کار خود به عنایت رها کند

کاتی که عاقیبه‌تخیری به رندی و زاهدی نییه، ئەوه باشتره که کاری خۆمان بده‌ینه ده‌ست عینایه‌ت و ده‌ستگرویی — په‌روه‌ر دگاره‌وه.

حسن عاقبت: عاقبه‌ت خیری. آن به: ئەوه باشتره، و‌باشتره.

عنایت: عینایه‌ت و ده‌ستگرویی، عینایه‌ت فه‌یز و ره‌جمه‌تی ئیلاهییه و له‌به‌رچا‌و‌گرتنی به‌رژه‌وه‌ندی به‌نده‌کانیه‌تی.

به‌عنایت رها ن‌کنند: بده‌نه ده‌ست عینایه‌تی ئیلاهی.

عنایت لای عارفه‌کان ده‌ستگرتنی کردنی عارفه‌کانه له‌لایهن هه‌قه‌وه. مرۆف به‌ بی عینایه‌تی ئیلاهی هه‌رگیز له ریگه‌ی کاری چاکه‌وه به سه‌ره‌ره‌زی و خۆشی ناگات. خواجه لی‌ره‌دا ئەم راستییه‌ عیرفانییه دوویات ده‌کاته‌وه و ده‌لتی: مادام عاقیبه‌ت خیری به کاری چاکه‌ یا کاری خراپه‌ و لاف و گه‌زافی درۆینه‌ نییه، و‌اچاکتره‌ خۆمان بده‌ینه ده‌ست عینایه‌تی ئیلاهی.

۵ — بی معرفت مباش که در من یزید عشق

اهل نظر معامله با آشنا کنند

بی ماریفه‌ت مه‌به، چونکه له مه‌زادخانه‌ی عه‌شقه‌دا، ئەهلی نه‌زه‌ر مه‌مه‌له‌ له‌گه‌ل ماریفه‌ت داراندا ده‌که‌ن.

معریفه‌ت: ماریفه‌ت، زانین و ناسین. آشنا: لی‌زان، ماریفه‌ت‌دار.

من یزید: کی زیاد ده‌کات، هه‌راجی، مه‌زادخانه.

(مه‌عریفه‌ت) له رووی زمانییه‌وه زانین و ناسین، به‌لام له رووی زاراوه‌ی عیرفانییه‌وه بریتییه له‌و ماریفه‌ت و ناسینه‌ی که له ئەنجامی برینی پله و مه‌قامه‌کانی عیرفانه‌وه ده‌ست عارفی ری‌بووار ده‌که‌و‌یت. لای عارفه‌کان ئەسلی ماریفه‌ت ناسینی خودایه و زۆرچار له‌م راوانگه‌یه‌وه پیناسه‌ی عارف ده‌که‌ن، که عارف ترین که‌س به ماریفه‌ت ترین که‌سه، ماریفه‌تی عارفان شه‌ش جو‌ره که جو‌ره‌کانی بریتین له: (ماریفه‌تی یه‌کتایی، ماریفه‌تی به‌ پیرۆز زانین، ماریفه‌تی منه‌تبا‌یی، ماریفه‌تی ده‌سه‌لات، ماریفه‌تی ئەزه‌ل، ماریفه‌تی راز و نه‌یتنی) سلما طبقات (سجادی).

ماریفه‌تی عارفان به‌ فەز‌ل و عینایه‌تی ئیلاهی ده‌بی‌ت و دووره له هه‌لئینجان و به‌لگه‌سازی زانایانه‌وه عارفه‌کان زانستی زانایان به جه‌سته‌ی بی‌رۆح مه‌ده‌نه قه‌له‌م.

مادام ناسین و ماریفه‌ت بۆ ری‌بووار هینده‌ گ‌رنگه، خواجه‌ش ده‌لیت: تو (ئه‌ی ری‌بووار یا عاشقی دیداری یار) بی ماریفه‌ت مه‌به، چونکه له مه‌زادخانه و هه‌راجی عه‌شقه‌دا ئەهلی نه‌زه‌ر و کاملان و مورشیدانی ریگه‌ی عه‌شق به که‌سیک ده‌فرۆشن که ماریفه‌تی هه‌بی‌ت، واته: له بازاری عه‌شقی ئیلاهی‌دا پی‌ویسته ماریفه‌ت هه‌بی‌ت ئەگه‌رنا به‌ده‌ست به‌تالی لی‌ی ده‌رده‌چیت.

۶ — می خور که صد گناه از اغیار در حجاب

بهتر ز طاعتی که به روی و ریا کنند

مه‌ی بخۆره‌وه، چونکه سه‌ده گونا‌هی شاراوه‌ی دوور له چاوی بیگانه چاکتره له به‌ندایه‌تییه‌ک که به ریا و که‌ش و فشه‌وه بک‌ریت.

اغیار: بیگانه درحجاب: به په‌نهانی به رووی و ریا: به ریا و که‌ش و فشه‌وه.

حافظ لی‌ره‌دا گونا‌هی نه‌یتنی له به‌ندایه‌تی به‌ که‌ش و فشه‌وه به چاکتر ده‌زانیت و نامۆزگاری ری‌بوواری عه‌شقی هه‌ق ده‌کات که باده‌ی عه‌شق هه‌لنده‌ ناگات له ریا و لاف و گه‌زاف بی‌ت له کاتی به‌نده‌دایه‌تیدا، چونکه گونا‌هی شاراوه‌ی دوور له چاوی بیگانه له به‌ندایه‌تی و تاعه‌تی پر له ریا باشتره.

۷ - پیراهنی که آید ازو بوی یوسفم

ترسم برادرانِ غیورش قبا کنند

نه و کراسه‌ی که بونی یوسفی منی لیدیت، نه ترسم برا حسووده‌کانی بیدرین. پیراهن: کراس. غیور: حسوود. قبا کنند: بی درین. کراس و بونی کراس و یوسف و برا حسووده‌کانی، همه‌موی له چیرۆکی حسووده‌تی یوسف که دریتترین چیرۆکی بهره‌وامی قورناییه، وه‌رگراوه، کاتی که براکانی حسووده‌تی یوسف رووده‌کانه میسر و له کاتی گه‌رانه‌وه‌یاند حسووده‌تی یوسف کراسه‌کهی خۆی شه‌دات به‌وان تا بیسه‌ن بۆ حسووده‌تی یه‌عقوب و چاری چاک بیته‌وه. کراسی یوسف و هیئانی کراسی یوسف له شه‌بیدا رزگارکهره له دهرد و ناخۆشی، خواجه ده‌لایت: له‌وه شه‌ترسم که برا حسووده‌کانی له کاتی هیئانی شه‌و کراسه‌ی یوسف بیدرین و نه‌یگه‌نه‌نه شوینی خۆی. له‌م به‌یته‌دا یوسف یار و بونی کراسه‌کهی شه‌فهی بۆخۆشی مه‌عشوقه.

۸ - حالی درون پرده بسی فتنه می رود

تا آن زمان که پرده برافتد چه‌ها کنند

نیستا له نیو بهره‌دا فیتنه‌ی زۆر ده‌نریتته‌وه، شه‌وکاته‌ی که بهره‌دا لاجیت چی بکه‌ن. حالی / حالا: نیستا برافتد: لاجیت چه‌ها: کوی (چی) که‌له کوردیدا کۆن کریتته‌وه. له‌راستیدا شه‌م به‌یته چه‌ندین واتا شه‌لده‌گریت، که به‌کورتی به‌م شیوه‌یه‌یه: شه‌کری (پرده) به دوو واتا لیکدریتته‌وه که یه‌که‌میان بهره‌دی بوون و جه‌سته‌یه و ناو بهره‌ده‌ش نیو دنیا و جه‌سته‌ی مرۆفه و لادانی بهره‌ده‌ش رۆژی قیامه‌ت و دواړۆژ وه‌ک: خوای گه‌وره ده‌فه‌رموویت: ﴿الیوم تبلی السرائر...﴾ سوره‌تی الطارق / ثایه‌تی ۹. به‌م پییه به‌یته که ده‌بیته: نیستا له نیو بهره‌دی جه‌سته و بووندا مرۆفه - خراپه‌کاران و شه‌رهنگیژان - شه‌و همه‌موو فیتنه و ناژاویه ده‌نینه‌وه داخۆ شه‌وزه‌مانه‌ی که بهره‌دا لاده‌چیت و نامه‌کان ناشکرا ده‌بن چی ده‌کهن.

لیته‌دا گه‌رچی ده‌کهن بۆ مرۆفه‌کان - شه‌رهنگیژه‌کان - بیته نه‌شیواوه، چونکه له‌وئ هیچیان پیناکریت - وه‌ک د.ه‌روی ده‌لایت: { ه‌روی ج ۲، ل ۸۲۷ } - به‌لام بۆ خودا بیته که ده‌یانبه‌خشیت یا نایانبه‌خشیت واته: چییان پیده‌کریت - وه‌ک: لاهوری ده‌لایت: { لاهوری، ج ۲، ل ۷۹۷ }. شه‌وا ربی تیده‌چیت، به‌لام له‌که‌م و کورتی به‌ده‌ر نییه.

ه‌هر له‌م روانگه‌یه‌وه - بهره‌دی جه‌سته - شه‌کری شه‌م به‌یته له وه‌لامی به‌یتیکی (شاه نعمت الله ولی) دا بیته که ده‌لی:

در حبس صورتیم و چنین شاد و خرمیم

بنگر که در سراچه‌ی معنی چه‌ها کنیم

نیستا که زیندانی جه‌سته‌ین هیئده شادین بزانه له پی‌کهاته‌ی مه‌عنا و عیرفانیدا - دواړۆژ - دا چی ده‌کهن. لیته‌دا مانای به‌یته که - وه‌ک تانه‌دان له - ولی ده‌لی: نیستا که به‌ند و دیلی جه‌سته‌ین و له بهره‌دی جه‌سته‌داین هیئده ناشوب ده‌گیرین ناخۆ ناژادین و بهره‌دا لاجیت چی ده‌کهن. گه‌ر (بهرده) شه‌ به‌ بهره‌دی نادیارای و غه‌یب لیکده‌ینسه‌وه شه‌وا واتای - مه‌شه‌ره‌بی حافظییانه‌ی - به‌یته که‌مان ده‌ستگیر ده‌بیته: خواجه به‌مه‌عشوقانی ناشوب و ناژاوه به‌ریاکه‌ری نیو بهره‌دا ده‌لایت: نیستا که‌له نیو بهره‌دی غه‌بیدان و رووی مانگ ناسایان بۆ شه‌لکی ده‌رنه‌خستوو شه‌م همه‌موو ناژاوه و فتنانه‌ی له نیوان عاشقان و ره‌قیبانا شه‌لگیرساندوو گه‌ر دواړۆژ که ده‌رده‌که‌ویت و بهره‌دا لاده‌چیت چی ده‌کهن.

۹ - گر سنگ ازین حدیث بنالد عجب مدار

صاحب‌دلان حکایت دل خوش ادا کنند

پیت سه‌یر نه‌بی گه‌ر به‌رد (تاو شه‌م باسه بنالین) چونکه ساحیب‌دلان چیرۆکی دل چاک ده‌یگرنه‌وه. خوش ادا کنند: چاک ده‌یگرنه‌وه، به‌شیوه‌یه‌کی سه‌رنجراکیش و کاریگه‌ر ده‌گیرنه‌وه. چیرۆکی عه‌شق کاریگه‌رتترین چیرۆکه و به‌رد ده‌هینیتته ناله، به‌تایبه‌تی گه‌ر صاحب‌دلان و شه‌هلی مه‌عنا شه‌و چیرۆکه بگرنیتته‌وه که - زۆر به‌سه‌رنجراکیشی باسیده‌کهن - بۆیه خواجه ده‌لی گه‌ر شه‌م باسی عه‌شقه - که له زاری عارفانه‌وه ده‌گیردیتته‌وه - به‌رد بینیتته ناله پیت سه‌یر نه‌بی، چونکه زۆر کاریگه‌ر و سه‌رنجراکیشه.

۱۰ - بگذر به کوی میکده تا زمره‌ی حضور

اوقات خود ز بهر تو صرف دعا کنند

برۆ به کویی مه‌بخانه‌دا تا کۆمه‌لی شه‌وانه‌ی ولیان له خزمه‌تی یاردا ناماده‌یه، کاتی خۆیان له‌به‌ر تو بۆنزا سه‌رفکه‌ن.

زمره: کۆمه‌ل. حضور: زور، شه‌وانه‌ی که دل‌بان ته‌نیا یاری تیدایه و ناگایان له هیچی دیکه نییه. پیشتر له (حضور) دوایین. خواجه لیته‌دا ده‌لایت: شه‌وانه‌ی له (حضور) دان له‌به‌رده‌م مه‌بخانه‌ی عه‌شقدان و له شوینی دیکه‌ی وه‌ک: - خانه‌قا - نین، گه‌ر ده‌ته‌وی عارفانی پاک نزا و

دوعات بۆ بکهن پرۆ به کۆلانی مه یخانهی عه شقی ئیلاهییدا تیپه ره تا شه پاکانهی بهردهم مه یخانه له بهر تو دهستی نزا بهرز که نه وه و کاتی خۆیان بۆ نزا کردن بو تو تهرخان بکهن.

۱۱- پنهان ز حاسدان به خودم خوان که منعمان

خبر نهان برای رضای خدا کنند

دوور له چاوی هه سوودان داوه تم که، چونکه چاکه کاران بۆ ره زامه ندی خوا خیری په نهان ده کهن.

به خودم خوان: داوه تم که بۆلای خۆت. منعمان: چاکه کاران.

خواجه به یار ده لای: به دزی هه سوودانه وه — چونکه ترسی شه وهی هه یه وهک براکانی یوسف لیبی بشیوینن — بۆ لای خۆت داوه تم بکه، تو چاکه کاری و چاکه کارانیش له بهر خاتری خوا دوور له چاوی هه لکی خیر ده کهن.

له راستیدا شه دوو به یته (۱۰ و ۱۱) له نوسخه ی (عیوضی) دا نییه، به نده له بهر شه وهی که له زۆریه ی زۆری نوسخه کانی دیکه دا هه بوو به ناچاری هینامن، شه کهرنا له که ل شه رایه دام که شه دوو به یته نه نووسریتته وه، چونکه: جیاوازی له نیوان نوسخه کاند هه یه له ساغ کردنه وهی شه دوو به یته دا بۆ نمونه:

له به یته (۱۰) دا له بری (میکده) (صومعه) ه و له بری (تا)، (در) هاتوه و له به یته (۱۱) شدا له بری (برای رضای)، (بسی ز برای) هاتوه.

۱۲ — حافظ دوام وصل میسر نمی شود

شاهان کم التفات به حال گدا کنند

حافظ، بهرده وامی دیدار فه راهم نابیت، شاهان کهم ناوړ له حالی گدا شه دهنه وه. وهک هه همیشه حافظ پروای خۆی به بهرده وام نه بوونی وه سل و پیگه یشتن له که ل یاردا دووپات ده کاته وه و دلای خۆی شه داته وه، حافظ وه سل بهرده وام نابی — له دونیادا — چونکه شه مه بریاری یاره و شاهان زۆر گوئی به حالی گدا نادهن.

غزه لی سه د و نه وه د و چواره م:

به حری ره مه لی شه شی مه قسور

(فاعلاتن فاعلاتن فاعلان)

۱ — شاهدان گر دلبری زین سان کنند

زاهدان را رخنه در ایمان کنند

گهر جوانان بهم شیوهیه دولبه ری بکهن، (کون ده که نه) ئیمانی زاهدان — ده له زینن شاهدان: جوانان، یاران. دلبری: دولبه ری، دلبردن. زین سان: بهم شیوهیه. رخنه: کون، کون کردنه ئیمان، واته: ئیمان له زانندن، له ری لادان. خواجه باس له سه رنجرا کیشی جوان و یاران ده کات — که مورشیدانی کاملن — و ده لای گهر بهم شیوهیه خه ریکی دلبه ری و عه شق بین و دلای عاشقان بۆ خۆیان را کیشن ئیمانی زاهدان ده له زینن و له ریبان لاده دن و شه وانیش عاشقی خۆیان ده کهن، شه کری ئیمانی زاهدان، ئیمانداری زاهدانه بیت.

۲ — هر کجا آن شاخ نرگس بشکفتد

گلرخانش دیده نرگسندان کنند

له هر کوئی شه چله نیرگزه بیشکویت گولرویان چاویان ده که نه نیرگزدانی. شاخ / شاخه: چل گلرخان: گولرویان، شه وانیه که روویان وهک گوته. چاوی مهستی یار — چله نیرگزی چاوی مهستی یار — له هر کوئی پشکوئی و هه لیت — جوانان و گولانی دنیا — دیده یان ده که نه نیرگزدان و به ته وای چاوی سه یری ده کهن یا خود له دیده یاندا ده پارینن.

۳ — یار ما چون سازد آغاز سماع

قدسیان بر عرش دست افشان کنند

کاتی یاری ئیمه ده سته کات به سماع — سه ما — فریشته پیروزه کانی عه رش ده ست ده کهن به چه پله لیدان. ده ست افشان: چه پله لیدان (به سه ما کردنه وه). واته: یاری ئیمه — مورشید و شیخی ئیمه — هینده — جوانه کاتی ده سته کات به سه سماع و وه جد فریشته پیروزه کانی ئاسمانیش ده هیئته سه ما. شه کری، یار هه مان یاری هه ق بیت.

۴ - ای جوانِ سرو قد گویی بزَن

پیش از آن کز قامتت چوگان کنند

تهی لای به ژنرپیک لَم مه‌یدانه گویهک هه‌لده، به‌رله‌وهی که له به‌ژنت گۆچان دروستکهن.
سروقد: به‌ژنرپیکی وهک سه‌رو.
چوگان: گۆچان.

له گۆدان، درک‌یه له سه‌رکه‌وتن به‌ ئاوات گه‌یشتن و گۆچان له‌جه‌سته‌ش دروستکردن مه‌به‌ست له پیرییه خواجه نامۆژگاری لاوان ده‌کات و ده‌لی: تهی لای له گه‌نجیدا هه‌ولبده و سه‌رکه‌وه پیش ته‌وهی پیر بیت و له قه‌دی ریکت گۆچان دروستکهن - بچه‌میته‌وه - پیغه‌مبهر ﷺ له‌وه فهرموودهی پیرۆزه‌دا ده‌فهرمی سوود له پینج شتت ببه به‌ر له پینجی دیکه، یه‌کیکیان (شبابک قبل هرماک) ه.

۵ - عاشقان را بر سرِ خود حکم نیست

هرچه فرمان تو باشد آن کنند

عاشقان ده‌سه‌لا‌تیان به‌سه‌رخۆیاندا نییه، هه‌رچی فه‌رمانی تو بی‌ت ته‌وه ده‌کهن .
برسر خود: به‌سه‌ر خۆیاندا.

به‌یار - که ته‌کری مورشیدی کامل بی - ده‌لی: عاشقان سه‌روگیانیا به‌ ده‌ست خۆیان نییه و به‌ ئاره‌زووی خۆیان ره‌فتار ناکهن، به‌لگو هه‌رچی فه‌رمانی تو بی‌ت ته‌وه ده‌کهن.
واته: عاشقان هه‌میشه له‌ژیر فه‌رمانی یاردان و هیچیان به‌ده‌ست خۆیان نییه.

۶ - مردم چشمم به خون آغشته شد

در کجا این ظلم بر انسان کنند

گلینه‌ی چاوم به‌ خوین داپۆشرا (تیکه‌لاو بوو به‌ خوین) له‌ کوی ته‌م سته‌مه له‌مرۆڤ (گلینه‌ی چاو) ده‌کهن.

مردم چشم: گلینه‌ی چاو. انسان: مرۆڤ، گلیته.

(انسان) لیلی تیدایه و به‌واتای مرۆڤ یا گلیته (انسان العین) دیت. خواجه ده‌لی: له‌تاو دووری تو هینده گریام فرمیسکی چاوم بووبه خوین و گلیته‌م نغرووی خوین بوو، بزانه له کوی ته‌م سته‌م و نار‌ه‌وااییه له‌گه‌ل مرۆڤ (هیجران و دووری) یا گلیته (نغرو کردنی به خوین) ده‌کریت.

۷- پیش چشمم کمتر است از قطره‌ای

آن حکایت‌ها که از طوفان کنند

له‌به‌رده‌م چاوی مندا ته‌و چیرۆکانه‌ی باس له‌ تۆفانی نوح ده‌کهن له‌ دلۆپیک که‌متره.

واته: هینده گریام فرمیسکی زۆرم باراندوووه تۆفانی نوح له‌به‌رده‌م فرمیسکی چاوی مندا وهک دلۆپیه ئاویک وایه.

۸ - عید رخسار تو کو تا عاشقان

در وفایت جان خود قربان کنند

جه‌ژنی دیداری رووخساری تو که‌ی دی تا عاشقان، له وه‌فای تو‌دا گیانی خۆیان بکه‌نه قوربانی.

له هه‌ندی نوسخه‌دا ته‌م به‌یته نه‌هاتوو - وهک قزوینی - له هه‌ندی نوسخه‌شدا له‌بری (روخسار) (دیدار) هاتوو. که به‌نده پیم وایه جیاوازییه‌کی ته‌وتۆیان له نیواندا نییه. حافظ دیداری رووخساری یار به جه‌ژن ده‌داته قه‌له‌م که قوربانیه‌ی ده‌ویت. ده‌لی: جه‌ژنی دیداری رووخساری تو که‌یه (کوا) تا عاشقان له وه‌فای په‌مانیکدا که به‌تۆیان داوه گیانی خۆیان بکه‌نه قوربانی ته‌و جه‌ژنه.

۹ - خوش برآی از غصه‌ی دل که اهل راز

عیش خوش در بوته‌ی هجران کنند

به‌ خۆشی و شادییه‌وه له‌خه‌فته وهره ده‌ری، چونکه ته‌هلی راز ژییانی خۆش له‌ قالبی هیجراندا به‌سه‌ر ده‌بن.

برآی: ده‌رچوون، هاتنه‌ده‌ره‌وه، از غصه برآمدن: له خه‌فته رزگار بوون، زالبوون به‌سه‌ر خه‌فته‌دا.
بوته: بوته، قالب.

خواجه نامۆژگاری دلّی خۆی ده‌کات و ده‌لی: که له خه‌فته‌دا‌ی به‌ خۆشی به‌سه‌ری ببه و خۆتی لی رزگار بکه و مه‌روخی، چونکه عارفان (ته‌هلی راز) له‌نیو قالبی دووری یاردا به‌خۆشی ژیاون، چونکه پوخته و کامل بوون. واته: هه‌ر که‌سی کامل بی‌ت خه‌فته بو مه‌ینه‌ت و خه‌فته‌ی دونیا و ریگه ناخوات.

۱۰ - سرمکش حافظ ز آه نیمشب

تا چو صحبت آینه رخشان کنند

حافظ واز له‌ ئاهی نیوه‌شه‌و مه‌هینه، تا وهک سپیده ئاوینه‌ی دلّت رووناک که‌نه‌وه.

سرمکش: وازمه‌هینه.

رخشان: دره‌وشاوه، رووناک.

حافظ له گرنگی تاهونووزی دلهی نیوه شهوان شه دویت و به خوئی ده لیتت : شه تاهونووزه
دلهیه ده بیته مایه ی دره و شان هوه و روونا کبونه وه ی دلی عارفان، وازی لی مه هیسه تا وه
سپیده دلت رووناک بکه نه وه.

غزه لی سه د و نه وه د و پینجه م:

به حری موزاریعی هه شتی نه خره بی مه کفونی مه قسور
(مفعول فاعلات مفاعیل فاعلان)

۱ - گفتیم کیم دهان و لبت کامران کنند

گفتا به چشم هر چه تو گوئی چنان کنند

گوتم که ی دهم و لیوت خو شیه ختم ده کهن، گوئی به چاوان هه رچی تو بلیت واده کهن.
گفتا: گوئی به چشم: به چاوان، به سه رچاوا چنان: تاوا، وا، شه وه
زوربه ی به یته کانی شه غزه له گفتو گوئی له گه ل (شه) دا که له شه رجه کاند - به تاییسه تی
عیرافانییه کان - به مورشیدی کامل دراوته قه له م به یارم گوت که ی دهم و لیوات خو شیه ختم
ده کهن و (ماچیکم ده ده نی یا په یانی دیدار یکم ده ده نی) گوئی به سه رچاوا، هه رچی بلیتی پینان
ده لیم و ابکه ن و واده ی وه سلت بده نی، له راستیدا ته و او ی قسه کانی خواجه له م غزه له دا له سه ر
زمانی که سیکی ساده ی نیو دونیای عه شقه وه له پر یک ده کریت و شه ویش ژیرانه روونیان
ده کاته وه، شه لیتی حافظ هه ر مه به سستی بووه به م شیوازه ش شه مه سه له عیرافانیانه روون بکاته وه.

۲ - گفتیم خراج مصر طلب می کند لبت

گفتا درین معامله کمتر زیان کنند

گوتم لیوت داوای مالیاتی میسر ده کات، گوئی له م مامه له یدا که متر زیان ده کهن.
خراج: مالیات، باج و خه راج. مصر: میسر کمتر زیان کنند: هه رگیز زیان ناکه ن.
خواجه ده لی: گوتم یار لیوت داوای حه قی زور ده کات و هینده ی مالیات و باج و خه راجی
میسری لیم ده ویت، گوئی هه رکه س شه مامه له یه بکات له به رامبه ر ماچیکدا (نه فه سیکیدا،
په یانیکدا) زه ره ناکات.

۳ - گفتیم به نقطه ی دهن ت خود که برد راه

گفت این حکایتیست که با نکته دان کنند

گوتم کی په ی به خالی ده می تو بردووه، گوئی شه مه چیرۆکیکه که ده بی به نوکته
زانان بگوتریت.
نقطه ی دهن: خالی دهم، له زاراوه عیرفانیسا خالی درکاندانی رازی عیشقه که
شه سراری نیلاهییه .

بردراه: پهی پئی برد، رئی لی گرت

نکته‌دان: نوکته زان، کهسی ورد و به‌سه‌لیقه.

و تم به یار چ کهسی پهی به حالی دهمی تو بردووه یا خود له رازی نه‌سراری نیلاهی که له دهمی تووه نه‌درکیتی گه‌یشتووه، له وه‌لامدا گوتی: نه‌م چیرۆکی راز و درکاندن نه‌نییه چیرۆکی که ده‌بی ته‌نیا له‌گه‌ل پوخته و کامله‌کاندا باسبکریت - تو که له سه‌رتای ریگه‌ی عه‌شقت دایت جیگه‌ی متمانه نیت.

۴ - گفتم صنم پرست مشو با صمد نشین

گفتا به‌کوی عشق هم این و هم آن کنند

گوتم: مهبه به بت پرست، له‌گه‌ل (صمد) خودادا به، گوتی له کویی عه‌شقتا هم نه‌م هم نه‌ویش ده‌کهن.

صنم پرست: بت پهرست. صمد: به‌کیکه له ناوه‌کانی خودا و به‌واتای: نه‌وه دی خودا پی‌بوستی به‌که‌س نییه و جیگه‌ی راز و نیازی خه‌لکیه.

((صنم)) بت له عیرفاندا به‌واتای: هه‌ر شتی که دلی عاشق بو خوی راکیشیت و مه‌به‌ست لی جوانیبه‌کانی دونیابه و هه‌ر گه‌ردیکی بوون که دلی عارف بو لای خوی راکیشی به. (صمد) یش خودایه. عارفه‌کان پی‌بان وایه که ته‌واوی گه‌ردیله‌کانی بوون جوانی خودا و ئیمزای نه‌ون - به‌گوتی د. قمشه‌ای - هه‌ر بویه عاشق بوون و شاردرانه‌وه له جوانی هیچ دژایه‌تیبه‌کی له‌گه‌ل عیرفاندا نییه، لی‌ره‌دا (صنم پرست) به‌واتای جوانپه‌رست دیت. خواجه که له‌م شیوه‌دا له‌سه‌ره‌تای عیرفاندا، ده‌لی گوتم به مورشیدی کامل که جوانپه‌رست مه‌به و ته‌نیا له‌گه‌ل خودا به، به‌لام نه‌و، چونکه زانا بوو گوتی: له کولانی عه‌شقتا هه‌ردووکیان ده‌کهن واته: (هه‌م جوانپه‌رستی و هه‌م خودا‌په‌رستی).

له‌راستیدا نه‌م بوچوونه که ته‌واوی جوانیبه‌کان به جیلوه‌ی جه‌مالی حه‌ق ده‌زانن و به‌لایانه‌وه ئاسایه که له کاتی عه‌شقی نیلاهدا ناوړ له جوانیبه‌کانی بوون و دونیاش بده‌نه‌وه گشتگیر نییه و زۆریک له عارفه‌کان له‌و باوهره‌دان که ناوړدانه‌وه له جوانیبه‌کانی دیکه ده‌بیته‌مایه‌ی (غیره) ی نیلاهی، به‌تایبه‌ت خاوه‌نی (تفسیر کشف الاسرار) چه‌ندین نمونه‌ی جیاواز ده‌هینیتیه‌وه، وه‌ک نمونه‌ی حه‌زرتی ئیبراهیم و حه‌زرتی یه‌عقوب، که به‌هوی دل‌دانیان به ئیسماعیل و یوسف خودا دوچاری غه‌می کردن، هه‌روه‌ها (سنائی) له شیعریکدا ده‌لی:

ناتوانریت به دوو قیبله‌وه به‌ریگه‌ی ته‌وحیدا برۆیت. { سنائی، نوخوان ۹ / ۶۲ } . به‌لام حافظ له‌گه‌ل رای یه‌که‌مدایه و پیتی وایه له عه‌شقتا هه‌ردووکیان خواپه‌رستی و جوانپه‌رستی ته‌واوکه‌ری به‌کترن.

۵ - گفتم هوای میکده غم می برد ز دل

گفتا خوش آن کسان که دلی شادمان کنند

گوتم هه‌وا ی مه‌بخانه غه‌م له دل ده‌رده‌کات، گوتی: خو‌ش به‌حالی که‌سانی که دلیک شادمان نه‌کهن.

غم می برد ز دل: غه‌م له دل ده‌رده‌کات.

خواجه ده‌لی: که من گوتم حال و هه‌وا ی مه‌بخانه‌ی عه‌شقتا غه‌م له دلی ری‌بواران و عاشقاندا ناهیلیت نه‌ویش گوتی: خو‌زگه به مورشید و پیرانی مه‌بخانه - خو‌ش به‌حالیان - که دلیک شاد ده‌کهن و ده‌بنه‌مایه‌ی لاهردنی غه‌م.

۶ - گفتم شراب و خرقه نه آیین مذهبست

گفت این عمل مذهب پیر مغان کنند

گوتم: شه‌راب و خیرقه ری‌وره‌سمی ئایینداری نییه، گوتی به مه‌زه‌بی پیری موغان نه‌م کاره ده‌کهن.

گوتم شه‌راب نو‌شین و خیرقه‌ی سو‌فیانه پو‌شین له هه‌مان کاتدا - که دژی به‌کترن - له‌گه‌ل ری‌وره‌سمی ئاییندا یه‌کناگره‌نه‌وه و پی‌چه‌وانه‌ی دین و مه‌زه‌بن، گوتی له مه‌زه‌بی پیری موغان - مورشیدی مورشیدان - دا نه‌م شته دروسته و نه‌وانه‌ی نه‌مه ده‌کهن په‌یره‌وی له مه‌زه‌بی پیری موغان ده‌کهن.

۷ - گفتم ز لعل نوش لبان پیر را چه سود

گفتا به بوسه‌ی شکرینش جوان کنند

گوتم پیر چ سوودیک له لیوی شیرینلیوان ده‌بینی، گوتی به ماچیکی هه‌نگوینی جوانی ده‌که‌نه‌وه.

نوش: نوش، شیرین. نوش لبان: شیرین لیوان. جوانش کنند: جوانی ده‌که‌نه‌وه، لای ده‌که‌نه‌وه، گه‌نجی ده‌که‌نه‌وه.

خواجه دیسانه‌وه له مورشید ده‌پرسیت ماچی شیرین لیوان - که جیلوه‌ی جه‌مالی حه‌ق - چ سوودیکی بو پیری په‌ککه‌وته هه‌یه، گوتی چۆن به ماچیکی هه‌نگوینی سه‌ر له‌نوی گوپ و تینی لای پی ده‌به‌خشنه‌وه.

وهك ناشكرايه كه شه مسی ته بریزی - مورشید و موریدی مه ولانا جه لالیدینی رومی (مه وله وی) - له سه رده می پیریدا بو که عاشقی زړکچی مه ولانا بو، گوړ و تینی لاویتی بو گه پرایه وه - هه رچه نده غیره ی عه شق نازاری دا - { پله پله تا ملاقاتی خوا، زرین کوب } .

۸ - گفتم که خواجه کی به سر حجله می رود

گفت آن زمان که مشتری و مه قران کنند

گوتم خواجه / سهر دار کهی ده چپته په رده وه، گوتی: شه کاته ی که مشتری و مانگ بکه ونه هه مان که لووه وه.

خواجه: سهر دار، سهر ور، به ریز، گه وره.

حجله: په رده ی زاویه تی، نوینی پازاوه ی بوک و زاوا، ژوروی تاییه تی بوک و زاوا.

مشتری و مه: مشتری و مانگ. قران کنند: بکه ونه یه که لووه وه، بکه ونه

به رامبه ر یه کتره وه، وه ستانی دوو نه سستی رده ی به خته له کاتی چاکدا، یه که کته ونه وه ی مشتری و مانگ چاکترین کاته بو هه ر جوړه بریاریک به تاییه تی بریار ی ژن هیئان. { لاهوری، ج ۲، ل ۸۳۸ } .

لاهوری له شه ر ی شه مه به یته دا نووسیویه تی: ((خواجه)) مورشیدی کامله، که دوو نیسی هیه، یه کیکیان کاروباری موریدانه و شه ی دیکه یان خه لوه ت و راز و نیاز له گه ل مه عشوقدا و (حجله) شه خه لوه تخانه یه، مشتری مه عشوق و مانگیش دلای عاشقه.

خواجه له مورشید ده پرسیت: که ی مورشید ده چپته خه لوه تخانه تا له گه ل خودا دا راز و نیاز بکات و شه ویش ده لای شه کاته ی که دلای من و مه عشوق له که لویه کدا بن.

۹ - گفتم دعای دولت تو ورد حافظ است

گفت این دعا ملایک هفت آسمان کنند

گوتم نرای خو شبه ختی تو، شه بیته ویردی سهر زمانی حافظ، گوتی فریشته کانی حهوت ناسمان شه نرایه ده که ن.

دولت: به خت.

ملایک: فریشته کان.

خواجه به (مورشید) ده لای: له مه ودوا به رده وام دعای شه وه ت بو ده که به خت یا وه رت بیت و خو شبه خت بیت و ده بیته ویرد و ته سبیحاتی سهر زارم، شه ویش گوتی ته واری فریشته ی حهوت ناسمانه کان شه نرا و دو عایه م بو ده که ن.

له زوریه ی نوسخه کاند له بری (تو) (او) هاتبووه به لام شه (تو) له گه ل مانای گشتی غه زه له که دا جوانتر ده گوچی.

غزه لی سه د و نه وه د و شه شه م:

به حری ره مه لی هه شتی مه قسور

(فاعلاتن فاعلاتن فاعلاتن فاعلان)

۱ - واعظان کاین جلوه در محراب و منبر می کنند

چون به خلوت می روند آن کار دیگر می کنند

خوتبه خوینان (واعیزان) که له میحراب و میمبه ردا به م جوړه خوینان ده رده که ن، که ده چنه ته نیاییه وه شه کاره ی تر ده که ن.

منبر: میمبه ر.

آن کار دیگر: شه کاره ی تر، له راستیدا حافظ شه کاره خراپه ی تری ده ست نیشانه نه کردوه و هه ر به لیلی هیئتوویه تیه وه نیدی یا به شه نقه ست وای کردوه یا خود له به ر کیسی شیعره که (شه / آن) ی هیئاوه.

به یته کانی سهره تای شه غزه له تانه یه له خوتبه خوین و واعیزه کان. که له سه ر میمبه ر و له میحرابدا هیئنده خوینان به چاک ده رده خن و خه ریکی ناموژگاری و نویت کردن، که چی که ده چنه ته نیایی و له به ر چاری خه لک دوور ده که ونه وه کاری خراپ و تاوان شه نجامده دن، واته واعیزان له به ر چاری خه لک چاکن، به لام له ناخدا و له ته نیایدا خراپکارن.

۲ - مشکلی دارم ز دانشمند مجلس باز پرس

توبه فرمایان چرا خود توبه کمتر می کنند

پرسیاریکی گرام هیه، له هوشمه ندی مه جلیس پرسه، بوچی شه وانه ی فه رمان به توبه ده که ن خوینان توبه ناکه ن.

مشک: گرفت، گران. باز پرس: پرسه، پرسیار بکه.

توبه فرمایان: شه وانه ی فه رمان به توبه ده که ن.

دیسانه وه تانه یه له - واعیزان - ی به یته یه که م که لیرده دا ده پرس شه وان که به خه لکی ده لاین: توبه بکه ن و از له گونا به یئین پیم سهیره و بووه ته پرسیار بوم که بوچی خوینان توبه ناکه ن.

۳ - گویا باور نمی دارند روز داوری

کاین هم قلب و دغل در کار داور می کنند

شه لای باوه ریان به رژی حیساب نییه، که شه هم موو فروقیل و دهغه لیبه له کاری خودادا ده که ن.

گویا: نه لئی. باوهر نمدارند: باوهریان پیی نییه.

داوری: حیساب، جهزا. قلب: ساخته، تهزویر.

داور: قازی، خودا.

خواجه پیی سهیره که واعیزان هم هموو ساخته و فروفیله له شاین - کاری خودا - دا ده‌کهن و ههر خهریکی تهزویر و ساخته، نه لئی نه سلن باوهریان به روژی حیساب و قیامت نییه که خوا له بنده‌کانی ده‌پرسیته‌وه.

۴ - بنده‌ی پیر خراباتم که درویشان او

گنج را از بی نیازی خاک بر سر می کنند

غولامی پیری خه‌راباتم که ده‌رویشانی نه‌و، له بی نیازی خول به‌سهر گه‌نجدا ده‌کهن (به هیچی نازان).

خاک بر سر می کنند: خاکی به‌سهردا ده‌کهن، ده‌یشارنه‌وه، لیرده‌دا درک‌یه له: (به‌بی به‌ها زانین).

خواجه له گه‌ورپی پیری خه‌رابات (مورشیدی کامل) ده‌دوی که هینده گه‌وره‌یه ته‌نانه‌ت ده‌رویشه‌کانیشی هینده له دنیا و شته دنیا‌یه‌کان بی نیازی دهن گهنج و گه‌وه‌هر به هیچ نازان یاخود بی نیازی نه‌وان گهنج و گه‌وه‌هر داد‌پوشیت. پیری مه‌یخانه‌یه که‌ئاوا گه‌وره‌بی‌ت من دهمه غولام و بنده‌ی.

۵ - یا رب این نو دولتان را بر خر خودشان نشان

کاین همه ناز از غلام ترک و استر می کنند

خواجه هم تازه پیگه‌یشتوانه بجه‌روه شوینی خویان (بیانخه‌روه سه‌رک‌ری خویان) که به بوونی غولام و وشتر هم هموو ناز و فیزه ده‌کهن.

نو دولتان: تازه پیگه‌یشتوان، نه‌وانه‌ی تازه به تازه شتیان ده‌ستکه‌وتووه و خویان پیگه‌یاندووه و به پله و پایه گه‌یشتوون.

خر: گویدریژ استر: وشتر.

بر خر خودشان نشان: بیانخه‌روه سه‌رک‌ری خویان (واته: ریسوایان که، بیانگه‌رینه‌روه پله و پایه‌ی یه‌که‌می خویان. له زوریه‌ی نوسخه‌کاندا (با خر خودشان نشان) هاتووه که له رووی ماناوه جیاوازیه‌کی نه‌وتویان نییه، ههرچه‌نده (با به‌واتای (له‌گه‌ل) یش دیت و نه‌وکاته مانا‌که‌ی زیاتر (نو دولتان) سووکت ده‌کات و ده‌بیته بیانکه هاوده‌می که‌ری خویان.

(نو دولتان) ههمان واعیزانی به‌یتی یه‌که‌مه و نه‌وانه‌ی که تازه به تازه به پله و پایه‌یه‌که گه‌یشتوون، به‌لام هه‌ربه‌وه‌ی بوون به خاون غولام و وشتر ئیدی ناز و فیزیان بو دروستبووه، بویه خواجه دوعا ده‌کات که خوا بیانخه‌توره پله و پایه‌ی خویان و ریسوایان بکات.

۶ - بردر میخانه‌ی عشق ای ملک تسبیح گوی

کاندر آنجا طینتِ آدم مخمّر می کنند

نه‌ی فریشته له‌بهر ده‌رگای مه‌یخانه‌ی عه‌شقدآ ته‌سبیحات بکه، چونکه له‌ویدا قوری ئادم خوشده‌کهن.

بردر: له به‌ر ده‌رگای. ملک: فریشته، مه‌له‌ک.

تسبیح گوی: ته‌سبیحات بکه، خوداپه‌رستی بکه کرونوش به‌ره.

طینت: قور، سروشت و ناخی ئادم.

ئادم و قوری ئادم - له روانگه‌ی عیرفانییه‌وه - به‌عه‌شقه‌وه شیلراوه و ههر نه‌مه‌شه که ئادم له ته‌واوی بوونه‌وه‌ری دیکه جودا ده‌کاته‌وه و ههر هم عه‌شقه‌شی بوو، که بووه مایه‌ی نه‌وه‌ی ئادم باری نه‌مانه‌تی ئیلاهی بخته سه‌رشانی خوی، بویه خواجه مه‌یخانه‌ی عه‌شقی به پیروز ده‌زانیت و به‌رده‌رگای شیاری نه‌وه ده‌زانیت که فریشته‌کان بین و خوداپه‌رستی تیدا بکهن. بویه به فریشته‌کان ده‌لئی نه‌ی فریشته وهره به‌رده‌م ده‌رگای مه‌یخانه‌ی عه‌شقی ئیلاهی - نه‌و جیبه‌ی که ناخ و سروشتی ئادمه‌میان به عه‌شقی ئیلاهی تیدا خوشکرد و شیلایان - و له‌ویدا خواپه‌رستی و ته‌سبیحاتی خوت بکه، چونکه جیبه‌کی پیروزه.

۷ - حُسن بی پایان او چندانکه عاشق می کشد

زمره‌ای دیگر به عشق از غیب سر بر می کنند

جوانی بی پایانی نه‌و ههرچه‌نده عاشق ده‌کوژی، کومه‌لیکی دیکه به‌عه‌شقی نه‌و سه‌ر له‌غه‌یبه‌وه ده‌رده‌هینن.

بی پایان: بی پایان، بی کوتایی، دوایی نه‌هاتووه. چندانکه: ههرچه‌ندی، نه‌ونده‌ی که.

از غیب سر بر می کنند: له غه‌یبه‌وه سه‌رده‌رده‌هینن، په‌یدا دهن.

عاشقان هم‌میشه له عه‌شقی جوانی (جه‌مال)ی مه‌عشوقه‌دا ده‌ژین و هم جوانیبه بی کوتا و دوایی نه‌هاتووه‌ی مه‌عشوقیش ده‌بیته قاتل و بکوژی عاشقان که‌چی خواجه نه‌و راستیبه ده‌لئی که ههرگیز عاشقان کوتاییان نایه و له‌هه‌مان کاتدا که عه‌شقی جوانی یار - خودا - عارفان و عاشقان ده‌کوژیت ههر خودی عه‌شقه‌که کومه‌لیکی دیکه به‌ره‌هم ده‌هینن که عاشق

بن و ریځگی در و خه ترناکی عه شقی نیلاهی بی عاشق نابیت و سه رچاوه که شی هه ر جوانی مه عشوق و عه شقی شه وه.

۸ - ای گدای خانقه برجه که در دیر مغان

می دهند آبی و دلها را توانگر می کنند

تهی گه دای خانقه هه سته که له دیری موغاندا، ناویک ده دهنی و (به هوپه وه) دلان به هیز ده که شه وه.

خانقه: خانقه. برجه: هه سته. می دهند: ده به خشن، ده دیده.

آبی: ناویک مه به ست له شه پدایه. توانگر: به توانا، به هیز.

خواجه سوالکهر و گه دایانی خانقه (سوفی و دهر ویش و واعیز... و هتده ره سمیه کان) ناگادار ده کاته وه و موژدهیان پیده ده که هه ستن خانقه به جی بهیلن و ورن بو دیری موغان (مه یخانهی عه شقی حه قیقی نیلاهی)، چونکه له مه یخانهی عه شقی نیلاهی شه پابی عه شقی حه قیقیتان ده دهنی که ده بیتته مایه ی به توانایی و به هیزی دل و دلان به هیز ده کات. نه کری (برجه) به واتای له خو شیدا هه لفرن و به رزبینه وه ش بیت.

۹ - خانه خالی کن دلا تا منزل سلطان شود

کاین هوسناکان دل و جان لشکر می کنند

تهی دل مال چول که تابه بیتته هه وارگی سولتان، چونکه شه هه وه سبازانه دل و گیانیان ده که شه نه ژوردوی له شکر.

خالی کن: چول بکه. هوسناکان / هه وسبازان، دونیاویستان. لشکر: له شکر.

دلیک که پر بیت له هه وهس و دونیاویستی هه رگیز نابیتته هه وار و مه نزل مه عشوق و سولتانی حه ق، شه دلیک ده گاته مه نزلگه ی خو شه ویستی خو ی که مه نزلگه ی هه وهس و نه غیار و بیگانه نه بیت هه شه راستیه که شاعیری گه وهی کورد - مه وهی - ده لی:

شوهن خه لوه تنه مال بی نه غیاره

عالم گرد و تنه دوس خه به رداره

شوهن خه لوه تنه مال بی نه غیاره

عالم هه موو نوستوون دو ست به ناگایه

خواجه شه شه راستیه چاک ده زانی و به ناگایه له وهی که دلی دونیاویستان وه ک ژوردوی له شکر وایه و له شکرکریک هه وهس و ناره زووی دونیایی تیدایه و سولتانی حه قیش به خو شه ویستی و عه شقییه وه رووناکاته شه جوره دلانه ی که جه نجان له هه وا و هه وهسی دونیایی

بویه به دلی خو ی ده لی، له کاتیکدا شه هه وه سباز و دونیاویستانه دلیان ده که شه شوین و ژوردوگای له شکر دیونیا و حه زه دونیاییه کان، تو مال چول بکه و بیگانه کان ده که تا سولتان و مه عشوقی حه ق بیگانه مه نزلگه ی خو ی.

۱۰ - صبحدم از عرش می آمد خروشی عقل گفت

قدسیان گویی که شعر حافظ از بر می کنند

له کاتی سپیده ده له عه رشه وه جو ش و خروشیک ده هات، عه قل گوتی: شه لی فریشته پیروزه کان شیعی حافظ له بهر ده که ن.

صبحدم: کاتی سپیده. خروش: ده نگه ده نگ و جو ش و خروش.

گویی: شه لی. از بر می کنند: له بهر ده که ن.

له نوسخه ی لاهوریدا له بری (عقل) (عشق) هاتوه که له گه ل مه شه بی (حافظ) دا زیاتر ده گونجی و هه عه شقیش زیاتر ناگای له بارودوخی فریشته کان هه یه و عه قل بهم حه رده مه نامه حه رده مه و خودی حافظ له چه ندین شویندا نامازه ی به نامه حه رده می عه قل داوه، به لام له بهر شه وهی له ژورینه ی نوسخه باوه پیکراوه کان (عقل) هاتبوو، به ناچار عه قلمان داناهه گه رنا به ندهش له گه ل شه رایه دام که عه شق جوانتره، به لام به لگه یه کم ده ست نه که وت.

به هه ر حال خواجه شانازی به شیعه رکانی خو یه وه ده کات که هینده به رزن و حیکمه تی عیرفانی و عاشقانه یان تیدایه، که فریشته پیروزه کانی ناسمان له به ریان ده که ن، ته نانه ت به یانییه ک زوو وه ک چون فه قیکانی حو جره چرپه چرپ و هاتوو چو و ده نگه ده نگ ده که ن و خه ریکی شت له به رکردن ناوا خروش و ده نگه ده نگ له ناسمانه وه به رگویی ده که وت، عه شق (عه قل به پیی به یته که) گوتی: ره نگه فریشته پیروزه کانی شیعی حافظ له به رکه ن (له گه وره یی و بلنیدیدا).

غزه‌لی سه‌د و نه‌وهد و حه‌وته‌م:

به‌حری موزاریعی هه‌شتی نه‌خره‌بی مه‌کفونی مه‌قسور
(مفعول فاعلات مفاعیل فاعلان)

۱- دانی که چنگ و عود چه تقریر می کنند

پنهان خورید باده که تعزیر می کنند

نه‌زانی چنگ و عود چ قسه‌یه‌که ده‌درکینن، به‌دزیسه‌وه شه‌رپاب بخونه‌وه، چونکه
(ته‌عزیر) تان ده‌که‌ن.

چنگ: چنگ، جوړه سازیکه. تقریر می کنند: ده‌درکینن.

تعزیر: سه‌رزه‌نشت، ته‌می دان، لیدان.

له‌ نایینی ئیسلامدا هه‌ندی گونا‌ه (ه‌ده‌ی هه‌یه، بویه‌ هه‌دی زینا ره‌جکردن یا داری
هه‌ده‌ده، به‌لام هه‌ندی گونا‌هی دیکه هه‌یه که هه‌دی دیاریکرای نیسه و له‌ قورشان یاخود
فه‌رموده‌دا به‌رپاشکای سنووری هه‌ده‌که‌ی دیارینه‌کراوه، به‌لام هه‌ر قازی یا حاکمیک ده‌توانیت
جوړه ته‌می کردنیک به‌کاربه‌ینیت بۆ سزادانی تاوانبار که له‌ روو گرژ کردن و چاو سوور
کردنه‌وه‌وه ده‌ست پنده‌کات تا سه‌رزه‌نشت کردن و لیدانیش (به‌ قامچی یا به‌تاکه‌ پیللو) به‌م
جوړه ته‌می‌کردنه که سنووری له‌ قورشاندا به‌ ناشکرا دیاری نه‌کراوه و له‌ هه‌د که‌متره
ده‌گوتریت (ته‌عزیر). د. خرمشاهی له (حافظ نامه) دا روونکردنه‌وه‌یه‌کی جوانی سه‌باره‌ت به
(تعزیر) خستوته‌روو. {حافظ نامه، ج ۱، ل ۷۲۸}.

له‌ زۆربه‌ی نوسخه‌ دیرینه‌کاندا (تکفیر) هاتوه، به‌لام له‌به‌ر نه‌وه‌ی که له‌ هیچ سه‌رده‌می‌کدا
هه‌دی مه‌ی خواردنه‌وه نه‌گه‌یشتوته ته‌کفیر، ساغکه‌ره‌وه‌کانی دیوانی حافظ (تعزیر) بیان
به‌دروستتر زانیوه.

مه‌بخواردنه‌وه (کۆزی عه‌شق و مه‌ینۆش) به‌ ناوازی ساز و عوده‌وه زیاتر سه‌رنج‌اکیش و
شادی به‌خشه، به‌لام له‌سه‌رده‌می‌کدا که مه‌بخواردنه‌وه ده‌بیته‌ مایه‌ی لیدان و ته‌می کردن ئیدی
به‌بی ساز و چنگ چاکتره، بویه‌ خواجه ده‌لی:

له‌م سه‌رده‌مه‌دا که مه‌بخواردنه‌وه (عه‌شقی و خو‌شه‌ویستی زاتی) زۆر به‌توندی قه‌ده‌غه‌ کراوه
و نه‌یاریانی له‌ ده‌سه‌لاتدان. نه‌زانی زمانی حالی ساز و عود ده‌یانگوت چی؟ ده‌یانگوت، به
پنهانی و به‌ بی ساز و عود باده‌بنۆشن بۆ نه‌وه‌ی حاکم ته‌میتان نه‌کات و دوچاری (تعزیر) نه‌بن.

له‌راستیدا نه‌م شیعره له سه‌رده‌میک نه‌دوی که به‌توندی به‌رنگاری مه‌یومه‌بخانه (عیرفان و
عه‌شق) بوونه‌ته‌وه.

۲- ناموس عشق و رونق عشاق می برند

عیب جوان و سرزنش پیر می کنند

ناموسی عه‌شق و ره‌نه‌قی عاشقان ده‌بن ره‌خنه له‌ لاو ده‌گرن و سه‌رزه‌نشتی پیرده‌که‌ن.

ناموس: ناموسی، ئابروو، شه‌ره‌ف. رونق: ره‌ونه‌ق.

هه‌ر له‌ دوی به‌یتی یه‌که‌م و نامۆزگاری عود و سازه‌که له‌ شه‌رحی لاهوریدا به (مورشید
کامل و کاملی عامل) دراونه‌ته‌ قه‌له‌م - ناهیلن و ره‌خنه له‌ لاوانی عاشق ده‌گرن و
سه‌رزه‌نشتی پیرانی ته‌ریقه‌ت ده‌که‌ن و به‌ هه‌موو شیوه‌یه‌که لومه‌ی عه‌شق و عاشق ده‌که‌ن چ پیر
و چ لاو، چ کامل و چ تازه‌کار.

۳- جز قلب تیره هیچ نشد حاصل و هنوز

باطل درین خیال که اکسیر می کنند

جگه له‌ سکه‌ی ته‌زویری ره‌ش هیچیان ده‌ستگیر نه‌بووه، هیشتاش له‌م خه‌یاله پوچه‌دان که
کیمیا (ئیکسیر) دروستده‌که‌ن.

قلب: سکه‌ی ته‌زویر و ساخته. تیره: ره‌ش.

نشد حاصل: ده‌ستگیر نه‌بوو، حاصل نه‌بوو، به‌ده‌ست نه‌هات.

اکسیر: ئیکسیر، کیمیا.

(قلب سیاه) جگه له‌ سکه‌ی ساخته‌ی ره‌ش هه‌لگه‌راو به‌واتای دل‌ی ره‌ش هه‌لگه‌راویش
دیت، (نه‌وان) مه‌به‌ست له‌وکه‌سانه‌یه که مه‌ینۆشان دارکاری ده‌که‌ن و ناموس و ره‌ونه‌قی
عاشقان و عه‌شق ده‌بن و ره‌خنه له‌ لاو ده‌گرن و سه‌رزه‌نشتی پیر ده‌که‌ن (که‌مه‌به‌ست لینیان
نه‌وکه‌سانه‌ن که‌بانگه‌شه‌ی دینداری ده‌که‌ن و ته‌نیا رووخساری نایینیان گرتوه و دژایه‌تی
ته‌ریقه‌ت ده‌که‌ن و عه‌شق و عارفان به‌که‌م سه‌یر ده‌که‌ن و دژایه‌تیان ده‌که‌ن).

جگه له‌ دل‌یکی ره‌ش یا سکه‌یه‌کی ساخته‌ی ره‌ش هه‌لگه‌راو هیچی دیکه‌یان به‌ ده‌ست
نه‌هیناوه که‌چی له‌و خه‌یاله پوچه‌دان به‌م کاره‌یان ئیکسیر و کیمیا‌یان به‌ده‌سته‌هیناوه (چاکترین
مادده و شت).

۴- گویند رمز عشق مگویند و مشنوبد

مشکل حکایتیست که تقریر می کنند

دهلین ره مزی عهشق مهلین و گوئی لی مهگرن (باسی مهکهن)، بهراستی باسی
حیکایهتیکي زور نارچهت دهکهن.

مشکل: نارچهت، سهخت.

نهوانه ی که دارکاری مهینوشانی عهشق دهکهن دهلین: به هیچ شیوهیهک باسی عهشق
مهکهن و نه باسی رازهکانی بکهن و نه گویشی لی بگرن، خواجه دهلی نه مه زور نارچهته و
نهم قسه و باسه ی که دهیکهن زور به نارچهتهی نه نجامتهدری و مه حاله رهمز و رازی عهشق
باس نه کریت.

۵ – ما از برون در شده مغرور صد فریب

تا خود درون پرده چه تدبیر می کنند

نیمه له دهگادا به خه یالی سده فریوهوه له خوبایی بووین، شاخ له ژوروهوه بیر له چی
دهکه نهوه.

لهم بهیتهدا دیسانهوه نیو پهرده و دهرهوهی پهرده هاتوهه که نه کری پهردهی وجود و
پهردهی قدهری نیلاهی بیت. نیمه تهواوی مرؤقهکان له دهرهوهی هوشه ی راز و تهقدیرداین و
بهکردهوهی خومان فریومان خواردوهه و له خوبایی بووین، بهلام نازانین و بی ناگاین لهوهی که
له نیو پهردهی قدهردا و لهودیو ناگایی نیمهوه چ برپاریک دهدهن و بیر له چی دهکه نهوه و
چاره نووسمان بو کوی دهبن.

۶ – تشویش وقت پیر مغان می دهند باز

این سالکان نگر که چه با پیر می کنند

دیسانهوه کاتی پیری موغان تیکدهدهن، سهیری نه ریوارهنه که چی له گهل پیردا دهکهن.
تشویش: تیکدان.

وقت: کات، وهقت له روانگهی عیرفانهوه بارودوخی حال و مهقاماته که له رابردوو و
داهاتوو بی ناگا دهن و له نیستادا دهژین.

سالکان: ریوارانی ریگهی تهریقته و عیرفان.

نگر: سهیرکه.

تیکدانی نه حالته ره جانیبانه له پیری موغان (مورشید) یا پیرانی تهریقته له لایه تازه
ریوارانهوه لای خواجه ستهمه له حقی پیر و له تازهی و هرهزهیهوه سهراچاهه دهگریته و
رهخنه لهم حالته دهگریته، دهلی سهیرکه چ ستهمیک له گهل پیردا دهکهن که دیسانهوه کاتی
لی تیکدهدهن.

۷ – صد ملک دل به نیم نظر می توان خرید

خوبان درین معامله تقصیر می کنند

نهتوانری به نیو نیگایهک (میهره بانانه) سهر مولکی دلی بکردریته، بهراستی جوانان لهم
مامه له یهدها که متهرخه می دهکهن.

ملک: کولک، ولات. میتوان خرید: نهتوانری بکردری.

تقصیر می کنند: که متهرخه می دهکهن.

خواجه پیتی وایه که تهنیا به جویری سهیر کردن نهتوانری دلان رازی بکریت یا خود
بؤلای خوراکیشریته که چی پیتی سهیره جوانان نه شته ناکهن و لهم مامه له یهدها دریغی
دهکهن، واته: جوانان نیگای میهره بانانه بیان نییه. نه گهرنا به نیو نیگای میهره بانانه سهده
ولاتی دل دهکردریته.

۸ – قومی به جد و جهد نهادند وصل دوست

قومی دگر حواله به تقدیر می کنند

کؤمه لیک وهسللی دوست به ههول و کؤشش دهزانن و کؤمه لیک دیکه دهیده نه
دهست قهدهر.

جد و جهد: ههول و کؤشش. نهادند: زانین، فهرز کردن، دانه قهلهم. حواله: دانه پال.

واته هه ندی کهس (گروویک) پیتیان وایه مرؤقه بو نهوهی بگات به وهسللی یار – خودا –
پتویسته ههولبدات و کؤشش بگات، بهلام گروویکی دیکه نه مه دهدهنه پال قهدهر پیتیان وایه
پیشتر برپاری لهسه دراوه.

۹ – فی الجملة اعتماد مکن بر ثبات دهر

کاین کارخانه ایست که تغییر می کنند

ههر چؤن بی پشت به نه گؤری رؤزگار مه بهسته، چونکه نه مه کارخانه یه که که گؤرانی
بهسهردا دههینن.

فی الجملة: ههر چؤن بیت، دواچار. ثبات: مانهوه، نه گؤری.

تغیر می کنند: دهیگؤرن، گؤرانی بهسهردا دههینن نیستا له فارسی نویدا لهبری (تغیر
میکنند) (تغیر می دهند) به کار دههینن.

خواجه دهلی ههرچؤن بیت، دواچار تو پروا به خوراکری و نه گؤری رؤزگار و زهمانه (دونیا)
مه که، چونکه زهمانه کارخانه یه که بهردهوام دیگؤرن، ههرگیز پشتی پی مه بهسته.

چون نیک بنگری همه تزویر می کنند

مه‌یمان بده‌ری، چونکه گهر به‌وردی سه‌یر که‌یت شیخ و حافظ و مفتی و موحت‌سیب
هه‌موویان ساخته و ته‌زویر ده‌کن.

مفتی: مفتی، فتوادهر. نیک بنگری: به‌وردی سه‌یر که‌یت، وردبیت‌هوه.

(شیخ و حافیز و مفتی و موحت‌سیب) ره‌مزی ده‌ولت و نایبنداری رواله‌تیانه‌ن که
به‌رگری له‌عشق و خو‌شه‌ویستی و مه‌ی نوشی ده‌کن. خواجه ده‌لی مه‌ی خو‌شه‌ویستی
حه‌قمان بده‌ری، چونکه گهر به‌وردی سه‌یر بکه‌یت له‌ناخی شیخ و حافزی قورشان و مفتی و
موحت‌سیب وردبیت‌هوه هه‌موویان خه‌ریکی خراپه و ساخته‌ن. واته: ته‌وانیش پاک نین و ته‌نیا
رواله‌تن گهرچی بانگه‌شه‌ی پاکي ده‌کن.

هروی پیتی وایه (حافظ) خودی شاعیره و خو‌شی ده‌خاته ریزی ته‌وانه‌وه. { هروی، ج ۲،
ل ۱۴۷ } به‌لام ته‌م رایه ریی تی‌ناچی‌ت.

غزه‌لی سه‌د و نه‌وه‌د و هه‌شته‌م:

به‌حری موحت‌سی هه‌شتی مه‌خبونی مه‌قسور

(مفاعیلن فعلا‌تن مفاعیلن فعلا‌ن)

۱ - شراب بی غش و ساقی خوش دو دام ره‌ند

که زیرکان جهان از کمندشان نرهند

شرابی بی غش و ساقی سه‌رنجراکیش دوو داوی سه‌ره‌پین، که زیره‌که‌کانی جیهان له
که‌مه‌ندیان رزگار نابی.

خوش: (خوش نه‌ندام) جوان و سه‌رنجراکیش، دل‌پین

رهند: له‌بنه‌ره‌تدا (راه هستند) که به‌واتای (ریگه‌ن)ه.

زیرکان: زیره‌کان، عاقلان.

نرهند: رزگاریان نابی له‌چاوگی (رستن) وه‌رگیراوه به‌واتای رزگار بوون، نه‌جاتبوون.

خواجه له‌شهرابی ساف و ساقی و سه‌رنجراکیش ته‌و دوانه ته‌دوی که وه‌ک داوی سه‌ره‌پین و
هی‌نده سه‌رنجراکیش و دل‌پین که دل‌ی هه‌موو خه‌لکی ته‌سیری خو‌یان ده‌کن، ته‌نانه‌ت عاقل و
زیره‌که‌کان (زۆرزان)ه‌کانی دونیاش ناتوانن خو‌یان له‌ده‌ستیان رزگار بکه‌ن.

له‌زاراوه‌ی عیرفانیدا ساقی مورشید و شهراب عشق و خو‌شه‌ویستی حه‌قه، که ته‌مه‌ دوو
هی‌نده سه‌رنجراکیش ته‌نانه‌ت عاقلان (زاهید و سو‌فییه ره‌مییه‌کانیش) ناتوانن له‌داوی عه‌شقی
حه‌قیقی رزگاریان بی.

۲ - من ارچه عاشقم و رند و مست و نامه سیاه

هزار شکر که یاران شهر بی گنه‌ند

گهرچی من عاشق و رنده و مه‌ست و نامه‌ره‌شم، هزار شوکر که هاو‌رپییانی شار بی گوناهن.

ارچه: گهرچی. نامه سیاه: نامه‌ره‌ش، تاوانبار.

بی گنه‌ند: بی گوناهن.

ته‌م به‌یته توانج و پلاره له‌زیره‌کانی به‌یتی پیتشوو که لی‌ردها به‌هاو‌رپییانی شار ناویان ده‌بات
و سه‌رزهنشتی خواجه ده‌که‌ن به‌وه‌ی که ته‌ریقه‌تی رهن‌دی و مه‌ستی و عاشق گرتووه و گوناهباره،
به‌پلاره‌وه پیتیان ده‌لی: من گوناهبارم ته‌نیا سو‌پاس بۆ خوا که تیره‌ه بی گوناهن!!

۳ - قدم منه به خرابات جز به شرط ادب

که ساکنان درش محرمان پادشهند

به بیّ شهرتی به ئەدەبی پیّ مەنیرە مەیحانە (خرابات) هوه، چونکه ئەوانە ی لەبەر دەرگایدا دادەنیشن مەحرەمی پادشان.
قدم منه: هەنگاو مەنیّ.

خرابات رەمزی شوینی عەشقه و عارفان بەخەلۆهتخانە ی پیرانی دەزانن، خواجە دەلیّ: بەبیّ لەبەرچاوگردنی ئەدەب پیّ مەخەرە مەیحانە و خەراباتی عەشقهوه، چونکه تەنانەت ئەو هەژارانە ی لەبەردەم دەرگاکەیدا دادەنیشن لە نزیك و مەحرەمەکانی پادشای حەقن. واتە: مەیحانە عەشق پیرۆزە و بەبیّ رەچاو گردنی ئەدەب مەرۆ بۆ ئەویّ.

۴ - جفا نه پیشه‌ی درویشی است و راهروی

بیار باده که این سالکان نه مردِ رهند

ستەم پیشە ی دەرویشی و ریبواری نییە، باده بەینە، چونکه ئەم ریبوارانە پیاوی رینگە نین. راهروی: ریبواری و دەرویشی. نەمرد رهند (مرد رە نیستند): پیاوی رینگە نین. دەرویش و ریبواری راستەقینە ی رینگە ی حەق ستەم لە خەلک و لە یەکتەری ناکەن، ئەو ی که زولم دەکات سۆفیلکە ی دەروونییە (سالکان) و زاهید و زیرەکەکانی بەیتی یەکەمین که خۆیان بە ریبواری رینگە ی حەق داووتە قەلەم. مادام وایە ئیمە ی دەرویشان ئەهلی زولم و ستەم نین، باده ی عەشق بەینە با عاشق بین و خۆمان بە سۆفیلکە و ریبواره درۆزنەکانەوه خەریک نەکەین، چونکه ئەوان پیاوی رینگە ی عەشق نین.

۵ - مبین حقیر، گدایانِ عشق را کاین قوم

شهان بی کمر و خسروان بی کلبند

بەسووکی سەیری هەژاران ی عەشق مەکە، چونکه ئەم کۆمەلە ییە، پادشای بیّ که مەربەند و تاجن.

مبین حقیر: بەسووکی سەیر مەکە، بەسووکی لییان مەروانە. شهان/ شاهان: پاشایان.

کمر: که مەربەندی تایبەت بە پادشا. کله / کلاه: کلاو، تاجی پاشایەتی.

خواجە رووبەکەسی سییەم (غائب) - که ئەکرۆ زیرەکانی بەیتی یەکەم، یا ئەوانە ی رەخنە لە عارفان دەرگرن) دەکات و دەلیّ: بە سووکی لە هەژار و گەدایانی عەشق مەروانە، چونکه ئەم کۆمەلە ییە (عارفان / عاشقان) پادشا و سولتانن، بەلام تاج و که مەربەندیان نییە، واتە گەرەبی پادشایانان هەیه، بەلام روالەتیان وەک ئەوان نییە.

۶ - به هوش باش که هنگام بادِ استغنا

هزار خرمن طاعت به نیم جو نخرند

هۆشیاریە که کاتیّ بای بیّ نیازی (استغنا) هەلکات هەزار خەرمانی خواپەرستی (تاعەت) بە لەتە جۆیەک وەرناگرن.

به هوش باش: هۆشیاریە، بەناگابە. هنگام: کاتیّ.

استغنا: بیّ نیازی خوا لە بەندەکانی، که هیچ پیوستییەکی بە عیبادهتی مەرۆق نییە.

نەنهند: وەرناگرن، ناگۆرنەوه (بیگومان لیژەدا ئەم واتایانە دەدات لە بنەرەتدا نەهاند: - دانان، نان- ه).

تەواوەکی بەیتی پیشووه و بەوکه سەنە ی که هەمیشە خەریکی عیبادهتی وشکن دەلیّ: ناگادار و هۆشیار بن سەر دەمیّ که بای ئیستییغنا ی خودا - که پیوستی بە عیبادهتی کەس نییە - هەلکات هەزار خەرمان خواپەرستی و وشکە تاعەت لەتە جۆیەک ناکات.

لە مجالس {ج ۱، ل ۳۴} دا هاتوو: (لە رۆژی قیامەتدا پیغەمبەرەن و بەندە و پیاوچاکەکان دەهیننە پیشەوه، بەلام ئیبلیس (شەیتان) ناهینن و عیبادهت و (طاعت) ی حەوت سەد هەزار سالیّ دەهیننە پیشەوه بایەکی توندی لەلای بیّ نیازی- ئیستییغنا- ی خوداوه هەلکەت و بەبای دەدات.

{دیوانی حافظ نسخە ی فریدون میرزای تیموری، بە اهتمام، احمد مجاهد، ل ۳۰۹ سال ۱۳۷۹، چاپ اول تهران}.

۷ - مگو که کوبه‌ی دلبری شکسته شود

چو بندگان بگریزند و چاکران بجهند

مەلیّ: کاتیّ بەندە و غولامان هەلەهاتن و پشتیان هەلکەرد، گەرەبی و شەوکهوتی دولبەری تیکەدەشکیت.

کوبه: گەرەبی، شان و شکۆ. شکسته شود / شکسته می شود: دەشکیت.

چو: کاتیّ، گەر. بگریزند: هەلبین. بجهند: پشت هەلکەن، رابکەن.

جگه له شهرحی (لاهوری) دا له نوسخەکانی دیکەدا لەبری (مگو) (مکن) هاتوو که مانای بەیتە که بەتەواوی دەگۆرێت.

گەر (مکن) بیّت مانای بەیتە که دەبیته: مەکە (خراپە مەکە)، چونکه گەر بەندە و غولامانی دەوربەرەت هەلبین و پشتت تیبکەن گەرەبی و شان و شکۆت نامینیّ و گەرەبی و شەوکهوت بەندە بە بوونی بەندە و غولامەکانی دەوربەرەتەوه بۆیە لەگەڵمان چاکبە تا وازت لیّ نەهینن.

عەشقی دەرگا و ئاستانەییەکی بەرزەییە و گەیشتن بەو ئاستانەییە کاریکی ئاسان نییە و
 هەول و هیمەتیکی دەوی، جگە لەمەش عاشقان نامادە نین جیگەیی بی هیمەت و ترسنۆکان
 بکەنەو، بۆیە حافظ خۆی ئاگادار دەکاتەوێ که ئەگەر دەتەوی لە زومرەیی عاشقان بیست و بە
 دەرگای عەشقی بگەیت هیمەتی بکە.

ئەم مانایە کیشەییە دەیتتەوێ که لەگەڵ بۆچوونی حافظ و تەواوی عارفان و تەنانەت
 دیندارانیشدا یەکنەگرتتەوێ. که ئەویش پێویستی دۆلەر یا دۆلەرییە بە غولام و چاکران واتە
 تا عاشق نەبێ مەعشوقیش هیچ نییە. ئەمەش لەگەڵ سیفەتی بی نیازی موستەغنی –
 خودادا پێچەوانەییە. (مکن) کاتی راستە که خواجه ئەم قسانە بە (زیرەکان) و پادشا و
 سولتانانی دنیایی بلێت، هەر بۆیە لە یەکی لە نوسخەکانی فریدون میرزادا لەبری (دلبر)
 (خسروی) هاتووە، لە راستیدا (خسروی / پادشایی) ئەم کیشەییە دەرەوینیتتەوێ، بەلام (دلبری)
 کیشە دروستدەکات.

بەپای بەندە (مگو)، (دلبری) لەگەڵ واتای گشتی غەزەلەکە و بیری عارفانەیی خواجهدا
 زیاتر یەکدەگرتتەوێ و بەیتەکەش زیاتر شەرح و درێژ کردنەوێ بەیتی پێشووە و مانای
 (نیستییغنا) زیاتر روون دەکاتەوێ.

رایەکی فەلسەفیانە هەیە که بریتییە لەوێ که خواجهتی خوا بەندە بە بوونی بەندەکانەوێ
 ئەگەرنا مانای نییە؟ عارفان ئەم رایە بەتەواوی رەتدەکەنەوێ و پێیان وایە که بوونی بەندە و
 غولامان یا هەلاتن و راکردنیان هیچ کاریگەرییەکی لەسەر گەورەیی و شان و شکۆی دۆلەری
 نییە و خواجه بە زیرەکان دەلی: هەرگیز مەلین کاتی بەندە و غولامان رایانکرد و پشتیان
 هەلکرد لە شان و شکۆی دۆلەری کهم دەبیتتەوێ.

۸ – غلام همت دُردي کشان یکرنگم

نە آن گروه که ازرق لباس و دل سپهند

غولامی هیمەتی مەینۆشانی یەکرۆم نەئەو کۆمەلەیی که جل شین (بەرکی سۆفییان) و دلرەشن.
 ازرق لباس: جل شین (بەرگی تاییەتی سۆفییان). دل سیه: دلرەش.
 یەکرنگم: یەکرۆو، یەکرەنگ، ریک و راست.
 خواجه عاشقانی ریکەیی حەق و سۆفییه رەسمییەکان لە یەکدی جودا دەکاتەوێ و خۆی
 دەکاتە غولامی عاشقانی یەکرەنگ، ئەو سۆفییهکان (سۆفیلکە ریا بازەکان که تەنیا لە
 روالەتدا سۆفین) بە جل شین و دلرەش ناوزەد دەکات و نامادە نییە خۆی بکاتە غولامیان.

۱۰ – جناب عشق بلند است همتی حافظ

که عاشقان ره بی همتان به خود ندهند

دەرگای عەشقی بەرزە، حافظ هیمەتی بکە، چونکە عاشقان جیگەیی بی هیمەتان ناکەنەوێ.
 جناب / دەرگا، ئاستانە. بلند: بەرز. همتی: هیمەتی بکە.
 رە بە خود ندهند: لەگەڵ خۆیاندا شوپینیان ناکەنەوێ، نامادەن لەگەڵیاندا بن.

غەزەلى سەدۈنەھودە و نۆبەم:

بەحرى رەمەلى ھەشتى مەخبونى ئەصلەمى موسبغ
(فعلاتن فعلاتن فع لان)

۱ – بود آيا كه در مكيدەها بگشايند

گره از كار فروبستهى ما بگشايند

بلىتى دەرگاى مەبجانەكان بىكەنەھە و گرى كويىرەى كارى ئىمە بىكەنەھە.

بود آيا: بلىتى ؟ بگشايند: بىكەنەھە. فروبسته: بەستراو.

كاتى كە دەرگاى مەبجانەكانى داخراون، گرى لەسەر كار و مرازەكانى دلى خواجە و ئەربابانى دراو، ئىستا بەكردنەھە دەرگاى مەبجانەكانى عشق ئەوگرى كويىرەيە دەكرىتەھە، بۆيە ئاوات دەخوازى يا دەپرسى و دەلى: بلىتى دەرگاى مەبجانەكانى عشق بىكرىنەھە بەم كرانەھەيەش گرى كويىرەى سەر كارى ئىمە بىكرىتەھە.

۲ – اگر از بهر دل زاهد خودبين بستند

دل قوی دار كه از بهر خدا بگشايند

ئەگەر لەبەر خاترى دلى زاھىدى خۆبىست داياغىستوھە، ئاومىد مەبە كە لەبەر خوا دەيىكەنەھە.

از بهر: لەبەر، لەبەر رەزامەندى. خودبين: خۆبىست.

بستند: داياغىستوھە. دل قوی دار: ئاومىد مەبە.

خواجە ئومىد دەخاتە دلى عاشقانەھە (يا خۆيەھە) كە كاتى لەبەر خاترى دلى زاھىدى خۆبىست دەرگاى مەبجانەكانى عشقيان داخستوھە لەبەر رەزامەندى خوا (بەويست و ھىزى ئەو) دەيىكەنەھە.

۳ – به صفای دل رندان صبحی زدگان

بس در بسته به مفتاح دعا بگشايند

سويند بە پاكى دلى رەندان كە بادەنۆشن، زۆر دەرگاى داخراو بە كلىلى نزا و پارانەھە دەكرىنەھە.

بە: بە، بۆ سويند خواردنە.

صبحی زدگان: بادەى بەياني نۆشان، عاشقانى بەرەبەياني، عاشقانى شەويىدار.

مفتاح: كلىل.

خواجە سويند بە پاكى دلى عارفانى، عاشق (ئەوانەى كە بەرەبەيان بادەى عشق دەنۆشن) دەخوات كە كلىلى نزا و پارانەھە ھەزاران دەرگاى داخراو دەكاتەھە و كيشە چارەسەر دەكات.

۴ – نامەى تعزيتِ دخترِ رز بنويسيد

تا حريفان همه خون از مژەها بگشايند

پرسەنامەى كچى رەز (مىو) بنووسنەھە تا ھاودەمان (بادەنۆشان) ھەموويان خوين لە برزانگيان برۆين.

نامەى تعزيت: تازىنامە، پرسەنامە. دختر رز: كچى مىو، مەبەست لە ترى يا شەرابە تازىنامەى شەراب (داخستنى دەرگاى مەبجانەكان و قەدەغەكردنى مەى و شەرابە – كچى رەز). ئەم تازىنامەى شەرابە كارىگەرى زۆرى لەسەر بادەنۆشان و عاشقان دەبىت، بۆيە خواجە دەلى: تازىنامەى شەراب و مەسەلەى قەدەغەكردنى بنووسنەھە تا بەخويندەنەھە بادەنۆشان ھىندە بگرين لەبەرى فرمىسك خوين لە برزانگەكانيان بتكى.

۵ – گيسوی چنگ ببریڈ به مرگِ می ناب

تا همه مغبچگان زلفِ دو تا بگشايند

پرچى چەنگ (ساز) بىرن بە مەرگى شەرابى بى غەش تا ھەموو موغبەچەكان پرچى دووتا بئالۆسكىنن و بىرن.

بىرىد: بىرن. بگشايند: (لىرەدا) بئالۆسكىنن، بىرن.

بەيتەكە ناماژەيە بە تازىيە و مەراسىمى پرسەى ژنان كە لە كاتى مەرگى خۆشەويستىكدا پرچ دەپرى و تەنانت پرچ دەپرى. جاران باوبوھە كە تازىيەدار پرچى دەپرى و ھاودەم و ھاوپىيانىش بۆ دەپرىنى ھاودەردى و ھاوخەمى پرچى خۆيان دەپرى.

خواجە لەم بەيتەدا (چەنگ / ساز) بە كەسى شەراب دەزانىت و موغبەچە و مندالە موغەكانيش بە ھاوپرى و ھاوخەمانى (چەنگ) دەزانىت. بۆيە دەلى بە مەرگى مەى بى غەش كە قەدەغەكردنى مەى و داخستنى دەرگاى مەبجانەيە پرچى چەنگ بىرن تا مندالە موغانەكانيش بۆ دەرخستنى ھاوخەمى پرچى رووتاو پەلكەى خۆيان بىرن و بئالۆسكىنن.

لە ھەندىك نوسخەدا ەك قەزوينى، و سودى، خرمشاھى... مىسراعى دووھەمى ئەم بەيتە و بەيتى پىشوو جىگۆرگىيان پى كراوھە.

که در خانه‌ی تزویر و ریا بگشایند

دهرگای مه‌یخانه‌یان داخست، خواجه په‌سندی مه‌که، دهرگای مائیّ تزویر و ریا بکه‌نه‌وه. بیستند: داخست. در بگشایند: دهرگا بکه‌نه‌وه.

خواجه قه‌بوولی مه‌که که دهرگای مه‌یخانه‌یان داخست‌وه تا دهرگای مائیّ ته‌زویر و ریا‌بازی بکه‌نه‌وه، لی‌ره‌دا خواجه مه‌یخانه به مائیّ پاکی و ساده‌یی دانا‌وه و له‌به‌رام‌به‌ریشدا مائیّ زوهدی به‌مائیّ ته‌زویر و ریا‌بازی دانا‌وه، ده‌لیّ ته‌وان که دهرگای مه‌یخانه دانه‌خن دهرگای زوهد ته‌که‌نه‌وه که پاکی و ساده‌یی نامیّنی و ساخته و ریا‌بازی ده‌ستی‌ده‌کات.

۷- حافظ این خرقه که داری تو ببینی فردا

که چه زَنار ز زیرش به دغا بگشایند

حافظ به‌یانی ده‌بینی له ژیر ته‌م خرقه‌یه‌ی که تو هه‌ته، چه‌نده زوناری فروفیل و ده‌غه‌لی له ژیری‌دا ده‌که‌نه‌وه.

فردا: به‌یانی. به دغا: ده‌غه‌لی و خراپه‌کاری.

واته: حافظ به‌زوویی ده‌بینی که له ژیر ته‌م خرقه‌یه‌ی له‌به‌رت کرد‌وه (بو خه‌له‌تان‌دن و فریودانی خه‌لکی) بته‌وی و نه‌ته‌وی چه‌نده پیش‌توین و زوناری فروفیل و ده‌غه‌لی ده‌که‌نه‌وه و ریسوا ده‌بیت. مه‌به‌ست له‌وه‌یه که ژیر خرقه‌ی زوهد و زاهیدان پره له پشت‌وینی ده‌غه‌لی و خراپه‌کاری.

غه‌زه‌لی دووسه‌دهم:

به‌حری ره‌مه‌لی هه‌شتی مه‌خبونی ته‌سله‌می موسبه‌غ
(فاعلاتن فاعلاتن فعلاتن فع لان)

۱- سالها دفتر ما در گرو صهبا بود

رونق می‌کده از درس و دعای ما بود

سالانیک ده‌فته‌ری ئیمه بارمته‌ی شه‌راب بوو، ره‌نه‌قی مه‌یخانه‌ش له دهرس و پارانه‌وه‌ی ئیمه‌وه بوو.

دفتر: ده‌فته‌ر، ده‌فته‌ری شیعر. صهبا: مه‌ی، شه‌راب.

خواجه ده‌لیّ سالانیک ده‌فته‌ری شیعر ئیمه که سوژی پاکی دل و هزرمان بوو، له‌بری شه‌راب و مه‌ی (خوشه‌ویستی و عشق) داده‌نا و مه‌یخانه‌کان به‌ده‌رس خویندن و نزا و پارانه‌وه‌ی ئیمه ره‌نه‌قیان بو پیدایا ده‌بوو.

۲- نیکی پیرمغان بین که چو ما بدمستان

هر چه کردیم به چشم کرمش زیبا بود

سه‌یری چاکی پیری موغان که ئیمه‌ی به‌دمه‌ستان هه‌رچیمان کرد به چاوی که‌ره‌م و گه‌وره‌یی لیّی روانی و لای جوان بوو.

نیکی: چاکی. بدمستان: به‌دمه‌ستان، که‌سانی که به ته‌واوی مه‌ست و سه‌رخ‌خ‌ش ده‌بن. پیری موغان خاوه‌ن مه‌یخانه‌ی عه‌شقه که (قطب الاقطاب) ه‌یاخود مورشیدی کامله له عیرفان و سو‌فیکه‌ریدا (به‌دمه‌ستان) یش ته‌و سو‌فی و ده‌وریشانه (عاشقانه)ن که له باده‌ی عه‌شقه‌دا به ته‌واوی مه‌ست ده‌بن و ده‌گه‌نه سنووری (شطحات) و قسه و ره‌فتاری مه‌ستانه و دوور له نه‌ریتیان لیّ ده‌بینریت.

خواجه له گه‌وره‌یی پیری موغان ته‌دوی ده‌لیّ: به‌راستی پیری موغان (مورشیدی کامل)ی ئیمه زور گه‌وره‌یه کاتی که ئیمه به ته‌واوی مه‌ستی باده‌ی عه‌شق بووین و له‌خویه‌وه قسه‌مان کرد ته‌و به‌گه‌وره‌یی خوی هه‌رچیمان وت و هه‌رچیمان کرد به جوانی و ره‌یگرت و ره‌خنه‌ی لیّ نه‌گرتین.

۳- دفتر دانش ما جمله بشوید به می

که فلک دیدم و در قصد دل دانا بود

هه‌موو ده‌فته‌ری زانستی ئیمه به‌مه‌ی بشون، چونکه فه‌له‌کم بینی و به‌نیازی له‌ناو‌بردنی ده‌لیّ دانا بوو.

دانش: زانست. بشوید: بشون.

فلك دیدم: فهله کم بینی، ئەستیرەم گرتەوه (له زانستی گەردوونناسیندا).

در قصد دل دانا بوو: دەبویست دلّی دانا و هۆشیار له ناو بەریت.

فهلەك و رۆژگار یار زەمانە هەمیشە مرۆفی هیچ و پوچ لەباردانەبوو گەشە پێ دەدات و مرۆفی دانا و وشیار و پیاوچاكان لەناو دەبات (لێرەدا ئەم عاقلی و زانسته جیاوازه له وعه قلّ و زانستهی كه خواجه له كاتی باسی عیرفاندا به نینگه تیقی باسیانده كات).

خواجه ده‌لّی: من فهله كم دیوه و زەمانە خۆشیی له مرۆفی دلّ و شیار نایەت و بەنیازە له ناوی ببات، ئیتمەش دلّمان هۆشیاره و دهفته‌رمان له زانسته، جا بۆ ئەوهی فهلهك له ناومان نەبات دهفته‌ری زانستمان به‌مه‌ی بشون، واته: هینده مه‌پان بده‌نی كه‌مه‌ست بین و زانست له‌سه‌رماندا نه‌مینی تا فهلهك له‌ناومان نەبات.

به كورتی: فهلهك به‌وهی كه هیچ و پوچان گه‌وره ده‌كات و دژایه‌تی تێدايه بووه‌ته و ده‌بیته خۆره‌ی می‌شكى عه‌قلان جا چاك‌تره‌ويه مه‌ست بین و خۆمان له‌خه‌وی گه‌وره‌یی دو‌الیزم و دژایه‌تییه‌كانی فهلهك و زەمانه له‌یاد كه‌ین.

٤ – از بتان آن طلب ار حُسن شناسی ای دل

کاین کسی گفت: که در علم نظر بینا بود

ئە‌ی دلّ گەر جوانناسی داوای خۆینگه‌رمی له یاران بکه، چونکه ئە‌مه كه‌سی گوتویه‌تی، كه له جوانناسیندا شاره‌زا بووه.

آن: خۆینگه‌رمی، خۆین شیرینی. ح‌سن شناسی: جوان ناس.

علم نظر: زانستی جوانیناسی. بینا بود: شاره‌زا بوو.

مه‌رجی یاران و دولبه‌ران و بوتان لای خواجه خۆینگه‌رمی و خۆین شیرینییه، لای ئە‌و یار و دولبه‌ر و ئە‌وهی نبیه كه كه‌مه‌ری باریك و قژی درێژی هه‌بیته، به‌لكو ئە‌وهی كه خۆین شیرینه (شاهد آن نیست كه‌مویی و میانه دارد) له‌م به‌یته‌شدا به‌ دلّی خۆی ده‌لّیت:

ئە‌ی دلّ گەر جوانناسیت داوای مه‌رجی خۆینگه‌رمی بکه له دولبه‌ر و یاراندا ئە‌وه‌ك جوانی جه‌سته‌یی، چونکه ئە‌م قسه‌یه كه‌ستێك ك‌ردویه‌تی (مه‌رجی جوانی خۆینگه‌رمییه) كه له جوانی ناسیدا شاره‌زا بووه.

٥ – دل چو پرگار بههر سو دۆرانی می کرد

واندر آن دایره سرگشتهی پابرجا بود

دلّ وه‌ك په‌رگاڵ به هه‌موو لایه‌كدا ده‌سورایه‌وه، له‌و بازنه‌یه‌شدا سه‌رلێشواوی جیگه‌ر بووه.

پرگار: په‌رگاڵ.

سرگشته: سه‌ر لێشواو.

پابرجا: جیگه‌ر.

حافظ زۆر جار په‌رگاڵی بۆ دروست‌کردنی وێنه‌ی شیعری یاخود هونه‌ره‌كاني ره‌وانبێژی هیناوه‌ته‌وه. په‌رگاڵه كه دوو(سه‌ر)ی هه‌یه، به‌رده‌وام یه‌كێکیان ده‌سورپێته‌وه ئە‌وهی دیکه‌یان له‌نیبازنه‌كه‌دا جیگه‌ره، واته: له هه‌مان‌كاتدا سه‌رێکی سه‌رلێشواوه سه‌رێکی دیکه‌ی جیگه‌ره (یاخود به‌رده‌وامه)

ئە‌و بازنه‌یه‌ی له‌م به‌یته‌دا هاتووه، بازنه‌ی عه‌شقه، دلّی خۆی له‌ بازنه‌ی عه‌شقا به‌ په‌رگاڵێك ئە‌داته قه‌لەم كه به‌هه‌موو لایه‌کی ئە‌و بازنه‌ دا ده‌روات و سه‌رلێشواوه و جیگه‌ر و به‌رده‌وام وازی لێ ناهین، واته دلّ له کاتی‌کدا كه له بازنه‌ی عه‌شقا سه‌رلێشواوه جیگه‌ره و لێی راناکات.

٦ – مطرب از دردِ محبّت عملی می پرداخت

که حکیمان جهان را مژه خون پالا بود

موترب له د‌ردی خۆشه‌ویستییه‌وه ناوازیکی لێده‌دا كه برژانگی هه‌کیمان جیهان ده‌بووه پالاوگه‌ی خۆین.

عمل: له زاراوه‌ی مۆسیقا‌دا ناواز و داھینانی ناوازی نوییه. میپرداخت: لێده‌دا، ده‌ژەند.

خون پالا: پالاوگه‌ی خۆین، خۆین برژین.

موترب – كه مۆسیقا ژەن و گۆرانی بێژە – له د‌ردی عه‌شق و خۆشه‌ویستییه‌وه ناوازیکی هینده کاریگه‌ر و غه‌مبارانه‌ی ده‌ژەند كه هه‌کیمانی د‌ونیا له خه‌مدا هینده ده‌گریان فرمی‌سکیان ده‌بووه خۆین و به برژانگه‌کانیاندا ده‌پرژا یاخود برژانگه‌کانیان ده‌بووه پالاوگه‌ی خۆین.

٧ – می شکفتم ز طرب زانکه چوگل بر لب جوی

بر سرم سایه‌ی آن سرو سهی بالا بود

له خۆشیدا ده‌پشکوتم، چونکه وه‌ك گۆل بووم له‌سه‌ر كه‌ناری جوگه‌له و ئە‌و سه‌روه به‌ژن رێكه سیبه‌ری سه‌ر سه‌رم بوو.

جوی: جوگه‌له، جوگه. بر سرم: به‌سه‌رمه‌وه. سهی بالا: به‌ژن رێك.

خواجه خۆی به گۆل و یاری به دارسه‌روی به‌ژنرێکی سیبه‌ر چر چواندرووه، ئە‌لّی: کاتێ من وه‌ك گۆل له‌كه‌نار و رۆخی جوگه‌له‌دار وا بووم له خۆشیدا ده‌گه‌شامه‌وه، چونکه یاری به ژنرێك – كه‌له‌سه‌رو ده‌چیت – سیبه‌ری به‌سه‌رمه‌وه ك‌ردبوو.

۸ - پير گلرنگ من اندر حق ازرق پوشان

رخصت خبث نداد ار نه حکايتها بود

پيرى رووخسار وهك گولتى من مؤلته تى نهدا به خراپه باسى سؤفیبان (شین پوشان) بکهم
ته گهرنا به سه رهات و چیرۆکیتكى زۆر بوو.

گلرنگ: گول رووخسار، تهو کهسى که رووخسارى وهك گول جوانه.

ازرق پوشان: سؤفیبان - که خرقه ی شینیان له بهر کردوو.

رخصت: مؤلته. خبث: خراپه. ارنه: ته گهرنا.

خواجه ده باره ی سؤفیلکه کان به سه رهاتى فروفیتل و خراپه کانى زۆر ده زانیت، به لام ده لیت:
پيرى جوانى، رووخسار پاك و دل پاكى نه بهتشت من دهرحق به وان خراپه بکهم (و غه یسه تیان
بکهم) ته گهرنا گهر باسى فروفیتلى سؤفیلکه کانم بکردایه دونیا یهك چیرۆك و به سه رهات هه بوو.
د. زرین کوب (پير گلرنگ) به شه رابى پير و ماوه (مى باقى) ده زانیت، واته عه شق ریگه ی
نهدام غه یسه تى سؤفیلکه کان بکهم.

لاهورى (پير گلرنگ) به پيرى شارى شیراز ته داته قه لثم که له سه رده مى حافظدا ژیاوه.
{لاهور، ج ۲، ل ۱۳۲۸}.

هه رچۆن بیت پير (گهر شه راب یا پيرى تاييه ت یا ههر پيرى رهمزى وهك پيرى موغان
بیت) لای حافظ گه وره یه و به گوئى ده کات.

(خبث) خراپه و خراپه گوتن له م به يتهدا ته كرى مه به ست له غه یسه ت بیت.

۹ - قلب اندوده ی حافظ بر او خرج نشد

که معامل به همه عیب نهان بینا بود

سکه دلى رتوشکراوى حافظ لای تهو خه رج نه کرا، چونکه مامه له چى، شاره زای هه موو
عه یسه شاراوه کان بوو.

اندوده: روپۆشکراوه، رتوشکراوه، ته زویر. بر او: لای تهو. خرج نشد: خرج نه کرا.

مهامل: مامه له کهر. عیب نهان: عه یسه شاراوه.

(قلب) لئىلى تیدایه و به واتای دل و سکه ی ته زویر دیت، دلى حافظ یا سکه ی حافظ که له
ناوه وه چاك نه بوو، به لام چینیكى چاکی به سه ردا درابوو (روپۆشکرا بوو) لای تهو خه رج نه کرا و
نه یو یست و هیچی نه کرد، چونکه تهو که مامه له چى بوو، ناگای له ته واوى عه یسه شاراوه کانى
دل / سکه ی حافظ بوو.

له م به يتهدا تهو ته كرى پير یا مه عشوقى حه ق بیت که ناگایان له دلى عاشقان هه یه و
پیویست به فروفیتل شاردنه وه ناکات.

غەزەلى دووسەد و يەكەم:

بەحرى رەمەلى ھەشتى مەخبونى ئەسلەمى مۇسبەغ
{فاعلاتن فعلاتن فع لان}

۱ - ياد باد آنكە نھانت نظرى باما بود

رقم مہر تو برچہری ما پیدا بود

یادیان بەخیر ئەو رۆژانەى كە بە پەنھان چاویكت لە ئیمە بوو، نیشانەى میهر و
خۆشەویستی تۆ بە نیو چاوانى ئیمەوہ بوو.

یاد باد: یادیان بەخیر. نھانت: بە پەنھانى. نظری باما بود: چاویكى لیمان بوو.
رقم: نیشانە. پیدا بود: دیار بوو.

پیشتر باسماں لە لیلى غەزەلەکانى حافظ زۆرى روانگەکانى شەرحى شیعری حافظ
کردووه، كە خواجە لە عارفیكى - لسان الغیب و شەھید- ەوہ تا مەینۆش و عەیشیك
دەبەن. لەم غەزەلەدا روانگەيەكى سەیرتر بەرچاوە دەکەوێت، كە ناوژەد کردنى حافظ بە
(میترا پەرستى) د. ھروى لە شەرحى ئەم غەزەلەدا و بە پشتبەست بە دایەکانى ھاشم رضا
(ئەین مەر، میترايسم) پیتی وایە كە ئەم غەزەلە ناماژەى تىدایە بۆ میتراپەرستى یا
خۆرپەرستى یا میهر پەرست بوونى حافظ یا ھەر ھىچ نەبیت زانیارى ئەو سەبارەت بەم
ئایینە - ھەر چەندە د. ھروى پشتگىرى لەم رایە ناکات گومانى لیدەکات - بەلام رایەكى
ھاشم رضا نەقل دەکات - ئەلبەت رەتى دادەتەوہ - كە دەلى: ((گومانى تىدا نییە كە
حافظ ئەم غەزەلەى ناماژە بە ئایینى میترا نووسیوہ كە خۆى یەكێك بووہ لە
شونینكەوتوانى)). {ھروى، ج ۲، ل ۸۵۸}.

سەیر لەوہدایە زۆرىنەى رافەکانى - راستر وایە تەواوى رافەکانى - دیوانى حافظ ھیندە لەم
بەیتە یاخود گەر لایەنى عىرفانى غەزەلەكە فەرماؤش بەكەین غەزەلەكە شەرحىكى مێژوویى بۆ
کراوہ كە بۆ (شا شیخ ابو اسحاق) نووسراوہ (غنى) {خرمشاھى، ج ۱، ل ۷۴۳}.

لە لایەكى دیکەوہ سەیرتر ئەوہیە كە حافظ ئەو دۇنيا غەزەلە ئاشکرایەى ھەيە كە بە
ئاشکرا مۇسلمانىيەتى و تەننەت ئەشعەرى بوون و سونى بوون و شافعى بوونى ئەخاتەرۆو
كەچى (ھاشم رضا) بەم تەنیا بەیتە یا غەزەلە كە رەنگە لە دوورترین مانای بارکراویدا بەو
رایانەى ئەو بگاتەوہ دەکاتە بەلگەى رەھا و یەكلاکەرەوہ بۆ میترايى بوونى حافظ.

خواجە لیژەدا وەسفى زاتىك - گەورە و سەردارىك - دەکات، كە لە شەرحە عىرفانىيەكان
بە زاتى حق دراوہتە قەلەم - و لە شەرحى مێژوویيەكانیشدا بە (شا شیخ ابو اسحاق) یاخود
(قوام الدین صاحب عیاری وەزیر) دراوہتە قەلەم و تىايدا لە میهر و خۆشەویستى ئەو بۆ خۆى
دەدوێت و دەلى: یادیان بەخیر ئەو رۆژانەى كە لوتف و كەرەمى بەسەر مەوہ بوو، بە پەنھانى
ھەمیشە چاوى كەرەمت لىم بوو، نیشانەى خۆشەویستى بەنیو چاوانەوہ بوو.

۲ - ياد باد آنكە چو چشمت به عتابم مى كشت

معجز عيسويت در لب شکرخا بود

یادیان بەخیر ئەو رۆژانەى كە چاوانت بە عىتاب دەیکوشتم و موعجیزەى عىساییش لە
لیوى شیرینتدا بوو.

بە عتابم میكشت: بە عىتاب دەیکوشتم. معجز: موعجیزە.

عيسوى: عيسايى، موعجيزەى حەزەرەتى عيسای مەریەمە - د.خ - كە مردووى
زیندوو دەکردهوہ.

شکرخا: شەکر کریمین مەبەست (شیرین)ە.

لیژەدا غەزەلەكە زیاتر بە ئاقارى عىرفانىدا دەچیت و باس لە چاوى و لیوى مەعشوقى حەقە
چاوانى یار و ناز و عىتابى چاوانى یار كە شەھودى جەلال و جەمالى حەقە دەبیتە مایەى بى ئارام
کردنى عارفان و عاشقان، ئەم بىئارامیيە عاشقان دەکوژیت بە ھىچ شتى ئۆقرە ناگرى جگە لە
فەيزى رەھمانى كە لە لیوى مەعشوقەوہ دەردەچیت، ھەر بۆیە لیو گىانەخس و زیندوو كەرەوہیە.
خواجە ئەم یاریيە عاشقانەى لەگەل چاوى قاتل و لیوى شىفابەخشى یاردا دەکات و
دەلى: گەر ناز و عىتابى چاوت دەمانکوژى، موعجیزەى عىسایى لیوى شیرینت
زیندوویمان دەکاتەوہ.

ھەر ئەم واتایە لە (گوئشەنى راز) دا ھاتوہ:

ز چشم او همه دلها جگر خوار

لب لعلش شفاى جان بيمار

از ديك غمزه و جان دادن ما

از ويك و بوسه و دستان ما

- لە چاوى دلان بى رامن و لیوى یاقوتینى شىفای گىانى بيمارە.

- يەك غەمزەى چاوى گىاندانى ئیمە، يەك ماچى لیوى ھەستانەوہمان. {لاھورى،
ج ۳، ل ۱۶۶۰}.

له‌راستیدا ئەو مەعشوقێکە که هەم برین و هەم بەرهمە، هەم قاتل و هەم گیانبەخشە.

۳ - یاد باد آنکه صبوحی زده در مجلس انس

جز من و یار نبودیم و خدا با ما بود

یادبان بەخێر ئەو رۆژانەی که جگە لە من و یار بەمەستی (بادهی بەیان) لە مەجلیس هاوودەمی (ئونس) دا کەسی دیکە نەبوو خوداش لەگەڵ ئیمە بوو.

صبحی زده: مەستی بادهی بەیان. خودا باما بود: خوا لەگەڵمان بوو، خوا پشتمان بوو. یار سیفاتێ جوانی حەق و خواش زاتی حەقە که لە گشت شوێنێکدا هەیە، خواجە یادی ئەو رۆژانە دەکاتەوێ که تەنیا و تەنیا خۆی و مەعشوق / یار و لە مەجلیس و کۆری هاوودەمیدا بوون و لەکاتیکدا که حالی مەستی بادهی بەیانی و ماوودا بوون نەبوو، یاخود خودا پشتگیر و لایەنگریان بوو - لایەنگری عاشق و عارفان.

۴- یاد با آنکه رخت شمع طرب می افروخت

وین دل سوخته پروانهی ناپروا بود

یادبان بەخێر ئەو رۆژانەی رووت مۆمی شادی دادەگیرساند و ئەم دلە سووتاوێش پەروانەیی بی باک بوو.

رخت: رووت. میافروخت: دادەگیرسا، هەڵدەگیرسا.

ناپروا: بی پەروا، بی باک.

رووی یار هەمیشە مایەیی شەوق و شور و بی نارامی دلێ سووتوای عاشقان بوو و بە جیلووی جەمالی مەعشوق دلانی بی نارام خۆیان بە گر و بریسکی ئەو جیلوویەدا ئەدەن، خواجە یادی ئەو رۆژانە دەکاتەوێ که رووی یار مۆمی بەزم و تەرەبی عاشقانی دادەگیرساند و دەبوو مایەیی گەرم بوونی کۆری عاشقان و بەم گەرم بوونەشی ئیدی دلێ سووتوای عاشقان بی باک لە سووتان پەروانە ئاسا بەدەم گری عەشقهوێ دەچوو.

۵ - یاد باد آنکه در آن بزمگه خلق و ادب

آنکه او خندهی مستانه زدی صہبا بود

یادبان بەخێر ئەو رۆژانەی که لەو بەزمگەیی ئەخلاق و ئەدەبەدا، ئەوی که خەندەیی مەستانەیی دەکرد شەراب بوو.

بزمگە: بەزمگا، شادی گا، شوینی بەزم و شادی.

خلق: بەئەدەبی، ئەخلاق.

خندهی مستانه: خەندەیی بزێوانە، خەندەیی گوستاخ و بی شەرمانە.

یادبان بەخێر ئەو رۆژانەی که هەمووان لە زەماوەندگە و کۆری شادیدا بە ئەدەب و ئەخلاقەوێ دانیشتبوون و تەنیا کەسی (لێرەدا خواجە بۆ شەراب (نەوی) داناوێ که ئیستا تەنیا بۆ مەزە (کاردی) که بی ئەدەبانە پێدەکەنی و ئەدەبی دەشکاند تەنیا شەراب بوو.

واتە: لە حزوری یەکتایی حەقدا بە ئەدەبەوێ وەستا بوون تەنیا عەشق بوو که خەندەیی مەستانەیی لەسەر لێبوو.

۶ - یاد باد آنکه چو یاقوت قدح خنده زدی

در میان و لعل تو حکایتها بود

یادبان بەخێر ئەو رۆژانەی که (مەیی) یاقوتی پێک بزه دەیگرت لەنیوان من و لێوی یاقوتینی تۆدا بەسەرھاتی زۆر هەبوو.

چو: کاتی، کە.

یاقوت قدح: یاقوتی پێک، شەرابی سووری یاقوتینی نیویتیک.

خنده زدی: بزه دەیگرت، خەندەیی دەکرد.

یادبان بەخێر ئەو رۆژانەی که دوای ئەوێ مەیی / شەرابی عەشق و خۆشەویستی مەعشوق پێدەکەنی و خەندە دەیگرت، ئیدی من لەگەڵ لێوی شیرینی تۆدا دەکەوتە گێرانەوێ بەسەرھاتی عەشق و دونیایەکی بەسەرھات لە نیوان من و لێوی تۆدا هەبوو.

۷ - یاد باد آنکه مه من چو کله بربستی

در رکابش مه نو پیک جهان پیمما بود

یادبان بەخێر ئەو رۆژانەی که کاتی یارم کلاوی لەسەردەنا (بۆجیلوێکردن) مانگی تازە لەرێکابیدا قاسیدی جیھانگەرد بوو.

مه: مانگ. کله: کلاو. بربستی: لەسەر دەنا.

رکاب: ئەو شوینیە که بە زینەوێیە و سوار لەکاتی سواربوونی ئەسپدا پێدەخاتە ناوی (بەکوردی: رکێف، ئاوزهنگی).

نو: نوێ، تازە، یەکشەوێ. پیک: قاسید، نامەبەر (کەبە پێ دەپرا).

جهان پیمما: جیھانگەرد، دونیاگەر.

خواجە لە جوانی و جەمالی مەعشوق ئەدوێت و دەلی: یادبان بەخێر ئەو رۆژانەی (رۆژانی عەشق) که کاتی یارم کلاوی لەسەردەنا نیازی دەرختنی جوانی و جەمالی هەبوو، هێندە جوان بوو که مانگی تازەیی یەکشەوێ لەژێر پێیدا قاسیدیکی جیھانگەر بوو.

له هەندێ له نوسخه كاندا میسراعی یەكەم بەم شیۆهیهیه:

یاد باد آنکه نگارم چو کمر بر بستی

واته یادیان به خیرِ نَوِ رُوژانه‌ی که کاتئِ یارم که مهربند و پشتوینِ سَه‌فَری دَه‌بِه‌ست.

۸ — یاد باد آنکه خرابات نشین بودم و مست

و آنچه در مسجدم امروز کم است آنجا بود

یادیان به خیرِ نَوِ رُوژانه‌ی که مَه‌یخانه‌نشین و مَه‌ست بووم و نَه‌وَدی نَه‌مِرَوِ لَه‌ مَزگه‌وتدا لَیئِ بیّ به‌شم لَه‌وِی هَه‌مَبووه.

آنچه: نَه‌وشته‌ی که. کم است: لَیْم که‌مه، لَیئِ بیّ به‌شم. آنجا: لَه‌وِی.

وَهک گوتانِ خواجهِ یادی رُوژانی عه‌شَق و مَه‌یخانه‌ی عه‌شَق (مَه‌قامی واحدیعت) دَه‌کاتَه‌وه لَه‌وِی شتِیکِی هَه‌بووه که نَه‌کَرِی نامادَه‌یی رُوچ بیّت لَه‌ حَزوری حَه‌قدا و لَه‌پَله و پایه‌ی واحدیعتدا و دوور لَه‌ جَه‌سته‌ی عاشق و مَه‌عشوق لَه‌ ژوانی بَه‌رَدَه‌وامدان، بَه‌لام نَه‌مِرَوِ لَه‌ مَزگه‌وت و جَه‌سته‌دا لَه‌وِ شته بیّ به‌شه، بُوْیه دَه‌لَئِ: یادیان به خیرِ نَوِ رُوژانه‌ی که لَه‌ مَه‌یخانه و خراباتی عه‌شَقدا بوین و مَه‌ستی بادَه‌ی نَه‌زَه‌لی بووین و نَه‌وَدی که لَیْرَه لَه‌ دُونیای جَه‌سه‌تدا نیمانه لَه‌وِی هَه‌مانبوو.

۹ — یاد باد آنکه به اصلاح شما می شد راست

نظم هر گوهرِ ناسفته که حافظ را بود

یادیان به خیرِ نَوِ رُوژانه‌ی که شیعیری وَهک مرواری رَیکَه‌نَه‌کراوه (کون نَه‌کراوه) ی حافظ به چاک‌کردنَه‌وه تَوِ (نَه‌ی یار) رَیک دَه‌کرا.

اصلاح: چاک‌کردن. ناسفته: کون نَه‌کراو.

گوهر ناسفته: مَه‌بِه‌ست لَه‌ شیعه‌کانی خُوْیه‌تی که وَهک مروارین، بَه‌لام هَیشتا بیّ عه‌یب نین.

خواجهِ یادی نَه‌وِرُوژانه دَه‌کاتَه‌وه که شیعه‌کان به رَینمایی و رَه‌جَه‌تی مَه‌عشوقی حَه‌ق دَه‌گَه‌نَه‌ لوتکه‌ی جوانی. لَیْرَه‌دا شیعه‌کانی خُوْی به‌مرواری گرانبه‌ها دَه‌زانی، بَه‌لام لَه‌هَه‌مان کاتدا دانیش بَه‌وَداده‌نی که گهر به چاک‌کردنَه‌وه و رَه‌جَه‌تی مَه‌عشوق نَه‌بیّ ناوا جوان و چاک دَه‌رناچن و وَهک مرواری کون تَی نَه‌کراو وان.

غزه‌لی دووسه‌د و دووهم:

بَه‌حَری رَه‌مَه‌لی هَه‌شتی مَه‌خَبونی نَه‌سَلَه‌می مَوسَبَه‌غ

(فاعلاتن فَعلاتن فَع لان)

۱ — تا ز میخانه و می نام و نشان خواهد بود

سرِ ما خاکِ ره پیرِ مغان خواهد بود

تا ناویشانی مَه‌ی و مَه‌یخانه مابیت، سَه‌ری نَیمَه‌ش خاکی سَه‌ر رَیّی پیری مَوغان دَه‌بیت. (خواهد بود: دَه‌بیت لَه‌ داهاتوو دا) لَه‌ زَمانی فارسیدا رانه‌بردوو بَوِ رانه‌بردوی گشتی و داهاتوو، دابه‌شده‌کَرِیت و پَیکهاتَه‌ی داهاتوو بریتیه لَه [خواه (رَه‌گی چاوگی خواستن) + جَیناوه که‌سییه لکاوه‌کان + قَه‌دی نَه‌و کاره‌ی که گَه‌ردان دَه‌کَرِیت].

بَوِ نَمونه (رَفَتَن) دَه‌بیتَه: خواهد رفت (لَه‌ داهاتوو دا دَه‌رَوَات).

لَه‌ زَمانی کوردی — زار ستاندر — دا داهاتوو رَیْژَه‌ی تاییه‌تی نییه و بَه‌ ناوَه‌لَک‌کاری کات دیاریده‌کَرِیت.

خواجه لَه‌م بَه‌بیتَه‌دا لَه‌ تَه‌واوی غَه‌زَه‌لَه‌کَه‌دا پَه‌یَمانی عه‌شَقی حَه‌قیقی نَوِی دَه‌کاتَه‌وه و لَه‌بَه‌رَدَه‌وامی مَه‌سَه‌لَه‌که لَه‌وِ رازَه‌ عیرفانی و نیلاهییه‌کان دَه‌دَویت نامادَه‌یه تا دواین ساه‌کانی ژِیانی و تَه‌نانه‌ت تا دواِرُوژیش لَه‌سَه‌ر نَه‌م پَه‌یَمانه و وَه‌فایه بَیْنیتَه‌وه، لَه‌هَر بَه‌شِیک‌دا بَه‌ جَوْرِیک و لَه‌ بَوِتَه‌یه‌کی جوانی شیعیری حافظدا نَه‌م واتایه دَه‌خاتَه‌پروو.

لَیْرَه‌دا دَه‌لَئِ: تا نَه‌وکاتَه‌ی که مَه‌یخانه‌ی عه‌شَق ناویشانی مَه‌بی خُوْشه‌ویستی و مَوحیبه‌تی عیرفانی هَه‌یه.

۲ — حلقه‌ی پیرِ مغان از ازم در گوش است

بر همانیم که بودیم و همان خواهد بود

لَه‌ نَه‌زَه‌لَه‌وه نَه‌لَقَه‌ی پیری مَوغانم لَه‌گَوی دایه، لَه‌سَه‌ر نَه‌وَه‌ین که بووین هَه‌رواش دَه‌مَیْنینه‌وه. حلقه: نَه‌لَقَه.

(نَه‌لَقَه لَه‌ گَویدا بوون) لَه‌وَه‌وه وَه‌رگِیراوه که جاران بَه‌نَدَه‌کان نَه‌لَقَه‌یان لَه‌ گَوی دَه‌کرا تابناسرینه‌وه که نازاد نین، لَیْرَه‌دا هَر لَه‌ نَه‌زَه‌لَه‌وه بَه‌نَدَه و غَولامی مورشیدی کاملم (پیری مَوغان) نَه‌مَه قاعیده‌ی سَروشتی نَیمَه‌ بووه و هَه‌رواش دَه‌مَیْنینه‌وه هَر بَه‌نَدَه و نَه‌لَقَه لَه‌ گَوی نَه‌و دَه‌مَیْنینه‌وه.

۳ - بر سر تربت ما چون گذری همت خواه

که زیارتگه رندان جهان خواهد بود

کاتی به سهر گۆری نیمه دا تیپه پیت داوای هیمهت بکه، چونکه ده بیته زیاره تگای رهندانی جیهان.
 تربت: گۆر، نارامگا. گذری: گوزه ر بکه، تیپه پیت. همت: هیمهت، ئیراده.
 زیاره تگه: زیره تگا.

به راستی نه کرئ نه م بهیته بهیه کی له موعجیزه کانی حافظ بزاین و بیکهینه به لگه بو (لسان الغیب) بوونی دیوانه کی، چونکه له م بهیته دا خواجه له داهاتوویه کی دور نه دویت، داهاتوویه که گۆره کی نه بیته زیاره تگای عاشقان و رندانی دنیا - هه وه که نه مشه و له (۲۰) ی میهردا که سالرۆژی نه و زاتهیه گۆره کی زیاره تگای رندان بو، بهرده و امیش وایه - (۱۱ / ۱۰ / ۲۰۰۴)، لیره دا خواجه به هاوسهرده مانی نه وانه کی هیشتا په یان به گه وره یی و پله ی راسته قینه ی نه و نه بر دووه ده لی: نه گه ر مردم و ریت که وته سه رگۆره که م داوای ئیراده و هیمهت بکه، چونکه نه م گۆره (یا نه م زاته ی نیو نه م گۆره) هینده گه وره یه که له داهاتوودا گۆره کی نه بیته زیاره تگای عاشقان و رندانی جیهان. (له راستیدا حافظ و گۆری نه و نیستا زیاره تگای رندانی جیهان).

۴ - برو ای زاهد خودبین که ز چشم من و تو

راز این پرده نهانست و نهان خواهد بود

برۆ نه ی زاهیدی خۆپه رست، چونکه رازی نه م په رده یه له چاوی من و تو شاراوویه و به په نهانیش ده مینیتته وه.

خودبین: خۆبین، خۆپه رست، خۆبین (به واتای روکارین).

رازی په رده، نه پینی و نه سراری ئیلاهییه، نه و رازانه ی که زاهیدی خۆپه رست ته نیا بانگه شه ی زانینیان ده کات، بۆیه خواجه پینی ده لی: نه ی زاهیدی خۆپه رست تو که له خۆپه رستیدا ته نیا خۆت ده بینی و ئاگات له که سانی ده یکه نییه، تا بگات به نه سراری ئیلاهی، دلنیا به که رازی نیو په رده ی غه یب ته نانه ت له من - که نه هلی رازم له تو ش شاراوویه و هه تاهه تایه هه رواش ده مینیتته وه.

۵ - ترک عاشق کُش من، مست برون رفت امروز

تا دگر خون که از دیده روان خواهد بود

تورکی عاشق کوژی من نه مرۆ به مه بهست چوویه ده ره وه، تا بزاین چ خوینتیکی دی له چاوان دیتته خواری.

ترك: تورک، یاری جوانی دولبه ر، که به تورک وه سفده کران.

عاشق کُش: عاشق کوژی، بی رحم، نارامی هه لگری دلئ عاشقان.

برون رفت: رویشته ده ره وه، چووه ده ره وه. تا: تا بزاین، با بزاین.

روان خواهد بود: دیتته خواره وه.

خواجه ده زانی که یاری جوانی نارامی رفینی دلان له مان بچیتته ده ره وه که سیک یا چه نده ها که س عاشقی خۆی ده کات و له بی نارامیدا فرمیست له چاویان ده بارئ و ده بیته خوین. ده لی: نه مرۆ یار به مهستی و جوانی له راده به ده ره وه جیلوه ی کرد و خۆی ده رخت ئاخۆ چه نده ها که س عاشق ده بن و له بی نارامیدا فرمیستکی خوین له چاوان ده بارین.

یار له م بهیته دا مه عشوقی حقه و له (فه رموده ی مشنوی) دا هاتووه که (هه رکه س عاشقم بیته عاشقی ده م عاشقی هه ر که سیش بووم ده ی کوژم - من عشقنی فعشقته و من عشقته فقتله) {لاهوری، ج ۲، ل ۹۰۵}. بینگومان تورک و عاشق کوژی و مهست و چوونه ده ره وه له مانا عیرفانییه کاند به کار هاتووه.

۶ - چشم آن شب که به شوق تو نهد سر به لحد

تا دم صبح قیامت نگران خواهد بود

چاوانم نه و شه وه ی که به شه وقی تو وه سه ری نه دا له به ردی نه لحه د، تا ساتی به یانی قیامت سه یری جوانی تو نه کات و چاوه پروانه.

آن شب: نه وشه وه ی. نه د: ده خاته. حد: گۆر.

نهد سر به حد: سه ر ده خاته نیو گۆره وه - واته - ده چیتته ژیر خاک له کور دیدا ئیدییه میکسی هاوشیوه هه یه که (سه رم نه دا له به ردی نه لحه د) ه واته ده رم.

نگران خواهد بود: له حالته ی سه یر کردندا ده بیته. به رده وام سه یر ده کات و چاوه رپیه.

له هه ندئ نوسخه دا له بری (نهد) - (نهم) هاتووه، واته له بری شه وه ی سه ری چاوانم بدات له به ردی نه لحه د، سه ری خۆم بدات له به ردی نه لحه د، به هه ر حال له رووی واتاوه هه یچ جیاوازییه کی شه وتۆیان نییه، به لām له رووی جوانی و واتایی و زمانه وه (نهد) جوانتره هه ر چه نده ره خنه ی شه و گیراوه که چاوانم ریت خودی مرۆقه ده مریت، به لām وا پیده چی خواجه روچی به چاوانیدا بیته شه و به یاری حقه ده لی: له و شه وه وه که ده رم و چاوانم به شه وقی دیداری تو وه

لیک دهنیم تا روژی قیامت و به چاره پر له شهوقی دیداره وه سهیری جه مالی تو ده کم و چاره روانی لیکای یه کجاری و حقیقی تو ده کم.

نه مه له و سه چاره وه هله ده قولیت، که کاتی مروقی موسلمان ده مریت گوره که ی ده بیته باخچه یه که له باخچه کانی قیامت و تا روژی قیامت تیایدا ده ژی، خواجه ش ده لی: له و به هه شته مدا سهیری جه مالت نه کم.

۷ - بخت حافظ گر ازین گونه مدد خواهد کرد

زلف معشوقه به دست دگران خواهد بود

نه گهر به ختی حافظ بهم شیوه یه یارمه تی بدات، زولقی مه عشوق به ده دستی خه لکی تره وه ده بیته.

ازین گونه: له م شیوه یه. مدد خواهد کرد: یارمه تی ده دات (له داهاتوودا).

خواجه گله یی له به ختی خوی ده کات که هیچ جوړه یارمه تییه کی نادات نه سلنه دوستی وات هه بیته دوژمنت ناوی: گهر به خت بهم شیوه یارمه تیم بدات - که نایدات - زولقی یار و که شف و نزیک کی له حقا نه بیته به شی خه لکی تر و منی لی بی به ش ده بم.

غزه لی دووسه د و سپیه م:

به حری ره مه لی هه شتی مه قسور

(فاعلاتن فاعلاتن فاعلاتن فاعلان)

۱ - پیش ازینت پیش ازین اندیشه ی عشاق بود

مهرورزی تو با ما شهره ی آفاق بود

به رله مه له مه زیاتر له بیری عاشقاندا بوویت و عه شقی تو له گهل نیمه دا له جیهاندا به ناوبانگ بوو.

پیش ازین: به رله مه، له مه و به ر. پیش ازین / له مه زیاتر.

اندیشه: بیری، له بیری. مهرورزی: عاشق. شهره: ناوبانگ.

آفاق: جیهان (وشه یه کی قورثانییه له به رام به ر (انفس) دا هاتووه به واتای جیهانی ده ره وه ی مروقه).

به بیته کانی سه ره تای نه م غزه له له شادی سه ره تای مروقه - به ر له وه ی بیته نیو قه فه سی جه سته و مهینه ت - نه دویت، به مه عشوق ده لی: به ر له وه ی ژیان و جه سته دروستبکه ییت (نه ی یاری حه ق) زیاتر له بیری عاشقدا بوویت و زیاتر لییان نزیک بوویت و نیمه له جزوری تو دا شاد بووین، ته نانه ت عه شق و موحبیه تی تو بو نیمه له جیهاندا ده نگ کی دابووه وه.

۲ - یادباد آن صحبت شبها که با نوشین لبان

بحث سر عشق و ذکر حلقه ی عشاق بود

یادیان به خیر هاوده می نه و شه وانه ی که له گهل شیرین لیوان، باسی نه یینی عه شق و نه لقه ی عاشقانمان ده کرد.

یاد باد: یادیان به خیر. نوشین لبان: شیرین لیوان، شه کر لیوان.

حلقه: نه لقه، کوژ.

خواجه یادی سه ره ده می زپیرینی مروقه ده کاته وه نه و کاته ی که هیشتا نه خرابووه نیو زیندانی جه سته و زهوییه وه ده لی: یادیان به خیر نه و شه وانه ی ته مه نمان که له گهل مه له کوتی عه شقدا که قسه یان وه که شه کره لیو شیرینن و باسی نه یینی عه شقی نیلاهی و کوژ و مه جلیسی عاشقانمان ده کرد.

۳ - پیش از این کین سقف سبز و طاق مینا برکشند

منظر چشم مرا ابروی جانان طاق بود

بهر له‌وهی که هم سه‌قفه سوز و تاقه‌میناییه دروستکهن، تهنیا تاقی برّوی یار تابلوی سه‌یرکردنی چاوانی من بوو.

سقف سبز و طاق مینایی: مهبست له ناسمانه.
برکشند: دهره‌پینن،
برازیننه‌وه، دروستبکهنه.

طاق: تهنیا، بی وینه.

خواجه لهم بهیتهدا عاشق بوونی خوی بۆ حقه دباته‌وه بۆ سه‌ره‌تای بهر له دروستکردنی جیهانی مادده و ناسمانه‌کان شو ده‌لی: چاوانی منی مرؤف له جیهانی ترواحدا بهر له دروستکردنی ناسمانه‌کان روو له برّوی یار بووه و عاشقی بووه.

۴ - از دم صبح ازل تا آخر شام ابد

دوستی و مهر بر یک عهد و یک میثاق بود

له ساتی بهیانی نه‌زه‌له‌وه تا کۆتایی شوی (ته‌به‌د)‌وه، دۆستی و عشق له‌سه‌ریه‌ک عهد و پیمان بووه.

شام: شه‌وه.

خواجه نه‌زه‌لی به بهیانی و (ته‌به‌د)یش به شه‌وه داوه‌ته قه‌لم و ده‌لی: له سه‌ره‌تای بهیانی نه‌زه‌له‌وه تا کۆتایی شوی ته‌به‌د، واته له نه‌زه‌له‌وه تا ته‌به‌د، خۆشه‌ویستی و دۆستی له‌سه‌ریه‌ک عهد و پیمان بووه و ده‌مینیتته‌وه که شه‌ویش پیمانی عشقی نیلاهییه و له‌سه‌ره‌دعد و پیمانی (بلا)ی (الست بریکم)ه که شه‌مه نه‌پینی و سپی وجوده.

۵ - سایه‌ی معشوق اگر افتاد بر عاشق چه شد

ما به او محتاج بودیم، او به ما مشتاق بود

گهر سیبه‌ری مه‌عشوق که‌وته سهر عاشق سه‌یر نییه (هیچ ناب)، چونکه نیمه محتاجی شه‌ووین و شه‌ویش تامه‌زرّوی نیمه بوو.

چه‌شد: چی شه‌بی، هیچ سه‌یر نییه.

سیبه‌ر که‌وته سهر که‌سیتک، لوتف و رحم پی‌کردنییه‌ی، واته گهر نیمه‌ی عاشق که‌وتینه به‌رسپیبه‌ری لوتف و میه‌ری مه‌عشوق و شه‌و لوتفی له‌گه‌ل کردین هیچ سه‌رسوره‌پینه‌ر نییه، چونکه نیمه محتاجی لوتفی شه‌ووین و شه‌و تامه‌زرّوی شه‌م لوتف و میه‌ریه له‌گه‌ل نیمه‌دا.

مه‌عشوق لهم بهیتهدا زاتی حقه که محتاجی مرؤفه که رووکاری جیلوه‌ی شه‌سما و سیفاتی حقه، له شه‌رحه عیرفانییه‌کانی شه‌م بهیتهدا هاتوه‌که مرؤف و خودا سه‌ردوویان پیوستیان به یه‌کتری هه‌یه، چونکه مرؤف پیوستی به خوا هه‌یه که لوتف و که‌ره‌می له‌گه‌ل بکات خواش پیوستی به مه‌زه‌هر و روکاریک هه‌بوو تا جیلوه‌ی شه‌سما و سیفاتی تیدا بکات بۆ ناساندن، به‌لام لاهوری پیویایه خواجه له‌به‌ر شه‌ده‌ب شه‌م (پیوستی)یه‌ی کردوه به تامه‌زرّویی، چونکه له‌گه‌ل زاتی حقه‌دا ناگونجی. له‌راستیدا وشه‌ی پیوستی فله‌سه‌فیانه و له شه‌ده‌بی عارفانه دووره. به‌هر حال شه‌م بهیته (وه‌ک محمدی دارابی که شه‌رحکه‌ری سه‌ره‌تایی حافظ ده‌لی: { د. خرمشاهی له حافظ نامه‌دا نه‌قلی کردوه } ناماژیه به فه‌رموده‌ی به‌ناوبانگی (کنت مخفیا ناصبت ان اعرف مخلقت الحق لکی اعرف) به چاویوشی له ئیشکاله فله‌سه‌فییه‌کانی شه‌م فه‌رموده‌یه - هه‌روه‌ک حافظیش واپکردوه - خۆشه‌ویستی و تامه‌زرّویی خوا بۆ مرؤف ده‌خاته‌روو. بۆیه سه‌یر نییه که رحم و لوتفی له‌گه‌ل بکات.

۶ - حسن مه‌رویان مجلس گرچه دل می بُرد و دین

بحث ما در لطف طبع و خوبی اخلاق بود

گهرچی جوانی جوانانی مه‌جلس دل و دین ده‌بات، قسه‌ی له‌سه‌ر سروشت ریکی و خۆش شه‌خلاق بووه.

مه‌رویان: روومانگان، جوانان. لطف طبع: خۆش سروشتی. خوبی: چاکی.
گهر چی جوانانی مه‌جلس هینده جوان بوون که دل و دینیان به غاره‌ت و تالان ده‌برد، به‌لام نیمه زیاتر باسما له خودی زاتی شه‌وان بوو که سروشت پاک و خۆش شه‌خلاق بوون، واته: له‌گه‌ل جوانی جیلوه‌ی جه‌مالی حقه‌دا نیمه بیرمان لای خودی حقه بوو.

۷ - بر در شاهم گدایی نکته‌ای در کار کرد

گفت بر هر خوان که بنشینم خدا رزاق بود

له‌به‌ر ده‌رگای پادشادا رۆژی گه‌دایه‌ک نوکته‌یه‌کی بۆ باسکردم و گوئی: له‌سه‌ره‌هر سفره‌یه‌ک دانیشتووم خوا ره‌زاق بووه.

بردر: له‌به‌ر ده‌رگا. درکار کرد: گێرانه‌وه، هینتایه‌ناوه‌وه، باسیکرد.

خوان: سفره، خوان.

له‌راستیدا شه‌م بهیته بنه‌مایه‌کی گرنگی مه‌سه‌له‌ی رزق و رۆزییه که خوا رۆزیده‌ری شه‌سلییه و ته‌واوی مه‌خلوقات ناتوانن رۆزیده‌ر یا رۆزیگره وه‌سن. شه‌و ده‌لی رۆژی که له‌به‌ر ده‌رگای

پادشایه کدا بووم گه دایه ک نوکته یه کی زور جوانی گوت که کاری تیگردم نه ویش نه وه بوو که گوتی: له سه هه سفره یه ک دانیشتی دلنیا به که خوا رزیدری هه قیقیه نه وه ک خاوه ن سفره.

۸ - رشته ی تسبیح اگر بگسست معذورم بدار

دستم اندر ساعد ساقی سیمین ساق بود

گه به نی ته سببچه که م پچرا لیم مه گره، چونکه دهستم له قوئی ساقی سیمین نه نامدا بوو.

رشته: پت، بهن. بگسست: پچرا.

معذورم بدار: لیم مه گره. اندر: له ناوی، له. ساعد: قول.

سیمین: سپی، زیوی. ساق: قاچ.

خواجه زاهدی روکار بین دهلی: گه وازم له ته سببجات هیئا و له بی ناگاییدا ته سببجاتم پچراوه لیم مه گره، چونکه له دوا یار و مه عشوقی هه قدا بووم و خه ریکی موشاهده ی جه مالی نه و بووم.

۹ - در شب قدر از صبحی کرده ام عیبم مکن

سرخوش آمد یار و جامی برکنار طاق بود

گه له شهوی قه دردا شه رابی به یانیم نۆشیوه ره خنم لی مه گره، چونکه یار به سه رخوشی هات و پیکنک له که ناری طاقچه که دا بوو.

صبحی کردن: پینکی به یانیا ن خوردا نه وه.

عیبم مکن: ره خنم لی مه گره، عه یبم لی مه گره.

برکنار: به سه ر لیوار، که نار.

دیسانه وه به زاهدی دهلی: گه له شهوی قه دردا - که به قسه ی تو بیئت ده بی به ندایه تی وشک بکه م - باده م نۆشیوه و سه رخوشی عه شقی یاری هه ق بووم، ره خنم لی مه گره، چونکه یارم به مهستی جیلوه ی جه مال کرد و باده و شه رابیش ناماده بوو، وه که له سه ر لیوار ی تاقچه که دانرابی تا من بچمه نیو دونیا ی عه شقه وه و هه مووشتی له بار بوو.

۱۰ - شعر حافظ در زمان آدم اندر باغ خلد

دفتر نسرین و گل را زینت اوراق بود

له و سه رده مه ی که نادم له باغی به هه شتدا بووه شیعی ری حافظ سو جوانی ده پازانده وه به سه ر په ره گول و نه سرینی نو سرا بوو.

خلد: نه مری. باغ خلد: باخی نه مری، به هه شت.

زینت: رازینه ره وه.

خواجه شانازی به شیعه ره کانیه وه ده کات و به هی سه رده می رۆحیا ن ده زانی، نه و کاته ی که هیشتا نادم نه هات بووه سه ر زوی و هیشتا له به هه شتدا بوو، ده لی: له سه رده می رۆحدا که نادم له به هه شتدا بوو شیعه ره کانی حافظ مایه ی جوانی گول و نه سرین بوون.

غزه‌لی دوو سه‌د و چواره‌م:

به‌حری ره‌مه‌لی هه‌شتی مه‌خبونی نه‌سله‌می موسبه‌غ
(فاعلاتن فعاتن فع لان)

۱ - یاد باد آنکه سرکوی توأم منزل بود

دیده را روشنی از خاکِ دَرَتِ حاصل بود

یادبان به‌خیر نه‌و رۆژانه‌ی که سهر کوچهی تو مه‌نزل و هه‌وارگه‌م بوو، رووناک‌ی دیدهم له
خاکی به‌رده‌رگای تووه بوو.

منزل: هه‌وارگه، مه‌نزل. حاصل بود: حال ده‌بوو، به‌ده‌ستده‌هات.

حافظ ناسان پییان وایه‌که تم غه‌زله بو شا شیخ نه‌بو اسحاب اینجو (۷۲۱ - ۷۵۷)
نوسراوه {حافظ نامه، ج ۱، ل ۷۵۴ - شرحی هروی، ج ۲، ل ۷۸۳، صدای سخن عشق
انوری، ل ۲۶۰، گزیده‌ی غزله‌ی حافظ رحیم ذوالنور، ل ۱۶۵} که ده‌توانین بلین: تم رایانه
له کتیبی (تاریخ عصر حافظ) ی د. غنی وهرگیراوان.

به‌هه‌رحال خواجه زور به‌ قوولی مه‌دح و ستایشی شیخ نه‌بو ئیسحاق شا ده‌کات به‌لام
نه‌مانه به‌لگه‌ی نه‌وه‌نین که بگوتری ته‌واری غه‌زله‌که له‌و ده‌دویت و مؤرکینکی میژوویی ته‌واو
به‌ غه‌زله‌که به‌دین، چونکه ته‌نیا له‌ به‌یتی هه‌شته‌مدا به‌ ناشکرا لیبی دواوه.

له‌م به‌یته‌دا خواجه - وه‌ک غه‌زله‌کانی پییشوو باس له‌ مه‌قامی واحدییه‌ت به‌کبوویی -
ده‌کات نه‌و سه‌رده‌می که هیشتا له‌ مه‌عشوق دوور نه‌کوتبووه‌وه و ده‌لی. یادبان به‌خیر نه‌و
رۆژانه‌ی که نزیک بووین لیت و هه‌وارگه و مه‌نزلمان سه‌رکۆلان و کووچه‌ی تو بوو. رووناک‌ی
چاوانیشمان له‌و گهرد و غوباره‌ی خاکی به‌رده‌رگاته‌وه وهرده‌گرت - که سورمه‌ناسا له
چاومان ده‌کرد.

گهر تم به‌یته بو شیخ نه‌بو ئیسحاق شا بیت زیاده‌پۆیه‌کی زۆری تیدا کراوه.

۲ - راست چون سوسن و گل از اثر صحبت پاک

بر زبان بود مرا هر چه ترا در دل بود

ریک وه‌ک سه‌وسه‌ن و گوله‌باخ به‌ هۆی کاریگه‌ری هاوړپیه‌تی پاکه‌وه، هه‌رچی له‌ دلندا بوو
به‌سه‌ر زمانی منه‌وه بوو.

راست: ریک، دروست. از اثر: به‌هۆی کاریگه‌ری.

صحبت پاک: هاوړپیه‌تی و هاوده‌می پاک.

واته له‌و مه‌قامی - واحدییه‌ته‌دا - هیئنده له‌یه‌ک نزیک بووین و به‌هۆی کاریگه‌ری
هاوده‌می هاوړپیه‌تی پاک‌ی دوور له‌ ریا و غه‌شه‌وه هیئنده له‌ دل‌ی به‌کتر تاگادار بووین که من
وه‌ک سه‌وسه‌ونی ده‌ زمان هه‌رچی به‌ دل‌ی تو‌دا ختووره ده‌کرد و له‌ دلندا بوو - که وه‌ک گول
بوویت - به‌سه‌ر زمانی منه‌وه بوو، نه‌وه‌ی له‌ دل‌ی تو‌دا بووه ده‌مگوت یا نه‌وه‌ی من ده‌مگوت
له‌ دل‌ی تو‌شدا بوو.

۳ - دل چو از پیرِ خرد نقلِ معانی می کرد

عشق می گفت به شرح آنچه بر او مشکل بود

کاتی دل له‌ پیری عه‌قله‌وه حه‌قیقه‌ت و مه‌عنای نه‌قل ده‌کرد، نه‌و حه‌قیقه‌ته‌ی مه‌عنای
گران و ناره‌حه‌ت بوایه عه‌شق بو‌ی شه‌رحده‌کرد.

خرد: عه‌قل. نقل می کرد: نقل ده‌کرد. معانی: حه‌قیقه‌ت و مه‌عنا.

می گفت به شرح: شه‌رح ده‌کرد. مشکل: گران، سه‌خت، نارپه‌حه‌ت.

وه‌ک هه‌میشه‌ حافظ عه‌شق له‌ عه‌قل به‌ حه‌قیقه‌ت زان تر و قوولتر نه‌داته‌ قه‌له‌م و
ده‌لی: کاتی که دل له‌ پیر و مورشیدی عه‌قله‌وه حه‌قیقه‌ت و راستییه‌کانی نقل ده‌کرد و
ده‌گواسته‌وه، هه‌رچی حه‌قیقه‌تیک بو عه‌قل دژوار و سه‌خت بوایه و نه‌یزانییایه عه‌شق بو‌ی
شه‌رح ده‌کرد.

لاهوری له‌ شه‌رحه‌که‌یدا له‌بری (خرد) (موغان) و له‌بری (او) (مرا) ی نووسیوه واته:
کاتی دل نه‌و حه‌قیقه‌تانه‌ی له‌ پیری موغانه‌وه نقل ده‌کرد، هه‌رچی بو من گران بوایه عه‌شق
بو‌ی شه‌رح ده‌کردم.

۴ - آه از آن جور و تطاول که درین دامگه است

آه از آن ناز و تنعم که در آن محفل بود

ناه له‌ ده‌ست تم زولم و سته‌مه‌ی که له‌م داوگه‌یه‌دایه و ناه له‌ ده‌ست نه‌و نازو خو‌شییه و
له‌ کۆرکه‌دایه.

جور و تطاول: زولم و سته‌م. دامگه: داوگه، مه‌به‌ست له‌ داوگه‌ی دونیایه.

ناز و تنعم: خو‌شی و ناز.

خواجه به‌راوردی دادگه‌ی دنیا ته‌کات به‌ مه‌قامی واحدییه‌ت ده‌کات که دنیا پر له‌ زولم
و سته‌م و کۆری عاشقانیش له‌وی پر بوو له‌ نازی مه‌عشوق و خو‌شی.

له ساغکردنه‌وی میسراعی دووه‌می ئەم بەیتەدا جیاوازییەکی زۆر له نیشوان نوسخەکاندا دەبینرێ بۆ نمونە له بری (واه) (وای و آه) هاتوو و له بری (ناز و تنعم) (سوز و نیازی) یا (ناز و تجمل) هاتوو.

۵ - دردم بود که بی دوست نباشم هرگز

چه توان کرد که سعی من و دل باطل بود

له دڵمدا بوو که هەرگیز بێ دۆست نەبم، چی ئەکړی، ههولتی من و دڵ بێ هه‌وده بوو. دردم بود: له دڵمدا بوو، نیاز وابوو. نباشم، نەبم. چه توان کرد: ئەتوانرێ چی بکړیت. سعی: هه‌ول. باطل بود: بێ هه‌وده بوو، بێ ئەنجام بوو. خواجه لیبه‌دا دهرده‌دلی خۆی ئەکات و ئەلێ: من نیازم وابوو - له دلی خۆمدا - که هەرگیز بێ یار و دۆست نەبم، به‌لام له‌گه‌ڵ قه‌ده‌ر و ویستی ئەزه‌لیدا ئەتوانرێ چی بکړیت که هه‌ولتی من و دلی من بێ هه‌وده بوو، سه‌رته‌نجام بێ یار مامه‌وه.

۶ - دوش بر یادِ خرابان به خرابان شدم

خُم می دیدم خون در دل و سر در گل بود

دوینی شه‌و به‌یادی هاوپی‌کانه‌وه رویشتم بۆ مه‌بخانه خۆم ده‌بینی که خوین له دڵ و سه‌ری له‌گه‌ڵا بوو.

بر یاد: به‌یادی. به خرابان شدم: رویشتم بۆ مه‌بخانه. خُم: کۆپه‌له‌ی شه‌راب. خون در دل: خوین له دڵ، ئەم ئیدی‌مه‌ به‌واتای غه‌مگین و خه‌فه‌تبار دیت هه‌ر چه‌نده لیلیشی تیدایه و ئەکړی (خون) به شه‌راب لی‌کدریته‌وه واته (شه‌رابی له‌ناودا بوو). سر در گل: سه‌ر له‌گه‌ڵا، واته: سه‌ره‌و‌نخون، سه‌ره‌و‌ژیر، سه‌ر به‌قور. شه‌وی رابردوو خواجه به‌یادی روژانی زوو، هاوپی‌ک و حه‌ریفانه‌وه چوه‌ته مه‌بخانه‌ی عه‌شق، به‌لام مه‌بخانه‌ی عه‌شق چۆل بووه و که‌سی تیدا نه‌بووه ته‌نیا کۆپه‌له‌ی شه‌راب نه‌بێ که‌به دۆش داماره و به خه‌فه‌تبارییه‌وه سه‌ری له‌قوروگه‌ڵا بووه (تۆز به‌سه‌ریه‌وه بووه).

۷ - بس بگشتم که بپرسم سببِ دردِ فراق

مفتی عقل درین مسئله لایعقل بود

زۆر گه‌رام تا بپرسم هۆی دهردی فیراق چییه، موفتی عه‌قل له‌م مه‌سه‌له‌یدا بێ توانا و نه‌زان بوو. بگشتم: گه‌رام. مفتی: موفتی - ئەو که‌سه‌ی که شتی زۆر ده‌زانیت و ده‌گاته ئاستی فتوادان -

لایعقل: نه‌زان، بێ توانا.

عه‌قل گه‌ر رینمایی عه‌شق نه‌بیت هیچ شتی له‌باره‌ی عه‌شقه‌وه نازانیت با موفتی و شاره‌زاش بێت له‌مه‌سه‌له‌کانی عه‌شقا ده‌سته‌وسانه و بێ توانایه بۆیه خواجه ده‌لێ: به‌عه‌قل زۆر گه‌رام تاوه‌ک هۆی دهردی فیراق له مه‌قامی حضور و واحدییه‌ت که مه‌قامی ئەسلی مرۆقه‌ بزاتم، به‌لام عه‌قل له‌م مه‌سه‌له‌یدا هیچی نه‌زانی و ده‌سته‌وسان بوو.

۸ - راستی خاتم فیروزه‌ی بواسحاقی

خوش درخشید ولی دولتِ مستعجل بود

به‌راست ئەنگوستیله‌ی پیروزیی ئەبوئیسحاقی جوان دهره‌وشایه‌وه، به‌لام ده‌ولت و سه‌لته‌نه‌تیکی به‌په‌له‌ بوو.

راستی: به‌راست.

بو اسحاق: مه‌به‌ست له شیخ ئەبو ئیسحاق پاشایه که سه‌لته‌نه‌ت و حکومه‌ته‌که‌ی به‌په‌له و کورتخایه‌ن بوو که له (۷۴۴ - ۷۵۴) بوو. {هه‌وری، ج ۲، ل ۷۸۶}.

خوش درخشید: جوان دهره‌وشایه‌وه. مستعجل: به‌په‌له، کورت خایه‌ن، زوو تیپه‌ر. ئەنگوستیله‌ی پیروزیی مه‌به‌ست له حکومه‌ت و پاشایه‌تی ئەبوئیسحاقه و دهره‌وشانه‌وه‌ش سه‌رکه‌وتن و بره‌وه‌ندنیه‌تی، خواجه ده‌لێ: به‌راست ئەو ده‌ولته‌ی چاک بره‌وی سه‌ند به‌لام زۆر زوو له‌ناوچوو ته‌مه‌نیکی کورتی هه‌بوو.

۹ - دیدی آن قهقهی کبکِ خرمان حافظ

که ز سر پنجه‌ی شاهین قضا غافل بود

حافظ ئەو قاقای که‌وی خۆشه‌فتاره‌ت بینی، که‌له‌سه‌ر په‌نجه‌ی شاهینی قه‌زا بێ ناگا بوو. کبک خرامان: که‌وی خۆشه‌هوت که لیبه‌دا مه‌به‌ست له شا شیخ ئەبوئیسحاقه. قهقهه: قاقای پی‌که‌نن مه‌به‌ست له خۆشگوزهرانی شایه. غافل بود: بێ ناگا بوو.

گوتراوه که شا شیخ ئەبوئیسحاق پادشایه‌کی خۆش گوزهران بووه له کاتی‌کدا که نه‌یاره‌که‌ی، سه‌تمکار یا جه‌نگاوه‌ریکی به‌جه‌رگی وه‌ک (ئه‌میر مبارزالدین) بووه، به‌لام ئەو گویی به‌مه‌ نه‌داوه بۆیه دواچار به‌ده‌ستی ئەمیر مبارزالدین ده‌ستگیر کراو له مه‌یدانی شاردایه‌وه فه‌رمانی ئەو له تۆله‌ی خوینی (ئه‌میر حاجی) که‌له سه‌رده‌می شادا و به‌فه‌رمانی ئەو کوزرا بوو کوزرایه‌وه و له‌لایه‌ن کوربه‌ بچوکی (ئه‌میر حاجی)یه‌وه سه‌ری له‌لاشه‌ی جیاکده‌وه. {رحیم ذوالنور به‌نقل از تاریخ عصر حافظ، ل ۱۶۵}.

بۆيە حافظ دەلّی: له کاتی خۆشگوزهرانییدا له چنگی شاهیننی قهزا و قهدهر کهچی بۆ ناماده کردوه بی تاگا و غافل بوو.

خوالیخۆشبوو لاهوری له شهرحه کهیدا بهم چیرۆکه کهله انوار سهیلی - دا وهریگرتوه شهرحی (قاقای کهو) دهکات، کورتهی چیرۆکه که بهم شیویهیه: جاریک کهوئیک له بناری چیایه کدا دهخویند و بازیکیش به ناسمانه وه گوئی له دهنگی بوو، له قاسپه یه وه که وه کهی خۆش ویست داوای لیکرد بته هاوپی پاش شهوهی که وه که سه ره تا رازی نه بوو - چونکه دوو دوژمی دیرینهن - دواچار ههر چۆن بیت رازی بوو، بوونه هاوپی و پیکه وه زیان، پاش شهوهی که وه که دلتیا بوو له هاوپییه تی بازه که بی په روا قسه ی ده کرد و رۆژنیکیان له کاتی قسه دا قاقا پیکه نی بازه که بهم قاقایه کینه ی که وته دل وه شهوهی که بی شه رمی له گه ل کرا بیت، دواچار بازه که له بیانویه ک ده گه ری که که وه که بخوات، شهوئیک به توریه یه وه پیی ده لّی: من له بهر هه تاودا ب تۆ له سببه ردا، که وه کهش ده لّی: بهم شه وه کوا سببه ر و هه تاو هه یه، بازه که ده لّی: تۆ من به درۆزن شه زانی و پری ده داتای ده بخوات.

له م به یته دا مه به ست له وه یه که شه و بی تاگا بوو له چنگی تیزی بازی قهزا بۆیه ئاوا قاقا پیکه نی و سه ری به هیلاک دا. { لاهوری، ج ۳، ل ۱۶۵۶ - ۱۶۵۷ }.

غزه لی دوو سه د و پینجه م:

به حری ره مه لی هه شتی مه خبونی مه حزوف

(فاعلاتن فعاتن فعاتن فع لن)

۱ - خستگان را چو طلب باشد و قوت نبود

گر تو بیداد کنی شرط مروت نبود

گه ر بریندارانی عه شق داوای وه سل بکه ن و توانایان نه بی، گه ر تۆ سته م بکه یت مه رجی جوامیری نییه .

خستگان: برینداران، داماوان. قوت: توانا، ده سه لات.

بیداد: سته م، زولم. مروت: جوامیری.

خه سته و برینداران عاشقانی ریگه ی ته ریقه تن، تۆ - مورشید -، خواجه ده لّی: گه ر بریندارانی ریگه ی عه شقی یار (ته ی یار) داوای وه سل و دیداری شه بکه ن و بیانیه وی به شه و بگه ن، به لام توانای شه مه قام و پله به یان نه بی تۆ ده ستیان ده گریت، چونکه گه ر تۆ (ته ی مورشید) له رووی میه ره بانیه وه ده ستیان نه گریت شه مه مه رجی جوامیری نییه و تۆش جوامیری.

۲ - ما جفا از تو ندیدیم و تو خود نپسندی

آنچه در مذهب اصحاب طریقت نبود

ئیمه سته مان له تۆ نه دیوه و تۆش خۆت شه وه ی له مه زه به ی یارانی ته ریقه تدا نه بی په سه ندی ناکه یت.

نپسندی: په سه ندی ناکه یت.

ئه هلی ته ریقه ت و یارانی ته ریقه ت زولم و سته م په سه ند ناکه ن و مورشیدیش له یارانی ته ریقه ت و ئه هلی دلّه، ده لّی: ئه ی مورشید ئیمه زولم و سته مان له تۆ نه دیوه و زولم و سته میش له مه زه به و شیوازی یارانی ته ریقه تدا نییه تۆش (که یارانی ته ریقه تی) شه و شته قه بوول ناکه یت - سته م و جه فا - که پیچه وانه ی بۆچوون و مه زه به ی ئه هلی دلّه.

۳ - خیره آن دیده که آبخش نبرد گریه ی عشق

تیره آن دل که در و شمع محبت نبود

ئه بله ق بی شه و چاوه ی که گریانی عه شق ئاوی وشک نه کرد، تاریک بی شه دلّه ی که مۆمی خۆشه ویستی تیا نه بوو.

خیره: نه‌بله‌ق، کویر (چاوئ به هۆی رووناکی زۆره‌وه هیچ نه‌بینی)، سه‌رگه‌ردان و بی شه‌رم (هروی)، تاریک و سه‌رگه‌ردان (لاهوری).

تیره: تاریک. درو: له‌ودا، تیایدا.

خواجه گریانی عه‌شق و مۆمی خۆشه‌ویستی به مایه‌ی جوانی و چاکی چار و دل ده‌زانئ، بۆیه چار و دل لای خواجه به بی ئەم دوانه بۆ کویر بوون و تاریک بوون چاکه، ئەو ده‌لئ: سه‌رگه‌ردان و کویر بی‌ت ئەو چاوه‌ی هینده بۆ عه‌شق ناگری تا فرمی‌سکه‌کانی وشک بی‌ت و گریانی عه‌شق فرمی‌سکه‌کانی وشک ناکات و تاریک و نوتسه‌ک بی‌ت ئەو دل‌ه‌ش که مۆمی خۆشه‌ویستی تیایدا ناگری.

٤ – دولت از مرغ همایون طلب و سایه‌ی او

زانکه با زاغ و زغن شه‌پر دولت نبود

داوای به‌خت و ئیقبال له‌ بالنده‌ی هوما و سیبه‌ری ئەو بکه، چونکه زاغ و قه‌له‌باچکه شاپه‌ری به‌ختیان نییه.

مرغ همایون: بالنده‌ی هوما، بالنده‌ی به‌خت.

زاغ: زاغ، قه‌له‌ره‌شه.

زغن: قه‌له‌باچکه، شکگر.

شه‌پر: شاپه‌ر.

لەم به‌یت‌دا مرغ همایون درکه‌یه له مورشیدی کامل و پاک – به‌سیفه‌ته‌کانی به‌یتی پیتشو و زاغ و قه‌له‌باچکه‌ش، دووبالنده‌ی سووک و بی به‌هان و خه‌ریکی گه‌نده‌خۆرین درکه‌یه له زاهید و سۆفیلکه‌ی رواله‌تی و ریا باز، خواجه ده‌لئ: تو – ریبواری ریگه‌ی عه‌شق و ته‌ریقه‌ت – داوای به‌خت و هیمه‌ت له مورشیدی کامل و پیاوی ته‌هلی دل که – و داوای بکه سیبه‌ری ئەو به‌سه‌ر سه‌رته‌وه بی‌ت و هه‌رگیز ئەم داوایه له زاهید و سۆفیلکه درۆزنه‌کان مه‌که، چونکه ئەوان لەم فه‌یزی شاپه‌ره‌ی به‌خته بی به‌شن.

یاخود لیکدانه‌وه‌یه‌کی کۆمه‌لایه‌تیدا: داوای یارمه‌تی له مرۆقی گه‌وره و خانه‌دان بکه نه‌وه‌ک چلکاوخۆر و سووک.

٥ – گر مدد خواستم از پیر مغان عیب مکن

شیخ ماگفت که در صومعه همت نبود

گه‌ر داوای یارمه‌تیم له پیری موغان کرد ره‌خنه‌م مه‌گره، چونکه شیخی نیمه گوتی: هیمه‌ت له خانه‌قا دا نییه.

مدد خواستم: داوای یارمه‌تیم کرد.

همت: هیمه‌ت و پیاوه‌تی، هاوکاری.

(صومعه) که شوینی په‌رستشه و لای خواجه بۆ خانه‌قایه‌ک به‌کاردی‌ت که زاهید وشکه سۆفی ریا بازی تیدا بی‌ت ده‌لئ: گه‌ر داوای یارمه‌تیم له پیری موغان – مورشید – کرد ره‌خنه مه‌گره، چونکه شیخی نیمه که هه‌مان پیری موغانه گوتوویه‌تی: هیمه‌ت و پیاوه‌تی و هاوکاری له خانه‌قادا نییه، ریا بازانی خانه‌قا پیاوی هاوکاری نین. لیره‌دا مانای به‌یتی پیتشو زیاتر روون ده‌بیته‌وه که (مرغ همایون) و (پیر مغان) و (زاغ و زغن) یش ریا بازانی نیو خانه‌قان.

٦ – چون طهارت نبود کعبه و بتخانه یکیست

نبود خیر در آن خانه که عصمت نبود

که پاکی نه‌بی‌ت که‌عبه و بتخانه یه‌کی‌کن، خه‌یر له و ماله‌دا نییه که پاکیزه‌یی تیدا نه‌بی.

طهارت: پاکی، خاوینی.

عصمت: پاکیزه‌یی، داوین پاکی.

پاکی پاک و خاوینی جه‌سته و پاک و خاوینی دل و گیانه له غه‌یری حه‌ق. عارفه‌کان زۆر جه‌خت له‌سه‌ر ئەم پاکیتی ده‌روونییه ده‌که‌نه‌وه و لای ئەوان که‌عبه و بتخانه به‌ بی ئەم پاکیتییه هیچ جیاوازییه‌کیان نییه و هه‌ر مالئیکیش که داوینپاکی و پاکیزه‌یی تیدا نه‌بی‌ت به‌ره‌که‌ت و خه‌یری تیدا نییه و بی‌هه‌ده‌یه‌یه.

٧ – حافظا علم و ادب ورز که در مجلس خاص

هر که را نیست ادب لایق صحبت نبود

ئهی حافظ خه‌ریکی زانست و ئەده‌ب به، چونکه له کۆری تاییه‌تی پاشادا هه‌ر که‌س ئەده‌بی نه‌بی لایقی هاوده‌می و هاوپیته‌تی نییه.

ورز: خه‌ریکی ده‌سته‌پینانی به، هه‌ولئ بۆ بده، له چاگی (ورزیدن) وه هاتووه که به‌واتای کارکردن، هه‌والدان، به‌رده‌وام بوون له کاریکدا بی‌ت.

مجلس خاص: کۆری تاییه‌تی پادشایان که له‌مه‌هره‌مان و زۆر نزیکان پیکدی بۆته‌وه‌ی له‌کاتی بی ناگاییدا ره‌چاوی ئەده‌ب بکه‌ن.

هر که‌رانست ادب: هه‌رکه‌سی ئەده‌بی نییه.

له‌هه‌ندی نوسخه‌دا – وه‌ک قه‌زوین – (مجلس شاه) هاتووه، که جیاوازییه‌کی ته‌وتۆیان نییه، مه‌به‌ست له شا له‌م به‌یت‌دا کۆری مورشیدانی کامله خواجه به خۆی ده‌لئ: هه‌ر که‌س بی ئەده‌ب و روودار بی‌ت له کۆری تاییه‌تی مورشیداندا شیاوی هاوده‌می نییه، بۆیه تو هه‌ولئ به‌ده‌سته‌پینانی زانست و ئەده‌ب بده تا شیاو بی‌ت.

غزه‌لی دوو سهد و شه‌شهم:

به‌حری ره‌م‌لی هه‌شتی مه‌خبونی مه‌قسور

(فاعلاتن فاعلاتن فعلاتن فعلا)

۱ - قتل این خسته به شمشیر تو تقدیر نبود

ورنه هیچ از دل بی رحم تو تقصیر نبود

قه‌دهر بریاری کوژرانی ئەم برینداری به‌شمشیری تو نه‌دابوو، ئەگه‌رنا دلّی بی‌رحمی تو هیچ که‌مته‌رخه‌میی (بۆ کوشتنی من) نه‌بوو.

تقدیر نبود: قه‌دهر و ابوو، بریار و ویستی خوی له‌گه‌لدا نه‌بوو.

تقصیر: ته‌قسیر، که‌مته‌رخه‌می.

واته دلّی بی‌رحمی تو ئەویست منی برینداری عه‌شق بکوژی و هیچ ته‌فسرێکی نه‌بوو له کوشتنی مندا، به‌لام قه‌دهر نه‌یکرد و ویست و ره‌زای خوی له‌سه‌ر نه‌بوو.

له‌شه‌رحی عیرفانی ئەم به‌یته‌دا - به‌ده‌رچون له‌خود گه‌یشتن به‌فانی الله لی‌کدراوه‌ته‌وه و (تۆ)ش به‌مورشید کامل. مانای به‌یته‌کەش - وه‌ک له‌لاهوریدا هاتوو - به‌م شیوه‌یه‌یه‌ ده‌لّی:

بی‌رحم له‌کوشتنی منه‌کاندا و گه‌یاندنیا به‌فنا - میهره‌بان و پر لوتفی تو هیچ که‌مته‌رخه‌میی که‌ نه‌بوو له‌کوشتنی مندا، به‌لام ویستی په‌روه‌ردگار وانه‌بوو.

هه‌ر له‌روانگه‌ی عیرفانییه‌وه ئەکرێ تو - مه‌عشوق - بیت و به‌یته‌که‌ له‌ناز و بی‌نیازی ئەو بدویت سه‌بارده‌ت به‌عاشقان.

۲ - من دیوانه چو زلف تو رها می کردم

هیچ لایقترم از حلقه‌ی زنجیر نبود

منی دیوانه که‌ وازم له‌زولفی تو ده‌هینا، هیچ شتی‌ک له‌وه شیواوتر نه‌بوو که‌ بمخه‌نه به‌ندی زنجیره‌وه.

رها می‌کردم: وازم لی‌هینا. لایق: شیواو.

لای خواجه ئەو که‌سه‌ی که‌ واز له‌زولف و پرچی یار به‌یخی حه‌مه‌ن دیوانه و شیته‌ و پتویسته به‌زنجیر به‌سه‌ترتیته‌وه، بۆیه ده‌لّی: من گه‌ر یاخود ئەو کاته‌ی که‌ وازم له‌پرچی تو -

جبل‌المتین سی تو هینا بی‌گومان شیتیم جگه‌ له‌وه‌ی که‌ بمخه‌نه نیو زیندان و به‌زنجیر بمه‌سه‌سته‌وه هیچی دیکه‌ شیواوم نییه.

۳ - یارب آئینه‌ی حسن تو چه جوهر دارد

که در او آه مرا قوت تأثیر نبود

په‌روه‌ردگارا ناوینه‌ی جوانی تو چ جه‌وه‌ریکی هه‌یه که‌ ناھی من نه‌یتوانی کاری لی‌ بکات. جوهر: ناوه‌ژۆک، ئەسل و ره‌سه‌نایه‌تی.

قوت تأثیر: هیزی کاریگه‌ری، توانای کارتی‌کردنی.

(یارب) بۆ سه‌رسورمان به‌کارده‌هینریت، به‌سه‌رسورمانه‌وه ده‌لّی: په‌روه‌ردگار ئەم ناوینه‌ی جوانیی تو یه - که‌ یاری زه‌مینیی نه‌بوو هه‌زه‌تی موحه‌مه‌د ﷺ یا مورشید یاخود هه‌ر یاریکی دیکه - که‌ جوانی تو یه‌دا دیاره‌ چ جه‌وه‌ر و ئەسلێکی هه‌یه که‌ ناھی من - که‌ کیو له‌بن دینی - به‌هیچ شیوه‌یه‌ک کاری لی‌ ناکات و ناوړم لی‌ ناداته‌وه.

گه‌ر مه‌به‌ست له‌یار (محمد ﷺ) بی‌ته‌وا (ناه) سه‌ره‌په‌چی و قسه‌ی ره‌قه که‌ هیچ جۆره کاریگه‌رییه‌کی له‌هه‌زه‌ت نه‌ده‌کرد.

۴- سر ز حیرت به در مکیده‌ها برکردم

چون شناسای تو در صومعه یک پیر نبود

له‌تاو حیره‌ت سه‌رم کرد به‌ده‌رگای مه‌بخانه‌کاندا، چونکه‌ له‌خانه‌قادا پیرێک نه‌بوو که‌ تو بناسیت و ناشنا بی‌ت.

سر برکردن: سه‌رکردن، روو کردن. شناس: ناشنا، ناسیار.

پیشتر له‌حیره‌ت دواين، حیره‌ت که‌ له‌رووی واتاوه‌ سه‌یران و سه‌رگه‌ردانییه‌ و له‌رووی عیرفانیسه‌وه حیره‌ته‌ له‌که‌مال و جه‌مال و... هتد حه‌قادا. خواجه ده‌لّی که‌ حیره‌ت ده‌یگرتم له‌خانه‌قادا پیرێک نه‌بوو که‌ عارف بی‌ته‌ تو _ حه‌ق و تو بناسیت بۆیه ناچار سه‌رم ده‌کرد به‌مه‌بخانه‌کانی عه‌شق و خو‌شه‌ویستی‌دا.

له‌راستی‌دا (حیرت) یه‌کی‌ک - گه‌ر گرن‌گه‌رتینیا نه‌بی‌ت - له‌گرن‌گه‌رتین پایه‌کانی هه‌زری عیرفانی حافظه‌ و بونیادیکی بنچینه‌یی باگراوندی شیعی‌ری خواجه‌شه.

۵ - نازنینتر ز قدرت در چمن ناز نرست

خوشر از نقش تو در عالم تصویر نبود

نازه‌نین تر له‌قه‌دات له‌می‌رگوزاری نازدا نه‌روا و جوانتر له‌نه‌خشی رووی تۆش له‌جیهانی خه‌یالدا نه‌بوو.

نرست: نه‌روا، سه‌وز نه‌بوو. نقش تو: نه‌خشی رووخسار. عالم تصویر: جیهانی ویناکردن و خه‌یال.

یاری نازدار و نازنین و جوانی حافظ هیئنده نازدار و جوانه که له وینسهی نییه و له میترگوزاری نازدا لهو نازدارتر نییه، دهلیئی ههر نهپراوه و جوانتر له جوانی رروی شهویش نهسلنه به خهیاالی هیچ کهسیکیشدا نایهت نهک ههر شهوی له جیهانی مادهدهدا لهو جوانتر نییه له خهیاالیشدا لهو جوانتر بهخهیاالی کهسدا نایهت.

۶- تا مگر همچو صبا باز به کوی تو رسم

حاصلم دوش بجز ناله‌ی شبگیر نبود

تا بهلکو ههروهک سره دووباره بگه‌مه‌وه به کویی تو، دویئی شهوی رابردوو جگه له ناله‌ی سه‌ههر هیچی دیکه‌م نه‌کردوه.

مگر: بهلکو باز: دووباره. رسم: بگه‌م. شبگیر: سه‌ههر، ده‌می به‌یان. وهک هه‌میشه حافظ گریان و زاری به ده‌روازه‌ی گه‌یشتن به گویی یار ته‌داته قه‌لم ده‌لی: دویئی شهوی رابردوو کار و پیشه‌م ناه و ناله‌ی سه‌ههری بووه تا بهلکو به هوی شه‌م ناه و ناله‌ی شه‌وانه و سه‌ههرگاهانه‌وه وهک سره‌وی به‌یان بگه‌مه‌وه کولان و کوچه‌ی تو (بجمه‌وه جزوری تو).

۷- آن کشیدم ز تو ای آتش هجران که چو شمع

جز فهای خودم از دست تو تدبیر نبود

نه‌ی ناگری داپران نه‌وه عه‌زابه‌م له ده‌ستت کیشاوه، که وهک موم جگه له فه‌نای خوم بو رزگاری له ده‌ستی تو هیچ چاره‌یه‌کم نه‌بوو.

کشیدم: کیشام، بینیم (عه‌زاب کیشان، رهنج کیشان، نار‌ه‌ه‌تی بینین). از ده‌ست تو: له‌سه‌ر ده‌ستی تو. تدبیر: چاره.

ده‌ردی دووری له‌یار و ناگری داپران لهو رهنج و عه‌زایی نه‌پراوه به عاشقان ده‌دات، داپران له مه‌عشوق که ناگریکه و (تا دنیا به‌رده‌وام بی‌ت و عاشق زیندوو بی‌ت به‌رده‌وام) به‌رده‌وام عاشقان ده‌سووتینی، ته‌نیا ریگه چاره له ده‌رجوون له‌م ناگره گه‌یشتنه به‌مه‌قامی (فنا) و (بقاء بالله) که دوا مه‌نزلئی عیرفانه. خواجه‌ش ده‌لی: به‌رله‌مه هیئنده عه‌زاب و رهنج له‌ده‌ست داپران بینی بویه ته‌نیا (فنا) ریگه چاره‌م بوو، وهک ناوم خوم نه‌کرد.

۸- آیتی بود عذاب انده حافظ بی دوست

که بر هیچکسش حاجت تفسیر نبود

خه‌ه‌تی حافظ بی دوست نایه‌تیکی عه‌زایی وابوو که لای هیچ که‌س پیویستی به ته‌فسیر نه‌بوو.

آیتی: نایه‌تیک. انده / اندوه: خه‌ه‌ت، غم. بر: لای. حاجت: پیویستی. واته خه‌م و خه‌ه‌تی حافظ له دووری دؤست هیئنده نار‌ه‌ه‌ت و خه‌ه‌ت هیئنه‌ر بوو وهک به‌لگه و نایه‌تیکی ناشکرا و بی پیچ و په‌نای عه‌زاب و نار‌ه‌ه‌تی بوو که هیئنده رۆشن بوو لای هیچ که‌س پیویستی به ته‌فسیر و روونکردنه‌وه نه‌بوو.

غزه‌لی دوو سه‌د و حه‌وته‌م:

به‌حری ره‌مه‌لی هه‌شتی مه‌خبونی مه‌قسور

(فاعلاتن فعلاتن فعلاتن فعلاتن)

۱ – دوش در حلقه‌ی ما قصه‌ی گیسوی تو بود

تا دل شب سخن از سلسله‌ی موی تو بود

دوینّی شه‌وی رابردوو له کۆر و ئەلقه‌ی ئیمه‌ باسی پرچی تو بوو، تا نیوه‌شه‌و له باره‌ی زنجیری (ئه‌لقه‌ ئه‌لقه‌ی) زولفته‌وه قسه‌ ده‌کرا.

حلقه: ئەلقه، کۆر. دل شب: دلّی شه‌و درکه‌ به‌ له نیوه‌شه‌و، ناوه‌نی شه‌و، دره‌نگه‌ شه‌و سلسله: زنجیر، ئەلقه ئەلقه.

خواجه له گه‌ل یاری حه‌قدا ده‌دوی و ده‌لی: دوینّی شه‌وی رابردوو ئیمه‌ له کۆر و ئەلقه‌ی عارفاندا تا نیوه‌شه‌ویکی دره‌نگ باسی پرچی تو ئەلقه ئەلقه‌ی پرچی تو (ریگه‌ی طلب و جبل المتین) مان ده‌کرد و قسه‌ درێژه‌ی کیشا.

۲ – دل که از ناوکِ مژگانِ تو درخون می گشت

باز مشتاقِ کمانخانه‌ی ابروی تو بود

دلّ که له تیری تو‌ی له خویندا ده‌گه‌وزا، که‌چی دیسانه‌وه موشتاقی برۆی که‌وانی تو بوو.

ناوک: تیر. درخون می گشت: له خویندا ده‌گه‌وزا، نغرو‌ی خوین بوو.

کمانخانه: شوینی که‌وان. کمانخانه ابرو: برۆی که‌وانی.

دلّ که له تاو حیجاب و په‌رده‌ی رووی تو (که‌ ده‌بووه هژی ئه‌وه‌ی من به‌رووت بگه‌م) زۆر خه‌مبار و خه‌مناک بوو، له‌گه‌ل ئەوه‌شدا موشتاقی مه‌نزه‌له‌ت و مه‌قامی قوربی تو بوو.

یاخود له‌گه‌ل ئەوه‌ی که‌ برزانی تو ده‌بووه مایه‌ی له خوین گه‌وزانی دلّ، به‌لام هه‌ر وازی نه‌ده‌هینا موشتاقی چاو و برۆی تو بوو.

۳ – هم عفاالله صبا کز تو پیامی می داد

ورنه‌ در کس نرسیدیم که از کوی تو بود

خوا له‌سه‌با خو‌ش بیّ که‌ په‌یامیکی تو ده‌هینّی، ئەگه‌رنا به‌که‌س نه‌گه‌یشتین که‌ له خه‌لکی کۆلانی تو بیت.

عفاالله: خوا لیّ خو‌ش بیّ. نرسیدیم: نه‌گه‌یشتین.

جگه‌ له سه‌با که‌س خه‌لکی کۆلان و کوچه‌ی یار نییه‌ و هیچ هه‌والّ و خه‌به‌ریک له باره‌وه ناهینّی، بۆیه‌ خواجه‌ دۆعای خێر بۆ سه‌با ده‌کات که‌ له‌لایه‌ن یاره‌وه په‌یام و هه‌والیّک ده‌هینّی ئەگه‌رنا به‌ که‌س نه‌گه‌یشتووین که‌ به‌ هه‌ولّ و کۆشش هه‌والّ و خه‌به‌ری تو‌ی یاری حه‌ق به‌هینّی و بزانی.

۴ – عالم از شور و شرِ عشق خبر هیچ نداشت

فتنه‌انگیز جهان غمزه‌ی جادوی تو بود

جیهان هیچ ناگای له شور و غه‌وغای عه‌شق نه‌بوو، غه‌مزه‌ی جادوو بازی تو بووه ناشوبگپّی دنیا.

شور شد: شور و غه‌وغا خبر نداشت: بیّ ناگا بوو، بیّ خه‌به‌ر بوو

واته: به‌ره‌وه‌ی جیهان جوانی و حوسنی بیّ پایانی تو (یاری حه‌ق) ببینّی یاخود هه‌ستی بیّ بکات هیچ ناگای له غه‌وغا و شه‌وق و شوری عه‌شق نه‌بوو، ئەوه‌ی که‌ شه‌وق و شوری عه‌شق خسته‌ دنیاوه جوانی حوسنی تو بوو.

۵ – من سرگشته هم از اهل سلامت بودم

دام راهم شکنِ طره‌ی هندوی تو بود

منی سه‌رگه‌ردانیش ئەهلی سه‌لامه‌ت بووم، به‌لام بروای سه‌ره‌پیم چینی پرچی ره‌شی تو بوو.

سرگشته: سه‌رگه‌ردان. شکن: چین. هندوی: ره‌ش.

له‌راستیدا خواجه‌ سه‌ره‌تا باس له خۆی ده‌کات به‌ره‌وه‌ی عه‌شق شه‌وق و شور بخته‌ نیو جیهانه‌وه – جیهانی خواجه‌ ده‌لی: هه‌ر وه‌ک چۆن دنیا له شه‌وق و شوری عه‌شق بیّ به‌ش بوو منیش له شه‌وق و شوری عه‌شق بیّ به‌ش بووم و له کۆمه‌لی ئەهلی سه‌لامه‌ت بووم، به‌لام چینی پرچی ره‌شی تو (که‌ پرچی عارفه‌کان ره‌مزی زۆری و نه‌هینی ئیلاهییه‌کانه‌) بووه داوی سه‌ره‌په‌ی منی سه‌رگه‌ردان و منی راکیشایه‌ نیو دنیا‌ی عیرفانه‌وه.

۶ – بگشا بندِ قبا تا بگشاید دل من

که گشادی که مرا بو ز په‌لوی تو بود

خۆتم پیشانده‌ تا دلّم بکریتته‌وه، چونکه‌ کرانه‌وه و شادی دلّی من له‌لایه‌ن تووه‌یه.

بگشا: بکه‌ره‌وه. بگشاید: بکریتته‌وه، شاد بیت. ز په‌لو: له‌لایه‌ن.

خواجه‌ به‌یاری حه‌ق ده‌لی به‌ندی حیجاب بکه‌ره‌وه و بیّ په‌رده‌ خۆتمان پیّ نیشانبده‌ تا دلّمان شاد بیت و بکریتته‌وه، چونکه‌ دلّی ئیمه‌ی عاشقان ته‌نیا له‌لایه‌ن تووه‌یه و تو‌ئه‌توانی شادمان که‌یت.

۷ - بهوفای تو که بر تربتِ حافظ بگذر

کز جهان می شد و در آرزوی روی تو بود

تو وهفای خۆت به سهر گۆری حافظدا رهت به، چونکه له کاتیکدا که له دونیا دهرهچوو به
ئاواتی رووی تۆوه بوو.

بهوفای تو: سویند بیت به وهفاداریت، تو وهفای خۆت. تربت: گۆر.
می شد: دهرۆیشت.

ئه‌ی یاری حق که وهفاداریت، بهو وهفادارییه‌ی خۆت سویندت شه‌دم که پاش مه‌رگی
حافظ زیاره‌تی گۆره‌که‌ی بکه (ته‌جه‌لی بو بکه)، چونکه شه‌وکاته‌ی چاره‌کانی لیک دهنه و
دونیا‌ی به جی هیشت به‌هیوا و ئاواتی رووی تۆوه بوو.

غزه‌لی دوو سه‌د و هه‌شته‌م:

به‌حری ره‌مه‌لی هه‌شتی مه‌خبونی مه‌قسور

(فاعلاتن فاعلاتن فاعلاتن فعلا)

۱ - دوش می آمد و رخساره برافروخته بود

تا کجا باز دل غم‌زده‌ای سوخته بود

دوینی شه‌و ده‌هات و روخساری رازاندبووه‌وه، ئاخۆ دیسانه‌وه له‌کوی دلی غه‌مباری
سووتاند بوو.

رخساره: روخسار. برافروخته بود: داگیرساند بوو، هه‌لکردبوو، رازاندبووه‌وه.
تا: ئاخۆ، تازانین.

روخسار رازاندنه‌وه‌ی مه‌عشوق ده‌بیته مایه‌ی شه‌وه‌ی ئاگر به‌ربداته دلی عاشقانه‌وه، بۆیه
دوینی شه‌و که یار به‌روخساری جوانی _ جلال یا جمال) وه جیلوه‌ی کردوه خواجه دلیسا بووه
که دلیکی سووتاندوووه، به‌لام شوینه‌که‌ی نازانی و ده‌پرسی ئاخۆ دلیکی غه‌مباری ئاگری
تیبه‌رداوه.

عارفه‌کان شه‌م غزه‌له و غزه‌لی دوا‌ییش له پێژه‌ی رابردوی دورا به‌کار هاتون.

۲ - رسم عاشق کشی و شیوه‌ی شهر آشوب

جامه‌ای بود که بر قامت او دوخته بود

ره‌سمی عاشق کوژی و شیوه‌ی ئاشوب خستنه‌ شاره‌وه، کراسیک بوو که بو بالایی شه‌و دورا بوو.
عاشق کشی: عاشق کوژی. شهر آشوبی: ئاشوب و فیتنه‌گیرێ شار.
جامه: کراس. دوخته بود: دروا بوو، دورا بوو.

(بر قامت او دوخته بود) واته‌ پرپه‌ری شه‌و بوو، واته‌ گهر عاشق‌کوژی فیتنه‌نه‌نگیزی شار
کراسیک بیت پر به‌په‌ری به‌ژن و بالایی یاره، یار له عاشق کوژی و فیتنه‌نه‌نگیزی له‌شاردا
وینه‌ی نییه.

۳ - جان عشاق سپند رخ خود می دانست

و آتش چهره به این کار برافروخته بود

گیانی عاشقانی به (ئه‌سه‌فه‌ند)ی رووی خۆی ده‌زانی و ئاگری روخساری به‌م کاره
داگیرساندبوو.

سپند: نه سفه‌ند، نه سپه‌ند. میدانست: ده زانی.

بؤ گیترا نه‌دهی به‌لا و نه‌هامه‌تی (سپه‌ند) له‌سه‌ر ناگر ده‌کریت تا بسووتیت و دووکه‌له‌که‌ی بلاو بیته‌وه، خواجه له بی ره‌چی مه‌عشوق ته‌دوی به‌رامیهر به‌ عاشقان، ده‌لی: مه‌عشوقی ئیمه‌ گیانی عاشقان به‌ نه‌سپه‌ند و (به‌لا لابه‌ر یا قوریانی) رووی خوئی ده‌زانیته و ههر به‌مه‌ش تا بیت ناگری (جوانی و رازاوه‌یی) رووی خوئی زیاتر ده‌کات.

له هه‌ندی نوسخه‌دا به‌ری (رخ)، (ره) هاتوه، که له‌رووی واتاوه جیاوازییه‌که‌ی نه‌وتویان نییه.

۴ - کفر زلفش ره دین می زد و آن سنگین دل

در رهش مشعلی از چهره برافروخته بود

کوفری پرچی دینی تالان نه‌کرد و نه‌و دل‌په‌قه‌ش، له‌ریت‌گه‌یدا مه‌شخه‌لیکی له‌ رووخساری خوئی داگیرساند بوو.

کفر: تاریکی. ره دین می زد: ریگری دین بوو، که تالانی ده‌کرد.

سنگین دل: دل وه‌ک به‌رد. مشعله: مه‌شخه‌ل.

کوفر و تاریکی زولفی (که ره‌مزی زوری حیجابه) ریگری دین و ئیمان بوو، واته کاتی که تاریکی زولفی و حیجاب و په‌رده‌کان له‌نیوان مه‌عشوق و مه‌خلوقدا ده‌بووه تالانکه‌ری ئابین، نه‌و مه‌عشوقه له‌بری نه‌وه‌ی که پرچی لادات که‌چی ویست و ئیراده یا (مه‌شیه‌ته‌تی) وابوو که نه‌م کاره زیاتر سه‌ر بگری و له‌ریتی نه‌و ریگره‌دا رووخساری وه‌ک مه‌شخه‌ل داده‌گیرساند تا زیاتر ریگه ببینیته و دین و ئیمان تالان بکات.

۵ - گرچه می گفت که زارت بکشم می دیدم

که نهانش نظری با من دلسوخته بود

گه‌ر چی ده‌یگوت به‌ ناره‌حه‌تی ده‌تکوژم، به‌لام ده‌بینی به‌په‌نهانی چاویکی لوتفی له‌منی دل‌سووتاو بوو.

گرچه: گه‌رچی. زارت بکشم: به‌زراییه‌وه ده‌تکوژم، به‌ناره‌حه‌تی و سه‌ختییه‌وه ده‌تکوژم.

واته گه‌رچی یار له روودا ده‌یگوت به‌ گریه و زاری ده‌تکوژم، به‌لام که به وردی سه‌رجمده‌دا به‌ دزییه‌وه یا به‌ شاراوه‌یی و په‌نهان چاویکی لوتفی له‌ منی دل‌سووتاو بوو.

۶ - دل بسی خون به کف آورد ولی دیده بریخت

الله الله که تلف کرد و که اندوخته بود

دل خوینی زوری به‌ ده‌سته‌ئینا، به‌لام چاو رزاندنی، سه‌یره کی به‌ بای دا کی بوئی کوی کردبووه‌وه.

به‌کف آورد: به‌ده‌سته‌ئینا، کوی کرده‌وه. بریخت: رزاندی.

الله‌الله: بؤ خاتری خوا! بؤ سه‌رسوپمانه. تلف کرد: به‌بای دا، به‌هده‌ری دا. اندوخته بود: کوی کردبووه‌وه.

خوین کۆکردنه‌وه رهنج و عه‌زاب کیشانه، خواجه ده‌لی: له‌ ریگه‌ی عه‌شقدادا دل دنیاپه‌ک رهنج و عه‌زایی کیشا و هه‌ولیدا و ماندوو بوو که‌چی چاو هینده‌ گریا هه‌موو هه‌ول و کۆششی ره‌نجه‌که‌ی دلی به‌بادا و له‌ شیوه‌ی فرمیسی خوینیندا دایه‌ ده‌ره‌وه، سه‌یره بزانه کی هه‌ولیدا و کوی کرده‌وه و کی به‌بای دا.

واته نه‌و ره‌نجه نادیاره‌ی دل له‌ ریگه‌ی عه‌شقدادای (که له‌ عه‌شقدادا بیده‌نگی پیویسته) چاو به‌فرمیسیک رزاند ناشکرا کردنی له‌ناوی برد و دای به‌ بادا.

۷ - یار مفروش به‌دنیا که بسی سود نکرد

آتکه یوسف به زر ناسره بفروخته بود

یار مه‌فرۆشه به‌ دنیا، چونکه نه‌و که‌سه‌ی یوسفی به‌سه‌که‌ی ته‌زویر قه‌لب فرۆشتبوو زور قازانچی نه‌کرد.

مفروش: مه‌فرۆشه. سود نکرد: قازانچی نه‌کرد. ناسره: ته‌زویر، قه‌لب. بفروخته بود: فرۆشتبوو.

له‌م به‌یته‌دا خواجه ناماژه به‌ چیرۆکی هه‌زه‌ته‌ی یوسف ده‌کات علیه‌ السلام، نه‌و کاته‌ی که براکانی به‌ پاره‌یه‌کی زور که‌می بی نرخ فرۆشتیان وه‌ک خوی گه‌وره له‌ قورناندا ده‌فه‌رمووی: (وَشَرَوْهُ بِثَمَنٍ بَخْسٍ دَٰوَاهِمَ مَعْدُودَةٍ وَ كَانُوا فِيهِ مِنَ الظَّٰهِدِينَ) سوره‌تی یوسف ئایه‌تی (۱۲) به‌لام دواچار مه‌جبوری لای یوسف - د.خ - بوونه‌وه و په‌شیمان بوونه‌وه له‌و کاره‌یان.

لیره‌دا خواجه (یوسف)ی به‌ ره‌مزی یار داناوه و ده‌لی: یار مه‌ده‌ به‌ دنیا، چونکه مائی دنیا هیچ نییه و نه‌و برایانه‌ی یوسف که هه‌زه‌ته‌ی یوسفیان فرۆشت به‌ دنیا هیچ قازانجیان نه‌کرد.

واته: دنیا وات لینه‌کات که له‌ یاری هه‌ق بیئاگا بیت و نه‌وت له‌بیر بیاته‌وه. له‌م نوسخه‌ی لاهوریدا نه‌م به‌یته به‌م شیوه‌یه‌یه:

آن که یک لحظه وجانش به دو عالم بفروخت

یوسف خود به زر ناسره بفروخته بود

واته: نه وکسه‌ی که یهک سات ژوانی حهق به هردوو عالم (دونیا و ئاخرت) بفروشی یوسفی خوڤه سکه‌ی قه‌لّبی ته‌زویر فروشتووه.

۸ - گفت و خوش گفت برو خرّقه بسوزان حافظ

یارب این قلب شناسی زکه آموخته بود

گوتی: (چهند جوانی گوت) حافظ برّ خرّقه بسووتینه، خواجه ئەم (قه‌لّب ناسی) یه له کئی فیئر ببوو.

خوش گفت: چنده جوانی گوت. قلب: دل، قه‌لّب و ته‌زویر.

آموخته بود: فیئر بوو. قلب شناسی: ناخناسی، ده‌رووناسی، قه‌لّب و

ته‌زویر ناسی.

(قلب) وهک نامازه‌مان پینداوه لیئلی تیدایه و به هردوو مانای دل و قه‌لّب و قلب ناسیش به‌همان شیوه‌یه، به‌لام مانای دووه‌میان (قه‌لّب ناسی) زیاتر له‌گه‌ل مه‌شره‌بی حافظدا یه‌کده‌گریته‌وه.

دوینی شه و یار قسه‌یه‌کی زور جوانی کرد و گوتی حافظ، ئەزائم ئەم خرّقه‌ی سو‌فیانه‌ت پرّه له ته‌زویر و ریا، برّ بیسووتینه و واز له ریا بهینه، خواجه ئەم ته‌زویر و قه‌لّب‌ناسیه له کئی فیئر بووه. وا هیئنده جوان خرّقه‌ی قه‌لّب و ته‌زویره‌که‌ی منی ناسی.

غزه‌لی دووسه‌د و نوڤه‌م:

به‌حری ره‌مه‌لی هه‌شتی مه‌قسور

(فاعلاتن فاعلاتن فاعلاتن فاعلان)

۱ - یک دو جامم دی سحرگه اتّفاق افتاده بود

و ز لب ساقی شرابم در مذاق افتاده بود

دوینی به‌یانی یهک دوو پیکم هه‌لدا‌بوو، له لیئوی ساقیشه‌وه تامی شه‌پرام کردبوو.

اتفاق افتاده بود: رووی دابوو، لیئره‌دا به‌واتای (خواه‌نده‌وه) هه‌لدان، هاتووه.

مذاق: هه‌ستی تامکردن، تام.

دوینی له زاراه‌ی عیرفانیدا روژی ئەزه‌له و مه‌ی خوڤه‌ویستییه. خواجه ده‌لّی: له روژی ئەزه‌لدا که کاتی جیلوه‌ی ره‌حیمی و میه‌ره‌بانی حه‌قه یه‌ک دوو پیکی خوڤه‌ویستی یارم هه‌لداوه و به‌وه‌ش زیاتر تامی ماچی لیئوی ساقی (قسه‌ی ساقی)م کردبوو - لیئره‌دا ساقی یاری حه‌قه (جل شأنه) -

۲ - از سر مستی دگر با شاهد عهد شباب

رجعتی می خواستم لیکن طلاق افتاده بود

له مه‌ستیدا جاریکی دیکه ده‌مویست له‌گه‌ل یاری سه‌رده‌می لاوتیتیدا په‌یوه‌ندی بیه‌ستمه‌وه، به‌لام ته‌لاق که‌وتبوو.

شاهد عهد شباب: یاری سه‌رده‌می لاوی، یاخود یارم که سه‌رده‌می لاوییه واته سه‌رده‌می لاوی به‌یار داوه‌ته قه‌لّم.

رجعت: گه‌پانه‌وه، په‌یوه‌ندی به‌ستنه‌وه. طلاق افتاده بود: ته‌لاق که‌وتبوو.

(رجعت) لیئره‌دا مه‌به‌ست له و گه‌پانه‌ویه که له نیوان ژن و میژدی (ته‌لاق که‌وتوودا) هه‌یه، خواجه سه‌رده‌می لاوی به‌یار ئەداته قه‌لّم و ده‌لّی: ده‌مویست بگه‌پیتته‌وه بو‌لای، به‌لام ته‌لاقم که‌وتبوو، ئیدی نه‌متوانی واته سه‌رده‌می لاوی ناگه‌پیتته‌وه و ناگری بگه‌پیتته‌وه.

ئه‌کری (شاهد عهد شباب) یاری سه‌رده‌می لاوی بیست، که لیئره‌دا واتاکه به‌ته‌واوی کۆنگریتی ده‌بیته‌وه و ده‌بیست خواجه له‌سه‌رده‌می لاویدا یاریکی هه‌بووه که حه‌لالی بووه و به‌جیتی هیشتووه و ئیستا به‌پیری ویستوویتی بگه‌پیتته‌وه بو‌لای، به‌لام سه‌یر ده‌کات ته‌لاقی که‌وتووه.

له هەر يەك لەم واتایانەدا، بەیتەكە تەواو كەری بەیتی یەكەم و لەو یەك دەوینكە ی دوینی ئێزەل دەدوی ئەو دەلی: كه مەست بووم، له مەستیدا بگەرپیمهوه بۆ سەردەمی ئێزەلی خۆم و یاری ئێزەلیم له خۆم نزیك بكەمەوه، بەلام ئەو كارە ئەستەمە و هەرگیز نایەتە دی، چونكه ئیستە ی مرۆڤ لەو دونیایە دەرچووین و هاتینە ئێرە. وەك ئەو ی كه تەلاقمان لەسەردەمی ئێزەلی خۆمان كەوتی.

۳- در مقاماتِ طریقتِ هركجا كرديم سير

عافیت را با نظری بازی فراق افتاده بود

لەمەقاماتی تەریقەتدا لە هەرشوێنێكدا تێپەری (چووینە هەر مەقامێكەوه) بینیمان سەلامەتی لە عەشق بازی جودا بوو تەوه.

سیر: تێپەری، تە ی كردن. عافیت: سەلامەتی. فراق افتاده بود: جودا بوو بوو تەوه. (عافیت) سەلامەتی و بی گرتییه و سەردەمی قومی مرۆڤە و (نظری بازی) ش عەشق و عەشقبازی عارفانە ی (هوت)ە، خواجە دەلی: بەهەر مەقامێكی تەریقەت گەشتین و لێی ورد بووینەوه كه عەشق و سەلامەتی بی گرتی - كه سیفەتی ئێزەلە - له یەك دورن و بەیەكەوه كۆنابنەوه.

۴- ساقیا جامِ دمامد ده كه در سيرِ طريق

هر كه عاشق و ش نیامد در نفاق افتاده بود

ئە ی ساقی بێك لە دوا ی بێكمان بەدەری، چونكه له تە ی كردنی رێگەدا هەر كەس عاشق ناسا رەفتاری نەكرد كەوتبوو نیو دوورویی یەوه.

دمامد: یەكە دوا ی یەك، لەسەریەك. دە: بەدە، بماندەری.

عاشق و ش: عاشق ناسا. در نفاق افتاده بود: كەوتبوو نیو دووروییەوه، دوچاری دوورویی و نیفاق بوو بوو.

ساقی لێرەدا واسطە و مورشیدە، لێرە لە دنیای ماددیباتدا مەرجی تە ی كردنی رێگە ی عەشق و عیرفان ئەو یەكە عاشقانە و عاشق ناسا بڕۆیت و سەرومان بەختبەیت، هەر كەس وانەكات كەوتوو تە نیو خەندەقی دوورویی و نیفاقەوه، ئەم تە ی كردنە عاشقانە یەش مەستبوون و شەراب - ناگادار كۆرندەوی بەردەوامی رۆحانی - دەوێت، بۆیە خواجە بەساقی دەلیت: یەك لە دوا ی یەك بێك بەدەری تا مەست بۆم و عاشقانە و راستگۆیانە مەقاماتی تەریقەت تە ی كەم.

۵- نقش می بستم كه گیرم گوشه ای زان چشم مست

طاقت و صبر از خم ابروش طاق افتاده بود

خەیاڵم وابوو كه لەو چاوەمەستانە گۆشەگیری بکەم (دوورکەومەوه) بەلام كەوانی برۆی توانا و تاقەتی ئارامی و سەبری منی بڕیبوو.

نقش می بستم: بی هاوتابوو (زۆ زۆر ببوو).

طاقت و صبر طاق بودن: سەبرم توانا و تاقەتی لەبەر بڕابوو.

چاوی مەعشوقی حەقە توانای لەبەر سەبر و ئارامم هەلگرتبوو و نەمتوانی لێی دووربکەومەوه.

۶- ای معبرِ مژدهای فرما كه دوشم آفتاب

در شکرِ خوابِ صبحی هم وثاق افتاده بود

ئە ی خەولێك دەرهوه مژدە بەدە، دوینی شوو له خەولێکی شیرینی بەیانیدا هەتاو لەگەڵمدا ببوو هەوامان.

معبر: خەولێك دەرهوه. فرما: بفرموو، بەدە.

وثاق: مان، چادر. هم وثاق: هاومان، واتە هەردووکیان لەیەك مالد / چادردا.

شکرخواب صبحی: خەوی شەکرینی / شیرینی بەیانی.

دوینی بەیانی خواجە خەولێکی زۆر شیرینی (شەکرینی) دیوێ کەتیادا هەتاو لەگەڵ ئەمەدا لەمەڵێکدا بێکەوه ژیاون، ئیستا ئەو بە خەولێك دەرهوه دەلی، مژدەم بەدەری و ئەم خەوه خۆشەم بۆ لێك دەرهوه.

۷- حافظ آن ساعت كه این نظم پریشان می نوشت

طایرِ فکرش بهدام اشتیاق افتاده بود

حافظ ئەو سەعاتە ی کە ئەم شیعەرە پەشیو و پەڕیشانە ی دەنوسی، مەلی هەزری کەوتبوو نیو دوا ی تاسە و تامەزرۆییەوه.

نظم پریشان: شیعری پەشیو و تێکەڵ و بێکەڵ. مینوشت: دەنوسی.

لەم بەیتەدا خواجە باسی حالی فیکری خۆی دەكات لە کاتی نووسینی ئەم شیعەرەدا و دەلی: لەوسات و سەعاتەدا كه حافظ ئەم شیعەرە تێکەڵ و بێکەڵە ی دەنوسی بیری بەندی تاسە و شەوقی نیشتمانی رەسەنی خۆی بوو - کە بەهەشت و ئەزەلە -

غزه‌لی دوو سه‌د و ده‌بهم:

به‌حری ره‌م‌لی هه‌شتی مه‌خونی مه‌قسور

(فاعلاتن فعلاتن فعلاتن)

۱ - گوهرِ مخزنِ اسرار همان است که بود

حُقه‌ی مهرِ بدان مُهر و نشانست که بود

گه‌وه‌ری مه‌خزنی نه‌پنی هه‌ر نه‌ویه که بو، بوخچه‌ی میهر هه‌ر به‌و مۆر و نیشانه‌یه که بو.

که بود: که پیتشتر و ابو، که‌وا بو. حقه: بوخچه، سندووقچه. مهر: مۆر.

مه‌خزنی نه‌پنی و نه‌سرار دلّی عاشق و عارفانه و گه‌وه‌ره‌که‌ش عه‌شق و خۆشه‌ویستییه،

خواجه له‌م به‌یتهدا جه‌خت له‌ نه‌گۆری عه‌شق ده‌کاته‌ره که گه‌وه‌ری‌که له‌ دلّی دایه و ده‌لّی:

گه‌وه‌ری مه‌خزنی نه‌پنی و رازی دلّی من هه‌ر نه‌و گه‌وه‌ره‌یه که له‌ نه‌زله‌دا هه‌بو،

سندووقچه‌ی خۆشه‌ویستیش (که هه‌ر دلّی منه) هه‌ر سه‌ریه‌مۆره‌که‌ی جارانه و هه‌ر نه‌و مۆر و

نیشانه‌یه‌ی عه‌شقی نه‌زله‌ی پیویه.

۲ - عاشقان زمره‌ی ارباب امانت باشند

لاجرم چشم‌گه‌ربار همانست که بود

عاشقان له‌ زومره‌ی نه‌ربابی نه‌مانه‌ت (ی عه‌شق) بن به‌ناچار چاوانی گه‌وه‌ربار هه‌ر نه‌و

چاوانه‌یه که هه‌بو.

ارباب امانت: نه‌ربابی نه‌مانه‌ت، نه‌و کۆمه‌له‌یه‌ی که نه‌مانه‌تی عه‌شقیان قه‌بوولگرددوه.

لاجرم: ناچار، بی‌شک، لابه.

خواجه نه‌مانه‌ت و چاوانی فرمیسکاوی (گه‌وه‌ربار) پینکه‌وه ده‌به‌ستیتته‌وه و پی‌ی وایه باری

نه‌مانه‌ت که به‌ناچاری چاوان پر له‌گریان ده‌کات، بۆیه لی‌ره‌شدا ده‌لّی: مادام عاشقانی حه‌ق له‌

گروپ و زومره‌ی نه‌ربابی نه‌مانه‌تی عه‌شقی نه‌وا به‌ناچاری چاوانیان هه‌مان چاوانی گریاو و

گه‌وه‌رباری (فرمیسکی خوینین باری) جارانه‌ی ده‌بیت بی‌گومان له‌ ترسی به‌ جی‌ نه‌گه‌یاندنی

نه‌مانه‌تی عه‌شقدان.

۳ - از صبا پرس که ما را همه تادم صبح

بوی زلف تو همان مونس جان است که بود

له‌ سه‌با پیرسه، ئیمه هه‌موو شه‌وی تا به‌ره‌به‌یان، بۆنی پرچی هه‌مان هاوده‌می گیامانه که

پشتوان بو.

پرسی: پیرسه. مونس: هاوده‌م.

به‌یار ده‌لّی: ئیمه ئیستاش وه‌ک جارانه‌موو شه‌ویک تا به‌ره‌به‌یان هاوده‌می گیامان بۆنی

پرچی تۆیه سه‌باش ده‌زانیت، له‌سه‌با پیرسه.

واته: سه‌با حالّی ئیمه ده‌زانّی که هه‌موو شه‌وی تا به‌ره‌به‌یان بۆنی پرچی تۆ ده‌که‌یین و

تا به‌ره‌به‌یان مه‌شغولّی راز و نیازین له‌گه‌ل تۆدا.

۴ - طالبِ لعل و گهر نیست و گرنه خورشید

همچنان در عمل معدن و کانست که بود

که‌س داواکه‌ری له‌عل و گه‌وه‌ر نییه، نه‌گه‌رنا خۆر هه‌روه‌ک جارانه‌ریکی دروستکردنی

له‌عل و گه‌وه‌ر له‌ کانزاکانه.

طالب: داواکه‌ر، خوازیار.

جارانه‌ پینان و ابو که خۆر کانزا و توخه‌کانی دیکه بۆ دوپ و گه‌وه‌ر ده‌گۆریت. خواجه

خۆری به‌واتای فه‌یزو ره‌حه‌مت و هیدایه‌تی ئیلاهی و دوپ و گه‌وه‌ریشی به‌ دلّی پاک و

نوورداناوه و ده‌لّی: که‌س تالبی نه‌وه نییه که بیته‌ دوپ و گه‌وه‌ر، نه‌گه‌رنا هیدایه‌تی ئیلاهی

هه‌روه‌ک جارانه‌ی ئاماده‌یی تیدایه‌ هیدایه‌تی به‌نده‌کانی بدات بۆ بوونه‌ گه‌وه‌ر.

۵ - کشته‌ی غمزه‌ی خود را به زیارت دریا

زانکه بیچاره همان دل نگرانست که بود

کوژراوی غه‌مزه‌ی خۆت به‌سه‌رکه‌ره‌وه، چونکه نه‌و بیچاره ئیستاش هه‌مان نیگه‌ران و

چاوه‌ری‌که‌ره‌که‌ی جارانه که بو.

به زیارت دریا: به‌سه‌رکه‌ره‌وه، سه‌ردانی بکه.

عاشقان کوشته‌ی غه‌مزه و - اسغنا - ی یاران، خواجه به‌ مه‌عشوقی حه‌ق ده‌لّی: نه‌م

کوژراوی غه‌مزه‌یه‌ی خۆت به‌سه‌رکه‌ره‌وه و سه‌ریکی لی‌ بده، چونکه نه‌و بیچاره‌یه ئیستاش وه‌ک

جارانه‌ نیگه‌ران و چاوه‌روانی دیداریکی تۆیه.

۶ - رنگِ خونِ دل ما را که نهان می داری

همچنان در لبِ یاقوت تو عیانست که بود

ره‌نگی خوینی دلّی ئیمه که ده‌یشاریته‌وه، هه‌روا وه‌ک جارانه‌ی لی‌وی یاقوتینی تۆوه‌ دیاره.

نه‌مان میداری: ده‌یشاریته‌وه. عیانست: دیاره.

تۆ که قاتلی ئیمه‌یت و خوینت رژاندووین به‌رده‌وام ره‌نگی خوینی دلّی ئیمه ده‌یشاریته‌وه

که‌چی له‌ قسه‌تدا دهرده‌که‌ویت که تۆ قاتلی ئیمه‌یت یاخود خوینی ئیمه به‌ لی‌وی سوورته‌وه دیاره.

لاهوری پیتی وایه ئەم بەیتە بێ ئەدەبی عاشقە بەرامبەر مەعشوقە، بەلام هەر خۆشی - بە پشت بەستن بەرای عارفان - ئەم ئەدەب شکاندنە بە ئەدەب دەزانی، چونکە (یحیی بن معاد رازی دەلی: ترک ادب فی العشق ادب - بێ ئەدەبی لە عەشقدان بۆ خۆی ئەدەب). { لاهوری، ج ۲ ل ۱۴۸۴ }.

۷- زلفِ هندوی تو گفتم که دگر ره نزنند

سالها رفت و بدان سیرت و سانست که بود

بە خۆم گوت ئیدی زولفی رهشی تو ریگری ناکات سالها تیپه‌پری و هەر له‌سه‌ر ئەو خوورەوشتەیه که له‌سه‌ری بوو (هەر ریگری ئەکات)

هندو: رهش، دز و ریگر. ره نزنند: تالانی نه‌کات، ریگری و دزی نه‌کات.

سیرت و سان: خوورەوشت، دابونه‌ریت. گفتم: گوتم، وامزانی، کومانه‌وه بوو.

جاران پرچی رهشی ریگرت دلی عاشقانی تالان ده‌کرد و له‌پری لای ده‌دان، گوتم ره‌نگه له‌مه‌و پاش واز له تالان و دزی به‌پیتی و دلان نه‌خاته که مه‌ند و داوی خۆیه‌وه، که چی سالانیکی زۆر تیپه‌پری و پرچی ره‌شت هه‌روه‌ک جاران خه‌ریکی تالانی و دل دزینه.

۸- حافظا باز نما قصه‌ی خونابه‌ی چشم

که درین چشمه همان آب روانست که بود

حافظ چیرۆکی خۆیناوی چاوی خۆت باس که، چونکه له‌م سه‌رچاوه‌یه‌دا هه‌مان ئەو ئاوه‌دی که جاران ده‌هات

بازنما: باسی که‌روه، بگی‌روه. خونابه: خۆیناو. چشمه: سه‌رچاوه، کانی.

حافظ جاران فرمی‌سکی خۆینی له چاوان ده‌باراند و چاوانی وه‌ک کانییه‌ک بوو که ئەو خۆیناوه‌ی لی ده‌هاته ده‌روه، له کاتی‌کدا ئیستاش هه‌ر ئەو خۆیناوه له چاوی دیت، بۆیه به‌ خۆی ده‌لی ئەی حافظ چیرۆک و باسی خۆیناوی چاوی خۆت بۆ یار بکه تا بزانی چه‌نده گریاوی دل‌نیابه ئیستاش وه‌ک جاران ده‌گرییت و له چاوانتا ده‌یبینی.

غزه‌لی دووسه‌د و یازده‌بهم:

بەحری موزاریعی هه‌شتی ئەخره‌بی مه‌کفونی مه‌قسور

(مفعول فاعلات مفاعیل فاعلان)

۱- دیدم به خوابِ خوش که به دستم پیاله بود

تعبیر رفت و کار به دولت حواله بود

له خه‌ویکی خۆشدا بینیم پیک به‌ده‌سته‌وه بوو، لی‌کدرایه‌وه و مانای به‌خت و ناوچاوی دا. خواب خوش: خه‌وی خۆش. تعبیر رفت: لی‌کدایه‌وه.

خواجه ده‌لی: له خه‌ویکی خۆشدا بووم و له‌و خه‌ونه‌دا دیتیم پیک شه‌پام به‌ده‌سته‌وه‌یه، خه‌وه‌که‌م لی‌کدرایه‌وه و مانای ئەوه بوو که به‌خت و ناوچاوی رووی له‌ من کردووه و به‌ختی خه‌والو له عەشقدان بیدار بۆته‌وه.

۲- چل سال رنج و غصه کشیدم و عاقبت

تدبیر ما به دست شراب دو ساله بود

چل سال خه‌م و خه‌فه‌تمان خوارد و ئاقیبه‌ت، چاره‌مان به‌ده‌ست شه‌پابی دوو ساله‌وه بوو. چل: چه‌ل. عاقبت: سه‌رته‌نجام، ئاقیبه‌ت.

شراب دو‌ساله: شه‌پابی گه‌ییووکۆن، چونکه شه‌پاب هه‌ر چه‌نده کۆنتر بیت کاریگه‌رت‌ره. خواجه چل سال رنج و خه‌م و خه‌فه‌تی دنیا یاخود ده‌رد و ناره‌ه‌تی ده‌وره‌ی چه‌له‌نشینی و خه‌لوه‌ت و خۆماندوو‌کردن به‌ بێ سه‌ره‌نجام ده‌زانیت و ئەوه‌ی که به‌چاره به‌خش ده‌زانیت ته‌نیا عه‌شق و خۆشه‌ویستییه که لی‌رده‌دا به شه‌پابی دوو ساله‌ ناوی بردووه، بۆیه ده‌لی: چل سال ده‌رد و ناره‌ه‌تی و خه‌م و خه‌فه‌تم خوارد و ناخه‌ری هه‌ر شه‌پاب (عه‌شقی حه‌قیقی) به‌فریام که‌وت. ئەم به‌یته هاوواتای به‌یتی:

عشقت رسد بفریاد و ر خود بسان حافظ

قرآن ز بر بخوانی در چهارده روایت

له شه‌رحی لاهوریدا شه‌پابی دوو ساله به (قورنان) لی‌کدراره‌ته‌وه، له‌م واتایه‌شدا نزیکه له واتای به‌یتی:

صبح خیزی و سلامت طلبی چون حافظ

هرچه کردم همه از دولت قرآن کردم

۳ - آن ناههی مراد که می خواستم ز بخت

در چین زلف آن بت مشکین کلاله بود

نهو عهتری ناواتهی کهله بهخت داوام دهکرد، له چینی پرچی نهو بته قز لولله میسکباردهدا بوو.

نافه مراد: ناهه نهوکیسه بچووکهیه که میسکی تیدایه واته ناهه هیوا و نارزهو، ناوات. کلاله: پرچی لول، کاکول.

واته: نهو هیوا و نارزهووی که وهک ناهه میسک گرانبهها و بهبهها بوو، له بهختی خوم داوا دهکرد، له چین و لوللی پرچی نهو یاره قز لوله میسکباردهدا بوو، واته هیواوی من کردهوی پرچی لوللی یار بوو که نه مهش هلدانهوی پهرده و حیجابی سه ریگه ی رووی مه عشوقه.

۴ - از دست برده بود خمار غم سحر

دولت مساعد آمد و می در پیاله بود

سپیده خوماری غم له دهستیدا بووم، بهختی بیدار هات و شهراپ له پینکدا بوو.

از دست برده بود: له دهستیدا بووم، په ریشانی کرد بووم، له ناو بردبووم

خمار غم: غم که وهک خوماری وا بوو.

خواجه لیره دا غه می به حاله تی گیژ و ویژی دوا میهستی داوه ته قهله م و دهلی: بهیانی زوو غم و خوماری نه منی په ریشان کرد بوو باش بوو بهختی بیدار هاوکاری کردم و شهراپ له پیاله و پینکدا بوو لهو خوماری غه مه زرگاری کردم.

۵ - بر آستان میکده خون می خورم مدام

روزی ما ز خوان کرم این نواله بود

له بهر دهگاری مه بجان بهردهوام خه فته دهخوم و عهزاب دهچیژم، روزی نیمه له خوانی که رمه وه نهو لوقمه یه بوو.

خوان: خوان، سفره

نواله: بهش، لوقمه، لهو بهشه خوراکی بؤ که سیک داده نریت که لهوی نیبه، حصه.

به رله وهی باس له خوی بهیته که بکهین، له جیاواز ساغکردنه وهکان نه دویتین.

۱ - لهو نوسخانهی که میسراعی یه که میان بهم شیوه یه یه، (کرم) میسراعی دووه به (قدر) و (فلک) هاتووه.

۲ - له شهرحی لاهوریدا نهو بهیته بهم شیوه هاتووه.

خون می خورم و لیک نه جای شکایتست

روزی ما زخوان ازل این نواله بود

بهیته که چ له ساغکردنه وهی گرووی یه که مدها - که باوه ر پیکراوترن - چ له ساغکردنه وهی دووه مدها، باس له ره زامه ندی ملدانی خواجه دهکات بؤ بهشی خودایی. لاری لاهوری بهیته که واته: خم دهخوم و بهلام شیواوی شکات کردن نیبه، چونکه روزی نیمه له سفره و خوانی نه زه له وه هه ر نهو بهشه بوو.

له نوسخه باوه ر پیکراوه کانداهرده رگای مه بجان بهش زیادکراوه که له پای عه شقه، واته من له پای عه شقی بهردهوام له عهزاب دام و خه فته دهخوم، بهلام نه مه بهشی خوم و له لایه من که ریم و قه ده و فهله که وه نهو بهشهم پیدراوه و پی رازیم.

۶ - هر کو نکاشت مهر و ز خوبی گلی نچید

در رهگذار باد نگهبان لاله بود

هه ر که س خوم ویستی نه چاند و گولیکی چاکی نه چنی، وهک نه وه وایه که گولاله ی له سه ره ری بادا دانا بیت.

نکاشت: نه چاند. نچید: نه چنی. رهگذار: سه ره ری، ره گوزره.

نگهبان لاله بود: لاله ی دانا، هه لگرت.

گولاله له سه ره ری بادا دانان کاری بی بنه ما کردن و بی مایه بوونی کاره، خواجه ش دهلی: هه ر که س که خوم ویستی نه چاند و چاکی نه چنی هیچ مایه و سه ره نچیکی له ژیاندا نیبه و وهک نه وه وایه که گولاله له سه ره ری ره شه بادا هه لگرت بیت.

۷ - برطرف گلشنم گذر افتاد وقت صبح

آن دم که کار مرغ چمن آه و ناله بود

کاتی بهیانی ریم که وته لای گولشن، نهو ده مه ی که کاری بالنده ی گولزار (بولبول) شاه و ناله بوو.

برطرف: لای. گذر افتاد: ریم که وته.

واتای بهیته که پیشه کی بهیتی دوا یه، ده می بهیانی نه وکاته ی که کاری بولبول گریه و نالینه ریم که وته گولزار.

۸ - گل بر جریده گفته ی حافظ همی نوشت

شعری که نکته بش به از صد رساله بود

گول شعیری حافظی له چل دهنوسی شعیریک که خالیکی چاکتر بوو له سه ر نامه (کتیب)

جریده: دهفته.ر. همی نوشت: دهنوسی. نکته‌یش: خالیکی.

رساله: کتیبی بچوک، نامیلکه.

واته که چومه گولزار دیتم گول شیعری حافظی له چله‌کان دهنوسی، شهو شیعرانه‌ی که تنیا خالیکیان له‌سه‌د نامیلکه و کتیب چاکتره.

له ززریه‌ی نوسخه‌کاندا شه‌م غه‌زله (۹) به‌یته و به‌یتی (۸ - ۹) به‌م شیوه‌یه‌یه:

۸ - دیدیم شعر دلکش حافظ به مدح شاه

یک بیت از این قصیده به از صد رساله بود

۹ - آن شاه تندحمله که خورشید شیرگیر

پیشش به روزِ معرکه کمتر غزاله بود

نیمه لیره‌دا په‌یره‌ویمان له نوسخه‌ی د.عیوض کردوه، که به‌رای به‌نده په‌کیکه له نوسخه

نایابه‌کانی دیوانی خواجه، به‌پیی رای جه‌نابیان شه‌م به‌یتسه‌ی دواپی له نوسخه دیره‌کاندا به‌رچاو ناکه‌ویت.

غزه‌لی دوو سه‌د و دوازده‌یه‌م:

به‌حری موجته‌سی هه‌شتی مه‌خبونی مه‌قسور

(مفاعیلن فاعلاتن مفاعیلن فاعلان)

۱ - به کوی میکده یارب سحر چه مشغله بود

که جوشِ شاهد و ساقی و شمع و مشعله بود

په‌ره‌ردگار سپیده له کولانی مه‌بخانه‌دا چ جه‌نجالی‌ک بوو که یار و ساقی و موم و مه‌شخه‌ل هاتبووه جوش و خرّوش.

مشغله: جه‌نجالی، سه‌رقالی. مشعله: مه‌شخه‌ل.

کاتی سپیده‌ی به‌یان یارانی مه‌بخانه له‌تاو عه‌شقی حه‌ق هاتبوونه جوش و خرّوش‌یک که جه‌نجالی زور کولانی مه‌بخانه‌ی عه‌شقی گرتوه، بزیه خواجه به سه‌رسورمانه‌وه ده‌لی: خواجه سپیده له کولان و کوچی مه‌بخانه‌ی عه‌شقی حه‌قدا چ جه‌نجالی و سه‌رقالی‌یه‌ک هه‌بوو ناوا یار و ساقی (مورشیدی کامل) و ته‌نانه‌ت موم و مه‌شخه‌له‌کانی ده‌ستیشیان هاتبوونه جوش و خرّوش.

۲ - حدیثِ عشق که از حرف و صوت مستغنیست

به‌نالهی دَف و نی در خروش ولوله بود

باسی عه‌شق که پیویستی به‌ حه‌رف و ده‌نگ نییه، به‌ ناله‌ی ده‌ف و نه‌ی که‌وتبووه خرّوش هه‌لاوه.

صوت: ده‌نگ. ولوله: هه‌لا و هات و هاوار.

خواجه له‌م به‌یتسه‌دا په‌یوه‌ندی نیوان عه‌شق و ده‌ربرینی عه‌شق ده‌کات، له‌راستیدا عه‌شق چه‌مکیکی زه‌مینیه‌یه هه‌ستی پیناکریت و له ناستی قولدایه (وه‌ک زمان) بو‌نه‌وه‌ی شه‌م چه‌مکه به‌پینریتته ناستی سه‌ره‌وه و رووکه‌شه‌وه (ناستی هه‌ست) پیویستی به‌ نامراز هه‌یه، حه‌رف یا پیت نامرزی نووسین و صوت یا ده‌نگیش نامرزی گوتنی که هه‌ردووکیان ناستی زیره‌وه به‌ ناستی سه‌ره‌وه ده‌گه‌یه‌نن، خواجه پپی وایه که عه‌شق پیویستی به‌م دوو نامرازه نییه که به‌پینریتته سه‌ره‌وه ته‌سله‌ن شه‌م دوو نامرازه ناتوانن عه‌شق به‌پینه ناستی سه‌ره‌وه، شه‌وه‌ی که عه‌شق ته‌هینریتته ناستی سه‌ره‌وه ده‌ف و نه‌ی (سه‌ماع)‌یه، چونکه عاشقان له‌عه‌شقه‌وه که‌وتوونه‌ته سه‌ماع (به‌هاوکاری مؤسیقا) و شه‌مه‌ش بووته زمانی عه‌شق.

بؤیه ده‌لی: کاتی که عه‌شقی حه‌ق به‌نالئی ده‌ف و مه‌ی که‌تبه‌وه خرۆش وه‌ات و هاوار و هه‌لاوه ئیدی پئویستی به‌ ده‌نگ و پیت نییه. یاخود عه‌شق پئویستی به‌ حاله‌ نه‌ک به‌ قال و قاله.

۳ - مباحثی که در آن حلقه‌ی جنون می رفت

واری مدرسه و قال و قیل مسئله بود

با ساتیک که لهو ئه‌لقه‌ی شی‌تییه‌دا ده‌خرانه‌روو، بالآتر بوون له مه‌درسه و قیل و قالئی مه‌سه‌له.

مباحث: باک و خواست. حلقه: نه‌لقه، کۆر، مه‌جلیس.

واری: بالآتر، به‌رزتر. قال و قیل: قیل و قال، مونا‌قه‌شه و موجه‌ده‌له له شتی‌کدا.

(حلقه‌ی جنون) کۆری سه‌ماع و عه‌شقه که واز له به‌رژه‌وه‌ندی ده‌هینن، خواجه ئه‌م کۆرانه به‌ هزار قال و مه‌درسه و قیل و قاله‌کانی ده‌زانیت.

واته: کۆری عاشقان له کوری عالمان و مونا‌قه‌شه و موجه‌ده‌له‌یان چاکتر و بالآتره.

۴ - دل از کرشمه‌ی ساقی به شکر بود ولی

ز نامساعدی بختش اندکی گله بود

دل له ناز و عیشه‌ی ساقی سوپاسگوزار بوو، به‌لام له خه‌والوویی (خرایی) به‌ختی خوی که‌می به‌لگه‌یی بوو.

به شکر بود: سوپاسگوزار بوو. نامساعدی: خه‌والوویی، خراپاندکی: کری. گله: گله‌یی.

دلی خواجه له‌م به‌یانیه‌ نورانییه و ناز و کرشمه‌ی ساقی (مورشید) سوپاسگوزار بوو، به‌لام له‌وه‌ی که به‌ختی خوی چاکی نه‌هیناره و به‌ویسالی ساقی نه‌گه‌یشتوه گله‌یی هه‌بووه.

۵ - قیاس کردم و آن چشم جاودانه‌ی مست

هزار ساحر چون سامریش در گله بود

هه‌لم سه‌نگاند و به‌م نه‌نجامه گه‌یشتم که ئه‌و چاره جادوو‌گه‌ره مه‌ستانه، هینده جادوو‌گه‌ره که هزار ساحیری وه‌ک سامری له به‌رده‌ستیدا بوو.

قیاس کردم: هه‌لم سه‌نگاند، قیاسم‌کرد.

سامری: سامری، یه‌کی لهو قه‌ومه‌ی موسا (د.خ) کاتی که موسا رویشت بؤ کیو بؤ دیداری حه‌ق پاش خوی سامیری ساحیر بازی فیلباز خیله‌که‌ی خه‌له‌تانند و له زیر گویه‌که‌یه‌کی بؤ دروستکردن که له نه‌نجامی هه‌واوه ده‌نگی لی ده‌هات و هۆزه‌که‌ی موساش که‌وتنه په‌رستنی.

له‌راستیدا خیلئی موسا له شوینیکدا بوون که خیله‌کانی دیکه شتیان ده‌په‌رست بؤیه داوایان له سامری کرد ئه‌و شتیکیان بؤ دروست بکات له‌به‌ری خوا بیه‌ره‌ستن و نه‌میش گویه‌که‌یه‌کی له زیر بؤ دروستکردن که ده‌نگی لیوه ده‌هات له سورته‌ی (طه) دا باس له (سامری) و گویه‌که‌ی کراوه له نایه‌تی (۸۸) دا ده‌فرمووی: ﴿فَأَخْرَجَ لَهُمْ عِجْلًا جَسَدًا لَهُ خُورًا فَقَالُوا هَذَا إِلَهُكُمْ وَإِلَهُ مُوسَىٰ فَنَسِيَ﴾.

گله: کۆمه‌ن، ران.

خواجه باس له جادوو‌گه‌ری و سه‌رنج‌راکیشی چاوانی مه‌ستی مه‌عشوق ده‌کات و ده‌لی: هینده جادوو‌گه‌ره که ئه‌و سه‌رمه‌شقه و هزار ساحیری جادوو‌بازی کارامه‌ی وه‌ک سامری له کۆمه‌له‌که‌ی ئه‌ودان.

۶ - بگفتمش به لبم بوسه‌ای حوالت کن

به‌خنده گفت کیت با من این معامله بود

پیم گوت: ماچیک بۆلیوم بنیره، به خنده گوتی که‌ی ئه‌م مامه‌له‌یه‌ت له‌گه‌ل مندای هه‌بووه. بگفتمش: پیم گوت. حوالت: بنیره، حه‌واله‌که.

پیم گوت ماچیکم (فه‌یزی جه‌زیه‌یه‌کم) بؤ حه‌واله‌ بکه، به‌خنده‌وه گوتی که‌ی ئه‌م مامه‌له له نیواناندا هه‌بووه (تاوا بی شهرم بییت).

ئه‌کری (ش - ی) لیره‌دا بؤ ساقی بگه‌رپته‌وه، واته به‌ساقیم گوت، یاخود بؤ خودی یار.

۷ - ز اخترم نظری سعد در رهست که‌دوش

میان ماه و رخ یار من مقابله بود

ئه‌ستیره‌ی به‌ختم چاوی لیم ده‌بی، چونکه دوینی شه‌وی رابردو مانگ و رووخساری یارم که‌وتبوونه به‌رامبه‌ر یه‌کتری.

اختر: ئه‌ستیره. سعد: خۆشی / خۆشبه‌ختی.

مقابله: به‌رامبه‌ری کاتی که مانگ و خۆر بکه‌ونه به‌رامبه‌ر یه‌کتری، کاتی خیروخۆشی و به‌ختی چاکه‌م. خواجه‌ش ده‌لی: مادام شه‌وی رابردو مانگ و رووی یار که‌وتنه به‌رامبه‌ری من، ئه‌وا به‌ختی من خیرم بؤ ده‌هینی و خۆشبه‌ختی به‌رپوه‌یه.

۸ - دهان یار که درمان درد حافظ داشت

فغان که وقت مروّت چه تنگ حوصله بود

ده‌می یار که ده‌رمانی ده‌ردی حافظی پی بوو، هاوارکه کاتی جوامیری چهنده تنه‌نگه‌لانی بوو.

مروت: جوامیری، پیاوه‌تی. تنگ حوصله: تنگ‌لای، بی‌بوارۍ.
دهمی یار که ماچیکې دهبوه دهرمانی دهردی حافظ، کهچی پیاوه‌تی له‌گه‌ل نه‌کردم و له کاتی جوامیریدا زور بی‌بواربوو.

غزه‌لی دوو سه‌د و سپړده‌یه‌م:

به‌حری هه‌زه‌جی هه‌شتی نه‌خره‌بی مه‌کفوئی مه‌قسور
(مفعول مفاعیل مفاعیل مفاعیل)

۱- آن یار کزو خانه‌ی ما جای پری بود

سرتا قدمش چون پری از عیب بری بود

نه‌و یاره‌ی که به‌بوونی نه‌و مائی نیمه‌ شویتی پری بوو، سهرتاپتی وه‌ک پهری له‌ عه‌یب به‌ری بوو.

پری: خوړۍ. سرتا قدم: سهرتاپتی، سه‌راپا. بری: خالی.
از عیب بری بود: عه‌یبی تیدا نه‌بوو.

خواجه به وه‌سفی یار ده‌ست پیده‌کات و ده‌لئی نه‌و یاره‌ی که وه‌ک پهری سهرتاپای بی‌ به‌ریبه له‌ عه‌یب و هیچ عه‌یبی تیدا نیبه و بوونی نه‌و ماله‌که‌ی نیمه‌ نه‌کاته په‌ریستان.
د. خرمشاهی نووسیویه‌تی که ده‌لین: حافظ هم غه‌زه‌له‌ی له‌ پرسه و خه‌می کوره مردووه‌که‌یدا نووسیوه. {حافظ نامه، ج ۲، ل ۷۶۶} {د. هرویش پیی وایه که مه‌به‌ستی خواجه خیزانه‌که‌ی بیت ج ۲، ل ۹۱۰}.

۲- دل گفت فروکش کنم این شهر به بویش

بیچاره ندانست که یارش سفری بود

دل‌گوتی: به‌ ناواتی نه‌وه‌وه له‌م شاره‌دا ده‌مینیتته‌وه، بیچاره نه‌یزانی که یاری سه‌فه‌ری بوو. فروکش‌کنم: بارخستن، مانه‌وه. به‌ بویش: به‌ ناواتی، به‌ئومیدیه‌وه.
واته دل‌که‌زانی یار له‌م شاره‌دایه‌ گوتی، به‌ هیوا و به‌خو‌شی نه‌وه‌وه له‌م شاره‌دا بارگه ده‌خه‌م و ده‌مینمه‌وه بیچاره نه‌یزانی که یاری سه‌فه‌ری بوو له‌و شاره‌دا که هم به‌نیاز بوو باری تیدا بجات نه‌ده‌مایه‌وه.

۳- منظور خردمند من آن ماه که او را

باحسن ادب شیوه‌ی صاحب نظری بود

خو‌شه‌ویستی عاقلی من، نه‌و مانگه‌ی که له‌گه‌ل جوانیدا به‌ ته‌ده‌ب و خاوه‌ن را و ته‌هلی دانیشیش بوو.

منظور / مه‌به‌ست، مه‌قسود. خردمند: عاقل، به‌هو‌ش. صاحب‌نظر: خاوه‌ن را.

واته ټو کهسهی که منی مهبسته باسی بکه و عاقل بوو، له گهل ټوهی وهک مانگ جوان بوو، به ټدهب و خاوهن را و ماریفه تیش بوو.

۴ - از چنگ منش اختر بد مهر به در برد

آری چه کنم دولت دور قمری بود

به ختی بی رحم له دهستی منی رفاند، ټری چی بکه م به ختی دهوری مانگی بوو. اختر: لیردا به واتای به خت هاتووه، ټستیره ی به خت.

بدمهر: بی رحم، ناسازگار.

به دربرد: درکرد، رفاند.

دورقمری: زاراوهی گهردوون ناسیبه، گوايه حوت هزار ساله له دهوری قه مری ټیمه دا سه رتا ټادم هاتوته دونیا ژیانی ټیمه له دهوری قه مری دایه تا ناخر زمان، مهبست له ویه که ناخرزه مانه و پره له فیتنه. { د. هروی، ج ۲ ل ۹۰۸ } دولت دور قمری: به ختی که م تمه نه یا به ختی زه منانی پر ناشوب و فیتنه یه که دریزه ناکتشی و له کو تاییدايه.

خواجه دهلی: ټستیره و گهردوون یا به ختی بی رحم ټو خو شه ویستی له دهستی من دهره ټینا و (بردیوه) ټری به ختی ټیمه له دهوری مانگیدا بوو، تمه نی زور کورت بوو.

۵ - عذری بنه ای دل که تو درویشی و او را

در مملکت حسن سر تاجوری بود

عوزریکی بو بدوزره وه ټی دل، چونکه تو دهر ویشی و ټو ویش له مملکه تی جوانیدا نیازی سولتانی هه بوو.

عذری بنه: عوزریکی بو بهینه ره وه، بو بدوزره وه.

تاجوری: سولتانی، پاشایه تی، تاجداری.

(سر تاجوری بود) به واتای گهره ی تاجداران بوو یا خود بانگه شه ی تاجداری و سولتانی دهر کرد، واته: ټی دل که یاری نازنه ی زور گوئی به تو نادات عوزریکی بو بهینه ره وه، چونکه ټو له مملکه تی جوانیدا پاشایه و پادشای جوانانه که چی تو دهر ویشیکی بینه وایت.

۶ - تنها نه ز راز دل ما پرده برافتاد

تا بود فلک شیوهی او پرده دری بود

نه تنه ا په رده ی له سه رازی دل من هلدایه وه، به لکو تا دنیا دنیا یه، شیوازی ټو په رده لاده ره له سه ر نه ټینیبه کان.

برافتاد: لای دا، لای برد.

تابود فلک: تا گهر دوون هه یه، تا دنیا و دنیا.

شیوه: شیوه، شیوازی و سلوب. پرده دری: پرده دری.

کاتی یار رویش (کوچی کرد) به کوچی په رده ی له سه ر نه ټینی و رازی دل ټیمه لادا، واته هینده گریام رازی عه شقم بلا بووه وه ټوش به که موکورتی فه لک ده زانیت که ټسلوبی فه لکه که - وا ده کات هه همیشه په رده ی سه ر رازده کان لادریت و نه ټینی خه لکی ناشکرا بیت.

له م لیکدانه ویدا مانای میسراعی دووه م به م شیوه یه یه: تا گهر دوون بمینیت گهر دوون شیوازی وایه که په رده له سه ر رازده کان هلداته وه. واته (او) بو فه لک ده گهر ټیته وه.

۷ - اوقات خوش آن بود که با دوست به سر رفت

باقی همه بی حاصلی و بی خبری بود

کاتی خوشی (شادی) ټو کاته بوو که له گهل دو ستدا به سه رمان برد، جگه له وه هه مووی له بی به ره می و بی خه بریدا به سه ر چووه.

به سر رفت: به سه ر چوو، ټیپه ری. بی حاصل: بی به ره م.

خواجه به ره مه کاتیبه کانی ژیانی به رکاتانه ده زانیت که له گهل یاردا بووه و جگه له وکاتانه هه مووی به پوچ و بی خه بری و بی ناگایی ده زانیت.

۸ - خوش بود لب آب و گل و سبزه و لیکن

افسوس که آن گنج روان رهگذری بود

خوش بوو که ناری جوگه و گول و سه وزایی، به لام به داخه وه ټو گه نجی گیانه (قارونه) سه ریپی بوو.

سبزه: سه وزایی. روان: گیان، قارون. رهگذری / سه ریپی، زوو ټیپه ری.

گه نج و سه روه تی قارون که سه روه ټیکی زور زور بوو، یا خود ټو سه روه ته ی که وه کیان خو شه ویسته گه نجی ره وان ټه کری یار بیت یا خود ټه وکاته خو شان به بیت له گهل یاردا، لیردا زیاتر مهبسته له خو شه ویستی کوچر دووه، که ده لی: سهیرانی که ناری جوگه له و نیوگول و گولزار خوش بوو، به لام به داخه وه ټو خو شه ویسته که وه سه روه ت و گه نجی گیان بوو (قارون بوو) به په له بوو، زوو کوچی کرد.

۹ - خود را بکشد بلبل ازین رشک که گل را

با باد صبا وقت سحر جلوه گری بود

بولبول له حه سووديدا خۆى ده كوژيټ، چونكه گول - كه مه عشوقيه تى - كاتى بهر به بيان خۆى بۆ سره نايشكرد و كه وته جيلوه گه رى.

رشك: حه سوودى.

واته بولبول كه خۆى به مه عشوقى گول ده زانيټ له حه سوودى و داخى شه وهى كه ده مى بهر به بيان گول خۆى بۆ سره نايشكردوه و كه توه ته جيلوه گه رى و عيشوه گه رى بۆى خۆى ده كوژيټ.

۱۰ - هر گنج سعادت كه خدا داد به حافظ

از يُمنِ دعایِ شب و درسِ سحرى بود

هر گه نجينه يه كى خوشبه ختى كه خواداى به حافظ له سايه ي نزاى شه و و درسى بهر به بيان يه وه بوو.

سعادت: خۆشه بختى، به خته وه رى. مين: سايه، بهر كه ت.

دوو شت كه خواجه به مايه ي به خته وه ريبان ده زانيټ و بهر ده وام پشتيان پى ده به ستيت، نزاى شه وان و درسى بهر به بيان، بيگومان جاران فه قيهه كان هر له پاش نوټى به بيان يه وه ئيدى مه دره سه يان ده ستى پيټه كرد و مه به ست له درسى بهر به بيان درسى قورئانه، خواجه ليټه ده لى: خوا هر به خته وه ريه كى پى به خشيوم له بهر كه تى شه دوانه وه بوو. له هه ندى نوسخه دا له برى (درس) (ورد) هاتوه كه جياوازيه كى شه وتزيان نييه.

غزه لى دوو سه د و چوار ده يه م:

به حرى هه زه جى شه شى مه قسور

(مفاعيلن مفاعيلن مفاعيل)

۱ - مسلمانان مرا وقتى دلى بود

كه با وى گفتمى گر مشكلى بود

موسلمانان من كاتى هه بوو كه من دلټكم هه بوو، كه شه گه ر موشكيه يه كم هه بوايه به وم ده گوت و له گه ليټا باسده كرد.

گفتى: ده مگوت.

مشكل: گرفت، موشكيه.

خواجه ئيستا دلټى نه ماوه و دلټى له ده ستداوه، بويه له كاتى رابردوو ده دويت و ده لى: موسولمانينه روژگارى هه بوو كه من دلټكم هه بوو، كه شه كرى ليټه دا ناگايى بيت، چونكه ئيستا شه له بيتاگايده - محو و فنا - بوايه. كه شه گه ر گرفت و موشكيه يه كم هه بوايه لاي شه باسده كرد و پرس و راويټم پيټه كرد.

۲ - به گردابى چو مى افتادم از غم

به تدبيرش اميدِ ساحلى بود

كاتى كه ده كه وتمه گيټاويكى غه مه وه به ته كبير و راويټ شه شه ئوميد كه نارټك هه بوو.

گرداب: گيټاوى نيټو ده ريا. مى افتادم: ده كه وتم.

ديسان له ناگايى دلټ شه دوى كه به بير كرده وه و ته كبير كرده پيټى خواجه ي له غه م رزگار كرده وه و خواجه ده لى: كاتى كه ده كه وتمه گيټاوى غه مه وه به بوونى بير و ته كبرى چاكي دلټم شه ميټدى كه نارى رزگارى له خه م هه بوو.

۳ - دلى همدرد و يارى مصلحت بين

كه استظهار هر اهل دلى بود

دلټكى هاوده رد و يار و ياوه رى مه سله حه ت بين، كه پشت و په ناي هر شه هلى دلټك بوو.

همدرد: هاوده رد، هاوخه م. يار: يار و ياوه ر.

مصلحت بين: مه سله حه ت بين، بهر ژه وه ندى ويستى دستان.

استظهار: پشت قايم، په نا.

دلّیکم هه‌بوو که هاوخه‌مم بوو، یاوه‌ریک بوو که ده‌یزانی به‌رژوه‌وندیم له کویدایه و به‌رژوه‌وندی منی ده‌ویست، هینده چاکه‌خواز بوو، که پشت و په‌نای من به‌ته‌نیا پشت قایمی هه‌موو ته‌هلی دلان بوو.

له‌راستیدا گهر ره‌وانیژی شیعری کلاسیک بکه‌ینه پیوه‌ به‌ پیی هونه‌ری (ردالقافیه) پیویسته ئەم به‌یته له جیگه‌ی به‌یتی دووه‌مدا بیئت، چونکه ((ردالقافیه)) هینانی وشه‌ی قافییه‌ی میسراعی یه‌که‌م (صدری به‌یتی یه‌که‌م (مطلع)ه له قافییه‌ی میسراعی دووه‌م (عجزی) به‌یتی دووه‌مدا واته: (دلی بود) میسراعی یه‌که‌م له قافییه‌ی (دلی بود)ی ئەم به‌یتهدا هاتوه و پیویسته ئەم به‌یته به‌یتی دووه‌م بیئت.

۴- ز من ضایع شد اندر کوی جانان

چه دامنگیر یارب منزلی بود

ئهو دلّهم له کۆلانی جاناندا له ده‌ست چوو، خواجه کوچی جانان چ مه‌نزلیکی ریگر بوو. ضایع شد: له ده‌ست چوو
دامنگیر: ریگر، گرفتاری، ههرشتی که مرۆف‌والی بکات که نه‌توانی پروات و ده‌ستی لی هه‌لگریت، دلگیر و سه‌رنج‌اکیش.

ئهو دلّهی که خواجه له سی به‌یتی پیتشودا له کاتی رابردوودا له چاکی و کارامه‌یی دهدا لیژهدا سه‌ره‌ته‌نجام و چاره‌نووسه‌که‌ی دهرده‌که‌ویت، ئەو دلّه گرفت چاره‌سه‌رکه‌ره و پشت و په‌نا و هاوخه‌م و خاوه‌ن ته‌کبیر، له دوا‌ی عه‌شقی یاردا له خواجه ون بووه، بۆیه دلّی: ئەو دلّهم له کووچه و کۆلانی عه‌شقی یاردا له ده‌ستچووه، به‌راستی کووچه و کۆلانی عه‌شق و مه‌عشوق زۆر دلگیر و سه‌رنج‌اکیشه واهه‌رکه‌سینک بجیته ئەو کووچه‌یه ئیدی توانای نییه له عه‌شقی ئەو دهرچیت و گرفتاری عه‌شقی یاری هه‌ق ده‌بیئت.

۵- هنر بی عیب حرمان نیست لیکن

زمن محرم تر کی سائلی بود

هونه‌ری عه‌شق بی عه‌یبی مه‌حرومی نییه، به‌لام چ فه‌قیر و گه‌دایه‌ک له من مه‌حروم تر بوو. عیب حرمان: عه‌یبی مه‌حرومی، بی به‌شی و دا‌بران. سائل: گه‌دا، سوال‌که‌ر.
خواجه له‌م به‌یتهدا دان به‌ودا ده‌نی که ئەو له پیناو فه‌زل و هونه‌ردا (هونه‌ری عه‌شق و عیلم) زۆر عه‌زاب و ناره‌حه‌تی چه‌شتوه و که‌سی پینا‌گات، ده‌لی: راسته هونه‌ری عه‌شق و عیلم به‌بی مه‌حرومی له خۆشی و شادی به‌ده‌ست نایه‌ت، به‌لام به‌نده له‌م رییهدا هینده مه‌حروم بووم و زه‌جرم کیشاوه که له سوال‌که‌ر و گه‌داش مه‌حروم ترم.

۶- برین جان پریشان رحمت آرید

که وقتی کاردانی کاملی بود

ره‌حم به‌م گیانه په‌ریشان و په‌شپوه بکه‌ن، چونکه کاتیک کارزانیکی کامل بوو. برین: به‌م رحمت آرید: ره‌حم بکه‌ن کاردان: کارزان، عاقل.
پاش ئەوه‌ی که خواجه له کووچه‌ی عه‌شقی یاردا دلّی له‌ده‌ستدا ئیدی گیان و حالی په‌ریشان بوو، به‌ موسلمانان ده‌لی: ره‌حم به‌م گیانه په‌شپوه بکه‌ن - یاخود ره‌حه‌تی بۆ بنی‌ن - چونکه سه‌رده‌می بوو که ئەویش له‌نیو ئیوه‌دا کارزانیکی کامل و ریگ و پیک بوو.

۷- مرا تا عشق تعلیم سخن کرد

حدیثم نکته‌ی هر محفلی بود

له‌وکاته‌وه‌ی که عه‌شق منی فیری قسه کرد، قسه‌م بووه کاکل و قسه‌ی نه‌سته‌قی هه‌ر کۆریک. تا: له‌وکاته‌وه‌ی. تعلیم کرد: فیر کرد.
له‌وکاته‌وه‌ی که عه‌شق منی فیری قسه کردوه و من له عه‌شق و شیعر ده‌لیم شیعه‌ره‌کام هینده به‌پیز و به‌هابوون - یا به‌هیز بوون - بوونه‌ته قسه‌ی نه‌سته‌ق و کاکل‌داری هه‌ر کۆر و کۆبوونه‌وه‌یه‌ک.

۸- مگو دیگر که حافظ نکته دان است

که ما دیدیم و محکم غافل بود

ئیدی مه‌لی حافظ قسه زانه، چونکه ئیمه‌ تا‌قیمان کرده‌وه و بینیمان زۆر بی‌ئاگا و نه‌زان بوو. نکته‌دان: قسه‌زان، قسه‌ی جوان و پیمانانان. دیدیم: تا‌قیمان کرده‌وه.
محکم: مه‌حه‌کم، زۆر، به‌ته‌وا‌ری.
خواجه له‌م به‌یتهدا زه‌می خۆی ده‌کات - وه‌ک ئەوه‌ی بلایی دو‌چاری غرور نه‌بیئت - و ده‌لی، ئیدی بانگه‌شه‌ی قسه‌زانی حافظ مه‌که، چونکه واش نییه، ئیمه‌ خۆمان تا‌قیمان کرده‌وه هیچی نه‌ده‌زانی.

غزه‌لی دوو سهد و پازده‌بهم:

بەحرى رەمەلى ھەشتى مەحزوف
(فاعلاتن فاعلاتن فاعلاتن فاعلن)

۱- در ازل ھرکو بە فیض دولت ارزانی بود

تا ابد جام مرادش ھمدم جانی بود

لە ئەزەلدا ھەرکەس شایستەى ریزی بەخت و ناوچا و بوییت، تا ئەبەد پێکی مورادی ھاو دەمى خۆشەویستە.

ارزانی بود: شایستەبوو، شیاو بوو، پێی درا، پێی بەخشا.

جانی: گیانی، واتە یاری خۆشەویست وەك گیان.

خواجه وەك ھەمیشە كە لە چارەنوس ئەدویت، بېروباوەرى ئەشعەرییانەى خۆى دەخاتەرۆو، ئەو بېروابەى كە قەلەمى قەدەر لە ئەزەلدا لە نێو چاوى مرۆفەكاندا تەواوى ھیل و وردەكارىبەكانى كێشاون، بۆیە ھەر لەو رۆژەو بەریارى خۆشەختى یا بەدبەختى دەردەچیت و بە تەختى ناوچاوانەو دەنوسریت یا خود بە عیلمى پەروردگار لە ژبانى نێو دونیایان كە چاكە یا خراپەكارن ھەر ئەو رۆژە لەسەرکردارى خۆیان چارەنوسیان دەنوسریت، لەھەربارىكدا تەختى نێو چاومان ھەرلە ئەزەلەو نووسراوئەو. لەم باوەرەوئەو خواجه دەلى: ھەرکەس لە ئەزەلدا بەشیاوى بەخت و خۆشەختى زانرايیت و ئەوئەى لە نێو چاوان نووسرايیت ئەوا تائەبەد پێكى موراد و ويستی ھەمیشە ھاو دەمى جان و خۆشەویستە، یاخود پێكى موراد و ئارەزووى ھەمیشە وەك گیان لێى نزیکە لى جودا ناییتەو.

۲- من ھمان ساعت كە از مى خواستم شد توبەكار

گفتم اين شاخ ار دەھد بارى، پشیمانى بود

من ھەرئەو ساتەى كە دەمويست تۆبە لەمەینۆشى بەكەم گوتم، گەر ئەم لقە بەرێك بدات پەشیمانییە.

شاخ: لق. ار: ئەگەر. دەھد: بدات، بگرت (لێرەدا). بارى: بەرێك، مێوئەك.

خواجه لێرەدا تۆبە كردن لە مەینۆشى بە لقەدارێك داناوھ كە ئەگەر بێت و ئەو لقە دارە بەرێك بگرت یا مێوئەك بدات، ئەو مێوئەك جگە لە پەشیمانى ھیچى دیکە ناییت.

ئەو دەلى: من ھەر ئەوساتەى كەويستم واز لە مەینۆشى - عەشقى ئیلاھى - بەینم و تۆبە لە عاشقى بەكەم گوتم - وابیرم كەدەو - كەئەم تۆبە كردن و پەشیمان بوونەوئەو بەعەشقى گەر لقە دارێك بێت ھیچ بەرھەمىكى ناییت گەر بەرھەم و بەرێكىشى ھەبیت پەشیمانییە.

واتە ھەرئەوساتەى ويستم واز لە عەشقى ئیلاھى بەینم زانیم كە پەشیمانى لەودایە.

۳- خود گرفتم كافكنم سجّاده چون سوسن بە دوش

ھمچو گل بر خرقة رنگ مى مسلمانى بود؟

گریمان وەك سەوسەن بەرمالم كرده كۆل (دابەسەرشاندا) ئەمەموسلمانىیە؟ كە رەنگى مەى وەك كۆل بەسەر خرقةكەمەوئەو.

خود گرفتم: گریمان. سجّاده: بەرمال. دوش: شان.

گولاکانى گولە سەوسەن بۆخوارەو شۆر دەبنەو، حافظ ئەم گەلایانە بە بەرمالى سەرشان داوئە قەلەم دەلى: گریمان خۆم بە موسلمان دایە قەلەم و وەك سەوسەن بەرمالم كرده كۆل، ئەى چى لەو پەلە سوررانەى شەراب بەكەم كە ئەلێنى گولن بەسەر خرقةكەمەو. ئەمەكەى موسلمانىیە.

لەبەيتى پێشودا كە دەلى وازھینان لە عەشقى ئیلاھى پەشیمانى لەودایە، لێرەدا درێژە بەو وازھینانە دەدات و دەلى گریمان وازیشم لە عەشقى ئیلاھى ھینا و وەك سۆفیلەكە درۆزنە رەسمیەكان بەرمالم - كە رەمزی ریا و روالەتى دینە - دابەشاندا ئەى چى لەو ھەموو نیشانەى عەشق بەكەم كە پێمەو ديارە و دەلێنى گولن.

۴- بى چراغ جام در خلوت نمى يارم نشست

زانكە كنج اهل دل بايد كە نورانى بود

ناویرم بەبى چراى پێك لە تەنیايیدا دانیشم، چونكە دەبى كوئجى ئەھلى دل نورانى بێت. نمى يارم نشست: ناویرم دانیشم.

خواجه لێرەدا پێكى شەراب - عەشق - بە چراى تارىكى دەزانیت و دەلى: من كە گۆشەگى دەكەم و لە گۆشەى تارىك و خەلۆئەدا دادەنیشم بەبى پێكى شەراب - عەشق - كەچرايەكى رووناكە ناویرم دانیشم و كات بەسەر بەرم چونكە پێويستە گۆشە و كوئجى كە ئەھلى دل - عارفان - تيايدا مەشغولى عەشققن و جگە لە مەعشوقى حەق لە ھەموو شتى دوورەپەریزن رووناك و نورانى بێت و ئەوئەش بە چراى عەشق - مەى - دەبیت.

۵- ھمّت عالی طلب جام مرصع گو مباحش

رند را آب عنب ياقوت رمانى بود

داواى ھیمەت بەرزى بەكە، گەر پێكى رازاوە نەبوو، بانەبى، لای رەند ئاوى تری، ياقوتى رومانىیە.

مرصع: رازاوه، رازاندنوهه پینکی شه‌رآب به به‌ردی گرانبه‌ها. گومباش: بانسه‌بی، گوپی مه‌ده‌ری.

آب‌عنب: ناوی تری، شراب. یاقوتی رمانی: جوړه یاقوتی‌کی گرانبه‌هایه که وهک دانه‌ی هه‌نار سوور و ناله.

خواجه به‌رند و عاشقان ده‌لټ گرنګ رووخسار نییه به‌لکو گرنګ ناوه‌رؤکه، گرنګ نه‌ویه مه‌ی بنووشی و خه‌ریکی عه‌شق بیت نه‌وهک خه‌ریکی سولتانی و زرق و برق، بویه داوای هیمه‌ت به‌رزی بکه، کاتی که پیکی رازاوه نه‌بوو، گوئی مه‌ده‌ری و پیکی رازاوه مه‌که به‌شه‌رتی مه‌ینووشی، چونکه لای رند ناوی تری شه‌رآبی قیমে‌تی یاقوتی رومانی هه‌یه. واته: تو هیمه‌ت به‌رز به و خووشی و سولتانی مه‌که به مه‌رجی عه‌شقی ئیلاهی، چونکه عارفی راسته‌قینه نه‌وه عه‌شقه له هه‌مووشتی به‌نرخ تره.

۶- گرچه بی سامان نماید کار ما سهلش مبین

کاندرین کشور گدائی رشکِ سطانی بود

گرچه کاری ئیتمه وادیتته به‌رچاو که کاریکی بی سووده، به‌سووکی سه‌یری مه‌که، چونکه له‌م ولاته‌دا گه‌دایی مایه‌ی هه‌سوودی سولتانه.

بی سامان: بی سوود و بی مایه و قازانج. فماند: ده‌رکه‌وټ، بیتته به‌رچاو. سهلش مبین: به‌سووکی سه‌یری مه‌که. کشور: ولات.

کاری ئیتمه له‌م به‌یتته‌دا کاری عه‌شق و عاشقییه و نه‌م ولاته‌ش ولاتی عه‌شقه، خواجه به‌ره‌خنه‌گران - سو‌فیلکه‌کان - ده‌لی: گهرچی له‌ رواله‌تدا وادیاره‌که نه‌م کاره‌ی ئیتمه‌ی رهندان هیهی مایه و قازانجیکی نییه، به‌لام به‌سووکی سه‌یری مه‌که چونکه له‌ ناوه‌رؤکدا وانیهه و له‌م ولاتی عه‌شقه‌دا هینده خو‌شبه‌ختین، پاشا و سولتان هه‌سوودییان به‌ حالی گه‌دامان دټ.

۷- نیکنامی خواهی ای دل با بدان صحبت مدار

خودپسندی جان من برهان نادانی بود

نه‌ی دل گهر پیاوچاکیت ده‌وټت هاورپیسه‌تی خراپان مه‌که، گیانه‌که‌م خو‌په‌سه‌ندی به‌لنگه‌ی نه‌زانیهه.

نیکنامی: پیاوچاکی، ناویانگی چاکی. بدان: خراپه‌کاران، به‌دان.

صحبت مدار: هاورپیسه‌تی مه‌که. برهان: به‌لنگه. نادانی: نه‌زانی.

خواجه ناموژگاری دل‌ی خو‌ی به‌وده‌کات که هاورپیسه‌تی پیاوخرآپ سه‌رته‌نجامی چاکی نایبت و خو‌په‌سه‌ندی و فیزیش خو‌ی له‌ خو‌یدا گټلی و نه‌زانیهه، بویه ده‌لی: نه‌ی دل‌ی من گهر

ده‌ته‌وی ناویانگی پیاوچاکیت پروات له‌گه‌ل خراپه‌کاراندا مه‌به به‌هاوری و وازله خو‌په‌سه‌ندی به‌یتته چونکه گیانه‌که‌م خو‌په‌سه‌ندی به‌لنگه‌ی نه‌زانی و گټلییه.

۸- مجلس انس و بهار و بحثِ شعر اندر میان

نَسْتَدَن جام می از جانان گرانجانی بود

کوژی هاوده‌می و به‌هار و باسی شعیره له‌ ناودا بیت، وه‌رنه‌گرتنی جامی مه‌ی له‌ده‌ستی مه‌حجوب، نیشانه‌ی بی زه‌وقییه.

نستدن: وه‌رنه‌گرتن، لی نه‌سه‌ندن. گرانجان: بی زه‌وقی، ئیسک گران.

گهر له به‌هاری عه‌شقه‌دا کوژی ئونس و ئولفه‌تی یاران بیت و باسی شیعر له‌ نارادابیت، که‌سیک به‌م حاله‌وه پیکی مه‌ی له‌ده‌ستی یاری حق وه‌رنه‌گریت - نه‌چیتته دونیای عه‌شقه‌وه - نیشانه‌ی بی زه‌وقییه.

۹- دی عزیزی گفت حافظ می خورد پنهان شراب

ای عزیز من نه عیب آن به که پنهانی بود؟

دوینتی کاتی که‌سیک گوتی حافظ له‌ژیره‌وه خه‌ریکی مه‌ینووشی (عه‌شق) ه منیش گوتم نه‌ی براده‌ری نه‌زیز توکه بیت وایه شه‌رآب نوشی عه‌یبه‌یه و اچاکتر نییه که به‌ ناشکرا نه‌خوریتته‌وه؟

غزه‌لی دوو سه‌د و سازده‌یه‌م:

به‌حری موجته‌سی هه‌شتی مه‌خبونی مه‌قسور
(مفاعیلن فعلاطن مفاعیلن فعلاطن)

۱- کنون که‌چمن آمد گل از عدم به وجود

بنفشه در قدم او نهاد سر به سجود

ئیس‌تا که له گولژاردا گول له عه‌ده‌مه‌وه هاته بوون، وه‌نوشه له‌به‌ر پییدا سه‌ری کړنوشی خسته سه‌رزه‌وی.
واته که گول له چه‌مه‌ندا سه‌ری ده‌ره‌تینا و په‌یدا بوو، وه‌نوشه له‌به‌ر پییدا کړنوشی ریز و گه‌وره‌یی برد.

وه‌ک له به‌یتی (۹)یه‌مدا ده‌رده‌که‌وئیت حافظ ئەم غه‌زله‌ی بو وه‌زیری پایه به‌رز، عمادالدین محمود نووسیوه که وزیر شاشیخ ئەبوئیسحاق بوو و زه‌وقی شاعیرانه‌ی هه‌بوو، له کۆری ئەودا باسی شیعر و شاعیری ده‌کرا. {از کوچی رندان، ل ۲۴ - د. عبدالحسین زرینکوب، چاپ هشتم، سال ۱۳۷۷، انتشارات امیرکبیر، تهران} .
لاهوری نووسیویه‌تی ئەم غه‌زله‌ی به‌بوئیه‌ی هاتنیه‌وه بو شیراز نووسراوه.
به‌هه‌رحال ئەوه‌ی به‌گۆل دراوته قه‌لەم که له کاتی سه‌وزبوونیدا - هاتنییدا - وه‌نوشه‌کان سه‌ری ریزی بو‌دادنه‌وئین.

۲- بنوش جام صبوحی به ناله‌ی دف و چنگ

ببوس غبغب ساقی به نغمه‌ی نی و عود

به‌نالە‌ی ده‌ف و چه‌نگه‌وه جامی به‌یانی بنوشه و به‌ناوازی نه‌ی و عودیشسه‌وه غه‌بغه‌به‌ی ساقی ماچ که.
ببوس: ماچ که.
غبغب: غه‌بغه‌به.

عمادالدینی وه‌زیر به‌یه‌کی له‌وه‌زیره شاد و کراوه و خو‌شگوزهرانی خوازه‌کان دراوته قه‌لەم بویه خواجه هه‌رله‌وه‌سفی ئەودا ده‌لی: ئیس‌تا که ئەو هاتوه مه‌ینوشی و ساقی ماچکردن نازاده و که‌س ده‌ست ناهینیتیه ریگه‌ی بویه به‌بانگی ناشکرا و به‌نالە‌ی ده‌ف و چه‌نگ و ناوازی نه‌ی و عوده‌وه پیکی به‌یانی هه‌لده و غه‌بغه‌به‌ی ساقی ماچکه.

۳- به دور گل منشین بی شراب و شاهد و چنگ

که همچو دور بقا هفت‌ه‌ای بود معدود

له‌سه‌رده‌می گۆلدا بی شراب و یار و چه‌نگ دامه‌نیشه، چونکه ئەم سه‌رده‌مه وه‌ک ژیان چه‌ند هه‌فته‌به‌کی دیاریکراوه.

به‌دور: له‌سه‌رده‌می. منشین: دامه‌نیشه. بقا: ژیان، مانه‌وه.
معدود: ژمیردراو، دیاریکراو.

به‌مرۆف یا دل‌ی ده‌لئیت له سه‌رده‌می گۆلدا به‌هه‌اره بی شراب و یار و چه‌نگ ژیان به‌سه‌رمه‌به چونکه ئەم سه‌رده‌مه زۆر کورته و وه‌ک ژیانی مرۆف چه‌ند هه‌فته‌یه‌ک زیاتر نییه.

۴- شد از خروج ریاحین چو آسمان روشن

زمین به اختر میمون و طالع مسعود

به ده‌رهاتنی ریحان و گۆل و گیا- زه‌وی به‌به‌خت چاکی و ناچاوه‌ینییه‌وه - وه‌ک ئاسمان رووناک بووه‌وه.

خروج: ده‌رهاتن، سه‌وز بوون و روان.
ریاحین: ریحانه‌کان، گۆل و گیای بوخۆش.
اختر میمون: به‌خت چاکی.
طالع مسعود: به‌ختی چاک، ناچاوی باش.
واته زه‌وی که به‌ختی چاکی هینا و ناچه‌وانی چاکی بو‌ریک‌خست، به‌هۆی سه‌وزبوونی گۆل و ریحانه‌وه وه‌ک ئاسمان دره‌وشایه‌وه.

۵- ز دست شاهد نازک عذار عیسی دم

شراب نوش و رها کن حدیث عاد و ثمود

له‌ده‌ستی یاری رووخسار ناسک و عیسا نه‌فه‌س شه‌راب وه‌رگه و بنوشه واز له‌باسی عاد و سه‌مود به‌ینه.

عذار: رووخسار. رهاکن: وازیینه.

عاد: ناوی قه‌بیله‌یه‌که که چه‌زهرتی هود (د. خ) پیغه‌مبه‌ری ئەوانه
ثمود: ناوی قه‌بیله‌ی چه‌زهرتی صالح (د. خ) بیته.

خوای گه‌وره له قورناندا چه‌ندین جارباسی ئەم خبیلانه‌ی کردوه وه‌ک له سوره‌تی (الاعراف) نایه‌تی (۶۵)دا ده‌فرمووی ((والی عاد اخاهم هوداً، قال یا قوم اعبدوا الله مالکم من اله غیره، افلاتتقول)) هه‌روه‌ها له نایه‌تی (۷۳) ی هه‌مان سوره‌تیشدا ده‌فرمووی ((والی ثمود اخاهم صالحاً...))

خواجه لهم ودرگرتنه‌دا مه‌به‌ستی له‌وه‌یه‌که نامۆژگاری عاشقان بکات که مه‌شغۆلی خودی مه‌عشوق بن و واز له به‌سه‌رهات و رووداوه میژووویه‌کان بکه‌ن تو ئه‌ی عاشق پیتی شهرباب — عه‌شق — له ده‌ستی یاری جوانی زیندووکه‌روه وەرگره و بینۆشه و واز له باس و خواسی عاد و سه‌مود به‌ینه .

۶- جهان چو خلد برین شد به‌دور سوسن و گل

ولی چه سود که دروی نه ممکن است خلود

له سه‌رده‌می سه‌وسه‌ن و گۆلدا جیهان وه‌ک به‌هه‌شتی به‌رینی لیتهات به‌لام چ سوودی هه‌یه که تیایدا نه‌میری مه‌حاله .

خلدبرین: به‌هه‌شتی به‌رین.

واته: که‌رچی جیهان لهم به‌هاره‌دا به‌گۆلی زه‌رد و سوور رازاره‌ته‌وه و له به‌هه‌شت ده‌چیت، چ سوودیکی هه‌یه که ناکری تیایدا نه‌میرین و هه‌ره‌یه‌ی به‌جی به‌یلین.

۷- چو گل سوار شود بر هوا سلیمان وار

سحر که مرغ درآید به نغمه‌ی داود

سپیده که گول سوله‌یمان ئاسا سواری هه‌وا ده‌بی (بۆن بلاوده‌کاته‌وه) ئه‌وکاته که بولبول ئاوازی داودی ده‌لیت.

سلیمان وار: سوله‌یمان ئاسا.

سووربوونی هه‌وا وه‌ک سوله‌یمان و ئاوازی وه‌ک داود، یادخه‌روه‌ی هه‌زه‌تی سوله‌یمان و داودن (د.خ) چونکه هه‌زه‌تی سوله‌یمان سواری با ده‌بوو، هه‌زه‌تی داودیش (د.خ) ده‌نگی زۆر خۆشبووه .

باسی به‌یانی گولزار ده‌کات، ئه‌وکاته‌ی که گول بۆنی سواری پشتی هه‌وا ده‌کات و بلاوی ده‌کاته‌وه بولبولیش به‌ده‌نگی خۆشی داود ده‌خوینیت.

۸- به باغ تازه کن آئین دین زردشتی

کنون که لا له برافروخت آتش نمرود

له‌باغدا ریوره‌سمی ئایینی زه‌رده‌شتی تازه‌که‌روه، ئیستا که گولاله‌ ئاگری نه‌مرودی هه‌لگیرساندوه .

به‌باغ: له باغدا . تازه‌کن: تازه‌که‌روه . آیین: ریوره‌سم .

زردشت: زه‌رده‌شت پیغه‌مبه‌ر، خاوه‌نی ئایینی زه‌رده‌شتی و کتییی ئاقیستا، دواتر ئایینه‌که‌ی به‌ئاگرپه‌رستی و مه‌ینۆشی ناسرا — به‌تایبه‌تی لای موسلمانه‌کان .

برافروخت: هه‌لگیرساند، داگیرساند.

نمرود: پاشای بابل بو له سه‌رده‌می هه‌زه‌تی — ئیبراهیم — دا (د.خ) که بریاری ئاگرکردنه‌وی بۆ هه‌زه‌تی ئیبراهیم ده‌رکرد و خۆی به‌خودا ئه‌زانی .

مه‌به‌ست له ئاگری نه‌مرودی به‌ ئاگری بلێسه‌دار و گه‌وره‌یه، لیته‌دا که گولاله‌ ئاگری نه‌مرودی هه‌لگیرساندوه، واته گه‌ش و سووربوته‌وه .

۹- بخواه جام صبوحی به یاد آصف عهد

وزیر کلک سلیمان عماد دین محمود

به‌یادی ئاسه‌فی سه‌رده‌م، وه‌زیری مولکی سوله‌یمان، عیماده‌دینی مه‌جموود، پیتیکی به‌یانی داواکه .

آصف: وه‌زیری هه‌زه‌تی سوله‌یمان .

لیته‌دا به ئاشکرا باس له گه‌وره‌یی عمادالدین محمود ده‌کات.

۱۰- بود که مجلس حافظ به یمن تربیتش

هرآنچه می طلبد جمله باشدش موجود

ئومید ده‌کری که له‌سایه‌ی چاکه‌یه‌وه کۆری حافظ هه‌رچی داوا ده‌کات هه‌موری بۆ جیبه‌جی کریت .

تربیت: چاکه، به‌سه‌رکردنه‌وه می طلبد: داوا ده‌کات .

واته: ئاره‌زووم وایه‌که هه‌رچی که موکورتیم هه‌یه، خواجه عیماده‌دین بۆم ده‌سته‌به‌ر بکات . ئه‌وه‌ی شیایوی ئاماژه‌ پیدانه لهم غه‌زه‌له‌دا، ساغکردنه‌وه‌ی غه‌زه‌له‌که‌یه ئه‌م غه‌زه‌له له هه‌ندی نوسخه‌دا وه‌ک نوسخه‌ی (عیوضی) (۹) به‌یت و له هه‌ندی نوسخه‌ی وه‌ک نوسخه‌ی (لاهوری) ته‌نیا (۵) به‌یت، له نوسخه‌ی (د.عیوضی) دا به‌یتی تخلص نه‌هاتوه، که ئه‌مه بۆخۆی گومان له ته‌واوی غه‌زه‌له‌که و دانه‌پال حافظی دروستده‌کات . جگه له‌مانه له ری‌کخستنی به‌یته‌کانیشدا پیش و پاش کراوه و هاو‌پایی نییه .

غزه‌لی دوو سه‌د و هه‌قده‌یه‌م:

به‌حری موزاریعی هه‌شتی نه‌خه‌ب مه‌کفوفی مه‌حزوف
(مفعول فاعلات مفاعیل فاعلن)

۱- از دیده خون دل همه بر روی ما رود

بر روی ما ز دیده چه گویم چه‌ها رود

له چاوانه‌وه به‌رده‌وام خوینی دن به‌روماندا دیت، چی بلیم، له چاوانه‌وه چی به‌سه‌ر رووی
ئیمه‌ داها.

بروی ما: به‌سه‌ر رووی ئیمه‌دا.

(رود) به واتای به‌سه‌ردا هاتن دیت که له به‌یته‌که‌دا به هه‌ردوو واتای ماددی و مه‌عنه‌وی
به‌کارهاتوه، له میسراعی یه‌که‌مدا به‌سه‌رهاتن ماددیانه‌یه به‌لام له میسراعی دووه‌مدا
به‌سه‌رداهاتن مه‌عنه‌وییه و واتای روان و به‌سه‌راهاتنه.

واته: چاوانم فرمیسیکی خوین ده‌بارینیت و ئەم خویناوه‌ی دلم به‌سه‌ر گۆنا و رووخسارمدا
ده‌رژینیت، چی بلیم و باسی چی بکه‌م، که رووی من له ده‌ست چاوانم که‌وتووته چ حالیکه‌وه و
رۆجی به‌سه‌رهاتوو.

۲- ما در درون سینه هوایی نهفته‌ایم

برباد اگر رود دل ما ز آن هوا رود

ئیمه له‌نیو سنگماندا ئاره‌زوویه‌کمان شارده‌وته‌وه، که‌ر دلمان به‌بادا له پیناو ئەو ئاره‌زووه‌دا
به‌با چوه.

هوایی: ئاره‌زوو، ئاره‌زوویه‌ک. نهفته‌ایم: شارده‌وته‌وه.

برباد رود: به‌بابدریت، له‌ده‌ست بدریت، به‌خت کریت.

خواجه چ له به‌یتی یه‌که‌م و چ له‌م به‌یته‌شدا جیناوی که‌سی یه‌که‌می کۆ (ئیمه‌) ی هیئناوه
که‌ مه‌به‌ستی له ئیمه‌ عاشقان و عارفانه، لی‌رده‌دا ده‌لی ئیمه‌ی عاشقان هه‌وا و ئاره‌زوویه‌کمان
له دلماندا شارده‌وته‌وه که‌ر رۆژیک له رۆژان دلان (یاخۆد سه‌رمان وه‌ک له هه‌ندی نوسخه‌دا
هاتوه) له‌ده‌ست دا بیگومان له پیناو ئەو ئاره‌زووه‌دا له‌ده‌ستمان داوه.

۳- برخاک راه یار نهادیم روی خویش

بر روی ما رواست اگر آشنا رود

رووی خۆمان له سه‌رخاکی ری یاردا دانا، ره‌وايه گه‌رئو یاره ناشنایه به‌سه‌ر رووماندا پروات.

نه‌ادیم روی خویش: رووی خۆمان داناواته: به‌ته‌واوی ته‌سلیم بووین و بووینه خاکی سه‌ره‌رپی.
رواست: شایانه، ره‌وايه، شایسته‌یه.

له‌راستیدا ماناکانی (ره‌وا) واتای جیاواز به‌ به‌یته‌که‌ ده‌دات، بوغونه: که ئیمه‌ رووی
خۆمان له‌سه‌رخاکی به‌ریپی یارداناره، به‌ ئومیدی شه‌وی یاری به‌سه‌رماندا بنی، که‌ر
به‌سه‌رماندا پروات کاریکی شایسته و چاکی کردوه، یاحه‌قی خوینی و ره‌وايه. یاحه‌قمان وایه
به‌و شه‌ره‌فه شاد بین که‌یار به‌سه‌رماندا پروات. دواجا واته: ئیمه به‌یه‌کجاری ته‌سلیمی شه‌ویاره
بووین هه‌رچیمان لی‌ده‌کات شایانه‌تی و ره‌وايه، لی‌رده‌دا خواجه باس له ته‌سلیم بوونی ته‌واوی
یه‌کجاری عاشقان و ره‌زامه‌ندیان ده‌کات بو‌یار و کرده‌وه‌کانی یاری حه‌ق.

۴- سیل است آب دیده و بر هر که بگذرد

گر خود دلش ز سنگ بود هم ز جا رود

ئاوی دیده لافاوه و به‌سه‌ر هه‌ر که‌سدا پروات / که‌ردلیشی له به‌رد بیت، له‌جی هه‌لی ده‌که‌نیت.
سیل: لافاو. بر هر که: به‌سه‌ره‌رکه‌سدا.

ز جا رود: له‌جی هه‌لی ده‌که‌نی، ده‌یله‌قینی، واته کاریگه‌ری له‌سه‌رده‌بیت و ته‌سلیم ده‌بیت.
کاریگه‌ری فرمیسیکی چاوان له کاریگه‌ری لافاو ده‌چیت، ئەولافاوه‌ی که‌ گاشه‌به‌ردی گه‌وره
و زه‌به‌لاح و جیگره‌کان له جی خۆیان هه‌لده‌که‌نیت و تیکیان ده‌دات. بۆیه خواجه ده‌لی:
فرمیسیکی چاوان لافاوه به‌سه‌ره‌رکه‌سیکدا هه‌لکات، هیئنده کاریگه‌ری له‌سه‌رده‌بیت
که‌ردلیشی له‌به‌رد بیت - هیئنده دل‌ره‌ق بیت - ده‌یولینی و یه‌که‌سه‌ر ته‌سلیم ده‌بیت.

۵- ما را به آب دیده شب و روز ماجراست

زان رهگذر که بر سر کوبش چرا رود

ئیمه شه‌و و رۆژ له‌که‌ل فرمیسیکی چاودا ده‌مه‌قاله‌مانه، که بوچی ئەوده‌چیت بوکۆلانی یار.
ماجرا: ده‌مه‌قاله و شه‌ر و شوپ.

فرمیسیکی که له‌چاوان ده‌باریت و ده‌بیتته لافاو به‌ره‌و گۆلانی یار و ره‌هگوزاری شه‌و
هه‌لده‌کات و ده‌چیتته جی ژوانی مه‌عشوق به‌لام ئیمه‌ی خاوه‌ن فرمیسیکی خۆمان توانای چونه ئەو
حه‌ره‌مه‌مان نییه. بۆیه شه‌و و رۆژ ده‌مه‌قاله و شه‌ر و شوپ‌مانه که بوچی ئەو به‌ته‌نیا ده‌چیتته
جی ژوانی مه‌عشوق و ئیمه ناتوانین برۆین.

۶- خورشید خاوری کند از رشک جامه چاک

گر ماه مهرپرور من در قبا رود

ههتاو رۆژهه‌لات له‌داخا (حه‌سوودیدا) یه‌خه‌ی داده‌پێ، گهر مانگی عه‌شق په‌روه‌ری من به‌جله‌وه تێپه‌ریت.

خاور: رۆژهه‌لات - شوینی هه‌لاتنی هه‌تاو. رشك: داخ، هه‌سوودی. چاك: كراوه، دپاو. مه‌رپور: عه‌شق په‌روه‌ر. درقبا رفتن: به‌جله‌وه رۆشیتن. واته: گه‌ریاری جوان و مه‌عشوقی نازه‌نین و عه‌شق په‌روه‌ری من خۆی ده‌رخات و به‌روات، یاخۆی نمایش بکات، هینده‌ جوان و نازداره‌ که هه‌تاوی رۆژهه‌لات له‌چاویدا هه‌یج نییه‌ و له‌حه‌سوودی و له‌داخا داده‌دریت.

۷- حافظ به‌کوی میکده‌ دائم به‌صدق دل

چون صوفیان صومعه‌دار از صفا رود

حافظ هه‌میشه‌ به‌راسته‌گۆیییه‌وه به‌روه‌مه‌یخانه‌ ده‌روات، هه‌روه‌ك سۆفییانی خانه‌قا به‌پاکییه‌وه به‌ره‌وخانه‌قا ده‌پۆن. به‌صدق دل: به‌راسته‌گۆیییه‌وه. صومعه‌دار: خانه‌قادار. هه‌روه‌ك چۆن سۆفییانی پاک به‌پاکییه‌وه به‌ره‌و خانه‌قا ده‌پۆن، حافظیش هه‌میشه‌ به‌راسته‌گۆیییه‌وه به‌ره‌و مه‌یخانه‌ی عه‌شق و مه‌عریفه‌ت ده‌روات.

غه‌زه‌لی دوو سه‌د و هه‌ژده‌به‌م:

به‌حری موخته‌سی هه‌شتی مه‌خبونی مه‌حزوف

(مفاعله‌ن فعلا‌تن مفاعله‌ن فعلا‌ن)

۱- چو دست در سر زلفش زخم به‌تاب رود

ور آشتی طلبم با سر عتاب رود

که‌ده‌ست له‌ سه‌ری زولفی بده‌م توپه‌ ده‌بیت و گه‌ر داوای ناشتی بکه‌م ده‌سته‌ده‌کات به‌ سه‌رزه‌نشتم.

به‌تاب رود: توپه‌ ده‌بیت (یاخود لول ده‌بیت).

آشتی طلبم: داوای ناشتی بکه‌م، ناشت ببه‌مه‌وه.

باسرعتاب رود: ده‌ست ده‌کات به‌عتابم، سه‌رزه‌نشتم.

(زلف) له‌ زاراوه‌ی عه‌رفانیدا حیجاب و په‌رده‌ی رووه، یاخود نه‌هینیه‌کانه، واته‌ کاتی که ده‌ست بجه‌مه‌نیو په‌رده‌ و نه‌هینیه‌کان یار توپه‌ ده‌بیت (گه‌ر به‌تاب رود به‌واتای توپه‌ ده‌بیت لیکده‌ینه‌وه) یاخود کاتی ده‌ست بجه‌مه‌نیو نه‌هینیه‌کانه‌وه، نه‌هینیه‌کان خۆیان ئالۆزتر ده‌بن (چونکه‌ لول بوونی پرچ نادیاره‌ و ئالۆزتر بوونی نه‌هینیه‌کانه) کاتی که داوای لیبووردن له‌م کاره‌شم ده‌که‌م که‌لیم ببووریت سه‌رزه‌نشتم ده‌کات و ده‌سته‌ده‌کات به‌عتابم.

۲- چو ماه نو ره‌ نظارگان بیچاره

زند به‌گوشه‌ی ابرو و در نقاب رود

وه‌ك مانگی تازه‌ به‌گوشه‌ی برۆ ری له‌ ته‌ماشاکه‌رانی بیچاره‌ ده‌گریت و له‌پاشاندا خۆی په‌نه‌ان ده‌کات.

نظارگان: ته‌ماشاکه‌ران.

درنقاب رود: نيقاب به‌روودا ده‌گرۆ، خۆی په‌نه‌ان ده‌کات.

له‌م به‌بته‌دا حافظ یاری له‌دوو بووردا (وجه) به‌مانگی تازه‌ چواندووه، یه‌که‌میان له‌ که‌وانه‌بیدا که‌ برۆ یاری له‌وه‌ده‌چی دووه‌میش له‌ زوو په‌نه‌ان بوونیدا چونکه‌ مانگی تازه‌ زۆر زوو ئاواده‌بیت و ته‌ماشاکه‌رانی له‌ سه‌یری تیرنابن.

ئه‌و ده‌لی: یار وه‌ك مانگی تازه‌ وایه‌ به‌برۆی که‌وانه‌یی ری له‌ ته‌ماشاکه‌رانی بیچاره‌ (عاشقانی بیچاره) ده‌گریت و تالانیان ده‌کات و یه‌کسه‌ریش خۆی ده‌شاریتته‌وه.

۳- شب شراب خرابم کند به بیداری

وگر به روز شکایت کنم به خواب رود

شهبان به بیداری شهبان حالم تیکددهات و گهر به روزیش شکات بکهم خوی له گیللی ددها. به خواب رود: خوی گیل دهکات، خوی ون دهکات.

شهبان بادهی عهشقی یار په ریشاخالم دهکات و تاسیپده خهو ناچیتته چاوانم، که سبهینی دهمهوی شکاتی هم حالته له یاربکهم - که شهوی عهشقی تو په ریشانی کردم - خوی گیل دهکات یاپه رده به رویدادهات.

له راستیدا هم بهیته و بهیتی پیشویش له جیلوهی جهمال ددوین که چرکه ساتیکه و له پر ون ده بیت و حالی عاشقان خراپتر دهکات.

۴- طریق عشق پر آشوب و فتنه است ای دل

بیفتد آن که درین راه با شتاب رود

ریگهی عهشق پر ناشوب و فیتنه یه هی دل، ههرکس لهم ریگهی ده به په له پروات دهکوی. بیفتد: دهکوی. باشتاب: به په له، به خیرایی.

ریگهی عهشق پر له ناشوب و فیتنه یه، سهبر و نارامیی ددوین و ههرکس به په له پروات به مهزل ناگات.

۵ - حباب را چو فتد باد نخوت اندر سر

کلاه دارینش اندر سر شراب رود

کاتی بلق ههوی فیزی کهوته سهر، گه ورهیی دهچی به شه رابدا.

حباب: بلق، بلقی سهرناو / شه راب (لیره دا شه رابه). فتد: بکه ویتته.

نخوت: فیز و خو به گه وره زانین، ته که ببور.

کاتی که شه راب ته کریتته پیکه وه بلق (که هیچ نین) ههوی فیز و خو به گه وره زانین بکه ویتته سهریانه وه و خو یان به گه وره بزاند دته قن و سهریان دهچیتته وه به نیتو شه رابه که دا و تیداده چن.

به کورتی: خواجه ناموژگاری دل و عاشقان دهکات که غرور و خو به گه وره زانین مایه ی تیاچون و له ده سندان گه وره یی و ناگادارین.

۶- گدایی در جانان به سلطنت مغروش

کسی ز سایه ی این در به آفتاب رود؟

گدایی به رده رگای یار به سه لته نهت مه فرۆشه، کهس هه یه که له سیبهری هم دهرگاوه بچیتته بهر خو ره تاوه؟

سلطنت: فه رمانروایی، سه لته نهت.

سایه: سیبهر.

آفتاب: خو ره تاو.

وهل هه همیشه خواجه گدایی به رده رگای مه عشوقی حهق به سه لته نهت دوور له وده رگایه ناگوریتته وه، چونکه به رده رگای یاری حهق به سیبهر یکی نارام ده زانیت و پایه یه کی مه حکه مه به لام له شوینه کانی دیکه دا نهو سیبهره نیبه و کهسی عاقلیش سیبهر به جی ناهیللی و بچیتته به ردهم خو ره تاوی سه لته نهت وه.

۷- دلا چو پیر شدی حسن و نازکی مغروش

که این معامله در عالم شباب رود

هی دل که پیر بویت، ئیدی لافی جوانی و ناسکی لی مه ده، چونکه هم مامه له یه (لاف لیدان) له جیهانی لاویدا ده کریت.

واته کاتی کرین و مامه له ی جوانی و ناسکی جوانیه وله پیریدا نه مانه مه فرۆشه چونکه کاتیان نه ماوه پاره ناکهن.

۸- سواد نامه ی موی سیاه چون طی شد

بیاض کم نشود و صد انتخاب رود

کاتی مره که بی نامه ی مووی رهش ته واو بوو، ئیدی سپیتی ته واو ناییتته وه گهر سه دجار ببیژی.

سواد: مره که ب (رهش). طی شد: ته واو بوو. بیاض: سپیتی.

انتخاب رود: ببیژی، گول چین کریت، هه لیبیژی.

واته کاتی مووه کان و مووی سپی بوون و مره که بی رهشیان ته واو بوو، ئیدی سپیتی ته واو ناییت و مووی سپی له سهرت نابری گهر سه دجار سپیبه کان لابه ریت (که جوانی رویش ناگه ریتته وه).

۸- حجاب راه نوی حافظ از میان برخیز

خوشا کسی که در این راه بی حجاب رود

حافظ په رده ی ریگهی تو ی له نیواندا ههسته (لاچ) خو شه کهسی که لهم ریگه یه دا بی په رده پروات.

از میان: له نیواندا.

برخیز: ههسته، لاچ.

حجاب: په رده، له زاراه ی عیرفانیدا هه رشتیک بیته مایه ی دبران له حهق و دوور خسته نه وه لهو به حیجاب ته دریتته قه لهم.

خواجہ جہستہ و بوونی خوی و دلہہ ستنی بہ دنیا بہ پیردہی سہر ریگہی کہ مال و بۆ لای
مہ عشوق چون دہ زانیٹ، بۆیہ حافظ تۆخوی پیردہی لہ و نیواندا لاجوو، خوش بہ حالی تہوانہی
کہ بہ بی پیردہ و بی دلہہ ستن بہ دونیا و شتہ کانی دیکہوہ ریگہی کہ مال تہی دہ کهن و بہرہ و
خودا دہرۆن.

غزہ لی دوو سہد و نۆزدہہہم:

بہ حری رہمہ لی ہہشتی مہخبونی مہ حزوف
(فاعلاتن فاعلاتن فعلاتن فعلن)

۱- از سرکوی تو ہر کو بہ مَلالت برود

نرود کارش و آخر بہ خجالت برود

ہہرکس لہ سہرکووچہی تۆ بہ دلتنہنگی بروات، کاری بہ نامانج ناگات و دواجار
(لہ کو تاییدا) خہ جالہت دہ بیٹ. بہ مَلالت: بہ دلتنہنگی، بہ دل پڑہنجای.

برود: بروات، بہ جیبی بہیللی، وازی لی بہیٹنی.

نرود کارش: کاری ناروات، کاری بہ تہنجام ناگات

بہ خجالت برود: خہ جالہت دہ بیٹ، شہرمہ زار دہ بیٹ، (یا خود بہ شہرمہ زاری دہ پروات).

خواجہ وازہینان لہ مہ عشوق و نازہہ لئسہ گرتن و خۆبہ کم نہ زانین لای تہو بہ مایہی
ریسواپی و شہرمہ زاری دہ زانیٹ و پیویایہ ہہرکس لہ بہر دہرگا و ناستانہی مہ عشوق
و کو لانی تہو پڑہنجی و بہ دلتنہنگی بہ تہو ناستانہی بہ جی بہیللی، جگہ لہوہی کہ
سہرہنجام بہ شہرمہ زاری دہ پروات و شہرمہ زاری بہ شی دہ بیٹ، لہ ہیچ کوپی دیکہ کاری بہ
تہنجام ناگات.

۲- سالک از نور ہدایت ببرد راہ بہ دوست

کہ بہ جایی نرسد گر بہ ضلالت برود

سالک لہ نوری ہیدایہ تہوہ ریگہ دہ باتہ لای دۆست، چونکہ گہر بہ گومرایی بروات بہ ہیچ
کوی ناگات.

برد راہ بہ دوست: ریگہی دۆست دہ دۆزیتہوہ، دہ گات بہ دۆست.

ضلالت: گومرایی، ون بوون

(سالک) ریبواری تازہی نیو ریگای پڑ ہہلمت و نشیوی عیرفانہ و گہر لہ خۆوہ بروات
ہہرگیز بہ دوست و مہ عشوقی حہق ناگات و ون دہ بیٹ بہ لام تہوشتہی کہ ری پیشاندہریہ تی و
ریگہی دۆستی پی نیشان دہ دات نوری ہیدایہت و دہ سترگۆییہ کہ لی رہدا تہ کری (مورشیدی
کامل) بیٹ یا خود نوری ہیدایہ تی نیلاہی.

۳- کام خود آخر عمر از می و معشوق بگیر

حیف اوقات که یکسر به بطالت برود

لهم ثاخری ته مه ندا له مهی و مه عشوق ثاره زووت تیرکه، حه یفه که ته واری کاته کان به بیته ده تیپه رن.

کام بگیر: به ثاره زوو بگه، ثاره زووت تیریکه، به ثاوات بگه.

آخر عمر: پیری، دوا دایی ته من.

حیف: حه یف. یکسر: هه موو، سه راپا. بطالت: بیته دهه، پوچ.

خواجه به خوی یا به سالک و عارف ده لی: گهر له لاویدا فرسه تی ثه رت نه بو که به ثاواتی دیرینه ی عاشقان بگه تی واته به مه بی مه عریفه ت و مه عشوقی شه زه لی بگه تی، شه واه فرسه تی بزانه و لهم پیریه دا پیمان بگه و ثاره زووت به جی بهینه، گهر سه رده می لاویت به بیته ده تیپه ریوه، باپیریت وانه بیته، چونکه حه یفه ته واری کات و ته مه نی مرؤف به بیته ده به سه ریچیت.

۴- ای دلیل دل گم گشته خدا را مددی

که غریب ار نبرد ره، به دلالت برود

ئه ی ریبه ری دلّه ی ونبوو، بوخاتری خوا هاوکاریه ک، چونکه گهر ریوار سه ری له ریگه ده رنه کرد، به ری نمای ده توانی بروات.

گم گشته: ونبوو. نبرده: سه ری له ریگه ده رنکرد، ری نه زانی، ونبوو.

دلالت: ری نمای، ری نوی.

ده لیلی دلّی ونبوو هه مان نوری هی دایه ته که مورشیدی کامله، خواجه لهم به یته دا وای هاوکاری ری نوی لیسه کات و ده لی: توکه ریبه ری دلّی و نبوی منی بوخاتری خوا یارمه تیبه کم بده و لهم ریگه یه دا هاوکاریم بکه، چونکه من غه رییم و غه رییش ریگه ی نیشتمان نازانیت به لام به پرسیار پرسیار و ری پیشاندان شه توانی بگاته وه به نیشتمان. تو ش هاوکاریم بکه تابگه مه وه به نیشتمانی ره سه نم.

۵- حکم مستوری و مستی همه بر خاتمت است

کس ندانست که آخر به چه حالت برود

برپاری مه ستوری و مه ستی هه مووی له سه ر هه ناسه بری کو تاییه، که سه نه یزانی که دوا یین جابه ج جزیکه ده روات.

مه ستوری: خو پاریزی ره مزی زوهد و بی گونا هییه.

مستی: مه ستی و گونا هباری که ره مزی عشق و عیرفانه (لیره دا مه ستوری و مه ستی به و اتای پاکی و گونا هباری هاتون).

خاتمت: کو تایی. نداست: نه یزانی.

حوکم و برپاری چاکه و خرابه یا خو پاریزی و گونا هکاری یا موسلمان و کافر برپاره که له کو تاییدا ده رده کری و مرؤف ناتوانی له سه ره تا وه برپاریدات که چاکه یا خرابه چونکه ره نگه عاقیبه ت جزیکه دیکه بیته و که سه نازانی که له دوا یین جاردا به ج جزیکه له سه رکامیان ده مریت.

له راستیدا هم به یته ره تدانه وی شه و رواله تییا نه یه که به ثاره زووی خو یان برپاری چاکه و خرابه به سه ر خه لکیدا شه دن.

۶- کاروانی که بود بدرقه اش حفظ خدای

به تجمل بنشیند به جلالت برود

کاروانیک که لوتف و پاریزی خودا به ری ده کات، به جوانی و رازاوه یی مه نزل ده خات و به شکو و جه لالیسه وه ده روات.

بدرقه: به ری کردن، راهنما، پشت و په نا. تجمل: رازاوه یی. جلالت: جلال، شان و شکو. هم به یته له نوسخه ی قزوینی، خلخالی و هتدا به یته دو وه، که پیته جیت شوینی شیاری هه ره به یته دو وه بیته، به هه رحال: خواجه پشت و په نای نیلاهی و لوتفی خوا به پاریزی ره ری کاروان و مایه ی جوانی و شکو شه ده زانیت وی پی وایه که کاروانیک به لوتفی نیلا هییه وه به ری بخریت، له هه رشوینی کدا مه نزل بجات به رازاوه یی ده بیته و که ده شووات به شکو وه ده روات.

۷- حافظ از چشمه ی حکمت به کف آور جامی

بوکه از لوح دلت نقش جهالت برود

حافظ له کانی حیکمه ته وه ثاوی به ده دست بهینه، به لکو به و ثاوه نیشانه ی نه زانی له له وحی دلّت بسریته وه.

چشمه: کانی، سه رچاوه. به کف آور: به ده دست بهینه.

بو: له کاری (بود) وه هاتوه به و اتای به لکو یا ره نگه، بگری. جهالت: نه زانی.

خواجه زانست و حیکمه ت به سه رچاوه ی سرپینه وه ی جهل و نه زانی ده زانی، بویه به خو ی ده لی: هه و لیده له سه رچاوه ی کانی عیلم و حیکمه ته وه قومه ثاوی به ده دست بهینه، چونکه شه و ثاوه کاریگه ری نه زانی له سه ردلان لاده بات.

دلی به مره‌کب چواندووه که له سه‌ری قه‌له‌مه‌که‌وه دیتته ده‌روهه، ئەو ده‌لی، من که سه‌یر ده‌که‌م که‌سی نام‌هی عه‌مه‌ل ره‌شتر له خۆم نابینم و شک نابهم و به‌مه‌ش له خه‌فه‌تدا دوو‌که‌لی‌ئێ ئاه و سه‌سه‌رتی دنیا له سینه و دل‌مدا په‌نگی خوار‌دۆت‌ه‌وه که‌چی نازانم چۆن ئەم دوو‌که‌لی‌ئێ خه‌فه‌ته‌ی دل‌م وه‌ک مره‌که‌بی قه‌له‌م ناگاته سه‌رم و نارۆی.

واته: من که له هه‌موان گونا‌ه‌بار‌ترم زۆر په‌شیمانم و ئاه‌ی سه‌سه‌رت هه‌له‌که‌شتم.

۷- مکن به چشم حقارت نگاه در من مست

که آبروی شریعت بدین قدر نرود

به چاری سوو‌که‌وه له منی مه‌ست مه‌روانه، چونکه ئاب‌رووی شه‌ریعه‌ت به‌م تۆزه (گونا‌هه) ناروات.

بدین: به‌م / به‌ ئەم. قدر: نه‌ندازه، تۆزه، هینده.

ئیمه‌ گه‌ر مه‌ستیش له واتا فیه‌هیه‌که‌یدا وه‌رگین ئەوا ئەو مه‌ستییه‌ش لای حافظ زۆر ناشیرین نییه و له خوار‌دنی مائی حه‌رام و ریای پێ‌باش‌تره و به‌ گونا‌ه‌ییکی چ‌کۆ‌لانه‌ی نه‌داته قه‌له‌م، به‌ زاهید یا هه‌ر که‌سیکی دیکه ده‌لیت: به‌ چاری سوو‌که‌وه سه‌یری منی باده‌نۆش و مه‌ست مه‌که‌ چونکه به‌م گونا‌هه بچ‌کۆ‌له‌یه ئاب‌رووی ئابین ناروات و ئابین هه‌ر به‌ گه‌وره‌یی ده‌می‌تێته‌وه.

ئهم به‌یتته دوو بۆ‌چوونی گه‌وره‌ی تێدا‌به‌ که‌یه‌که‌میان، مه‌ینۆشی و مه‌ستی له‌ چاو گونا‌هه‌کانی دیکه‌ی وه‌ک مائی ئەواقف و خه‌لکی خوار‌دن و ریا‌کاریدا تۆ‌ق‌ال‌یکه‌ وه‌ک ده‌لی:

باده‌نوشی که در روی دریایی بنود

به‌تر از زهد فروشی که درو روی دریاست.

غه‌زه‌لی (۲۶)ی عیوضی

ئهو‌ی دیکه‌شیان ئابین به‌ گونا‌هی موس‌لمانێ عه‌یب‌دار ناییت، ئەم بۆ‌چونه‌ی دوو‌هه‌م ته‌سلێکی زۆر بونیادییه و زۆرێک له‌و کێشانه‌ چاره‌سه‌ر ده‌کات که بۆ ئەو که‌سانه‌ دروست‌ده‌بیت که له‌ موس‌لمانانه‌وه سه‌یری ئابین ده‌که‌ن.

۸- من گدا هوس سرو قامتی دارم

که دست در کمرش جز به سیم و زر نرود

منی گه‌دا ئاره‌زووی به‌ژن گه‌وره‌یه‌ک ده‌که‌م که به‌ بی‌زی‌ر و زیو ده‌ستی هه‌یج که‌سیک نه‌خریتته که‌مه‌ری.

ده‌ست در کمر رفتن: ده‌ست خه‌ستنه‌ که‌مه‌ر، ده‌ست هه‌ینانه‌وه به‌ دەوری که‌مه‌ریدا، که‌مه‌ر گرتن.

خواجه له وه‌سفی خۆیدا که‌دایی به‌ بالای خۆیدا ته‌ب‌ریت به‌لام گه‌دایه‌ک که‌ عه‌زه‌تی نه‌فه‌سی هه‌یه و ئاواتی شتی گه‌وره‌ی هه‌یه، ئەو ده‌لی من که‌ گه‌دام ئاره‌زووم وایه‌ بگه‌م به‌ یاریکی به‌ژن‌ریکی وه‌ک دارسه‌رو که‌ هه‌ینده‌ جوان و شایسته‌یه که‌ هه‌یج که‌سیک ناتوانی به‌ بی‌ سه‌رفکردنی زی‌ر و زیو پێی بگات و ده‌ست بکاته ته‌له‌قی دەوری که‌مه‌ری.

له‌راستیدا خواجه که‌ لی‌ره‌دا خری به‌ گه‌دا داوه‌ته قه‌له‌م ته‌واو پێچه‌وانه‌ی گه‌دایانی دیکه‌، که‌دایی خواجه‌ سولتانی هه‌یناوه و گه‌وره‌ی کردووه.

۹- تو کز مکارم اخلاق عالمی دگری

وفای عهد من از خاطرت به در نرود

تۆ که له ره‌وشت به‌رزیدا جیهانیکی دیکه‌ی، دل‌نیام که‌ وه‌فای په‌یمانی منت له‌ یاد ناچیت. مکارم اخلاق: ره‌وشت به‌ری، ره‌وشت چاکی. عالمی دیگری: جیهانیکی دیکه‌ی.

از خاطرت نرود: له‌ به‌یرت نه‌چیتته‌وه. مگر (لی‌ره‌دا به‌ واتای) دل‌نیایی، هه‌رگیز.

خواجه باس له‌ گه‌وره‌یی و ره‌وشت به‌ری یاری هه‌ق و په‌یمانه‌کی خۆی ده‌کات که له‌ رۆژی ته‌سته‌مدا به‌ یاری داوه. به‌ یار ده‌لی: تۆ که له‌ ره‌وشت به‌ری و ته‌خلاق‌ی جواندا خۆت بۆ خۆت جیهانیکی دیکه‌ی جیاواز له‌ جیهانی به‌شه‌ریه‌ت و وه‌ک مرۆف‌بی وه‌فا و بی‌په‌یمان نیست، بۆیه دل‌نیام وه‌فاداری و په‌یمانی من (که له‌ رۆژی ته‌له‌ستدا په‌یمانی به‌ندایه‌تیم داوه) له‌ یاد ناکه‌یت و پادا‌شتم ده‌ده‌یتته‌وه.

له‌ نوسخه‌ی خاخالیدا له‌ بری وشه‌ی (مگر) (به‌در) هاتووه که‌ جو‌ره‌ بیرخه‌ستنه‌وه‌یه‌کی تێدا‌یه بۆ یار به‌لام له‌ زۆری نوسخه‌ دی‌رینه‌کاندا مگر هاتووه.

۱۰- به تاج هدهدم از ره مبر که باز سفید

چو باشه دربی هر صید مختصر نرود

به‌تاجی په‌پوس‌لی‌مانه‌ هه‌له‌م مه‌خه‌له‌تینه‌ چونکه‌ بازی سه‌پی وه‌ک واشه‌ نییه‌ به‌دوای هه‌ر نینچ‌ریکی بچووک‌دا بروات.

تاج هدهد: کلاویزه‌ی په‌پوس‌لی‌مانه، تاجی پوچ و بی‌که‌لک.

من از ره میر: له‌ری لام مه‌ده، هه‌له‌م مه‌خه‌له‌تینه، فریوم مه‌ده.

باشه: واشه، بالنده‌یه‌کی راو‌چیه‌ی که له‌باز بچووک‌تره و بالنده‌ی بچووک‌راوده‌کات.

دربی: بۆ، به‌دوای. صید مختصر: شکاری بچووک و بی‌که‌لک.

خواجه لهم بهیتهدا بهرامبهر به دونیا و له تاج و سهلته نه ته دونیا بیسه کان شه دوی، شه و دهستکه و ته دونیا بیسه کان به پاپوی په پوسلیماننه ته داته قه لهم که هیچ نییسه، خوشی به بازی سپی خاوهن که سایه تی و گوره یی ده زانیت، به دونیا دهلی من که وه بازی سپیم و به دوی شکاری مانا به رزه کانی ژیان و گوره بیسه کانه و هم به تاجی په پوسلیماننه یی فریوم مه ده، چونکه شه سهلته نه ته دونیا بیسه وه که شکاری بچووک و بی که لکن و بز بازی راو که نه نگیسه که شوین شه شکاره بچووکانه که ویت، واشهی نه فس نزم نییسه شوین هه رشکاریکی بچووک و بی که لک بکه ویت.

واته مرؤفی نزم شوین دنیا و سهلته نه ته دونیا بیسه کان ده که وی من که پوخته و کاملم و پیگه یشتوم به وشتانه فریو ناخوم.

له هندی نوسخه دا له بری (باشه) (کبر) هاتوه که له پروی ره وان بیژی و واتا بیسه وه له نگه.

۱۱- بیار باده و اول به دست حافظ ده

به شرط آنکه ز مجلس سخن به در نرود

شهراب بیته و یه که مجار بیده به ده دست حافظه وه، به مهرجی شه وهی که شه قسه یه له م مه جلیسه دهر نه چیت.

اول: یه که مجار. به در نرود: دهر نه چیت.

شه ساقی باده بهینه و یه که مجار بیده به دهستی منه وه با شهرابی عه شق بنوشم به لام به و مهرجهی که شه نهینی و سره پاریزین و کهس شه باسه نه باته دهر وهی شه مه جلیسه. وه که هه همیشه خواجه شهرتی نهینی پاریزی و نه در کاندنی رازی عه شق ده خاتهر وو.

غزه لی دوو سه د و بیست و به که م :

به حری ره مه لی هه شتی مه خبونی مه حزوف

(فاعلاتن فاعلاتن فعلاتن فعلن)

۱- هرگز نقش تو از لوح دل و جان نرود

هرگز از یاد من آن سرو خرامان نرود

هه رگیز وینهی تو له په رهی دل و گیاندا ناسرپته وه و هه رگیز شه سه رووی خه رماننه م له یاد دهر ناچی.

لوح: په ره. نرود: ناروات، ناسرپته وه. خرامان: خه رمان، به له نجه ولار.

خواجه به یار ده لیت: هه رگیز وینهی جوانی و جه مالی تو له په رهی دل و گیاندا ناسرپته وه و هه همیشه وینهی جوانی تو له دل و گیاندا یه و شه یاره به ژنرپک و بالا به رزه به له نجه ولاره م له بیر ناچیتته وه.

شه غزه له له هندی نوسخه ی دیرین و نویدا نه هاتوه و به غزه لی حافظ نه دراوه ته قه لهم، به لام له نوسخه ی شه سللی خلخالی (۸۲۷ ه.ق) دا هاتوه، هه رچه نده له نوسخه ی بادلیان (۸۴۳ ه.ق) پنجاب (۸۹۴ ه.ق) دا نه هاتوه، هه روه ها له ساغ کردنه وه نوییه کانی وه که خانلری و نیسار و سایه و محمد رضا جلالی نائینی، ل ۲۱۰ / ذهن و زبان حافظ و شاملو و عیوضی و هروی { دا نه هاتوه به لام له ساغ کردنه وهی (قه زوینی - غه نی، خرمشاهی و لاهوری و خطیب رهبر و مهدی معینیان دا (که شه سیانه ی دوابی شه رحی غزه له کانی) هاتوه و له گه ل شه وهی که د. خرمشاهی به یه کی له غزه له کانی خواجه ده زانیت و له (ذهن و زبانی حافظ) دا ره خسه ی نه هینانی شه غزه له له (حافظ شیرازی) ی (شاملو) ده گریت.

{ د. بهالالدین خرمشاهی، ذهن و زبان حافظ، چاپ هفتم ۱۳۸۰، انتشارات ناهید، تهران، ل ۲۱۱-۲۱۰}.

له ساغ کردنه وهی دیوانه که دا و له په راویزی شه غزه له دا نووسیویه تی ((نوسخه ی بادلیان و پنجاب - خلخالی - شه غزه له یان تیدا نییه)) شه غزه له له نوسخه ی (قزوینی - غنی و جاوید - خرمشاهی) دا هه یه. به لام له نوسخه ی (خانلری، نیساری، سایه، عیوضی) دا نه هاتوه، شه غزه له به هی (ناصر بخارایی دراوه ته قه لهم و به جیوازی زور که مه وه له دیوانه که یدا - که به هه ولی خوالیخوشبوو (مهدی دره خشان) ساغ کراوه ته وه - هاتوه

{د. بهالدین خرمشاهی - دیوان حافظ بر اساس نسخه‌ی خلخال (۸۲۷ ق) چاپ چهارم، ۱۳۸۲، انتشارات دوستان، تهران، ل ۲۲۴} .

له‌راستیدا ئەم غەزەلە چ لەرووی رووخسار و چ لەرووی ناوەرۆکیشەوێه رەسەنایەتی خواجە ی پێوێه دیارە بۆیە بە پێویستمان زانی ئێمەش بێنووسینەوێه.

۲- از دماغ من سرگشته خیال دهند

به جفایِ فلک و غصّهی دوران نرود

خەیاڵی دەمت لە میتشکی منی سەرگەرداندا بە ستمی فەلەک و خەفەتی رۆژگار دەرناییت. دماغ: میتشک، سەر، بیر.

دیسانەوێه خواجە باس لە ئیستیقامەتی خۆی لە سەر عەشقی یار دەکات و دەلی خەیاڵی دەمی تۆ ئە یار کە لە سەری من دایە و هەمیشە بیری لێ دەکەمەوێه بە هیچ شتی لە سەرم دەرنایچی و هیچ شتی ناتوانی لە سەرمی دەرکات نە ستمی گەردوون و نە خەفەتی دەوران و رۆژگار.

۳- در ازل بست دلم با سر زلفت پیمان

تا ابد سرنکشد وز سرپیمان نرود

لە ئەزەلدا دلم پەیمانی لەگەڵ سەری زولفتدا بەستووە، تا ئەبەد واز ناهینیت و پەیمان ناشکینی.

سر نکشد: واز ناهینیی، پەشیمان نابیتەوێه.

از سر پیمان نرود: پەیمان ناشکینی، پەیمان شکینی ناکات.

دلی خواجە هەر لە ئەزەلەوێه پەیمانی دۆستی و عەشقی لەگەڵ زولفی یاردا بەستووە، واتە هەر لە ئەزەلەوێه مەزۆف پەیمانی (الست) ی لەگەڵ زولفی یار (مەعشوق) دا بەستووە و هەتا هەتایە ئەم پەیمانی ناشکینی و لە سەر بەلینی خۆی دەمینیتەوێه، لێرەدا ئەم خۆراگرییە بۆ یار دووپات دەکاتەوێه. (وێه بەیتی دووهم)

۴- آنچه از بار غمت بر دل مسکین منست

برود از دل من وز دل من آن نرود

ئەوێه کە لە باری غەمتەوێه بەسەردلی هەژاری مەوێه گەر ئەم دلی من لە ناویش چیت ئەو لەدلم دەرناییت.

برود این دل من: ئەم دلی من تیاچیت / لەناوچیت / بەخت کریت.

له‌راستیدا له‌نوسخه‌ی خرمشاهی دا ئەم بەیتە بەم شێوێهێه:

هر چه بار غمت بر دل مسکین منست

برود این دل من وز دل من آن نرود

بەلام ئەم شێوێه ساغکردنەوێه جۆرە لیلیبەکی لە واتاکەدا دروستدەکات کە بەم شێوێه ((هەرچی جگە لە باری غەمت بەسەردلی هەژاری مەوێه، ئەم دلم بروت و ئەو شتە (باری غەمت) لەدلم دەرناییت)) جەنابی قزوینی - غنی بۆ رواندەوێه ئەم لیلیبە لەبری (این) ی میسراعی دووهم (ازی داناوێه د. مەهدی معینیان و خطیب رهبریش پەیره‌وییان لەم شێوێهێه کردووە) کە ماناکە ی بەم شێوێهێه: جگە لەباری غەمت هەرچی بەسەردلمەوێه دەروات و لەناوێه چیت و ئەوێه دەمینیتەوێه لە دلی مندا تەنیا باری غەم و عەشقی تۆیە.

ئێمە لێرەدا پەیره‌ویان لەشەرحی لاهوری کردووە کە مانایەکی گەلی قوولتر بە بەیتە کە دەبەخشیت. خواجە لێرەدا دان بە درێژخایەنی عەشقی یار لە دلی خۆیدا دەنیت و دەلی: هەرچی لەباری غەمی عەشقی تۆو لە دلمدا رواوێه هەمیشە لەدلمدا دەمینیتەوێه، تەنانەت کە ئەم دلم تیا دەچیت و فانی دەبیت یا دەمریت ئەو بەرەمە ی باری غەمت هەردەمینیت، ئەم بۆچوونە لەگەڵ بۆچوونی جۆنەیدی بەغدادیدا یەکدەگریتەوێه کە پیتی وایە عاشقان پاش مەرگیش لەو دنیا هەر بێرە کە نەوێه و لە فکری مەعشوقدان کە دەفرمووی ((التفکر فی الدارین لاینقطع)) {لاهوری، ج ۲، ل ۹۹۷}.

۵- آنچه آن مهر توام در دل و جان جای گرفت

که اگر سر برود از دل و ازجان نرود

خۆشەوێستی تۆ والەدل و گیاندا جیگیربووێه کە ئەگەر سەرم تیاچیت لەدل و گیاندا ناروات. آنچه آن مهر توام در دل و جان جای گرفت: جیگیر بوو. سەربرد: سەرتیاچی. لەراستیدا واتای ئەم بەیتە هەمان واتای بەیتی پێشووێه و دەلی: عەشقت بەشێوێهێه کە لەدلمدا جیگیربووێه کە هەرگیز تەنانەت بەمەرگی دەرناییت.

۶- گر رود از بی خوبان دل من معذور است

درد دارد چه کنم کز بی درمان نرود

ئەگەر دلم بە دوی جواناندا بروت، مەعزورە (بیانوی هەبە) چونکە دەردی هەبە و گەر بەدوی دەرماندا نەچیت چی بکات.

دەردی دل جیابوونەوێه لە مەعشوقی ئەو مەعشوقی کە لە جوانییەکاندا جیلوێه دەکات، دلی غەمدیدی عاشقانیش لەم دەردی دووریەدا جوانان بە دەرمانی فیراقی خۆیان دەزانن، ئەوان لەسەیری جوانییەکاندا جیلوێه جەمالی حەق دەبینن، بۆیە خواجە دەلی دلی من

دهرده‌داره و جوانانیش دهرمانی نهو دهردهن گهرئهم دهرده‌داره بروات بۆلای دهرمان بیانوی هیه و به‌خسراوه چونکه ههرده‌بی و ابکات و پیویسته بروات.

۷- هرکه خواهد که چو حافظ نشود سرگردان

دل به خوبان ندهد وز پی ایشان نرود

هرکس دهیوئیت وهک حافظ سرگردان نه‌بیئت، دل نه‌دا به جوانان و شوئینان نه‌که‌وئیت. دل ندهد: دل نه‌دات، عاشقیان نه‌بیئت.

نهم به‌یته - به‌بروای به‌نده - دوو جۆره لیکدانه‌وه هه‌لده‌گریئت.

۱/ پیکه‌هاته سینتاکسیانه‌ی به‌یته‌که نهو لیکدانه‌وه سونه‌ییه‌ی که ده‌گه‌یه‌نیئت که له شه‌رحه پیشووه‌کاندا هاتووه و نووسراوه: هرکس دهیوئیت وهک حافظ سرگردان نه‌بیئت، واز له جوانانی دونیایی و مه‌عشوقان به‌نیئت.

لیره‌دا بهو واتایه‌دیت که عه‌شق مرؤف سه‌رگه‌ردان ده‌کات و له ژیانی کۆمه‌لایه‌تی دایده‌بریت گهر نهم نامادییه‌ت تیدانییه دوی عه‌شق مه‌که‌وه.

یاخود له روه‌ی عیرفانییه‌وه که ره‌تکردنه‌وه‌ی هۆکار و په‌یوه‌ندییه‌کانی دهره‌وه‌ی مه‌عشوقی حه‌قه واته ره‌تکردنه‌وه‌ی به‌یتی پیشووه که عاشقی زاتی حه‌ق ناییت له په‌رده‌کان - جوانان - بروانیت و جه‌مالی حه‌قیان تیدا ببینیت به‌لکو پیویسته راسته‌وخۆ و بی‌په‌رده له جوانی حه‌ق بروانیت و له ئاودا سه‌یری مانگ نه‌کات به‌لکو چاو هه‌لپری بۆ ئاسمان.

واته: حافظ پییوایه سه‌یرکردنی نهو جوانییه‌کانی دیکه (دروستکراوه جوانه‌کانی حه‌ق) و گه‌ران به‌دوای جوانی حه‌قدا سه‌رگه‌ردانییه و نهو وایکردوه بۆیه نامۆژگاری ئیمه ده‌کات و ده‌لئی هرکسی دهیوئیت وهک من سه‌رگه‌ردان نه‌بیئت جگه له جوانی حه‌ق به‌دوای جوانییه‌کانی دیکه نه‌که‌وئیت .

۲/ به‌نده پییوایه که واتای پراگماتیکیانه‌ی به‌یته‌که نزیک‌تره له سیاقی گشتی و نه‌سلی غه‌زه‌له‌که و له‌م خوئندنه‌وه‌شدا خواجه به‌م رۆزانه دهیوئیت ئیمه زیاتر هان بدات بۆ شوئینکه‌وتنی جوانان. چونکه له به‌یتی پیشوودا نه‌وان به دهرمان ده‌زانی. لیره‌شدا به‌مایه‌ی سه‌رگه‌ردانی به‌پشت به‌ستن به‌به‌یتی پیشوو مانای نهم به‌یته به‌ته‌واری هاندانیتیکی پیچه‌وانه‌یه.

نهو ده‌لئی: گهر ده‌ته‌وی وهک حافظ سه‌رگه‌ردان نه‌بی مه‌گهر خواجه سه‌رگه‌ردان بووه‌تا ئیمه‌ی شوئینکه‌وته‌ی سه‌رگه‌ردان بین، نه‌مه راست لهو هاندانه‌ی نه‌چیت که زانایه‌ک ده‌لئی: گهر نه‌ته‌وی وهک من نه‌خوئنده‌وار بیت واز له زانست و زانیاری به‌یینه، مه‌گهر نه‌و نه‌خوئنده‌واره، گهر نه‌خوئنده‌واری زانایی بیت زۆریش به‌سووده.

له‌م روانگه‌یه‌وه من نهم به‌یته به‌هاندانی پیچه‌وانه‌ی پراگماتیکی ده‌زانم و خواجه - به‌ره‌چاوکردنی واتای گشتی غه‌زه‌له‌که و سیاقی گشتی هزری خواجه له مه‌سه‌له‌ی جوانی په‌رستیدا - به‌ئیمه ده‌لئی من سه‌رگه‌ردانیم تۆش گهر نه‌ته‌وی وهک من سه‌رگه‌ردان بیت - که‌نیم - شوئین جوانان مه‌که‌وه - واته شوئینان که‌وه - .

غزله‌لی دووسه‌د و بیست دووهم:

به‌حری موزاریعی هه‌شتی نه‌خره‌بی مه‌کفونی مه‌حزوف
(مفعول فاعلات مفاعیل فاعلن)

۱- ساقی حدیثِ سرو و گل و لاله می رود

وین بحث با ثلاثه ی غساله می رود

ساقی باسی سرو و گول و گولاله‌یه و ئەم باسه به شه‌راب نۆشین (سیانه‌ی غه‌ساله)
به‌رده‌وام ده‌بی.

حدیث می رود: باس ده‌کریت. حکیمان: به‌مخوره، به‌م شیوه‌یه.

ثلاثه ی غساله: سیانه‌ی پاک‌کهره‌وه، لای حه‌کیمه بی‌نانیه‌کان مه‌ینۆشی حه‌کیمانه سی
جۆره به‌لام به‌م شیوه‌یه: به‌بیانان سی پیکه که له سیانه‌ی پاک‌کهره‌وه (ثلاثه غساله) ناو
ده‌بریت و گه‌ده پاک ده‌کاته‌وه، نیوه‌روان، پاش خواردنیش پینچ پیکه که بۆ هه‌رسکردنی
خۆراک سوودی هه‌یه و پینجه‌ی هه‌رسکه‌ر (خمسه الهاضمه‌ی پی ده‌لین و پاشان نیوارانیش
حه‌وت پیک ده‌خۆنه‌وه که به حه‌وته‌ی خه‌وتوو (سبعه‌ النائم) ده‌دریتسه قه‌لم پروانه
{ خرمشاهی، حافظ نامه، ل ۷۷۴ - هروی، ج ۲، ل ۹۳۸ - لاهوری، ج ۲، ل ۱۲۹۵ -
خطیب ره‌بر، ل ۳۰۵ } له د. غنی یه‌وه هه‌لکراوه که له راغب اصفهانی وه‌ریگرتوه:
(گوتراوه که پیکه یه‌که‌م تینویتی ده‌شکینی و دووهم خۆراک به‌تام ده‌کات و سییه‌م ده‌روون
شادوومان ده‌کات و له‌مه زیاتر زیاده‌یه)).

لاهوری سه‌باره‌ت به سرو و گول و لاله و چۆنیه‌تی دانانی ئەم به‌یته داستانیکی
خه‌یالنامیزی گیراوه‌ته‌وه که له سه‌رچاوه‌کانیش نقلی کردوه له شه‌رحه‌کی لاهوریدا هاتوه:
(له (روضه السلاطین) دا هاتوه که سولتان غیاث الدین والی پنگال، که پاشایه‌کی گه‌وره و
ته‌ده‌ب دۆست بووه، ده‌لین وه‌زیریکی هه‌بووه به نیوی (غساله) وه که سی کوری هه‌بووه به
ناوی (سرو - گل - لاله) وه و هه‌میشه له گه‌ل سولتاندا بوون رۆژیکی به‌هار سولتان
ناهه‌نگیکی سازکرد، کاتی که له‌گه‌ل هه‌ر سی کوره‌که‌ی وه‌زیردا قسه‌ی ده‌کرد، ساقی شه‌رابی
هی‌نا به‌لام که بینی سولتان له‌گه‌ل نه‌وه سی کوره‌ی وه‌زیردا له گفتوگۆدایه هه‌لوسته‌ی کرد و
نه‌رۆبیش شه‌راب بگیریت و سولتانیش نیوه‌به‌یتی یه‌که‌می گوت (ساقی حدیث سرو و گل و
لاله می رود) به‌لام به‌یتی دووهمی بۆ نه‌هات به شاعیرانی ده‌ووربه‌ری گوت که‌سیان بۆیان

ته‌واو نه‌کرا تا نه‌وه‌ی که گوتیان شاعیریکی به‌ناوبانگ له شیراز هه‌یه سولتانیش په‌یکی بۆ
لای خواجه نارد و قاسیدیش پاش سالیکی به دیاری به‌خششی سولتان‌ه‌وه گه‌یشت و حافظ
به‌یته‌که‌ی ته‌واو ده‌کات و ئەم غه‌زله ده‌نووسیت { لاهوری، ج ۲، ل ۱۲۹۹ }.

له‌راستیدا ئەم داستانه خه‌یالنامیزه و له‌راستییه‌وه نریک نییه، هه‌رچه‌نده که له‌وه جۆره
به‌سه‌رهاته له کتیبه پینینه‌کان و ژیان و به‌سه‌رهاتی سولتان و خه‌لیفه و گه‌وره‌کاندا زۆر
به‌رچاو ده‌که‌ویت کتیبی (اغانی اصفهانی) به‌سه‌رهاتی زۆری له‌م جۆره تیدایه که زیاتر له
قسه‌ی سه‌ر زاری مروقی خۆش باوه‌ر و ساده‌ی نه‌وه سه‌رده‌مه‌وه وه‌ریگراون به هه‌ر حال ناکری بۆ
خاتری نیوه دپریک سولتانیکی گه‌وره دوو سی سالیکی چاوه‌ری بکات به‌لام هاتنی ناوی سولتان
غیاث الدین له کۆتایی به‌یتی غه‌زله‌که‌دا و هه‌ندی به‌یتی غه‌زله‌که‌ پشت ته‌ستوری ئەم
داستانه هه‌رچه‌نده خوالیخۆشبوو (د. غنی) پییوابه که ئەم سولتانه ناوی یه‌کی له
شازاده‌کانی ئال مظفره و سولتان به‌شیکه له ناوه‌که { غنی، نقل از هروی، ل ۲۹۴۳ }
خوالیخۆش بوو (محمد دارابی - قرن ۱۱) یه‌که‌مین رافه‌که‌ری شیعی حافظ - له شه‌رحی
ئەم به‌یته‌دا سیینه‌ی پاک‌کهره‌وه به سی پله له فه‌نای ریواری ریگی حه‌قدا داده‌نیت که فه‌نای
کرداری و فه‌نای سیفاتی و فه‌نای زاتی - ن - { حافظ نامه، ج ۲، ل ۷۷۵ }.

خواجه روو به ساقی ده‌لیت که باسی گول و گولاله و دارسه‌روه له‌راستیدا ئەمه یه‌کیکه
له ده‌برینه بی‌شومار و جۆراو جۆره‌کانی حافظ سه‌باره‌ت به به‌هار و لی‌ره‌شدا مه‌به‌ستی له‌وه‌یه
که کاتی به‌هاره و باسی گول و گولاله و سه‌رو له نارادایه و ئەم باسه‌ش به سیینه‌ی پاک‌کهره‌وه
به‌رده‌وام ده‌بی واته شادی به‌هار به شه‌رابی به‌بیانیه‌وه خۆش و به‌رده‌وام ده‌بی ته‌کری.

د. خطیب ره‌بر که گومانی نه‌وه داده‌نی که نه‌کری گول و گولاله و سه‌رو ناوی خواسترای
سی مه‌عشوق بن، له مانای به‌یته‌که‌وه دووره { ل ۳۶۱، خطیب ره‌بر، حافظ }.

به هه‌ر حال وه‌ک زۆریه‌ی غه‌زله عاشقانه و عارفانه‌کانی دیکه‌ی خواجه سه‌ره‌تا ساقی و
که‌شیکی به‌هاری عاشقانه‌ی عارفانه و مه‌یی به‌بیانینی عیرفانی / عاشقی ته‌دویت و
به‌رده‌وامی نه‌وه که‌شه به به‌رده‌وامی به یه‌که‌وه گری ته‌داته‌وه.

۲- می ده که نو عروس چمن حد حسن یافت

کار این زمان ز صنعتِ دلّاله می رود

مه‌ی بده چونکه تازه بووکی می‌رغوزار گه‌یشته ترۆپکی جوانی، نیستا نییدی کار له ده‌ست
کارزانی ده‌لال دیت.

حد: ترۆپک. حد حسن یافت: گه‌یشته ترۆپکی جوانی.

دلالة: ده‌لّان.

ده‌لّائی مسراعی دوهم هه‌مان (مهی) میسراعی یه‌که‌مه، بی‌گومان ده‌لّان شو ژنه‌یه ده‌لّائی ده‌کات، لی‌ره‌شدا (مهی — ده‌لّان) هوکاره بو به یه‌که‌گیشتنی عاشق و مه‌عشوق. خواجه ده‌لّائی: ته‌ی خاکی نیستا که به‌هاره و گوژ / یار (تازه بووکی گوژزار) که‌گیشتوتته‌ ترۆپکی جوانی و له‌ جوانترین شیوه‌دا خۆی رازاندوتته‌وه، شه‌را‌مان بده‌ری با مه‌ست بین و له‌ مه‌ستی عه‌شقدان به‌ خزمه‌تی یار بگه‌ین، چونکه‌ ته‌م مه‌یه و ده‌ک ده‌لّان وایه و عاشقان به‌ مه‌عشوقان ده‌گه‌یه‌نی‌ت.

۳- شکر شکن مثنونده همه طوطیان هند

زین قندِ پارسی که به بنگاله می رود

شه‌کر کرمن دهبین هه‌موو توتیبیه‌کانی هیند کاتی که ته‌م قه‌نده فارسییه دیته په‌نگال.

شکر شکن: شه‌کر کرمن. شیرین کلام: قسه شیرین.

قند پارس: شه‌کری فارسی (مه‌به‌ست له‌ شیعری خۆیه‌تی).

بنگاله: په‌نگال ناوچه‌یه‌که له‌ نیمچه دوورگه‌ی هیندیدا له‌ هیندستانی نیستادایه.

واته: کاتی که ته‌م شیعره فارسییه‌ی من که وه‌که شه‌کر شیرینه ده‌روات / یان خود دهبین بو هیندستان هه‌موو شاعیر و قسه‌زان و هه‌کیمه‌کانیان قسه‌شیرین و زمان شیرین دهبین، چونکه ته‌م شیعرا‌نه‌ی من هینده شیرین بکه‌ونه سه‌ر زارنیک شیرینی ده‌که‌ن.

ته‌م به‌یته پشتگیری له‌ رایه‌کی خوالی‌خوشبوو لاهوری ده‌کات. که له‌ سه‌ره‌تاوه تو‌مارمان کرد چونکه باسی په‌نگال و مه‌سه‌له‌ی شاعیران و هه‌کیمانی په‌نگال و شیرین که‌لامی ته‌وان و رو‌بیشتنی شیعری خواجه بو ته‌وی هه‌مووی به‌لگه‌ی بوونی قاسیدیکی له‌و شیوه‌یه‌ن، ره‌نگه‌ هه‌ر خودی ته‌م به‌یته بو‌بیتته نیله‌مامی ته‌و داستانه.

۴- طی مکان بین و زمان در سلوکِ شعر

کاین طفل یکشبه ره یکساله می رود

ته‌ی کردنی شوین و کات ببینه له‌ ره‌وتی شیعردا، که ته‌م منداله به‌ شه‌ویک ریگه‌ی سالی‌ک ده‌روات.

طی: ته‌ی کردن، برین. سلوک: ره‌وت. یکشبه: یه‌که‌شوه، به‌ شه‌ویک.

یکساله: سالی‌ک.

خواجه له‌م به‌یته‌دا باس له‌ کاریگه‌ری و زوو بلا‌بوونه‌وه‌ی شیعره‌کانی خۆی ده‌کات که به‌ زوویی به‌ دنیا‌دا بلا‌و دهبنه‌وه، به‌ره‌له‌وه‌ی که له‌ واتای به‌یته‌که بکوژینه‌وه له‌ چۆنیه‌تی خۆیندنه‌وه‌ی میسراعی دووه‌می به‌یته‌که ده‌کوژینه‌وه.

زۆربه‌ی خۆیندنه‌وه‌ باوه‌کان (کاین طفل یکشبه راه یکساله می رود) (طفل یکشبه) ن‌واته مندالی یه‌که‌شوه، واته یه‌که‌شوه سیفه‌تی منداله و له‌ (مضاف و مضاف‌الیه) ن‌د. خرمشاهی له‌ { ذهن و زبان حافظ} دا، ل ۱۵۳، چاپ هفتم، ۱۳۸۰، انتشارات زاهد، تهران، هه‌روه‌ها له‌ حافظ نامه‌شدا (طفل) و (یکشبه) ی لی‌کدی جودا کردوتته‌وه { واته (کاین طفل یکشبه راه یکساله می رود)}.

به‌لگه‌ی د. خرمشاهی بو ته‌م شیوه‌ خۆیندنه‌وه‌یه یه‌که‌م: په‌یوه‌ندی رو‌بیشتن و مندالی یه‌که‌شوه‌یه که ده‌لّی که‌سی چاوه‌روانی رو‌بیشتن له‌ مندالی یه‌که‌شوه‌ ناکات. دووه‌م: ته‌گه‌ر بشتوانی پروات ته‌م گرفته هه‌یه که ناوه‌لکاری رسته‌که ون ده‌بی‌ت، کاتی که ریگه‌ی یه‌که‌ساله ده‌برپیت به‌ چ کاتی‌ک ریگه‌ی یه‌که‌سال ده‌برپیت له‌راستیدا ته‌م خۆیندنه‌وه‌یه دوو به‌لگه‌ی دروستی هه‌یه که ته‌مانه‌ن:

۱ / له‌ نیوان (مکان و زمان و یکشبه و راه یکساله) دا لف و نشر (په‌یچان و کردنه‌وه‌ی) نارپک هه‌یه و له‌ نیوان (مکان راه یکساله و زمان و یکشبه) دا هه‌ماهه‌نگی هه‌یه، واته له‌ زه‌مانی یه‌که‌شوه‌دا مه‌کانی ریگه‌ی دریزی یه‌که‌سال ده‌برپیت. به‌م په‌یبه‌ش په‌یویسته له‌رووی ره‌وانی‌بیه‌وه (یکشبه) ناوه‌لکار بی‌ت نه‌که ناوه‌لناو.

۲ / له‌رووی واتاییه‌وه به‌ هو‌ی هاتنی (زمان و مکان) هه‌واتنی (یکشبه) له‌ شه‌رکی ناوه‌لناویدا له‌نگی دروستده‌کات و په‌یویسته ناوه‌لکار بی‌ت.

خۆیندنه‌وه‌که‌ی د. خرمشاهی له‌رووی کینشناسی یه‌وه‌ گرفتیکی هه‌یه چونکه به‌و خۆیندنه‌وه‌یه‌ی جه‌نابیان پرگه‌یه‌کی میسراعی دووه‌م که‌م ده‌بی‌ته‌وه.

هه‌رچۆن بی‌ت له‌ هه‌ردوو خۆیندنه‌وه‌که‌دا خواجه وه‌سفی شیعری خۆی ده‌کات که مندالی‌که‌ که‌چی له‌ ماوه‌ی یه‌که‌شوه‌دا ریگه‌ی یه‌که‌سال ده‌برپیت و ناویانگی ده‌گاته‌ شاران. خواجه ده‌لّی: سه‌یری ره‌وتی شیعره‌که‌له‌ ته‌ی کردنی زه‌مان و مه‌کاندا چهنده‌ خیرایه، ریگه‌ی یه‌که‌سال به‌ یه‌که‌شه‌و ده‌برپیت.

گوتراوه که‌ ماوه‌ی نیوان شیراز و په‌نگال ساله‌ ریبه‌که‌ بووه و خواجه مه‌به‌ستی له‌ مه‌یه بی‌گومان ته‌م رایه‌ش پشت ته‌ستورییه‌کی دیکه‌ی داستانه‌که‌ی (روضه سلاطین) ه.

۵- آن چشم جادوانه‌ی عابد فریب بین

کش کاروان سحر ز دنباله می رود

ته‌و چاوه‌ساحیرانه‌ی عابد فریودر ببینه که کاروانی جادووی به‌دوادا ده‌روات.

جادوانه: ساحیرانه، جادوگر ناسا. عابد فریب: عابد فریودر.

سحر: سیحر، جادوو. ز دنباله: به دواډا.

وهك همهمیشه خواجه له وهسفی چاوی یار و جادووگری تهو چاوهډا هیئنده به جادووگری دهزانیټ عابید و له خواترسهکان هه‌لده‌خه‌له‌تینی و فریویان ده‌دات، تهو چاوه که هیئنده جادووگر و سیحر بازه که سه‌رقافله‌ی ساحیره‌کانه و کاروانی سیحر به دوا‌ی تهودا ده‌رژن، یاخود ساحیره‌کان و کاروانی سیحری پیناگات و له پله‌ی دوا‌ی تهودا دین.

۶- از ره مرو به عشوه‌ی دنیا که این عجز

مکاره می نشیند و محتاله می رود

به‌ناز و عیشوه‌ی دنیا له‌پری لامه‌ده چونکه تهو پیره‌ژنه به مه‌کر و فریوه‌ده دانیسی و به حيله و فیلیک ده‌پروات.

از ره مرو: له‌پری لامه‌ده. عجز: پیره‌ژن، مه‌به‌ست دونیایه.

مکاره: به مه‌کر و فریوه‌ده. محتاله: ژنی حيله‌گر و فیلباز.

خواجه دونیا به پیره‌ژنیکی فیلبازی فریوه‌ده ده‌داته قه‌لهم — تهو جوړه ناونانه لای خواجه چهند جار دووباره بوته‌وه — که به مه‌کر و فریوه‌ده خو‌ی ده‌ده‌خات و له‌گه‌لت داده‌نیسی که‌چی به فروپیل و حيله ده‌پروات. بویه له‌گه‌ل تهو وه‌سغه‌دا ناموژگاری ده‌کات و ده‌لی: به‌ناز و عیشوه‌ی دنیا فریو مه‌خو و له‌پری راست لامه‌ده.

۷- باد بهار می وزد از گلستان شاه

وز ژاله باده در قدح لاله می رود

بای به‌هار هه‌لده‌کات له گولستانی پادشاه، له کاتیکدا که شه‌وم وهك شه‌راب ده‌کرټسه پینکی گولاله‌وه.

گلستان: باخی پر له گول. ژاله: شه‌وم.

لیره‌دا پیره‌کانی گولاله به پینکی شه‌راب چوینراوه و شه‌ومیش که به سه‌ر پیره‌کاندا ده‌تکی به شه‌راب، ده‌لی کاتی که شه‌رابی شه‌وم ده‌کرټسه پینکی گولاله‌وه — واته کاتی به‌ره‌به‌یان — بای به‌هاری له باخی رازوه‌ی پر له گولی پادشا - سولتان غیاث الدین - دا هه‌لده‌کات.

۸- حافظ ز شوق مجلس سلطان غیاث دین

غافل مشو که کار تو از ناله می رود

حافظ له شه‌وقی مه‌جلیسی سولتان غیاث الدین بی‌ ناگا مه‌به چونکه کاری تو به ناله مه‌یسهر ده‌بی.

سلطان غیاث الدین: سلطان غیاث الدین کوری سولتان ته‌سکه‌ندهر سولتانی په‌نگان، هاوسه‌رده‌می حافظ بووه که له سالی (۱۶۸۱) فه‌رمان‌په‌وایی په‌نگالی گرتوته ده‌ست. {ذبیح الله صفا، تاریخ ادبیات ایران، ج ۳، ل ۱۶۰۹} د. صفا، هه‌روه‌ها د. هروی له‌وه‌وه داستانی چوئیه‌تی دانانی تهو غه‌زه‌له‌ی به‌کورتی باسکرده‌وه که ئیمه له به‌یتی به‌که‌مدا به درټی باسمان کرد {صفا، ل ؟ - هروی ل ۹۴۳}.

لیره‌دا خواجه باسی مه‌جلیسی تهو سولتانه و ناره‌زووی شه‌وقی خو‌ی بو ته‌وی ده‌کات و پیسی وایه که به ناله‌ی شه‌وان و راز و نیاز تهو ناره‌زووی دټته دی و به‌وی ده‌کات.

غزه‌لی سه‌د و بیست و سی:

بهری موزاریعی هه‌شتی نه‌خره‌بی مه‌کفونی مه‌حزوف
(مفعول فاعلات مفاعیل فاعلن)

۱- ترسم که اشک در غم ما پرده‌در شود

وین راز سر به مهر به عالم سمر شود

ترسم که نه‌شک له غه‌می ئیمه پرده‌در بیت و ئم رازه سه‌ریه مؤره بیته قسه‌ی جیهان.
پرده‌در: پرده‌در، پرده‌ده‌لده‌ره‌وه، ناشکراکه‌ر. سر به مهر: سر به مؤر.
سمر: نه‌فسانه، قسه‌ی شه‌وان.

سمر شدن: قسه‌کردن له شه‌ودا، نه‌فسانه گوتن، بلا‌بوونه‌وه.

غه‌می عه‌شقی خواجه که غه‌می عه‌شقی حه‌قیقیه و له په‌یمانی نه‌زه‌لییه‌وه سه‌ره‌لده‌دات
و له‌لیددا شاراوته‌وه به‌لام چاو توانای پاراستنی ئم ناگره‌ی دلی نییه و به فرمی‌سکی چاوان
ناشکرا ده‌بیت.

خواجه ئم ترسه‌ی هه‌یه بویه ده‌لی نه‌ترسم نه‌شک له غه‌می ئیمه‌دا بیته پرده‌در
ناشکراکه‌ری رازی سه‌ریه‌مؤری غه‌می عه‌شقی ئیمه‌ی عاشقان و ئم رازه‌مان به‌جیهاندا
بلا‌ویته‌وه و بیینه بنیشته خۆشه‌ی سه‌رزاران.

له هه‌ندی نوسخه‌دا وه‌ک هروی، عیوچی دا له بری (در) (سر) هاتوه، که جیاوازییه‌کی
نه‌وتویان نییه، به‌لام (در) جوانتره و دروستتره.

۲- گویند سنگ لعل شود در مقام صبر

آری شود و لیک به خون جگر شود

ئه‌لین به‌سه‌بر به‌رد ئه‌بیته یاقوت و گه‌وه‌ر، ئه‌ری ئه‌بیت به‌لام به‌رنج و خه‌م خواردن ده‌بیت.
گویند: ئه‌لین. لعل شود: ئه‌بیته گه‌وه‌ر و به‌ردی به‌نرخ.

به خون جگر: به خوینی جگر، ئیدیه‌میکه به واتای رنج و عذاب کیشان و هیلاک بوون
له کاریکدا دیت.

((بوونه یاقوتی به‌رد))

دانا و زانایانی کۆن له‌و باوه‌ردا بوون که گه‌وه‌ر یا له‌عل که به‌ردیکی گرانبه‌هیه له
به‌ردی ناساییه‌وه به ده‌ستدیت، ئه‌مه‌ش له ئه‌نجامی تیپه‌رینی کاتیکی زۆر و له بارودخیکی

سروشتی تاییه‌دا که سه‌بر و نارامیی ده‌وی خواجه ده‌لی: کاتی ده‌لین گهر سه‌بر بکرنیت به‌رد
ئه‌بیته له‌عل راست ته‌که‌ن به‌لام گرفت له‌وه‌دایه ئم سه‌بر و نارام گرتنه رهنج و عه‌زایی زۆر
زۆره و زۆر نارپه‌حه‌ته.

ئه‌کری سنگ و له‌عل، قۆناعی خاوی و پوخته‌یی عارف بن، که سه‌بر مه‌رجی گه‌یشتنه به
مه‌به‌ست و پوخته‌یی، لیره‌دا خواجه زیاتر جه‌خت له گرانی و نارپه‌حه‌تی سه‌بر ده‌کاته‌وه،
هه‌رچه‌نده به‌ره‌مه‌که‌شی زۆر گرانبه‌ها و به قیمه‌ته.

۳- خواهم شدن به میکده گریان و دادخواه

کز دست غم خلاص من آنجا مگر شود

ده‌مه‌وی به گریان و هاواری شکاته‌وه برۆم بۆ مه‌یخانه چونکه بیگومان له‌وی من له ده‌ست
غه‌م رزگارم ده‌بیت

خواهم: ده‌مه‌وی. شدن: رویشتن. خواهم شدن: ده‌مه‌وی برۆم.

گریان: به‌گریانه‌وه. دادخواه: زۆلم لیکراو، شکات.

خلاص: رزگاری، نه‌جات.

مگر: مه‌گه‌ر - له زمانی فارسیدا سه‌ریاری رۆله‌کانی (مه‌گه‌ر) له زمانی کوردیدا رۆلی
ئاوه‌لکار جه‌خت‌کردنه‌وه و دنیایی ده‌به‌خشیت که لیره‌دا ئه‌و واتایه‌ی هه‌یه که له کوردیدا
به‌رامبه‌ر ئم واتایه‌ی مه‌گه‌ر - بی گومان.

وه‌ک هه‌میشه حافظ مه‌یخانه‌ی عه‌شق / مه‌قامی مونا‌جات به‌شوینی رزگاربوون له‌خه‌م و
خه‌فت ده‌زانیته، بویه له‌ناو زۆلم و خه‌فته‌ی دونیا ده‌لینت، ده‌مه‌وی به‌گریان و شکاتی
مه‌زۆمانه‌وه برۆم بۆ مه‌یخانه بکه‌ومه مونا‌جات له‌گه‌ل مه‌عشوقدا، چونکه دلتیام له‌وی له‌خه‌م
رزگارم ده‌بیت.

گه‌ر (مگر) له‌واتای مه‌رجیدا - هه‌مان واتای کوردی - به‌کاره‌ینراییت، ئه‌وا واتای
به‌یته‌که به‌م شیویه:

ده‌مه‌وی به گریان و شکاته‌وه برۆم بۆ مه‌یخانه، له‌هیچ کوی له‌غه‌م رزگارم نه‌بوو، مه‌گه‌رله‌وه‌ی
له غه‌م رزگارم بی.

۴- ازهر کرانه تیردعا کرده‌ام روان

باشد کزین میانه یکی کارگر شود

له‌هه‌ر لایه‌که‌وه تیری نزام هاویشتوه، به‌لکو به‌کێکیان کاریگه‌ریته (قه‌بوولیت).

کرانه: لا، که‌نا. کرده‌ام روان: هاویشتومه. کارگر: کاریگه‌ر.

خواجه لیتره‌دا باس له زوری نزا و پارانه‌وه‌کانی خوئی ده‌کات و ده‌لی له هه‌رگۆشه و لایه‌که‌وه تیریکی نزام هاویشتوو هه‌ر دوام کردوو، به‌لکو له‌م نیوه‌نده‌دا، له‌ نیو ئەم هه‌موو نزیاهه‌دا یه‌کیکیان قه‌بوولییت و کاریگه‌ر بیئت.

۵- ای جان حدیث ما بر دلدار بازگو

لیکن چنان مکن که صبا را خبر شود

ئهی گیانه‌که‌م لای مه‌عشوق باسی ئیمه‌ بکه، به‌لام وا مه‌که‌ سرره (سه‌با) خه‌به‌ردارییئت (بزانیئت).

حدیث ما: باسی ئیمه. بر: لای. بازگو: بگپه‌وه، باسی بکه. چنان: وا مکن: مه‌یکه، نه‌یگپه‌وه. خیر شود: خه‌ردارییئت، بزانیئت.

له‌ نوسخه‌ جیاوازه‌کاندا شیوه‌ی جیاوازی ئەم به‌یته‌ ده‌بینریت، که له‌ لاهوریدا له‌ بری (جان) (دل) هاتوو، هه‌روه‌ها له‌ (هروی) له‌بری (لیکن) (ما) هاتوو و له‌ ته‌وا‌ی نوسخه‌کان جگه‌ له‌ عیوضی له‌ بری (مکن) (مگو) هاتوو، ئەم شیوه‌ به‌نده‌ نووسیویه‌تی له‌نوسخه‌ی عیوضی وه‌رگپه‌وه.

لاهوری که (ای دل) هی‌ناوه‌ دل به‌ هۆکاری به‌رزه‌خی نیوان جه‌سته و خواوه‌ند ده‌زانیئت، بۆیه‌ خواجه‌ی مرۆڤ داوا له‌ دل ده‌کات که باسی ئیمه‌ی (عاشقان) لای مه‌عشوقی حه‌ق بکات تاوه‌کو به‌زه‌یی به‌حالمندا بیته‌وه.

به‌لام (ای جان) که‌سه‌که‌ نادیاره و نازاری خواجه‌ به‌کی ده‌لیت لای مه‌عشوق باسیبکات ته‌نیا ئەوه‌نده‌یه به‌ گیانه‌که‌م و ئەزیز نیوی ده‌بات. که لای مه‌عشوق باسی حالیان بکات.

وردی و بلندی به‌یته‌که له‌ میسراعی دووه‌مدایه که چۆنیته‌تی ده‌برینی قسه‌که و خه‌به‌ردار نه‌بوونی سه‌با له‌ بوونی (په‌یوه‌ندی سه‌با و مه‌عشوق) دا دوو لیکدانه‌وه‌ی جوان ده‌هینیتته‌ ناراه.

۱- سه‌با که مه‌حه‌رمی مه‌عشوقه و گشت سپه‌ده‌یه‌ک بۆنی خو‌شی ئەو بۆ شاعیر ده‌هینتی، ئیستا ئەم ده‌یه‌وی سه‌باش نه‌زانیئت، به‌م لیکدانه‌وه‌یه خواجه‌ ده‌یه‌وی گرنگی پاراستنی رازه‌که به‌ قاسید (ای جان) بلیت، پتی ده‌لی: باسی حالی ئیمه‌ لای مه‌عشوق بکه، به‌لام هینده‌ به‌نه‌ینی و ئەسپایی باسی بکه که‌ته‌نانه‌ت سه‌باش نه‌زانیئت که مه‌حه‌رمی رازی مه‌حه‌رمی یاره. واته‌ هینده به‌ ئەسپایی که‌ نزیکترین مه‌حه‌رمیشی نه‌زانیئت.

۲- سه‌با که قسه‌ هه‌لبه‌ست و بلاوکه‌ره‌وه‌ی نه‌ینسی و رازه‌کانی مه‌عشوقه و لای خواجه‌ بلاوکردنه‌وه‌ی بۆنی پرچی مه‌عشوق له‌لایه‌ن سه‌باوه ئەو ره‌خنه‌یه له‌سه‌با دینیتته‌ ناراه که سه‌با بۆن و رازه‌که به‌سه‌ره‌مه‌مواندا په‌خشه‌ده‌کات. له‌م روانگه‌وه - سه‌با - مانایه‌کی نینگه‌تیقی

(قسه‌ هه‌لبه‌ست و فره‌بلج) دراوه‌تی پاڵ. بۆیه خواجه به (ای جان) ده‌لی به ئەسپایی با سه‌با ناگادارنه‌بی چونکه سه‌با زۆربلییه و ئەم باسه به هه‌موو لایه‌که‌دا بلاو ده‌کاته‌وه.

۶- در تنگنای حیرتم از نخوت رقیب

یارب مباد آنکه گدا معتبر شود

له‌ خو‌به‌زلزانیی ره‌قیب زۆر سه‌رسامم، خوا نه‌کات گه‌دا به‌ناوبانگ بن.

تنگنا: شوینی ته‌نگ، ته‌نگه‌لان. حیرت: سه‌رسامی.

در تنگنای حیرتم: له‌ ته‌نگه‌لانی سه‌رسامیدام، واته‌ زۆر سه‌رسامم.

نخوت: خو‌به‌زلزاین، خو‌به‌رستی.

معتبر: به‌ناوبانگ، ده‌سه‌لاتدار و ده‌ستدار.

ره‌قیب ده‌رگاوانی مه‌عشوقه، که خو‌ی له‌ خویدا ده‌رگاوانی پشه‌یه‌کی زۆر ئابروومه‌ندانه‌ نییه، به‌لام ره‌قیب عاشقی داعیه‌داری هیچ له‌ باردانه‌بوو دنیا‌یه‌ک کبیر هه‌یه و - به‌م پله و پایه‌یه - که پله و پایه‌ نییه، فیز و خو‌به‌گه‌وره‌ زانیی هه‌یه، بۆیه خواجه ده‌لی زۆر سه‌رسامم له‌م فیز و ته‌کبوره‌ی ره‌قیب به‌ بی هیچ خو‌ی به‌ زل ده‌زانیئت، پاشان دوعا ده‌کات که: خوایه مرۆقی هیچ و سووک (گه‌دا) نه‌بیته‌ هیچ و ناوبانگ په‌یدا نه‌کات. واته‌ ره‌قیب به‌ بی هیچ ئاوا فیزی هه‌یه ناخۆ شه‌گه‌ر شت بیئت چی ده‌کات خوایه نه‌یکه‌ی به‌ هیچ.

لاهوری ره‌قیب به‌ بای سه‌با ئەداته‌ قه‌له‌م، به‌لام شه‌کرۆ ره‌قیب عاشقانی رواله‌تی، یا سو‌فیلکه‌ ریا‌بازه‌کان بن، به‌ بی هیچ عه‌شق و عاشقییه‌ک فیزیان هه‌یه، له‌ کاتی‌که‌دا له‌ ده‌رگای مه‌حه‌رمی مه‌عشوق ناودیو نه‌بوون.

۷- از کیمیای مهر تو زر گشت روی من

آری به یمن لطف شما خاک زر شود

له‌ کیمیای خو‌شه‌ویستی تووه‌ رووی من بووه‌ زیڕ، ئەری به‌ به‌ره‌که‌تی لوتفی تو خاک ده‌بیته‌ زیڕ.

کیمیا: زانستی ناسن و ته‌نه‌که و مادده‌ی تر کردنه‌ زیڕ و زیو.

زرگشت: بووه‌ زیڕ. یمن: به‌ره‌که‌ت. زر شود: ده‌بیته‌ زیڕ.

خواجه‌ عه‌شقی یار و لوتفی یار به‌ کیمیا ده‌زانیئت که ناسن و ته‌نه‌که و توخمی دیکه‌ ده‌کاته‌ توخمی گرانه‌ها ده‌لی: کیمیای عه‌شقی تو رووی منی کرده‌ زیڕ و به‌هۆی عه‌شقی تووه‌ من گه‌وره‌ بووم، میسراعی دووه‌م ته‌ئکید و جه‌خته له‌ سه‌ر ئەم واتایه: ئەری بیگومان به‌

بهره‌گه‌تی لوتفی تو (کیمیای لوتفت) من که خاکم دهمه زپر گه‌وره دهم، واته به عه‌شقی حه‌ق مرؤفی خاکی گه‌وره و بلند و به به‌هادهبی و وه‌ک زپری لی دی.

۸- بس نکته غیر حسن بپاید که تا کسی

مقبول طبع مردم صاحب نظر شود

جگه له جوانی پتویسته خالی دیکه‌ی زور هه‌بیت، تا که‌سینک بچیتته جینگه‌ی رهامه‌ندی خه‌لکی خاوه‌نرا. نهم به‌یتته یه‌کی لهو به‌یتانه‌ی که خواجه مهرجه‌کانی جوانی و په‌سه‌ندی که‌سینکی تیدا ده‌خاته‌پوو، که تیاپاندا جوانی دهره‌کی ناکاته مهرجی بنسچینه‌یی، لیره‌شدا ده‌لی: ته‌نیا جوانی مهرجی نه‌وه نیبه که که‌سینک بییتته جینگه‌ی رهامه‌ندی خاوه‌نرایان و عاقلان، به‌لکو جگه له جوانی خالی زور هه‌یه که پتویسته له که‌سینکدا هه‌بیت بو ته‌وه‌ی خاوه‌نرایان نه‌و په‌سه‌ند بکن.

۹- این سرکشی که کنگره‌ی کاخ وصل راست

سرها بر آستانه‌ی او خاک در شود

نهم به‌رزیه‌ی که پاساری کوشکی وه‌صل هه‌یه‌تی، سه‌ری زور له به‌ر دهرگایدا دهنه‌ خاکی به‌ر دهرگای.

سرکشی: به‌رزی، سه‌رکیشی. کنگره: پاسار. کاخ: کوشک.

خاک درشود: دهنه‌ خاکی به‌ر دهرگا و سه‌ره‌ری، دهمرن.

خواجه له بی نیازی مه‌عشوق ته‌دوی، نه‌و مه‌عشوقه‌ی که له کوشکی به‌رز و بلنددایه و وه‌سل و ژوان له‌گه‌ل نه‌ودا له کوشکیکی به‌رز و بلنددایه پاسار و هه‌سار به‌رز نه‌چی که چوونه ژووره‌وه بو ژوانی نه‌و مه‌حاله، بویه هینده‌ی عاشق له به‌ر دهرگادا چاوه‌پتپان کردوه که سه‌ریان بوته‌ته خاکی سه‌ره‌پتی به‌ر دهرگا، واته مردوون و سه‌ریان رزیوه و بوته‌ته‌وه به‌خاک، یاخود سه‌ریان خستوتته به‌ر دهرگا و ئاستانه‌ی یار تا به‌لکو ره‌حمیان پی بکات، که نهم لیکدانه‌وه‌ی دواپیان دروستتره به‌رچاوده‌گه‌وی.

واته: کوشکی ژوانی یاره‌پنده سه‌خت و به‌رزه که‌س به‌هه‌ولتی خوی پینی ناگات بویه عاشقان سه‌رده‌خه‌نه به‌رپیتی یار و له به‌ر دهرگایدا که‌وتوون تاره‌حمیان پی بکات.

۱۰- حافظ چو ناله‌ی سر زلفش به‌د ست توست

دم درکش ارنه باد صبا را خبر شود

حافظ ئیستا که نافه‌ی سه‌ری زولفی له‌ده‌ستی تو‌دایه، بیده‌نگ به، نه‌گه‌رنا بای سه‌با نه‌پینی ناشکرا ده‌کات.

دم درکش: بی دهنگ به. ارنه: نه‌گه‌رنا.

خواجه به‌خوی ده‌لی: توکه ده‌زانی سه‌با زور زور نزیکه له‌ه‌ره‌می یار و گه‌رنه‌پینیبه‌ کیشی بزانیته یه‌کسه‌ر بلاوی ده‌کاته‌وه.

ئیستا که سه‌رکه‌وتوو بوویت و سه‌ری زولفی یار که‌نافه‌ی پر له‌میسکه که‌وتوه‌ته ده‌ست و به‌مه‌رامی خوت گه‌یشتوویت بی دهنگ به، نه‌گه‌رنا سه‌با ده‌زانیته و نهم نه‌پینیبه به‌هه‌موو لایه‌کدا بلاوده‌کاته‌وه‌و په‌رده‌له‌سه‌ر رازه‌کته لاده‌دات.

له‌پاستیدا نهم به‌یتته و ته‌نانه‌ت نه‌سه‌قی گشتی غه‌زه‌له‌که‌ش جه‌ختکردنه‌وه‌ی ناشکراو و راسته‌وه‌خویبه له‌پاراستنی نه‌پینی نیوان عاشق و مه‌عشوق و هو‌ی به‌رده‌وامی نه‌و عه‌شقه. که حافظ و زوریه‌ی عارفه‌کان جه‌ختی له‌سه‌ر ده‌که‌نه‌وه به‌مه‌رجی به‌رده‌وامی نیلاهی ده‌زانن.

شه‌رحی عیرفانی به‌یتته‌که له (نافه‌ی سرزلف) دا قه‌تیس ده‌پیتته‌وه که بریتیه له بو‌نی سیفاتی نیلاهی.

واته ئیستا که‌تو به‌سیفاتی نیلاهی ئابروومه‌ند بوویت بیده‌نگ به و بلاوی مه‌که‌ره‌وه.

غەزەلى دوو سەد و بىست و چوار:

بەحرى رەمەلى ھەشتى مەخبونى مەحزوف
(فاعلاتن فعلاتن فعلمن)

۱- گرچه بر واعظ شہراين سخن آسان نشود

تا ربا ورزد و سالوس مسلمان نشود

گەرچى ئەم قەسەيە لاي و اعيزى شار ئاسان نىيە، تا رىبابازى و فرىودەرى بکات موسلمان نايىت.
تا ربا ورزد: رىاکارى بکات. سالوس: زمانلوسى، بەزمانى لووس خەلکى

فرىودان، فرىو.

لېرەدا خواجه رەخنە لەواعيزى شار - واتە كۆلكە مەلای فرىودەرى زمانلوسى خۆ بەخواناس پيشاندر كه خەرىكى رىاکارى و فرىودانى خەلکەبەناوى نايىنەوہ - دەگرىت و دەلئى: گەرچى ئەم قەسەيەى من دەیکەم لە سەرشانى و اعيزى شار ئاسان نىيە، بەلکۆ لەسەر شانى گرانه و پىي ناخۆشە بەلام بەم شىوہيە خەرىكى رىابازى و فرىودانى خەلکى بىت، موسلمان نىيە موسلمان بوون واتە راستگويى و سەرراستى، نەوہك ربا و فرىودان.

۲- رندى آموز و کرم کن که نه چندان هنراست

حیوانى که ننوشد مى و انسان نشود

فېزى رەندى بىه و بەخشندەبە، چونکە ھونەرئىكى زۆر نىيە كەحەيوانى مەى نەنۆشئىت و نەبئىتە مرۆفئىش.

آموز: فېرە. كرم کن: بەخشندە بە، كەرەمت ھەبئىت.

لەئاستى سەرەوہى بەيتەكەدا و واتای نزيكى (حەيوانى مەى نەخواتەوہ و نەشەبئىتە مرۆف) بەم شىوہيەيە:

خو بە واعيزى شار دەلئى واز لەفرىو و ربا بئىنە و فېزى ژيانى رەندى - واز ھىنان لە غەير خوا - بىه چاکەكار و بەخشندەبە. چونکە ھىچ ھونەرئىكى گىرنگ نىيە كە گياندارئىك (قۆناغى مرۆف پيش گەيشتن بە مانا بالاکانى ژيان و مرۆفایەتى) مەى - كەلامى واعيز خواجه خراپە - نەخواتەوہ و كەچى نەبئىتە مرۆف ھەموو خراپىيەكەى كە بکات. واتە ئەى واعيز كە تۆ بەردەوام دەلئى مەى خراپە و مەى ناخۆيتەوہ - ئەلبەت مەى خۆشەويستى و عەشقى ھەقە - ئەى بۆچى نايىت بەمرۆفى چاك و ھەر خەرىكى ربا و زمانلوسيت.

لەئاست قوولئى بەيتەكەشدا و لە واتای دوورى حەيوانى مەى نەخواتەوہ و نەشەبئىتە مرۆف) بەم جۆرەيە:

وہك گوتمان (حیوان) قۆناغى بەر لەپىنگەيشتنى مرۆفە لەپووى مانا بەرزەكانەوہ، ئەو مانا و چەمکانەى كەبەردەوام لەجىھانى فرىشتەى نزيك دەكاتەوہ و لەجىھانى حەيوانى دوور دەخاتەوہ.

لېرەدا خواجه واعيزى بەمرۆفى قۆناغى حەيوانى دەزانئىت. بۆيە پىي دەلئى ئەى واعيز مانەوہ لەقۆناغى حەيوانيدا و گەشەنەكردن بۆ بلندى (كەسى كە مەيى موحىبەت نەخواتەوہ و نەبئىتە مرۆف) نازايەتى نىيە، بۆيە تۆ گەردەتەوى ھونەرت ھەبئىت فېزى رەندى بىه روو لە غەيرى مەعشوقى ھەق و ھەرگىرە و چاکەكار و بەخشندەبە. چونكە ئەم دوو سىفەتە و خواردنەوہى شەرابى عەشقى ئىلاھى مرۆف گەورە دەكات و لەقۆناغى حەيوانىيەوہ دەيگەيەنئىتە قۆناغى مرۆفى.

لەروانگەى عىرفانىشەوہ واتای بەيتەكە دەبئىتە:

ئەى واعيزى خۆپەرست تۆ فېزى رەندى بىه كەرەندى روو و ھەرگىرەنە لە ھەرچى شتى غەيرى مەعشوقى ھەقە و بەخشندەبە، كەبەخشندەبىش فېداكردنى خودە لەپىناو زاتى ھەقدا ھەرەھا مەيى موحىبەتى ھەق بۆجۆرەوہ و خۆت بەقۆناغى مرۆفبوون بگەيەنە چونكە نازايەتى نىيە كە مرۆف ھەر لەقۆناغى حەيوانيدا بئىنئىتەوہ و مەيى موحىبەت و عىرفان نەخواتەوہ.

لەھەندى نوسخەدا لەبرى (ننوشد) (بنوشد) ھاتووە، لەگەل ئەوہى لەنوسخە باوەرپىكراوكاندا شىوہى يەكەم ھاتووە، بەلام گەر (بنوشد) بئىت واتاكە دەبئىتە كەسى كە مەى بخواتەوہ و كەچى نەشەبئىتە مرۆف، واتە ھەر بەقسە لەعەشق بدوئىت و كاريگەرى لەسەرى نەبئىت.

۳- گوهر پاک ببايد که شود قابل فيض

ورنه هر سنگ و گلى لؤلؤ و مرجان نشود

پىوئىستە گەوھەرى پاك ھەبئىت تابتوانى فەيز بگريئە خۆى، ئەگەرنا ھەر بەرد و كلئىك نايئىتە لونلوى (مروارى) مەرجان.

فيض: لافاوى بەرەكەت و رەجمەتى ئىلاھى.

خواجه لەبەردەوامى قسەكانى لەگەل واعيزى شاردا دەلئى: فەيزى ئىلاھى بەگەوھەر و فېترەتى پاك ھەيە و گەرمرۆف گەوھەرى پاك نەبئىت توانای وەرگرتنى فەيزى ئىلاھى ناگرئىت تاگەورە بئىت ھەرەكەت چۆن ھەموو بەرد و كلئىك نابنە ياقوت و مەرجان.

واته پتویسته مرؤف بۆ گۆران به ره و چاکی خاوهن نامادهیی خودی بیّت و گهرنهم نامادهیییه نه بیّت توانای گۆرانی نییه: له راستیدا خواجه دهیهوی به کنایه و درکه به واعیز بلایت تو نامادهیی بوونه مرؤفی کاملت تیدا نییه باهر شت بزانیّت.

۴- اسم اعظم بکند کار خود ای دل خوش باش

که به تلبیس و حیل دیو مسلمان نشود

ئهی دل دلخۆش به چونکه گهرهترین ناوی خوا (اسم اعظم) کاری خۆی دهکات و به خۆگۆرپن و فریوکاری دیو نابیتته موسلمان.

اسم اعظم: گهرهترین ناوی خوا، که له نیو زانا یاندا به شاراوهدیی ماوه تهوه تا نیستا یه کلانه بوتهوه هه ندیک به الله یا الله اکبر یا حی و قیوم ی ته ده نه قه له م.

تلبیس: خۆگۆرپن. حیل: فر و فیله کان (کۆی فر و فیله - حیل).

له راستیدا ساغکردنه وهی ئەم بهیته له نیو حافظ ناس و لیکۆلهر و رحنه گره گهره کانی ئیراندا مقۆمقۆ و لیدوانی زۆری هیناوه ته نارا و بوونه ته دوو دهسته هه ردهسته یه کۆمه لیک به لگهی بۆ سه لماندنی رایه کانی خۆی هیناوه ته وه ئەو جیاوازییه ش له (مسلمان نشود) سلیمان نشود) دایه، واته موسلمان دیو و سوله یان بوونی دیو. به ره وهی که له رای دهسته جیاوازه کان بدوین به نده پروام وایه که به لگه و رای هه ردوو دهسته که رازیکه رانه یه و قه ناعه ت به خۆینه ر ده هینن له سه ر راستی هه ریه که یان، بۆیه پتویسته پشت به هۆکاریکی دیکه ی جگه له لایه نی واتا ببه ستین. که نه ویش هاتنی شیوه یه کیان و نه هاتنی شیوه یه که ی دیکه یانه له زۆرینه ی نوسخه دیرینه کاند (ببگومان - درعباس زریاب خوئی - ناماژه به م بنه ما زانستییه دهکات) {حافظ نامه، ج ۲، ل ۷۸۴}.

له سه ر ئەم بنه مایه که سه یری نوسخه دیرینه کان بکه ین ده بینن له کۆی هه شت نوسخه ی دیرینی نیوان سالانی (۸۱۳) کۆچی تا (۸۲۷) ی کۆچیدا واته پاش چاره که سه ده یه که تا سی سال له کۆچی دوا ی حافظ - له حه وت نوسخه یاندا ئەم غه زله هاتوو و له نوسخه ی کتیبخانه ی ناسه فییه ی حیدرئابادی هیندستان (۸۱۸) دا نه هاتوو، له کۆی ئەو حه وت نوسخه یه شی که ئەم غه زله یان تیدایه له پیننج نوسخه ی سالانی (۸۱۳، ۸۱۹، ۸۲۲، ۸۲۴، ۸۲۵) دا که دیرینه ترین نوسخه کانی دیوانی حافظن (مسلمان نشود) هاتوو، له دوو نوسخه ی سالانی (۸۲۱، ۸۲۷) دا (سلیمان نشود) هاتوو له دیوان {حافظ براساس هه شت نوسخه ی کامل کهن، مؤرخ سالهای ۸۰۳-۸۲۷ هجری قمری + تدوین و تصیح، د. رشید عیوضی، تهران ۱۳۷۶ انتشارات امیر کبیر ص ۲۴۶}.

به م پتیه (مسلمان نشود) شیوه ی ره سه نتر و دیرینه تر به یته که یه .

ئهو به پزانه ی به (سلیمان نشود) مانایان کردوو ته وه (د. عیوضی، لاهوری، خلخالی، پژمان مختیاری، هومن، د. هروی، دشتی، لیموده ی... ن) به لام (قزویی، خانلری، خرمشاهی، اردشیر بهمنی، د. شفیع کدکنی، احمد سمیعی، عباس زریاب خوئی) که - وه ک ناماژه یان پیدایه - زیاتر له سه ر بنه مای نوسخه ی ره سه ن و دیرینه ساغی کردۆته وه - که د. خرمشاهش ناماژه ی به م حاله ته داوه - به پزده کانی دیکه به لگهی واتایان کردۆته پشتیوانی رایه کانیان.

واتای به یته که بریتیه له: ئهی دل دلخۆش حال به و دلخۆش به چونکه بوونه سوله یان/موسولمان ناوی پیروژ (پشتیوانی حه ق و هیدایه تی نیلاهی) پتویسته و هه ر دیو و ناکه سیک (که له ره دا مه به ستی واعیزی به یته کانی پتیشوه) به خۆگۆرپن و فر و فیله ناتوانی بیته موسلمان/ سوله یان.

واته: ئهی دل کاتی واعیز خه لگی خۆی به موسلمان و پساو چاک ده خاته روو ناره حه ت و دلگران مه به، چونکه ئهو ته سللی مه سه له که (پیروژترین ناوی خوا و هیدایه تی ته وه) ی لا نییه و ته مپۆ و به یانی ریسوا ده بیّت چونکه به بی ئهو ناوه دیو نابیتته موسلمان/ سوله یان.

ئیتتا له به لگهی هه ردوو دهسته که ده دوین:

دهسته ی یه که م (سلیمان نشود) به راست ده زانن به لگه یان چیرۆکی حه زه تی سوله یان و دزینی ته نگوستیله که یه تی له لایه ن دیوه وه بۆ ته وه ی خۆی سوله یان پیشان بدا و ده سه لات بگریته ده ست به لام چونکه (اسم اعظم) ی نه زانی (که نه پینی پیغه مبه رایه تی و هیز و ده سه لات ی حه زه تی سوله یان بو) فر و فیله که ی سه ری نه گرت و نه بوو. واته: ئهی دل دلخۆش و دلنیابه چونکه گهره ترین ناوی خودا کاری خۆی دهکات و دیو (ببه رگی سوله یان و ته نگوستیله ی پی بیّت) به فر و فیله و خۆگۆرپن نابیتته سوله یان ئەم دهسته یه له که ل ته وه ی که پینان وایه (مسلمان نشود) له پرووی واتاوه له نگه، له پرووی قافییه شه وه به له نگه ده زانن چونکه قافییه که ی دوو باره بوونه وهی قافییه ی به یته یه که مه.

به لام **دهسته ی دووهم** - به تاییه تی د. خرمشاهی - ئەم دوو باره بوونه وه یه به تاسایی ده زانیّت و پینی وایه که حافظ زۆر خۆی له م دوو باره بوونه وه یه نه پاراستوو و هه ندی جاریش نه وه ک هه ر ته نگ و ناشیرین نییه به لکو بووه ته مایه ی جوانی به یته که و واتا که، د. خورده مشاهی له حافظ نامه دا نووسیویه تی له غه زه لیاتی حافظدا زیاتر له حه فتاجار قافییه دوو باره بووه ته وه. {حافظ نامه، ج ۲، ل ۷۸۵}.

له لایه‌نی واتاشه‌وه ئه‌م ده‌سته‌یه له‌و پر‌وایه‌دان که ئه‌م به‌یت‌ه ناماژیه به فه‌رمووده‌ی موسولمان بوونی جنۆکه و شه‌یتانی مرۆف، چونکه هه‌ر که‌سیک دیۆ / شه‌یتانی خو‌ی هه‌یه و پی‌غه‌مبه‌ر ﷺ ده‌فه‌رمووی: ((مامنکم من احد الا وله شیطان، قالوا وانت یارسول الله ؟ قال: الا ان الله اعافنی فاسلم فلا یأمر الا بالخیر)) یاخود: ((إِنِّي أَسْلَمْتُ شَيْطَانَ نَفْسِي بِيَدِي)).

واته: هه‌ریه‌کی له ئیوه شه‌یتانیکی هه‌یه، گو‌تیان تو‌ش ئه‌ی پی‌غه‌مبه‌ری خواﷺ؟ ده‌فه‌رمووی: به‌لی، به‌لام خوا یارمه‌تی داوم موسولمان بوو، جگه له‌خیر فه‌رمان به‌هیچی تر ناکات)) یاخود ((من خۆم شه‌یتانی نه‌فسی خۆم موسولمان کردوه)).

به‌م پی‌هه‌ش واتای به‌یت‌ه که ده‌بیته: ئه‌ی دل‌ی خو‌شحا‌ل به‌و خه‌فه‌ت مه‌خۆ له‌وه‌ی که‌واعیز واخۆی به‌چاک ده‌رده‌خات چونکه شه‌یتان / دیۆ به‌فریوکاری موسولمان نابیت و ئه‌وه (اسم اعظم) ه که‌کاریگه‌ری خو‌ی ده‌بیته.

جگه له‌م فه‌رمووده‌یه ده‌سته‌ی دووم به‌لگه‌ی شیعی‌ی فارسی پێش سه‌رده‌می حافظ یان هی‌تاوه‌ته‌وه که باس له‌موسولمان بوونی دیۆ / شه‌یتان ده‌کات بۆ ئه‌مونه:

(ناصر خسرو)

آن دیو را که در تن و جان من است

باری به تیغ عقل مسلمان کنم

شیخ احمد رومی (معاصر مولوی)

محمد گفت دیوانه رکف من

مسلمان شد اگر فرنگ‌باک

{رحیم ذالنون، ص ۱۸۱، گزیده‌ی غزله‌ی حافظ، نشر قطره، چاپ او‌ل سال ۱۳۸۰، تهران}

از اسلم شیطانی شد نفس تو ربانی

ابلیس مسلمان شد، تا بادا چنین بادا

مولوی

حافظ نامه، ج ۲، ص ۷۸۳

به‌نده پێماویه به‌لگه‌یه‌کی دیکه‌ی چه‌سپاندنی (مسلمان نشود) لایه‌نی ره‌وانبێژییه، چونکه خواجه هه‌میشه هه‌ول‌ی دوورخسته‌وه‌ی مانا نزیکه‌کان و چه‌ند ره‌هه‌ندکردنیان ده‌دات.

لی‌ره‌دا راسته له‌رووی نه‌سه‌قی گشتی به‌یت‌ه‌که‌وه گه‌ر (سلیمان) بیت ری‌کتره به‌لام ئه‌مه ئه‌و نه‌سه‌قه‌یه که ئی‌مه جوانیی تی‌دا ده‌بینن و خواجه هه‌میشه له‌وه‌ه‌ول‌ه‌دا بووه که جوانییه‌کانی ئه‌ودو ئه‌م نه‌سه‌قه ده‌ره‌بێنی هه‌ر بۆیه بۆ دوورخسته‌وه‌ی بی‌ری ئی‌مه‌ش بی‌

له‌و نه‌سه‌قه باوه و بۆ تی‌که‌لاو‌کردنی هه‌ردوو مه‌سه‌له‌که‌ش ئه‌م کاره کراوه، واته ئی‌مه له‌خویندنه‌وه‌ی میسراعی یه‌که‌مدا چاره‌روانی (سوله‌یمان) ده‌که‌مین له‌به‌یتی دووه‌مدا به‌لام خواجه به‌ نا‌قاریکی دیکه‌ماندا ده‌بات، هه‌ر ئه‌م خاله‌ یه‌کی‌که له‌و هۆکارانه‌ی که غه‌زه‌لی ئه‌و گه‌وره‌یه له‌هه‌مووان جودا ده‌کاته‌وه.

۵- عشق می ورزم و امید که این فن شریف

چون هنرهای دگر موجب حرمان نشود

عاشقم و ئومید‌ه‌وارم ئه‌م هونه‌ره به‌رزه‌ی عاشقی وه‌ک هونه‌ره‌کانی دیکه نه‌بیته مایه‌ی مه‌حروم بوون و ره‌نج به‌ خه‌ساری.

شریف: به‌ریز و به‌رز.

فن شریف: هونه‌ری به‌رز و به‌ریز که مه‌به‌ستی له هونه‌ری عاشقییه.

موجب نشود: نه‌بیته مایه‌ی.

حرمان: مه‌حروم بوون و ره‌نج به‌خه‌ساری، خه‌ساره‌ت مه‌ندی، دۆراوی.

خواجه له‌م به‌یت‌ه‌دا هه‌ر له‌نه‌سه‌قی گشتی غه‌زه‌له‌که ده‌رنه‌چوو و هونه‌ری خو‌ی له‌هونه‌ری ئه‌وانی دیکه بۆ‌مونه (واعیز) جودا ده‌کاته‌وه و به‌عاشقی و ره‌ندی ده‌داته قه‌له‌م و ده‌لی من عاشقم و هیوادارم که ئه‌م هونه‌ره به‌رزه‌ی عاشقی وه‌ک هونه‌ره‌کانی دیکه‌ی چاپلوسی و فریودان نه‌بیته مایه‌ی ریسوایی و خه‌ساره‌تمه‌ندی (واته ئه‌و هونه‌رانه ده‌بنه مایه‌ی خه‌ساره‌تمه‌ندی) لی‌ره‌دا شاعیر ته‌نها عشق به‌مایه‌ی سه‌رفرازی ده‌زانێ ((عشقت رسد بنده و.....))

ئه‌م واتایه‌ی سه‌روه ئه‌و کاته راسته که (حرمان) به‌واتای ره‌نج به‌خه‌ساری یا بی‌هه‌ش له‌به‌رچاو بگه‌ریته، به‌یت‌ه که لی‌کدانه‌وه‌یه‌کی دیکه هه‌لده‌گریت به‌م شیوه‌یه:

هونه‌ر و فه‌زیله‌ته‌کان ده‌بنه مایه‌ی مه‌حرومیته و ده‌ست به‌تالی له‌نیۆ کۆمه‌لگه (نه‌زانه‌کاندا) و بی‌ هونه‌ری و سووکی ده‌بنه هونه‌ر، بۆیه خواجه ده‌لی، منیش هونه‌ر و فه‌زیله‌تی به‌رزێ عاشقم هه‌ل‌بێژاردوه و ئومید‌ه‌وارم وه‌ک هونه‌ره‌کانی دیکه نه‌بیته مایه‌ی مه‌حرومیته‌م.

۶- دوش میگفت که فردا بدهم کام دلت

سببی ساز خدایا که پشیمان نشود

شه‌وی رابردوو ده‌یگوت به‌یانی به‌ئاواتی خۆت ده‌گه‌یه‌م خویه هۆکاریک بسازیته که په‌شیمان نه‌بیته‌وه.

فردا: به‌یانی. بدهم کام دلت: به‌ئاواتی دل‌ی خۆت ده‌گه‌یه‌م.

سببی ساز: سه‌به‌بی دروست که.

لهبې وهد و په يمانی يار نه دوی، دوینې شهو که گوتو بیه تی به یانی به ناواتی خوتت ده گه یه نم، باور ناکات و نه زانی په شیمان ده بیته وه، بویه دوعا و نزا ده کات که په شیمان نه بیته وه و به ناواتی خویی بگه یه نیت.

۷- حسن خلقی ز خدا می طلبم حسن ترا

تا دگر خاطر ما از تو پریشان نشود

ره وشت جوانی بؤ جوانی تو له خوا داوا ده که م، تائیدی فکری تیمه به هوی تووه پهریشان نه بیت.

حسن خلقی: ره وشت جوانی.

خواجه به یار ده لیت تو که جوانیت بی سنوره به لام ره وشت جوانیت که مه و به جوانیت تیمه نازار ده دیت و فرمان ده شیونې و پهریشان خاترمان نه که یت، بویه له خوا داوا ته که م که ره وشت جوانی به جوانی تو ببه خشیت تا ئیدی که می بیرمان نارام بگریت و به عیتاب و رووتشی و خراپه کاری له گه لماندا پهریشانمان نه که یت.

له هندی نوسخه دا (خوی) - قزوينی - و له هندی نوسخه دا (روی) - قدسی / هروی له بهری (حسن) هاتوون، واتای (خوی) - خو و نه خلاق - زیاتر واتای به یته که به ره و ناماژده ان به (واعیز) ده بات.

۸- ذره را تا نبود همّت عالی حافظ

طالب چشمه ی خورشیدِ درخشان نشود

حافظ زهره تاهیمه تی به رزی نه بیت به هیوای گه یشتن به سه چاوه ی هه تاوی دره وشاوه نابیت. ذره: گه ردیله. طالب: تالب، داوا که ر. درخشان: دره وشاوه.

زهره هه مان گه ردیله تووه وردانه که له تیشکی هه تاوا دره ده که ون و نه کوی مه به ست له مرؤق بیت، سه چاوه ی دره خسانی هه تاویش، سه چاوه ی به رزی مه عرفه ت و عه شقی حه قه که خودی مه عشوقه واته تاله ناخی زهره و گه ردیله دا هیمه ت به رزی و گه وه هری پاک نه بیت، خوازیاری نه وه نابیت که به مانای به رزی مه عرفه ت و رووی دره خسانی مه عشوق بگات، که گه یشتن به م مه عشوقه ش تانه وه و فه نابوونه.

غزه لی دوو سهد و بیست و پنجه م:

به حری ره مه لی هه شتی مه خبونی محروف

(فاعلاتن فعلاتن فعلاتن فعلن)

۱- گرمن از باغ تو یک میوه بچینم چه شود

پیش پایی به چراغ تو ببینم چه شود

نه گهر من له باغی تو میوه یه ک بچنم ده بی، به رده م پییه که به چرای تو ببینم چ ده بی.

بچینم: بچنم، لیکه مه وه. چه شود: چ ده بی، چی ده بی.

پیش پایی: به رده م پییه ک.

خواجه به یار و دولبه ری جوانی خوی که به باغی کی پر به ره می ده زانی ده لی: گهر من له باغی جوانی تو میوه ی ژوان و وه سلې لیکه مه وه چ ده بیت و گهر سوود له چرای تو (جوانی رووی که وه چرایه) و هر گرم و به رده م پییه که ی پی ببینم چ ده بی.

۲- یارب اندر کنف سایه ی آن سرو بلند

گر من سوخته یک دم بچینم چه شود

په رده ردا گهر گهر منی سووتا و هه ناسه یه ک له په نای سیبه ری نه و سه روه به رزه دا دانیشم چ ده بی.

کنف: په نا، سایه و سیبه ر. یک دم: هه ناسه یه ک، ده می ک، توؤیک.

خواجه گهر منی دل سووتاوی رهنج کیشاو بؤ ته نیا ساتی له په نای سیبه ری نه و یاره به ژن به رز و ریکه وه ک سه روه دا دانیشم و بجه سیتمه وه چ ده بی.

۳- آخر ای خاتم جمشید همایون آثار

گر فتد عکس تو بر لعل نگینم چه شود

ناخو نه ی نه نگوستیله ی سوله یمانی جیی په نجی موباره ک، گهر وینه یه که ی تو بکه ویتسه سه ر له علی نگینم چ ده بی

خاتم جمشید: نه نگوستیله ی سوله یمان (د.خ). همایون: موباره ک، پرؤز.

آثار: کاریگه ری.

نه نگوستیله ی هه زه تی سوله یمان (د.خ) که پرؤزترین ناوی پیوه بوو مایه ی ده سه لاتی نه بوو و هه میسه کاریگه ری چاک و موباره کی هه بووه خواجه ده لی ناخر نه ی نه نگوستیله ی

جیّ په نجه موباره کی گهر جه مشید گهر سیبهریکت بکه ویتته سهر له علی نگین و نهنگوستیلله ی من و (منیش له پیرۆزی تۆوه کارم له بهر بروات و دهسه لاتی گهیشتم به ناواتم هه بیته) چ ده بیته.

۴- واعظ شهر چو مهر ملک و شحنة گزید

من اگر مهرنگاری بگزینم چه شود

کاتی واعیزی شار خۆشه ویستی پاشا و دارۆغه ی هه لَبژاردوو، نه گهر من خۆشه ویستی نیگار و یاری هه لَبژیرم چ ده بی.

ملك: پاشا. شحنة: دارۆغه، دهسه لاتدار گزیدن: هه لَبژاردن

نگاری: یاریک

واته کاتی که واعیز به هوی خۆپه رستی و نه زانییه وه دهستی داوه ته چلکا و خۆری و له گه ل پاشا و کاربه دهستانی شار و لاتدا ری ککه وتوو و نه وانی خۆش ده وی، من خه ریکی عه شق بم و یاری هه لَبژیرم چ ده بی.

۵- عقلم از خانه بدر رفت و اگر می این است

دیدم از پیش که در خانه ی دینم چه شود

عه قلم له سهر ده رچوو، نه گهر مه ی نه مه بی (وابکات) پی شیبینی ده که م که له مائی دینمدا چ ده بیته.

از خانه بدر رفت: له مال ده رچوو، واته: عه قلم له سهرمدا نه ما و له ده ستمدا.

دیدم از پیش: له پی شیدا ده زانم، پی شیبینی ده که م.

واته من که شه راجم خوارده وه عه قلم له ده ستمدا، نه گهر شه راب ناوا بیته که عه قل له ده دست به دیت، نه واهه ری شیدا ده زانم له مائی دینمدا چی روود دات و نه ویش له ده ستمده دم.

۶- صرف شد عمر گرانمایه به معشوقه و می

تا از آنم چه به پیش آید، از اینم چه شود

ته مه نی نه زیزم له ری مه عشوق و مه ییدا سهر ف کرد، تا بزاتم له و (مه عشوق) چیم به سهر دیت له م (مه ی) چیم لی دی.

صرف شد: سهر ف بوو. گرانمایه: نه زیز، به هادار.

به پیش آید: به سهر بیته، بیته پی شه وه.

ازان (از آن): له وه وه. ازین (از این): له مه وه.

واته: من ته مه تم له ری مه عشوق و مه ییدا سهر ف کرد، بزاتم له مه ی و مه عشوق چیم به سهر دی و چیم لی ده که ن.

۷- خواجه دانست که من عاشقم و هیچ نشد

حافظ ار نیز بداند که چنینم چه شود

سه روه ر و خواجه زانی که من عاشقم و هیچ نه بوو، گهر حافظیش بزانیته ناوام چ ده بی. خواجه: به ری ز، سه روه ر، به رای (خوالی خۆشبوو ختمی لاهوری، د. مهدی معینیان) مه به ست له خواجه (خواجه قوام الدین حسن صاحب عیار) ه.

هیچ نشد: هیچ نه بوو. چنینم: ناوام.

واته: خواجه قوام الدین حسن صاحب عیاری وه زیر زانی من عاشقم و هیچ نه بوو — یا خود به پی هندی نوسخه هیچی نه گوت — نیستا گهر حافظ (واعیز) یش بزانیته که عاشقم هه ر هیچ نایته چونکه نه واهه عیزی شار گه وره تره.

غزه‌لی دووسهد و بیست و شه‌ش:

به‌حری موزاریعی هه‌شتی نه‌خره‌بی مه‌کفوفی مه‌حزوف
(مفعول فاعلات مفاعیل فاعلن)

۱- بخت از دهان دوست نشانم نمی دهد

دولت خبر ز رازِ نهانم نمی دهد

به‌خت نشانه‌یه‌کی ده‌می دۆستم پیّ پیشانادات، به‌خت هه‌والئیکم سه‌باره‌ت به‌رازی په‌نهان
پیّ نادات.

نشانم نمی دهد: نیشانه‌یه‌کم پیّ نادات.

له‌راستیدا میسرایی سه‌در و عه‌جزی به‌یته‌که یه‌ک واتایان هه‌یه و میسرایی دووه‌م
دووباره‌کردنه‌وی میسرایی یه‌که‌مه به‌لام له‌بری (دهان) (راز نهان)ی هه‌تاوه، واته ده‌می یار
هه‌پنده بچوکه که‌وه‌ک رازی په‌نهانه و نایدۆز مه‌وه به‌ختی خه‌والئوشم هه‌والّ و نیشانه‌یه‌کی نه‌وم
پیّ نادات.

له زاراوی عیرفاندا هه‌مان رازی په‌نهانی بوونه که عارفه‌کان ویلّی دوی که‌شفکردنی نه‌و
سره نیلاهییه‌نه‌ن که‌چی لی‌رده‌ا خواجه له بیّ به‌ختی و خه‌والئویی به‌خت و ده‌وله‌تی (که‌به‌واتای
به‌خت دیت) خۆی ده‌وی و ده‌لّی به‌خت رینمایم ناکات نه‌و رازانه که‌شفبکه‌م.

۲- از بهر بوسه‌ای ز لبش جان همی دهم

اینم نمی ستاند و آنم نمی دهد

بۆ ماچیک له‌لیتوی گیان ده‌به‌خشم، نه‌مم لیّ ناسه‌نیت و نه‌وم ناداتی.

از بهر: بۆ. بوسه: ماچ. همی دهم: ده‌ده‌م. نمی ستاند: ناستینی، وهرناگری.
له‌ف و نه‌شری ناموره‌ته‌ب له به‌یته‌که‌دا هه‌یه و (ایین) بۆ (جان) و (آن) بۆ (بوسه)
نه‌که‌پینه‌وه. واته: من بۆ ماچیک لی‌وی ناماده‌ی به‌خشینی گیانم، که‌چی گیانم لیّ ناسه‌نی و
ماچیکم ناداتی.

(ماچ) له‌فه‌ره‌نگی عیرفانیدا له‌فه‌یزی ره‌جمی لی‌کدراوه‌ته‌وه و گیان به‌خشینیش فه‌نا و
له‌خۆبوونه‌وه‌یه و (لب)یش هه‌مان سر و نه‌پینی نیلاهییه.

واته: من له‌پینه‌و فه‌یزیکی نه‌پینی حه‌قدا ناماده‌م فانی بم به‌لام نه‌و فه‌یزه‌م ناداتی و
فانیم ناکات.

۳- مُردم ز اشتیاق و درین پرده راه نیست

یا هست و پرده‌دار نشانم نمی دهد

له‌شه‌وق و تاسه‌دا مردم و نه‌م په‌رده‌یه ریگی تیدا نییه، یا هه‌یه و په‌رده‌دار (ده‌رگه‌وان)
پیشانم نادات.

پرده‌دار: ده‌رگوانی سه‌راپه‌رده‌ی یار.

خواجه له‌م به‌یته‌دا دوو مه‌سه‌له ده‌خاته‌روو که یه‌که‌م سووتان و مردنی خۆیه‌تی له‌تاسه و
ناره‌زووی گه‌یشتن به سه‌راپه‌رده‌ی یاره، دووه‌م بوونی حیجاب له‌ریگی نه‌و تاسه و تاره‌زووه‌دا و
نه‌گه‌یشتن به‌مه‌قسه‌د.

نه‌وه ده‌لّی: مردم له‌تاسه و تاره‌زووی گه‌یشتن به‌یادا، به‌لام سه‌راپه‌رده‌ی یار ریگی نییه و
ناتوانم پیّ بگه‌م، یاخود ریگی‌یه‌کی هه‌یه و من نایزانم و ده‌رگاووان و په‌رده‌وانه‌ی حه‌ره‌می
یاریش پیّ پیشان نادات. سه‌را په‌رده‌ی یار هه‌مان حه‌ره‌می مه‌له‌کوتی مه‌عشوقی حه‌قه.

له‌راستیدا (پرده) و (راه) و (پرده‌دار) زاراوی مؤسیقین و به‌لیتکدانه‌وی نه‌و زاراوانه‌ش
واتایه‌کی دیکه‌ی سه‌رزاری بۆ دروستده‌بیت به‌لام له‌بنجینه‌دا هه‌مان واتای سه‌روه‌یه.

له‌بری (ز اشتیاق) له‌هه‌ندی نوسخه‌دا (درین فراق و دران) و (در انتظار) هاتوه.

۴- زلفش کشید باد صبا چرخ سغله بین

کاتجا مجال باد وزانم نمی دهد

بای سه‌با پرچی کرده‌وه، بروانه چه‌رخ‌ی دوون که‌له‌ویدا هه‌پنده‌ی بای هه‌لک‌دوه‌ه بوارم نادات.

زلفش کشید: پرچی نه‌وازش کرد، کردیه‌وه، خاوی کرده‌وه. باد وزان: بای هه‌لکرد.

واته بای سه‌با که نه‌فه‌سی ره‌جمانی حه‌قه خه‌به‌ری ته‌جه‌لی صفاتی حه‌قی دا، که‌چی
سه‌یری گه‌ردوون و چه‌رخ‌ی دوون بکه هه‌پنده‌ی بای هه‌لکرد و بوارم نادات که‌له‌و پرچه‌کراوه‌ی
یار به‌هره‌دارم.

۵- چندانکه برکنار چو پرگار می روم

دوران چو نقطه ره به میانم نمی دهد

هه‌رچه‌نده وه‌ک پرگال به‌که‌ناردا ده‌رۆم، رۆژگار ریم نادات وه‌ک خالّ بیتمه ناوه‌وه.

چندانکه: هه‌رچه‌نده. برکنار: به‌که‌ناردا.

پرگال له‌م به‌یته‌دا ته‌نیا نه‌و به‌شه‌ی پرگاله‌ که‌قه‌له‌مه‌که‌ی پی‌وه‌یه‌وه بازنه دروستده‌کات و
نوقته‌ش خالی نی‌وه‌ندی بازنه‌یه، لی‌رده‌ا خالّ که‌وته‌نه ناوه‌وی پرگالی ده‌روبه‌ریش و اهمال‌کردن

و ريگه نه دانه، نهو دهلی: هه رچه نده وهك پرگاڅ به ده ورو به ردا ده رۆم له هه لیک ده گه رپم بکه و مه نیو جیهانی مه عشوقه وه که چی ده وران رپم نادات وهك خال بچمه ناوه وه.

۶- شکر به صبر دست دهد عاقبت ولی

بد عهدی زمانه زمانم نمی دهد

عاقبیهت سوپاسگوزاری به نارامگری ده سته ده کوئی، به لام بهد عه هدی زه مانه وچانم نادات. دست دهد: به ده دست ده که ویت. بد عهدی: بی عه هدی، بی په یانی، په یان شکینی زمانم نمی دهد: وچانم نادات، فرسه تم نادات.

خواجه دهلی: ده زانم سه بر کیلی شوکری عاقبیه ته، واته دواچار شوکر و سوپاسگوزاری به سه بر و نارامگری ده سته ده کویت، به لام چی بکه م زمانه ی بی و هفا و بی په یان وچانم نادات که سه بر بگرم تابه نادات بگم.

۷- گفتم روم به خواب و ببینم خیال دوست

حافظ ز آه و ناله امانم نمی دهد

گوتم: بجهوم و له خه ودا خه یالی دوست ببینم به لام حافظ له تاو شاه و ناله نامانم نادات (بوarm نادات).

روم به خواب: بجهوم، چاوم بچیتته خه و.

امانم نمی دهد: نه مانم نادات، بوarm نادات، نایه لی.

لیره دا خواجه (خویی / شاعیر) و (حافظ) له یه کتر جودا ده کاته وه و باس له زۆریه ی شاه و ناله ی حافظ ده کات له شه وقی یار، دهلی: بریارمدا یا گوتم بجهوم و له خه ودا جوانی یار و خه یالی رومی نهو ببینم به لام شاه و ناله ی زۆری حافظ له شه وقی مه عشوق بوarm و نه مانم نادات بجهوم.

غزه لی دوو سه د و بیست و هه وته م :

به حری موزاریعی هه شتی نه خه رب

(مفعول فاعلاتن مفعول فاعلاتن)

۱- گفتم غم تو دارم گفتا غمت سرآید

گفتم که ماه من شو گفتا اگر برآید

گوتم غه می تو م هه یه، گوتمی غه مت دواپی بیست، گوتم ببه به مانگی من، گوتمی نه گه ر ده ست بدات (له ده ستم بیست).

سرآید: کوتمای دیت / بیست، به کوتمادیت. گفتا: گوتمی.

سرآید: ده ست بدات، ده ربیست.

گوتم به یاری نازه نین نه ی یار گرفتاری غه می دووری تو م نه ویش گوتمی غه مت کوتمایی دیت و هه می شه یی نییه، دیسانه وه گوتم ببه مه عشوقی تاییه تی خۆم (ببه به مانگی خۆم) گوتمی گه ر ده ست بدات، ده ربیست واده که م.

۲- گفتم ز مهرورزان رسم وفا بیاموز

گفتا ز ماه رویان این کار کمتر آید

گوتم له عاشقان فیبری نه ربیتی و هفا (وه فاداری) ببه، گوتمی شه م کاره که متر له روومانگمان دیت.

مهرورزان: عاشقان. بیاموز: فیبری. آید: دیت.

بیگومان که نهو غزه له گفتوگو یه کی نیوان شاعیر و شاجوانی خه یالی و شه ده بی شه وه، له درپۆه ی گفتوگو که ییدا له گه ل شاجوانی خه یالیدا دهلی: گوتم تو که جوانی بی و هفا ی له عاشقان فیبری و هفا داری و ریورپه سمی و هفا ببه به لام شه و تی: جوانان (نه وانه ی روویان وهك مانگ جوانه) شه م کاری و هفا داریه یان له ده ست نایه ت و جوانی و بیوه فایی پیکه وه ن و جوانان بی و هفا ن.

۳- گفتم که بر خیالت راه نظر ببندم

گفتا شبرو است او از راه دیگر آید

گوتم: ریگه ی ببین له خه یالی تو ده گرم، گوتمی: شه و شه و کوته و له ریگه یه کی دیکه وه دیتته نیوخه یالیت.

ببندم: شه گرم، ده به ستم، داته خه م. شبرو: شه و کوته، دز.

شاعریش به جوان دهلی: نیدی ریگه‌ی بینین له‌خه‌یالی خۆم (وینه‌ی جوانی تو له‌خه‌یالی خۆمدا) دانه‌خه‌م و بیر له جوانی تو ناکه‌مه‌وه و نایه‌لم وینه‌ی جوانیت بیتنه به‌ردیده‌ی خه‌یالم، گوتی وینه‌ی جوانی رووی من وه که شه‌وکوت و دز وایه و نه‌گهر ریگه‌شی لی بگری له ریگه‌یه‌کی دیکه‌وه دیتنه نیتو خه‌یالت.

واته: ئەو ئیمه نین که وینه‌ی جوانی جوانان ده‌خه‌ینه خه‌یالمانه‌وه بیر له‌جوانییان ده‌که‌ینه‌وه، به‌لکو جوانی و کاریگه‌ری جوانی نه‌وان خۆیانن که دینه نیتو خه‌یالمانه‌وه و به‌م پینیه‌ش ریگه‌ی هه‌لاتن له بیرکردنه‌وه له جوانان نییه.

۴- گفتم که بوی زلفت گمراه عالم کرد

گفتا اگر بدانی هم اوت رهبر آید

گوتم بۆنی پرچت گومرای عالمه‌می کردم گوتی نه‌گهر بزانی هه‌ر ئەو نه‌بیتنه رابه‌ر و ری پيشانده‌رت.

گمراه عالم کرد: منی له‌جیهاندا گومراکرد، گومرای جیهان و عالمه‌می کردم. بدانی: بزانی. اوت رهبر آید: ئەو نه‌بیتنه ریبه‌ر و رابه‌رت.

زولف و بۆنی زولف - کثرت حجاب - و نه‌سراری ئیلاهی و گه‌ردوونن، لیسه به‌دواوه چه‌مکه‌کانی غه‌زه‌له‌که ده‌بنه‌وه به زاراوه دووباره بووه‌کانی عیرفان، گوتم بۆنی پرچی تو (بۆنی حیجاب و گهران به‌دوای ئەم نه‌ئینییانه‌ی پشت په‌رده) منی گومرای عالمه‌م و له‌جیهاندا سه‌ری لی شیواندم، گوتی ناگادار بیت و بزانی هه‌ر ئەو بۆنی پرچ و نه‌ئینی و په‌ردانه نه‌بیتنه رابه‌رت به‌ره‌ولای من.

۵- گفتم خوشا هوایی کز باغ حسن خیزد

گفتا خنک نسیمی کز کوی دلبر آید

گوتم چه‌نده خۆشه هه‌وایه‌ک که له باخی جوانییه‌وه هه‌لده‌کا، گوتی چه‌نده خۆشه ئەو شه‌ماله‌ی که له کوچه‌ی دولبه‌ره‌وه دیت.

خیزد: هه‌لده‌کات. خنک: چه‌نده خۆشه، چه‌ند چاکه.

له‌نوسخه‌ دیرینه‌کاندا جیاوازی له‌نیوان ساغکردنه‌وه‌ی میسراعی به‌که‌مدا هه‌یه، که ئەم وینه و شیوانه‌ی هه‌یه:

... کز باد صبح خیزد - خ- نوسخه‌ی سالی ۸۲۷ هـ ق ی مرحوم عبدالرحیم خلخالی.

... کز باد حسن خیزد - ه - نوسخه‌ی سالی (۸۱۸ هـ ق) ی کتیبخانه‌ی ئاصفیه حیدر ئاباد

هندستان پارێزاهه.

... کز باغ عشق خیزد - ق - نوسخه‌ی سالی (۸۱۹ هـ ق) ی کتیبخانه‌ی ناوه‌ندی زانکوی تاران پارێزاهه.

... کز باغ عشق خیزد - م - نوسخه‌ی سالی (۸۲۱ هـ ق) ی اصغر مه‌دی.

... کز باغ عشق خیزد - ر - نوسخه‌ی سالی (۸۲۲ هـ ق) ی کتیبخانه‌ی (روان) له سلیمانیه‌ی نه‌سته‌نبول پارێزاهه.

... کز باغ عشق خیزد - ن - نوسخه‌ی سالی (۸۲۵ هـ ق) له کتیبخانه‌ی (نورعثمانیه‌ی نه‌سته‌نبول) پارێزاهه.

واته: ئەم شیوه‌ی ئیستا له‌دیرین ترین نوسخه‌دا هاتوه که نوسخه‌ی سالی (۸۱۳ هـ ق) یه و له‌کتیبخانه‌ی (ایا صوفیا) له‌کۆمه‌لێکدا به‌ناوی (کۆمه‌لی دیوان) له‌کتیبخانه‌ی سلیمانیه‌ی نه‌سته‌نبول پارێزاهه هه‌روه‌ها له نوسخه‌ی سالی (۸۲۴ هـ ق) ییدا هاتوه که نوسخه‌ی (سید هاشم علی سبزویش) ه که له زانایانی هیندستانه و نووسه‌ری ئەم نوسخه‌یه (محمد بن سعید ی بن عبدالرحمن القاری) یه و له ذی الحجه (۸۲۴ هـ ق) دا نووسراوه‌ته‌وه {مقدمه د. عیوضی، دیوان حافظ، امیر کبیر، تهران ۱۳۷۹ چاپ اول} به‌هه‌رحال هه‌ریه‌که له‌م شیوانه راستن و هه‌لباردنی هه‌ریه‌کتیکان په‌یوه‌سته به سه‌لیقه‌ی شیعری ساغکه‌ره‌وه یا رافه‌که‌ره‌وه.

خواجه ده‌لی گوتم به جوانان خۆشه هه‌وایه‌ک له‌باغی جوانییه‌وه هه‌لکات، ئەم میسراعی خواجه جۆرتیک له خۆگیلکردنی شاعیری تیدایه بۆ زانیی رای به‌رامبه‌ر یاخود له‌راستیدا بۆ جه‌ختکردنه‌وه له‌سه‌ر مه‌سه‌له‌یه‌کی گرنگی عیرفانی / حافظی که‌هه‌میشه دووباره جه‌ختی له‌سه‌ر ده‌کاته‌وه، له‌راستیدا نه‌بوايه ئەم میسراعه به پیچه‌وانه‌وه بوايه، چونکه ئەوه خودی خواجه‌یه که جه‌خت له‌چاکی و جوانی هه‌وای کوچه‌ی دۆست ده‌کات نه‌وه‌ک شاجوانی خه‌یال، به‌لام هونه‌ری خۆگیلکردن به‌کارده‌ئینی بۆ جه‌ختکردنه‌وه: گوتم به‌جوانان چه‌نده خۆشه ئەو هه‌وایه‌ی که له‌باغی جوانییه‌وه هه‌لده‌کات، گوتی نا هه‌وایه‌ک چاکه که له‌کوی مه‌عشوقه‌وه هه‌لکات، واته هه‌وایه‌ک خۆشه له عه‌شقه‌وه هه‌لکات نه‌له جوانییه‌وه چونکه (شاهد آن نیست که مویی و میانی دارد) لی‌رده‌ا حافظ جوانی به‌ته‌نیا به‌چاک نازانی به‌لکو جوانی و هه‌وایه‌ک خۆشه /چاکه که لای یاری هه‌قه‌وه بیت.

له‌هه‌موو نوسخه‌کانی دیکه‌شدا هه‌موو به‌چاکتر زانیی هه‌وای کوچه‌ی یار و دولبه‌ره له هه‌وای به‌یانی و هه‌وای باغی عه‌شق و هه‌وای کوچه‌ی عه‌شق و... هه‌ند.

۶- گفتم که نوش لعلت ما را به آرزو کشت

گفتا تو بندگی کن کو بنده پرور آید

گوتم لیوی شیرینت نیمه‌ی له‌ناره‌زروی گه‌یشتن به خویدا کوشت، گوتی تو به‌ندایه‌تی بکه، لیوم پاداشتت نه‌داته‌وه.

نوش لعل: شیرین لیو، لیوی شیرین، لیوی شیرینی یاقوتین.

به‌آرزو کوشت: له‌ناره‌زوردا کوشت. بنده‌پرور: بنده‌پرور.

کوبنده‌پر و آید: نه‌بیته بنده‌پرور و پاداشتی به‌نده‌کانی ده‌داته‌وه.

گوتم به‌یار: نه‌ی یار لیوی شیرینی یاقوتینی تو نیمه‌ی له‌ناره‌زروی خویدا کوشت و مال‌تویران کرد، یار وتی: حافظ تو خهریکی غولامی و به‌ندایه‌تی لیوی من به‌نه‌و خوئی دلی نهرم ده‌بیست و نه‌بیته بنده‌پرور و پاداشتت نه‌داته‌وه.

واته ریگه‌ی گه‌یشتن به لیوی معشوق ته‌نیا به‌ندایه‌تی سهرکرکردن و پارانه‌وه‌یه له‌به‌رده‌میدا و ههر له‌م ریگه‌یه‌وه پی‌ده‌گه‌ین، لیویش له‌فه‌ره‌نگی عیرفانیدا فه‌یز و لوتفی حه‌قه.

واته گوتم لوتف و فه‌یزی ره‌مه‌تی تو منی له‌ناره‌زروی خویدا کوشت وتی به‌ندایه‌تی بکه خوئی دهرژیتته‌وه به‌سه‌رتدا.

۷- گفتم دل رحیمت کی عزم صلح دارد

گفتا مگوی باکس تا وقت آن درآید

گوتم دلی میهره‌بان‌ت که‌ی نیازی ناشتی هه‌یه، گوتی مه‌لی به‌که‌س تا کاتی نه‌وه بیست. رحیم: میهره‌بان. عزم دارد: نیازی هه‌یه. صلح: ناشتی، ناشتبونه‌وه. مگوی: مه‌لی. وقت آن درآید: کاتی نه‌وه بیست.

خواجه به‌یار ده‌لی: که‌ی دلی میهره‌بان‌ت بریار نه‌دات له‌که‌ل نیمه‌دا ناشت بیته‌وه یاریش پی‌ده‌لی: نه‌م قسه‌یه لای که‌س مه‌که‌ و بی‌ده‌نگی و پاراستنی راز بکه به‌پیشه تاکاتی نه‌وه‌دیت، یاخود نه‌که‌ری (تاکاتی بگات) واته شهرتی ناشتبونه‌وه پاراستنی نه‌پینه‌یه بی‌ده‌نگی بکه به‌پیشه و به‌که‌س مه‌لی باکاتی بیست و ناشت بمه‌وه.

۸- گفتم زمانِ عشریت دیدی که چون سرآمد

گفتا خموش حافظ کابن غصه هم سرآید

گوتم بینیت کاتی پیکه‌وه بوون و شادی چوون به‌سه‌رچوو، گوتی بی‌ده‌نگ به‌حافظ، چونکه‌نه‌م خه‌فه‌ته‌ش ته‌واو ده‌بی.

سرآمد: به‌سه‌رچوو، دوا‌ی هات. خموش: بی‌ده‌نگ به‌.

وتم به‌یار نه‌ی یار بینیت کات و سه‌رده‌می هاوده‌می و شادی (چیژی هاوده‌می له‌که‌ل حه‌قدا) چوون ته‌واو بوو، خه‌فه‌ت هات، وتی به‌سه‌ حافظ - گله‌یی مه‌که - نه‌م سه‌رده‌می خه‌م و خه‌فه‌ته‌ش به‌سه‌رده‌چی.

نه‌کری نه‌م به‌یته نامازه‌بیست به‌پیکه‌وه‌بوونی کورتی خودا و مرزق له‌سه‌ره‌تادا و خه‌م و خه‌فه‌تیش سه‌رده‌می دونیا بیست: ده‌لی گوتم به‌یار بینیت سه‌رده‌می هاوده‌می چوون به‌سه‌رچوو گوتی به‌سه‌ حافظ سه‌رجه‌می دونیا و خه‌م و خه‌فه‌تیش ته‌واو ده‌بیست و به‌حقی ده‌گه‌یته‌وه.

غزه‌لی دوو سه‌د و بیست و هه‌شته‌م :

به‌حری موزاریعی هه‌شتی نه‌خره‌ب
(مفعول فاعلاتن مفعول فاعلاتن)

۱- دست از طلب ندارم تا کام من برآید

یا تن رسد به جانان یا جان ز تن برآید

ده‌ست له داواکردن هه‌لناگرم تا به‌ئاواتی خۆم ده‌گه‌م، یا جه‌سته‌م ده‌گات به‌ مه‌عشوق یا گیان له‌جه‌سته‌م ده‌رده‌چیته‌.

طلب: داواکردن له‌ فه‌ره‌ه‌نگی عیرفانیدا (طلب) قۆناغه‌کانی سه‌ره‌تای عارفه‌ بوّ چونه‌ نیو عیرفان.

طلب چوار شته: ((لوقمه‌ی بیّ شوبهه + نانی سه‌لّان، زیکر و یادی بیّ غه‌فله‌ت و بیّ ناگایی، کاتی بیّ فه‌تره‌ت - بیّ وه‌ستان و سستی، خه‌لوه‌تی بیّ زه‌جه‌ته‌))

دست از طلب ندارم: ده‌ست له‌ ته‌له‌ب هه‌لناگرم.

کام من برآید: به‌ئاواتم بگه‌م، مورادم حاصل بیته‌.

تن: جه‌سته. رسد: ده‌گات. برآید: ده‌رده‌چیته‌.

خواجه‌ جوژه‌ په‌یمانیک به‌خۆی ده‌دات که‌وازله (طلب) ناهیتیم تا به‌ئاواتی خۆم ده‌گه‌م، ئاواته‌که‌شی ئه‌وه‌یه که‌ یا جه‌سته‌ ده‌گات به‌یار / مه‌عشوق یاده‌مریت و گیان له‌جه‌سته‌ی ده‌رده‌چیته‌.

۲- بگشای تربتم را بعد از وفات و بنگر

کز آتش درونم دود از کفن برآید

له‌پاش مه‌رگم گۆزه‌که‌م هه‌لده‌روه‌ سه‌یرکه‌ که‌ له‌ تاو ئاگری ده‌روونم دووکه‌ل له‌ کفنه‌کم هه‌لده‌ستی.

بگشای: بکه‌روه‌، (لیه‌ده‌دا) هه‌لده‌روه‌. تربت: گۆز.

دود از کفن برآید: دووکه‌ل له‌ کفنه‌که‌م هه‌لده‌ستی.

لیه‌ده‌دا خواجه‌ له‌کاربگه‌ری و جاویدانی ئاگری عه‌شقی نیو دلی ئه‌دوی و ده‌لی ته‌نانه‌ت پاش مه‌رگیش هه‌ر ده‌مینیت و گه‌ر گۆزه‌که‌م هه‌لده‌یه‌وه‌ ده‌بینی له‌تاو ئه‌و ئاگره‌ کفنه‌که‌م گری گرتووه‌ و دووکه‌لی لی به‌رز ده‌بیته‌وه‌. ئه‌م به‌یته‌ ئامازه‌ به‌و بروایه‌ی که‌ هه‌ندی له‌عارفه‌کان هه‌یانه‌ و بییان وایه‌ عه‌شق کۆتای نایه‌ت و ته‌نانه‌ت پاش مه‌رگیش هه‌ریه‌رده‌وامه‌.

۳- بنمای رو که خلقی واله شوند و حیران

بگشای لب که فریاد از مرد و زن برآید

رووت نیشانده‌ که‌ خه‌لکی سه‌رگه‌ردان و سه‌یران بن، لیو هه‌لینه‌ که‌ هاوار له‌ بیبا و ژن به‌رزیتته‌وه‌.

بنمای: نیشانده‌، ده‌رخه‌. خلقی: خه‌لکی، خه‌لکینکی زۆر.

واله: سه‌رگه‌ردان، شه‌یدا.

بگشای لب: لیو هه‌لینه‌، زار هه‌لینه‌، قسه‌ بکه‌.

فریاد: هاوار هه‌ستی، هاوار به‌رزیتته‌وه‌.

خواجه‌ به‌یاری عیرفانی و مه‌عشوقی ده‌لیت: رووی ده‌رخه‌ تابه‌و روو نمایش کردنه‌ ته‌واوی خه‌لکی شه‌یدا و سه‌رلیشپواو و سه‌یران بن و قسه‌بکه‌ و زار هه‌لینه‌ تا له‌سه‌یرانی و سه‌رگه‌ردانیدا پیاو و ژن هاواریان لی هه‌ستی.

۴- جان بر لب است و حسرت در دل که از لبانش

نگرفته هیچ کامی جان از بدن برآید

گیان له‌سه‌ر لیوه‌ و سه‌ره‌ت له‌ دل‌دایه‌ چونکه‌ به‌بی ئه‌وه‌ی ئاره‌زوویه‌کم له‌لیوی بشکی گیان له‌جه‌سته‌م ده‌رده‌چیته‌.

جان بر لب است: گیان له‌سه‌ر لیوه‌، دوادواییم، له‌کاتی مردندا.

نگرفته هیچ کامی: هیچ ئاره‌زوویه‌کم به‌ده‌ست نه‌هینا، به‌هیچ ئاواتینکی نه‌گه‌بیشتم.

بدن: جه‌سته‌.

حاله‌تی به‌یته‌که‌ له‌سه‌ر مه‌رگی عاشقدا گوتراوه‌ یا حیکایه‌تی سه‌رمه‌رگی عاشقه‌ که‌ ده‌لی: وا گیانم ده‌رده‌چیته‌ به‌لام سه‌سه‌ره‌تیک له‌دل‌مدایه‌، سه‌سه‌ره‌ته‌که‌ش ئه‌وه‌یه‌ که‌ به‌بی ئه‌وه‌ی به‌هیچ ئاواتیکم له‌لیوی مه‌عشوق بگه‌م و گویم له‌ده‌نگی بیته‌ ده‌مرم و گیان له‌جه‌سته‌م ده‌رده‌چیته‌.

۵- از حسرت دهانش آمد به تنگ جانم

خود کام تنگدستان کی زان دهن برآید

له‌تاو سه‌ره‌تی گیانم گه‌بیشه‌ سه‌ر لیوم / له‌پاستیدا که‌ی ده‌ستکورت و مه‌حرومان له‌و ده‌مه‌ به‌ئاوات ده‌گه‌ن.

تنگدست: ده‌ست کورت، هه‌ژار.

کام برآمدن: به‌ئاوات گه‌بیشتم.

خود: (لیه‌ره) به‌راستی، له‌پاستیدا.

له‌ه‌سره‌تی دووری و نه‌گه‌یشتن به‌دهمی یار دنیا‌م لی ته‌نگ ب‌ووه و گیان‌گه‌یشته‌کونه لووتم /سه‌ر لیوم، ته‌ری به‌راست که‌ی ده‌ست‌کورت و هه‌ژاران به‌ناواتی ته‌وه‌گه‌یشتون که‌بگن به‌دهمی ته‌و.

گه‌ر ته‌نگ‌دست به‌ده‌ست‌کورت و هه‌ژار لی‌کده‌نه‌وه‌خواجه‌شهرحی‌حالی‌خویان‌ده‌کات، به‌لام‌له‌فه‌ره‌نگی‌عیرفانیدا‌ته‌کری‌تنگ‌دست‌به‌ناموسته‌حق‌لی‌کدریته‌وه‌واته: من‌گه‌رچی‌له‌تاو‌ه‌سره‌تی‌قسه‌ی‌مه‌عشوقی‌حق‌گیان‌گه‌یشته‌سه‌ر‌لیوم، به‌لام‌له‌راستیدا‌که‌ی‌ناموسته‌حقان‌به‌و‌ناواته‌ده‌گن - نی‌مه‌موسته‌حق‌ی‌ته‌ونین‌که‌به‌و‌ناواته‌بگین -.

۶- بریوی آنکه در باغ یا بد جلا ز رویت

آید نسیم و هردم گرد چمن برآید

به‌ئومیدی‌ته‌وه‌ی‌که‌له‌باغدا‌و‌له‌به‌ره‌که‌تی‌رووته‌وه‌سه‌فای‌ده‌ست‌که‌وی، نه‌سیم‌به‌رده‌وام‌دیت‌و‌به‌ده‌وری‌گوئزادا‌هه‌لده‌کات.

بریوی: به‌ئومیدی. یابد: ده‌ستی‌که‌وی، په‌یدای‌کا. جلا: رووناک، سه‌فا.

گه‌رد‌چمن: به‌ده‌وری‌چیمه‌ن‌و‌گوئزادا.

واته: سه‌با - نه‌سیم - یاشه‌مال‌به‌ئومیدی‌ته‌وه‌ی‌که‌له‌به‌ره‌کی‌رووته‌وه‌سه‌فا‌و‌رووناک‌ی‌ده‌ست‌که‌وی‌به‌رده‌وام‌دیت‌باخ‌و‌به‌ده‌وری‌گوئزادا‌ده‌سورپته‌وه، به‌م‌پییه‌تو‌گوئزای‌باخ‌و‌سه‌فا‌به‌خشی‌شه‌مالی.

۷- گویند ذکر خیرش در خیل عشق‌بازان

هرجا که نام حافظ در انجمن برآید

له‌هر‌شوینی‌که‌ناوی‌حافظ‌له‌کوژر‌و‌مه‌جلیسی‌کدا‌ب‌دریت، گروپ‌و‌کوژه‌لی‌عاشقان‌به‌چاکی‌باسی‌ده‌گن.

ذکر‌خیر: به‌چاکی‌باسکردن. خیل: گروپ، کوژه‌ل. انجمن: کوژر، مه‌جلیس.

ده‌سته‌ی‌عاشقان‌له‌هر‌کوژر‌و‌کوژوونه‌ویه‌کدا‌که‌ناوی‌حافظ‌به‌ینریت‌باسی‌چاکه‌ی‌ده‌گن.

غزه‌لی دوو سه‌د و بیست و نوه‌م:

به‌حری‌موجته‌سی‌هه‌شتی‌مه‌خبونی‌ته‌سله‌می‌موسبه‌غ

(مفاعیلن‌فعلاتن‌مفاعیلن‌فعلاتن)

۱- چو آفتاب می از شرق پیاله برآید

زباغ عارض ساقی هزار لاله برآید

کاتی‌هه‌تاوی‌مه‌ی‌له‌ژیر‌خه‌لاتی‌پی‌که‌وه‌ده‌ری، هزار‌گولاله‌له‌باخی‌رووخساری‌ساقی‌ده‌ردیت‌(ده‌رویت).

چو: کاتی، که. آفتاب‌می: هه‌تاوی‌مه‌ی.

شرق: روژه‌لات، شوینی‌هه‌لاتنی‌روژ.

خواجه‌(مه‌ی)‌به‌هه‌تاو‌چواندوه‌و‌ده‌لی‌کاتی‌مه‌ی‌که‌وه‌ک‌هه‌تاوه‌له‌روژه‌لاتی‌پی‌که‌وه‌هه‌لده‌ی‌له‌باخی‌رووخساری‌ساقیدا‌هه‌زار‌گولاله‌ده‌رویت

واته: مه‌ی‌له‌پیک‌ده‌رژیت‌بو‌نیو‌ده‌م‌رووخساری‌ساقی‌سوور‌هه‌لده‌گه‌ری.

له‌لی‌کده‌انه‌وه‌ی‌عیرفانیشدا‌واتای‌به‌یته‌که‌به‌م‌شیوه‌یه: که‌هه‌تاوی‌عه‌شقی‌ئیلاهی‌هه‌لدیت‌رووخساری‌مورشیدی‌کامل‌گه‌شاه‌و‌کاریگر‌ده‌بیت‌و‌به‌هه‌زار‌ده‌نگ‌ده‌رازیته‌وه.

۲- نسیم در سر گل بشکند کلاله‌ی سنبل

چو از میان چمن بوی آن کلاله برآید

کاتی‌که‌بوینی‌ته‌و‌پرچه‌لووله‌ی‌یار‌له‌گوئزادا‌بیت‌شه‌مال‌پرچی‌لوولی‌سونبول‌له‌سه‌ری‌گوئدا‌ده‌شکینی.

بشکند: ده‌شکینی، بشکینی. کلاله: پرچی‌لوول.

پرچی‌لوول‌شکاندن‌(یا‌هه‌رشتی‌شکاندن)‌له‌سه‌ری‌که‌سی‌کدا‌(گول)‌دا‌سووک‌کردن‌و‌به‌که‌م‌زانینی‌ته‌و‌که‌سه‌یه‌یان‌ته‌و‌شته‌یه.

خواجه‌ده‌لی: کاتی /که‌شه‌مال‌ده‌ستی‌به‌بوینی‌تو‌کرد‌له‌گوئزای‌بووندا‌ته‌واوی‌بوئه‌کانی‌سروش‌یا‌بوئه‌سروش‌تیبه‌کانی‌نیو‌بوون‌به‌سووک‌و‌بی‌نرخ‌ده‌زانی‌و‌کاکولی‌لوولی‌سونبول‌له‌سه‌ری‌گوئدا - گولاله - دا‌ده‌شکینی.

واته‌کاتی‌شه‌مال‌له‌ته‌جه‌لیات‌و‌جیلوه‌ی‌سیفاتی‌جه‌مالی‌حق‌به‌ناگابیت‌جوانیبه‌سروش‌تیبه‌کان‌ته‌دا‌به‌سه‌ری‌یه‌کدا‌و‌نرخیان‌بو‌دانانیت.

۳- حکایت شب هجران نه آن حکایت حالی است

که شمه‌ای ز بیانش به صد رساله برآید

چیرۆکی شه‌وی داپران شه‌و چیرۆکی حاله‌ نییه، که بتوانریت که‌میکی به‌ سهر کتیب به‌یان کریت.

شهای: که‌میگ، تۆزیک. رساله: کتیب.

حیکایه‌ت و چیرۆکی دووری و داپران له‌مه‌عشوقی حه‌ق، حیمایه‌تی و چیرۆکی حال و به‌سه‌ره‌اتیکی زۆر دوور و دریزه‌ و ته‌نانه‌ت له‌و چیرۆکه‌ش ناچیت که‌ تۆزیک / که‌ که‌میکی به‌سه‌د کتیب دوابی دیت. به‌لکو ته‌نیا که‌میکی چیرۆکی داپران به‌سه‌د کتیب نانوسریتته‌وه و هه‌ردوابی نایه‌ت.

۴- زگرد خوانِ نگونِ فلک طمع نتوان داشت

که‌بی ملالت صد غصه‌ یک نواله برآید

ئومیدی شه‌وه نا‌کری له‌سینی و سفه‌دی خری هه‌لگه‌راوه‌ی فه‌له‌که‌ که‌بی نا‌ره‌حه‌تی سه‌د خه‌فه‌ت یه‌ک پارو به‌ده‌ستبه‌ینریت.

گردخوان: وشه‌یه‌که‌ی لی‌کدراوه‌ به‌واتای سفه‌دی خری، سینی نان خواردن که‌ خره‌.

نگون: سه‌راوبن، هه‌لگه‌راوه‌. طمع: ئومید. ملالت: ره‌نج و عه‌زاب، نا‌ره‌حه‌تی.

نواله: پارو.

وه‌ک هه‌میشه‌ خواجه‌ له‌ بی‌ وه‌فایی و پره‌نج و عه‌زابی دونیا و گه‌ردوون شه‌دوی، ده‌لی: گه‌ر گه‌ردوون و دونیا سفه‌دی که‌ی خری شاهانه‌ بی‌ت — که‌ سه‌راوبنه‌ و بی‌ وه‌فایه‌ — شه‌وا هه‌رگیز ناتوانریت مرو‌ف به‌و ئومیده‌ بی‌ که‌ به‌سه‌د ده‌رد و خه‌فه‌ت پاروویه‌کی ده‌ستکه‌وی. واته: ژبان‌ی دونیا و ده‌ستکه‌وته‌کانی به‌خه‌فه‌ت و ره‌نج ناویتته‌ بوون، و به‌بی‌ ره‌نج و خه‌فه‌ت به‌ده‌ست ناهینرین.

۵- گرت چونوح نبی صبر هست درغم طوفان

بلا بگردد و کام هزار ساله برآید

گه‌ر وه‌ک پی‌غه‌مبه‌ر نوح (د.خ) له‌خه‌می تۆفاندا سه‌برت هه‌یه، به‌لآت لی‌ دوور ده‌که‌ویتته‌وه و ئاواتی هه‌زار ساله‌ت دیتته‌ دی.

نوح نبی: حه‌زه‌تی نوح پی‌غه‌مبه‌ر و ئاواتی ده‌هه‌زار ساله‌ (کام هه‌زار ساله‌)ش هه‌ر په‌یوه‌سته‌ به‌ته‌مه‌نی شه‌و پی‌غه‌مبه‌ره‌ به‌پیزه‌وه.

بلا بگردد: به‌لاده‌گه‌ریتته‌وه، لا ده‌چیت. برآید: دیتته‌دی (لی‌ره‌دا).

بۆ گه‌یشتن به‌ئاوات سه‌بر و نارامی پی‌ویسته، گه‌ر تۆش وه‌ک حه‌زه‌تی نوح سه‌بر و نارامیت هه‌یه له‌به‌رامبه‌ر تۆفان (کاره‌سات) دا، وه‌ک شه‌و به‌لآت لی‌ دوور ده‌که‌ویتته‌وه و ئاواتی هه‌زار ساله‌ت دیتته‌ دی.

عه‌ره‌ب گوته‌نی ((الصبر مفتاح الفرح)).

۶- به سعی خود نتوان برد ره به گوهر مقصود

خیال بود که این کار بی حواله برآید

به‌هه‌ولتی خو‌ ناتوانریت ری‌ به‌ریتته‌ سه‌ر گه‌وه‌ه‌ری ویست و نا‌ره‌زوو، خه‌یاله‌ که‌نه‌م کاره‌ بی‌ ته‌قدیری (قه‌ده‌ر) ویستی ئیلاهی بکریت.

سعی: هه‌ول. خیال بود: خه‌یاله‌. حواله: ویستی ئیلاهی، مه‌شیه‌تی ئیلاهی و ته‌قدیر له‌راستیدا شه‌م به‌یتته‌ به‌ته‌واوی بۆجوونی جه‌ریه‌تی شه‌عه‌ریبانه‌ی حافظه‌، که‌پییان یاخود راستر پی‌مان، چونکه‌ کورد — خو‌مان شه‌عه‌رین) وایه هه‌موو شتی به‌ قه‌ده‌ر و ویستی ئیلاهییه‌ و قه‌ده‌ر پی‌ش ویستی ئیمه‌ که‌وتوه‌، خواجه‌ش ده‌لی:

مرو‌ف ناتوانریت به‌هه‌ولتی خو‌ی گه‌نج و گه‌وه‌ه‌ری موراد و نا‌ره‌زوو بدو‌زیتته‌وه و ری‌ به‌ریتته‌وه سه‌ری به‌لکو شه‌م کاره‌ به‌مه‌شیه‌ت و ویستی ئیلاهییه‌ و گه‌رکه‌سی‌ و ابیر بکاته‌وه به‌بی‌ مه‌شیه‌ت و قه‌ده‌ری ئیله‌اهی شه‌کریت خه‌یال پلاوه‌.

۷- نسیم وصل تو گر بگذرد بر تربت حافظ

زخاک کالبدش صد هزار لاله برآید

گه‌ر شه‌مائی وه‌سلی (ژوانی) تۆ به‌سه‌ر گو‌ره‌که‌ی حافظ هه‌لکات، له‌خاکی جه‌سته‌ی سه‌د هه‌زار ناله‌ دیتته‌ ده‌ری.

بگذرد: تیپه‌ری. تربت: گو‌ر. کالبد: جه‌سته، قالب.

له‌هه‌ندی‌ نوسخه‌دا له‌بری (وصل)، (زلف - خلخال قزینی) یا (لطف - سودی) هاتوه‌، هه‌روه‌ها له‌بری (ناله‌)ش له‌ زۆریه‌ی نوسخه‌کاندا — جگه‌ له‌ سودی و عیوضی - (لاله‌) هاتوه‌. به‌هه‌رحال جگه‌ له‌ به‌لگه‌ی می‌ژوویی له‌رووی واتاییه‌وه په‌یوه‌ندی ئیوان (شه‌مائی ژوان و ناله‌) پته‌و تۆکمه‌تره‌ تا گو‌لاله‌ هه‌رچه‌نده‌ شه‌می دواپیش وینه‌یه‌کی زۆر جوانی شیعری ده‌خولقینتی.

خواجه‌ له‌م به‌یتته‌دا له‌حه‌سه‌رتی قولتی خو‌ی بۆ ژوانی - هه‌رگیز به‌دی نه‌هاتووی - نیوان خو‌ی و مه‌عشوقی حه‌ق ده‌دویت و ده‌لی: ته‌نانه‌ت گه‌ر له‌پاش مه‌رگیش شه‌مائی‌کیش شه‌و ژوان و دیداره‌ به‌سه‌ر گو‌ره‌که‌مدا هه‌لکات سه‌د هه‌زار خاله‌ له‌ جه‌سته‌ی رزیوی به‌خاک بووم به‌رز ده‌بیته‌وه.

له شه رعی عیرفانی لاهوریدا (۳، ۴، ۵) نه هاتووه، له راستیدا که له نه سه فی گشتی عیرفانی بهیته که وردده بینه وه تهو سی بهیته زیاده و نامۆن، بهنده پیتم وایه هر ته نامۆییه که بوونه هوئی لابردنیان ته گهر نا له ته واری نسخه په سه ندرکراو و ساغکراوه دیرینه کاندای ته م سی بهیته ههیه.

غزه لی دوو سه د و سبیه م :

به حری مونسرح هه شتی مه توی مه غور
(مفتعلن فاعلات مفتعلن فع)

۱- برسر آنم که گر ز دست برآید

دست به کاری زخم که غصه سرآید

نیازم وایه که نه گهر له دهستم بیست، دهست به کاری بکه م که خه فه تم دوایی بیست.
برسر آنم: نیازم وایه. زدست برآید: له دهستم بیست، بگری.
دست به کاری زخم: به کاریک ههستم، دهست به کاری بکه م.
سراید: دوای بیست، کوتایی بیست.

خواجه له سه ره تایی کاریکدایه که په رده ی خه م و خه فه ت ته درپینی و ته لئ: گهر خوا یارمه تیم بدات و له دهستم بیست نیازم وایه به کاریک ههستم که خه فه تم دوایی بهیته: به پی نه سه فی شیعی عاشقانه و عارفانی خواجه ش تهو کاره عه شقی نیلاهی / باده نو شیبیه، ههروهک (سودی) ناماژه ی پندراوه. {هروی، ج ۲، ل ۱۳۱۹}

۲- منظر دل نیست جای صحبت اصداد

دیو چو بیرون رود فرشته درآید

ته ماشاگهی دل جیگهی هاوده می دژه کان نییه، کاتی که دیو / شهیتان چووه دهره وه فریشته دیتته ژوره وه.

اصداد: دژه کان (وهک شهیتان و فریشته).
بیرون رود: بچیتته دهره وه.
درآید: دیتته ژوره وه، دهره که وی.

دل که ته ماشاگهی سیفاتی نیلاهییه، له حاله ته په ست و نزمه مرۆییه کاندای ژوردو گای شهیتان و شه هوه ته کانه.

لهم حاله ته دا مرۆف یا خود دلئ مرۆف ته نها جیگهی به کیکیانی تیدا ده بیته وه چونکه ((ما جعل الله لرجل من قلبین فی دجوفه...)) {سوره تئ الاحزاب نایه تئ ۴}.

واته خودای گه وره دوو دلئ له پیاویکدا دروستنه کردوه، ته م ته نیا دلئ مرۆفیش جیگهی دوو دژی تیدا نایته وه چونکه ((الضدان لا یجتمعان)) - دوو دژ پیکه وه کۆنابنه وه - تهو دوو دژه ش دیو / شهیتان - سهران و دهسه لاتدارانی دونیا و شه هوه ته دنیا بییه کان - و (فریشته) -

خوشه‌ویستی و عه‌شقی حه‌ق - ن، هه‌ر بۆیه کاتی شه‌یتان (دونیا) له‌دلدا ده‌رچیت نه‌و کاته فریشته و جوانیه‌کانی عه‌شقی حه‌ق ده‌رده‌که‌ون.

۳- صحبت حکامِ ظلمتِ شبِ یلداست

نور ز خورشید خواه بو که برآید

هاوده‌می و هاوړپیه‌تی ده‌سه‌لاتداران تاریکی شه‌وی یه‌لدایه، نور له خۆر داواکه رهنه‌گه هه‌لبیت.

صحبت: هاوده‌می و هاوړپیه‌تی. ظلمت: تاریکی.

شب یلدا: شه‌وی یه‌لدا - دریزترین شه‌وی سال که شه‌وی سه‌ره‌تای زستانه ۱۲/۲۱ و تاریکترین شه‌وه.

خواه: داواکه. باشد: رهنه‌گه، له‌وانه‌یه.

خواه لیره‌دا هاوده‌می پیکه‌وه ژیان له‌گه‌ل ده‌سه‌لاتداراندا به‌تاریکی شه‌وی یه‌لدا ده‌داته قه‌لم و به‌مروژ و ریواران ده‌لی: داوای رووناکی له‌هاوده‌می له‌گه‌ل حاکماندا مه‌که چونکه نه‌و هاوده‌مییه تاریکی شه‌وی یه‌لدایه، گه‌رده‌ته‌وی نورین بیت، داوای نور له هه‌تاو بکه چونکه ئومید هه‌یه هه‌لبیت.

۴- بر در ارباب بی مروّت دنیا

چند نشینی که خواجه کی به درآید

له‌به‌رده‌رگای ده‌سه‌لاتدارانی بی رحم و ناپیاری دونیادا چهند داده‌نیشی (گه‌دایی ده‌که‌ی) به‌و ئومیده‌ی که خاوه‌ن مال که‌ی بیتته ده‌روه.

ارباب دنیا: دونیایی، نه‌هلی دنیا. بی مروّت: بی رحم / ناپیاری.

نشینی: داده‌نیشی. خواجه: خاوه‌ن مال. به‌درآید: دیتته‌ده‌روه.

ئهم به‌یتته سه‌ره‌کۆنه‌ی نه‌و زاهید و زانا و سۆفیانیه‌یه که به‌رده‌رگای مالّه ده‌وله‌مه‌ند و ده‌سه‌لاتداره‌کان چۆل ناکه‌ن و به‌و ئومیده‌ی که پاره و پولیکیان ده‌سته‌که‌وی، خواجه پیمان ده‌لی: تاکه‌ی له‌به‌رده‌رگای نه‌هلی دونیای بی رحم و ناپیاریا خه‌ریکی سواڵکردنی و به‌و ئومیده‌وه که‌ناخۆ که‌ی خاوه‌ن مال دیتته‌ده‌روه و خیریکتان پی ده‌کات.

{ شرح غزله‌ی حافظ، احمد بۆسنه‌یی - ترجمه د. عصمت ستارزاده }

{ شرح سوری بر حافظ، انتشارات زرین / نگاه، چاپ هفتم، سال ۱۳۷۲ }

۵- ترک گدایی مکن که گنج بیابی

از نظر رهروی که در گذر آید

واز له‌گه‌دایی مه‌هینه چونکه گه‌نج ده‌دۆزیتته‌وه، له‌نیو چاوانی ریواریکه‌وه که به‌گوزهردا - کولاندا - تیپه‌پیت.

بیابی: ده‌دۆزیتته‌وه، ده‌ستت ده‌که‌وی از نظر: له‌نیو چاوانی، به‌عینایه‌تی.

ره‌رو: سالک، ریوار. گذر: گوزهر، کۆلان، ده‌وریه‌ر.

له‌نوسخه‌ی لاهوریدا (ترک بکن) هاتوه، گه‌ر (بکن) وه‌رگرین گه‌دایی هاوړپیه‌تی ده‌سه‌لاتدارانه و ئهم به‌یتته ته‌واوکه‌ری به‌یتی پیشوو ده‌بیت. به‌لام ته‌واوی نوسخه به‌رده‌سته‌کانی به‌نده - مکن - هاتوه که‌لم شتیه‌یه‌دا گدایی، نازادییه له‌کۆت و به‌ندی دونیا و گه‌دای ده‌رگای مه‌عشوقی حه‌قه، خواجه ده‌لی واز له گه‌دایی و سواڵکه‌ری به‌رده‌رگای مه‌عشوقی حه‌ق مه‌هینه چونکه رۆژی له‌چاری ریواریکه‌ی ریگه‌ی حه‌قه که‌وازی له‌مال و دونیا هیناوه و به‌یارمه‌تی نه‌و - که‌به‌م گوزهرده‌دا تیده‌په‌په‌ی گه‌نجی ئاره‌زوو ئاواتی له‌میژینه‌ت (مه‌عشوق) په‌یدا ده‌که‌یت و ده‌ستگیری نه‌بی.

۶- صالح و طالح متاعِ خویش نمودند

تا که قبول افتد و چه در نظر آید

چاکه‌کار و به‌دکار کالای خۆیان نمایشکردوه، تا‌بازنین کی قه‌بوولده‌کری و چ کالایه‌ک ده‌بیتته جیگه‌ی سه‌رنج.

صالح: چاکه‌کار، چاکه. طالح: به‌دکار، خراپه‌کار. متاع: کالا.

خویش: خۆیان. نمودند: نمایش کردوه، خستوه‌ته‌وو.

قبول افتد: قه‌بوولبکریت.

در نظر آید: ده‌بیتته جیگه‌ی سه‌رنج.

واته: نیستا له‌دونیا چاک و خراپ کرده‌وه و کالای خۆیان ده‌رخستوه و هونه‌ری خۆیان نیشانداوه، تا‌بازنین حه‌ق له‌م دوانه کی‌پیان قه‌بوولده‌کات و چ کالایه‌ک ده‌بیتته جیگه‌ی سه‌رنجی کردگار.

۷- بلبل عاشق تو عمر خواه که آخر

باغ شود سبز و شاخ گل به برآید

ئهی بولبولی عاشق تو داوای ته‌مه‌نی دریز بکه، چونکه سه‌رنه‌نجام باخ سه‌روز ده‌بیت ولقی گول دیتته‌به‌ر (گول ده‌گری).

عمرخواه: داوای ته‌مه‌نی دریزبکه. شود سبز: سه‌روز ده‌بیت، ده‌ژیتته‌وه.

شاخ: چل، لق. به‌برآید: دیتته‌به‌ر.

بولبولی عهشق هه مان (صالحی) بهیتی پېشووه که عاشقانی حهقن، بهم بېیهش طالحان سؤفیلکه و زاهدانی ریاکارن، لیره دا خواجه له بهرهمی قهبولکراوی حهق دلنیا به بویه به عاشقان دهلی داواي ته مهنی دریتو بکه ن تادلنیا بن له وهی بهرهمی نیوه لای خوا قهبولکراوه، چونکه دواچار باخی رهنجی نیوه سهوز ده بیت و لقه کانتان گول ده گرن.

۸- غفلتِ حافظ درین سراچه عجب نیست

هرکه به میخانه رفت بیخبر آید

بیناگایی حافظ له مالوچکه یه دا سهیر نیبه، هرکه س چوه مه میخانه به بی ناگایی دیته وه. غفلت: بی ناگایی له فهره نگی عیرفانیدا بی ناگایی بوونه له غهیری خوا و ساوردانه وه یه لییان.

سراچه: مالوچکه، مه به ست له مالوچکه ی بوون / وجوده.

مه میخانه شوینی بی ناگابونه و له پرووی عیرفانیشه وه عهشق شوین و مه قامی بی ناگابونه له غهیری خوا و مه عشوق، بویه خواجه دهلی: من که چوممه ته مه میخانه ی عهشق وه سهیر نیبه له مالوچکه ی دونیا به بی ناگابم و گوئی نه ده می چونکه سیفه تی خودی مه میخانه / عهشق وایه مرؤف بی ناگا ده کات له جگه له مه عشوق.

غزه لی دووسه د و سی و به که م:

به حری موجته سی هه شتی مه خبونی نه صلهم

(مفاعیلن فعلائن مفاعیلن فع لن)

۱- زهی خجسته زمانی که یار باز آید

به کام غمزدگان غمگسار باز آید

لهوکاته پیرۆزه ی که یار ده گهریتته وه، به ناره زووی غه مباران غه مپره وینه ر ده گهریتته وه.

زهی: وای، بو سهر سورمان و ستایش به کار ده هیتریت.

خجسته: پیرۆز و موباره ک، خوش، چاکه.

زمان: کات، زه مهن. باز آید: ده گهریتته وه. غمزدگان: غه مباران، غه مگینان.

غمگسار: غه محوور غه مپره وینه ر (درکه یه له دؤست).

خواجه سهر سورمان و ستایشی خو ی بو نهوکاته خوش و پیرۆزه ده خاته پروو که یاری خه مپره وینه عاشقی غه مباره کان ده گهریتته وه، شه ده لی: وای له و کاته خوشه ی که یار ده گهریتته وه و به ناره زوو و مورادی غه مباران ده گهریتته وه و غه مه کانیا ن ده ر وینه تته وه یاغه میان ده خوات.

۲- به پیش شاه خیالش کشیدم ابلق چشم

بدان امید که آن شهبسوار باز آید

ئه سپی چاوانم له به رده م شای خه یالیدا دانا، به و ئومیده ی که شه و شاسواره بگهریتته وه.

ابلق: ئه سپی رهش و سپی، ئه سپی باز، بازه ی چاو. کشیدم: دامنا.

بدان: به و.

واته: چاوی رهش و سپی خو م وه ک ئه سپیک له به رده م پادشای خه یالی شه و یاره شاسواره مدا دانا و خسته خزمه تی، شه مهش به و ئومید و هیوا یه ی که شه و شاسواره (به یینی نی ئه سپی بازه ی چاوم) دلی نهرم بیت بهم ئه سپه بگهریتته وه.

۳- مقیم برسر راهش نشستهم چون گرد

بدان هوس که بدین رهگذار با ز آید

وه ک گهرد و تووز به رده وام له سهره پری دانیش تووم، به و ئاره زووه ی که بهم ره هگوزه رده دا بگهریتته وه.

غزه‌لی دوو سه‌د و سی و دووهم:

به‌حری ره‌م‌لی هه‌شتی مه‌خبونی نه‌سلمه موسبه‌غ
(فاعلاتن فعلاتن فع لن)

۱- اگر آن طایرِ قدسی ز درم بازآید

عمرِ بگذشته به پیرانه سرم بازآید

گهر نهو بالنده پیروزه له‌ده‌رگامه‌وه ده‌بیته‌وه به‌پیری ته‌منه‌ی رابردووم ده‌گهریته‌وه.
طایر قدسی: بالنده‌ی پیروز، بالنده‌ی جیهانی بالا و عهرش، جویره‌ئیل، درکه‌یه له
مه‌عشوق / مه‌حجوب. زدرم: له‌ده‌رگاوه. بگذشته: تیپه‌ریو، رابردووم.
پیرانه سر: پیری.
خواجه یاری خۆی به‌بالنده‌ی پیروزی جیهانی بالا ته‌داته قه‌له‌م و ده‌لی گهریگهریته‌وه بو لام
له‌م پیریبه‌دا جوان ده‌مه‌وه و عومری رابردووم ده‌گهریته‌وه.

من تۆم هه‌بی به پیریش ده‌چمه‌وه نیو منالی (له‌گۆرانی عه‌تا قهره‌داغی یه‌وه)

له‌به‌یتی هه‌شته‌مدا وه‌سفی پادشایه‌ک کراوه و به‌گوتیه‌ی د.غنی، نه‌گهری شه‌وه هه‌یه،
که‌ئه‌م غه‌زله - غه‌زله‌ی پیشووش - بو رویشتنی شاشوجاع و ده‌سه‌لاتی شاشا مه‌حه‌مه‌د واته
سالانی نیوان (۷۶۵ - ۷۶۷) نوساریت و خواجه ئومیدی هاتنه‌وه و گه‌رانه‌وه‌ی بخوازیت،
{د.هروی، ج ۲، ل ۹۸۱}

۲- دارم امید برین اشک چو باران که دگر

برق دولت که برفت از نظرم، بازآید

ئومیده‌وارم، به‌م فرمیسکی وه‌ک بارانه، جاریکی دیکه تیشکی خۆبه‌خشی که له به‌رچاوم
ون بوو بگهریته‌وه.

دارم امید: ئومیده‌وارم، ئومیدم وایه.

برق: بروسکه به تیشک.

برفت از نظرم: له‌به‌رچاوم ون بوو / رویشت.

یاری ونبوو / رویشت به‌بروسکه‌ی خۆشه‌ختی ده‌زانیت و ده‌لی: ئومیدم به‌م فرمیسکی وه‌ک
بارانه‌ی خۆم هه‌یه که جاریکی دیکه بروسکه‌ی خۆشه‌ختی (که هه‌وه‌ره بروسکه له‌کاتی باراندا
ده‌بیته) - یار- ی له‌به‌رچاوان رویشتوو / ونبوو بگهریته‌وه.

۳- آن که تاج سر من خاکِ کف پایش بود

از خدا می طلبم تا به سرم بازآید

نه‌وکه تاجی سه‌ری من خاکی ژیر پیی بوو، له خوام داوایه بگهریته‌وه سه‌ر سه‌رم.

کف: ژیر - ناو. کف پا: ژیر پی. به‌سرم: سه‌سه‌رم، گه‌وره‌سیم.

واته نهو یاره که تاجی سه‌رم خاکی ژیر پیی بوو، له خوام داوایه جاریکی دیکه بگهریته‌وه
و بیته‌وه به‌گه‌وره و تاجی سه‌رم.

۴- خواهم اندر عقبش رفت و به یاران عزیز

شخصم ار باز نیاید خبرم بازآید

به‌دوایدا ده‌رۆم و گهر جه‌ستم نه‌گهریته‌وه بۆلای یارانی نازیز خه‌به‌رم دیتته‌وه بۆیان.

اندر: به. عقب: داوا. اندر عقبش: به‌دوایدا.

شخص: جه‌سته، په‌یکه‌ر.

من که به‌دوی یاردا ده‌رۆم، گهر خۆم نه‌گهریته‌وه بۆ لای یارانی نازیز شه‌وا هه‌وائم
دیتته‌وه بۆیان.

۵- گر نثار قدم یار گرامی نکم

گوهر جان به چه کار دگرم بازآید

گهر گه‌وه‌ه‌ری گیانم نه‌که‌مه قوربانی پیی یاری به‌رپیز ئیدی به‌که‌لکی چ کاریکی
دیکه‌م دیت.

گرامی: به‌رپیز، ریزدار.

واته: من گه‌وه‌ه‌ری گیانی خۆم ده‌که‌م به‌قوربانی به‌رپی یار (یا له‌به‌رپی یاردا گیانم

ده‌که‌مه قوربانی شه‌و) گهر شه‌م کاره‌ش نه‌که‌م ئیدی گه‌وه‌ه‌ری گیانم به‌که‌لکی هه‌یچ کاریکی
دیکه‌م نایه‌ت.

۶- مانعش غلغل چنگست و شکر خواب صبح

ورنه گر بشنود آه سحرم بازآید

ریگری ئاوازی چه‌نگ و خه‌وی شیرینی به‌یانیه، وه‌گهر ناگه‌ر گوپی له‌ناهی به‌یانیا
ده‌بیستی دیتته‌وه.

مانع: ریگر. غلغل: خویندنی (ئاوازی) بالنده، قوله قول.

غلغل چنگ: ئاوازی چه‌نگ، ده‌نگی چه‌نگ.

شکر خواب: خه‌وی شه‌کرین، خه‌وی شیرین.

صبح: بهیانی، مهستی شهرابی بهیانیان.

یار گهر ئاه و ناله‌ی بهیانیانم بیستی دیتته‌وه به‌لام ئه‌وه‌ی که بووه‌ته ریگر له‌به‌ردهم بیستنی ئه‌م ئاه و ناله‌ی مندا ئاوازی چه‌نگ و ساز و خه‌وی شیرینی مهستی شهرابی صبحییه، واته چونکه یار سه‌رگه‌رمی گوئگرتن له ئاوازی ساز و چه‌نگه و مهستی خه‌وی شیرینی شهرابی صبحییه بویه گوئی له‌ناله‌ی بهیانیانی من نابی کله دووری ئه‌وه هه‌ردهم ناله‌مه وه‌گه‌رنا گهر گوئی له‌ناله‌م بیت ده‌گه‌ریتته‌وه بۆ لام.

۷- کوس نو دولتی از بام سعادت بزئم

گر ببینم که مه نو سفرم بازآید

گهر بزائم مانگی تازه سه‌فه‌رکردووم ده‌گه‌ریتته‌وه له‌سه‌ربانی خۆشبه‌ختیدا ته‌پلی تازه چوونه‌سه‌ر ته‌خت لی ده‌دهم.

کوس: ته‌پل. کوس زدن: ته‌پلی لیدان

نو دولتی: که‌سی که‌تازه به‌پله و پایه‌یه‌ک گه‌یشتی و چووبیتته سه‌ر ته‌خت.

بام: سه‌ربان. سعادت: خۆشبه‌ختی، به‌خته‌وه‌ری.

نو سفر: تازه سه‌فه‌رکردوو.

جاران له‌کاتی‌کدا که‌که‌سی‌ک به‌پله و پایه‌یه‌ک بگه‌یشتایه ته‌پلیان لیده‌دا، که‌(کوس نو دولتی) یه له‌چه‌ند کاتی‌کی دیکه‌شدا ته‌پل لیدراوه وه‌ک سه‌ره‌تا و کۆتایی مانگی ره‌مه‌زان یا به‌گشتی له‌کاتی بلاوکرده‌وه‌ی هه‌والیکدا ته‌پلیان لیده‌دا، هه‌روه‌ها له‌کاتی گه‌رانه‌وه‌ی پاشا و سولتانی شار و ولاتیشدا ته‌پلیان لیده‌دا.

ته‌پل لیدانی ئه‌م به‌یتته له‌جۆری یه‌که‌م و دووه‌مه چونکه له‌کاتی‌کدا به‌گه‌رانه‌وه‌ی یار وه‌ک ئه‌وه وایه خواجه (شاعیر) پله و پایه‌یی‌کی به‌رزی پیدرابیت، جگه‌له‌مه‌ش خواجه یاری به (مانگ) هیناوه.

ته‌پلی گه‌یشتن به‌پایه لیدان له‌سه‌ربانی خۆشبه‌ختیدا، درکه‌یه له‌زۆر زۆر خۆشحال بوون.

واته: گهر ئه‌و یاره تازه سه‌فه‌رکردووم بگه‌ریتته‌وه زۆر زۆر خۆشحال و خۆشبه‌خت ده‌م.

۸- آرزومند رخ شاه چو ماهم حافظ

همتی تا به سلامت ز درم بازآید

حافظ ئاره‌زووی دیداری رووی وه‌ک مانگی پاشام هه‌یه، هه‌مه‌تی تا به سه‌لامه‌تی بگه‌ریتته‌وه بۆ لام.

آرزومند: ئاره‌زوومه‌ندی. همتی: هه‌مه‌تی، واته هه‌مه‌تی بکه و دۆعایه بخوینه.

واته ئه‌ی حافظ ئاره‌زووی دیداری رووی وه‌ک مانگ جوان و دره‌وشاوه‌ی پاشام هه‌یه، هه‌مه‌تی بکه و دۆعایه بخوینه تا به‌سه‌لامه‌تی بگه‌ریتته‌وه و خۆی بکات به‌ده‌رگادا.

غزه لی دوو سه د و سی و سپیهم:

به حری موجه سی ههشتی مه خبونی نه سلهم
(مفاعیلن فعلاطن مفاعیلن فع لن)

۱- اگر به بادهی مشکین دلم کشید شاید

که بوی خیر ز زهد ریا نمی آید

نه گهر به شهرابی مسکین دلم راده کیشری شایسته یه، چونکه بونی خیر له زوهدی ریا بازانه نایهت.

باده مشکین: شهرابی میسکین، شهراب بونی میسکدار، جارن بو بوغوشی و تاغوشی میسک و گولوا ماددهی بوغوش ده کرایه شهرابه وه.

کشد: راده کیشری، هزی لینی ده بی. شاید: شایسته یه، حقی خویه تی.

نه گهر دلم مایلی شهرابی بوغوشه (که بونیکی میسکی لی دیت) حقی خویه تی چونکه نهو بونی خوشه که چی زوهیدی ریا بازانه هیچ بونیکی خیری لی نایهت که مرؤقه بهره و خوی یادل بهره و خوی راکیشی.

بینگومان شهراب، عه شقی خوشه ویستی حقی و عیرفانه که ژیانی رهنداندنی خواجه قوتابخانه یه کی تاییه تی تاییهت به خوی نهو ره وته یه، که تاییدا دوژمینی زوهدی ریا بازانه و خوشیان له زوهد نایهت - به مەرچی پیشوه خته وه نه بیته -.

۲- جهانیان همه گر منع کنند از عشق

من آن کنم که خداوندگار فرماید

گهر هه موو جیهانیان (خه لکی جیهان) مه نعی من بکه ن له عه شق، من نهو ده که م که خواوه ندن فرمانی پیکردوه.

منع من کند: مه نعم بکه ن، قه ده غه م بکه ن. خداوندگار: خوداوه ند، خاوه ن.

گهر ته و اوای خه لکی دونیا نه هیلن من خه ریکی عه شقی عیرفانی خوم بم، من هه ره نه وه ده که م که خوداوه ندن فرمانی پیداره و له سه ره عه شقی خوم بهره و ام ده بم، من گوپرایه لی خوداوه ندن و خاوه نی خوم ده که م نه که خه لکی.

۳- طمع ز فیض کرامت مبر که خلق کریم

گنه ببخشد و بر عاشقان ببخشد

له فه یزی به خشندهی ئومیدبراو مه به، چونکه خوی به خشنده وایه که گونا ه ده به خشی و ده به خشیته عاشقان.

فیض کرامت: لافاو فه یزی به خشنده یی و که رمی. خلق: خو.

ببخشد: عه فو کراو. ببخشد: ده به خشی.

نه ی عاشقی راست له فه یزی به خشنده ی حقی ئومیدبراو مه به چونکه خولق و خوی که ریم و خوداوه ندی به خشنده وایه گونا ه باران عه فوو ده کات و لینیان خوش ده بیته و بهره که ت و فه زلیش ده به خشیته عاشقان.

۴- مقیم حلقه ی ذکر است دل بدان امید

که حلقه ای ز سر زلف یار بگشاید

دل له نه لقه ی زی کردایه، بهو ئومیده ی که نه لقه یه که له سه ری زولقی یار بکاته وه.

حلقه ی ذکر: کور و نه لقه ی زیکر. بگشاید: بکاته وه.

دل ئومیدیکی هیه که نه ویش کردنه وه ی نه لقه یه که له نه لقه زور بی شوماره کانی سه ری زولقی یار (که رازه نیلاهیه کانن) نه م ئومیده وای لیکردوه بهره و ام له کورپی زیکر دا دانیشی و خه ریکی زیکر کردن بیته تا به لکو نهو ناواته ی بیته دی و یه کی له بهره کانی سه ره نه یییه نیلاهیه کان لادریته.

۵- ترا که حسن خداداده هست و حجله ی بخت

چه حاجت است که مشاطهات بیا راید

تو که جوانی سروشتی و ژووری رازینسراوه ی به خت هیه، چ پیویست ده کات که نارایشته گهر نارایشته بکات.

خداداده: خواداو، سروشتی. حجله: بهره ی رازاوه ی بوک و زاوا.

مشاطه: نارایشته گهر.

بیا راید: برازیته وه، نارایشته بکا.

تو نه ی یار که جوانی سروشتی و به ختی پاکت هیه، ئیدی چ پیویست به رازاندنه وه ی دونیایی و ده سترکد هیه.

۶- چمن خوش است و هوا دلکش است و می بی غش

کنون بجز دل خوش هیچ در نمی باید

گوئزار خوشه و هوا دلگیر و مه ی بی غه ش، ئیستا جگه له دلی خوش هیچ شتی

پیویست نییه.

دلکش: دلگیر. دل خوش: دل شاد، دلی خوش.

در نمی باید: پیوست نیبه، زهرور نیبه له (دریایست) وه هاتوره به واتای پیوست بوون، زهرور بوون.

نیستا که تهواری شته سروشتیه کان له بارن بو تهوهی مرؤف بچیتته نیو حالتهتی مهستیون و عه شقهوه مرؤف تهنیا پیوستی به دلکی شاده که ههیی تا بچیتته نیو تهو حالتهتهوه چونکه گولزار خوش و ههوا له بار و دلگیره مهی و شهراپ عه شق بی غهش و سافه.

۷- جمیله ایست عروس جهان پی هشدار

که این مخدره در عقد کس در نمی آید

جیهان (دونیا) بووکیکی جوانه، به لام ناگاداربه، چونکه هم داپوشراوه (مهستوره) له کهس ماره ناکریت.

جمیله: جوان. هشدار: به ناگابه، ناگاداربه، وریابه.

مخدره: کچی یا ژنی که هه میشه له پشت پرده وهیه و خوی بو کهس درناخات، مهستوره، داپوشراوه.

در عقد کس در نمی آید: له کهس ماره نابردریت، به ژنی کهس نابیت.

راسته دونیا زور جوانه و هه له بووکیکی رازاوه ته چیت به لام وریابه دل به دونیا نه بهستی چونکه هم مهستوره به به ژنی کهس نابیت و له کهس ماره نابردریت، یابه ژنی کهس نامینیتتهوه، بووکی ههزار زاویه.

(این عجوزه عروس هزار داماد)

۸- به لابه گفتمش ای ماهرخ چه باشد گر

به یک شکر ز تو دلخسته ای بیاساید

به کلؤلی گوتم پیی تهی روو وه که مانگ چ ده بی ته کهر به ماچیکی تو دلبرینداریک نارام بگریت.

لابه: کلؤلی، ناله و داواکاری، تکا. ماهرخ: روومانگ.

شکر: شکر، درکویه له ماچ. دلخسته: دلبریندار و غه مبار.

بیاساید: نارام بگریت، به نارامی بگات.

به کلؤلی و تکاوه گوتم به یاری رووخسار وه که مانگ جوان، تهی یاری روو مانگ نایا چی روو ته دات کهر دلبرینداریکی عاشقی وه من به شه کره ماچیکی لیوانت (که لام و قسه به کی خوتت) نارام بگریت و که می هیور بیتتهوه.

۹- به خنده گفت که حافظ خدای را میسند

که بوسه ی تو رخ ماه را بیالاید

به خنده وه گوتمی، حافظ بو خاتری خوا په سندی مه که که ماچی تو رووخساری مانگ پیس بکات.

خدای را: بو خاتری خوا. میسند: په سندی مه که، رازی مه به.

بیالاید: روو پیس بکات، گونا هبار بکات.

خواجه دهلی کاتی که به کلؤلی داوای ماچیکم له گونای وه که مانگی لیگرد به خنده وه گوتمی تهی حافظ بو خاتری خوا رازی مه به که تو پیس به ماچیک رووخساری مانگ (یار) پیس بی یا به بونهی ماچیکی تووه گونا هبار بی.

له راستیدا هم دوو بهیته له حقیقه تی په یوه ندی و دووری و نزیکی عاشق و مه عشوقی عیرفانی ده دوی.

غەزەلى دوو سەد و سى و چوارەم:

بەحرى موجتەسى ھەشتى مەخبونى ئەصلەم
(مفاعىلن فعلاىن مفاعىلن فع لن)

۱- نفس برآمد و کام از تو برنمی آید

فغان که بخت من از خواب درنمی آید

گیان گەیشتە قورقوراکەم و ئاواتى بە تۆگەیشتنم نایەتەدى، ھاوار کە بەختى من لەخەو ھەئناستى.

نفس: گیان، ھەناسە. برآمد: دەرھات. نفس برآمد: گیانم گەیشتە کونەلووتم، گیانم دەرچوو. برنمی آید: حاصل ناییت، نایەتەدى. درنمی آید: دەرنايەت. از خواب درنمی آید: لەخەو ھەئناستى.

خواجه (نەسەقى شىۋەكە) لەدواداوى عومرى بى ئومىدى و بەئاوات نەگەيشتندا دەلى: ئەى يار گيان گەيشتە بيناقاقام و كەچى ھىچ ئاواتىكم لەتۆ - كە بەتەمابووم بە تۆ بگەم - نەھاتە دى، ئەوئىش خەتای بەختى خەوالووى خۆم بوو كە لەماوہ تەمەمدا لەخەو رانەپەرى و يارمەتى نەدام، ھاوار لەدەست ئەو بەختە خەوالووەم.

۲- صبا به چشم من انداخت خاكى از كويت

كە آب زندگيم، در نظر نمى آيد

سروە خاكىكى كۆلانى تۆى خستەچاوام، كەئىدى ئاوى حەيات لەبەرچاوم بەھای نىيە. انداخت: خستە. آب زندگى: ئاوى حەيات ، ئاوى نەمرى و بەتام. درنظر نمى آيد: بەھای نىيە.

ئەى يارى حەق سەبا - سروە - رۆزى گەردىك لەخاكى بەردەرگا و كۆلانى تۆى رزانددووە چاوام و ئەو خاكە بوو بە سورمە و چاوانى كەردمەووە و نەفەسى رەھمانى تۆ و پرىشكىك لەعەشقى تۆ وای لىكردم كەھىچ شتى جگەلە تۆ بەلامەووە ئەرزى و بەھای نەمىنى، تەننەت ئاوى حەياتىش لەلام ھىچ نىيە.

۳- قد بلند ترا تا به بر نمى گيرم

درخت کام و مرادم به بر نمى آيد

تابەنى بەژنى تۆ لەباوش نەگرم، دەرختى ئارەزوو و ئاواتم نایەتە بەر.

بەبرنمی گیرم: لەباوہش نەگرم، لەنامىز نەگرم.
بەبرنمی آید: نایەتەدى.

خواجه بەر و ئەنجامى ئارەزوو و ئاواتى خۆى بە لەباوہش گرتنى يارى بالابەرزى خۆى دەزانىت، بۆيە دەلى: تانەو كاتەى بەدبىدارى تۆ شاد نەبم، دەرختى ئاوات و ئارەزوو بەرناگرىت و بەئاوات نەگەيشتووم.

۴- مگر به روى دلارای يار ماور نى

بە ھىچ و جە دگر کار برنمی آيد

مەگەر بەرووى ئارامى بەخشى دلانى يارى ئىمە كار ئەنجامبدرىت، ئەگەرنا بەھىچ شىۋەيەكى دى كار بەئەنجام ناگا.

دلارای: دل ئارام كەر، بەئارامى بەخشى دلان، شتى كە مایەى خۆشى و چالاكى بىت. ورنى: وەگەرنا، ئەگەرنا، ئەگىنا.

بە ھىچ وجە: بەھىچ شىۋەيەك.

برنمی آيد: بەئەنجام ناگات، ئەنجامندارىت.

رووخسارى دلارامكەرى يارى ئىمە مایەى ئەنجامدانى كارى عەشق و تەواری كارەكانى دىكە و جگە لەرووى ئەو بە ھىچ جۆرى (يا بەھىچ روويەكى دىكە) كارى عەشق يا ھەر كارىكى دىكە بەرھەمى ناییت.

واتە: ويست و ئارەزوى عاشق ھەر بەرووى يار بە بەرھەم دىت وەگەرنا گەر فەيز و بەرھەتەتى رووى يارى حەق نەبى گشت كارەكان بى بەرھەمن.

۵- مقیم زلف تو شد دل كه خوش سوادى دید

وزان غریب بلاکش خبر نمى آيد

دل لە زولقى تۆدا نىشتەجى بوو، چونكە بەمەنزىكى چاكى زانى و ئىدى لەو غەربىيە زەھمەتكىشەو ھەوالىك نایەت.

سواد: رەشایی، رەشایی شار كە لە دوورەو ھەردەكەوى، گوند و مەنزىل.

بلاکش: زەھمەتكىش، مەینەتبار.

ئەى يار ھەر كەدل گەيشتە مەنزى زولقى تۆ لەویدا نىشتەجى بوو چونكە پىي و ابوو كەئەم شۆينە بۆ نىشتەجىبون زۆر لەبارە، ھەر لەو كاتەشەو ئىدى ھەوالىك لەو دلەغەربىيە مەینەتبار و زەھمەتكىشەى مەنەو نایەت و ئاگام لىي نىيە.

۶- ز شست صدق گشادم هزار تیر دعا

ولی چه سود یکی کارگر نمی آید

له که وانی راستگوئییه وه هزار تیری دوعام هاریشت، به لآم چ سوودیکی هیه به کیکیان کاریگری نییه.

شست: مشت، شو په غجیهی که مشتی تیری پی ده گپریت له کاتی ته قانندا، لیره دا درکپیه له که وان.

که وانی راستگوئی، واته به دل و به راستگوئی.

واته: به دل و به راستگوئی هزار دوعام کرد به لآم چ سوودیکی هیه به کیکیان کاریگری ناییت به اواتی خوم - که گه یشتنه به یار - ناگم.

۷- کمینه شرط وفا ترک سر بود حافظ

برو اگر ز تو کار این قدر نمی آید

حافظ که مترین شهرتی وه فاداری سرفیداکردنه، نه گهر نه مهنده لی ناییت، برّ وازیینه.

کمینه: که مترین، لای کم. ترک سر: سردانان، سرفیداکردن.

این قدر: نه مهنده. نمی آید: لیت ناییت.

خواجه به خوئی ده لی سهر به ختکردن له پیناو مه عشوقی حقددا که مترین شهرتی وه فادارییه، بّ عه شقی شو، گهر نه کاره بچو وکعت (نه مهنده کارهت) لی ناییت و توانای سردانان نییه له پیناو مه عشوقدا برّ واز له عه شق بهینه.

نه مهنده به کیکیه له غزه له پاراوه کانی خواجه و چیژیکی جیاوازی هیه، بژی به پی سله یقه جیاوازه کان گورانی به سردا هاتووه و ده ستکاری کراوه - به تاییه تی به یته کانی دواپی - بیجگه له وهی له نوسخه باور پی کراوه کاندا نه مهنده هیه، له هندی نوسخه دا - خلخال و پهیره وانی شو - نه مهنده بیته - ته خه لوس - ه نییه و لهبری نه مهنده س بیته دیکه هیه به شیوه یه:

بَسَمِ حَکَايَتِ دِلِ هَسْتِ بَانَسِيْمِ سَحَرِ

ولی به بخت من امشب سحر نمی آید

قسه و باسی زرم له گهل سر وهی به یانیدا هیه، به لآم له به ختی من شو شه و سر وه هه لئاکات و ناییت.

درین خیال به سر شد زمان عمر و هنوز

بلاي زلفِ سیاهت به سر نمی آید

له م خه یاله دا کاتی عومر تیپه ری و هیشتا به لای زولفی رهشت ته و او ناییت.

زبس که شد دل حافظ رمیده از همه کس

کنون ز حلقه ی زلفت به در نمی آید

له گهل شو وهی که دلی حافظ له هه موو که سی رایده کرد، که چی نیستا له نه لقه ی زولفت نایته ده وه.

له و نوسخانه ی که نه مهنده سی به یته یان نه هیناوه غزه لیکی شهش به یته یان هیناوه که جگه له مهنده سی به یته شهس سی به یته دیکه هیه. (سودی) پی وایه که هه رچه نده نه مهنده له زوربه دیوانه کاندا نه هاتووه به لآم له به ره وهی له شیوازی خواجه وه نزدیکه نوسینه وه و شهس کردنی پیویسته. {شرح سودی، ج ۲، ل ۱۳۴۵}

نوسخه ی (عیوضی، هروی). دا نه مهنده شهش به یته یه به شیوه یه:

۱- ز دل بر آدم کار بر نمی آید

ز خود برون شدم و یار در نمی آید

دل مهنده دستدا و کارم به ره می نییه و له خوم خالی بوومه وه (وازم له خوم هینا) و که چی یار دهرناکه وی.

۲- درین خیال سر شد زمان عمر و هنوز

بلاي زلفِ سیاهت به سر نمی آید

له م خه یاله دا ژیا تم کوتایی هات و هیشتا به لای زولفی رهشت دواپی نه هاتووه (هه مان به یته نوسخه ی خلخالیه).

۳- چنان به حسرت خاک در تو می میرم

که آب زندگیم در نظر نمی آید

ناوا به حسره تی خاکی به رده رگای تووه ده مرم که ناوی حیاتم له به رچاوم هیچ به هایه کی نییه (نژیکه له به یته دووه مه وه).

له (سودی) دا نه مهنده نه هاتووه و لهبری نه مهنده به یته به یته خواره وه هاتووه:

همیشه آه سحرگاه من خطا نشدی

کنون چه شد که یکی کارگر نمی آید

هه رگیز ناھی سه هه رگاهی من به هه له نه ده رپیشت و (نامنجی ده پیکا) نیستا چی بووه که یه کیکیان کاریگر ناییت.

- بسم حکایت دل هست با نسیم سحر

ولی به بخت من امشب سحر نمی آید

قسه و باسی زورم له گهلا سروهی به یاندا هیه به لام له به ختی من ته مشهو سروه هه لئاکات
(بهیتهی نوسخهی خلخالی).

- فدای دوست نکرديم عمر و مال، دریغ

که کار عشق ز ما این قدر نمی آید

عومر و مالمان نه کرده فیدای دوست، به داخوه نیمه نه و نه ده کاری عه شقمان لی نایهت
(نزیکه له بهیتهی ته خه لوس).

- زبس که شد دل حافظ رمیده از همه کس

کنون ز حلقهی زلفت به در نمی آید

له گهلا نه وهی که دلّی حافظ له هه موان رایده کرد که چی ئیستا له ته لقهی زولفت ده رنایهت
(بهیتهی ته خه لوسی نوسخهی خلخالی).

له راستیدا له بهر نه وهی که نه و سئ بهیتهی که لیتره دا تازهن - له نوسخهی (خلخالنی) دا
نه هاتون - دوو بارهی بهیته کانی غه ز له کهن و له وان نزیکن، بویه گهر نه و سئ بهیتهش لابه رین
ته نیا سئ بهیتهی نوسخهی خلخالنی ده مینیتته وه و له سئ بهیتهش غه ز له پیکنایهت، بویه به نده
له و بروایه دام که ناکری نه مه غه ز له لیککی سه ربه خو بیت.

غزه لی دوو سه د و سی و پینجه م:

به حری موجته سی هه شتی مه خوبونی مه قسور

(مفاعلهن فعلاطن مفاعلهن فعلاطن)

۱- مژده ای دل که مسیحا نفسی می آید

که ز انفاس خوشش بوی کسی می آید

موژده نهی دل که که سیکی مه سیح نه فسه دیت، که له هه ناسه ی خو شیه وه بونی
که سیك دیت.

مسیحا نفس: عیسا نه فسه، مه سیح نه فسه، که سیك که هه ناسه ی وه ک حه زره تی
مه سیحه و مردوو زیندوو ته کاته وه، رزگار که ر، نار هه تی به خش.
نفاس: هه ناسه.

خواجه موژده به دلّی خو ی ده دات و ده لّی مزگینیم به ری نهی دلّ که که سیکی رزگار که ر
دیت که سئ که له هه ناسه ی خو شی بونی یار و که سیکی - به حقه که س - دیت.

۲- از غم هجر مکن ناله و فریاد که دوش

زده ام فالی و فریادرسی می آید

له تاو غه می دووری و داپران ناله و هاوار مه که، چونکه شه وی رابردوو فالیکم گرتووه ته وه
- به پیی نه و فاله - فریاد ره سیك دیت.

زده ام فالی: فالیکم گرتووته وه.

فریادرس: فریاد ره س، که سئ که له رژی ته نگانه دا به هانای لیقه و ماوانه وه دیت.

ته واو که ری بهیته پی شووه و موژده به دلّ ده دا: نهی دلّ ئیستا که دووری له یار و له غه می
داپرانه ی له تاو غه می داپران و ناله و هاوار مه که، چونکه من دویئ شوه فالیکم گرتووه ته وه
و له و فاله دا وای نیشانداوه که فریاد ره سیك دیت و رزگارت ده بی. که وایه مادام غه می
هیجرانی (دونیا) ت هه ردوای دیت مه نالینه.

۳- ز آتش وادی ایمن نه من خرم و بس

موسی آنجا به امید قبسی می آید

هه ر من له ناگری وادی نه یه من خو شحال نیم و به س (موسا) ش (د.خ) به ئومیدی
پریشکیکه وه بو نه وی دیت.

آتش: ناگر.

وادی امین: وادی ئەیمەن، ئەو دۆلەتی که حەزەرەتی موسا یە کەم جار ناگر- نوری ئیلاهی - تێدادی. خزم: دلشاد، خۆشحال. قبس: پریشک. لەرووی روانبێژییەوه بەیتەکه ناماژەییە بەچیرۆکی حەزەرەتی موسا و بینینی ناگر لەدۆڵ و بیابانی ئەیمەندا و رویشتن بۆ ناگر.

عارفەکان ناگری وادی ئەیمەن بە جیلوه و تەجەلی حەق دەزانن لەشیوەی ئاگردا، چونکه لەوکاتەدا حەزەرەتی موسا پێویستی بەناگر هەبوو گەر حەق بە جۆریکی دیکە جیلوهی بکردایە حەزەرەت نەدەرۆیشت، بەلام جیلوهی حەق لەشیوەی پێویستی حەزەرەتی موسادابوو. بۆیە ناگری دۆلی ئەیمەن جیلوهی سیفاتی یاری حەقە بۆ بەندە تایبەتەکانی.

خواجه لێرەدا دەلی: تەنیا من نیم بەنوری تەجەلی و جیلوهی سیفاتی حەق خۆشحالم و بەهیوام بەو پایەییە بگەم بەلکو حەزەرەتی موساش بەهیوای پریشکی بوو لە نوری حەق هەرچەندە موسا ئەمەیی نەدەزانی و بۆ (نار) چوونەک بۆ (نور).

۴- هیچکس نیست که درکوی تواش کاری نیست

هرکس آنجا به طریق هوسی می آید

هیچ کەس نییە کە لە کۆلانی تۆدا کاریکی نەبی، هەرکەس بەئارەزوویەکەوه دیتە ئەوی (کۆلانی تۆ).

هوسی: ئارەزوویەک، هیوایەک.

دیسان خواجه بەیاری حەق دەلی: ئەی یار کەس نییە لەخزمەت تۆدا کاریکی نەبیت و نەیتە بەردەرگات و دەستت بۆ بەرز نەکاتەوه، بەلام هەرکەس بەهیوایەکەوه دیت و داواکاری شتیکی و شتیکی رای دەکیشت.

۵- کس ندانست که منزلگه معشوق کجاست

این قدر هست که بانگ جرسی می آید

کەس نەیزانی کە مەنزڵگەیی مەعشوق لەکۆییە، ئەمەندە دەنگی جەرەسیک (زەنگیک) دیت.

منزلگه: مەنزڵگە، شوێنی حەوانەوه. بانگ جرس: دەنگی زەنگ.

جاران لە کاتی کارواندا دەنگی زەنگ لەسێ کاتدا دەهات:

۱- لەکاتی گەیشتنی سەرقالە بەمەنزڵگە.

۲- لەکاتی هەستان بۆ رویشتن.

۳- لەرێگەدا بەردەوام دەنگی زەنگەکان دەهات کە ئومێدی رێ لێ و ن بوونی لەگەڵ دابوو {خرمشاهی، ج ۲، ل ۸۰۴}.

هیچ کەسێ نازانی مەنزڵگەیی مەعشوقی حەق لەکۆیادایە، تەنانەت لای عارف و عاشق و تایبەت و پێغەمبەرانیشت بەلام ئەوەندە هەیه کە دەنگیک دێ کە لەرێگەدا بێ لای حەق و ئومێدی گەیشتن هەیه.

لەفەرەهەنگی عێرفانییدا ئەو جەرەس و زەنگە بە ئیلھامات و نیگا (وەحی) پیاوچاکان و پێغەمبەران لێکدراوتەوه.

واتە: هیچ کەسێک ناتوانی مەنزڵگەیی یاری حەق بزانیشت بەلام ئیلھام و نیگاشی بەردەوام ئومێدەوارمان دەکات و حەقمان لێ و ن نابێ.

۶- دوست را گر سر پرسیدن بیمار غم است

گو بران خوش که هنوزش نفسی می آید

گەر دۆست نیازی هەواڵ پرسی بیماری خەمی هەیه، بلی خۆش برۆ چونکە هیشتا هەناسەیهک دەدات.

پرسیدن: هەواڵپرسی، بەسەرکردنەوه، مۆاجە.

سرست: نیازی هەیه، لەسەریدایە.

بیمار غم: نەخۆشیک کە نەخۆشی غەمی دووری هەیه

گو: بلی، پێی بلی.

بران خوش: خۆش برۆ، خێراکە.

هنوزش نفسی آید: هیشتا هەناسەکی تیا ماوه، هیشتا نەمردووه.

بەیار بلین گەر دەیهوێت سەردانی ئەوعاشقە بکات کە نەخۆشی غەمی دووری هەیه، خێرا بروات چونکە ئەو لەسەرەمەرگدایە و هیشتا نەمردووه و هەناسەیهکی تیا ماوه بافرباکەوێت.

۷- خبر بلبل این باغ پرسید که من

نالهای می شنوم کز قفسی می آید

هەواڵی بۆلبۆلی ئەم باخە بپرسن چونکە من نالەیه کە دەبیستم کە لە قەفەسیکەوه دیت.

خبر پرسید: هەواڵ بپرسن.

خواجه خۆی بەبۆلبۆلی باخی عەشق دەزانیت و دەلی یاران هەواڵتیکی ئەم بۆلبۆلەیی باغی عەشق بپرسن چونکە من گوێم لەنالەیه کە لەقەفەسیکەوه دیت.

شاهبازی به شکار مگسی می آید

یاران، یاری نیازی وایه حافظ نازار بدات، سهیرکهن شابازیک بۆ راوی مهگهزیک دیت. آزدن: نازاردان. شاهباز: شاباز. مگسی: مهگهزیک. خواجه لهبهرامبهر شابازی یاردا خۆی به مهگهزیک دهزانی و دهلی یاران یاردهیهوی نازارم بدات منیکی کلۆن و بی دهسهلات لهبهردهم نهودا وهک مهگهزیک بهردهم شابازیک وام. لههندی نوسخهده لهبری (آزدن) (پرسیدن) یا (دل)هاتووه.

غهزه لی دوو سه د و سی و شه شه م:

به حری موجته سی ههشتی مهخبونی مهقصور
(مفاعیلن فعلا تین مفاعیلن فعلا تین)

۱- رسید مژده که آمد بهار و سبزه دمید

وظیفه گر برسد مصرفش گل است و نبید

موژده گهیشته (درا) که بههار هات و سهوزایی سهری لهخاک دههیتنا، گهر رۆژانه بگات لهگول و شهرا بیدا سهرفی دهکهم.

سبزه: سهوزایی. دمید: سهری لهخاک دههیتنا، سهوزبوو، روا.

وظیفه: رۆژانه، مهعاش، پارهیهک که بۆ مرۆف دهپردریتتهوه (مانگانه بیت یا رۆژانه).

مصرف: سهرفکردن، خهرچکردن. نبید: شهراپی خورما، شهراپ (بهگشتی).

خواجه دهلی: موژدهدرا که بههار هات و گول و سهوزایی سهریان لهخاک دههیتنا و کesh و ههوا لهباره بۆ خۆشگوزهرانی و شهرا بنۆشکردنی عاشقانه، بۆیه لهم کesh و ههوا لهبارهدا گهر پارهمان بگاته دهست بۆ گول و شهراپی عهشق خهرجی دهکهمین.

۲- صغیر مرغ برآمد بط شراب کجاست

فغان فتاد به بلبل نقاب گل که کشید

ئاوازی بالنده هات، سوراچی شهراپ لهکوئیه، بولبول کهوته هاوار کهمی پهردهی له روی گول لادا.

صغیر: ئاواز. برآمد: ههستا، هات، کهوته بهرگویی.

بط: سوراچی شهراپ که لهشیهوی مراویدا دروستکراوه.

فغان فتاد بهبلبل: بولبول کهوته هاوار.

کشید: لایدا.

خواجه لههاتنی بههار ئه دویت کهتیا بیدا کesh و ههوا لهباردهبی و درتیهی بهیتی پیئشووه.

دهلی: کهبههار هاتووه بالندهکان کهوتوونهته خویندن و وهک نهوی که کهسیکیش پهردهی

لهسه روهخساری گول لادابیت بولبولیش کهوتووته هاوار و ناله - لهشهو و تاسهدها بیان له

حهسرهتی دهکهوتنی گولدا بۆ ئهغیار، ئهی ساقی کوا شهراپی خۆشهویستی تامنیش لهم

بههاری عیشقهده وهک ئهوان سهرمهست م.

۳- ز روی ساقی مېوش گلی بچین امروز

که گرد عارض بستان خط بنفشه دمید

نه مړوکه به دهوری خه تی رووخساری باخدا گولۍ وڼه وشه رواوه له پرووی ساقی مانگ ناسا گولۍ بچنه.

مېوش: مانگ ناسا. بچین: بچنه. گلی بچین: گولۍ بچنه - ماچۍ بکه. گرد: دهوری. عارض بستان: روخسای باخ.

له سهره تاي به هاردا که روخساری باخ به وڼه وشه دهوره دراوه و رازاندوويه تيبه وه، تو به فرسه تاي بزانه و له روخساری ساقی جوانی مانگ ناسا - واسطه ی ریگه ی حق - به هرده مند بیه گولۍ کی نه و فه یزه بچنه ره وه.

۴- چنان کرشمه ی ساقی دلم ز دست ببرد

که با کسی دگرم نیست برگ گفت و شنید

کرشمه ی ساقی وادلی له دست رانندووم که له گه ل که سی دیکه دا تاقه تی قسه و گوڼکرتنم نییه.

کرشمه: ناز و کرشمه. دلم ز دست ببرد: دلی راندم.

برگ: تاقه ت، ویست، نیاز. گفت و شنید: گفتوگو، قسه کردن و گوڼگرتن.

ناز و کرشمه ی ساقی به یه کجاری دلی رانندووم و دلم له دست داوه، به جوړیک که ییدی تاقه تم نییه له گه ل هیچ که سی دیکه دا گفتوگو بکه م و بکه ومه قسه.

۵- ز میوه های بهشتی چه ذوق دریا بد

هر آن که سبب زرخندان شاهدی نگزید

له میوه به هه شتیبه کان چ چیژیک وڼه ده گریټ، نه و که سه ی که گازی له سیوی چه ناکه ی یاریک نه گرت.

ذوق دریا بد: چیژوه رگرتن. سبب: سیو.

زرخندان: چه ناکه. نگزید: گازی لینه گریټ، قه پی لینه گریټ.

له راستیدا میسر اعی به یته که پاش و پیتشن، واته خواجه ده لۍ: که سی که لیره له دونیا گاز له سیوی چه ناکه ی یاریک نه گریټ ناتوانۍ له میوه کانی به هه شتیبه چیژ وڼه رگریټ (شاهد) لای هه ندیک له عارفه کان مورشید و رابه ری ته ریقه ته - به تابیبه تی زور به بیان که باوه رپان وایه به بی مورشید مرؤقه به هیچ کوۍ ناگات و خواجه له غزه له دا له به یتی هه شته مدا زور به پروونی و ناشکرایی نه م رایه ده خاته پروو.

واته که سی که لیره به خزمه تی مورشید و پریکی ته ریقه ته نه گات و له جزوری نه مدا نه بی و له هاوده می و ناموژگاری و ریڼماییه کانی به هرده مند نه بیټ چیژ له میوه کانی به هه شت وڼه ناگریټ.

به گشتی: سیوی چه ناکه ی یار، مه عریفه تی شهودیبه و چیژوه رگرتن له میوه کانی به هه شتیبه وابه سته ی مه عریفه تی شهودی نه م دونیاییه یه.

۶- من این مرقع رنگین چو گل بخواهم سوخت

که پیر باده فروشش به جرعه ای نخرید

من نه م خیرقه خه ته که که وک گول رنګینه به مه ی سوور بووه - و پیری مه ی فروش به قومیک شه راب نایکریټ ده سووتینم.

مرقع: خه ته خه ت، وک شالی کورتی که پارچه پارچه و به یه که وه لکینراون، جاری واهه بووه که پارچه کان لکینه چوون و ڼه ناوړه نګ وڼه نګین بووه.

رنګین چو گل: سوور وڼه ناوړه نګ وک گول، که به هوی مه یڼو شیبیه وه سوور وڼه ناوړه نګ بووه.

بخواهم سوخت: ده سووتینم، له داهاتوودا چونکه نه م ریژه یه بو داهاتووه و له کوریدا نییه.

نخرید: نایکریټ.

خواجه ده لۍ: من نه م خرقه پارچه پارچه ڼه ناوړه نګه ی خوم - که ره مزی سو فیله یی ره سمی منه و به شه رابی عه شقیش سوور بووه و لای پیری باده فروش - مورشیدی عارفی حه ق -

قومه شه رابی کیش ناهینۍ (و به قومه شه رابی لیم ناکریټ) ده سووتینم و فری ده ده م.

واته: واز له سو فیله یی ده هیتم و ریگه ی پیری باده فروشی عه شقی حه قیقی ده گرم.

۷- عجایب ره عشق ای رفیق بسیار است

زیبش آهوی این دشت شیر نر بدوید

نه ی ره فیق سهیر و سه رسور هینه ریگه ی عه شق زوره، نه ره شیر له به رده م ناسکی نه م ده شته دا هه لدیټ (زاده کات).

شیرنر: نه ره شیر (له بنه رته ندا شیری نیره که زور نازایه).

بدوید: راده کات، هه لدیټ.

خواجه له سهیر و سه مره کانی ریگه ی عه شقی حه قیقی نه دویت و ده لۍ: نه ی ره فیقان نه م ریگه یه عه جایبی زور زوره، و ریگه یه که که تبایدا نه ره شیری ده روه له به رده م ناسکی نه ویدا هه لدیټ.

واته: گهرمرؤف بجیته نیو ریگه و دنیای عشقهوه، هیئنده دلیر دهبی که نه‌ده‌شیر
له‌برده‌می هلدیت.

مولانا گوته‌نی: زهره شیر است مرا جان دلیر است مرا.

۸- به‌کوی عشق منه بی دلیل عشق قدم

که گم شد آنکه در این ره به رهبری نرسید

به‌بی ریبه‌ر و ده‌لیلی ریگه پی مه‌خهره نیو کولانی عشقهوه چونکه نه‌وکسه‌ی که له‌م
ریگه‌یه‌دا به‌رابه‌ریک نه‌گه‌یشت ونبوو.

منه قدم: هه‌نگاو منه‌نی، پی مه‌خهره. دلیل: ریبه‌ر، ده‌لیل و پی‌شه‌نگ.

نرسید: نه‌گه‌یشت.

وه‌ک گوتمان عارفه‌کان بوونی مورشید و رابه‌ر به‌پی‌ویستی ریگه‌ی عشق ده‌زانی و رویشتن
له‌م ریگه‌یه‌دا به‌بی رابه‌ر و مورشید به‌ته‌ستم ده‌زانی.

خواج‌ش به‌دل‌نیاییه‌وه ده‌لی: له‌م ریگه‌یه‌ی عشقی حه‌قدا هه‌رک‌س توشی رابه‌ریک نه‌بوو
که‌له‌گه‌ل خوی بو مه‌نزل‌ی به‌ریت، ونبوو، نامان توش به‌بی ده‌لیل و رابه‌ر پی مه‌خهره نیو
کولانی عشقهوه و هه‌نگاو هه‌لمه‌گره.

۹- مکن ز غصه شکایت که در طریق طلب

به راحتی نرسید آنکه زحمتی نکشید

شکات له‌خه‌فت مه‌که، چونکه له‌ریگه‌ی داواکردندا نه‌وکسه‌ی که زه‌جه‌تی نه‌کی‌شا
به‌ره‌جه‌تی و ناسوده‌یی نه‌گه‌یشت.

راحتی: ناسوده‌یی، ره‌جه‌تی، نارامی. زحمتی نکشید: زه‌جه‌تی نه‌کی‌شا، هه‌ول‌ی نه‌دا.
خواج‌ه لی‌ره‌وه هه‌ول‌دان و زیاره‌ت یا چله‌کی‌شان و... هتد به‌مه‌رجی گه‌یشتن ده‌زانی‌ت
له‌ریگه‌ی داواکردنی ناسوده‌یی و گه‌یشتن به‌یادی حه‌قدا، بویه به‌ری‌بواران ده‌لی، له‌ده‌ست
خه‌فت و غه‌می عشق شکات مه‌که و بی‌زار مه‌به چونکه له‌م ریگه‌یه‌دا که‌سی به‌ناسوده‌یی
ده‌گات که هه‌ول‌بدات و زه‌جه‌ت بکی‌شی به‌پی‌چه‌وانه‌وه نه‌وی هه‌ول‌ی نه‌دا و زه‌جه‌تی نه‌کی‌شا
به‌نارامی و ناسوده‌ی نه‌گه‌یشت.

۱۰- خدای را مددی ای دلیل راه حرم

که نیست بادیه‌ی عشق را کرانه پدید

نه‌ی ده‌لیلی ریگه‌ی حه‌ره‌می یار بو خاتری خوا یارمه‌تیبه‌کم بده، چونکه که‌ناری
(نه‌وسه‌ری) بیابانی عشق دیارنیبه.

خدای را: بو خاتری خوا، له‌ ری‌ خوا. مددی: هاوکاریبه‌ک، یارمه‌تیبه‌ک.

بادیه‌ی عاشق: بیابانی عشق. کرانه: که‌نار، نه‌وسه‌ر و نه‌مسهر.

پدید: دیاربوون. نیست پدید: دیارنیبه.

هه‌میشه خواج‌ه (ریگه / شاگر / ده‌ریا) ی عشق به‌ترسناک و دوایینه‌هاتوو، نه‌براه‌وه
ده‌زانی‌ت، لی‌ره‌دا له‌گه‌ل نه‌م رایه‌دا داوای یارمه‌تی له‌ مورشیدی حه‌ق و ده‌لیلی ریگه‌ی حه‌ره‌می
یارده‌کات که یارمه‌تی بدات و ده‌ستی بگریت چونکه ریگه / بیابانی عشق نه‌براه‌ویه و نه‌م
سه‌ری دیار نیبه.

۱۱- گلی نچید ز بستان آرزو حافظ

مگر نسیم مروّت درین هوا نوزید

حافظ له‌ باخی ناره‌زوو گولیکی نه‌چنی، نه‌لی‌ی شه‌مائی جوامیری له‌م هه‌وایه‌دا
(هه‌لمه‌رج) هه‌لی نه‌کرد.

نچید: نه‌چنی. مروّت: جوامیری، پیاه‌تی، مه‌ردایه‌تی.

هوا: هه‌وا، که‌ش و هه‌وا.

خواج‌ه له‌ باخی ناره‌زوی خویدا هیج گولیکی نه‌چنیوه و به‌هیج ناره‌زویه‌کی نه‌گه‌یشتوو
بویه گومان له‌هه‌وا و که‌شه‌که ده‌کات و ده‌لی: نه‌لی‌ی له‌م هه‌وا و که‌شه‌دا نه‌سله‌ن نه‌سیمی
پیاه‌تی هه‌لی نه‌کردوه تا من به‌ ناوات بگه‌یه‌نی، له‌زوریه‌ی نوسخه‌کاندا له‌بری (هوا) (چمن)
هاتوو که‌مه‌به‌ست له‌دونیایه به‌لام له‌به‌رته‌وه‌ی که‌نه‌م غه‌زه‌له زورتین شیوه‌ی ساغ‌کردنه‌وه‌ی
هه‌بوو، هه‌روه‌ها جیاوازیبه‌کی زور زور له‌نیوان نوسخه‌کاندا هه‌بوو که له (۸) به‌یته‌وه تا (۱۳)
به‌یت هاتوو، نیمه‌ په‌یره‌ویمان له‌نوسخه‌ی (عیوضی) کرد و له‌به‌ر نالوز نه‌کردنی بارود‌وخه‌که و
تی‌که‌لاونه‌بوونی شیوه‌کانی دیکه‌ش ته‌واوی جیاوازیبه‌کانی دیکه‌مان فه‌راموش‌کرد وه‌گه‌رنا
(چمن) جوان‌تره.

وه‌ک گوتم له‌نوسخه‌ی خلخالی -تزوینی و خرمشاهی دا نه‌م غه‌زه‌له له (۸) به‌یته و له
لاهوری و سودی دا (۱۳) به‌یت و له (هروی) دا (۱۲) به‌یت و له عیوضی دا (۱۱) به‌یته،
به‌نده په‌یره‌وی له نوسخه‌ی ساغ‌کراوه‌ی جه‌نابی د. عیوضی کردوه، نه‌مه‌ش به‌دوو به‌لگه:

۱- به‌نده به‌شهرمه‌زاریه‌وه ناویرم خوم له‌قه‌ره‌ی دروستکردنی نوسخه‌کی دیکه بدهم.

۲- به‌تی‌که‌لاوکردنی نوسخه‌کان و هه‌لی‌زاردنی تی‌که‌لاویبه‌ک له‌شیوه‌کان هیج سوودیک به
غه‌زه‌له‌کان ناگات و جیاوازیبه‌کی دیکه دینیتته ناراه.

غەزەلى دوو سەد و سى و حەوتەم:

بەحرى موجتەسى ھەشتى مەخبونى ئەسلەمى مۇسبەغ
(مفاعىلن فعلاىن مفاعىلن فع لان)

۱- معاشران ز حریفِ شبنانە یاد آرید

حقوقِ بندگیِ مخلصانە یاد آرید

ھاوړپییانی بهیارگەیشتوو، یادى ھاوړپیکى شهوانەى خۆتان بکەنەوه و مافی بەندایەتى موخلیسانەى ئەو بهیننەوهیاد.

معاشران: ئەوانەى کە گەیشتوون بهیار و لەگەڵ ئەودا دەژین.

حریف: ھاوړپیک. شبنانە: شهوانە.

یاد آرید: یادبکەنەوه، بەیاد بهیننەوه. حقوق: حەقدەست، ماف.

خواجە روو لەو ھاوړپیکانەى شهوانى تەنیایی خۆى دەکات کە ئیستا گەیشتوون بەدیدارى یارى حەق و لەگەڵ ئەودا دەژین و پیمان دەلى: یادى ھاوړپیکى ئەلقەى عەشق و مەستى شهوانەى خۆتان بکەنەوه و لەخزمەت یاردا حەقدەست و کرى و مافی بەندایەتى و گوړپایەلى موخلیسانە و پاکى من بەبیر بهیننەوه.

۲- بە وقتِ سرخوشى از آه و نالەى عشاق

بە صوت و نغمەى چنگ و چغانە یاد آرید

لە کاتى سەرخۆشیدا بە دەنگ و ئاوازی چەنگ و ساز، ئاھ و نالەى ئیمەى عاشق بەیاد بهیننەوه.

بەوقت: لەکاتى. چغانە: جۆرە سازیکە.

لەدریژەى بەیتى یەكەمدا خواجە بە(معاشران) دەلى: لەکاتیکدا کە لەگەڵ یاردا سەرمەستان و لەدەنگ و ئاوازی مۆسیقاوہ خەرىكى شادى گپران، نالە و ئاھى ئیمە عاشقانى مەحرۇم لەخۆشى و سرور و ژوانى یار بەیاد بهیننەوه. جۆرەکانى یادکردنەوه لەبەیتەکانى دیکەدا باسەدەکات.

۳- چو لطف بادە کند جلوہ در رخ ساقى

ز عاشقان بە سرود و ترانە یاد آرید

کاتى کە سەفا و جوانى شەراب لە رووخسارى ساقیدا جیلوہ دەکات بە سرود و گۆرانى، عاشقان بەیاد بهیننەوه.

لطف بادە: سەفا و نوری بادە، جوانى بادە. ترانە: گۆرانى.

ئەى ھاوړپییانى بهیار گەیشتوو کاتى کە نور و سەفای شەراب لە رووخسارى ساقیدا دەردەکەوێت (واتە کاتى مورشید- لەفەرھەنگى عیرفانیدا - لەعەشقدە مەست دەبێت ئاسەوارى عەشق لە رووخسارىدا دەردەکەوێت ئەو کاتە بە گۆرانى و سرود یادی ئیمەى عاشقانى مەحرۇم بکەنەوه.

۴- چو در میان مراد آرید دستِ امید

ز عہدِ صحبت ما در میانە یاد آرید

کاتى کە دەستى ئومیدتان خستە کەمەرى مورادەوه، یارى سەردەمى ھاودەمى لەگەڵ ئیمەدا بکەنەوه.

میان: کەمەر.

دەستى ئومید خستە کەمەرى ئارەزوو و ئاوات، ئومیدی بەئاوات گەیشتە، یاخود خودى بەئاوات گەیشتە. کاتى کە بەئاواتى خۆتان گەیشتن و بەیار گەیشتن - یادى ئیمەى ھاودەمیشتان بکەنەوه.

۵- نى خورید زمانى غم وفاداران

ز بى وفایى دور زمانە یاد آرید

کاتى غەمى وەفاداران ناخۆن بى وەفایى دەورى رۆژگار بەیاد بهیننەوه.

نمیخورید غم: غەم ناخۆن، بىرتان بە لایانەوه نییە. زمانى: کاتى.

ئەى یاران ئیستا کە بەئاوات گەیشتوون غەمى ئیمەى وەفادار ناخۆن و ریگەچارەبە کمان بۆ گەیشتن بەمەعشوق بۆ نادۆزنەوه، بىرى بى وەفایى دەورى رۆژگار بکەنەوه، کەچەندە بى وەفایە و رۆژگارێک ئیوش دەکەونە نارەحتییەوه و کەس غەمتان ناخوات.

۶- سمندِ دولت اگر چند سرکشیده رود

ز ھمراھان بە سر تازیانە یاد آرید

گەرماوہیک ئەسپى بەختت سەربەرز بروات، بە سەرە قامچیش بىت یادى ھاوړپیان بکەرەوه.

سمند: ئەسپ، سودى نووسىویەتى ئەسپى ھۆلاکۆ، کەئەسپى جەنگە و بەزۆرى ئەسپى

رەنگ قاوہیى و سپیہ. { شرحى سودى، ج ۲، ل ۱۳۷۲ }

سمنددولت: ئەسپى بەخت. چند: چەند رۆژى، ماوہیک.

سرکشیده: سەربلند، سەربەرز. رود: بروات.

بە سر تازیانە: بەسەرەقامچى، مەبەست لە کەم و تۆزیکە.

واته: باماوويه كيش به ختت له ترژيكد ا بيت به لام هر يادي هاورياننت بكهروه باتوزيكيش بيت.

د هروي له شهرحه كهي خويدا (سهره قامچي) بو چيروكي يوسف و زوليخا گيپراوته وه، كه له كاتي پيري زوليخا و دهسلات گرته دهستي هزره تي (يوسف) دا، گوايه روي كه هزره تي يوسف زوليخا دهيني له حالي ده پسي كاتي كه هزره تي يوسف قامچي به دهسته و به سواري نه سپه وهيه، زوليخا پي دهلي قامچيه كه بده دستم يا بيخه سهر دل تا بزاني حالي عه شقم بو تو چونه، له ريوايه تي يه كه مدا كه دهيداته دهستي قامچيه كه ناگر نه گري و له ريوايه تي دوو مدا كه نه پيخاته سهر دلي تريه دلي زوليخا به دهستي هزره تي يوسف ده گات {هروي، ج ۲، ۱۰۰۲-۱۰۰۴}

به هر حال هم چيروكه و نه سپ و به خت و ثيقبال و سهر قامچي و ياد كرده وي هاوري هاوه لان له گهل يه كدا ريكده كه ون، به لام بيده چي - راي زورينه ي رافه كاره كاني غه زله كاني حافظيش وايه و نمونه ميژويي شيعريان زوره - كه هر مه به ست له كه ميك و به سهر پي يه كه وه ده بيت.

۷- به وجه مرحمت اي ساكنان صدر جلال

ز روي حافظ و اين آستانه ياد آريد

هي نه وانه له سهر ته ختي گه وره يي فرمانه وايي دانيشتون - له روي مهرحه مه ته وه يادي روي حافظ و هم به رده رگايه بكه نه وه.

به وجه مرحمت: له روي مهرحه مه ت و به رزييه وه، بي زه حمت.

ساكنان: نيشته جيوان.

صدر جلال: لوتكه ي گه وره يي و عه زه مه ت، ته ختي گه وره يي.

خواجه ليبره دا (معاشران) به وانه ده زانيت كه گه يشتون به يار و نيستا له نه وج و لوتكه ي گه وره ييه دان بويه داوايان ليده كات كه ره حيان هه بيت و يادي حافظ بكه نه وه كه له به رده رگاي ياردايه و هيشتا به ژواني هو شادمان نه بووه.

غزه لي دوو سه د و سي و هه شته م:

به حري ره مه لي هه شتي مه قسور

(فاعلاتن فاعلاتن فاعلاتن)

۱- ابر آذاري برآمد باد نوروزي وزيد

وجه مي مي خواهم و مطرب كه مي گويد رسيد؟

هه وري نازاري ده رها ت و باي نه ورزي هه لي كره، پاره ي مه ي و مو تريم ده وي كي ده لي درا؟

آزار: مانگي نازار به مارت/مارس سهره تاي به هار. ابر آزاري: هه وري به هاري.

نوروز: نه ورزي. وجه: پاره، خه رجي.

رسيد: درا، له سهر منه، جاران له مه جليسا كه كسيك باسي پيويستي خزي ده كره كه سيكي نه جيب ده يگوت رسيد / درا واته من پاره كه ت بو ته دم.

واته: نه وا كات كاتي به هاره و هه وري به هار دياره و باي نه ورزي هه لده كات من له م

به هاره دا مه ي و مو تريب (وه سيله ي عه شقم) ده وي به لام خه رجييه كه يم نييه كي پياوه تيم له گهل

ده كات و ده لي له سهر منه و من پاره كه ي ته دم.

۲- شاهدان در جلوه و من شرمسار كسيه ام

بار عشق و مغلبي صعب است و مي بايد كشيد

جوانان له جيله ودان من شه رمه زاري گيرفانم (كه خالييه) باري عه شق و موفليسي گرانه

و ده بي راكيشري.

شرمسار: شه رمه زار. كيسه: گيرفان.

مغليسي: موفليسي، بي پاره يي، گيرفان به تالي.

صعب: گران، سه خت، دژواره.

ميبايد كشيد: ده بي راكيشري، ده بي ته حه مول بكرت.

خواجه خويان (عاشقان) به موفليس و گيرفان خالي ته داته قه له م، نيستا له م حاله ته شدا

ياران و مه عشوق / جوانان خويان نمايش ده كهن، به لام له گهل نه مه دا خواجه شه رمه زاري گيرفان

به تالييه چونكه عه شق و عاشقي و نازه له گرتني جوانان به بي پاره و به گيرفاني به تال دژوار و

سه خته به لام چ بكرت باره و ده بي راكيشري و ته حه مول بكرت.

هم به يته گهر له روانگه ي عيرفانييه وه ليكدرتته وه موفليسي و گيرفان به تالي، بي به ش

بوونه له سيفاتي به ندي عاشقانه/عارفانه.

۳- قحط جود است آبروی خود نمی باید فروخت

باده و گل از بهای خرقة می باید خرید

قاتی پیاده‌تیبیه، نابیّ ناپرووی خوّ بفرۆشیت به لکو پیویسته به پاره‌ی خرقة باده و گولّ بکریّت.

قحط: قات، نه‌بوون و نه‌مانی شتیک. جود: پیاده‌تی، جوامیری.

نیباید فروخت: نابیّ بفرۆشیت. بها: پاره، نرخ، به‌ها.

میباید خرید: نه‌بیّ بکریّت. فروخت و خرید دژی به‌کن.

خواجه لیّردا - سه‌رباری ته‌ودی ره‌خنه له کۆمه‌لگه ده‌گری - وه‌لامی به‌یتسه‌کانی پیّشوو ده‌داته‌وه که له کاتیکدا یار له جیلوه‌دابوو و هه‌وری به‌هاریش هه‌لی کردبوو ته‌م بیّ پاره و موفلیس بوو، به‌ته‌مابوو که‌سپک وه‌سیله‌ی چوونه نیّو عه‌شقی بۆ ساز بکات، به‌لام لیّره‌دا ده‌لی: قات و قری پیاده‌تیبیه و پیاده‌تی نه‌ماوه بۆیه نابیّ به‌داواکردن ناپرووی خوّت به‌ی، یان نابیّ له‌به‌رامبه‌ردا ناپرووی خوّت بفرۆشی باشت وایه خرقة‌ی به‌رمان بفرۆشین و به‌قیمه‌ته‌که‌ی باده و یار بکریّن.

۴- گوییا خواهد گشود از دولت‌م کاری که دوش

من همی کردم دعا و صبح صادق می دمید

ته‌لیّی (پیده‌چی) که به‌ختم گریّ کاریکم بۆ ده‌کاته‌وه، چونکه شه‌وی رابردوو من دو‌عام ده‌کرد و (سوحی سادیق) هه‌لده‌هات.

گوییا: ته‌لیّی، پیده‌چی، ره‌نگه. خواهد گشود: ده‌کاته‌وه. دولت‌م: به‌ختم.

همی کردم: ده‌مکرد.

صبح صادق: سوحی سادیق، سپیده‌ی راسته‌قینه، له‌کاتی سپیده‌دا دوو (صبح - به‌ره‌به‌یان) هه‌یه‌که یه‌کێکیان (کازب) و ته‌وی دیکه‌یان (صادق) ه، که یه‌که‌میان رووناکیبونه‌وه‌یه‌کی که‌م و کورتی ناسۆیه و پاشان تاریک ده‌بیتته‌وه و دواجار (سپیده راسته‌قینه) (صادق) ه که به‌ره‌به‌یانه و کاتیکی زۆر له‌باره بۆ گیرابوونی نزا و پارانه‌وه.

می دمید: هه‌لده‌هات، فوی پیداده‌کرد.

گه‌ر (میدمید) به‌واتای هه‌له‌هاتن بیّت، دیساریکردنی کاتی دو‌عاکردنه‌که‌یه، له‌م لیّکدانه‌وه‌یه‌دا خواجه‌ده‌لی: ره‌نگه به‌ختم گریّ کویره‌ی کاره‌که‌م (کاری عه‌شقم) - رزگاربوون له‌موفلیسی - بکاته‌وه چونکه شه‌وی رابردوو له‌کاتیکدا که‌سپیده‌ی ده‌دا که کاتی گیرابوونی دو‌عایه - وبالاسحار هم یستغفرون - من خه‌ریکی پارانه‌وه دو‌عاکردن بووم.

به‌لام گه‌ر (می دمید) به‌واتای فوییداکردن بیّت، موبارک کردن و دوایی هیّسانی دو‌عایه، چونکه وه‌ک نه‌ریتیک پاش دو‌عاکردن فوده‌کریّت، ته‌وده‌لی، گریّ کویره‌ی کارم ده‌کریّته‌وه چونکه شه‌وی رابردوو که‌من دو‌عام ده‌کرد سپیده‌ی راسته‌قینه فوی پیداده‌کرد.

۵- با لبی و صد هزاران خنده آمد گل به باغ

از کریمی گویا درگوشه‌ای بوی شنید

گولّ به‌لیوتیک و سه‌ده هه‌زاران خه‌نده‌وه هاته نیّو باخ، ته‌لیّی له‌سوچیکدا - له‌که‌ناریکدا - هه‌ستیکی به‌هه‌خشنده‌یه‌ک کردوه.

بوی شنید: هه‌ستیکی کردوه.

که قات و قری گولّ بوو، قات و قری پیاده‌تی و که‌سی به‌هه‌خشنده‌بوو، نیّستا که گولّ به‌سه‌ده هه‌زار خه‌نده‌وه هاتووته نیّوباخ و باخی رازاندۆته‌وه، خواجه ته‌مه به ته‌گه‌ری مانی پیاو چاک و به‌هه‌خشنده‌یه‌ک ته‌زانی، بۆیه ده‌لی: ته‌لیّی گولّ له‌گۆشه و که‌ناریکدا هه‌ستی به‌بوونی به‌هه‌خشنده‌یه‌ک / جوامیریک کردوه ناوا به‌هه‌خنده و پیکه‌نینه‌وه خوّی نمایشکرد.

۶- دامنی گر چاک شد درعالم رندی چه باک

جامه‌ای در نیکنامی می باید درید

گه‌ر کراسیک له‌ژیانی ره‌ندیدا بدرتین چ باکمانه، پیویسته کراسیکیش له پیاوچاکیدا بدرتین.

دامن: کراس. چاک شد: درپا، درپنرا.

نیکنامی: پیاوچاکی.

میباید درید: ته‌بیّ بدرتینری.

له‌بری کراس دراندن له‌ژیانیکدا، له‌کوردیدا کراس کۆنکردن دیت، بۆ نمونه ده‌لین فلان که‌س کراسیکی کۆن نه‌کرد به‌واتای که‌م ژیا، جیهانی ره‌ندی که جیهانیکه ناوبانگی حه‌قیقی - لای حه‌ق - ده‌به‌هه‌خشیته مرۆف، خواجه ده‌لی گه‌ر کراسیکمان له‌ژیانی ره‌ندیدا کۆنکردوه و به‌ره‌ندی ژیاوین چ باکمانه، چونکه پیویسته کراسیکیش له، (پیاوچاکی و ناوبانگ) دا بدرتینریّت و بکریّته قوربانی / یان کۆنکریّت.

گه‌ر (نیکنامی) پیاوچاکی به‌واتای حه‌قیقی وه‌رگرین، ته‌وا خواجه به‌چاکی له‌ره‌ندی دو‌اوه، به‌لام له‌به‌ر ته‌وه‌ی که هه‌میشه خواجه (ره‌ندی) به‌هۆی ناپروچوون ده‌زانی (که‌له‌چاری خه‌لکی عه‌وامه‌وه سه‌یری ده‌کات) بۆیه لیّره‌شدا میسراعی دو‌وه‌می به‌واتای پیچه‌وانه لیّکده‌درتیه‌وه.

واته: نیمه گهر له ژبانی رهنیدیدا کراسینکمان کونکردووه چ باکه، پیاو ده بی توژنیکیش له قهلبیدا (رهندی که له چاوی عهوام و سؤفیلکه کانهوه به دناوییه) له به دناوییدا (واتای پیچپه وانه ی پیاوچاکی) ژبان به سهر ببات و کراسی کونبکات.

له راستیدا راقه کهره فارسه کان خویان له لیکنده وهی شم بهیته بواردووه، شه وهش له بهر نه زانیی یان ئالوژی و سوانی واتای کراس دراندنه، چونکه له فارسی شه مرؤدا کراس دراندن سو خوشی یا تازییه باری و کوستیکه، و به واتای کراس کونکردن نایهت.

به پروای بهنده کراس دراندن = کراس کونکردنه که ئیستاش له شیوه زاری جافدا به کارده هیتریت له بهر شه وهی سودی نزیکهی (۶۵۰) سالتیک بهر له ئیستا ژیاوه به ناسانی و بی روونکردنه وه بهم جوژه لیکی داوه ته وه. { شرح سودی ج ۲، ۷-۱۳۶۸ }.

۷- این لطایف کز لب لعل تو من گفتم که گفت

وان تطاول کز سر زلف تو من دیدم که دید

شم گوته مانادار و ناسکانهی که من له بارهی لیوی یاقوتینی تووه گوتوومه، کی گوتوویه تی شه و ستمه می که من له ده دست سهری زولفی تو دیومه کی دیویه تی. لطایف: گوتهی ناسک و مانادار. تطاول: ستم.

واته: من گوتهیه کی مانادار و شیعریکم له بارهی لیوی یاقوتینی تووه نووسیوه که کهس نه ییتوانیوه بینوسی هینده ناسکه، که ستمه می کیشم له ده دست پرچی تووه دیوه که کهس نه ییدیوه.

۸- عدل سلطان گر نپرسد حال مظلومان عشق

گوشه گیران را ز آسایش طمع باید برید

گهر دادپه روهی سولتان له حاللی مه زلومانی عهشق نه پرسیتته وه، ده بی گوشه گیران له ئاسایش و ئارامی بی ئومید بن. سلطان: پاشا، سولتان، فرمانره وا. نپرسد: نه پرسیتته وه.

طمع بریدن: بی ئومیدبوون، بی هیوابوون.

گهر سولتانی شه زه له به هانای زولم لیکراوانی عهشقه وه نه ییهت و ده ستگرؤییان نه کات شه وا پیویسته گوشه گیران — که هه مان عاشقانی مه زلومن — له خوشی و ئارامی بی ئومید بن.

۹- تیر عاشق کش ندانم بر دل حافظ که زد

این قدر دانم که از شعر ترش خون می چکید

نازنام کی تیری عاشق کوژی داله حافظ، به لام شه وهنده ده زانم که له شیعری ته ری خوین ده تکا.

عاشق کش: عاشق کوژ. زد: لییدا. این قدر: شه وهنده. دانم: ده زانم. شیعری ته ری شیعری ناسکه، خواجه بو خوی ده لی، نازانم کی تیری عاشق کوژی لیدام به لام هینده هه یه که کوژراوم و خوین له شیعره ته ره کانم ده تکی.

واته: عهشقه که شیعره کانی ناسک کردووم به لام مه عشوق له پشتی په رده وه یه و نازانم کییه.

غزه‌لی دوو سه‌د و سی و نوپه‌م:

به‌حری موجه‌سی هه‌شتی مه‌خبونی مه‌قسور
(مفاعِلن فعلاَتن مفاعِلن فعلاَن)

۱- بیاکه رایبِ منصور پادشاه رسید

نوید فتح و بشارت به مهر و ماه رسید

وه‌ره‌که ئالای سهره‌که‌وتنی پاشا گه‌یشت مژده‌ی سهره‌که‌وتن و رزگارگی به خۆر و مانگ گه‌یشت.
رایب: ئالا.

منصور: سهره‌که‌وتن، یاخود مه‌به‌ست له مه‌نسور پادشای مظفرییه که‌له (۷۹۰-۷۹۵) دا
ده‌سه‌لات دار بووه.

رسید: گه‌یشت. نوید: موژده. فتح: ئازادکردن، رزگارکردن. مهر: خۆر.
خواجه خه‌لکان ئاگادار ده‌کاته‌وه که پاشامان سهره‌که‌وت و ئالای سهره‌که‌وتن له‌پیش سوپاوه
ده‌روات گه‌یشته جی و موژده‌ی ئهم رزگارکردن و سهره‌که‌وتنه‌ش به‌هه‌موو لادا بلا‌بووه‌وه و
گه‌یشته خۆر و مانگ.

۲- جمال بخت ز روی ظفر نقاب انداخت

کمال عدل به فریادِ دادخواه رسید

جوانیی به‌خت په‌رده‌له رووی سهره‌که‌وتن لادا، که‌مالی دادپه‌روه‌ریش به‌هانای داواکاری
(شکات که‌ری) مه‌ژلومه‌وه هات.

ظفر: سهره‌که‌وتن. نقاب انداخت: په‌رده‌ی لادا.

به‌فریاد رسید: به‌هانای هات، به‌فریای که‌وت.

دادخواه: شکات که‌ر، که‌سی داوای هاتنه‌دی دادپه‌روه‌ری بکات.

له سهره‌که‌وتنی پاشادا به‌ختی چاک و جوان بوو په‌رده‌ی له‌سه‌ر رووی سهره‌که‌وتن لادا و
که‌مال و ترۆپکی عه‌دل و دادپه‌روه‌ری پاشاش به‌هانای لیتقه‌وماوان و دادویستانه‌وه هات.

۳- سپهر دور خوش اکنون زند که ماه آمد

جهان به کام دل اکنون رسد که شاه رسید

ئییستا که مانگ هاتوووه گه‌ردوون ده‌ور و گه‌رانی جوان و په‌سه‌ند ده‌کات و ئییستا که شاشا
گه‌یشتوووه، جیهان به‌ناواتی دلّی خۆی ده‌گات.

سپهر: گه‌ردوون، ناسمان. دور زند: ده‌سوپرته‌وه، ده‌گه‌ریت.

به‌کام دل رسد: به‌ناواتی دلّی ده‌گات.

سپهر روژگار و (ماه) یش پادشایه، خواجه له ستایشی شادا ده‌لتی: ئییستا که پاشا -
مانگی گه‌ردوون - هاتوووه و گه‌یشتوووه هم گه‌ردوون جوان و په‌سه‌ند بووه و هم خه‌لکی
جیهانیش به‌ناوات و ئاره‌زووی خۆیان ده‌گه‌ن.

۴- ز قاطعان طریق این زمان شوند ایمن

قوافل دل و دانش که مرد راه رسید

ئییستا که پیای ریگا (به‌لده و دلیر) گه‌یشتوووه ئیدی قافله‌کانی دل و زانست له ریگر و
جهرده‌کانی ریگه بی خه‌م ده‌بن.

قاطعان طریق: ریگران، جهرده و دزان. شوند ایمن: پارێزراو ده‌بن، بی خه‌م ده‌بن.

قوافل: قافله‌کان. مرد راه: پیای ریگا، پیای دلیر و به‌توانانی ریگه‌زان.

قافله‌کانی دل و زانست، قافله‌ی روچانی و غیرفانییه‌کان و زانا و عالمه‌کانن، که‌له‌گه‌ل
هاتنی پاشای نویدا گیانیان پارێزراو ده‌بییت.

۵- عزیز مصر به رغم برادران غبور

ز قعر چاه برآمد و به اوج ماه رسید

عه‌زیزی میسر به‌کویریایی چاوی برا حه‌سووده‌کانی له‌بنی (قوولاییی) بیر هاته‌ده‌ره‌وه
به‌لوتکه‌ی مانگ گه‌یشت.

عزیز مصر: عه‌زیزی میسر، سه‌روک و فه‌رمانه‌ه‌وای میسر، مه‌به‌ست له حه‌زهره‌تی
یوسف - د. خ -

به‌رغم: به‌کویریایی چاوی. برادر: برا. غبور: حه‌سوود.

قعر: بن، قوولترین شوینی چال. چاه: بیر. اوج: لوتکه.

ئهم به‌یته به بوونی عه‌زیزی میسر که حه‌زهره‌تی یوسف و برا حه‌سووده‌کان و بنی بیر و
لوتکه‌ی مانگ و ده‌سه‌لاتداری ئاماژه‌یه به‌چیرۆکی حه‌زهره‌تی یوسف و برا حه‌سووده‌کانی و
فیدانه نیو بیری و پاشان فرۆشتنی به‌کاروانینک و گه‌یشتنه میسری و دواچار بوونه ده‌سه‌لاتدار.

چیرۆکه که له‌سوره‌تی (یوسف) دا به دووردریژی باسکراوه.

واته: هه‌رچه‌نده زه‌یرا حه‌سووده‌کانی یوسف ئه‌ویان خسته نیو بیر، به‌لام به‌کویریایی چاویان
له‌بنی بیر ده‌ره‌ات و به‌لوتکه‌ی حوکم و فه‌رمانه‌ه‌وایی گه‌یشت.

لیژدها مه‌به‌ست له عه‌زیزی میسر - به‌پیتی به‌یتی یه‌که‌م - مه‌نسور پاشایه که یه‌حیاپاشا رکابه‌ری و دژایه‌تی ده‌کرد و ماوه‌یه‌که دوور‌خرا‌بووه‌وه { هروی، ج ۲، ل ۱۰۱۱ } .

۶- کجاست صوفی دجال کیش ملحد شکل

بگو بسوز که مهدی دین پناه رسید

صوفی ده‌جال نایین و مولحید شیوه له کوئییه، پیی بلی بسووتی، چونکه محمه‌دی مه‌هدی هات، که دین له پهنای شه‌دایه .

کجاست: له کوئییه، کوانی.

دجال: که‌سیکی کافره له‌پیش سه‌ره‌ل‌دانی محمه‌دی مه‌هدییه و دیت و خه‌لک گومرا ده‌کات، هه‌رکه‌س شوینی که‌ویت کافر ده‌بیت، له‌فه‌رمووده و ریوایه‌تدا هاتووه‌که یه‌که چاوی هه‌یه و له‌نیو چاوی نووسراوه کافر .

ده‌جال توانایه‌کی له‌راده‌به‌ددری هه‌یه و توانای مردن و زیندوو‌کردنه‌وه و کاری له‌راده‌به‌ددر - فوق‌العاده - ی هه‌یه، هاتنی ده‌جال یه‌کینکه له‌نیشانه گه‌وره‌کانی دونیا ناخر، پاش شه‌میش هه‌زهرتی موحه‌مدی مه‌هدی دیت که‌له زور ریوایه‌تدا هاتووه که له نه‌وه‌ی پی‌نغه‌مبه‌ره - د.خ - و له‌پژژه‌ل‌اتی ولاتانی نیسلا‌مییه‌وه سه‌ره‌ل‌ده‌دات و نایین له‌ده‌ست ده‌جال رزگار ده‌کات.

۷- صبا بگو که چه‌ها برسرم درین غم عشق

زآتش دل سوزان و دود آه رسید

سروه بلی که له‌م غه‌می عه‌شقه‌دا له‌ ئاگری دل‌ی سووتناک و دووکه‌لی ناهه‌وه چیم به‌سه‌ره‌هاتووه .

سوزان: سووتاو، سووتناک.

واته: شه‌ی سروه‌ی به‌یان که‌ته‌و ئاگاداری ژیبانی من بوویت نیستا خه‌به‌ر به‌ پادشای دادپه‌روه‌ر بده و پیی بلی که له‌نه‌بوونی شه‌ودا و له‌غه‌می دووری شه‌ودا و له‌تاو ئاگری دل و دووکه‌لی ناه و هه‌سه‌رت و ناله‌م چیم به‌سه‌ر هاتووه .

۸- زشوق روی تو شاها بدین اسیر فراق

همان رسید کز آتش به روی کاه رسید

شه‌ی شاهم له‌تاسه‌ی رووی تو شه‌وه به‌سه‌ر شه‌م دیلی دا‌پرا‌نده‌ا هاتووه‌که له‌ئاگروه‌وه به‌سه‌ر رووی کادا هاتووه .

شاه: شه‌ی پادشا . اسیر فراق: دیلی دا‌پرا‌ن .

کاه: کا .

واته: وه‌ک چۆن ناگر کا ده‌سووتینی، منیش له‌دووری تو‌دا و له‌تاسه و هه‌زی دیداری رووی تو‌دا شه‌وا سو‌تاوم وه‌ک کای نیو ئاگرم لی‌هاتووه .

۹- مرو خواب که حافظ به بارگاه قبول

ز ورد نیم شب و درس صبحگاه رسید

مه‌خه‌وه، چونکه حافظ به‌ویردی نیوه‌شه‌وه ده‌رسی به‌ره‌به‌یانان به‌مه‌قامی قه‌بوول‌بوونی دو‌عا و نزا گه‌پشت .

مرو به خواب: مه‌خه‌وه، خه‌وت لی نه‌که‌وی.

واته: تو گه‌ر ده‌ته‌وی به‌پله و پایه‌یه‌که بگه‌یت خوا نزا و پارانه‌ودت لی قه‌بوول‌بکات، شه‌وان مه‌خه‌وه (که‌م بجه‌وه) سه‌ه‌ران بی‌دار به‌ چونکه حافظ به‌ ویردی نیوه‌شه‌وان و ده‌رس و مه‌درسه‌ی به‌یان‌بیان به‌م مه‌قامه گه‌پشتووه .

وه‌ک د.هروی نووسیویه‌تی به‌پیتی میژووی ده‌سه‌ل‌ات گرتنه‌ده‌ستی مه‌نسور پاشا (۷۹۰- ۷۹۵) میژووی نووسینی شه‌م شیعه‌ره بو (۷۹۰) ی کۆچی مانگی ده‌گه‌ریتته‌وه که کۆتاییه‌کانی ته‌مه‌نی خواجه‌یه .

هه‌رچۆن بیت، شه‌م رووداوه میژووییه و ده‌سه‌ل‌ات گرتنه‌ده‌ستی مه‌نسور پاشا و دژایه‌تی براکه‌ی شا یه‌حیا مان به (درکه) کانی وه‌ک (عزیز مصر، برادران غیور، صوفی دجال...، مه‌هدی دین پناه...) ده‌دات، گه‌ر شه‌م رووداوه نه‌که‌ینه باک‌گراوندی غه‌زه‌له‌که شه‌و درکانه مه‌به‌ستی دیکه ده‌گه‌ینن، به‌نده لیژدها له‌به‌رته‌وه‌ی غه‌زه‌له‌که ناماژه‌ی ئاشکرا و راسته‌وخۆی بو رووداوه میژووییه که تیدایه درکه‌کانم به‌هیچ واتایه‌که‌ی دیکه لیکنه‌دایه‌وه چونکه پی‌موايه شه‌م کاره تا راده‌یه‌که‌ی زور ته‌ئویل‌کردنیکی بی مانای ده‌ستنی‌شکراویکی ته‌ئویل هه‌ل‌نه‌گه‌ره، چونکه ته‌ئویل بو ده‌قه موجه‌ره‌کان سوودبه‌خشه .

غەزەلى دوو سەد و چلەم:

بەحرى موزاربعى ھەشتى ئەخرەبى مەكفونى مەقسور
(مفعول فاعلات مفاعيل فاعلان)

۱- بوى خوش ھەركە ز باد صبا شنيد

از يار آشنا نفس آشنا شنيد

ھەركەس بۆنى خۆشى تۆى لەسروە بۆنکرد، لەيارى ئاشناو ھەناسەى ئاشناى بىست
شنيد: بىست. بو شنيد: بۆنکردن لەزمانى فارسيدا (بىستن) بۆ بۆنىش
بەكار دەھىترىت بەلام لەزمانى كورديدا (کردن) بەكار دەھىترىت.

آشنا: ئاشنا، ھۆگر، ناسراو. نفس: ھەناسە، قسە.

خواجە سروە (سەبا) بەئاشنا و ناسراوى رازەكانى مەعشوق دەزانى و خودى مەعشوقىش
ھەر بە ئاشنا دەزانىت، بىگومان لىرەدا بەپىچەوانەى زۆرىك لە غەزەلەكانى دىكەو دەدووت
كە سەبا بەخەبەرچن و دووزمان و قسە بلاو كەرەو دەزانى.

ئەو لىرەدا دەلى: ھەر كەسىك - خۆشەختىك _ كەبۆنى خۆشى يارى لەباى سەباو
ھەست پىكرد، واتە سەبا بۆنى خۆشى يارى بۆ برد، ئەو لەيارىكى ئاشناو - سەبا - بۆنى
ھەناسەى ئاشنايەكى - مەعشوق - ى كردووە.

لەھەندى نوسخەدا لەبرى (نفس) (سخن - قسە) ھاتووە واتە: لەيارى ئاشناو خەبەر و
قسەى يارى ئاشناى گۆيلىبوو.

۲- اينش سزا نبود دل حق گزار من

کز غمگسار خود سخن ناسزا شنيد

ئەمەى شايان نەبوو دلى وەفادارى من، كە لەيارى خەمپەوئىنى خۆسەو قسەى
نەشايوى بىست.

اينش: ئەمەى.

سزا: شايان، لايىق، شياو.

حق گزار: بەوفا، حق بەجى ھىنەر، موتبع و گۆپرايەل.

غمگسار: خەمپەوئىن، كەسى كە ھاودەمى ئەو خەم دەپەوئىنئەو.

ناسزا: نەشايو، نالايىق، ناموستەحق.

ديارە يار قسەى بە حافظ/شاعير گوتووە بۆيە خواجە لىرەدا بەگلەبى دەردى دلى خۆى
دەردەبرىت، دەلى دلى گۆپرايەل و فەرمانبەردارى من شايانى ئەو نەبوو كەيارى خەمپەوئىن
كەدەبوايە غەمى دلم لاپەرىت - لەبرى لاواندەو قسەى نەشايو و نالايىقى بى بلىت.

۳- يارب كجاست محرم رازى كه يك زمان

دل شرح آن دهد كه چه ديد و چه ها شنيد

پەرودەگار كوا مەخرەمى رازىك كە زەمانى دل ئەوى بۆ باس كات كە چى بىنى و چى
بىست.

يك زمان: زەمانى، كاتىكى كورت. شرح دهد: باسى بكات.

كەرچى خواجە زۆر نارەھەتە لەو قسەيەى كەيارى خەمپەوئىن پىسى گوتووە بەلام
لەسەرتەرىقەتى عاشقان نايەوى لاي ھەموو كەسىك باسى بكات، بۆيە لىرەدا دەلى، يارەب
مەخرەمى رازىك لەكۆيە كە كاتىكى كورت باسى ئەو رازانەى لاپكەم كە لەدونىاي عەشقدا
دېومە و پى بلى كە چى بىنى و چى بىست.

۴- اى شاه حسن چشم به حال گدا فكن

كاین گوش بس حكایت شاه و گدا شنيد

ئەى پاشاي جوانى چاوت لەحالى كەدايىت، چونكە ئەم گۆپچكەيە زۆرى حىكايەتى شا و
كەدا بىست.

چشم فكن: چاوت لى بىت، سەيرى كە، ئاورى لى بدەرەو.

ئەى يار كەتۆ پاشاي ولاتى جوانىت ئاورى لەم كەدايەى عەشق بدەرەو: چونكە ئەم
گۆپچكەيەى من زۆر باسى پادشا و كەداى بىستووە.

سەبارەت بە باسى پادشا و كەدا چەند لىكدانەوئەيەك ھەيە لەوانە:

۱- پادشا ھەمىشە لەكەل كەداياندا مېھرەبان بوو و ئاورى لىداونەتەو تۆش وەك
پادشايانى مېھرەبان ئاورى لەم كەداى عەشقە بدەرەو، لىرەدا زياتر ھاندانى شاي جوانى -
مەعشوق - ە كە ئەم لىكدانەو لەروانگەى عىرفانى / حەقىقىيەو نەزىكە و ھەمىشە مەعشوق
مېھرەبانە.

۲- ئەكرى ئەم باسى پادشا و كەدايە بىرخستەوئەكى ترساندن نامىز بىت بۆ پادشايان، واتە
گۆپچكەى ئىمە پرە لەباسى مردنى پادشا و كەدا و تۆش دەمرىت ياخود گۆپچكەمان پىرە لە
باسى پادشا و بوونەكەدا و كەدابونە پادشا و ئەكرى تۆش لەپاشايەتى بكەويت و بىتە كەدا.

ئەم لىكدانەوى دووھ ماددىيانەيە و لەگەن نەسەقى گشتى غەزەلەكەدا ناگوچى و لىكدانەوى يەكەمىيان شياوترە.

۵- خوش مى كنىم بە بادەى مشكىن مشام جان

كز دلق پوئش صومعه بوى ربا شنيد

نە ھەستى بۆنكردىنى گىيام لەخرقە پۆشى خانەقاوہ بۆنى رىاي كورد بە بادەى ميسكبارة خۆشى دەكەمەوہ.

خوش ميكنم: خۆشى دەكەمەوہ، چاكى دەكەمەوہ.

مشام جان: ھەستى بۆنكردىنى گىيان.

دلق پوئش: خرقە پۆش (مەبەست لە سۆفيلكەى رەسميە).

كاتى كە گىيام بۆنى رىاي سۆفيلكەى خرقەپۆشى خانەقاى ھەلمىشى و پەريشان بوو، تىكچوو بەبۆنى شەرابى ميسكاوى، كە بۆ بۆنخۆشى تىي دەكرىت - چاكى دەكەمەوہ.

واتە: نارەحتى و رەنجى گىيام كە لە رىاي سۆفيلكەى خانەقاوہ دوچارى دەبىت بەعەشقى ھەق دەپرەوئىنمەوہ.

۵- ما بادە زير خرقە نە امروز مى كشم

صد بار پير ميكدە اين ماجرا شنيد

ئىمە ھەر ئەمىرۆ نىيە كە شەراب دەخەينە ژىر خرقەوہ پىرى مەبخانە سەد جار ئەم بەسەرھاتەى بىستووہ.

مى كشم: دەبىخەينە. ماجرا: قسە و باس، بەسەرھات.

شەراب لەژىر خىرقەدا شاردنەوہ، برىتبيە لە شاردنەوہى عەشقى ھەق و تەرىقەتى رەندى لەژىر بەرگى سۆفيلانەى رەسميدا، واتە خۆ ئىمەى عاشقان كە خۆمان بەسۆفى ئەدەينە قەلەم ھەر ئەمىرۆ نىيە پىرى تەرىقەتى ھەق سەد جار ئەم بەسەرھاتەى بىستووہ و دەزانى كە ئىمە سۆفى نىن و عاشقىن بەلام دەيشارىنەوہ.

۶- ما مى بە بانگ چنگ نە امروز مى خوريم

بس دورشد كە گنبد چرخ اين صدا شنيد

ئىمە ھەر ئەمىرۆ نىيە كە بەدەنگى چەنگەوہ مەى دەخۆينەوہ، رۆژگارى زۆر تىپەرى و گومبەتى ناسمان ئەم دەنگەى بىست.

بانگ: دەنگ، ئاواز. دور شد: رۆژگار تىپەرى. گنبد: گومبەتە.

گنبد چرخ: گومبەتى ناسمان، گومبەتەى گەردوون.

لەرۆالەتدا واتاى ئەم بەيتە لەگەن بەيتى پىشووفا پىچەوانەيە، چونكە لەبەيتى پىشووفا ھەر ئەمىرۆ نىيە كە شەراب دەشارنەوہ و لەم بەيتەدا ھەر ئەمىرۆ نىيە كە شەراب بەئاواى چەنگ و سازەوہ دەنۆشن و چەرخى گەردوونى زۆرىش تىپەرىوہ و ئەم باسەى گوى لىبووہ.

بەلام لەھەقىقەتدا ئەم پىچەوانەيى و دزايەتبيە دەپرەوئىتەوہ گەر ئەم بەيتە پەيوەست بى بە مەى ھەقىقى ئەلەستى ئىلاھىيەوہ.

۷- سر خداكە عارف سالك بە كس نكفت

در حيرتم كە بادە فروش از كجا شنيد

رئىبوارى عارف سىرى خوداى بەكەس نەگوتووہ پىم سەيرە كە بادەفروش لەكىيى بىستووہ.

سالك: رىبووار. در حيرتم: سەرم سوپماوہ، پىم سەيرە، متحيرم.

خواجە لىرەدا دەلى دوو كەس نەئىنى و رازى ئىلاھى دەزانن كە يەكەمىيان عارفانى سالكى تەرىقەت و دووەمىيان بادەفروش / عاشقانى ھەقىقەت، بەلام پىم سەيرە لەكاتىكدا عارف بەكەسى نەگوتووہ بادەفروش لەكىيى بىستووہ.

ميسراعى يەكەمى ئەم بەيتە لەسەر بنەماى ئەم گوتەى شىخ جونەدىدى بەغدادى (من عرف ربه كل لسانه) نوسراوہ، ھەر بۆيە خواجە دلىيايە كە عارف سىرى خودايى بەكەس نالىت.

۸- ساقى بياكە عشق ندا مى كند بلند

كان كس كەگفت قصەى ما ھم ز ما شنيد

ساقى وەرە (شەراب بىنە) چونكە عەشق بەدەنگى بەرز بانگ دەكات (ھاوار دەكات)، ئەو كەسەى چىرۆكى ئىمەى گىرايەوہ لەخۆمانى بىست.

ندا ميكند: بانگ دەكات، ھاوار دەكات. بلند: بەدەنگى بەرز.

عەشق خۆى بەدەنگى بەرز ھاوار دەكات كە ھەركەس بەسەرھات و مەسەلەى ئىمەى - عەشقى - گىرايەوہ و لەئىمە خۆمانەوہ بىستووہتى، نەوەك بەھەول و كۆششى زانستى و بەلگە پەى پى بردبىت، مادام عەشق ئەم ھەقىقەتە دەلى ساقى وەرە و شەرابى عەشقى ھەق بەدەرى تا عاشق و مەست بم و عەشق چىرۆكى خۆيم پى بلىت.

ئەم بەيتە دەقاوہقى واتاى گوتەى عارفانەى (عرفت ربي بربي) يە.

۹- محروم اگر شدم ز سر كوى او چە شد

از گلشن زمانە كە بوى وفا شنيد

گەر لەسەر كووچە (قرب) ي ئەو مەحروم بووم، چى بوو! لەباخى رۆژگار بۆنى وەفاى كرد

چە شد: چى بوو، چى روويدا، گرنگ نىيە، چىگەى سەرسورمان نىيە. گلشن: باخ.

خه لکی له دريژي شوه که ناره حهت بوون و به هاواروه چوونه به دره رگای شيخ و بينيان که شيخ له گه ل معشوق له ژواندايه و به دره وام هم به يته ده ليته وه:

گر شبي دست دهد وصل تو از غايت شرق

تا قيامت نشود صبح دميدن ندهم

پاشان به تکای خه لکی مو له تي روژي دا و روژه لات. {لاهوری، ج ۳، ل ۱۵۴۶}.

۲- حضور خلوت انس است و دوستان جمعند

وان يکاد بخوانيد و در فراز کنيد

ناوا ره گی خه لو هتي هاوده مييه و (له خه لو هتي هاوده می دا) ياران کون (وا ن يکاد) و بخوين و درگا داخن.

انس: هاوده می. در: درگا. فراز کنيد: داخن.

(وان يکاد) ناماژه به نايه تي ((وان يکاد الذين كفروا ليزلقونك بأبصارهم لما سمعوا الذكر ويقولون انه لجنون)) نايه تي (۵۱) ی سوره تي (القلم)، خویندنی هم نايه ته بو به رگرتن و به تالکردنه وی کاریگه ری چاوپيسیيه.

ليره شدا خواجه هه ريه و مه به سته به کاری هيناوه، نه وده لي خه لو هتي هاوده مييه له گه ل معشوقدا و عاشقان و يارانی ته ريقه ته جه معن و هه موویان کوپونه ته وه، بو شه وی له چاو نه چن و (وان کاید) بخوين و درگاش داخن با نامه حره مان نه يه نه ژورره وه.

فراز کنيد/ يا: فراز کردن، وشه يه که که واتای دژيه کی هه يه و به واتای کردنه وه و داخستنيش ديت هه رچه نده ته وای ره خنه گر و راقه کارانی دیوانی خواجه ته نیا مانای يه که میان (داخستن) ودرگرتوه به لام نه کري واتای دووهميش (کردنه وه) راست بيت واته:

خه لو هتي هاوده مييه و ياران / عاشقان هه موو کوپونه ته وه و هه موو شتي بو جيلوهی یاری حهق ناماده يه (وان يکاد) بخوين و درگا بکه نه وه تا یار جيلوه بکات.

۳- رباب و چنگ به بانگ بلند می گویند

که گوش هوش به پيغام اهل راز کنيد

روباب و چنگ به دهنگی به رز ده لين: به دل گوی له په يامی ته هلی راز بگرن.

روباب و چنگ جوړی سازن، که له مه جلیس و مه حفلی ته هلی راز (ته هلی ته ريقه ته) دا ليده دريت و ته وان ده خنه (سماج) وه، خواجه پيوايه ته و دهنگی که له رباب و چه نگو وه هه لده ستي په يامی که به دهنگی به رز پيمان ده ليت: زور به چاکي و شياريه وه گوی له په يام و قسه کانی ته هلی دل/ راز بگرن.

لاهوری پي وایه هم به يته په يوه سته به به يتي پيشووه وه و خواجه جه خت له سه ر به يتي پيشو ده کاتوه (خویندنی - وان يکاد - و درگا داخستنی) واته: قسه و په يامی ته هلی راز - خویندنی نايه تي چاوپيسی و درگا داخستنه به رووی نانه هلاندا.

۴- به جان دوست که غم پرده بر شما ندرد

گر اعتماد بر الطاف کارساز کنيد

به گیانی دوست گه ر پشت به لوتفی که ریمی کارساز به ستن غم په رده تان له سه ر هه لناداته وه.

به جان دوست: قسه هم به گیانی دوست.

پرده به شما ندرد: په رده تان له سه ر هه لناداته وه، هم ئيديه مه به واتای (ريسواکردن) یا (زالبون به سه ردا) ديت.

اعتماد: پشت به ستن. الطاف: کوی لوتفه. کارساز: کارساز و کار ريکوييک

يه کيکه له سيفاته کانی حهق هه روه که له کورديشدا ده گو تر يت: که ریمی کارساز.

به يته که له پشت به ستن به خوا - توکل - نه دویت بيگومان هه ر که س پشت به خوا به ستي خوا يارمه تیی ددهات وه که له سوره تي (الطلاق) نايه تي (۳) دا هاتوه ((ومن يتوکل علی الله حسبه)) (توکل) ی عارفان خودانه ده ست خودا و سفر کرده وی ويستی خو يه - لي ره دا به دريژي له توکل نادوين.

به هه ر حال خواجه (توکل) به رزگاری له خه م و خه فته و زالبونيان ده زانيت بزيه به دلنپاييه وه به گیانی دوست سویند ده خوات هه ر که س ته وه که لی به حه زره تی حهق (که ریمی کارساز) هه بی خه م به سه ريدا زال ناييت، يا خود (وه که د. هروی ده لي) غه می عه شق ريسواي ناکات.

له م ليکدانه وهی (د. هروی) دا، واتايه کی ته وای عيرفانی به - توکل - دراوه.

۵- میان عاشق و معشوق فرق بسيار است

چو یار ناز نماید شما نیاز کنيد

جياوازی زور له نيوان عاشق و معشوقدا هه يه، کاتي که یار ناز ده کات نيوه به که ساسييه وه ته مه نا و داوا بکن.

ميان: له نيوان. فرق: جياوازی، هه رق. ناز نماید: ناز بکات.

خواجه دان به ودها ده نييت که جياوازی زور زور له نيوان عه شق و معشوقدا هه يه، بويه کاتي که معشوق ناز ده کات نايي عاشقيش ناز بکات، به لکو ده بي داوای خو ی به که ساسييه وه بخته پروو.

۶- نخست موعظه‌ی پیر صحبت این حرف است

که از مصاحب ناچسب احتراز کنید

یه که مین ناموژگاری پیری هاو دهم، ئەم قسه یه: له هاو پریه تی ناچسب دوورکه ونه وه.

نخست: یه که مین، ئەوه لاین. صحبت: هاو دهم، هاو پری. حرف: قسه.

مصاحب: هاو پریه تی. ناچسب: ناکهس، پیاو خراپ، به دجنس.

احتراز کنید: دوورکه ونه وه، وازیینن.

واته یه که مین ناموژگاریه که مورشیدی کامل بو موریده کانی ده کات ئەمه یه که واز

له هاو پریه تی پیاو خراپ و ناکهس بهیینن، چونکه وهك حه زرت - د.خ - ده فهرموویت:

((المراء علی دین خلیله فلینظر احدکم من یخاف الله))

۷- هر آن کسی که درین حلقه نیست زنده به عشق

بر او نمرده به فتوای من نماز کنید

ئهو که سهی که له م کۆرهدا نییه به عشق زیندوونه بوته وه، به نه مردوویی به فتوای من

نوژی مردووی له سهر بکه ن.

زنده: زیندوو. براو: له سهر شهو. نمرده: نه مردوو (هیشتا زیندوو).

نماز کنید: نوژی بکه ن - مه به ست له نوژی مردووه.

خواجه پیبویه کۆری عاشقان که عشقی تیدایه ئەبیته مایه ی زیندوو کردنه وه ی خه لک،

بو یه هه رکهس له مه جلیس و کۆری عاشقاندا نه بی و به به ره که تی عشق دلای زیندوو نه بیته،

به مردووی داده نیته و فتواده دات هه ره به زیندوویی نوژی مردووی له سهر بخوینن، چونکه

له حه قیقه تدا مردووه نه وهك زیندوو.

۸- وگر طلب کند انعامی از شما حافظ

حوالتش به لب یار دلنواز کنید

وه ئەگه رحافظ داوای به خششیکی کرد، ئەو بو لای لیبوی یاری دلده ره وه بنیرن.

انعام: به خشش - خیر و چاکه.

حوالت کنید: بینیرن، حه والهی که ن.

دلنواز: دلده ره وه، نارامبه خشی دل.

خواجه به یارانی هاو دهم و کۆری عشق ده لی: گه داوای شتی کیشم لیکردن بنیرن بو لای

لیبوی یاری نارامی به خشی دلان تانه و خیریکم پی بکات.

غزه لی دوو سه د و چل و دووهم:

به حری ره مه لی هه شتی مه خبونی مه قسور

(فاعلاتن فاعلاتن فاعلاتن)

۱- ای صبا نکه تی از کوی فلانی به من آر

زار و بیمار غم راحت جانی به من آر

ئهی سر وه له کوچه ی فلانه وه بو نیک بو من بهیینه، لاواز و نه خو شتی غه مم ره حه تی گیانی ک

بو من بهیینه.

نکته: بو ن. به من: بو من. ار: بهیینه.

زار: لاواز، بی توانا، زه بو ن.

بیمار: نه خو ش راحت جان: ره حه تی گیان، نارامی گیان.

(ی) له (فلانی و جانی) دا بو نه ناسراوه.

خواجه به سر وه به یان ده لی: ئهی سر وه که تو له کوچه و کولانی یاره وه هه لده که یته،

بو نیک یار (نه فه سیکی ره جمانی جیهانی سیفات) بو منی لاواز و نه خو شتی غم بهیینه، چونکه

ئهو بو نه ی یاری حه ق بو منی نه خو ش و زه بو ن نارامی گیانه و به بو نه گیانم تو قره ده گریته.

۲- قلب بی حاصل مارا بز ناکسیر مراد

یعنی از خاک در دوست نشانی به من آر

ئیکسیری مراد بده له دلای قه لیبی بی به ره مه می نیمه، واته: له خاکی به رده رگای دو سه وه

نیشانه یه که بو من بهیینه.

بی حاصل: بی به ره هم، بی نه نجام (ره نج به خه سار). بز ن: لیبیده.

اکسیر: کیمیا، ئیکسیر - وهك پیشتار ناماژهی پیتراوه - ئەو ماده یه که ماده ی بی به ها

ده گۆرپت به تو خمی گرانبه های وهك نالتون.

خواجه هر رووی له سر وه به یانه و پیی ده لی: دلای من که تو خمی قه لب و ته زویره هیچ

به ره مه میکی نییه، به ئیکسیری مراد و به تاوات گه یشتن پوخته ی بکه و ئیکسیره کی لیبیده، ئەم

میسراعه به میسراعی (عجز) شهرح ده کات واته: مشته خو لیکم له خاکی به رده رگای یاره وه بو بیته.

واته: من ناواتم ئەوه یه که تو زه گه رد و خاکیکی به رده رگای یاری حه ق له سهر دلیم دانسیم

تا وه کو بهو خاکی کیمیا به دلیم چاک بیته، ئهی سه با تو به تاواتم بگه یه نه و ئەو تو زه م بو بیته تا

دلیم پوخته بیته.

۳- در کمین گاه نظر با دل خویشم جنگ است

ز ابرو و غمزه‌ی او تیر و کمانی به من آر

له که مینگای نه‌زهر (سه‌یرکردن) دا له‌گه‌ل دلی خۆمدا له‌شه‌ردام، له‌برۆ غه‌مزهی ته‌و تیر و که‌وانیک بۆ من بیینه.

کمین گاه: شوینی بۆسه‌نانه‌وه، که‌مینگا. خویش: خۆم.

ته‌ی سروهی به‌یان: من له بۆسه‌ی ته‌ماشاکردندا له‌گه‌ل دلی خۆمدا له‌شه‌ردام (که‌بۆچی دلی من به‌دووی هه‌رجوانیک ده‌که‌ویت) بۆ ته‌وه‌ی له‌م شه‌رده‌دا سه‌رکه‌وتوو بۆ له‌برۆی یار که‌وانیک و له‌غه‌مزهی تیریکم بۆ به‌ینه تا ته‌م شه‌ره له‌دلم ببه‌مه‌وه (چونکه دلی من هه‌ر به‌جوانی یار ته‌سلیم ده‌بیته و ئیدی ناچیتته بۆسه‌ی ته‌ماشاکردنه‌وه).

واته: دلم هه‌زی له‌ته‌ماشای جوانانی مه‌جازیه، جوانیه‌کی یارم بۆ به‌ینه تا دلم روو له جوانان وه‌رگیرۆ.

۴- در غریبی و فراق و غم دل پیر شدم

ساغر می زکف تازه جوانی به من آر

له‌تاو غوربه‌ت و دووری و غه‌می دل پیربووم، پیککی مه‌ی له‌ده‌ستی تازه لاویکه‌وه بۆ من به‌ینه.

پیر شدم: پیربووم. کف: ده‌ست.

له غه‌می دل و غوربه‌ت و دا‌براندا پیربووم، پیککی شه‌رابی عه‌شقم له‌ده‌ستی تازه لاویکه‌وه -واسطه- بده‌ری تا جوان ببه‌مه‌وه.

۵- منکران را هم ازین می دو سه ساغر بچشان

و گر ایشان نستانند روانی به من آر

دوو سی پیک له‌م مه‌یه به‌ ته‌وانه بده که‌دژی شه‌راپنۆشین تا تامی که‌ن، که‌ر ته‌وان وه‌ریان نه‌گرت یه‌کسه‌ر بۆ منی به‌ینه.

منکران: ته‌وانه‌ی دژی مه‌ینۆشین، لی‌رده‌دا مه‌به‌ست له - سوڤی و زاهیدانه.

بچشان: پیمان تام بکه، بیانده‌یه تا تامی بکه‌ن، نۆش بکه‌ن. نستانند: وه‌رنه‌گرن، نه‌یان ویت.

روانی: یه‌کسه‌ر، فه‌ورهن.

دوو سی پیککی مه‌یی عه‌شق بده به‌و زاهید و سوڤیانه‌ی که‌ دژی عه‌شقی حه‌قیقین تانۆشی بکه‌ن، که‌ر نه‌یانویست رامه‌وه‌سته و یه‌کسه‌ر بۆ منی به‌ینه.

۶- ساقیا عشرت امروز به فردا مفکن

یا ز دیوان قضا خط امانی به من آر

ته‌ی ساقی: خۆشی ته‌مرۆ مه‌خه‌ره سه‌به‌ینی یا له‌دیوانی قه‌ده‌ره‌وه نووسراویکی ته‌مانه‌تدان بۆ من به‌ینه (که‌ ده‌گه‌مه به‌یانی).

عشرت: هاوده‌می و خۆشی و چیتۆی هاوده‌می، خۆشگوزهرانی. فردا: سه‌به‌ینی، به‌یانی.

مفکن: مه‌خه‌ره. دیوان قضا: دیوانی قه‌ده‌ر و چاره‌نوس، ته‌و جینگایه‌ی که‌ قه‌زا و قه‌ده‌ری تیدا‌یه و چاره‌نوسی مرۆقی تیدا ده‌نوسریت.

خط امانی: نووسراوی ته‌مان دان، نووسراویک که‌ تبا‌یدا په‌نا و ته‌مان به‌کسیک ته‌دریت.

خواجه به‌ساقی - مورشید- ده‌لیت، ته‌مرۆ که‌نیمه له‌چیتۆ و له‌زه‌تی هاوده‌می و ئونسی حه‌قداین و خه‌ریکی خۆشگوزهرانین شه‌راب به‌ینه و مه‌یخه به‌یانی، چونکه کی گره‌نتی ته‌وه ده‌دات که به‌یانی نیمه زیندوو بین، ته‌گه‌ر ته‌م کاره‌ش ده‌که‌یت ته‌وا له‌دیوانی چاره‌نوس و قه‌زاوه ته‌مانیکمان بۆ بیته که تا سه‌به‌ینی ئیزراعیل گیانان ناکیشیت و له چاره‌نوسمان به‌یانیش ده‌نوسریت.

۷- دلم از دست بشد دوش چو حافظ می گفت

ای صبا نکهتی از کوی فلانی به من آر

شه‌وی رابردوو کاتی حافظ ده‌یگوت ته‌ی سروه له‌کووچه‌ی فلانه‌وه بۆنیک بۆ من به‌ینه دلم له‌ده‌ست چو - له‌خۆشیدا په‌ریشان و بی ناگابوو.

از دست بشد: له‌ده‌ست چوو.

کاتی که شه‌وی رابردوو حافظ ده‌یگوت ته‌ی سروه بۆنیککی یارم بۆ بیته و دلم ته‌مه‌ی بیست له‌تاودا بی ناگا و په‌ریشان بو، چونکه هینده هه‌زی له‌بۆنی یار بوو ته‌نیا به‌بیستنی ته‌م قسه‌یه هۆشی له‌ده‌ستدا و مه‌فتون بوو.

غزه لى دوو سه د و چل و سپيه م:

به حرى موجهه سى هه شتى مه خبونی مه قسور
(مفاعلهن فعلاهن مفاعلهن فعلاهن)

۱- صبا ز منزل جانان گذر دريغ مدار

وز او به عاشق بى دل خبر دريغ مدار

سروه دريغى له روښتن بۆ مه نزلنى جانان مه كه و دريغيش له هيناننى خه بهرى شه و بۆ
عاشقى بى دل مه كه.

گذر: روښتن، تپه رين. دريغ مدار: دريغى مه كه، قه دهغه مه كه.

بى دل: بى دل. عاشق بى دل: واته عاشقى دل له دهست چوو، عاشقى شهيدا.

خواجه شه غه زه له شه به ناخاوتن له گه له سروه بى بيان دهست پى ده كات و پى ده لىت: شه
سروه دريغى له روښتن بۆ هه وار گه بى يار نه كه يت كه هه وارى تپدا خستوو و كه روښتيشى
دريغى له هيناننى شه و بۆ شه عاشقه بى دل و شه يدايه نه كه يت.

واته: شه سروه بۆ هه وار گه بى يار و هه واهم بۆ بهينه.

۲- به شكر آنكه شكفتى به كام بخت اى گل

نسليم وصل ز مرغ سحر دريغ مدار

شه گول به شوكرانه بى شه و شه كه به ناره زووى خوت پشكوتى، شه مالى ژوان له بولبول
قه دهغه مه كه.

به شكر: به شوكرانه بى. شكفتى: پشكوتى. مرغ سحر: بولبول.

گولى سوور به ناواتى خوى گه يشتوو و پشكوتوو، شه به ناوات گه يشتنه شوكرانه بى
ده وىت، خواجه پى ده لى با شوكرانه بريتى بيت له قه دهغه نه كردنى وه سل و ژوانى خوت
له بالنده سهر - بولبول.

۳- حريف عشق تو بودم چو ماه نو بودى

كنون كه ماه تمامى نظر دريغ مدار

هاوده مى عه شقى تو بووم كاتى كه مانگى تازه بووى، ئىستا كه مانگى ته وارى -
چوارده بى - چاوى لوتفى خوت لى قه دهغه مه كه.

حريف: هاوده م. ماه نو: مانگى تازه، مانگى يه كه شه وه.

ماه تمام: مانگى ته وارى، مانگى چوارده.

واته: شه بى يار كاتى مندال بوويت من عاشقى تو بووم و له گه له عه شقتدا هاوده م بووم،
ئىستا كه بوويته مانگى چوارده و ده گه شىيته وه رووى لوتفت له من هه لمه كه و چاوى لوتفت
لىم بيت.

۴- كنون كه چشمه بى قند است لعل نوشينت

سخن بگوى و ز طوطى شكر دريغ مدار

ئىستا كه لىوى ياقوتىنى شيرينت سه رچاوه بى شه كر و قه نده، قسه بكه و شه كر له
توتى مه گره وه.

چشمه: سه رچاوه، كانى. نوشين: شيرين. سخن بگوى: قسه بكه.

شه بى يار: ئىستا كه له على شيرينت سه رچاوه بى قه نده و شه كر و منى عاشقى تينوى
قسه بى شه و ده م و لىوى تو م - هه روه ك چون توتى حه زى له شه كر، ده كه و ايه قسه بكه و
شه كر قسه بى شه و لىوى له توتى قه دهغه مه كه. - گوتراوه كه توتى زور حه زى له شه كر -.

۵- جهان و هرچه درو هست سهيل و مختصر است

ز اهل معرفت اين مختصر دريغ مدار

جيهان و هه رچى تپدايه ناسان و كورته، تو شه كه مه له شه هلى مه عرفهت مه گره وه.

درو هست: تپدايه.

جيهان مافيا: لاي شه هلى مه عرفهت شتىكى بى به هايه و به دوى ناكه ون، شه حه ق تو
شه شته كه مه له شه هلى مه عرفهت مه گره وه و پىيان به خشه، واته كه نه وان خزان شوينى
ناكه ون تو پىيان به خشه.

د. هروى پى و ايه مه به ست له (اين مختصر) شه كرى به يتى پيشوو، كه له راستيدا رايه كى
زور جوان و به جى به {هروى، ج، ۲، ۱۰۲۸}.

واته: شه بى يار دنيا و مافيه لاي شه هلى مه عرفهت بى به هايه، شه وان شوين قسه / شه كرى
لىوى تو كه وتوون توش شه لوتف هيان له گه له بكه و پىيان به خشه.

۶- مكارم تو به آفاق مى برد شاعر

ازو وظيفه و زاد سفر دريغ مدار

شاعير گه وره بى تو له جيهاندا باسده كات بۆيه خه رچى و پيدا ويستى سه فهر له و مه گره وه.

مكارم: گه وره بى، به پى زى. آفاق: جيهان.

مى برد: ده بات. وظيفه: مه عاش.

نه‌ی یار مادام شاعیر باسی گوره‌یی توّ ده‌کات و به‌هه‌موو جیهاندا بلاوی ده‌کاته‌وه توّش یارمه‌تی بده و مه‌عاش و خهرجی سه‌فه‌ری ریگه‌ی بوّ دابین بکه.

۷- چو ذکر خیر طلب می کنی سخن این است

که در بهای سخن سبیم و زر دریغ مدار

کاتی که داوای باسکردن به چاکه ده‌که‌ین، قسه نه‌مه‌یه که له به‌های قسه‌دا زبیر و زیو مه‌گره‌وه.

ذکر خیر: باسکردن به‌چاکه. سبیم و زر: زبیر و زیو، پاره و پوول.

واته: توّ که داوای نه‌وه ته‌که‌یت که به‌چاکه باست بکه‌ن، قسه به پاره بکپه و خیر و چاکه بکه تابه چاکه باستکه‌ن و ره‌زیل مه‌به.

ههرچه‌نده من له‌گه‌ل نه‌ودانیم که خواجه شاعیریک‌ی دهرباری بوویت یاخود بوخاتری پول و پاره به‌شان و بالای که‌سیکدا هه‌لی دابیت، به‌لام نه‌م سی به‌یت‌ه‌ی دوابی به‌جوړیک نه‌وه پیشان ده‌دات که خواجه به‌زمانیک‌ی زور نه‌ده‌بی (ته‌نانه‌ت عیرفانیش که‌ته‌کری به‌یت‌ه‌کان لیک‌دانه‌وه‌ی عیرفانیش هه‌لگرن) داوای پاره له‌که‌سیک ده‌کات له‌به‌رامبه ر پیاه‌ل‌دانیدا (والله اعلم).

۸- غبار غم برود حال خوش شود حافظ

تو آب دیده ازین رهگذر دریغ مدار

حافظ غوباری غم ده‌روات و حالت چاک ده‌بیت، توّش دریغی له‌رژاندنی فرمیسکی چاو له‌م ریبه‌دا مه‌که.

هه‌روه‌ک هه‌میشه خواجه فرمیسکی چاو به‌ریگه‌چاره‌ی نه‌مانی خه‌م و هاتنی خوّشی ده‌زانیت، لی‌ره‌شدا نه‌و دلّی خوّی ده‌داته‌وه و به‌دلّنیاییه‌وه ده‌لی: غوباری خه‌م ده‌روات و خوّشی دیت‌ه‌وه به‌لام به‌مه‌رجی توّ له‌م ریبه‌دا فرمیسک برپیژه، چونکه نه‌م فرمیسک رژاندنه کللی خوّشه‌ختیبه.

غزه‌لی دووسه‌د و چل و چواره‌م:

به‌حری هه‌زه‌جی شه‌شی مه‌قسور

(مفاعیلن مفاعیلن مفاعیل)

۱- الا ای طوطی گویای اسرار

مبادا خالبت شکر ز منقار

نه‌لانه‌ی توتیی نه‌پینی گو، یاخو ده‌نووکت له‌شه‌کر خالی نه‌بیت.

گویا: بیژهر. طوطی گویای اسرار: نه‌کری مه‌به‌ست له‌توتی خودی شاعیر یا نه‌فسی

شهریف و یا خامه‌که‌ی شاعیر بیت. مبادا: نه‌بیت.

خالی: خالی، دوور. منقار: ده‌نووک.

خواجه لی‌ره‌دا ئافه‌رینی توتیی نه‌پینی بیژ/ گو ده‌کات و پیسی ده‌لی: یاخو ده‌نووکت له‌شه‌کری قسه‌ی نه‌پینی خالی نه‌بیت.

شه‌کر له‌ده‌مت نه‌بریت، نه‌کری به‌واتای — ده‌مت خوّش بیت — یا — قسه‌ی شیرینت له‌ده‌م نه‌بری بیت.

له‌فه‌ره‌نگی عیرفانیدا — هه‌روه‌ک له‌به‌یت‌ه‌که‌شدا به‌ئاشرکا ده‌رده‌که‌وی — (توتی) مورشیدی کامل و پیری ته‌ریقه‌ته که نه‌پینی‌کانی مه‌عشوقی حه‌ق ده‌زانیت. هه‌روه‌ک له‌به‌یتی دوایدا ده‌رده‌که‌وی:

۲- سرت سبز و دلت خوش باد جاوید

که خوش نقشی نمودی از خط یار

هه‌میشه سه‌وز و دلّ خوّش بیت، چونکه وینه‌یه‌کی جوانی خه‌تی رووخساری یارت پیشاندا.

سرت سه‌وز: سه‌رت سه‌وز بیت، سه‌سه‌وز بیت (واته) هه‌میشه جوان و لاو بیت.

باد: بی. جاوید: هه‌رده‌م، هه‌میشه.

خوش نقش: وینه‌یه‌کی جوان.

خط یار: خه‌تی رووخساری یار.

خواجه به‌توتی / پیری کامل ده‌لی: یاخو هه‌میشه و هه‌رده‌م جوان و دلّ خوّش بیت مادام زور به‌جوانی خه‌تی رووخساری جوانی یارت بوّ تیمه خسته‌پرو که (جیهانی ته‌رواحه له‌نزیکی حه‌ق دا) وه‌ک نه‌وه‌ی که وینه‌ت کیتشاییت.

۳- سخن سربسته گفتم با حریفان

خدا را زین معماً پرده بردار

به ماناوه قسه له گه لَ هاوپیکاندا ده کئی، بۆ خاتری خوا پرده له سهر ئەم مه ته له لاده. سخن سربسته: قسه کردن به ماناوه، قسهی دژوار و به کنایه قسه کردن. حریفان: هاوپیکان.

معماً: مه ته لَ. پردردار: پرده لاده.

ئهی پیری کامل - مورشید: له گه لَ هاوشانانی خۆتدا به جۆریک قسه ده کئی که ئیمه لی تۆ ناگهین و زۆر سه خته بۆمان قسه کانت ئە لئی مه ته لَن بۆ خاتری خوا ئەم مه ته لانه شیکه ره وه و به سادیی قسه بکه که ئیمه ش تی بگهین

۴- به روی ما زن از ساغر گلابی

که خواب آلوده ایم ای بخت بیدار

ئهی به ختی بیدار: ئیمه خه والۆین، له پینکی مهی گولاویکمان به پروودا بهرژینه - تا به ناگا بیینه وه -

زن / بز: بهرژینه، بده. گلابی: گولاویک. خواب آلوده: خه والۆ.

مه به ست له به ختی بیدار و به ختی چاک هه مان توتی (پیر و مورشیدی کامل)، ده لئی: ئهی مورشید / پیری نه پینی گو که وه که به ختی بیداری، ئیمه ری سواران خه والۆین، تۆزی شه رابی عه شقی ره هه مانیمان وه که گولاو به پروودا بهرژینه تا به ناگا بیینه وه.

۵- چه ره بود این که زد در پرده مطرب

که می رقصند با هم مست و هشیار

ئه مه چه ئاوازیک بوو موترب له پرده دا لیددا، که مه ست و هوشیار پیکه وه سه ماده کهن. ده: ئاواز. زد: لیتی دا، ژهندی. در پرده: له ئاله تی مۆسیقادا یا خود له ودیو پرده وه که جارن موترب له پرده دا مۆسیقای لیدده و تیکه لای ئه لقی سه ما کردن نه ده بوو. گهر پرده به واتای دووم وه گرین، واتای به یته که قولتر ده بیته، واته: ئه مه چه ئاوازیک بوو که موترب (مه عشوقی حق) له پشت پرده ی ههوت ناسمانه وه لیددا ئاوا مه ست و هوشیاری خستۆته سه ماوه.

به لām نه گهر (په رده) مۆسیقا بیته که کری موترب هه مان توتی و بخت بیدار (واته: مورشید و پیری ته ریه ته بیته) ئه مه چه ئاوازیک بوو / چه وه سیله یه که پیری ته ریه ته هینایه ئارا و هه موان چه مه ست و چه هوشیار پیکه وه که وتونه ته حال / سماع.

۶- ازین افیون که ساقی در می افکند

حریفان را نه سر ماند و نه دستار

له م تریاکه ی که ساقی کردیه مه یه وه، باده نۆشان (هاوپیکان) نه سه ریان ما و نه میزه ره. افیون: تریاک، ماده دی بی هۆشکهر. افکند: کردیه، پزانديه.

ماند: ما. دستار: میزه ره، عه مامه، جامه و مشک، هه رشتی که به سه ردا ده پیچریت.

له نه ریتی کۆمه لایه تی جارنندا ده بویه پیاو شتیکی به سه ره وه بیته و له پاش ته مه نیک ئیدی سه ری روتی عه یب بوو. به یته که له سه ر ئەم بونیاده کۆمه لایه تییه بونیاد نراوه جگه له مه تریاک ده کریته شه رابه وه تا کاریگه رتر بیته، خواجه ده لئی: ئه مه چه ماده دیه کی بی هۆشکهر بوو که ساقی / مورشید کردیه شه رابی عه شقه وه و عه شقانی باده نۆش له (سماع) دا نه سه ریان (هۆشیان) ما و نه میزه ره و جامانه.

واته مورشید کاریکی وای به شه رابی عه شقی حه قیقی کرد که ره ندانی ته ریه ته که وتنه حاله وه نه هۆشیان ما و نه په یروه ی له نه ریتی کۆمه لگه و به ته واوی له ماده وه جه سه ته دارنران.

۷- سکندر را نمی بخشند آبی

به زور و زر میسر نیست این کار

ئاویک (حه یات) به ئه سه که نده ر نابه خشن ئەم کاره به زۆر و سه روه ت به ده ست نایه ت (مه یسه ر نایته).

سکندر: نه سه که نده ر. نمی بخشند: نابه خشن.

ابی: ئاویک، مه به ست له ناوی نه مریه

زور: زۆر، ده سه لآت. میسر نیست: به ده ست نایه ت، مه یسه ر نایته.

- لیڤه دا خواجه وه که هه میشه هه ولئی دنیایی بی نرخ ده کات و عینایه ت و فه ولئی ئیلاهی به هادار - نه سه که نده ر له گه لَ شه وه مه مو ده سه لآت و سه روه ته ی نه یته وانی ئاوی نه مری (ئاوی حه یات) به ده ست به یته، هاوار - شاعیر ده لئی: ئاوی حه یاتیان به ئه سه که نده ر پی نه به خشی و خۆشی نه یته وانی به ده ستی به یته چونکه به ده سه لآت و سه روه ت نییه و عینایه تی ئیلاهی پیویسته.

۸- خرد هر چند نقد کائناتست

چه سنجد پیش عشق کیمیا کار

هه رچه نده عه قل سکه ی کائنات و بوونه، به لām له به رامبه ر عه شقی کیمیا گه ردا هه یج نییه.

خرد: عه قل. نقد: سکه. کائنات: بوون و جودی ماده دی.

چه سنجد: چ به‌هایه‌ک هه‌یه، چۆن به‌راورد نه‌کری.

عەشقی حەق وەک کیمیایه‌کریکه که دلّه جه‌سته‌یه‌یه‌کان ته‌گۆزیت بۆ توخمی گرانبه‌های مه‌عنه‌وی، عه‌قلیش که سکه و دراوی ماده و کائاته و له‌بوونی ماده‌یدا مامه‌له‌ی پێده‌کریته و سه‌رده‌اره، له‌به‌رامبه‌ر عه‌شقدای هه‌چ به‌هایه‌کی نییه و هه‌رناکری به‌راوردیان بکه‌ن، واته: هه‌رچه‌نده عه‌قل له‌دونیای ماده‌ییاته‌دا دراو و سه‌رمایه‌یه به‌لام له‌به‌رامبه‌ر عه‌شقی حه‌قدای بۆ به‌هایه. ئەم به‌یته له‌نوسخه‌ی خه‌لخاله‌ی و پێره‌وه‌کانیدا نه‌هاتوه.

۹- بیا و حال اهل درد بشنو

به لفظ اندک و معنی بسیار

وه‌ره به‌گوته‌ی که‌م و واتای زۆر گوی له‌حالی ته‌هلی ده‌رد بگه‌ره.

اهل درد: عارفان، ته‌وانه‌ی که ده‌ردی عه‌شقیان هه‌یه. اندک: که‌م.

خواجه له‌م چهند به‌یته کورت و پوختانه‌ی خۆیدا ئیمه‌ بۆ گۆیگرتن له‌ حالی عارفان (ته‌هلی ده‌رد) داوه‌ت ده‌کات و ده‌لی: وه‌ره و به‌م گوته کورت و پرمانا زۆرانه گوی له‌حالی عارفان بگه‌ره که ده‌ردی دووری و فراقیان هه‌یه.

۱۰- بت چینی عدوی دین و دل‌باست

خداوندا دل و دینم نگه‌دار

بوتی چینی دوژمنی دین و دلّه‌کانه، خوداوه‌ندا دل و دینم بپارێزه

بت: یار، مه‌عشوق. چینی: جوان، له‌به‌ر ته‌وه‌ی چینییه‌کان به‌ نیگارکێشی به‌ناوبانگ بوون یار به‌ چینی ته‌داته؟ وه‌ک بلیی نیگارکێشانی چین وینه‌یانکی‌شاوه هه‌ینده جوان، یاخود ته‌وه که‌نیزه‌که جوانانه‌ی که‌جاران له‌چینه‌وه ته‌یانه‌یتنا بۆ ئێران.

عدوی: دوژمن. نگه‌دار: بپارێزه.

یاری جوان دوژمنی جه‌سته و دینی رووکه‌شی ئیمه‌یه و تالانیان ده‌کات خوايه دل و دینی حه‌قیقی نیو عه‌شقم بپارێزه. لێره‌دا و له‌ناستی قوولی واتای به‌یته‌که‌دا دل و دینی یه‌که‌م جیاوازه له‌دل و دینی دووهم.

۱۱- به مستوران مگو اسرار مستی

حدیث جان مپرس از نقش دیوار

نه‌ینی مه‌ستی به‌ مه‌ستوران مه‌لی و پرسبازی قسه‌ی گیانیش له‌ ره‌سمی دیوار مه‌که.

مستوران: شاراوه‌کان، ته‌وانه‌ی که ده‌ردی عه‌شقیان نییه و خه‌ریکی خۆشاردنه‌وه‌ن و له‌ناخه‌وه درۆزن و فاسقن، بارسووکه‌کانی ده‌ره‌وه‌ی ده‌ریای عه‌شق، سۆفیلکه و خه‌لکی عه‌وام.

حدیث جان: قسه‌ی گیان، هه‌مان ته‌سراری مه‌ستی.

نقش دیوار: ره‌سمی دیوار، مه‌به‌ست له‌ مه‌ستورانه.

مه‌ستوران/ ته‌وانه‌ی که له‌ده‌ره‌وه‌ی ده‌ریای له‌مه‌شقدان وه‌ک ره‌سمی دیوار بۆ رۆحن و گیانیاں تیدا نییه بۆیه نه‌ به‌رگه‌ی نه‌یینه‌کانیاں دونیای عه‌شق ده‌گرن و نه‌ هه‌یچیشی لی ده‌زانن، بۆیه تۆی عاشق نه‌ نه‌یینه‌کانیاں پی بلی و نه‌سه‌باره‌ت به‌ قسه‌ی گیانیش (قسه و باسی عه‌شق) پرسبازیان لی بکه له‌خه‌لفانیدا له‌بری (مپرس از) (مگوبا) هاتوه‌ سه‌رباری دووباره‌بوونه‌وه‌ی (مگو با) له‌هه‌ر دوو میسراعه‌که‌دا و له‌ده‌ست دانی جوانی واتایی به‌یته‌که له زۆریه‌ی نوسخه‌ی دێرینه‌کانیشدا (مپرس از) هاتوه‌.

۱۲- به یمن دولت منصور شاهی

علم شد حافظ اندر نظم اشعار

به‌به‌رکه‌تی مه‌نسور پاشا، حافظ له‌ دانانی شیعردا ناوبانگی ده‌رکرد.

(مه‌نسور پاشا) - وه‌ک باسامنکرد - دوايين پاشای تال مظفریه‌یه‌کان بوو که حافظ له شیعره‌کانیدا زۆر به‌چاکی باسی ده‌کات.

علم شد: ناوبانگی ده‌رکرد. اندر: له. نظم اشعار: دانانی شیعردا.

۱۳- خداوندی به‌جای بندگان کرد

خداوندا ز آفاتش نگه‌دار

گه‌وره‌یی ده‌رحه‌ق به‌ بنده‌کان ده‌کرد، خوايه له‌تافات بپارێزه.

خداوندی: گه‌وره‌یی، چاکه و پیاوه‌تی. به‌جای: له‌گه‌ل، ده‌رحه‌ق.

خواجه له‌م دووبه‌یته‌ی دوايیدا ستایشی مه‌نسور پاشای کردوه‌ که زۆر چاکه‌ی له‌گه‌ل ژێرده‌سته‌کانیدا کردوه‌ و دوعای پاراستن له‌ به‌لا و تافات بۆ ده‌کات.

ئه‌م به‌یته‌ی کۆتایی له‌هه‌ندی نوسخه‌دا نه‌هاتوه‌، به‌لام له‌به‌رته‌وه‌ی له‌ زۆریه‌ی نوسخه‌ باوه‌رپێکراوه‌کاندا هاتوه‌ به‌ناچاری هه‌ینامان، چونکه زۆر ساده‌یه و له‌نه‌سه‌قی گشتی غه‌زه‌له‌که ده‌رچووه و دواي به‌یتی ته‌خه‌لوس هاتوه‌- هه‌رچه‌نده ئه‌م به‌لگانه‌ش بیانوی پوچه‌لکرنه‌وه‌یان هه‌یه -.

غەزەلى دووسەد و چل و پىنچەم

بەحرى رەمەلى ھەشتى مەخبونى مەقسور
()

۱- اى صبا نكېتى از خاك ره يار بيار

بېر اندوه دل و مژدهى دلدار بيار

ئەى سرور لەخاكى رېي يارەو بۆنىك بەھىنە و خەفەتى دل بېە و مژدەى دلدار بەھىنە.
بىار: بەھىنە. بېر: گەر (بېەر) بېت، كە راستر وايە - بەواتاي: بېە دېت بەلام (بېور)
بېت - كە ئەگەرى ھەيە بەلام ساغكرەو كەن لەسەر خويىندەنەو ھى يەكەم كۆكن، بەواتاي بېرە
دېت، - بەپېي واتاي گشتى بەيىتەكە خويىندەنەو ھى يەكەمى راستە.
اندوہ دل: خەفەتى دل.

وہك غەزەلەكانى پېشووتر، (يار) لەدوورە و خواجە داوا لەسەبا دەكات كە بۆن و خەبەرى
يارى بۆ بەھىنې تا بېيىتە مايە رەواندەنەو ھى خەمەكانى و گەشانەو ھى دل و گيانى.
ئەى سرورەى بەيان بۆنىك لەخاكى سەرەرى يار بەھىنە، خەفەتى دل بېرەوئىنەرەو و مژدەى
ھاتنەو ھى يار / تزيكبونەو ھى يارم بۆ بەھىنە.

۲- نكتهى روح فزا از دهن دوست بگو

نامەى خوش خبر از عالم اسرار بيار

باسى قسەيەكى گيانبەخشى دۆستم بۆ بکە، نامەيەكى جیھانى ئەسرارم بۆ بېنە كە
خەبەرى خۆشى تېدا بېت.
نكته از دهن دوست: قسەيەكى زارى دۆست.
روح فزا: گيانبەخش و شادى و خۆشى ھېنەر.
خوش خبر: خەبەرى خۆش.
ئەى سرورە: قسەيەكى زارى دۆستم پې بلى (كەگویت لى بوو) كە رۆحم پى بەخشى و
شادومام كات و بړۆ لەجیھانى غەبېشەو نامەيەكم بۆ بەھىنە كە خەبەرى خۆش (ھاتنەو ھى
يار / ياهوسلى ئەو) تېدا بېت.

۳- تا معطر كنم از لطف نسيم تو مشام

شمەى از نغفاتِ نفس يار بيار

تا لەلوتفى شەمالى تۆو ھەستى بۆنكردم بۆخۆش بکەم، كەمى لەبۆنى خۆشى ھەناسەى
يارم بەھىنە.

معطرکنم: بۆخۆش بکەم. مشام: ھەستى بۆنكردن. شەمە: كەمىك.
نغفات: بۆنى خۆش. نفس: ھەناسە.

ئەى سرورە تاتۆ لوتفت بەسەرمەو ھەبېت و لەلوتف و چاكەى تۆو ھەستى بۆنكردم
بۆخۆش بکەم كە چوويت بۆ لای يار كەمى لەبۆنى خۆشى رەبانى و رەجمانى ھەناسەى يارى
حەقم بۆ بەھىنە تابەو بۆنە، ھەستى بۆنكردم بۆخۆش بکەم.

۴- به وفای تو كه خاک ره آن يار عزيز

بى غبارى كە پديد آيد از اغيار بيار

بەوہفادارى خۆت سوئندت ئەدەم، بەبى ئەوى غوبارىك لە نامۆكانەو ھەستى خاكى
سەرەرى ئەو يارە نازيزە بەھىنە.

بەوفای تو: بۆ وەفادارى تۆ. پديد آيد: ھەستى، دەرکەوئى.

غوبار لەنامۆكان ھەستان، واتە: لەنامۆكان عەزىبەمان پى بگات، خواجە سرورە بە وەفادارى
خۆى سوئند دەدات كە بەبى ئەو ھى بېينە مايە ھەسادەتى نامۆ و ئەغبار و عەزىبەمان بەدەن
بەئەسپانى و بەھىمنى بړۆ خاكىكى سەرەرى و بەرپېي يارم بۆ بەھىنە.

۵- گردى از رهگذر دوست به كورى رقيب

بەر آسایش اين دیدهى خونباز بيار

بەكوئرى چاوى رەقىب گەردىك لە رەھگوزەر (شوئى تېپەرېن) يار بۆ ئارامى ئەم چاوە
پرخوئىنە بەھىنە.

بەكورى: بەكوئرى چاوى. گردى: گەردىك. رەگزر: شوئى تېپەرېن، رىگە.

بەر: بۆ. ئاسایش: ئارامى، ئارامگرتن.

خونباز: خوئىن، چاوى كە فرمىسكى خوئىن دەرىژى.

خواجە گەردىكى بەرپېي يار بە ئارامى و شىفای چاوانى فرمىسكى خوئىنېرىژى خۆى
دەزانىت، بۆيە بەسرورە دەلى: بەكوئىرېي چاوى رەقىب بړۆ ئەو گەردە بەھىنە كەوہك كل بىكەمە
چاوم و ئارام بگريت.

۶- خامى و سادهلى شيوهى جانبازان نيست

خبرى از بر آن دلبر عيار بيار

خامى و گىلى شىواى گيانفیدايان نېيە لەو دولبەرە عەيارەو ھەبەرىك بەھىنە.

خامی: خامی، ناپوخته و ناکاملی. ساده‌دلی: ساده‌له‌وحی، گیلی.

جانبازان: گیانفیدایان، گیانبه‌ختکه‌ران.

ئی‌مه‌ی عاشقانی گیانفیدا، نهریتی دانیشتمان له‌گه‌ل ناپوخته و گیل و نه‌فاماندا نییبه، بۆیه‌خه‌به‌ریکمان له‌لایهن شه‌و دولبه‌ره‌عه‌باره‌وه‌ بۆ بیئنه‌ له‌گه‌لیدا بۆین.

۷- شکر آن راکه تو در عشرتی ای مرغ چمن

به اسیران قفس مژده‌ی گلزار بیار

نه‌ی بولبول به‌شوکرانه‌ی شه‌وه‌ی که تو له‌ خو‌شگوزه‌رانیدای، خه‌به‌ریکی خو‌شی گولزار بۆ نه‌سیرانی قه‌ف‌سه‌س به‌یئنه.

مرغ چمن: بالنده‌ی گولزار و باخ که بولبولی به‌ وه‌سل گه‌یشتوه.

بولبول له‌قه‌ف‌سه‌سی دیلیتی رزگاری بووه و به‌دیداری گول شاد بووه، که نه‌کری شه‌م شادبوونه هه‌مان توتی نه‌ییزان بیت که به‌ژوانی یاری حه‌ق گه‌یشتوه، خواجه شه‌م به‌خو‌شگوزه‌رانی و ژوان گه‌یشتنه‌ به‌شایانی سوپاس کردن ده‌زانیت بۆیه‌ نه‌لی: نه‌ی بولبولی نیو گولزار به‌ شوکرانه‌ی گه‌یشتن به‌خو‌شی و ژوانت موژده‌ی خو‌شی نیو گولزار به‌ئی‌مه‌ی شه‌سیری قه‌ف‌سه‌سی جه‌سته‌ بده.

۸- کام جان تلخ شد از صبرکه کردم بی دوست

عشوه‌ای زان لب شیرین شکر بار بیار

چه‌شه‌ی گیانم به‌هوی سه‌بره‌وه‌ که‌بی دۆست کردم تال بوو، عیشوه‌یه‌ک له‌و لیوه‌ شیرینه شه‌کر باره‌وه‌ به‌یئنه.

کام: چه‌شه، هه‌ستی چه‌شتن. تلخ: تال. شکر بار: شه‌کر بار.

(کام جان تلخ شد) به‌واتای کاریگه‌ری له‌گیانم کرد دیت و ده‌لی: تالی سه‌بری دووری دۆست کاریگه‌ری له‌سه‌ر گیانم کرده‌وه و ناره‌حه‌تم و ژیانم ژه‌هری ماره، له‌و لیوه‌ شیرینه شه‌کر باره‌ی یاره‌وه‌ نازو خه‌مزیه‌کم بۆ به‌یئنه تا که‌می نارام بگرم.

۹- روز گاریست که دل چهره‌ی مقصود ندید

ساقیا آن قدح آینه کردار بیار

رۆژگاری‌یکه که‌دل رووخساری ئاره‌زووی نه‌دیوه، شه‌ی ساقی شه‌و پیکه‌ ناوینه‌ ره‌فتاره‌ بیئنه. مقصود: ئاره‌زوو، ویستارو.

ایینه‌ کردار: ناوینه‌ ره‌فتار، وه‌ک ناوینه‌ کار ده‌کات و شته‌کان پیشانته‌دات.

خواجه روو له‌ساقی ده‌کات و پتی ده‌لی: ساقی ماوه‌یه‌کی زۆره‌ دل رووخساری یاری نه‌دیوه پیکی مه‌ی / عه‌شق بیئنه که وه‌ک ناوینه‌یه و یاری تیدا دیاره‌ تایار ببینن، پیکی مه‌ی حه‌قیقی بیئنه تامه‌ست بین و یار جیلوه‌بکات.

۱۰- دل‌ق حافظ به چه ارزد به می اش رنگین کن

وانگه‌ش مست و خراب از سر بازار بیار

خه‌رقه‌ی حافظ هیچ ناهیتی به‌مه‌ی ره‌نگینی که، شه‌وکاته‌ش مه‌ست و سه‌رخۆش به‌بازاردا به‌یئنه.

به‌چه‌ ارزد: هیچ ناهیتی، هیچ به‌هایه‌کی نییبه به‌ می اش رنگین کن: به‌مه‌ی ره‌نگینی که، به‌مه‌ی بیشۆ. وانگه: شه‌وکاته. سر بازار: شه‌وسه‌ری بازار، درکه‌یه‌ له‌ شوینی قه‌ره‌بالغ و جه‌نجال.

خواجه به‌پیری کامل ده‌لی: خه‌رقه‌ی ره‌سی سو‌فیانه‌ی حافظ به‌که‌لکی هیچ نایه‌ت و هیچ به‌هایه‌کی نییبه، بۆیه‌ بییبه و به‌شه‌رابی عه‌شق بیشۆ و ره‌نگینی بکه، شه‌و کاته‌ش که‌وات کرد، حافظ له‌وسه‌ری بازاره‌وه‌- به‌و خه‌رقه‌ ره‌نگین به‌ مه‌یی‌وه - به‌یئنه تا ته‌واوی خه‌لکی بزائن من عاشق و عارف بووم و وازم له‌سو‌فیگه‌ری ره‌سمیانه‌ هیئناوه‌ بوومه‌ته‌ شه‌هلی مه‌یخانه.

غزه‌لی دووسه‌د و چل و شه‌شه‌م:

به‌حری موزاریعی هه‌شتی نه‌خره‌بی مه‌کفونی مه‌قسور
(مفعول فاعلات مفاعیل فاعلان)

۱- عید است و آخر گل و یاران درانتظار

ساقی به روی شاه ببین ماه و می بیار

جه‌ژنه و کۆتایی وهرزی گۆله و یاران چاوه‌پرین، ساقی دوای بینینی مانگ چاوه‌پرووی
شارا هه‌لبینه و مه‌ی بهینه.
آخر گل: کۆتایی گۆل، کۆتایی وهرزی به‌هار.
درانتظار: له‌چاوه‌پروانیدان، چاوه‌پروان.

(به‌روی شاه ببین ماه) جاران نهریت بو که نه‌و که‌سه‌ی مانگی یه‌کشه‌وه‌ی شه‌والی دده‌ی
چاوی داده‌خست و بو‌پیرۆزی چاوی له‌سه‌ر شتیکی به‌نرخ ده‌کرده‌وه وک ئاو، پاره و
ئاوینه‌و... هتد، خواجه لی‌ده‌دا به ساقی ده‌لی: کۆتایی مانگی ره‌مه‌زان و وهرزی به‌هاره و یاران
چاوه‌پیری تۆن، پاش نه‌وه‌ی که‌مانگی یه‌کشه‌وه‌ی جه‌ژنت بینی بو موپاره‌کی چاو له‌سه‌ر پاشا
هه‌لبینه و خیرا شه‌رابی عه‌شقمان بو بینه تا بینۆشین.
له‌راستیدا جه‌ژن که‌کۆتایی هاتنی ره‌مه‌زانه با ده‌ست به‌تالبوون له‌هه‌ر فه‌رزیکه‌ی دیکه
ناماده‌گییه بو چوونه‌وه نیو عه‌شقی ره‌بانی.

۲- دل برگرفته بودم از ایام گل ولی

کاری بکرد همّت پاکانِ روزهدار

ده‌ستم له‌رۆژانی گۆل (به‌هار) شوشتبوو به‌لام، هیمه‌تی پاکانی رۆژوه‌وان کاریکی
کرد(تینه‌په‌ری).
دل برگرفته بودم: ده‌ستم لی شوشتبوو، به‌ته‌مای نه‌مابووم، بی هیوابووم.
کاری بکرد: کاریکی کرد.
روزهدار: رۆژوه‌وان.

که رۆژانی به‌هار و ره‌مه‌زان پیکه‌وه بو، ده‌ستم له‌وه شوشتبوو که له‌م وهرزه‌دا مه‌ستی
عه‌شق بم به‌لام باشبو که هیمه‌تی پاکان و رهندانی رۆژوه‌وان کاریکی کرد و ره‌مه‌زان زوو ته‌واو
بوو فریای مه‌بنۆشی ده‌که‌وین.

۳- دل در جهان مبند و به مستی سؤال کن

از فیض جام و قصه‌ی جمشید کامگار

دل به‌دونیا خۆش مه‌که به‌مه‌ستی له‌باره‌ی فه‌یزی جام و چیرۆکی جه‌مشیدی کامیاره‌وه
پرسیار بکه.

دل درجهان مبند: دل به‌دونیاوه مه‌به‌سته، دل به‌دونیا خۆش مه‌که.

واته: دل به‌دونیا خۆش مه‌که و پرسیار که بزانه جه‌مشید و فه‌یز و به‌ره‌که‌تی جامی
جه‌مشید چۆن بو، له‌کاتیکیدا جه‌مشیدیش مردوه، واته: دنیا نه‌پرا و وه‌ک چۆن جه‌مشید
نه‌ما ئیمه‌یش ده‌رۆین و ئیدی دل به‌دونیا خۆش مه‌که.

۴- جز نقد جان به دست ندارم شراب کو

کان نیز بر کرشمه‌ی ساقی کنم نثار

جگه له سکه‌ی گیان هیچی دیکه‌م به‌ده‌سته‌وه نییه، کوانی شه‌راب تا ئه‌ویش بکه‌مه
قوربانی نازی ساقی.

نقد: سکه، سه‌رمایه. به‌دست ندارم: نیمه، به‌ده‌سته‌وه نییه، شک ناهم.

کنم نثار: بکه‌مه قوربانی.

جگه له سکه و سه‌رمایه‌ی گیان هیچ شک ناهم، کوانی شه‌راب تا بینۆشم و گیانی‌شم
بکه‌مه قوربانی نازی ساقی عه‌شق.

۵- خوش دولتیست خرم و خوش خسروی کریم

یارب زچشم زخم زمانش نگاهدار

ده‌وله‌تیکی خۆش و شایه‌کی شاد و به‌خشنده‌یه خواجه له چاوی پیسی رۆژگار بیپاریزه.

خرم: شاد. خسروی: پاشای. چشم زخم: چاوی پیس. نگاه دار: بیپاریزه.

نه‌کری مه‌به‌ست له‌م شایه ساقی بیت چونکه ناماژیه‌کی بو که‌سێک یا شایه‌کی دیکه‌ی
تیدا نییه.

۶- می خور به شعر بنده که زبیبی دگر دهد

جام مرصع تو بدین دُر شاهوار

له‌گه‌ل شیعری بنده‌دا مه‌ی بنۆشه چونکه پیکی نه‌خشینی تو به‌م دوره شاهانه‌وه
جوانییه‌کی دیکه ده‌به‌خشی.

می خور: مه‌ی بنۆشه. بنده: بنده، مه‌به‌ست له خۆیه‌تی. زبیبی: جوانییه‌کی.

جام مرصع: پیکی نه‌خشین که به نقیم و مرواری ده‌نه‌خشینریت و شاهانه‌یه.

شاهوار: شاهانه. در شاهوار: مرواری شاهانه، مروارییهك كه لایقی پاشایانه.
خواجه بهو پاشا نادیاره- ساقی /مورشید-دهلی: له کاتی کدا که مهی دنوشیت له گهل
گوپگرتن له شیعری مندا مهی بنوشه چونکه شیعره کانی من وهک مرواری گرانبه های
پاشایانه و گهر له گهل شیعری مندا مهی بنوشی جوانی زیاتر دهبه خشیتته پیکه
نه خشینه کهت به مرواری.

د. هروی پیویایه واتای بهیته که- بهتاییه تی میسراعی دووهم — پیچه وانیه، چونکه
نوسویوه تی: که پیکی نه خشینی تو به جوانی خوئی جیلوهیه کی دیکه دهبه خشیتته مرواری
گرانبه های شیوهی من.

۷- زانجا که پرده پوشی عفو کریم تست

بر قلب ما ببخش که نقد بست کم عیار

لهویوه که گوناهداپوشه ری په کی له به خشش و گوره پیه کانی تویه، ره حم به دلی نیمه
بکه چونکه سکه یه کی که عیاره.

پرده پوشی: گوناهداپوشه ری، ستاری. قلب: دن، سکه ی قه لب و ته زویر.

کم عیار: عیاری که که مه به ست له خرابی و لاوازییه.

دلی قه لبی نیمه که عیاری که مه و ته واو خالس و پاک نیبه تانای بهرگه گرتنی له بهر ده م
گوناهاندا نیبه له ویشه وه که گوناهداپوشی عه ده کان په کینکه له سیفاته جوانه کانی به خشنده بی و
لیخوشبوونی تو ههر لهویوه له گوره بی خوت و بچووکی و که مه بهایی نیمه و ره حم به دلی
به نده بکه.

وهک خواناسان دوعا ده کهن: خوییه من شایانی نه وه نیم که ره حمی تو بگریته وه به لام
ره حمی تو هینده زوره که شایانی نهویه منی زه بونیش بگریته وه.

تو که ستاری ره حم به دلی لاوازم بکه و گوناهاه کاتم داپوشه، خودای

نیلاهی من فیدای ستاری تو بم

نیلاهی من فیدای غه فاری تو بم

۸- ترسم که روز حشر عنان بر عنان رود

تسبیح شیخ و خرقة ی رند شراب خوار

نه ترسم روژی حشر پی به پیی یه کتری برۆن (یه کسان بن) ته تسبیحی شیخ خرقة ی
ره ندی شه پراچۆر.

عنان: ره شوه، هه وسار. عنان بر عنان: پی به پی، یه کسان، پیکه وه، بهرامبهر.

شراب خوار: شه پراچۆر.

نه ترسم له روژی حشر دا ته تسبیح و ته تسبیحاتی شیخی فیلباز و ریاکار له گهل عه شق و
خرقه ی رندان / عاشقانی پاک وهک یهک بن، واته دلنیام وهک یهک نین و بهرامبهر نین به لام
بلیی وابی.

۹- حافظ چو رفت روزه و گل نیز می رود

ناچار باده نوش که ازدست رفت کار

حافظ مادام روژوو (ره مه زان) تیپه ری گولیش ده روات، ناچار باده بنوشه چونکه کار
له دست ده چیت (دونیا کوتایی دیت).

روزه: روژوو، مه به ست له مانگی ره مه زانه.

خواجه به خوئی ده لی: مادام ره مه زان تیپه ری به هاریش تیپه پریت و ته مه ن کوتایی دیت
بویه، ده ستان ده رچوو و کاری نیمه نیبه ناچار خه ریکی شه پرابی عه شق به و خوت
به تیپه ری نی ته مه نه وه مه شغول مه که.

غەزەلى دووسەد و چل و حەوتەم:

بەحرى رەمەلى ھەشتى مەخبونى ئەسلىم
(فاعلاتن فعلاتن فع لن)

۱- روى بنماى و وجود خودم از ياد ببر

خرمن سوختگان را همه گو باد ببر

رووت دەرڭە و وجودى خۆم لەياد بېەرەو، بلى با خەرمانى سووتاون بابىبات.

روى: روو. بنماى: دەرڭە، بنوینە، پيشانده (جیلوه بکه).

از ياد ببر: لەياد بېەرەو، لەبىرى بېەرەو.

سوختگان: سووتاون، سووتوانى عەشق. گو: بلى، لىگەرې.

خواجە لىرەدا رووبە خودى يار و حەزەرەتى حەق دەکات و داواى جیلوه کردنى لىدەکات، بەو دەلى:

رووت دەرڭە و جیلوه بکه و فانیم بکه و بونى خۆم لەبىر بېەرەو، و بلى بە (باش) کە خەرمانى وجودى عاشقان / سووتاون ببات.

بونى خۆ لەبىر بېردنەو و بردنى خەرمانى بونى دلسووتاون / عاشقان لەلايەن باو، درکەن لە فەنا، بەگشتى خواجە بەيارى حەق دەلى، جیلوه بکه و من بە فەنا بگەيەنە تا خۆم بىر بچىتەو.

۲- ما چو دادیم دل و دیده به طوفان بلا

گو بيا سيل غم و خانه ز بنياد ببر

ئىمە کە دل و دىدەمان داو بە توفانى بەلا، لىگەرې با لافارى غەم بىت و مالمان

لەبن ھەلگەنى.

ز بنياد: لەبەن پەت و بنچىنەو.

ئىمە دلسووتاون / عاشقان كەدل و چاومان داو بە توفانى بەلا (عەشق) ئىدى مالمان بۆ

چىيە و لىگەرې / بلى با لافارى خەم بىت و ئەم مالى جەستەيەمان لەبن دەر بېينى و ويرانى

بكات ئىمە كە چووينەتە نيو دۇنياي عەشقەو بۆچى جەستەمان فەنا نەبىت.

۳- زلف چون عنبر خامش كە بپويد هييات

اي دل خام طمع اين سخن از ياد ببر

ھىھات كى زولفى وەك عەنبەرى — بى خەوشى ئەو بۆن دەكات، ئەى دلى ھەرزە ئاوات ئەم قەسەيە لە ياد بېەرەو.

عنبر خام: عەنبەرى بى خەوش و خالس. بپويد: بۆن بكات. ھىھات: ھىھات بۆ دوورخستەو و باوەر نەکردن بە شتىك بەكار دىت، ئەستەمە. خام طمع: ھەرزە ئاوات، بوونى ئاوات و ئارەزووى بى جى و ئەستەم.

كى ئەتوانى ھىندە لەيار نزيك بىتەو پىرچى وەك عەنبەرى بىخەوش و بۆخوشى ئەو بۆن بكات و (پەى بە رازىك ببات و جیلوهى سيفاتى بىينى) ئەستەمە ئەمە رووبدات، ئەى دلى ھەرزە ئاواتى من كە ئەم ئارەزووت ھەيە، ئەم قەسەيە لە مېشكى خۆت دەرکە و لە بىرى خۆتى بېەرەو.

۴- سینه گو شعلەى آتشکدهى فارس بکش

دیده گو آب رخ دجله‌ی بغداد ببر

بلى بەسنگم، كە ئاگرى ئاگردانى فارس بكوژىت، بەچاوانىشم بلى، ئابرووى دىجلەى بەغدا ببات.

شعلە: شولە شاگر. آتشکده: ئاگردان، مەعبدى زەردەشتىيەکان كەھەميشە ئاگرى تىدابوو و نەدەكوژايەو. آب رخ: ئابروو.

واتە: بەئىلە يا بلى تا سىنەم ھىندە بسوتى كەئاگرەكەى لە ئاگرى مەعبەدەكانى زەردەشتى ئاچەى فارس زياتر بىت و ئەوان بكوژىتەو و بەچاويشم بلى تا ھىندە فرمىسك برىژىت لەئاوى دىجلە زياتر بىت، ھىندە زياتر بىت كەئابرووى دىجلە ببات و لەشەرمەزاريدا وشك بكات.

۵- سعی نابرده درین راه به جایی نرسی

مزد اگر می طلبی طاعت استاد ببر

بەبى ھەول لەم رىيەدا بەھىچ شوئى ناگەيت، گەر داواى حەقەدەست دەكەيت بەگوئى مامۆستات بکە.

سعى نابرده: بەبى ھەول و كۆشش. بەجايى نرسى: بەشوئىك ناگەيت.

مزد: حەقەدەست. طاعت استاد ببر: بەگوئى مامۆستا بکە.

بەبى ھەولدان لەم رىگەيەى عەشقەدا تۆى رىبوار بە ھىچ شوئىك / ئارەوزوويەك ناگەيت، گەر دەتەوئى بگەيت بەحەقەدەست و ئارەزووى خۆت بەگوئى مامۆستا / پىر و مورشىدى خۆت بکە.

۶- دولت پیر مغان باد که باقی سهل است

دیگری گو برو و نام من از یاد ببر

دام و دهزگای پیری موغان پاریزراو بیت (بهرقه‌راریت) که هرچی دیکه هیه گرنگی نییه، بلئی بهوانی دیکه که برۆن و ناوی من له بیر بیه‌نه‌وه.

واته: من ته‌نیا پیوستیم به پیری ته‌ریقته هیه و هیچی دیکه به لاهه گرنگ نییه.

دولت: دام و دهزگا. باقی: هرچی دیکه هیه، ماباقتی.

سهل است: ناسانه، گرنگ نییه.

گرنگ لای من مانه‌وهی پیری موغان و دور و ده‌وله‌تییه‌تی و جگه لهو ماباقتی بو من گرنگ نییه، بۆیه به ته‌وانی دیکه (جگه‌له‌پیری ته‌ریقته/ موغان) بلئی برۆن و ناوی من له بیر خویمان بیه‌نه‌وه.

۷- روز مرگم نفسی وعدهی دیدار بده

وانگهم تا به لحد فارغ و آزاد ببر

رۆژی مهرگم هینده‌هی هه‌ناسه‌یه‌ک په‌یمانی دیدارم بده‌ری و شه‌وکاته به‌ناسوده و نازاد من تاگۆر بیه.

نفسی: هه‌ناسه‌یه‌ک. وعده: په‌یمان. لحد: گۆر. فارغ: ناسوده.

گهر رۆژی مهرگیشم بیت بۆ ماوه‌ی هه‌ناسه‌یه‌ک په‌یمانی ژوان و دیدارم بده‌ری، شه‌وکاته ئیدی که تۆ ده‌بینم به‌ناسوده و نازاد و ره‌ها له غهم و مه‌ینه‌تی عه‌شق ده‌مرم و تا لیواری گۆر منی ناسوده و نازاد بیه و بمنیژه.

واته: گهر له‌کاتی مهرگیشدا په‌یمانی دیدارمان بده‌یتی به‌ناسوده‌یی و نارامی ده‌مرم.

جیلوه‌ی حه‌ق بۆ عاشقانی حه‌ق له‌کاتی مهرگدا لای عارفه‌کان باسکراوه و له (رموز الواهین) هاتوه که (عاشقیکی راست له‌سه‌رمه‌رگدا بو، پیده‌که‌نی، گوتیان له‌م ناره‌حه‌تییه‌دا به‌چی پی‌ته‌که‌نی، گوتی: چوجانان پرده رابر دارد از رخ دهند عشاق جان شادان و فرخ که یار پرده‌ی له‌رووی لاده‌دات عاشقان به‌شادی و خو‌شحالییه‌وه گیان ته‌سلیم ده‌که‌ن به (نقل) له { لاهوری، ج ۳، ل ۱۷۱۲ }.

۸- دوش می گفت به مژگان درازت بکشم

یارب از خاطرش اندیشه‌ی بیداد ببر

شه‌وی رابردوو ده‌یگوت به‌برژانگی دریژ ده‌تکوژم، خواجه بیری سته‌م و زولقی له‌بیر بیه‌ره‌وه.

مژگان دراز: برژانگی دریژ. از خاطرش ببر: له‌بیری بیه‌ره‌وه، له‌می‌شکی ده‌رکه.

اندیشه: بیر، هزر. بیداد: سته‌م، زولم.

دوینی شه‌وی یار ده‌یگوت حافظ به‌تیری برژانگی دریژم ته‌تکوژم، خواجه شه‌مه زولمه و شه‌م بیری زولم و سته‌م کرده له می‌شکی ده‌رکه با نه‌مکوژیته.

۹- حافظ اندیشه کن از نازکی خاطر یار

برو از درگهش این ناله و فریاد ببر

حافظ ببر له دلناسکی یار بکه‌ره‌وه و له‌ده‌رگای برۆ و شه‌م ناله و هاواره بیه.

اندیشه کن: بیر بکه‌ره‌وه. نازکی خاطر: دلناسکی.

خواجه له‌به‌رده‌رگای یاردا که‌وتوه و له‌تاو دوری یار به‌رده‌وام خه‌ریکی هاوار و ناله‌یه، به‌خۆی ده‌لی: تۆ نازانی یار زۆر دلئی ناسکه و زوو ده‌په‌نجی و تۆش له‌م به‌رده‌رگایه‌یدا به‌رده‌وام خه‌ریکی هاوار و ناله‌ی، بۆیه ببر له‌م دلناسکییه‌ی بکه‌ره‌وه و به‌رده‌رگایه‌ی چۆل که و شه‌م هاوار و ناله‌ت له‌م به‌رده‌رگایه‌ی دورخه‌ره‌وه تا دلئی نه‌په‌نجی و به‌هاوار و ناله‌ت نازاری نه‌ده‌یت.

لیژده خواجه شه‌وه ده‌خاته‌پوو ته‌نانه‌ت گهر نزیکیت بووه مایه‌ی نازاردانی یار دور بکه‌وه‌وه تا نازاری نه‌ده‌یت.

غەزەلى دووسەد و چل و ھەشتەم

بەحرى ھەزەجى شەشى مەحزوف
(مفاعيلن مفاعيلن مفاعيل)

۱- شەب قدارست و طى شد نامەى ھەجر

سَلَامٌ فِيهِ حَتَّى مَطْلَعِ الْفَجْرِ

شەوى قەدرە و نامەى دوورى پىچرايەو، ھەتا سىپىدەى بەيان لەم شەو ھەدا سلام بىت.
طى شد: پىچرايەو، كۆتايى ھات. ھجر: دوورى، دابرا.

شەب قدر: شەوى قەدر، لەيلە تولقەدر، يەككى لە دە شەو ھەکانى كۆتايى مانگى پىرۆزى رەمەزانە سەبارەت بە شەوى قەدر و پىرۆزى شەوى قەدر زۆرگوتراو، زانايان پىيان وايە كە يەككى لە شەو تاكەكانە و پىغەمبەر - د.خ - دەفەر مووئىت: ((تَمَرُوا لَيْلَةَ الْقَدْرِ فِي الْوَتْرِ مِنَ الْعَشْرِ الْآخِرِ مِنْ رَمَضَانَ)) بخارى. بەزۆرى بەشەوى (۲۷) ھەمى مانگى رەمەزانى پىرۆز دەزانن و خىرى چاكە كەردن و خواپەرستى لەوشەو ھەدا خىرى زۆر زياترە و خودى شەو ھەكە لەھەزار مانگ چاكترە دىسانەو ھەزەرەتى موھمەد - د.خ - دەفەر مووئىت: ((مَنْ قَامَ لَيْلَةَ الْقَدْرِ إِيْمَانًا وَاحْتِسَابًا غُفِرَ لَهُ مَا تَقَدَّمَ مِنْ ذَنْبِهِ)).

واتە ھەركەس لەشەوى قەدردا بەئىمان و پاكيەو ھەستىتەو ھە عىبادەت كەردن خوا لە گوناھى لەو ھەو بەرى خۆش دەبىت (سلام فیه حتى مطلع الفجر) لەم شەو ھەدا تا سىپىدەى بەرەبەيان سەلام و خۆشەختى ھەيە و تىبايدايە. ئەم مصرعە ئايەتى (۵)ى سورەتى موبارەكى (القدر)ە. شەوى قەدر، ئەو شەو ھەو ھە كە قورئانى پىرۆزى تىدا دابەزىو ھە - بەرپاى ھەندىك چارەنووسى مرۆفەكان تىدا ديارىكراو ھە.

خواجە موبارەكىيەكى دىكە دەخاتە پال شەوى قەدر و دەلى: شەوى قەدرە و لەگەل ھەموو موبارەكىيەكانىدا - لەم شەو ھەدا نامە و كىتیبى دوورى و فىراق پىچرايەو ھە دوایى ھات، ئەم شەوى قەدرە موبارەكەى كە تاسىپىدەى بەرەبەيان ھەر بەرەكەت و ئاشتى و سەلامە. شەوى قەدر لەفەرھەنگى عىرفانىدا شەوى جیلوھى يار و فەنابوونە لەودا.

۲- دلا در عاشقى ثابت قدم باش

كە در این ره نباشد كار بی اجر

ئەى دل، لەعاشقىدا جىگىر بە، چونكە لەم رىبەدا كارى بى پاداشت نىبە.

ثابت قدم: جىگىر، تۆكمە، پۆلايىن. اجر: پاداشت.

خواجە دلى خۆى ئاكا دار دەكاتەو ھەكەئەى دل لەسەر عەشقى يار جىگىر و پۆلايىن بە و ھەرگىز لەرزۆك مەبە چونكە لەم رىبەى عەشقا ھىچ كارىك بى پاداشت نىبە و پاداشت ئەدرىتەو ھە.

۳- من از رندى نخواهم کرد توبه

ولو آذيتنى بالهجر و الحجر

من تۆبە لەرەندى ناكەم گەر بە بەجىھىشتن و قەدەغە كەردنىش نازارم بەدى.

نخواهم کرد توبه: تۆبە ناكەم (لەداھاتوودا).

ولو: گەر. اذيتني: نازارم بەدەيت. الحجر: جىھىشتن، دوورى، جودايى. الحجر: قەدەغە كەردن لە بىنن.

ئىستا كە شەوى قەدرە و نامەى جودايى و دابرا پىچراو ھەو ھە و يار جیلوھى كەردو ھە، خواجە پەيمانى بەرەدەوامى خۆى لەسەر عەشق/ رەندى و قەلەندەرى دووبارە دەكاتەو ھە بەيار دەلى: تەنەت گەر بە دوورى و جىھىشتن و قەدەغە كەردنىشم لە بىنن نازارم بەدەيت ھەر واز لەعەشق و رەندى ناھىنم.

۴- دلم رفت و نديدم روى دلدار

فغان ازین تظاول آه ازین زجر

دلم لە دەست چوو. روى دلدارم نەدى، ھاوار لەم ستەم و ئاھ لەم ئەشكەنجەيە.

دلم رفت: دلم رۆيشت، دلم لەدەست چوو واتە بى نارام و بى قەرار بووم و سەبرم نەما.

زجر: قەدەغە كەردن، نازار و ئەشكەنجە، نەھى كەردن، رىگرتن.

دلم نارامى نەما و رووى يارى ھەقم نەدى ھاوار لەم زولم و رىگرتن و نازارە كەلەتاو نەدیتنى رووى يارى ھەق دەيكيشم.

۵- بر آى اى صبح روشن دل خدارا

كە بس تاريك مى بينم شەب ھجر

ئەى بەيانى دل روشن بۆ خاترى خوا ھەلجى كە شەوى دوورى زۆر تاريك دەبىنم.

روشن دل: دل رووناك.

بر اى: ھەلجى، دەرکەو ھە.

شەوى دوورى و دابرا لای زۆر تاريكە ئەى يار ئەى ھەتاوى دلرووناك كە رووناكى لەدلتايە و جىھانى پى رووناك دەبىتەو بۆ خاترى خوا ھەلجى و دەرکەو ھە تاشەوى دوورى و جودايىم دوایى بىت.

حافظ گهر وهفات دهوی بهرگهی ستهم و جهفا بگره، چونکه لهبازرگانیدا قازانج و زهره ره هیه .

جفاکش: کهسی که بهرگهی ستهم و جهفا دهگریت. باش: به.

الربح: قازانج. الخسران: زهره، زیان. التجر: بازرگانی و مامه له کردن.

ههروهك چون بازرگانی ههه خۆشی و قازانج کردن نییه، زهره ریشی تیدایه و ههه كهس بازرگانی بکات دهبی بهرگهی ههه دووکیان بگریت، تۆش (ئههی حافظ) که داواوی وهفا و وهفاداری له یار ده کهی دهبی بهرگهی ستهم و عیتابه کانی یار بگریت و خۆراگر به له سهه ههه لگرتنی جهفای یار. جهفای یار تهواوی ههه ول و موجهه له و ریازهت و چله نشینی و شهونویژ و خۆبرسی کردنه کانی ریپواری ریگهی حقه که بهم شتانهی قۆناغی یه کهی تهریقته تیده په ریینی.

غزه لی دووسه د و چل و نویه م

به حری ره مه لی هه شتی مه خبونی مه حزوف

(فاعلاتن فاعلاتن فاعلاتن فعلن)

۱- گر بود عمر و به میخانه رسم بار دگر

بجز از خدمت رندان نکم کار دگر

گهر ته مهن باقی بیته و جاریکی دیکه بگه مه وه به مه یخانه، جگه له خزمه تی رندان کاریکی دیکه ناکه م.

بود عمر: ته مهن باقی بیته، ته مهن درییته.

رسم: بگه م له چا وگی (رسیدن / گه یشتن) هه وه ره گر باوه. باردگر: جاریکی دیکه.

کار دگر: کاریکی دیکه.

گهر خوا ته مهنم بدات و جاریکی دیکه بگه مه وه مه یخانه - که مه یخانه شوین و خه له ته تگهی عاشقانی ریگهی یاری حقه یا نیشتمانی ره سه نی رۆح و گیانه کافانه که مه قامی واحدیته - جگه له وهی که خزمه تی رندان / عاشقانی یاری حقه ده کهم هیچ کاریکی دیکه ناکه م. ههه رچون بیته له م غزه له دا خواجه له ههست و سۆز و تاسه ی قوولی خۆی بۆ مه یخانه ی عه شق ته دویت.

له نوسخه ی (خلخالی) و هاوشیوه کانیدا (گر بود عمر) و (وی تیدا نییه، له م ساغ کردنه وه یه دا خواجه دلنیا به له گه یشتنه وهی به مه یخانه، به لام گومانی له ته مهن دریی خۆی هه یه، واته:

((گهر ته مهن باقی بیته جاریکی دیکه به مه یخانه ده گه مه وه))

ئه م شیوه یه ته نیا له نوسخه ی خلخالیدا هاتوه له ته واوی نوسخه دیرینه کاندای (و) هاتوه.

۲- خرم آن روز که با دیده ی گریان بروم

تا زخم آب درمکیده یک بار دگر

خۆشه ئه وه رۆزه ی که به دیده ی شهشکبار هه بروم تاجاریکی دیکه به رده رگای مه یخانه ناوپرژین که م.

خرم: خۆشه، شا له پاستیدا له زمانی کوردیدا له م حالته دا (خۆزگه) به کاردی.

دیده گریان: چاوانی گریاوه، دیده ی شهشکبار هه وه.

زئم آب: ناوړژین کم، ناوړژین کم، ناوړژین کم. درمیکده: بهر دهرگای مه یغانه.
خوژگم به وړژدی که جار یکی دیکه به چاوی پرله فرمیسه که وه ده چم بؤ مه یغانه ی عه شق،
تابه فرمیسه کی چاوانم جار یکی دیکه بهر دهرگای مه یغانه ناوړژین کم و خزمه تیکی پی بکه م.

۳- معرفت نیست درین قوم خدایا سببی

تابرم گوهر خود را به خریدار دگر

ئم قهومه ماریفه تیان تیدا نییه، خواجه هؤکاریک - بسازینه - تا گوهه ری خوّم ببه م بؤ
کریاریکی دیکه.

سببی: هؤکاریک، وه سیله یه ک. برم: ببه م. خریدار: کریار.

خواجه ره خنه له سهرده م و قهومه که ی خوئی یا شاره که ی خوئی ده گریت که بیمار یفه تن و
قه دری شیعر و گوهه ره کانی حافظ ناگرن، بویه ده لی: خواجه هؤکاریک بؤ بسازینه تابروم و
ئم شیعرانه ی خوّم - که گوهه رن - ببه م بؤ کریاریکی دیکه.

۴- یار اگر رفت و حق صحبت دیرین نشناخت

حاش لله که روم من ز پی یار دگر

گهر یار رویش و حق ی هاوده می دیرینی له بهر چاونه بوو، حاشاله گهر من بروم به دوی
یاریکی دیکه دا.

صحبت درین: هاوده می و پیکه وه بوونی دیرینه و کوّن، پیکه وه بوونی دیرین له مه قامی
واحدیه تدایه، نهوکاته ی رّحه کان که لیمه بوون و هه موویان پیکه وه بوون و یاریش هه ره له و
مه نزلگایه دا بوو - هه ندیک له زانایان به به هه شتی داده نین.

نشاخت: نه ناسی، له بهر چاونه بوو، ریعایه تی نه کرد، گوئی پی نه دا.

حاش لله: حاشاله، پاک و بیگه ردی بؤ خوا، بؤ ته نکید کردنه له قسه یه ک.

روم / بروم: بروم. زپی: به دوا ی.

یار که هیچ پیوستیه کی به عه شقی ئیمه نییه و ئیمه ی پیوستیمان به وه یه، بویه ده لی
گهر یار هه رچهنده له مه قامی واحدیه تدا پیکه وه بوون و دراوسی بوون و رویش و خوئی
له ئیمه هه شاردا و په رده ی له نیوان چاوی ئیمه و روری جوانی خویدا دانا و گوئی نه دا به و
دراوسییه تی و پیکه وه بوونه دیرینه مان، حاشا لله من هه رگیز ناروم به دوا ی یاریکی دیکه دا و
هه همیشه هه ر عاشقی یاری حق ده م.

۵- گر مساعد شوم دایره ی چرخ کبود

هم به دست آورمش باز به پرگار دگر

نه گهر باز نه ی ناسمانی شین هاوکاریم بکات، دیسان به پرگالیکی دیکه به دهستی ده هیتمه وه.

مساعد شوم: یارمه تیم بدات، هاوکاریم بکات.

دایره چرخ کبود: ناسمانی شین، درکه یه له دهسه لاتی ناسمان و مه شیته تی ئیلاهییه.

به دست اورمش: به دهستی ده هیتم.

پرگار: پرگان، درکه یه له مه کر و حیل و فروفیل - لیره شدا - هه ربه م واتایه هاتووه.

واته: گهر ویستی خودا و مه شیته تی ئیلاهی هاوکاریم بکات، جار یکی دیکه و به هه ر
فروفیلنیک بیت یار به دست ده هیتمه وه.

نه کری هاوکاری ناسمان لیره دا ته مه ندرتی بیت وه که له بهیتی یه که مدا به ناشکرا در یبر پیوه.

۶- راز سر بسته ی ما بین که به دستان گفتند

هر زمان با دف و نی بر سر بازار دگر

سهیری رازی سهر داپوشراوی ئیمه که، که له هه ر سهر ده می کدا به ده دف و نه یه وه له هه ر
بازاریکدا به سرود ده یلین.

سر بسته: سهر داپوشراو، سهر به مؤر، شاره وه. دستان: سرود، گورانی، ناواز.

بر سر بازار: له بازار دا، مه به ست له قهره بالغی و جه نجالی بازاره.

سهیری ئهم رازه شاره وه و سهر به ستراوه ی ئیمه ی عاشقان بکه، به جیسا ی خوئی شاره وه یه و
نابی بلاو بیته وه که چی له هه ر سهر ده می کدا و له ناو هه ر قهره بالغی و بازاریکدا به ناوازی
ده دف و مه یه وه ده یلین و کورد گوته نی ده هوئی بؤ ده کوتن.

واته: هه رچهنده رازی عه شق بشاریته وه ناشکرا ده بیت.

۷- عافیت می طلبد خاطر م ار بگذارند

غمزه ی شوخش و ان طره ی طرار دگر

حزم به لای سه لامه تی و به که نار ییه له کیشه یه، گهر غمه زه ی بی پورا و پرچی ریگر و
جه رده یه کی دیکه ی یار به یلین.

عافیت: سه لامه تی، به که ناری له گرفت، عافیه ت (مه به ست له دور که وتنه وه یه له عه شق)
می طلبد: داوا ده کات. بگذارند: به یلین.

شوخی: جه سور، بی حیا، شوخی. طرار: ریگر و جه رده.

خواجه ده لی: له راستیدا مه یلم به لای که نارگرتنه وه یه و ده مه وی واز له عه شق به یتم
به لام پیناچی واز بیتم چونکه غمه زه و نازی جه سور و پرچی ریگر و جه رده ی یار ناهیلن و
دلّم ده به ن.

گەر غەمزە و پرچی ئەو یارە بەیئەن حەزم لەو دەیە واز لەعاشقی بەیئەن و نیسراحت بەکم، چونکە عەشقی هەمووی دەرد و مەینەتە.

۸- هەردەم از دەرد بنالم که فلک هر ساعت

کُنْدَم قَصْدِ دَلِ رِيشِ بَه آزارِ دِگَر

هەردەم لەتاو دەرد دەنالتم چونکە فەلەک هەر سەعاتە نیازی وایە کە بە ئازاریکی دیکە دلی بریندارم ئازار بەدات.

دل ریش: دلی بریندار. کەند قەصد: نیازی وایە، دەیهوێ.

هەردەم لەتاو دەرد دەنالینم چونکە فەلەک بەر دەوام نیازی وایە کە دلی بریندارم ئازار بەدات و سەعاتی و چاتم نادات بچەوێمەو.

۹- باز گویم نه درین واقعه حافظ تنهاست

غرقه گشتند درین بادیه بسیار دگر

دیسانەو دەلێم لەم رووداوەدا حافظ تەنیا نییە بەلکۆ زۆری تر لەم بیابانەدا نەغزۆ بوون.

بازگویم: دیسانەو دەلێم. واقعه: رووداو.

غەرقە گشتەند: نەغزۆبوون، غەرق بوون. بادیه: بیابان.

دەبی ئەم رووداوەی کە زۆریکی فریادەوێ تەنیا نییە بیابان و نەغزۆی ئەو لەم کردوون رووداوەکانی فەلەک و گەردوون یاخود حەق بێت کە ئێمە فریادەوێ تەنیا بیابانی و شکی دنیای نەغزۆی خەم و خەفەتەکانی ئێرە کردوین.

خواجە لێرەدا لەلایە کەوێ دلی خۆی دەداتەو کە تەنیا ئەو نییە فریادەوێ تەنیا بیابان و نەغزۆی لم بوو بەلکۆ زۆری تر وایە و لەلایەکی دیکەو ئەو برۆیە ئەخاتەرۆو کە ئەم رووداوە تەنیا بەسەر (حافظ) دا نەهاتوو بەلکۆ هەموومان نەغزۆی لمی بیابانین و بەخۆمان نازانین.

لەراستییدا (واقع) تەفسیر و راقەیی زۆر هەڵدەگرێت، ئەکرێ (واقع) دوورکەوتنەوێ خواجەبێت لەمەبجانب / مەقامی واحدیت و هاوسێیەتی حەق بەرلەهاتنە دنیایا.

یاخود (واقع) بەیتی پیشووبێت کە بی رەحمی فەلەک و گەردوونە دەرەق بە دلبرینداران یا ئەکرێ (واقع) هەریەک لە رووداوەکانی بەیتەکانی پیشوو بێت، بەندە پێی وایە کە (واقع) دوورکەوتنەوێ خواجەبێت لە مەبجانب.

غەزەلی دووسەد و پەنجایەم

بەحرى موزاربعی هەشتی ئەخرەبی مەكفونی مەقسور

(مفعول فاعلات مفاعیل فاعلان)

۱- ای خرم از فروغ رخت لالهزار عمر

بازآ که ریخت بی گل رویت بهار عمر

ئەو ئەو کەسەو کە گۆلزاری تەمەن بە رووناکی تیشکی رووتەوێ شادە، وەرەوێ کە بەهاری تەمەن بی گۆلی رووت هەلوێ.

فروغ: رووناکی تیشک. لالهزار: گۆلزار. بازآ: وەرەوێ. ریخت: رزا، هەلوێ.

خواجە رووناکی و تیشکی رووی یار بەمایە شادی ژیان و گۆلزاری تەمەن و لاوی خۆی دەزانێ و ئیستا یار رویشتووێ و خواجە داوای گەرانەوێ لیدەکات و پێی دەلی:

ئەو ئەو کەسەو تیشکی رووخسارت مایە شادی ژیان و گۆلزاری تەمەنی من بوو، وەرەوێ چونکە بەبی گۆلی رووی تو بەهاری عومری من هەڵدەوێ، چونکە بەهار بی گۆل بەسەر دەچێت و بەهار نییە.

۲- از دیده گر سرشک چو باران چکد رواست

کاندر غمت چو برق بشد روزگار عمر

گەر سروشک وەك باران لەچاوم برژی جیتی خۆیەتی، چونکە لە غەمتدا روژگاری تەمەن وەك بروسکە تێپەری.

سرشک: سروشک، ئەشک، روژنەك، فرمیسک.

چکد: بتکی، برژی.

روا: رەوایە، جیتی خۆیەتی، بەجیبە.

اندر: لە.

برق: بروسکە، بروسک.

بشد: رویشت، تێپەری.

ئیستا ئیدی جیتی خۆیەتی گەر من فرمیسکی چاوم وەك باران ببارینم و زۆر بگرییم چونکە لەغەمی دووری تویدا (ئەو یار) روژانی تەمەنم وەك بروسکەبێت تێپەری و داوایی هات.

۳- این یک دو دم که وعده‌ی دیدار ممکن است

دریاب کارما که نه پیداست کار عمر

ثم یمهك دوو ساته كه په یمانی دیدار مومكینه، ناوړې له كاری ټیمه بده‌روه چونكه كاری ته‌مهن دیار و ناشكارنییبه.

دم: هه‌ناسه، دم، ماو‌دیه‌کی كورت. ممکن است: مومكینه، نه‌كړې، له‌باره.

دریاب: بدو‌زه‌روه — په‌یدای كه (لیره‌دا) به‌واتای ناوړدانه‌وه، فریاكه‌وتن.

نه‌پیداست: دیار و ناشكارنییبه

ناشكرا نه‌بوونی كاروباری ته‌مهن، نه‌زانینی ماوه‌ی ته‌مهنه كه‌كس نازانې به‌كوی ده‌گات و كه‌ی كو‌تابی دیت، خواجه له‌پیریدا به یار ده‌لټت: ټیستا كه من له پیریدام و په‌یمانی دیدار و ژوان بؤ‌ماوه‌ی یمهك دوو هه‌ناسه‌ش له‌بار و مومكینه ناوړې‌كم لی بده‌روه و په‌یمانی‌کی ژوانان بده‌رې چونكه كه‌س نازانې تا جارټی‌کی دیکه ده‌مینین یاخود ده‌مرین و كه‌س نازانې ته‌مهن تاچه‌ند درو‌ژ ده‌بیته‌وه، عارفی ابن‌الوقت جیایه له مورشیدی بدالوقت، خواجه عبدالله انصاری سه‌باره‌ت به به‌فرسه‌ت زانینی ټیستا ده‌لټ:

((دی رفت و باز نیاید، فردا را اعتماد نشاید، حال را غنیمت دان که دیر نیاید)). واته: دوینې رویش نابه‌ته‌وه، سبه‌ینیش پشتی پی نابه‌ستری، ټیستا به غه‌نیمه‌ت و ده‌ستكه‌وت بزانه چونكه دره‌نگ ناكات، ده‌روات، زور ناوه‌ستی.

۴- تا کی می صبح و شکر خواب بامداد

هشیار گرد هان که گذشت اختیار عمر

تاكه‌ی شه‌رایی به‌یانی و خه‌وینی شیرینی به‌یانیان، هوشیاربه‌وه ها! چونكه كاته چاكه‌کانی ته‌مهن ټیپه‌ری.

می صبح: مه‌ینو‌شی به‌یانیان. شکر خواب: خه‌وی شیرین.

بامداد: به‌یانی.

هشیار گرد: هوشیاربه‌وه. هان: ها، هیتی بؤ هوشیار كرده‌وه.

گذشت: ټیپه‌ری.

اختیار: هه‌لټزاردن، كاته چاكه‌كان بؤ بریاردان — مه‌به‌ست به لاویسه — نه‌و كاتانه‌ی كه مرو‌ژ نازاده.

له هه‌لټزاردنی ژیاندا — هه‌رچون بیت مه‌به‌ست له سه‌ره‌تای ته‌مهن ولاویسه.

خواجه له‌م پیریبه‌دا دلې خو‌ی ناگادار ده‌كاته‌وه، كه نه‌ی دل، هیتی، هوشیار ببه‌روه و تاكه‌ی خه‌ریکی خه‌وی شیرینی به‌یانی — ته‌مبه‌لی و غه‌فله‌ت و بی ناگایی — بی صبحی — خو‌تی، سه‌رده‌می لای كاتی چاکی هه‌لټزاردنه به‌سه‌رچووه — ټیپه‌ریوه.

۵- دی درگذار بود و نظر سوی ما نکرد

بیچاره دل که هیچ ندید از گذار عمر

دوینې دده‌رویش لای له‌ټیمه نه‌كرده‌وه، بیچاره دل كه له‌ټیپه‌رینی ته‌مهن هیچی نه‌دی — ده‌سگیر نه‌بوو.

دی: دوینې. درگذار بود: دده‌رویش. سوی ما: به‌لای ټیمه‌دا.

گذار عمر: ټیپه‌رینی ته‌مهن.

(ته‌مهن-عمر)ی دووم ایهامی ټی‌دایه و مه‌به‌ست له (یار) یاخودی ته‌مهنه، خواجه ده‌لټی: دوینې یار كه ټی‌ده‌په‌ری هیچ ناوړی له‌ټیمه نه‌دایه‌وه، بیچاره دل كه له‌ټیپه‌رینی ته‌مهن (یار) هیچی ده‌سگیر نه‌بوو.

۶- اندیشه از محیط فنا نیست هر که را

بر نقطه‌ی دهان تو باشد مدار عمر

هه‌ر كه‌س بازنه‌ی ته‌مهنی بده‌دوری خالی ده‌می تو‌دا كیشرا‌بیت ترسی له‌زه‌ریای فه‌نا نییبه. اندیشه: بیر.

محیط فنا: زه‌ریای فه‌نا و ټیاچوون، ده‌ریای فه‌وتان و نه‌مان، ده‌ورگرتن و ده‌وره‌دان.

مدار: بازنه.

خالی ده‌می یاری به‌خالی نیو بازنه — كه‌به‌پرگال ده‌كیشری — داناره و بازنه‌ی ته‌مه‌نیشی به سه‌ره‌كه‌ی دیکه‌ی پرگاله‌كه، نه‌و ده‌لټی: هر كه‌س بازنه‌ی ته‌مهنی خو‌ی به‌ده‌دوری خالی ده‌می تو‌دا كیشرا‌بیت ته‌مهنی له‌پیناو ده‌می تو‌دا سه‌رف كرده‌بیت ترسی له‌ټیاچوون و له‌وره‌گرتنی به‌فه‌نا نییبه، یاخود بیر له‌وه ناكاته‌وه كه به‌فه‌نا و نه‌مان ده‌وره‌گیراوه.

دهم — له‌فه‌ره‌نگی عیرفانیدا (نه‌ینې و راز و نیشاراتی ټیلاهییه) كه وهك حه‌زه‌تی مه‌سیح و موحه‌مه‌د و خاسانی خوا ده‌یزانن، واته هه‌ر كه‌س نه‌و رازانه بزانتیت باکی له‌مه‌رگ نییبه.

۷- در هر طرف ز خیل حوادث کمنگی است

زان رو عنان گسسته دواند سوار عمر

له‌هه‌موو لایه‌كه‌وه سوپای رووه‌داوه‌کانی ژیان له بؤ سه‌دان بؤیه سواری ته‌مهن به‌بی شه‌وه‌ی جلوه‌وی بده‌ده‌سته‌وه بیت — به‌په‌شو‌كاوی — راده‌كات.

در هر طرف: لهه موو لایه کهوه. خیل: نوردو.

حوادث: رووداو، رووداوه کانی روژگار.

گمینگه: پۆسه، کهمین. زان رو: له دروهوه، پۆیه.

عنان: ههوسار، رهشۆ. گسسته: پچراو. عنان گسسته: ههوسار پچراو، بی

ههوسار، درکهیه له په شوکاوی، دلپراوکی، وهک سواریک ئهسپه کهی ههوساری نییه و سه

بهه موو لایه کدا دهکات.

دواند: دهروانی، لی دهخوری، راپیندهکات.

تهمهنی به سواریک داووته قهلهم، دهلی: له بهرته وهی روژگار به نوردوی رووداو زور و

زهه نده کانی لهه موو لایه کهوه که مینی بۆ ته مهنی ئیمه داناوه بۆ سواری ته مه نیشمان به

په شوکاوی و دلپراوکیوه ئهسپه کهی ده رانییت و خوشی نازانی بۆ کوئی ده پروات و سه بهه موو

فه تاره تی کدا ده دات.

۸- بی عمر زندهام من وزین بس عجب مدار

روز فراق را که نهد در شمار عمر؟

بی ژیان زیندووم و له مهش زور سه رت سو رپنه مینی، کی روژانی دابران به ته مه ن

ده داته قهلهم.

زندهام: زیندووم. نه د: ده یخاته، دایده نی.

مه به ست له (عمر) که لیره دا له بری ژیان هاتوه (یاره)، نهو ده لی ئیستا به بی یار زیندووم

و به لام ناژین و نه مه به ژیان حسیب ناکریت و زور سه رت سو ر نه مینی له مه، چونکه کی

روژانی دابران و دووری له یار ده خاته نیو ژیا نه وه و به ته مه ن ده داته قهلهم؟

۹- حافظ سخن بگوی که بر صفحهی جهان

این نقش ماند از قلمت یادگار عمر

حافظ قسه بکه، چونکه نه نووسینهی قهله مه که ت وهک یادگار یسه که به سه ر لاپه ره ی

روژگار هوه ده مینیته وه.

سخن بگو: قسه بکه (شاعر بلی). ماند: ده مینیته وه.

یادگار: یادگاری.

خواجه دلنیا به که تنیا وشه یه ده مینیته وه که وشه کانی خواجه ش شاعر، بۆیه به خوئی

ده لی: قسه بکه و شاعر بنووسه چونکه نه قسانه ی تو که به ره مه می ته مه ن و قهله مه که تن

پاش خو ت وهک یادگاری به سه ر لاپه ره ی روژگار هوه ده مینیته وه و نامرن.

غزه لی دووسه د و په نجا و یه که م:

به حری ره مه لی هه شتی مه قسو ر

(فاعلاتن فاعلاتن فاعلاتن فاعلان)

۱- یوسف گمگشته باز آید به کنعان غم مخور

کلبه ی احزان شود روزی گلستان غم مخور

یوسفی ونبوو دیتته وه بۆ که نعان، خه م مه خو کولبه ی نه حزانی ش روژی نه بیته گولستان،

خه م مه خو.

گمگشته: ونبوو (سیفه تی بهر کاری - ناوه ئناوی کراو - ی چا وگی ونبوونه).

باز آید: دیتته وه. کنعان: شاری هه زه تی یوسف، که شاری که له فه له ستین.

غم مخور: خه م مه خو، بی خه مبه. کلبه احزان: ماته م سه را، کولیتی

خه فه ته کان، نهو خانوچه که یه ی که هه زه تی یه عقوب دوور له خه لگ تیا ده ژیا پاش ونبوونی

هه زه تی یوسف.

گلستان: گولستان، باخی پرگول و گولزار.

بینگومان له ناستی سه ره وه دا به یته که ناماژهی ناشکرایه بۆ چیرۆکی هه زه تی یوسف و

هه زه تی یه عقوب، پاش نه وه ی که هه زه تی یه عقوب خو شه ویستی به کی له راده به ده ری بۆ

هه زه تی یوسف هه یه زپر اکانی هه سوودی پی ده به ن و بریاری له ناو بردنی - دوور خستنه وه ی

نه ده ن.

چیرۆکه که باوه و پیویست به گپرا نه وه ی هه مووی ناکات، له بهر چاوی باوکی دوور

ده که ویتته وه و باوکی شی خه فه تی کی زوری بۆ ده خوات ته نانه ت له خه فه تدا چاوی کویر ده بیست

((وایضت عیناه من الحزن)) سو ره تی یوسف ئایه تی ۸۴.

خواجه نه م حاله تی دوور که و تنه وه و ونبوونی هه زه تی یوسف بۆ مانای نه مانی جیلوه ی

مه عشوق و مه ستور بوونی له بهر چاوی عه شقدا ته وزیف ده کات و که نعان و کولبه ی نه حزانی ش به دل

و خه لوه تگی عاشقان ده ژمی ریت و له سه ر بنه مای ئایه تی ((فأن مع العسر یسراً، إن مع العسر

یسراً)) الانشراح ۶/۵. واته: ((له گه ل نار هه تیدا ئاسانی و خوشی هه یه)) به یته که داد پریتیت.

واته: نه ی عاشقی نیو ماته مه سه را روژی تیک مه عشوقی مه ستورت جیلوه ی جه مالی خوئی -

که به یوسف ده ری بریوه - له سه ر دل ت ده کاته وه و دل ت ده بیته گولستان و باغی پرله گول و

گولاله ی وه سل و قورب.

لاهوری دہلی: دستہ یهك له گه وره كانی ته ريقهت، دوروی و دابړان له وهسل و قورب به چا كتر ده زانن چونكه له دوروی و دابړاندا نومیدی پینكگه یشتن هیه، به لآم له وهسل و قوریدا ترسی له دسته تچوون هیه. { لاهوری، ج ۳، ل ۱۷۶۷ } . له پراستیدا غه زله كه دلدا نه وهی شه و عاشقانه هیه كه له حاللی دوروی و دابړاندان و هیوا به خشینه پییان.

۲- این دل غمدیده حالش به شود دل بد مكن

وین سر شوریده باز آید به سامان غم مخور

شم دلّه خه مباره چاك ده بیته وه ناومید مبه، شم سه ره په ریشانه ش نارام ده گریته وه، خه م مخو.

غمدیده: خه سار، مهینه ت بار. به شود: چاك ده بیته وه.

دل به مكن: ناومید مبه، ناره حه ت مبه، بیری خراب به دلندا نه یه ت.

شوریده: په ریشان، په شیو حال. سامان: نارامی، سه بر.

له دریژه هی همان واتای بهیتی پیشوو دایه و دهلی: ناومید مبه شم دلّه كه نیستا له تاو دوروی و دابړان خه مباره روژی دیت كه حاللی چاكده بیته وه و خه مباری نامیتنی، هه روه ها شم سه ره ش كه شم پرّ په شیو حال و ناتارامه روژی نارام ده گریته، خه م مخو.

له بهرته وهی كه شم غه زله زور بهر ز و ساده شه و نومیدی کی زور تیدا به دی ده گریته، وشه كانی زور گوزراون، شم به یته دا:

له نوسخه كانی (خانلری، قزوینی، لاهوری، خرمشاهی،...) دا له بری ((این دل غمدیده حالش)) (ای دل غمدیده حالش) هاتوو واته گوینگر دلّه و قسه كان ناراسته ی دلّ كراوه. به لآم له شه ش نوسخه دا هه شت نوسخه ی دیرین - ((این دل غمدیده حالش)) هاتوو، نیتمه ش به په پیره ی له د. عیوضی و د. هروی، شم ساغ كرده وه په مان په سه ند كرده.

۳- دور گردون گر دو روزی بر مراد ما نبود

دایماً یکسان نباشد کار دوران غم مخور

گه ر دوو روژتیک دوری گه ر دوون به ویستی نیتمه نه بوو، هه میسه کاری دهوران په كسان نابیت، خه م مخو.

دوروزی: دوو روژتیک، ماوه یه ك.

برمراد: به پیتی تاوات و ثاره زوو و ویست.

دایماً: دایم، هه میسه.

یکسان نباشد: په كسان نابی.

گه ر ماوه یه ك چه رخش و دهورانی زه مانه به پیتی تاوات و ثاره زوو نیتمه نه بوو خه فه ت مه خو، چونكه گه ر دوون زه مانه گوزرانی به سه ردا دیت و هه میسه به شیوه یه ك نامیتته وه و روژی دی به دللی نیتمه ش بسوریت.

شم به یته دا: له نوسخه جیوازه كاندا له بری (نبود) (نرفت) یا (نشد) یا (نگشت) هاتوو و له بری (نباشد) (نماند) و له بری (كار)، (حال) هاتوو.

۴- گر بهار عمر باشد باز بر تخت چمن

چتر گل در سرکشی ای مرغ خوشخوان غم مخور

شمی بولبولی خو شوخوین (دهنگخوش) گه ر به هاری ته مهن باقی بیت، دیسان له سه ر ته ختی گولزار داده نیشی و چه تری گولّ به سه رته وه هه لده ده ی، غه م مخو.

باز: دیسانه وه. درسرکشی: شه دی به سه رتا، به سه رسه رته وه هه لده ده ی.

مرغ: بالنده. خوشخوان: دهنگخوش، خو شوخوین.

بالنده ی دهنگخوش بولبوله و لیسه ردا درک یه له (دل)، شم دیسانه وه له به رده و امی دلدا نه وه كه یدا ده لی: گه ر ته مهن باقی بیت، جاریکی دیکه به هار بیتته وه شم بولبول -دل- به دیداری گولّ شاد ده بیته وه و وه ك پادشا له سه ر ته ختی گولزار داده نیشی و گولیش ده كه یته سییه ری سه رسه رت.

۵- ای دل ار سیل فنا بنیاد هستی برکند

چون ترا نوح است کشتیبان ز طوفان غم مخور

شمی دلّ گه ر لافاوی تیاچوون بونیادی بوون هه لکه نیته، چونكه تو كه شتیوانه كه ت نوحه خه می تو فانت نه بی.

برکند: هه لکه نیته. کشتیبان: كه شتیوان.

شمی دلّ، مادام كه شتیوانه كه ت هه زره تی نوحه -د. خ- نیدی هیچ خه مت له لافاوی تیاچوون نه بی باوجود و بوون له ره گ و ریشه وه هه لکه نیته و تو فان هه لكات، تو رزگارت ده بی. سودی نوسویوه تی: نه گه ر لافاوی فیراق ته و اوای جیهان ویران كات و له ناوببات، مادام یار تا حه ق مه یلی به لای تو وه یه خه م مخو. { سودی، ج ۲، ل ۱۵۳۰ }

۶- هان مشو نومید چون واقف نه ای از سر غیب

باشد اندر پرده بازیهای پنهان غم مخور

هی، ناومید مبه چونكه تاكات له نه پنیسه كانی غه یب نیسه، له نیو په رده دا یاری په نهان هه یه، خه م مخو.

های: هیئی، ناگاداربه، وشیاربه.

مشو نومید: ناٹومید مہبہ.

واقف نہ ای: ناگادارنیت، نایزانی.

بازی: یاری، رووداو کار، وک له سورہتی الطلاق ثایہتی (۱) دا ہاتوہ: ((لاتدری لعل اللہ یورث بعد ذلک امرا)) واتہ: چوزانی رہنگہ دواى ٴہوہ خوا ٴہمریک بہیتیتہ جی و رووبدات.

ہیئی ٴہی دل ناگاداربه و ناٹومید مہبہ، چونکہ ژیان تہنیا ٴہم شتانہ نیبہ کہ ٴیمہ دەیانزانین و دەیانینین و تۆش نہیتیبہکانی غەیب نازانیت و له پشت پەردەوہ شتی زۆر ٴہیہ کہ روو ٴدەن و خۆشحالی دەہینن، تۆ چوزانی، رہنگہ خوا شتیک و ٴہمریک دەرکات کہ شتہکان بگۆریت.

گۆزان گوتہنی: بەچی مەعلوم کہچی لەو تەختی نارچاوانہ نووسراوہ.

بەلام حافظ بەہیوایہکی دیکہوہ قسەدەکات کہپیتی وایہ چاکتر لەو تەختی ناوچاوانہ نووسراوہ.

۷- در بیابان گر ز شوق کعبه خواہی زد قدم

سرزنشہا گر کند خار مغیلان غم مخور

کہ لەبیاباندا لە تاسەى گەیشتن بەکعبەوہ ٴہنگاو دەنیتی گەر درکی موغیلان نازارت بدات خەم مەخۆ.

خواہی زد قدم: ٴہنگاو دەنیتی (لەداہاتوودا).

سرزنش: سەرزەنشت، نازار.

خار: درک.

مغیلان: درەختیکی کورتی درکاویبہ کہ لە ریگہی کعبەدا ٴہیہ.

(کعبە) لەفەرہەنگی عیرفانیدا ((وجہ اللہ و جمال اللہ و مقام وصل))، بیابانیش بیابانی عەشق و تەریقەتە لەدوونبادا و درکی موغیلانیش مودەعی و سەرزەنشتکەرانی، سەرزەنشت نازار و سەرزەنشتہ.

واتہ: ٴہی دل کاتی کہ لەبیاباندایت و لەئارەزووی دیتنی کعبە و دیداری کعبەدا خەریکی ٴہەنگاونانیت، گەر درکی موغیلان بچیت بە گیانتدا و نازارت بدات، یا رەقیبان سەرزەنشت بەکن خەم مەخۆ، چونکہ کۆتایی دیت و گەیشتن بەکعبەش لە ٴمانہ زیاتر ٴہیتنی.

لە زۆرہی نوسخە نووییەکاندا بەبری (زسوق) (بەعشوق) ہاتوہ.

۸- گر چه منزل بس خطرناک است و مقصد بس بعید

هیچ راہی نیست کان را نیست پایان غم مخور

گەرچی ٴہوارگہ زۆر خەتەرناکە و شوینی مەقسەد زۆر دوورە، ٴیچ ریگہیہک نیبہ کہکۆتایی نہبی خەم مەخۆ.

منزل: ٴہوارگہی نیو سەفەر کہ رییواران ٴہواری تیدا دەخەن.

خطرناک: خەتەرناک، بی ٴہمن و ئاسایش. مقصد: شوینی مەقسەد.

نیست پایان: کۆتایی نہبی، بی کۆتا بی.

راستە مەزلئی عەشق خەتەرناکە و ریگہکەش دوور و درێژە و شوینی مەقسەد زۆر دوورە بەلام خەفەت مەخۆ وک ٴہر ریگہیہکی دیکہ دوابی دیت چونکہ ٴیچ ریگہیہک نیبہ کۆتایی نہیت.

۹- حال ما در فرقت جانان و ابرام رقیب

جملہ می داند خدای حال گردان غم مخور

خودای (محول الاحوال - کاربەدەستی بگۆری حالی بی حالان بۆ چاکتر) لەتەواوی حالی ٴیمہ لەفیرقەتی یار و جەختی رەقیب لە سەر نازاردانمان ناگادارە، خەم مەخۆ.

فرقت: فیرقەت، دووری.

ابرام: اصرارکردن و پیداکرتن لەسەر نازاردان، مات و مەلوول کردن.

جملہ: ٴہموو، تەواوی. میداند: دەزانیت، ناگادارە.

حال گردان: محول الاحوال، مقلب القلوب، یەکیکە لەسیفاتەکانی خودا کہحالی مەزلۆمان و لیقەوماوان.... چاکتر دەکات و دەگۆریت.

ٴہی دل خەفەت مەخۆ لەدەست ٴہوہی کہ ٴہمرۆ دووری لەیار و رەقیبانیش بەردەوام نازارت دەدەن. چونکہ ٴہو خودایەکی کہحالی مەزلۆمان و لیقەوماوان دەزانیت و حالیان دەگۆری بۆ چاکتر ناگای لەٴہموو ٴہم شتانہی تۆبہ و رەحمت پیدەکات.

۱۰- حافظا در کنج فقر و خلوت شبہای تار

تا بود وردت دعا و درس قرآن غم مخور

ٴہی حافظ لە کونجی فەقر و خەلۆہتی شەوانی تاریکیدا، تا ویردت نزا و دەرسی قورشان بیت خەم مەخۆ.

کنج: کونج، گۆشە.

فقر: فقیری، پیوست بوون بهشتیک، هه ژاری، یه کینکه له مه قامه کانی عیرفان / تهریقته مه قامی فقر پاش مه قامی زهد دیت. بیگومان فقر بریتییسه له نه مانی هۆکار (اسباب) ئەمەش تا ریبوار به مه قامی زوهدا نەرۆات دلی له دونیا خالی نابیتهوه و گەر به فه قریش بگات و دونیایی و مه جازییبه و فه قری دلّه، دوو جوژه فه قر/فه قیر جیاکراوه تهوه، فه قریکی نینگه تیقی، ئەو فه قره ماددییهی که دلی به دونیاوه به ستراوه و ماددهش نییه، ئەم فه قرهیه که پینغه مبهه - د.خ - ده فه رمووی:

((اللهم اعوذ بك من الكفر والفقر)) یاخود ((كاد الفقر ان یکون کفرا)) به لām جوژی دووه می فقر که فه قری پۆزه تیقییه و - له عیرفانی شیدا ئەم واتای دووه مه به سهسته - ئەو فه قرهیه که دل له دنیا و پیدایستییه ماددییه کان پاک ده کاتهوه و هاو پیناسه ده بیت له گه ل (غەنی - ده وله مەندی) دا بیگومان لیره دا ههردوو زاراوه که عیرفانین - و هه زه ته موحه مه د - د.خ - ده فه رمووی:

((الفقر فخری)) هه ژاری مایه ی شانازی منه.

جوژی یه که می فقر - نینگه تیقی - فه قری دلّه و حکمهت و ئەخلاق و سه بر و ره زامه ندی و ته سلیم بوون و ته وه کول له دلدا ده سپرته وه به لām جوژی دووه می فقر - پۆزه تیقی - مرۆف له دونیا دا ده مالتیت و له شته به رزه کانی نزیك ده کاتهوه.

ههروه ها (ئیقبالی لاهوری) یش سه بارهت بهو دوو جوژه (فه قره) ده لئی

بگذر از فقری که عریانی دهد

واطلب فقری که سلطانی دهد

واز له فه قریک بهینه که ره جالی بدات و داوای فه قریک بکه که بتکاته سوئتان.

{به نقل از حدیث بندگی و دلبردگی، د. عبدالکریم سروش، ص ۱۶۵}

بیگومان فقر له مه بهیته دا هه مان فه قری عیرفانییه، که ده رهینانی هه زی دونیایه له دلدا و رووی دل وه رگێرانه له مه تاعی دنیا و دنیا ویستی و یه کسان بوونی دارونه داری دونیاییه.

خلوت: ته نیای، خه لۆهت. تار: تاریک، نوتهک.

ورد: ویرد، قسه یه که که به رده وام دووباره بکریته وه.

حافظ زور جار باس له گه ورییه و دوعا و به ره که تهی دهرسی قورنان ده کات و لیره شدا ده لئی: خواجه تائه و کاتهی له خه لۆه تهی دوور له خه لک و له مه قامی فه قردا به رده وام خه ریکی دوعا و دهرسی قورنان بیت و بووبنه و یردی سه ر زوبانت خه م مه خو و ترست نه بیت، چونکه ئەو دوانه

لهو مه قامه موباره کانه دا مایه ی هاتنه دی ئاواته کانت، وهک ئەبو جه عفر ده لئی: ((ولله لایلح عبد مؤمن علی الله فی حاجة الا قضایا له)). {حدیث بندگی، ص ۲۰۱}

یاخود گوتراره: ((اذا دعوت فظن ان حاجتك بالباب)) {اصول کافی به نقل از سروش، ص ۲۶۳}

هه ره به ره ئەمه یه که خواجه خه م ناخوات و دل هان ئەدات خه م نه خوات چونکه چه کی / هۆکاری دوعای شه وان و دهرسی قورنانی پییه.

له نوسخه ی فریدون میرزای تیموریدا ئەم غه زه له (۱۵) به یته و له پیش به یته ته خه لوسه وه پینج به یته دیکه هاتوه.

غزه‌لی دووسهد و په‌نجا و دووهم

به‌حری موزاریعی هه‌شتی نه‌خره‌بی مه‌کفونی مه‌قسور
(مفعول فاعلات مفاعیل فاعلان)

۱- دیگر ز شاخ سرو سهی بلبل صبور

گلبانگ زد که چشم بد از روی گل بدور

دووباره بولبولی سایبر له‌لقی سه‌رووی به‌ژن ریکه‌وه چریکاندی: چاوی پیس رووی له‌گول
به‌دووریبت.

دیگر: دووباره. شاخ: لق. سروسهی: دار سه‌رووی به‌ژنریتیک.

صبور: سایبر، خۆراگر، بولبول له‌به‌رته‌وه‌ی زستانان خۆی راده‌گریت و چاوپرپی به‌هار ده‌کات
که‌گول بیتته‌وه، شاعیر به‌ سایبر و خۆراگر وه‌سفی کردووه.

گلبانگ: ده‌نگ خۆشی، ناوازی خۆش، چریکه.

واته: کاتی بولبولی نارامگر و به‌سه‌بر له‌به‌هاردا رووی گولتی بینی و به‌جوانترین شیوه
جیلوه‌ی کرد له‌سه‌ر لقی دار سه‌روویه‌کی به‌ژنریتیکه‌وه به‌ئاوازی خۆش چریکاندی، چاوی پیس له‌م
رووه جوانی گول به‌دوور بیت.

۲- ای گل به شکر آن که تویی پادشاه حسن

با بلبلان بی دل شیدا مکن غرور

ئه‌ی گول به‌شوکرانه‌ی ئه‌وه‌ی که تۆی پادشای جوانی، له‌گه‌ل بولبولانی بی‌دلته‌ی شه‌یدادا
مه‌غرور مه‌به.

مکن غرور: مه‌غرورمه‌به، ته‌که‌بورت نه‌بی، فیزو خۆبه‌گه‌وره‌زانینت نه‌بی.

لی‌ره‌دا گول یار و بولبولانی بی‌دل -عاشق / دل‌رفینراوی- شه‌یدا و بیتقه‌رارایش عاشقانن.
خواجه به‌یار ده‌لی ئه‌ی یار / گول هه‌ر به‌شوکرانه‌ی ئه‌وه‌ی که‌خوا ئه‌و نیعمه‌ته‌ی پیدای و
کردوویتی به‌ پاشای جوانی له‌گه‌ل عاشقانی دل‌رفیندراوی بی‌قهرار و شه‌یدادا مه‌غرور مه‌به و
ته‌که‌بورت نه‌بی.

۳- از دست غیبت تو شکایت نمی کنم

تا نیست غیبتی نبود لذت حضور

شکات له‌ده‌ست دیارنه‌بوون (غریب بوون) ی تۆناکه‌م، چونکه تا (غیبت) و دووری
نه‌بیته‌ی له‌زه‌تی پیکه‌وه‌بوون هه‌ست پیتناکری.

ازدست: له‌ده‌ست، له.

غیبت: دیارنه‌بوون، له‌نیودانه‌بوون، دوورکه‌وتنه‌وه و غه‌یب بوون.

بینگومان هه‌رشیتیک به‌ده‌ژه‌که‌ی ده‌ناسریتته‌وه، خواجه‌ش لی‌ره‌دا سوود له‌م لۆژیکه‌ وه‌رده‌گری
بو‌ پاساودانه‌وه و دل‌ی خۆ رازی کردن له‌نه‌بوون و دووری یار، ئه‌و ده‌لی شکات له‌ دووری و
له‌وه‌ی که له‌لام نیت ناکه‌م و لپی وه‌پرس نیم، چونکه تائه‌م دووریه نه‌بیته هه‌ست به‌ له‌زه‌تی
پیکه‌وه‌بوون و ئاماده‌بی ناکه‌ین.

جگه له‌م واتا رووکه‌شه (غیبت و حضور) روو زاراوه‌ی عیرفانین، غه‌یبه‌ت روو وه‌رگیرانه له
جگه له‌حق و سی‌پله‌ی هه‌یه:

۱- غه‌یبه‌تی موزید له‌ ماسوی الله - جگه له‌خوا- و رووکرده‌حق.

۲- غه‌یبه‌ت له‌ دابونه‌ریت و بنه‌ماکانی زانست و به‌هۆی زۆری حاله‌وه، واته دراندنی په‌رده‌ی
زانست و گه‌یشتن به (وجدانی حال) چونکه زانست گه‌وره‌ترین په‌رده‌یه له‌ به‌رده‌م غه‌یبه‌تدا.

۳- غه‌یبه‌تی مورید له‌حاله‌کانی خۆشی و له‌خۆشی له‌م پله‌یه‌دا ته‌واوی دابونه‌ریت و
ته‌نانه‌ت و خود ... هتدی مورید له‌حه‌قدا ده‌توتیتته‌وه. (سجادی)

به‌لام حزور بریتیبه له‌ ئاماده‌بی و حازربوون له‌ حه‌قدا، غه‌یبه‌ت قۆناغی به‌ر له‌حزوره. واته
غه‌یبه‌ت دوورکه‌وتنه‌وه‌یه له‌غه‌یری خوا و حضور ئاماده‌گییه له‌حه‌قدا، هه‌رکاتی به‌گوتری فلان
له‌حضور دایه واته به‌دل‌ی خۆی له‌به‌رده‌م خودای خۆیدا حازره.

گه‌ر له‌سه‌ر ئه‌م بونیاده به‌یته‌که لیتکدریتته‌وه به‌م شیوه‌یه‌یه:

له‌ده‌ست غه‌یب بوونی تۆ شکات ناکه‌م، تا مرۆف قۆناغی غه‌یبه‌ت / دووری له (ماسوی الله)
ته‌ی نه‌کات هه‌ست به‌تام و چیتزی حزور ناکات، واته تا ئه‌وکاته‌ی دل له‌غه‌یری خوا پاکنه‌بیته‌وه
ناتوانی چیتزله حزوری له‌به‌رده‌م خوادا وه‌رگیرت.

بیتجگه له‌مه‌ش هه‌ندیک له‌عارفه‌کان پیتیان وایه مانه‌وه له (غه‌یبه‌ت) دا و نه‌گه‌یشتن له (حضور).
له‌زه‌ت به‌خش تره چونکه له (حضور) دا دل‌ه‌راوکی و ترسی له‌ده‌ستدان هه‌یه به‌لام
له (غه‌یبه‌ت) دا هه‌میشه ئومیدی (حضور) نزیکبوونه‌وه هه‌یه.

هه‌روه‌ک له (هفت اورنگ) ی (جامی) دا هاتوره:

محنت قرب ز بعد افزونست

جگر از هیبت قریم خونست

هست در قرب هم بیم زوال

نیست در بعد جز امید وصال

آتش بیم دل و جان سوزد

شمع امید دوان افروزد

جامی پیی وایه که مهینه تی و خهفته تی نزیکی له دوری زیاتره، چونکه له نزیکیدا بهردوام ترسی له دستدان ههیه و کهچی له دوریدا ته نیا ئومیدی بهیه کگه بشتن ههیه، بویه ناگری ترسی له دستدان دل و گیان نه سووتینی به لام مومی ئومید گیان روونک ده کاته وه.

به هر حال خواجهش له گه ل (غهبهت) دایه و پییوایه به بوونی غهبهت - (حزور) له زهت به خشته ده بی بویه گلهیی له غهبهت بوونی یار ناکات.

۴- گر دیگران به عیش و طرب خرمند و شاد

مارا غم نگار بود مایه سرور

گهر خه لکانی تر به عهیش و تهره ب شاد و خوشحالن، غه می یار بوو ته مایه شادی ئیمه.

دیگران: خه لکانی تر، نهوانی دیکه. خرمند: خوشحالن، شادن.

سرور: شادی، خوشحالی.

گهر کهسانی دیکه به هوکاره کانی خوشحالی (که لیڤه دا نه کری سه ماع و حالی ده رویشان بیت) شاد و خوشحالن، ئیمه ته نیا به عشقی یار خوشحالن و ته نیا نهو خه مه ئه بیته مایه شادی و سرورمان.

نه کری لیڤه دا نهو مانایه هه لیڤه جری که خواجه زیکر و عشقی بیدهنگی سو فیانه (وهک ته ریه ته نه قشی) له حال و سه ماعی ده رویشان وه ک قادری، به چاکتر نه داته قه له م، گهر نهوان بهو عهیش و تهره به وه له قورب و حزور دان و مایه ی سهروه بیانه نه م غهبهت و غه می دوری به ش مایه شانازی ئیمه یه.

۵- زاهد اگر به حور و قصور است امیدوار

مارا شرابخانه قصور است و یار حور

نه گهر زاهد به حوری قه سر و قسور ئومیده واره، شهرا بخانه قه سر و قسوری ئیمه و یاریش حورمانه.

حور: حوری. قصور: قسور، جه معی قه سره، باله خانه کان.

نه گهر زاهد بهو ئومیده واره که له به هشتدا باله خانه ی بهرز و حوری جوانی پیده دن، لای ئیمه مه بخانه ی عشق قه سر و قسوره و یاری حه قیش حورمانه.

واته: لای ئیمه نامانج باله خانه و حوریه کانی به ههشت نییه، به لکو نامانجمان یاری حه ق و عشقی یاری حه قه - جل جلاله.

۶- می خور به بانگ چنگ مخور غصه ور کسی

گوید ترا که باده بخور گو هو الغفور

به دهنگی چنگ (ساز) وه شهراب بنۆشه و غه م مه خو، وه گهر که سیکیش پیی گوتی باده مه نۆشه بلای هو الغفور.

ور: وه گهر. گوید ترا: بیت بلای. گو: بلای.

الغفور: به خشنده، غه فار و غه فور.

به دهنگی موسیقاه مه ی بنۆشه و هه رگیز خه فته مه خو، واته هه میسه به تاوازه وه خه ریکی عشقی حه قیقی به و خه م مه خو و هه رکه سیش پیی گوتی واز له م مه بنۆشی / عه شقه بهینه خوا گوناها ن ده به خشیته که فه رموویه تی ((ان الله یغفر الذنوب جمیعاً انه هو الغفور الرحیم)) سوره تی الزمر ئایه تی ۵۳.

۷- حافظ شکایت از غم هجران چه می کنی

در هجر وصل باشد و در ظلمت است نور

حافظ شکاتی چی له ده ست غه می دوری ده که یته، له دوریدا پیکه یشتن و له تاریکیدا نور هه یه.

شکایت چه می کنی: شکاتی چی نه که ی، بۆچی شکات نه که ی.

ظلمت: تاریکی

نه م به یته دو باره کردنه وه ی به یته کانی پیشوو به تایبه تی به یته سییه مه، خو ی ناگادار ده کاته وه، که حافظ بۆچی شکات له غه می هیجران و دوری یار ده کات، نازانی که وه سل و دیدار له دوری دایه ههروه ک چۆن روونکی له نیو تاریکی دایه و روژ له نیو شه وه هه لدی.

غزه لى دووسد و په نجا و سپيهم:

بدهرى موجهه سى هه شتى مه خوبونى مه قسور
(مفاعلهن فعلاهن مفاعلهن فعلاهن)

۱- نصيحتى كنمت بشنو و بهانه مگير

هر آنچه ناصح مشفق بگويدت بپذير

نه سيحه تيكه ده كه م گوى بگره و بيانومه گر، نه و شتهى كه ناموزگار بگره مى ميه ره بان
پيت بلت قه بوولى كه.

نصيحتى كنمت: ناموزگار بيه كت ده كه م، نه سيحه تيكه ده كه م. بهانه مگير: بيانومه گر.
آنچه: نه وشتهى، نه و ناموزگار بيهى. ناصح: ناموزگار بگره، ناصح.
مشفق: ميه ره بان. بگويدت: پيت بلت. بپذير: وه رگره، قه بوولكه.
خواه به كه سى دووه مى تاك / گو بگره كهى ده لبت، ناموزگار بيه كت ده كه م گو بگره و
بيانومه هينه روه كه گوى نه گرى و هه لبتى - ناموزگار بيه كه ش نه ميه كه ناموزگار بگره
ميه ره بان - مورشيد - هه رچى پى وتى يه كسه ر به گوى بكه و وه رگره.

۲- ز وصل روى جوانان تمتعى بردار

كه در كمينگه عمر ست مكر عالم پير

سووديك له وه سلى روى جوانان وه رگره، چونكه فيلى دونياى پير له بوسه دايه
ته من و ژيانت.

جوانان: لاوان، جوانان.

تمتى بردار: به هره يه كه وه رگره، سووديك وه رگره، چيژيك وه رگره.

عالم پير: پيره دونيا، دونياى پيرى مه كرباز.

نه مه نه و نه سيحه تانه يه كه ناموزگار بگره مى ميه ره بان ده يانكات: له ژياندا سوود له پوروى
جوانان و عه شقى جوانان وه رگره چونكه پيره دونياى مه كرباز له بوسه دايه بؤ گيانى شيرينت و
رهنگه نه هيللى سبه نينى ببينت.

۳- نعيم هر دو جهان پيش عاشقان به جوى

كه اين متاع قليل سبت و آن عطاي حقير

به خششه كانى هه ر دوو دونيا لاي عاشقان به جويكه، چونكه نه م (متاع قليل) ه و نه ويش
به خششيكى بى نرخ.

نعيم: نيعمه ت، به خشش.

به جوى: به جويكه، واته هيندهى دنكه جويكه

متاع قليل: شتى كه م، كالائى كه م (مه به ست له

دونيا) له قورئانى پيرزدا چه ندين جار دونيا به كالائى كه م (متاع قليل) وه سفكراوه وهك:

له نايه تى (۷۷/نساء) دا هاتوره ((...قل متع الدنيا قليل...))

حقير: بى نرخ، بى به ها.

له راستيدا له ديار بگره دنى (اين و ان) دا جياوازى له نيوان نوسخه كان و راقه كاراندا هه يه.

له هه ندنى نوسخه دا له برى (عطاي كثير) (عطاي حقير) (بهاي كثير) هاتوره، جيگوزر كيش

به شويى (اين وان) كراوه.

جيگوزر كيش كردن به اين و ان هيج كيشه يهك دروستناكات، به لام (حقير و كثير) ه كه

جياوازى دروسته كات.

له زوربهى نوسخه دپرينه كاندا (حقير) هاتوره و (د. هروى) كه نه م جوره ساغ كردنه وه يه پى

راسته پيى وايه مه به ست له (اين متاع قليل) (جويكه) هيه و مه به ست له (ان عطاي حقير) يش

نيعمه ته كانى هه ر دوو جيهانه {ج ۳، ل ۱۰۶۵}

سوى كه جيگوزر كيش به شويى (اين و ان) كردوه پيى وايه كه نيعمه تى هه ر دوو جيهان

(متاع قليل) ه و عه شقى ياريش (بهاي كثير) ه. چونكه له سويدا مه سره عى دووه م به م شيويه:

كه آن متاع قليل است و اين بهاي كثير {ج ۳، ل ۱۵۲۲}

د. خطيب رهبر و د. معينانيش - هه روهك سدى - پيى وايه (اين متاع قليل)

نيعمه ته كانى دونيا و ناخيره تن و (ان عطاي كثير) يش عه شقى ئيلاهييه. {خطيب رهبر،

ل ۳۴۷}.

له خطيب رهبر و د. معينان دا - كه نوسخه ي ته سلى ته وان خلخالى / قزوينى يه - به م

شيويه: اين متاع قليل است و ان بهاي كثير.

لاهورى به شيويه كى ديكه شهرى (اين و ان) ي كردوه.

له راستيدا له لاهوريدا هه ر دوو كيان (اين) نو سراوه به م شيويه:

كه اين متاع قليل و اين بهاي كثير

لاهورى پيى وايه كه (كه) ي ميسراعى دووه م به واتاي به لكو ديت له شهرى ميسراعى

دووه مدا نو سيويه تى: به لكو نه م كالايه كه مه و نه م بهايه - دوو دنكه جؤ - زوره.

{ج ۳، ل ۱۷۵۸}

واته: نيعمه ته كانی هردوو جيهان هيئنده كه مه كه نه گهر بهدوو جو بو يا دنكه جۆيه كيش بيكرپت ههر زهره ده كه يت، بۆيه عاشقان هم نيعمه تانه ي هردوو جيهان به دنكه جۆيهك / يا دوو دنكه جو نايكرن.

ليږدها بهنده په پيره وي له نوسخه د پرينه كان كرووه له م ساغ كړنده وهشدا، وهك - د هروى -
ناماژه ي پيډراوه واتا كه ي به يته كه به م شيويه يه:

عاشقان نيعمه ت و به خششه كانی هردوو جيهان به دنكه جۆيهك ناكړن، كه نه م دنكه جۆيه كالايه كى كه مه، به لام نهو به خششه ي هردوو جيهان (له چاو خودى مه عشوقى حقددا) نيعمه ت و به خششيشيكي كه م و بى به هاييه. له پراستيدا عارفه كان له چاو خودى حقددا نيعمه تى دنيا و ناخيره ت به هيچ ده زانن و چاويان لي ي نيبه، يانى نابى چاويان لي ي بى وهك سه عدى شيرازى، ده لي:

خلاف طريقت بود كه اوليا

تمنا كند از خدا جز خدا

اگر ساز دوست چنين برافتاد اولي

تو در بند خویش نه در بند دوست

۴- معاشرى خوش و رودى بساز مى خواهم

كه درد خویش بگويم به ناله ي بم و زير

هاوده ميكي خوش و سازيكي ناماده كراوم ده وي تا دهردي خوم به ناله ي ناسك و گر بليتم. معاشرى: هاوده ميكي. خوش: خوش، خوشه فتار، خوشى مه شره ب، له پراستيدا له زمانى كورديشدا شيوه زارى جاف (خوش) ده كوتريت بو نمونه (فلان كهس خوشه) واته ره فتار جوانه و خه لكى له گه ليدا ههست به بيژارى و بى تاقه تى ناكات كه له به يته كه شدا هه مان هم واتايه ي هه يه.

رود: جوړه سازيكي ژيډارى وهك ساز و عود و كه مانچه يه.

بساز: ناماده كراو.

بم و زير: گروناسك، گروتيز كه سيفه تى دهنكى مرؤفن و زاراوه ي مؤسيقين، ههر چه ننده ئيستا له زانستى (فونولوژى) سووديان لي و هره د گيريت و سيماي دهنك و قسه ن و به فونيمى ريز (*suprasigmental*) ناسراون.

ئيستاكه دهردي عه شقم هه يه، هاوده ميكي خوش مه شره ب و سازيكي ناماده كرا و كوكم ده وي ت تا به ناله ي ناسك و گري گوزانى / سرود دهردي خوم به يان كه م. له پراستيدا هم به يته له سه معاي مه حره مانه ي دهرويشان شه دوي چونكه بنه ماكانى سه معاي تيډايه و خواجه مه حره ميكيشى ده وي ت تا له و سه معاهدا رازه كاني خوي كه عه شقى ياره بدر كيني.

۵- چو قسمت ازلى بى حضور ما كردند

گر اندكى نه به وفق رضا است خرده مگر

مادام - چون- به بى ناماده يي ئيمه له نه زلدا قيسمه ت و چاره نووسيان دابه شكر د، گهر كه ميكيشى به پي ي رهامه ندى ئيمه نيبه ره خنه مه گره.

قسمت: دابه شكر د، قيسمه ت و چاره نووسى دابه شكر د بى حضور: بى ناماده يي. به وفق: به پي ي، به ناره زووى، به دلي. رضا: رهامه ندى.

خرده مگر: ره خنه مه گره، تانه مه ده.

بينگومان شه و كاته ي كه خوا له نه زلدا چاره نووسى له نيو چاوانى ئيمه نووسى و قيسمه ت مان له ژياندا - چ دنيا و چ ناخيره ت- دياريكرا خومان له وي نه بووين ئيدى گهر هه نديكيشى به دلي خومان نه بو، به پي ي رهامه ندى خومان ديارى نه كرابو، ره خنه مه گره و تانه مه ده.

هم به يته له لايه كه وه ناماژه يه به مه شره يي جه بريانه ي خواجه كه پرواي وايه قيسمه ت و نسيبمان ههر له نه زله وه له نيو چاوانى نووسراوه له لايه كى ديكه شه وه ناماژه ي به مه قام ره زا- ره زهامه ندى- چونكه ريږوار له م تامه دا به هه موو شتيكي مه حبوب و مه عشوق رازييه، ليږدها خواجه ش ده لي رازى به و مه كه وه تانه دان.

۶- به عزم توبه نهادم قدح ز كف صدار

ولى كرشمى ساقى نمى كند تقصير

به نيازى توبه سه دجار پيكم له ده ست دانا، به لام نازى ساقى ته قسير ناكات.

به عزم: به نيازى، به نيبه تى. نهادم قدح زكف: پيكم له ده ست دانا، پيكم فريدا.

بار: جار. تقصير: ته قسير.

نميكند تقصير: وچان نادات.

به نيبه تى شه وي كه توبه بكه م له عه شق / مه ينوشى وازيتم سه د جار پيكي شه پرم له ده ست فريدا، به لام كرشمه و نازى ساقى / يارى حه ق وچانى شه و نادات كه وازيتم و ديسان ده گه ريمه وه سه ر مه ينوشى واته: شه وي كه ناهيلى واز له مه ينوشى به يتم و توبه بكه م نازى ساقى / جيلوه ي جه مالى يارى حه قه.

۷- چو لاله در قدح ریز ساقیا می و مشک

که نقش خال نگارم نمی رود ز ضمیر

تهی ساقی وک لاله- که له پیکی خویدا شهراپی سوور و میسکی رهشی ههیه- مهی و میسک بکه پیکه کهوه، چونکه وینهی خالی یارم له دل دهرناچیت.

در قدم ریز: بکه پیکه کهوه. ضمیر: دل.

خواجه لهم بهیتدا سی جار و بهسی شیوهی جیاواز و سه رنجراکیش رهنگی سوور و رهشی تیکه لاهو کردوه.

یه که میان پهری گولاله یه که له شیوهی پیکدایه و همموری سووره و خالینکی رهش له ناوهر استیدایه، دووه میان تیکه لاهو کردنی شهراپی سوور و میسکی رهش- که جارن بو بؤغوشی و تاحوشی میسک ده کرایه شهراپه وه- سیه میان خالی رهشی یار و دلی خوینینی سووری خواجه یه.

بویه دهلی: تهی ساقی مادام وینهی خالی رهشی یارم له دل لاهو ناسریتوه، وک لاله که پیکه کهی خالینکی رهشی تیدایه، پیکه کهی منیش پر له شهراپی میسکبار بکه بابیخومه وه.

واته: مادام هه رچی ته کهم خالی یارم له دل دهرناچی شهراپی میسکبارم بو تیکه بابیخومه و مهست بم.

له نوسخه (پنجاب) (خلخال) دا له پاش تم بهیته بهیتی.

نگفتمت که حذرکن ز زلف او ای دل

که می کشند درین حلقه باد در زنجیر

تهی دل پیم نه گوتی هه زهر له پرچی تهو بکه، چونکه لهم ته لقه (ی پرچه) دا ته نانهت باش زنجیر ده کن.

به لام له به ره وهی له ته واوی نوسخه دیرینه کان و نوسخه نویسه باوه پیکراوه کانی وک عیوضی، قزوینی / غنی، خرمشاهی... هتدا نه هاتوه و له بهیتی هه شته میشدا (زنجیر) بو هته به قافییه، نیمه لیته دا نه مان هیئاوه، هه رچه نده له پرووی وردی و ماناوه له بهیتی خواجه ده چیت.

۸- دل رمیده می گیر د

خبر دهید به مجنون خسته از زنجیر

کی به رده می دلی هه لاتووی نیمه ده گریت (یا رینمونی ده کات)، خه بهر بدن به مه جنونی ماندوه له زنجیر.

رمیده: هه لاتوو، راکردوو. که: کی.

پیش میگیرد: پیشی لی ده گری یا به رده می ده گری و رینمونی ده کات

خسته از زنجیر: ماندووی زنجیر، برینداری دهستی زنجیر.

خواجه خوی به مه جنونی زنجیری زولقی یار له گه ردهن و جهسته و پی ده زانیت و دهلی: من که وهک مه جنون زنجیر کراوم و برینداری نیو زنجیری زولقی یارم، هه نووکه دلم هه لاتوو و رویشتوه، کی ته توانی به رده می بگری و ده سگرژی بکات، خه بهرم بدهنی (منی مه جنون ناسای خهسته و که نهفت له زنجیر).

یاخود وک (د. خرمشاهی) له حافظ نامه دا هیئاویه تی: دلی دیوانه م جلوه وی پساندوه و له من هه لاتوو.

تیستا کی ته توانی جلوه داری بیت له پیشیه وه پروات؟ هیچ کهس، بویه هه والبدن به مه جنون که له زنجیر ماندوو (رزبو بریندار) که سه ری منه و زنجیره کهی بو جلوه و گرتنی دلم به من بدات. {خرمشاهی، ج ۲، ل ۸۳۴}

د. هروی نووسیویه تی چونکه مانایه کی مه عقول بو پیدا نه کرد ناچار شیوهی سودی (جسته از زنجیر: هه لاتوو له زنجیر) م هه لبارد. {هروی، ج ۲، ل ۱۰۷۰}

میسراعی دووه له (سودی) دا بهم شیوه یه:

خبر دهید ز مجنون جسته از زنجیر

واته: له باره ی مه جنونی هه لاتوو له زنجیره وه هه والم بدهنی یاخود هه والی مه جنونی هه لاتوو له زنجیرم بدهنی.

۹- بیار ساغر یاقوت و در فیض خوشاب

حسود گو کرم آصفی بین و بمیر

پینکی یاقوتی و گه وهه ری فهیزی ناودار بهینه و به هه سوود بلی که ره می ناسه فی بینه و بره. خوشاب: ناودار، تیراو.

در خوشاب: مرواری ناودار، مرواریه که دل پیهی ناو له ناویدابیت بله رزی / مجولتی. {هروی، ج ۲، ل ۱۰۷۰}.

حسود گو: بلی به هه سوود. آصف: ناسه فی بهرخیا، وه زیری هه زره تی سوله یان. بمیر: بره.

تهی ساقی تو شهراپی یاقوتینی ناودار له پینکی یاقوتیندا بهینه و له وکاته شدا که ته بیده تی به ده ستمانه وه به هه سوود بلی سهیری به خشش و که ره می ناسه فی (جوامیری وه زیری) بکه و له داخانا بره.

له‌راستیدا ئەم بەیتە - تەواوی غەزەلە کەش - بەچەندین جۆر ساغکراوەتەوه .
له‌و نوسخانه‌ی که له (خلخال) وەرگیراون میسراعی یه کهم بهم شیوه‌یه :

بیار ساغر در خوشاب ای ساقی

له‌نوسخه‌کانی دیکه‌شدا بهم شیوه‌یه :

بیار ساغر یاقوت فیض در خوشاب - سودی

بیار ساغر یاقوت خام در خوشاب - لاهوری

۱۰- می دوو ساله و محبوب چارده ساله

همین بس است مرا صحبت صغیر و کبیر

مه‌یی دوو ساله و مه‌حبوبی چوارده‌ساله، ئەم دو‌انهم به‌سه له‌هاودهمی بچووک و گه‌وره .

چارده/چه‌ارده: چوارده .

له‌کۆندا پێیان وابوو که شه‌راب به‌دوو سال به‌تەواوی خۆش ده‌بێت، بۆیه شه‌رابی دوو ساله
چاکترین شه‌راب بووه .

خواجه لی‌رده‌دا ده‌لی: من گه‌ر شه‌رابی پیری دوو‌ساله و یاری مندالی چوارده‌سالانم هه‌بێ
هه‌ر ئەم دو‌انهم له‌هاودهمی گه‌وره - شه‌رابی پیر - و بچووک یاری چوارده‌سالان - به‌سه و پێویستم
به‌که‌سی دیکه نییه .

له‌راستیدا هه‌ندێک له‌رافه‌کاران (چارده) ده‌یان به (چوار X ده) لێکداوه‌تەوه که ئەکاته (چل) و
ئەم چله‌شیان به‌ته‌مه‌نی پیغه‌مبه‌ری هه‌زه‌تی موحه‌مه‌د - د.خ - یان ته‌مه‌نی که‌مالی مورشید
لێکداوه‌تەوه و مه‌ی دوو ساله‌شیان به‌قورئانی پیرۆز لێکداوه که به‌دوو جار دابه‌زیوه، جارێک
بۆناسمانی یه‌که‌م به‌تەواوی و پاشان به‌پێی پێویست و پچرپچر بۆ سه‌رگیانی هه‌زه‌تی موسته‌فا
- د.خ - {بروانه لاهوری ج ۳، ل ۱۷۶} هه‌روه‌ها د.هروی خرمشاهیش ناما‌ژه‌یان به‌بوونی ئەم
جۆره لێکداوه‌یه داوه .

به‌لام نه‌به‌یته‌که ئەم ته‌ئویله هه‌لده‌گریت و نه‌ئەم جۆره ته‌ئویله‌ش له‌گه‌ڵ نه‌سه‌فی گشتی
بیری نیو غه‌زه‌له‌کانی حافظدا یه‌کده‌گریته‌وه .

به‌هه‌رحال، پێچان و کردنه‌وه‌ی نارێک - لف و نشری نامرتب - له‌به‌یته‌که‌دا هه‌یه و (صغیر)
بۆ (محبوبی چوارده سال) و (کبیر) بۆ (مه‌یی دوو‌ساله) ده‌گه‌ریته‌وه و هه‌میشه‌ خواجه ته‌نیا
یاری مندال و شه‌رابی عه‌شقی پیره سال ده‌کاته هاو‌دم و هاو‌رپێ .

۱۱- بر آن سرم که نوشم می و گنه نکم

اگر موافق تدبیر من رود تقدیر

نیازم وایه که‌مه‌ی نه‌نۆشم و گونا نه‌که‌م نه‌گه‌ر قه‌ده‌ر هاو‌ناراسته‌ی ئەم بیره‌ی من بێته‌وه .

بر‌آن سرم: ئەو‌نیازهم هه‌یه، نیازم وایه .

گه‌ر قه‌ده‌ر و چاره‌نووس هاو‌ناراسته‌ی ئەم ته‌گه‌یره‌ی من بێته‌وه و له‌گه‌لیدا رێکه‌وی -
که‌رێک ناکه‌وی - نیازم وایه ئیدی واز له مه‌ینۆشی و گونا‌ه‌کردن به‌پێم .

۱۲- حدیث توبه درین بزمگه مگو حافظ

که ساقیان کمان ابرویت زنند به تیر

حافظ له‌م یه‌دا باسی تۆبه مه‌که، چونکه ساقییانی برۆکه‌وانی تیرت تی‌ ئە‌گرن .

بزمگه: شوینی به‌زم و شادی، به‌زمگه .

خواجه به‌خۆی ده‌لی: له‌م کۆری به‌زم و سه‌فای عه‌شقه‌دا باسی تۆبه‌کردن له‌شه‌راب و مه‌ی و
عه‌شق نه‌که‌ی، چونکه گه‌رباسی که‌ی ساقییانی برۆکه‌وانی به‌که‌وانی برۆیان تیری غه‌مزه و نازت
تی‌ ئە‌گرن و سه‌رله‌نوێ تۆبه‌که‌ت ده‌شکیته‌وه و سوودی نییه .

غەزەلى دووسەد و چل و پېنجه م:

بەحرى رەمەلى ھەشتى مەخبونى ئەسلەمى مۇسبەغ
(فاعلاتن فعلاتن فع لان)

۱- روى بنماى و مرا گو که ز جان دل برگیر

پېش شمع آئش پروانە بە جان گو درگیر

رووت دەرخە و بەمن بلی کە دەست لە گیان بشۆ، لینگە پری با لە بەردەم رووتدا ناگری پەروانە بەرپیتتە گیانم.

مراگو: بەمن بلی، پیم بلی. دل برگیر: دەستی لى بشۆ.

پېش: لە بەردەم.

آتش پروانە: ناگری پەروانە، سووتانى وەك سووتانى پەروانە لە بەردەم مۆمدا، مەبەست لە سووتانى عاشقانە یە.

درگر: بېگرتت، بەرپیتتە، کە لپرەدا مەبەست لە ناگرىتى بەربوون یا ناگر گرتنە.

خواجە بە یار دەلى: جیلو بەکە و رووی خۆت دەرخە تاکیانم بەخت بەکەم و دەستی لى بشۆم، ھەر لە گەل دەرکەوتنى رووی وەکو مۆمتدا ناگری پەروانە (پەروانە ناسا کە لە بەردەم رووی مەعشوق / مۆمدا دەسووتى و ناگری دەگرى) بە دەمە گیانم و خۆم بەکە مە قوربانى مۆمى رووت. ميسره عى دووم شهرحى دەست شوشتنە لە گیان.

۲- در لب تشنهى ما بين و مدار آب دريغ

بە سر کشتەى خويش آى و ز خاکش برگیر

سەیری لىو تىنوى تىمە بەکە و دريغى لە ناو (پیدانمان) مەکە، وەرەسەر کوژراوى خۆت و لە خاک بەرزى کەرەو.

تشنه: تىنو. در: لپرەدا بەواتاى (لە) دیت، بۆموانە: لە لىو تىنوى تىمە پەروانە.

مدار دريغ: دريغى مەکە، قەدەغە مەکە. کشتە: کوژراو.

آى: وەرە. برگیر: ھەلى گرە، بەرزى کەرەو.

ئەى یار تىمە کە تىنوى دیدارى تۆین و لیومان وشک بوو و کوژراوى عەشقى تۆین و کەوتووینەتە سەرخاک، سەیری لىو وشک ھەلاتوومان بەکە و دريغى لە ناو پیدانمان مەکە و وەرە سەر جەستەى کوژراومان و لەزەویمان بەرزکەرەو.

۳- ترک درويش مگیر ار نبود سيم و زرش

در غمت سيم شمار اشک و رخم را زرگیر

واز لە دەرویش مەھینە گەر زىر و زىو نەبوو، ئەو فرمیسکەى لە غەمتدا دەپرژیم بەزىو و رووی زەرد ھەلگەراویشم بە ئالتون حسیب بەکە.

ترک مگر: تەرکی مەکە، وازی لى مەھینەز

سیم و زر: زىو و ئالتون.

شمار: بۆمپەرە، بیدەقەلەم. زرگیر: بەزىرى دانى، بەزىر بیدەقەلەم.

ئەى یار لە بەرئەو دەى عاشقان کەم دەست و زىر و زىویان نییە، وازیان لى مەھینە، چونکە منى دەرویش و عاشق لە تاوغەمى دووریت زۆر گریاوم و فرمیسکم رژاندوو و رەنگە زەرد ھەلگەراو ھەو فرمیسک و رەنگ زەردییەم بەزىو و زىر بەدەقەلەم وازم لى مەھینە.

۴- چنگ بنوازد بساز ار نبود عود منال

آئش عشق و دلم عود و تنم مجمر گیر

چەنگ بۆنە و ناوازی لیدە، گەر (نجور) نەبوو گوئ مەدەرى و مەنالیئە عەشقم ناگر و دلم مەجبور و جەستەم بە مەقەلى حسیب بەکە.

بنواز: لى دە، بۆنە. بساز: سازلیدە، مۆسیقا بۆنە، ھەر جۆرە مۆسیقا ژەندن و ناواز لیدانیکە {ھروى، ج ۳، ل ۱۰۷۳}.

عود: بخورد، ماددە یەکی بۆنخۆشە کە دەخریتتە ناگرەو بۆنى خۆش بلاودەبیتتەو.

منال: مەنالیئە، خەفەت مەخۆ/ گوئ مەدەرى (لەھەندى نوسخەدا قزوينى، (سودى) دا چەنگ ھاتوو).

تن: جەستە.

مجمر: مەقەلى، ناگردان.

ئەم بەیتە وەك بەیتى پېشوو ئامادەىی خواجە پېشانەدات بۆ جیلوہى یارى حەق، دیسان دەلى: گەر خەلۆتەگەى من بۆ جیلوہى رووی تۆ دەست نادات ناوازیکی جیلوہى لیدە و چەنگى جیلوہى بۆنە خەمى خەلۆتەتیکى شاهانەت نەبى چونکە عەشقم ناگرە و جەستەم مەقەلى و ناگردان و دلېشیم ئەخەمەنیو ئەم ناگرە و تالەبرى بخورد بسووتى و کوپرەکە بۆنخۆش بکات. یاخود ئەکرى ئەم بەیتە جۆرە ئامادەییە، خۆئامادەکردن بیت بۆ سەماع وەك لەبەیتى پېنجه مەدا باسى دەکات.

۵- در سماع آی و ز سر خرقه برانداز و برقص

ورنه با گوشه رو و خرقه‌ی ما درس‌گیر

بکوه سه‌سماع و خرقه‌کعت له‌بهر داکنه و سه‌ما بکه، وه‌گه‌رنا برۆ گۆشه‌یه‌کوه و خرقه‌کعی ئیمه بده به‌سهر خۆتدا.

درسماع آی: بکوه سه‌سماع، وه‌سه‌مای ده‌رویشانه. برازنداز: داکنه.

باگوشه‌رو: برۆ گۆشه‌یه‌کوه، برۆ که‌ناره‌وه. درس‌گیر: بده به‌سهرتدا.

خواجه به‌کوسی سییه‌می تاک که (سۆفی)یه و وه‌ک له‌به‌یتی دوایدا دیار ده‌که‌ویت و ده‌لئیت: بکوه سه‌ماعی ده‌رویشانه - پیشتر به‌دریژی له‌سه‌ماع دواوین- و له‌کاتی سه‌مای ده‌رویشانه‌دا خرقه‌کعت له‌به‌رداکنه- بیگومان خرقه وه‌ک جلی مه‌لایانه یا مه‌کسی و دشداشه له‌سه‌ره‌وه دانه‌کرنیت نه‌ک وه‌ک کراسی پیاوانه‌ی ئه‌م‌پۆژگار، گه‌ر ئه‌هلی ئه‌م سه‌ماعه‌ش نیت برۆ که‌ناره‌وه و خرقه له‌به‌رداکه‌نراوه‌کی ئیمه بده به‌سهرتدا و روت دایپۆشه.

د. هروی پیی وایه‌که (برقصه سه‌مابکه) دووباره‌یه و به‌جۆرتیک نه‌نگه، چونکه (درسماع آی) یشی به سه‌مابکه شه‌رح کردوه و بۆیه (برقص)ی کردوه به (برقص - له‌کاتی سه‌ماکردندا، به سه‌ماکردنه‌وه).

هه‌رچه‌نده ئه‌م شیوه‌یه پیشینه‌ی هه‌یه و {لاهوریش ج ۳، ل ۱۷۱۳} به‌هه‌مان شیوه‌یه، به‌لام به‌لگه‌کعی جه‌نابی د. هروی لاوازه چونکه جیاوازی زۆر له‌نیوان سه‌ماع و سه‌ماکردندا هه‌یه و (سماع آی) به‌واتای سه‌مابکه نییه وه‌ک جه‌نابیان لیکیان داوه‌ته‌وه {هروی، ج ۳، ل ۱۰۷۴}.

۶- صوف برکش ز سر و باده‌ی صافی درکش

سیم درباز و به زر سیمبری در برگیر

جلی خوری له‌به‌رداکنه و شه‌رابی بیّ خه‌وش هه‌لده، پاره‌سهرفکه و به‌زێر یاریکی جوان له‌باوه‌ش بگه‌.

صوف: خوری، خرقه‌ی تاییه‌تی سۆفی له‌خوری دروستکراوه، که‌له‌به‌رته‌وه‌ی پشتیان له‌دونیایه کردبوو جلی خوریان له‌به‌رده‌کرد و هه‌ربۆیه‌ش به‌کێک له‌پایه‌کان ئه‌وه‌یه که‌سۆفی له‌مه‌وه هاتوه واته که‌سی که‌جلی خوری له‌به‌رده‌کات.

برکش زسر: له‌سه‌ردامالّه، له‌به‌رداکه‌نه. درکش: هه‌لده، بنۆشه.

درباز: خه‌رجکه، سه‌رفکه، به‌ختکه.

سیمبر: زیوینی، مه‌به‌ست له یاری ناسک و جوانی جه‌سته زیوین و کافورینه.

دربرگیر: له‌باوه‌ش بگه‌.

لێرده‌دا به‌ناشکرا خواجه به‌سۆفی خرقه‌ی خوری له‌به‌ر ده‌لئ: ئه‌م خرقه‌یه‌ت فریاده و واز له سۆفیلکه‌یی به‌ینه و باده‌ی عه‌شقی حه‌قی هه‌لده و وه‌ره نیو عه‌شقی حه‌قی حه‌قه‌وه و واز له پاره‌کۆکردنه‌وه به‌ینه و خه‌رجیکه و هه‌ولبده عه‌شقی یاری حه‌ق به‌ده‌سته‌به‌ینی.

۷- دوست گو یارشو و هر دو جهان دشمن باش

بخت گو پشت مکن، روی زمین لشکر گیر

به‌دۆست بلئ یار و هاو‌ده‌م بی، ئیدی باهه‌ردوو دونیایه دۆزمن بیت، به‌به‌خت بلئ پشتمان تيمه‌که، ئیدی باته‌واوی روه‌ی زه‌وی سوپا و له‌شکر بگيریت.

یارشو: یار و هاو‌ده‌م به. دشمن باش: دۆزمن بن.

پشت مکن: پشتمان تيمه‌که، رومان لی وه‌رمه‌گیره.

ئه‌لئ: لینگه‌ری بادۆست و یاری حه‌ق هاو‌ده‌م و هاوارازی ئيمه‌بیت، ئیدی هه‌ردوو دونیاش دۆزمنمان بیت گویمان لی نییه، هه‌روه‌ها باه‌ختیش هاو‌ریمان بی و رومان لی وه‌رنه‌گیري، ئیدی باسوپا و له‌شکر دونیایه بگري، باکمان نییه.

له‌راستیدا هینده جیاوازی له‌ساغکردنه‌وه‌ی ئه‌م به‌یتسه‌دا به‌دی ده‌کری که‌چینگه‌ی سه‌رسوپمانه بۆ نمونه: میسراعی یه‌که‌م ئه‌م شیوانه‌ی هه‌یه:

دوست گر یارشود هر دو جهان دشمن باش (لاهوری)

دوست گر یارشو و هر که جهان دشمن باش (ق - س)

دوست گو یارشو هر که جهان دشمن باش (عیوضی - آ - ی - م - س - ن)

دوست گو یارشود هر دو جهان دشمن باش (سودی)

هه‌روه‌ها میسراعی دوه‌میش به‌م شیوانه‌ی دیکه هاتوه:

بخت گو پشت شود..... سودی

بخت گو پشت کن و..... ه - م - ن -

بخت گو روی کن و..... س،

بخت گو پشت کن و روی جهان شکر گیر - آ -

۸- میل رفتن مکن ای دوست دمی با ما باش

بر لب جوی طرب جوی و به کف ساغر گیر

مه‌یلی رۆیشتن مه‌که ئه‌ی دۆست، ده‌می له‌گه‌ل ئيمه‌دابه، له‌که‌ناری جۆگه‌دا خه‌ریکی شادی به و پێک به‌ده‌سته‌وه‌بگه‌.

میل مکن: نیازت نه‌بی. باماباش: له‌گه‌ل ئيمه‌دا به.

جوى: جۆگه. طرب جوى: خرىكى شادى و تهره ب به.

بىنگومان سهره تا خواجه داواى جيلوى له يار ده كرد هه نووكه ش كه يارى جيلوى كردوه و خواجه داواى مانه وهى تهو حالته ده كات و به يار ده لى، وابه زووييه بير له پريشت نه كه يته وه و ساتيك لامان بىته روه و له كه نار جۆگه و ياردا دانيشه و خه ربكى شادى و خوشى به و پىكى مەى هه لده.

۹- رفته گیر از برم وز آئش و آب دل و چشم

گونهام زرد و لبم خشك و كنارم تر گیر

كه پريشتى بهم شيوه ئاگر و ناوى دل و چاوم، گونام زرد و لىوم وشك و داو پىم به فرمىسكى چاو ته رپوو به پينه به رچاوت.

گیر: وینه بکه، ته سه ورکه. از برم: له لام. گونه: گونا. کنار: چاك، داو پىن، باوه ش.

له (ئاگر و ناوى دل و چاو) دا لف و نشرى مرتب هه يه واته: ناگرى دل و ناوى چاوم.

ئەى كه ده روى ئىدى ناگرى دل كليه ده سىنى و ناوى چاوم سه رده كات و گونام زرد و لىوم وشك هه لده گه رى له تاو فرمىسكى زور چاكم ته ر ده بى، ناوا بهم و پىناه ته سه ورم بکه.

۱۰- حافظ آراسته کن بزم و بگو واعظ را

که ببين مجلسم و تركِ سر منبر گیر

حافظ به زم پرازينه وه و به واعيز بللى: سه ربرى كور و مه جلىسم كه و از له سه ر ميمبه ر به پينه.

آراسته کن: پرازينه وه. بگو واعظ را: سه ر ميمبه ر ته رك كه.

خواجه به خوى ده لى: كه به شيعرى خوش كورى به زمى عارفان / عاشقان پرازينه روه و ته و كاته به واعيز بللى سه ربرى ته م مه جلىسه گه رمه من بکه و از له سه ر ميمبه رى خوت به پينه.

غزه لى دووسه د و په نجا و پىنجهم:

به حرى موجته سى هه شتى مه خبونى نه سله مى موسبه غ

(مفاعله ن فاعله ن مفاعله ن فع له ن)

۱- در آكه در دل خسته توان درآيد باز

بيا كه در تن مرده روان درآيد باز

وهه ر ژوره وه (خوت بکه به ژوردا) تا هيز و توانا بىته وه به به ردى خسته مدا، وهه تا گيان بىته وه به به ر جهسته مى مردو مدا.

درا: وهه ر ژوره وه، خوت بکه به ژوردا. توان: هيز و توانا. درآيد: بىته وه، بگه ر بىته وه.

باز: دووباره، له زمانى كور ديدا له برى (باز) پاشگرى (هه وه) واتاى دووباره بوونه وه ده گه بىته، وهك: هاتن هاتنه وه.

بىنگومان مه رج نيه هه ميه شه (باز-هه وه) ماناى دووباره بوونه وه بگه بىته وهك: باز كردن و كردنه وه-.

روان: گيان، روج.

خواجه يار به مايهى هيز و تواناى دللى هيلاك و بريندار و گيانى جهسته مى مردو ده زانيت بويه به يار ده لى خوت بکه به ژوردا و وهه تادلى هيلاك و بريندارم هيز و تواناى به ده ست به پىته وه و گيانيش بىته وه به به ر جهسته مى مردو مدا.

ليته دا جىگه مى ئامازه پىدانه كه ته م غزه له له زور بهى زورى نوسخه دىرينه كاندا نه هاتوه له (خلخانى) دا هاتوه و به دواى نه ويشدا قزوئى / غنى و خرمشاهى و هروى و خطيب رهبر و معينيان هيناويانه و له سودى و لاهورى شدا هاتوه، به لام له خانلرى، نيسارى و عيضى. هتدا نه هاتوه.

۲- بيا كه فرقت تو چشم من چنان در بست

كه فتح باب وصلت مگر گشايد باز

وهه ر، كه دابران و دوورى له ته و اچاوى منى داخست، كه مه گه ر كرانه وهى ده رگاي ژوان و وه سلت دووباره بىكاته وه.

فرقت: دابران، جوداى. چنان: وا. درست: داخست، كوتير كرد (چاو).

گشايد باز: دووباره بىكاته وه.

دووری و دابراڼم له تۆ / یار و اچاوانی کویرکردم که تهنیا به ژوان و دیداری یار رووناک
ده بیته وه ده سا ئه یار و هره.

۳- غمی که چون سپه زنگ ملک دل بگرفت

ز خیل شادی روم رخت زدايد باز

غمی که وهک سوپای ژهنگ رهش ولاتی دلئی گرتسوه، به له شکرى شادی رومی روت
دیسان له ناو ده چی.

سپه: سوپا. زنگ: ژهنگ، رهش.

سوپای زنگ: سوپای ره شه کانه که لیته دا غمی به سوپا ره شه چواندوه.

ملک: ولات، مولک. خیل: سوپا، له شکر.

روم: رۆم، لیته دا مه به ست له سپیتی رۆمه کانه و به گشتی شادی به سپی داو ته قه لّم.

زدايد: له ناو ده بات، له ناو ده چیت.

خواجه لیته دا غم به سوپای ره شی و نوته کی و رووی یاریش به سوپای سپیتی و رووناکى
ته داته قه لّم و نه لئى: له دووری تۆ غمی وهک سوپای تاریکی و ره شی ولاتی دلئی دا گیر کردوم
به بیینی رووی سپی و رووناکى تۆ تیکده شکی و له ناو ده چیت.

۴- به پیش آینه ی دل هر آنچه می دارم

بجز خیال جمالت نمی نماید باز

هر چی له به ردهم ناوینه ی دلدا داده گرم، جگه له خه یالی جوانیت هیچی دیکه ده رناکه ویت.
به پیش: له به ردهم. میدارم: راده گرم. نمینماید: ده رناکه ویت.
ئه ی یار / مه جوبی حهق دلّم له هه موو شتی رووی و هر گپراه و ته نیا خه یالی لای جوانی
تویه و هر چی شتیکی له به ردهم دا داده نیم جگه له خه یالی جوانیت هیچی دیکه پیشان نادات.

۵- بدان مثل که شب آبستن آمدست به روز

ستاره می شمرم تا که شب چه زاید باز

به پشت به ست به و پهنده ی که شه و به رۆژه وه سکی پره، نه ستیره ده ژمیرم تا بزانم دیسان
شه و چی ده بیته.

مثل: په ند، ئیدیه م. بدان: به و. آبستن: سک پر، حامله.

ستاره: نه ستیره. می شمرم: ده ژمیرم.

چه زاید: چی ده بیته.

پهنديك هه یه ده لئیت ((شه و به رۆژه وه سکی پره)) ئه م په نده ش له و باو ده وه سه رچاوه
ده گریته که شه سه رچاوه و دایکی رۆژه، خواجه ده لئى: به م په نده وه و هه موو شه وى تا به یانی
چاوه ری ده کم و نه ستیره نه ژمیرم تا بزانم به یانی چی ده بیته و چ شتیکی روو ته دات.

له نوسخه کانی خلخانی و ساغ کرده وه کانیدا میسراعی یه کم به م شیوه یه:

(روز از تو) و هه روه ها سودی (دور از تو) ه.

ئه م شیوه یه ی ئیستا نوسخه ی (قدسی) یه که د هروى پشتی پی به ستوه و د معینیا نیش
شیوه ی یه که می پی راسته. {معینیان، ل ۴۳۱}

۶- بیا که بلبل مطبوع خاطر حافظ

به بوی گلبن وصل تو می سر اید باز

وه ره که بولبولی سه رنج راکیشی حافظ، به نومیدی گوئی و ه صلی تۆوه دیسانه وه ده خوینی.
مطبوع خاطر: سه رنج راکیش، شتی یاده نگى یا هه رچییه ک که له گه ل زه وقی سه لیمی مرۆفدا
یه کبیته وه و دل پی خوش بیت.

گلبن: دارگول، بنی گول. می سرايد: ده خوینی.

خواجه وه سلی یار به دارگولیک ته داته قه لّم و ده لئى: ئه ی یار و هره چونکه حافظ وهک
بولبولیکی سه رنج راکیش به نومیدی دارگولی وه سلی تۆوه خه ریکی خویندن و چریکاننده.

غزه لى دووسه د و په نجا و شه شه م:

به حرى خه ففى شه شى مه خبونى نه سلهمى موسبه غ
(فاعلاتن مفاعلن فع لان)

۱- حال خونين دلان كه گوید باز

وز فلك خون خم كه جوید باز

كى باسى حالى خوئينى دلان ده كات و كى خوئينى كوپه لى شه راب له فه له ك ده سه نيته وه.
خونين: خوئين.
خون خم: خوئينى خوم (كوپه لى شه راب) حه قى خوم.
جوید: ده سه نيته وه، به دوايدا ده چى، لىي ده پيچيته وه.
دياره حالى عاشقان و نه هلى دل له ناله باريدايه و خومه كان به ناحق شكينراون و خوئينى
هراميان رژينراوه، خواجه ده لى: نيستا كه دلان پر له خوئين و خه فته تبارن و كوپه لى شه رابه كان
شكينراون كى هه هه باسى حالى خوئينى دلان بكات و حه قى خومه كانيش سه نيته وه.

۲- شرمش از چشم پرستان باد

نرگس مست اگر بروید باز

گهر ديسان نيرگرى مه ست روا ده بى له چاوى مهى پرستان شهرم بكات.
بروید: برويت، سهوز بيت.
چاوانى مهى پرستان هينده مه ست و جوانن كه گهر نيرگرى مه ست - كه به مه ستى و
جوانى وه سه فکراوه - سهوز ده بى ده بى له به رامبه ر نهو چاوه جوان و مه ستانهى مهى نوشاندا
شهرمه زار بيت و خه جاله تى بکيشى.

۳- جز فلاتون خم نشين شراب

سر حکمت به ما كه گوید باز

جگه له نه فلاتون كوپه له نشينى شه راب. كى نهينى حيكه مت به نيتمه بلينه وه.
فلاتون: نه فلاتون، فهيله سووفى ناودارى يونان و جيهان.
خم نشين: نيشته جيتى كوپه له / خوم.
نه فلاتونى كوپه له نشين، شه رابه خواجه بى فير كردنى نهينى كاني حيكه مت شه راب و مهى
به نه فلاتون ده زانيت و ده لى: جگه له شه رابى نيو خوم / كوپه له كه له حيكه مت و فه لسه فه دا بى
نيتمه عاشقان هاوشيوهى نه فلاتونه كى نه توانى نهينى كاني حيكه متان بى بلينه.

واته: همر شه رابه كه نه توانى نهينى كاني بى بلينه.

۴- هر كه چون لاله كاسه گردان بود

زين جفا رخ به خون بشويد باز

هر كه س وهك گولاله كاسه كيپر بوو، له م سته مه رووخسارى به خوئين بشوات (له شه رما
سوور هه لگه پى).
كاسه: كاسه، جام. گردان: گيران. كاسه گردان: كاسه كيپر. كاسه كيپرى دوو
(يا رهنكه سى ماناى هه پيه، يه كه م: به واتاى سوال كهرى و ده روزه كردن ديت كه كاسه پيه ك
به ده سه وه ده گرى و مال به مال / شوين به شوين ده يگيپر يا دوو م: به واتاى فيلبازى و فروفيل
و خه لك فريودان ديت - كه لي ره دا ((كاسه بر سر چوب گردانن - كاسه به سه ر داره وه كيپران))
ياخود سى يه م: هم واتايه ته نيپاراي سو ديپه ك ل ۱۵۵۸ - مه به ست له كيپرانى كاسه ي شه رابه
و مه به ست له مه ينو شيبه - له راستيدا هم واتايه گهر راستيش بيت گرفت بى به يته كه
دروسته ده كات و هيچ يه ك له فارسه كانيش ناما زه يان بى نه دا وه.
بشويد: بشوات.

لاله كاسه ي گولاله كه ي كه وهك كاسه پيه ك وايه به سه ريه وه يه تى، خواجه ش ده لى: ههر كه س وهك
گولاله كاسه پيه كى گرت به ده سه وه و مال به مال خه ريكي سوال كردن بوو ياخود خه ريكي
فريودانى خه لكى بوو، و اچا كتره شهرمه زار بيت و له تاو هم سته م و جه فايه رووخسارى سوور
هه لگه پى هه تا وهك نه وه و ابى كه به خوئين شوشتويه تى.

سودى له واتاى هم به يته دا نوو سيويه تى: ههر كه س وهك لاله كاسه كيپر بووه، واته مه ينو ش
بووه، له تاو سته مى موسيبه تى خوئينى خوم - به يتي يه كه م - رووى خوى به خوئين بشوات واته
زور نار هه ت و غه ميار بيت. {سودى، ج ۳، ل ۱۵۵۸}

گرفتى واتايى له وه دا يه كه نايا ماته مزه ده رووى خوى به خوئين سوور ده كات !?

۵- بس كه در پرده چنگ گفت سخن

ببرش موى تا نمويد باز

چه ننگ له په رده دا قسه ي زورى كرد (تاوازي زورى ليذا) موى بپره تا نيدي زارى نه كات.
ببرش موى: موى بپره. نمويد: گريه و زارى نه كات.
له په رده دا قسه كردنى چه ننگ به رهمز و نيشاره ت قسه كردنيه تى يابه تاواز و موسيقاوه
قسه كردنيه تى (خواجه هم قسه كردنه ي چه ننگ به گريه و زارى ده زانيت و تاله كانيشى به پرچى

دهداته قه‌لهم بۆیه ده‌لی: چهنگ زۆری وت و به‌ره‌مز و ئیشاره‌ت نه‌ینی زۆری دونیای عه‌شقی درکاند، که‌وایه پرچی / تاله‌کانی بێرن باله‌گریه و زاری بکه‌وێت و بیده‌نگ بیت.

۶- نگشاید دلم چو غنچه اگر

ساغر لاله‌گون نبوید باز

دلم وهك خونچه ناپشكوی گهر بۆنی پینکی گولاله‌ ناسا نه‌کات.

نگشاید: ناکریتته‌وه، ناپشکوی. لاله‌گون: گولاله‌ناسا.

واته: دلم گهر وهك خونچه بیت تابۆنی پینکی گولاله‌ناسای شه‌راب نه‌کات ناپشکویت و هه‌روا ده‌می‌تته‌وه و هه‌ر توند ده‌بیت.

هه‌روهك واتای به‌یتی سییه‌میش لی‌رده‌دا پینکی شه‌راب به‌مایه‌ی کرانه‌وه‌ی دل‌ی ده‌زانیت.

۷- گرد بیت الحرام خم حافظ

گر نمیرد به سر بپوید باز

گهر حافظ نه‌مریت به‌ده‌وری به‌یتوالحرامی خومدا له‌سه‌ر سه‌ر ته‌واف ده‌کات.

گرد: به‌ده‌وری. بیت الحرام: که‌عبه، به‌یتوالحرام.

نمیرد: نه‌مریت.

به‌سر: به‌سه‌ر، له‌سه‌ر سه‌ر. بپوید: ته‌واف ده‌کات.

(به‌یتوالحرامی خم) که‌عبه‌ی عه‌شقی حه‌قه و حافظ ده‌لی: گه‌رعومر باقی بیت، به‌دل و گیان

به‌ده‌وری که‌عبه‌ی عه‌شقا ته‌وافی ده‌که‌م و هه‌رته‌وه به‌که‌عبه‌ی راستی (عه‌شقی ئیلاهی) ده‌زانێ.

غه‌زه‌لی دووسه‌د و په‌نجا و حه‌وته‌م:

به‌حری موجته‌سی هه‌شتی مه‌خبونی نه‌سله‌می موسبه‌غ

(مفاعله‌ن فعلا‌تن مفاعله‌ن فع لان)

۱- بیا و کشتی ما در شط شراب انداز

غریو و ولوله در جان شیخ و شاب انداز

وه‌ره که‌شتی ئی‌مه بجه‌ر وباری شه‌راه‌وه و قریوه و هاوار بجه‌ گیانی پیر و جوانه‌وه.

شط: رووباری گه‌وره، جۆکه‌ی گه‌وره. انداز: بجه‌ره.

غریو: قریوه، ده‌نگه‌ ده‌نگ و هاوار. ولوله: هاوار و ده‌نگ و ناله.

شیخ: پیر. شاب: لاو، گهنج، جوان.

خواجه به‌ساقی ده‌لی و ره‌ه و که‌شتی ئی‌مه پینکی ئی‌مه که‌ وه‌ک که‌شتی وایه بجه‌ره نی‌و رووباری شه‌راه‌وه به‌م کاره‌ش پیر و جوان، گهنج بجه‌ هاوار و سه‌رسورمانه‌وه.

۲- مر ا به کشتی باده درافکن ای ساقی

که گفته‌اند تکویی کن و در آب انداز

ئه‌ی ساقی من بجه‌ره که‌شتی باده / شه‌راه‌وه، چونکه‌ گوتویانه‌ چاکه‌ بکه‌ و بیده به‌ده‌م ئاوه‌وه.

درافکن: بجه‌/بجه‌ره. گفته‌اند: گوتویانه.

(نکویی کن در اب / دجله‌ انداز) په‌ندیکی فارسییه و له‌کوردیدا له‌به‌رامبه‌ر ئه‌م په‌نده

(چاکه‌ بکه‌ و بیده به‌ده‌م ئاوه‌وه) هه‌یه، سودی له‌شه‌رحه‌که‌ی خۆیدا نووسیویه‌تی له‌تورکیدا ئه‌م

په‌نده به‌م شپوه‌یه: (چاکه‌بکه‌ و بیخه‌ره ئاوه‌وه، گه‌رماسی نه‌زانیت خودا ده‌زانیت...) { سودی،

ج ۳، ل ۱۵۶۰}.

له‌م به‌یتهدا خواجه‌ داوا له‌ساقی ده‌کات له‌بری ئه‌وه‌ی په‌رداخ په‌رداخ شه‌رابی بۆ به‌یئێ

خۆشی بجاته‌ نی‌و که‌شتی شه‌راه‌وه و سه‌رمه‌ستی بکات و ئه‌م چاکه‌یه‌ی له‌گه‌ل بکات هه‌روه‌ک

پیشینان گوتویانه، چاکه‌بکه‌ و بیده به‌ده‌م ئاوه‌وه.

۳- زکوی میکده برگشته‌ام ز راه خطا

مراد گر ز کرم باره صواب انداز

به‌هه‌له‌ له‌کووچه‌ی مه‌یخانه‌ گه‌راومه‌ته‌وه، له‌پیاوه‌تی خۆته‌وه‌ جارێکی دیکه‌ بمخه‌ره‌وه

سه‌رپینگه‌ی راست.

برگشته‌ام: گه‌راومه‌ته‌وه. زراه خطا: به‌هه‌له‌.

زكرم: له پياوړتې خۆته وه. ره صواب: ريښاي راست.
من به هله له كووچې مه پخوانې عه شق گه راومه ته وه، ئه ي ساقې له پياوړتې خۆته وه
جاړيكي ديكه بمخه روه سه رپيگه ي راست و بمبه روه كووچې مه پخوانې عه شق.

۴- بيار زان مي گلرنگ مشكبو جامي

شرار رشك و حسد در دل گلاب انداز

لهو شه رابه سووره ميسكباره پيكيكم بؤ بينه و ناگري حه سوودي بخه ره دلې گولاوه وه.
گلرنگ: گول رهنگ، رهنك سوور وهك گول. مشكبو: ميسكبار.
شرار: ناگر.

رشك و حسد: حه سوودي. گلاب: گولاو.

گولاو بؤنخوشه و شانازی به خويه وه دهكات ليږدهدا خواجه له شه رابي سووري بؤن و تامي
ميسكدار به راوردی دهكا و گولاو به ي به ده زاني، بويه دهلي، ساقې لهو مه ي سووره
بؤني ميسكداره پيكيكم بؤ بينه و ناگري حه سوودي به ربه روه دلې گولاوه وه كه وهك شه راب
به به ها نييه.

۵- اگر چه مست و خرابم تو نیز لطفی کن

نظر برین دل سرگشته و خراب انداز

نه گه رچي من مه ست و بيخوشم توش لوتفي بکه سه يريكي ئه م دلنه سه رگه رده
مه دهوشه بکه.

سرگشته: سه رگه رده.

گه رچي من مه ست و بيخوشی شه رابم و له حاله تي مه ستي دام، توش ئه ي ياري حه ق لوتفي
بکه و سه يريكي ئه م دلنه سه رگه رده مه دهوشه م بکه تا مه ستر و بي هوشتر بيت و له
عه شقتدا بتويته وه.

واته: ئه ي يارمن له حاله تي سكر/مه ستي دام و فه نا ده م ناگات له م دلنه سه رگه رده
مه ستم بيت

له م حاله تي مه ستي مه دا، دوچاري شه رته حيات و قسه ي حه له ق و مه له ق نه م.

۶- به نیم شب اگر ت آفتاب می باید

ز روی دختر گلچهر رز نقاب انداز

نه گه ر به نيوه شه ودا هه تاوت ده ويت، په رده له رووي كچي رووهك گول سووري تري لاده.
به نيم شب: به نيوه شه و، له نيوه شه ودا. دختر رز: كچي تري (مه به ست له شه رابه).

گلچهر: گول چهره، رووخسار وهك گول سوور. نقاب انداز: په رده لاده.
په رده لادان له سه ر رووي سووري مه ي (كچي تري) لاداني سه ري كويه له كاني شه رابه،
خواجه ده لي: گه ر ده ته وي به نيوه شه ودا هه تاو بيبي و دونيا رووناك بيته وه سه ري كويه له ي
شه رابي سوور (دختر گلچهر) لاده.

۷- مهل که روز وفاتم به خاک بسپارند

مرا به ميکده بر در خم شراب انداز

روزي وه فاتم، مه هيله به خاڪم بسپرن، بمبه بؤمه پخانه و بمخه كويه له ي شه رابه وه.
مهل: مه هيله. به خاڪ بسپارند: به خاڪ بسپرن. بر: به.
روزي كه وه فات ده كم مه هيله بمنيزن و بمبه بؤ مه پخانه و بمخه رده نيو خومي شه رابه وه
واته له بري كور بمخه نه نيو شه رابه وه، باگورم خومي شه راب بيت. (بمخه نيوعه شق و
موحبه تي نيلاهيه وه).

۸- ز جور چرخ چو حافظ به جان رسيد دلت

به سوي ديو محن ناوك شهاب انداز

حافظ كه له ناوسته مي روزگار ته واو گه يشته گيات و نارحمت بوويت، تيري ناگري بؤ
ديوي مهينه تيبه كان بهاويژه.

چو: كه، كاتي كه.

به جان رسيد: گه يشته گيات، پر بوويت و سه بر و نارامت لي برا.

(ليږدهدا دلي وهك گيانله بهريك داوه ته قه له م و گه يشته گيان و سه بر و نارام ليبراني دلنه).

به سوي: به روه و محن: مهينه تيبه كان. ناوك: تير.

شهاب: ناگري.

انداز: بهاويژه.

تيري ناگري گرتنه ديؤ و شه يتانه كان، ده بريني قورثانييه و كاتي جنوكه كان / ديوه كان
دهرؤ يشته ناسمانه كان گوي له رازي نيو ناسمانه كان بگرن، (شهاب ثاقب) يان تيده گيرا له قورثاني
پروژ سوره تي صافات نايه تي (۷-۱۱) باسي ئه م حاله ته كراوه هه روه ها له سوره تي (الحجر)
نايه تي (۱۷-۱۸) شدا باسكراوه و (شهاب ميب) يان تي گيراوه.

خواجه ليږدهدا مهينه تيبه كان به ديؤ ته داته قه له م و ده لي: ئه ي حافظ كه دلته له تاو سته مي
زه مانه پرستي لي برا و گه يشته گياني تيري ناگري بگره ديوي مهينه تيبه كان به لكو
دوور كه ونه وه، كه ليږدهدا نه كري تيري ناگراوي ناه و ناله ي كزه دار بيت.

غزه‌لی دووسه‌د و په‌نجا و هه‌شته‌م:

به‌حری ره‌مه‌لی هه‌شتی مه‌خبونی نه‌سله‌می موسبه‌غ

(فاعلاتن فاعلاتن فعلاتن فع لان)

۱- خیزو درکاسه‌ی زر آب طربناک انداز

پیشتر زان که شود کاسه‌ی سر خاک انداز

هسته و ناوی شادیهینه‌رمان بۆ بکه کاسه‌ی زیره‌وه پیش نه‌وه‌ی که کاسه‌ی سه‌رمان

بیته خاکه‌ناز.

خیز: هسته. ریناک: شادیهینه‌ر (ناوی شادیهینه‌ر) شه‌راه.

انداز: بخه‌ره، بکه.

پیشتر زان: به‌رله‌وه‌ی، پیش نه‌وه‌ی.

کاسه‌ی سر: که‌لله‌ی سر، کاسه‌ی سر خاک انداز: خاکه‌ناز، خۆل رژین، پری له‌خۆل و خاک.

خواجه به‌ساقی نه‌لی: هسته و به‌رله‌وه‌ی برین و که‌لله‌ی سه‌رمان پری له‌خاک و خۆل و

بیته خاکه‌ناز شه‌رابی شادیهینه‌رمان بۆیکه‌ره پینکی زیرینه‌وه بانۆشی بکه‌ین.

له‌فه‌ره‌نگی غیرفانیدا ساقی مورشیده و لیته‌دا خواجه داوای لیته‌کات بیانخاته نیو حالی

عه‌شقه‌وه چونکه نه‌م ته‌مه‌نه ده‌ستکه‌وته و کی ده‌زانی که‌ی ده‌مرین و ده‌بینه‌ خاک و خۆل.

کاسه‌ی سه‌ربوونه خاکه‌ناز لای هه‌موو ره‌خنه‌گره‌کان په‌سه‌ند نه‌کراوه، بۆیه به‌پرپوون له‌خاک

و خۆل لیکیان داوه‌ته‌وه، به‌لام د. هروی بۆ پشتگیری نه‌م بۆچوونه (خاکه‌ناز) نه‌م به‌لگه‌یه‌ی

خواره‌وه ده‌هینیه‌ته‌وه: ((له‌باسی هندی له‌سۆفیه‌کاندا نووسویانه، له‌به‌رته‌وه‌ی که‌ گۆشه‌گیر

ده‌بوون و سوودیان له‌نامیر و که‌ل و په‌ل و نه‌ده‌گرت و نه‌یان بو، سوودیان له‌نیسکی مردوو

و ده‌ده‌گرت، و ده‌ خاکه‌ناز {هروی، ج ۲، ل ۱۰۸۹}

به‌گشتی خواجه لیته‌دا — له‌سیاقی گشتی غزه‌له‌که‌شدا — باس له‌کورتی و زووته‌واو بوون و

به‌ده‌ستکه‌وت زانینی دنیا ده‌کات بۆ مه‌ینۆشی و عه‌شق.

۲- عاقبت منزل ما وادی خاموشان است

حالیبا غلغله درگنبد افلاک انداز

سه‌ره‌نجام، مه‌نزلی نیمه بیابانی خاموشانه، نیستا جۆش و خروش بخه‌ره

نیوگومبه‌ته‌ی گه‌ردوونه‌وه.

عاقبت: سه‌ره‌نجام، دواچار، عاقیبه‌ت. وادی خاموشان: بیابانی خاموشان و کوژراوه‌کان

درکه‌یه له‌گۆرستان. حالیبا: نیستا.

غلغله: قولپه‌ قولپ، قوله‌قول، مه‌به‌ست له‌جۆش و خروشه.

قولپه‌قولپ: جگه له‌واتای جۆش و خروش واتای تیکردنی شه‌راه چونکه له‌وکاته‌شدا

قولپه‌قولپ ده‌کات.

خواجه روو له هه‌موومان ده‌کات و ده‌لی: مادام سه‌ره‌نجامی هه‌موومان هه‌رگۆرستانه با

کات به‌ده‌ستکه‌وت بزاین گومبه‌ته‌ی گه‌ردوون پرکه‌ین له‌ قولپه‌قولپی شه‌راه و جۆش و خروشی

عه‌شق و به‌شادی بگۆزه‌رینین.

۳- به‌سر سبز تو ای سرو که چون خاک شوم

ناز از سر بنه و سایه براین خاک انداز

نه‌ی دار سه‌رو (یار) تو سه‌ری سه‌وزت که بووه خاک، ناز و غرور له‌سه‌ر ده‌رکه و

سیبه‌ریه سه‌رته‌م خاکه‌وه بکه.

به‌سر سبز تو: توه‌سه‌ری سه‌وزی خۆت (تۆ). سه‌ره‌سه‌وزی به‌واتای شادی و زیان دیت.

جگه‌له‌وه‌ش دارسه‌ر و هه‌میشه سه‌ره‌سه‌وزه.

خاک شوم: بيم به‌خاک، برم و جه‌سته‌م بیته‌خاک. ناز: ناز و غرور.

ازسرنه: له‌سه‌ر ده‌رکه، وازی لی بیته. سایه‌انداز: سیبه‌ر بکه.

نه‌ی یار و ده‌ دارسه‌رو به‌ژن به‌رز و هه‌میشه سه‌ره‌سه‌وزی توه‌سه‌ری سه‌وزی خۆت که‌مردم و

جه‌سته‌م بووه خۆل و خاک وازی له‌م ناز و غروره‌ی نیستات به‌ینه‌ و (که‌هه‌میشه لیمان دووری)

سیبه‌ر به‌سه‌ر جه‌سته‌ی به‌خاک بومدا بکه.

خواجه لیته‌دا یار به‌سه‌ری خۆی سوینده‌دات، که‌پاش مه‌رگی بیته دیدنی و سیبه‌ر به‌سه‌ر

گۆزه‌که‌یدا بکات و له‌لیقای خۆی بیبه‌شی نه‌کات.

۴- چشم آلوده نظر از رخ جانان دوراست

بر رخ او نظر از آینه‌ی پاک انداز

چاوی ناپاک له‌سه‌یری رووی جه‌مالی جانان دووره (بی به‌شه) له‌ناوینه‌ی پاکه‌وه سه‌یری

رووی نه‌و بکه.

آلوده‌نظر: چاوی ناپاک، چاویک که گوناها‌بار و خراپ سه‌یر که‌ره.

دور است: بی به‌شه.

آینه‌ی پاک: ناوینه‌ی پاک، مه‌به‌ست له‌چاوی پاک و بی خه‌وش و گوناها‌ه.

روکردنه رووخساری یاری حق و سهیرکردنی جه مالی نهو پئویستی به چاوی پاک و دلّی پاک ههیه، لهه بنه مایه وه خواجه دهلی: چاوی ناپاک ودلی رهش و ته مگرتووی گوناھ بی به شه له سهیرکردنی جه مالی یاری حقه وه بویه گهرده ته وّ جوانی حقه بیینی له ناویننه ی پاکه وه سهیری حقه بکه، واته دلّ و چاوت له ژه ننگ و ژاری گوناھ و فساد پاکه کرده وه.

۵- دل ما را که ز مار سرزلف توبخست

از لب خود به شفاخانه ی تریاک انداز

دلّی نیمه که به دست ماری سهیری زولقی تۆوه بریندار بووه (گه زراوه)، به تریاک له شفاخانه ی لیوی خۆته وه تیماری که. بخت: بریندار بووه، گه زراوه، سازاردراوه. شفاخانه: شوینی شفاوه رگرتن و چاکبوونه وه، نه خۆشخانه. تریاک / تریاتی: دژه ژهر، چند مادده یه کی تیکه لا وکراوه که دژی ژهری ماران گه سته به کاره ی تراوه وشه یه کی یۆنانیسه و له فارسیدا بووه ته تریاک و له عه ره بیدا (تریاق/دریاق) وه.

نیستا هم وشه یه بۆ واتای (تلیاک / تریاک-نه فیون) به کار ده یتریت. پرچی یار ماریکه دلّی نیمه ی گه ستووه، ده ئه ی یار نهو دلّی برینداره مان به تریاک لیوت که (ماچ/ قسه له گه ل کردن) ه. شیفاه بده و بیخه ره نیو شفاخانه ی لیوته وه.

۶- ملک این مزرعه دانی که ثبانی نکند

آتش از جگر جام در املاک انداز

ئه زانی که مولک (مولکداری) هم کیلگه یه به رده وام نابی، که وایه له جگه ری پیکه وه ناگری به رده ره مولک و نه ملاکه وه.

ملک: مولک یا ملک به واتای مولک، مال یا خود خاوه نداری و مولکداری دیت.

مزرعه: کیلگه مه به ست له کیلگه یه دونیا یه.

دانی: نه زانی.

ثبانی نکند: به رده وام نابی، نامینیتته وه.

له جگه ری پیکه وه ناگر به رده مانه مولک و مال: واته مه ی بنۆشه و گوی به سه روهت و مالی دنیا مه ده نه مه ش وه که وایه ناگر ت تّ به ردا ییت.

ئه ری بواری عه شقی حقه، نه زانی دنیا و مولکی دنیا بۆ که س نامینیتّ و نه ماوه، که وایه دلّی پّی خۆش مه که و مه شغولی عه شقی یاری حقه به و ناگر به رده ره مولک و مالی دونیا یی و له دلّتی دهر که.

۷- غسل در اشک زولم کاهل طریقت گویند

پاک شواول و پس دیده بر آن پاک انداز

له فرمیسکدا خۆم شوش، چونکه ئه هلی ته ریقهت ده لّین، سه ره تا پاک به وه و پاشان سهیری نهو پاکه بکه.

غسل زدم: غوسلم کرد، خۆم شوش، خۆم پاک کرده وه. گویند: ده لّین.

پاک شو: پاکه ره وه.

دیده انداز: سهیری که.

له به ره وه ی که پیران و ئه هلی ته ریقهت ده لّین: به ره وه ی سهیری مه عشوقی پاک و یاری حقه بکه ییت یا بچیتته جزوری نهو پاکه وه خۆت پاکه ره وه منیش له فرمیسکدا غوسلم کرد و به فرمیسک و گریان خۆم پاک کرده وه.

ابن عربی سه بارهت به گریان ده لّی: ((البكاء عرق القلب خجلا من الذنب)) گریان ئاره قی دلّ له شه رمه زاریدا له تاو گوناھ خواجه مه به ستی لهه گریان شرمه زاریه یه.

هم به یته له (عیوضی) دا نه هاتووه و واتا که شی له واتای به یتی (۴) نزیکه، به لام له به ره وه ی نوسخه کانی دیکه هم به یته یان هینابو، به نا چاری نووسیمان وه.

۸- یارب آن زاهد خودبین که بجز عیب ندید

دود آهیش در آینه و ادراک انداز

خوایه نهو زاهیده خۆیه سه نده ی که جگه له عه یب هیچ نابین، دوو که لی ئه ییک بجه ناویننه ی ئیدراکیه وه.

خودبین: خۆیه سه ند. بجز: بیجگه، جگه. ادراک: دهر کردن، هه ستردن.

نهو زاهیده خۆیه سه نده ی که ته نیا عه یب ده بین و هه میسه خه ریکی ره خه گرتنه له عارفان و هه ره یه کانیا ن ده بین، خوایه دوو که لی ئه ییک عارفان بجه نیو ئیدراک و هه ستی تا ناویننه ی هه ستی لیل کات و ئیدی هه ست به هیچ نه کات تا ره خه بگریت.

(خودبین) به واتای خۆین دیت خۆبین و جگه له عه یب هیچ نه بین، نهو دهره نجامه به ده سه ته وه دهدات که خۆی زاهید هه مووی عه یب و عاره.

۹- چون گل از نکبت جامه قبا کن حافظ

وین قبا در ره آن قامت چالاک انداز

حافظ، له خۆشی بۆنی نه وه وه خیره که ت وه ک گول بدرینه، هم خیره یه ش له رپی نهو به ژنه شیاوه دا دانی.

جامه قباکن: خیرقه بدرینه. چالاک: شیوا، شایسته.

خواجه لیتره‌دا به‌خۆی ده‌لی ئه‌ی حافز: که‌بۆنی ییارت کرد و هه‌ستت به‌هاتنی کرد، هه‌روه‌ک چۆن گول په‌ره‌کانی ئه‌درپینیت و ئه‌پشکویت تۆش خیرقه‌که‌ت بدرینه و پارچه‌پارچه‌ی که (ئه‌م نه‌ریته‌ش عارفه‌کان له‌خۆشی دا ده‌یان کرد) و له‌بری گول ئه‌م خیرقه شیتال شیتاله‌ش له‌به‌رپیی ئه‌و یاره قامه‌ت ریک و شیوا ده‌دا بلاوکه‌ره‌وه‌ بابه‌سه‌ریدا بپروات، وه‌ک چۆن گول فری‌ده‌ده‌نه به‌رپیی خۆشه‌ویستیک.

غزه‌لی دووسه‌د و په‌نجا و نۆبه‌م:

به‌حری موجته‌سی هه‌شتی مه‌خبونی ئه‌سه‌له‌می موسبه‌غ

(مفاعله‌ن فعلا‌تن مفاعله‌ن فع لان)

۱- هزار شکر که دیدم به کام خویشت باز

ز روی صدق و صفا گشته با دلم دمساز

هزار شوکر که دیسان به‌و شیوه‌یه‌ی هه‌زم ده‌کرد تو‌م بی‌نی، له‌پرووی راستی و سه‌فا (پاکی) یه‌وه له‌گه‌ل دلمدا هاوده‌می.

به‌کام خویشت: به‌ئاواتی خۆم، به‌وشیوه‌ی هه‌زم ده‌کرد.

دمساز: هاوده‌م، ریکساز و هاو‌پراز.

ئه‌ی یار ئاواتم بوو که‌تۆ ببینم که به‌راستی و به‌پاکی هاوده‌م و هاو‌پرازی دلم بیت هه‌زار سوپاس بو خوا که به‌و ئاواته‌ گه‌یشتم و چۆن ئاره‌زوم بو ئاوا تو‌م بی‌نی.

۲- روندگان طریقت ره بلا ورزند

رفیق عشق چه غم دارد از شیب و فراز

رئبوارانی ته‌ریقه‌ت رینگه‌ی به‌لا ده‌برن ره‌فیکی عشق چ باکی هه‌یه له‌ نشیو و هه‌راز.

روندگان: رئبواران، ئه‌وانه‌ی به‌رپوه‌ن.

ره بلا و رزند: رینگه‌ی به‌لا ده‌برن، به‌رینگه‌یه‌کدا ده‌رژن که‌په‌ له‌ده‌ردیسه‌ری و به‌لا.

رئبوارانی ته‌ریقه‌ت، ئه‌وانه‌ی که‌رینگه‌ی عیرفان و عه‌شقی حه‌قیقیان گرتۆته‌به‌ر رینگه‌یان هه‌لبژاردوو که‌په‌ له‌ ده‌رده‌سه‌ری و به‌لا، به‌لام ئه‌وان که ره‌فیکانی عه‌شقی و عاشقن چ باکیان له‌ناپه‌حه‌تی و لاواز و نشیوی رینگه‌ی عه‌شقی هه‌یه و که‌ی لی‌ی ده‌ترسن.

۳- غم حیب نهان به ز بجست و جوی رقیب

که نیست سینه‌ی ارباب کینه محرم راز

واچاکتره غه‌می عه‌شقی دۆست له‌هه‌ولئ زانینی ره‌قیب په‌نه‌ان بی‌ت و نه‌یزانی چونکه سنگی ئه‌ربابی رق و کینه مه‌حه‌ره‌می رازی نییه.

نه‌ان به: واچاکتره په‌نه‌ان بی‌ت.

جست و جوی: هه‌ولئ زانین، گه‌ران و به‌دواداچوون.

ارباب کینه: گرووی رق و کینه، مه‌به‌ست له ره‌قیبه، که‌سنگی پرله‌کینه.

وهك همهميشه خواجه پيويويه پيويسته و واچاكثره غهمي عهشقي ياري حهق و نهينيه كاني تهو عهشقه له سنووري زانين و ههولتي ره قيب و نامه حره ماني عهشق به دورر بيته و نهيزان، چونكه نايباريزن و بلاوي ده كنه وه له م بهيته دا خواجه ره قيبان به شياري بونه مه حره مي رازي غهمي عهشقي دوست نازانيت چونكه تهوانه سنگيان پرله كينه و له گروهوي رق و كينه وه رانن، بزيه دهلي: واچاكثره نهينيه عيرفانيه كان (غهمي دوست) له ره قيبان په نهان بيته چونكه سينه ي گروهوي كينه و رق مه حره مي عهشقي حهق نييه.

۴- چه فتنه بود که مشاطه ی قضا انگيخت

که کرد نرگس مستش سیه به سرمه ی ناز

چ فیتنه یه که بوو که نارایشگه ری قهزا بهرپایکرد، که چاوی مهستی به کلی ناز ره شکرد.

فتنه انگيخت: فیتنه ی بهرپایکرد، فیتنه ی هله گیرساند. مشاطه: نارایشگر.

مشاطه قضا: نارایشگه ری قهدهر. سیه: سورمه، کل.

چاوانی مهستی یار خوی بو خوی مهست و دلرفین بوو، بهلام که نارایشگه ری چاره نووس به سورمه ی ناز ره شی فیتنه یه کی بهرپایکرد و فیتنه ی خسته نیوی عاشقان خواجه لیله دا له گه وره یی تهو ناشویه تهدوی.

۵- بدین سپاس که مجلس منور است به دوست

گرت چو شمع جفایی رسد بسوز و بساز

به م شوکرانه یی که مه جلیس به دوست روونا کبوه تهوه، گهر وه کم مزم سته میکت پی گه یشت بسووتی و بسازی.

برین سپاس: به شوکرانه یی تهمه ی که، لهبری سوپاسی تهمه ی که، به م شوکرانه یی که.

منور: رووناک ساز: بسازی.

مادام کوزر و مه جلیس به یار روونا کبوته وه نیدی تهمه سوپاس و شوکرانه یی دهوی، به م سوپاس و شوکرانه یی گهر وه کم مزم- لهمه جلیسدا دهسووتی- له م مه جلیسه ی دونیادا سته میکت پیگه یشت تهحه مولی بکه و بسازی.

مادام دوست له ژیانی عهشقتدایه خهمی سووتانی دنیا مه خوز و سوپاسگوزاربه.

۶- به نیم بوسه دعایی بخر ز اهل دلی

که کید دشمنت از جان و جسم دارد باز

به نیو ماچ دوغایه که له ته هلی دلین بکره، چونکه فیللی دوزمنه کانت له گیان و جهسته ت

دور ده خنه وه.

نیم بوسه: نیوه ماچ. بخر: بکره. کید: فیل، حيله.

دارد باز: دورده خاته وه.

خواجه خوی به ته هلی دل / عاشقانی عارف ده زانیت و دهلی ته ی یار تهوانه دوغایان گیرایه و فروفیللی دوزمنت له روح و جهسته ت دورده خنه وه بزیه به نیوه ماچیک دوغایه گیان لی بکره.

۷- فکند زمزمه ی عشق در حجاز و عراق

نوی بانگِ غزلهای حافظ از شیراز

ئاواز و نه غمه ی غه زه له کانی حافظ له شیرازه وه له حیجاز و عراق بلاو کرده.

فکند: بلاو کرده وه. زمزمه: ورته ورت، ئاواز.

غه زه له کانی حافظ له شیرازه وه ئاوازی عهشقی له مه ککه و عراق (اصفهان و دهورویه ری)

دا بلاو کرده وه، واته: حافظ به عهشقی نیو غه زه له کانی ناوبانگی ده رکرد.

غەزەلى دووسەد و شەستەم:

بەحرى موجتەسى ھەشتى مەخبونى ئەسلەمى موسبەغ
(مفاعىلن فعلاىن مفاعىلن فع لان)

۱- منم كە ديدە بە ديدار دوست كىردم باز

چە شىكر گويمت اى كارساز بىندە نواز

منم كە چاوانم بە رووى دۆستدا ھەلھەپناوھ چ سوپاسىكت بىكەم ئەى كاررىكخەرى بەندە
دلتەواى كەر.

كارساز: كاررىكخەر، كارسازىنەر - مدبر الامر - يەككىكە لەسيفاتەكانى حەق.

بىندە نواز: بەندە دلتەواى كەر - مېھرەبانى لەگەل بەندەدا.

خواجە لەم بەيتەدا بەدەيدارى دۆست گەيشتووه، ئەم ديدارەش گەيشتن بەرووى جوانى يارى
حەق و جىلوھى جەمالى ئەو - سەرسامى كىردووه وەك بلىنى باوهر بەخۆزى ناكات، بەپرسىيار و
سەرسورمانەوھ دەلى منم كە چاوم بەرووى دۆستدا ھەلھەپناوھ و بەدەيدارى جەمالى حەق
گەيشتووم؟ ئەى خوداى كارساز و بەندەنەواز لەسەر ئەم نىعمەتە گەورەيە چ سوپاسىكت بىكەم؟

۲- نيازىمىد بلا گو رخ از غبار مشوى

كە كىمىاى مُراد است خاك كوى نياز

بەوعارفە كەپتويستى بەبەلا (نارەھەتتەكانى عەشق) ھەيە بلى روخسارى تۆزاويت
مەشۇ، چونكە خاك و تۆزى كووچەى پتويستى كىمىاى موراد و نارەزووه.

نيازمند: ئەوكەسەى كەپتويستى بەشتىكە، موحتاج. گو: بلى.

مشوى: مەشۇ، پاك مەكەرەوھ. كىمىا: نىكسىر.

ئەوكەسەى كەپتويستى بەبەلا و نەھاتىيە، عارفى / عاشقى حەقە كە وازى لەخۆشى و
لەزەتى دۇنيا ھىناوھ و لەنىو نارەھەتتەكانى عەشقدا بەدوى مەعشوقدا دەچىت، خواجە
لېرەدا بىنەمايەكى گىرنگ بو عارف / عاشقەكان بەيان دەكات و پىيان دەلېت: گەرد و تۆزى
كووچە و كۆلاننى يار لە روخسارتان لامەبەن و مەيشۇن، چونكە ئەو خاكە كىمىا و نىكسىرە و
بەموراد و ناواتى خۆتانتان دەگەيەنېت.

۳- بە يك دو قطرە كە ايتار كىردى اى ديدە

بسا كە بر رخ دولت كنى كرىشمە و ناز

ئەى ديدە (چا) بەيەك دوو دلتوپ كەكردتە قوربانى بەسەر رووى بەختدا نازى زۆر دەكەيت.
دولت: بەخت، ئىقبال.

ئەى ديدە و چاوانم ئەزانى فرمىسك رزاندىن و غەربىيى كىردن لەدەرگاى ياردا كارىگەرى زۆر
گەورەى ھەيە و بەيەك دوو دلتوپ فرمىسك كە لەپىناو ياردا رزاندىن و كىردتە قوربانى بەختى
چاكت دەبېت و بەئاوات دەگەيت بەسەر رووى بەختەوھ ناز و كرىشمەى زۆر دەكەى.

بەكورتى گىريان و فرمىسك رزاندىن رىگەى گەيشتنە بەخۆشەختى و بەختەوھرى، گىريان
لەبەر خوا لاي حەق زۆر خۆشەويستە و ھەزەرەتى موھمەد-د-خ- فەرموويەتى كە دووچاوا
لەدوارپۆزدا ناسوتىن يەككىيان چاويكە لەبەرخوا و لەترسى خوا بگىرەت و ئەوى دىكەيان
چاويكە كە لەبەرخوا ئىشك دەگرېت.

۴- طهارت ار نە بخون جگر كند عاشق

بە قول مەغنى عشقىش دُرست نىست نماز

گەر عاشق بەخوينى جگەر دەستنوئىز ھەلنەگرى بەفتواى موفتى عەشق نوئىزى دروست نىيە.

طهارت: خۆپاككردنەوھ، دەستنوئىز (لېرەدا لەم واتايە ھاتووه).

درست نىست: دروست نىيە، قەبوول نىيە.

(خوينى جگەر) نارەھەتتەكىشان و رەنج و مەينەت بىينە، دەستنوئىز گىرتن بەخوينى
جگەرىش خۆئامادەكردنە بەمەينەتى و بەلا و نارەھەتى، دىسانەوھ خۆئامادەكردنە بە مجادەلە
و رىازەت و خۆبىسى كىردن و چلەكىشى.

دەستنوئىز گىرتن و خۆپاككردنەوھ فەرز نىن بەلام لەپىنداويستىيەكانى نوئىزىن و بەبى
دەستنوئىز نوئىزكردن دروست نىيە، نوئىزى عەشقى حەق / يارىش دەستنوئىزىكى تايبەتى ھەيە
كەبەخوينى جگەر دەگىرېت و موفتى عەشق فتواى داوھ كەنوئىزى عەشق بەبى ئەم
دەستنوئىزە دروست نىيە و بەتالە.

دەستنوئىز گىرتن بەخوينى بو نوئىزى عەشق يادخەرەوھى گوتەى ((فى العشق ركعتين لا يصح
وضوءهما الا بالدم)) ى مەنسورى ھەللاجە - قدس سرە - واتە: لەعەشقدا دوو ركعات نوئىزى
عەشق ھەيە كە دەستنوئىزىيان تەنيا بەخوين دەگىرېت. { لاھورى، ج ۳، ۱۸۲۵ }

لېرەدا مەبەست لە موفتى عەشق ھەللاجە، واتە بەقسەى موفتى عەشق - ھەللاج - گەر
عاشق بەخوينى جگەر دەستنوئىز نەگرېت نوئىزى دروست نىيە.

۵- غرض كرىشمەى حسن است ورنە حاجت نىست

جمال دولت محمود را بە زلف اياز

مه‌به‌ست نازی جوانییه، نه‌گه‌رنا جوانی ئیقبالی سولتان مه‌مه‌د پیویستی به‌زولفی نه‌یاز نییه.

غرض: مه‌به‌ست، مه‌به‌ست له (محمود و ایاز).

سولتان مه‌مه‌دی غه‌زنه‌وی نه‌یازی غولام و خزمه‌ت‌کاریه‌تی، له‌چیرۆکه میلییه‌کاندا هاتوه که سولتان مه‌جموود نه‌م غولامه‌ی زۆر خوشیستووه و تارا‌ده‌ی عاشقی بووه.

واته: مه‌به‌ست له‌عشقی سولتان مه‌جموود بۆ نه‌یاز ناز و جیلوه‌ی جوانییه، گه‌رنا جوانی و به‌ختی سولتان مه‌جموود پیویستی به‌زولفی نه‌یاز نییه بۆ نه‌وه‌ی بیرازینیه‌ته‌وه.

لاهوری له‌شه‌رحه‌ی عیرفانییه‌که‌ییدا نه‌م به‌یتیه‌ی به‌عشقی حه‌ق بۆ عاشقان لیکداوه‌ته‌وه. { لاهوری، ج ۳، ل ۱۸۲۴ }

۶- ز مشکلات طریقت عنان متاب ای دل

که مرد راه نیندیشد از نشیب و فراز

نه‌ی دل روو له‌گرفته‌کانی ته‌ریقه‌ت وهرمه‌گیره، چونکه پیاوی ریگه‌بیر له‌نشیو و هه‌وراز ناکاته‌وه.

عنان: هه‌وسار- ره‌شو.

عنان متاب: روو وهرمه‌گیره، پشت هه‌لمه‌که (واته: هه‌وساری ته‌سپه‌که‌ت مه‌گره و رووت له‌و گرفته‌تانه وهرمه‌گیره).

مرد راه: پیاوی ریگه، ریگه‌زان، ریبار.

(مردراه) عازف و ریباری ریگه‌ی حه‌ق و ریگه‌زانه‌کانن، خواجه نامۆژگاری یا سپری دلی

خۆی ته‌خاته‌وه که نه‌ی دل ریگه‌ی عه‌شق و ته‌ریقه‌ت گرفتێ زۆر تیدایه و هه‌ر ریگه‌یه‌ک که هه‌وراز و نشیوی تیدایه، تۆ که ملی ریگه‌ی عه‌شق و ته‌ریقه‌ت گرتووه، به‌رده‌وام و

سه‌رراست به و له‌به‌رده‌م گرفته‌کاندا روو وهرمه‌گیره و له‌پرێ لاهمه‌ده- گرفته‌کان خاوت نه‌که‌نه‌وه و نه‌ت له‌نگینن - چونکه که به‌که‌سیک ده‌گوتری ریبار و پیاوی ریگه‌ییدی

هه‌وراز و نشیوی ریگه‌ نایت‌رسینی.

۷- درین مقام مجازی بجز پیااله مگیر

درین سراچه‌ی بازیچه‌ی غیر عشق مبارز

له‌م مه‌قامه‌ مه‌جازییه‌دا جگه‌ له‌پیااله‌ به‌ده‌سته‌وه گرتن هیچی دیکه‌ مه‌که و له‌م خانۆچکه‌ی بازیچه‌یه‌دا جگه‌ له‌عشق هیچ کاریکی دیکه‌ مه‌که.

سراچه: خانۆچکه، مالتۆچکه. بازیچه: یاری منداڵان. مبارز: مه‌که، مه‌شغول مه‌به.

خواجه دنیای به (مقام مجازی) ناحه‌قیقی و خانۆچکه‌ی له‌هوله‌عب و یاری منداڵانه داوده‌ته‌ قه‌لم.

نه‌ی دل / عازف / عاشق له‌م دنیاییه‌دا که مه‌قامی مه‌جازییه و حه‌قیقی نییه و خانۆچکه‌ی یاری منداڵان و له‌هوله‌عب، جگه‌ له‌ پیااله‌ی شه‌رآب/عه‌شق و عاشقی مه‌شغولی هیچی دیکه مه‌به.

۸- من از نسیم سخنچین چه طرف بر بندم

چو سرو راست درین باغ نیست محرم راز

کاتی که سه‌روبه‌ری به‌ژنرێک له‌م باخه‌دا مه‌هره‌می راز نییه من له‌ سه‌روه‌ی دوو‌زمان چ قازانجیک ده‌که‌م.

سخن چین: دوو زمان، قسه‌ هیننه‌ر و قسه‌ به‌ر.

چه طرف بر بندم: چ قازانجیک ده‌که‌م، چ سوودیک ده‌به‌م.

نه‌م باخه‌ درکه‌یه له‌ دنیا و، بیگومان سه‌روه دوو زمانی ده‌کات و نه‌ینیه‌کانی نیسو باخ به‌بۆنی خو‌ش و رازه‌کانی حه‌قیقه‌ت و نه‌سه‌راره‌ ئیلاهییه‌کان ده‌باته‌ ده‌روه و بلاویان ده‌کاته‌وه،

به‌لام خواجه ده‌لی من چ قازانجیک له‌م ده‌مشپییه‌ی سه‌روه ده‌که‌م کاتی که هیچ مه‌هره‌میکی نه‌سه‌رار و نه‌ینیزان له‌م باخه‌دا نییه، نه‌م باخه‌ که دارسه‌رووی به‌ژنرێکی تیدایه و نه‌ویش مه‌هره‌می نه‌سه‌رار نییه و هیچ نه‌یننی نازانی.

واته: کاتی که باخی دنیا خاسانی خوا و نه‌یننی زانی تیدا نه‌بی بانه‌یننی بلاویته‌وه چ سوودیکی هه‌یه، نه‌و نه‌یننی و رازی حه‌قیقی نین.

سوودیکی هه‌یه، نه‌و نه‌یننی و رازی حه‌قیقی نین.

۹- اگرچه حسن تو از عشق غیر مستغنی است

من آن نیم که ازین عشقبازی آیم باز

گه‌رچی جوانی تۆ پیویستی عه‌شقی غه‌یر (نه‌وانی دی، که‌س) نییه، به‌لام من نه‌وکه‌سه نیم که واز له‌م عه‌شقبازییه به‌به‌ینم.

آن نیم: نه‌وکه‌سه نیم. آیم باز: وازیینم، په‌شیمان ببه‌مه‌وه.

نه‌ی خودا نه‌ی مه‌عشوقی حه‌ق نه‌ی جوان و جه‌میل ((ان الله جمیل و یحب الجمال)) گه‌رچی جوانی تۆ (قائم بزاته‌یه و پیویستی به‌ عه‌شقی که‌س نییه و له‌خۆیدا جوانی ره‌هایه، به‌لام

من نه‌و که‌سه نیم که واز له‌عشق بیینم که نه‌شراثم پیویستی پیی نییه.

نه‌م به‌یتیه جوانکردنی عه‌شقه و لیره‌دا عه‌شق له‌پیناوه‌شقادایه، نه‌وه‌ک له‌پیویستی مه‌عشوقه‌وه سه‌رچاوه‌ بگریت.

۱- چه گویمت که زسوز درون چه می بینم

ز اشک پرس حکایت که من نیم غماز

چیت پیّ بلّیم، که له‌تاو سووتانی د‌روون چ ده‌کیشم، باسی وه‌زعم له ئەشک بپرسه چونکه من قسه‌گپ‌ره‌وه نیم.

سوز درون: سووتانی دلّ، سووتانی ناخ.

چه می بینم: چ ده‌کیشم، چیم به‌س‌ردی، چیمه به‌ده‌ستی‌ه‌وه.

پرس: بپرسه. حکایت: حالّ و وه‌زعم.

نیم غماز: قسه‌گپ‌ره‌وه و قسه‌بلا‌که‌ره‌وه نیم.

ئە‌ی یار: چیت پیّ بلّیم و باسی چیت بۆیکه‌م من قسه‌نا‌گپ‌مه‌وه تاباسی حالّی خۆمت بۆیکه‌م که‌چ ده‌ردێک له‌تاو ناگری دلّم (له‌دووریت) ده‌کیشم، له‌فرمی‌سکی چام بپرسه باباسی حالّی سووتانی دلّم بۆیکات.

۱۱- غزل سرایی ناهید صرافه‌ای نبرد

درآن مقام که حافظ برآورد آواز

له‌وشوینه‌دا که حافظ ده‌نگی هه‌له‌ئینا (شعیر بلی) ئیدی گۆرانی گوتنی ناهید - زوهره - ره‌ونه‌قی نییه.

غزل: جۆره‌ئاو‌زیکه، غه‌زه‌ل صرفه‌ای نبرد: سوودیکی نییه، ره‌ونه‌ق و جیلوه‌یه‌کی نییه.

مقام: شوین.

ناهید: ئە‌س‌تی‌ره‌ی زوهره / ناهید که گۆرانی‌بیژی گه‌ردوون ناسراوه و ئە‌س‌تی‌ره‌ی هونه‌رمه‌ندان و شاعیرانه.

واته: شعیری حافظ هینده‌بلند و به‌هیزه، له‌وشوینه‌دا که حافظ ده‌ست‌ده‌کات به‌شیوگوتن ئیدی غه‌زه‌ل‌خوینی ناهید / زوهره هیچ ره‌ونه‌ق و جیلوه‌یه‌کی نابێ.

له‌نوسخه‌جیا‌وازه‌کاندا ئە‌م غه‌زه‌له و غه‌زه‌لی پیشوو به‌شپوه‌یه‌ک تیکه‌لا‌بوون به‌سه‌ریه‌کدا که‌جیا‌کردنه‌وه‌یان لیکدی زۆر گرانه و ئە‌کریّ بلّین له‌توانای که‌سدا نییه - مه‌گه‌ر نوسخه‌یه‌کی دیرینی تۆکم و ته‌واو ناشکرا بیست - بۆیه به‌نده‌ته‌نیا رای (د.عیوضی)م وه‌رگرت و خۆم له‌هه‌رجۆره هه‌له‌بژاردنی‌ک پاراست.

غه‌زه‌لی دووسه‌د و شه‌ست و یه‌که‌م:

به‌حری موزاریعی هه‌شتی ئە‌خره‌بی مه‌کفونی مه‌قسور

(مفعول فاعلات مفاعیل فاعلان)

۱- ای سرون‌از حسن که خوش می روی به ناز

عشاق را به ناز تو هر لحظه صد نیاز

ئە‌ی سه‌رووی نازی جوان که جوان به‌ناز ده‌رۆی عاشقان هه‌ر سate سه‌د پی‌ویستیان به‌نازی تو هه‌یه.

سرون‌از: جۆریکه له‌دارسه‌روو که بۆ رازاندنه‌وه‌ی جوانکارییه و له‌باخچه‌ی مالاندا ده‌یروین شپوه‌یه‌کی زۆر جوانی هه‌یه.

{فره‌هنگ زبان فارسی - بهابادی / آلاشتی، سید علی رضوی بهابادی / حسین حسن پورآلاشتی، چاپ سوم، سال ۱۳۷۸، انتشارات بهاباد - یزد}

۲- فرخنده باد طلعتِ خوبت که در ازل

بُریده‌اند بر قدِ سروت قبای ناز

ته‌لعتی جوان و چاکت شاد و پی‌رۆز بی‌ت که له‌ئه‌زه‌لدا کراسی نازیان به‌به‌ربالای چون سه‌روتدا بریوه.

فرخنده: پی‌رۆز، شاد و موباره‌ک.

طلعت: ته‌لعت، روخسار، سیما.

بری‌ده‌اند: بریویانه. قبا: کراس.

کراس به‌بالای که‌سی‌کدا برین په‌ندی‌که به‌واتای شیابوونی ئە‌وه‌که‌سه بۆشتیک یاخود لی‌هاتن و به‌خشینی دروستی ئە‌وشته.

ئە‌ی یاری روخسار پی‌رۆز نازدار و به‌ناز، پی‌رۆز و شاد بی‌ت روخساری موباره‌ک و جوانت که هه‌ر له‌ئه‌زه‌له‌وه کراسی نازیان به‌بالای چون دارسه‌روتدا بریوه و ناز هه‌ر له‌خۆت دیت.

۳- آن را که بوی عنبر زلف تو آرزوست

چون عود گو بر آتش سوزان بسوز و ساز

به‌وه‌که‌سه‌ی که ناره‌زووی بۆنی عه‌نبه‌ری پرچی تو ده‌کات بلی: وه‌ک بخور به‌سه‌ر ناگری سووتینه‌روه بسووتی و بسازی.

ساز/بساز: بسازی، خۆراگره‌ه و ناره‌زایی ده‌رمه‌په‌ه.

لیره‌دا خواجه مەدحی عاشق‌بوون دەخاتەرۆو که سوتان و خۆراگرییە لە ناگری عەشقی یاردا. دەلی: ئەی یار بەو کەسە ی کەتارە زوو و ناواتی ئەو هیه بەو سەلی تۆ بگات و بۆنی پرچی عەنبەرینی تۆ بکات بلی: وەك بخوری سەر ناگری سووتینەر بسووتی و بسازی (خۆراگریە و نارەزایی دەرمەپەرە).

بۆنکردنی پرچی بۆخۆشی مەعشوقی حەق جیلووی جەمالی و سیفاتی ئەو و سووتانی نیو ناگریش نەهامەتی و نارەحەتییه کانی سەرەپیی عەشقی.

۴- پروانە را ز شمع بود سوز دل ولی

بی شمع عارض تو دلم را بود گداز

سووتانی دلێ پروانە لە مۆمەو هیه بەلام توانەوی دلێ من لە دووری مۆمی رووخساری تۆو هیه.

عارض: روخسار گداز: توانەو.

بەر ووردیک لە نیوان سوتانی پروانەو سوتانی دلێ خۆی دەکات و دەلی: پروانە که لە مۆم نزیك دەکەوێتەو دەسووتی و سووتانی دلێ لەنزیکی مۆمەو هیه، بەلام توانەو و سووتانی دلێ من لەتاو دوورییه لە رووخسارت.

۵- از طعنه ی رقیب نگرده عیار من

چون زر اگر بَرَنَد مرا در دهان گاز

لەتانه‌ی رەقیب عەیارێ من کەم ناکات گەر وەك زێریش بیخەنە بەردەمی گازەو.

عیار: عەیارە، عەیار. نگرده عیار: عەیارم ناگەرێتەو، کەم ناکات و ناگۆریت. برند: ببەن، بچەنە. گاز: گاز.

من که عاشقم و رەندم بەتانه‌ی رەقیب کەم ناکەم و ریز و عەیارم کەم ناییتەو و ناگۆریت تەنانەت گەر لەت لەتیشم کەن و پارچە پارچەش یم هەر وەك چۆن کە ئالتون / زێر ئەخەنە بەردەم گاز و دەپێرن هەرنالتونە و عەیارە کەمی کەم ناکات.

۶- دل کز طواف کعبه‌ی کویت و قوف یافت

از شوق آن حریم ندارد سر حجاز

دل که لە توافی کەعبە‌ی کۆلانی تۆ تیگە‌یشت، لە تاسە و شەوقی ئەو حەرەمەدا ئییدی نیازی چوونە حەجازی نییه.

طواف: تەواف، سوپانەو بە دەوری شتی‌کدا (کەعبە‌دا) که یەکی‌کە لە روکنەکانی حەج.

کعبه: کەعبە، کابە، قیبلە‌ی موسوڵمانان کە لە کاتی حەجدا حاجییان بە دەوریدا دەسوورێتەو (تەوافی دەکەن). وقوف یافت: تیگە‌یشت، زانی.

حریم: حەرەم، شوین.

ندارد سر: نیازی نییه.

حیجاز: حیجاز، ولاتی حیجاز که مەککە و کەعبە‌ی تێدایە.

ئە‌ی یار کە‌دلم لە تەوافی شوینی دانیشتنی تۆ (کۆلانی تۆ) تیگە‌یشت و هەستی بە‌و کرد لە‌خۆشی حەرەمی تۆو ئیدی نیازی چوونە حەجی نییه و هەر تەوافی دەوری تۆ دەکات.

چونکه کوچه و کۆلانی مەعشوق (وجه الله) کەعبە‌ی عارفانە.

لەر‌استیدا عارفەکان کە عەشق و خۆشە‌ویستی حەق دە‌چیتە دل‌بانە‌و ئیدی هەموو شتی‌کیان لادە‌سپێتەو و تەنیا حەق دە‌بینن و هەست بە‌و دەکەن، تەنانەت لە ابوبکر شەلبییه‌و هە‌گێراو تە‌و که دە‌فەر‌مووی ((سمیت المحبة لمحبة لأنها تحو من القلب ماسوی المحبوب)) واتە: بۆیه خۆشە‌ویستی بە (محبە) نا‌و‌نراو چونکە جگە لە خۆشە‌ویست هە‌موو شتی‌ک لە‌د‌لدا دە‌سپێتە‌و. {لاهوری، ج ۲، ل ۸۷۱}

۷- هر دم به خون دیده چه حاصل وضو چو نیست

بی طاق ابروی تو نماز مرا جواز

بە‌ر‌دە‌وام بە‌خوینی دیده دە‌ست‌نوێژ بگرم چ سوودی‌کی هە‌یه، چونکە بی‌ تاقی برۆی تۆ مۆلەتی نوێژ‌کردم نییه.

هر دم: هەر دە‌م، بە‌ر‌دە‌وام. وضو: دە‌ست‌نوێژ.

طاق: تاق، کە‌وانە.

چه حاصل: چ سوودی‌کی هە‌یه، چ بە‌ر‌هە‌می‌کی هە‌یه.

جواز: مۆلەت، ئیجازە.

ئە‌ی من کە بە‌بی ئە‌و‌ی تاقی برۆی تۆ لە‌بەر‌ام‌بە‌رم بێت نوێژم دروست نییه ئییدی با‌بەر‌دە‌وام بە‌فەر‌مێسکی خوینین دە‌ست‌نوێژ بگرم، چ سوود و بە‌ر‌هە‌می‌کی هە‌یه.

لە‌بەر‌ام‌بە‌ردا بوونی تاقی برۆی یار ح‌زور نامادە‌گی لە‌کاتی نوێژدا واتە: من گەر لە‌بری ئاو دە‌ست‌نوێژ بە‌ خوینیش بگرم کە ح‌زوری دل‌م نییه و تاقی برۆی یار لە‌د‌لدا ح‌زوری نە‌بی نوێژم دروست نییه.

لەر‌استیدا ئە‌مە مە‌رجی نوێژی عاشقانە‌یه.

۸- صوفی که بی تو توبه ز می کرده بود دوش

بشکست عهد چون در میخانه دید باز

سۆفی که بی تو (نه بونی تۆدات) تۆبیهی له مەمی کردبوو شهوی رابردوو که دەرگای مەیخانەیی بە کراوہیی بینی پەیمانە کەمی شکاند.
بی تو: لەبێ تۆیدا، لەنەبوونی تۆدا.
باز: کراوہ، بە کراوہیی.

ئەمی یار ئەو سۆفییە کە لەبێ تۆیدا - لەبەر نەچەشتنی چێژی عەشقی تۆ- وازی لەعەشق / مەمی هێنابوو کە دویینی شەو دەرگای مەیخانە / مەقامی مەجەتی بە کراوہیی بینی پەیمانە کەمی شکاند و دەستی کردووە بە مەینۆشی / عەشقی تۆ.

لێرەدا (دوش) بەناوہ لکاری کاتی میسراعی دووہم لێکدراوہ تەوہ، ئەکری ئاوە لکاری کاتی کاری میسراعی یە کەمیش بیّت و ماناکە بەم شیوہیە دەبیّت:

سۆفی کە دویینی شەو لەبێ تۆیدا تۆبەیی لە مەینۆشی کردبوو کە دەرگای مەیخانەیی بە کراوہیی بینی پەیمانە کەمی شکاند.

واتە: لە لێکدانەوہی یە کەمدا دیار نییە کەمی سۆفی تۆبەیی کردووە بەلام ئاشکرایە کە شەوی رابردوو لە تۆبە کەمی پاشگەز بووہ تەوہ.

لە لێکدانەوہی دووہمدا بە پێچەوانەوہ، شەوی رابردوو تۆبەیی لە مەینۆشی کردووە و ئەمرۆ پەیمانە کەمی شکاندووە، هەرچەندە بەروونی دیار نییە بەلام لەرووی لۆژیکییەوہ لەپاش شەوی رابردوو هەرئەمرۆ (کاتی نووسینی شیعەرە کە) هەییە.

۹- چون بادە باز بر سر خُم رفت کف زنان

حافظ که دوش از لب ساقی شنید راز

حافظ کە شەوی رابردوو لە لێوی پێکەوہ رازی بیست وەک بادە بەچەپلە لێدان چووہ بوۆ لای خومەکان.

کف زنان: چەپلە لێدان، کە فکردن (گەر بەمانای یە کەم بە کاربەھێنریت سیفەتی حافظە و گەر بەمانای دووہم لێکبدریتەوہ سیفەتی شەرابە) بەم شیوہیە:

کف زنان / چەپلە لێدان:

دویینی شەو پێکی شەراب رازیکی موحیبەت و عەشقی بە حافظ گوت، هەر بۆیە وەک شەراب (چۆن لەسر کوپەلە کاندایە) دیسانەوہ بەچەپلە لێدان و سەماوہ چووہ سەر کوپەلە کان بوۆ ئەوہی شەرابی زۆر بخواتەوہ.

کف زنان / کە فکردن: کە دویینی شەو پێکی شەراب رازیکی عەشقی بە حافظ گوت، وەک شەراب چۆن بە کە فکردنەوہ هەلدەچیت و دیتە سەرەوہی کوپەلە کانەوہ حافظیش چووہ سەر کوپەلە کان بوۆ ئەوہی شەرابی زۆر بنۆشی.

جگە لەم دوو لێکدانەوہیە بەبوونی (دوش) لەم بەیتە و بەیتی پێشوودا - مەبەست لەسۆفی خودی حافظە و پێوەندی لە نێوان لێکدانەوہی یە کەمی بەیتی پێشوو و ئەم بەیتەدا هەییە، بەگشتی واتای هەردوو بەیتە کە بەم شیوہیە:

سۆفی / حافظ کە بەبێ تۆ / یار تۆبەیی لەعەشق کردبوو کە دەرگای مەیخانەیی عەشقی بە کراوہیی بینی تۆبە کەمی شکاند و دەستی کردووە بە مەینۆشی کاتی کە یە کەم پێکی دەنۆشی پێکە کە رازیکی عەشقی پێگوت و لەچێژ و لەخۆشی / لەتاویدا بەسەما و چەپلە لێدانی عەشقەوہ (سماع) چووہ سەر کوپەلە کان و بەتەواوی مەست بوو.

غەزەلى دووسەد و شەست و دووہم:

بەحرى رەملى ھەشتى مەخبونى مەقسور
(فاعلاتن فاعلاتن فاعلاتن فاعلان)

۱- بىر نىياد از تىمناى لبت كامم ھنوز

بىر اميد جام لعلت دۇردى آشامم ھنوز

ھېشتا ناۋاتى گەيشتن بەلىتۆم نەھاتۆتەدى و بەئومىدى جامى ياقوتىنئەھە ھېشتا خلتە نۆشم.
بىر نىياد: نەھاتەدى، دەر نەھات. كام: ناۋات. ھنوز: ھېشتا.
جام لعل: جامى ياقوتى، جامى سوورى شەراب، مەبەست لەلىۋى يار و لىقاي ئەوہ.
دردى/درد: شەرابى بنى كوپەلە كە خلتە دارە، شەرابى خلتە دار.
(آشام) لە (آشامىدن) ە وە ھاتوۋە بەۋاتاي خوار دىنەوہ، نۆشكر دن .
دردى آشام: خلتە نۆشى.

ئەى يار ناۋاتم ئەوہىيە كە بەلىۋى تۆ بگەم و گويم لە قسەى شىرىنى رەھىمىت بىت بەلام
ھېشتا ئەو ناۋاتم نەھاتۆتەدى و بەئومىدى ئەوہى كە رۆژىك پىكى سوورى شەرابى تۆ يا
پىكى لىوت كە ساف و بى خلتە يە بنۆشتم / ماچكەم يا گويم لەدەنگت بى ھېشتا ھەر خلتە
نۆشم - خلتە نۆشى لەعەشقى ھەقدە خۇراگرتن و تەھەمول كىردنى نەھاتى و نارەھەتییەكانى
سەر رىگەى عەشقى مەحبوبى ھەقە - بەگشتى لە عەشقىدا ھېشتا بە ناۋات نەگەشىتوم بەو
ئومىدەى كە رۆژى بە ناۋات بگەم ھېشتا ھەر لەسەر نارەھەتییەكان خۇراگرم.

۲- روز اول رفت دىنم در سر زلفين تو

تا چه خواهد شد درين سودا سرانجامم ھنوز

رۆژى يەكەم بەسەرى زولفى تۆ دىنم لەدەست دا، تا بزانى ھېشتا لەم نارەزوۋەدا سەرەنجام
چى دەبى.

زلفين: ئەلغەرىزى دەرگا، زولفى مەعشوق.

چەخواھد شد: چى دەبىت (لەداھاتوودا).

سودا: سەۋدا و نارەزوۋ. سىراجام: سەرەنجام، عاقىبەت.

ئەى يارى ھەق رۆژى ئەزەل و سەرەتا لەجوانى زولفتدا دىن و ئىمانم رۆشىت ئىدى ھېشتا
نازانم سەرەنجام لەم نارەزوۋ و سەۋدايەى عەشقتدا چۆن دەبىت و چى دەبىت.

۳- ساقيا يك جرعه ده زان آب آتشگون كه من

در میان پختگان عشق خامم ھنوز

ئەى ساقى قومىكەم لەو ئاۋە ئاگر پەرەنگە (سوور) بدەرى، چونكە من لەنىۋان كاملانى
عەشقىدا ھېشتا ناكامل و بى ئەزموموم.

جرعە: قوم. دە: بدە، بدەرى. آتش: ئاگر.

آتشگون: وەك ئاگر، ئاگر ئاسا، چون ئاگر.

پختگان: كاملان، بەتەجرىبە و ئەزموندار.

خام: ناپوختە، ناكامل و بى ئەزمون.

مەبەست لە (آب آتشگون = ئاۋى ئاگر رەنگ / چون ئاگر) شەرابە كە رەنگى سوورە وەك
ئاگر و گەرمى بەخشە. لەنىۋ ئەزموندار و كاملانى عەشقىدا خواجە خۆى بەبى ئەزمون
دەزانىت و پىپىۋايە كە مەى / عەشقى مرؤف پوختە و كامل دەكات.

بۆيە بەساقى دەلى: ئەى ساقى قومىكەم لەو مەيە سوور و گەرمى بەخشە بدەرى، تا وەك
عارفان كامل و ئەزموندار ېم چونكە من لەنىۋ كاملانى عەشقىدا ھېشتا ناكامل و خامم.

۴- از خطا گفتم شبى موى ترا مشك ختن

مى زند هر لحظه تيغى مو براندامم ھنوز

شەۋىك بەھەلە گوتم (بۆنى) موۋى تۆ وەك بۆنى مېسكى خوتەنە، كە لەو شەۋەۋە ھېشتا
ھەرساتە تيغى موۋ بەجەستەمدا دەچەقىت.

از خطا: بەھەلە.

ختن: خوتەن، ۋلاتى خەتاي خوتەن.

ۋاتە: شەۋىك بەھەلە بۆنى پرچى تۆم بە بۆنى مېسكى خوتەن چواند، كەچى لەداخ و
سەر سوپماندا ھېشتا ھەردەم و ساتە تيغى موۋ بەگىاندا دەچەقىت و نازارم ئەدات.

ۋاتە كەئەم لىكچوندانەم كىرد لەسەر سوپماندا بەۋە من راست بۆتەۋە وەك تيغ
بەجەستەمدا دەچەقىت.

مەبەستى بەيتەكە ئەۋەپەكە ھەرگىز بۆنى موۋى تۆ بەبۆنى مېسك بەراۋرد ناكىت و ئەم
كارە جىگەى سەر سوپمانە كەى مېسكى (حادت) بەبۆنى موۋى (قدوم) تۆ دەكات.

لەفەرھەنگى عىرفانىدا (موۋ) مەرەبەى سىفاتە، ۋاتە ئەى يار شەۋىك بەھەلە سىفاتى تۆم
بەسىفاتى دونىيى چواند دوچارى خەجالەتى و سەرزەنشىكى زۆر بووم.

۵- نام من رفتست روزی بر لب جانان به سهو

اهل دل را بوی جان می آید از نامم هنوز

روژتیک یار به هله له ناوی منی به سهر زماندا هاتووه، لای شهلی دل هیشتا بونی گیان له ناوم دیت و بونی ده کن.

رفتست بر لب: به سهر لیودا هاتووه، به سهه زماندا هاتووه، هیتراره.
سهو: هله، به ریگهوت.

واته: روژتیک مه عشوق به هله له ناوی منی هاتووه به ده مدا له وساره ئیدی ناوی من بونی گیان / یاری گرتووه ئیشتا شهلی دل ههست بهو بونه ده کن.

۶- پرتو روی تورا در خلوتم دید آفتاب

می رود چون سایه هر دم بر در و بامم هنوز

ههتاو تیشکی رومی توی له خه له تمدا بینی، بویه ئیشتا وهك سیبهر بهرده وام له دهر و باندا دیت و دهروات (تابه لگو جاریکی دیکه تیشکی تو ببینی).

پرتو: تیشک - رووناک. در و بام: دهر و بان.

له کوردیشدا که شتیک یا که سیک وهك سیبهر بهشت و که سیک دیکه وه بنوسیت مانای زورمانه وه و نریک بونه وه به.

له بنچینه دا ههتاو تیشک و رووناکیی هه به، به لام ههتاویش گرفتاری رووناکیی یاره، خواجه ده لی:

ئه یار که تو به رووناک و تیشکی خوته وه له خه له تخانه که مندا جیلوهت کرد و ههتاو ئه تیشکه تی بینی و له جوانیدا سه رسام بو، بویه ئیدی له کاته وه ههتاو بوته سیبهری دهر و بانه کهم و ناروات - بهو هیوایه که به لگو جاریکی دیکه پرتوی جوانی تو دهر که ویتته وه -.

۷- در ازل دادست مارا ساقی لعل لبت

جرعهی جامی که من مدهوش آن جامم هنوز

ساقی لیوی یاقوتینت له نه زلدا قومی پیکینی پیداوین که من هیشتا مهست و دلخوشی ئه و پیکم.

ساقی لعل لبت: ساقی لیوی یاقوتینت، لیوی یاقوتینت که وهك ساقییه.

مدهوش: مدهوش، مهست.

لیوهی یاقوتینت وهك ساقی له رژی نه زلدا - الست بریکم - قومیکی شه رابی عشق پیداوین - به پروای عارفه کان خوا له نه زلدا عشقی فیری مرزف کردووه و چل شهوی ئیلاهی

ههویری ناده می به عشقه وه شیلاره - ئیدی له و کاته وه ئیمه مهستی پیکی تو بووین و من هیشتا شه ره به پیکه مهست و مدهوشم.

۸- ای که گفتی جان بده تا باشدت آرام دل

جان به غمهایش سپردم نیست آرامم هنوز

ئه ی ئه وه که سهی که گوته گیانت ته سلیم که تا یار بیته نارامی دلت، گیانم سپارده غه مهکانی که چی هیشتا نارام نییه.

جان بده: گیان ته سلیم که، گیان به خسه بهخت که، گیان بکه قوربانی.
سپردم: سپاردم.

(آرام دل) لیتره دا مه عشوقه، خواجه به (ئه وه - رهنگه مورشید بیت) ئه ی ئه وه که سهی به منت گوت گیان بهخت که تا یادی نارامی دل بیته نارامی دلت، گیانم سپارده غه مهکانی عشقی یار و که چی هیشتا نارام نییه.

۹- در قلم آورد حافظ قصه‌ی لعل لبت

آب حیوان می رود هر دم ز اقلامم هنوز

حافظ جاریک چیرکی (باسی) لیوی یاقوتینی توی به قه له م نووسییه وه، له وساره بهرده وام ناوی حیات له قه له مه کامم دهروات (هه چی ئه نووسم وهك ناوی حیاته).

در قلم آورد: نووسییه وه، خستیه سهر په ره.

آب حیوان: ناوی حیات، ناوی نه مری.

جاریکیان حافظ به قه له مه که ی باسی لیوی یاقوتینی توی نووسییه له په رژی لیوی یاقوتینته وه له کاته وه ته واری قه له مهکانی حافظ پیروزسون و له بری مه ره که ب ناوی نه مریان لی ده چوریت واته نووسیینه کامم وهك ناوی نه مری وان و نه مرن ته مهش له فه ر و پیروزی باسی تۆوه به.

غەزەلى دووسەد و شەست و سېھەم:

بەحرى موجتەسى ھەشتى مەخبونى ئەسلەمى مۇسبەغ
(مفاعىلن مفاعىلن مفاعىلن فع لان)

۱- دلم رېودەى لولى وشىست شورانگىز

دروغ وعدە و قتال وضع و رنگ آمیز

دلم رېوتراوى لولى ئاسايەكى فیتتەئەنگىزەكە پەيمانى درۆ ئەدات و ەك پياوكوژانە و فریودەرە.

رېودە: رېوتراو، شەيدا و ئاوارە.

لولى: كولى، قەرەچ، دۆم - گۆرانىيىزى كۆلان گەر، جوان، رەمزی جوان بوون.

لولى وش: لولى ئاسا، جوانى ەك خوانى لولى.

شورانگىز: فیتتە ەلگىرسىنەر. دروغ: درۆ. وعدە: پەيمان.

قتال: بكوژ. قتال وضع: ەك قاتلان.

رنگ آمیز: فریودەر، مەكراو حیلە گەر.

دلم شەيدای يارىكى زۆر جوانى فیتتە و ئاشوب ەلگىرسىنەرە كە پەيمانە درۆكسانى فیتتە دەنیتتەو و لەقاتلان دەچیت و فریودەرە.

لاهورى ئەگەرى ئەو دادەنیت كە رەنگە مەبەست لە (لولى وش و شورانگىز و دروغ و حده و قتال و وضع رنگ آمیز) + شاخ نبات - بېت كە كچىكى لولى بوو و حافظ شەيدای بوو {لاهورى، ج ۳، ل ۱۸۰۳}.

۲- فدای پىرهن چاك ماهرىيان باد

ھزار جامەى تقوى و خرقةى پرهيز

ھزار كراسى تەقوا و خۆپارىزى بەفیدای كراسى دراوى جوانان بېت.

پرهيز: خۆپارىزى، دوروپەرئىزى و تەقوا.

خواجه لېرەدا ھەزاران كراسى تەقوا و خۆپارىزى عابىد و سۆفییە ساویلکەكان دەكاتە قوربانى كراسى دراوى جوانان.

زۆربەى راقەكاران (جوانان) بە (لوليان) لىكدەدەنەرە، ئەوسادانەى كە بەكراسى دراويانەرە جوانییە سروشتییە كانیان دردەكەوى، بەلام لاهورى لەشەرەكەيدا ئەم چىرۆكەى گىراوئەتەرە

كەتيايدا ھاتووە: ((لە كىتیبە مېژوووییە كاندا ھاتووە كە شېخ اوحدالدين كرمانى - قدس سرە - لەسەمعدا گەرم دەبوو كراسى موریدانى دەدراند و سنگى دەنا بەسنگیانەرە - {لاهورى، ج ۳، ل ۱۸۰۴}

بەمەش ەك ھەمیشە حافظ عابىدان و سۆفیلکەكان دەكاتە قوربانى عارفە/ عاشقە راستەقینەكان.

۳- فرشته عشق نداند كه چيست اى ساقى

بخواه جام و گلابى به خاکِ آدم ريز

ئەى ساقى فریشتە نازانى عەشق چىبە، داواى پىك بکە و گولاًویکیش بپرزىنە بە خاكى ئادەمدا.

بخواه: داواکە. گلابى: گولاًویک، واتە: ھىندەى گولاًویک، چەند دلۆپىك.

لامى عارفەكان ئەو ئەمانەتەى كەخوای گەرە تەنبا بەمرۆقى داو، (عەشق)ە، بۆیە غەيرى مرۆقە ھىچ مەخلوقىكى دىكە تواناى ەلگرتنى بارى ئەمانەتى خوای - عەشقى - نەبوو، مرۆقە ەلگرت بۆیە فریشتە ەلگىز لەواتاى عەشق ناگات، ملاجلال الدين محمد دوانى ھۆى نەزانىنى عەشق لەلایەن فریشتەو بۆ ئەو دەگىرپتتەرە كە عەشق بەرھەمى دوروى و داپرانە لەبەرئەو فریشتە ەك مرۆقە لەحەق دورنەكەوتەرە لەعەشق تىناگات و تەنبا مرۆقە لىنى تىدەگات. {لاهورى، ج ۳، ل ۱۸۰۴}.

عەشق لای خوا زۆر گەرەبە و بۆیە بەمرۆقى داو بەگوتەى خواجه یحیی معاذ خوا فەرموویەتى: ((كەعەشق و خۆشەویستى لەغەیب ھاتەدەرەو و گەیشت بەعەرش گەرەبە دى و گەیشت بەكورسى بلندی بىنى و گەیشتە بەھەشت نىعمەتى بىنى و گەیشتە دۆزەخ سزای بىنى و گەیشتە فریشتە عىبادەت و خواناسى بىنى و گەیشت بە ئادەم مەینەت و نارەحەتییى بىنى، لەویدا ەستا و گوتى: ئىمە لەماناى راز و راستییە كاندا ھاوپىكین)).

ھەرچۆن بېت فریشتە لەعەشق بى ناگایە ئىدى لەنەشیاویانەرە يالەنزىکیانەرە بېت لەحەق مرۆقىش ەلگىرى عەشق و مەینەتییە كانیەتى، خواجه لەم راستییە عىرفانییە بەساقى دەلى: ئەى ساقى فریشتە نازانى عەشق چىبە، داواى پىكى بکە و چەند دلۆپىكیش ەك خىر بپرزىنە بەسەر گۆرەكەى ئادەمدا. كەئەو یەكەم كەس بو ئەم مەى/ عەشقى قەبوولكرد.

میسراعى یەكەمى ئەم بەیتە ئەم دوو شىئوئەى دىكەى ھەبە:

(بە شکر آنکه به حسن از فلک ببردى گوی = بەسوپاسگوزارى ئەوئەى كە لەفریشتەت

بردەرە و عەشق بوو بەشى تۆ) - سودى -.

فرشته را خبر نیست از عشق قصه مخوان - فریشته ناگای له عشق نیبه باسی بۆ مه که) - لاهوری -.

۴- غلام آن کلماتم که آتش انگیزد

نه آب سرد زند در سخن بر آتش تیز

غولامی ئەو وشانەم کەناگر هەلڤەگیرسینی، نەئەو وشانەمی کە لە کاتی قسەدا ئاوی سارد ئەکات بەسەر ناگری تیزدا.

آتش انگیزد: ناگر هەلڤەگیرسینی، واتە (ناخ دەهینیتە جۆش و خروش).

آتش تیز: ناگری تیز و خۆش.

خواجە خۆی دەکاتە غولامی ئەو وشانەمی کە دەروون دەخاتە جۆش و خروش و عەشق دەهینێ کە قسەمی عاشقانەو عاشقانە، نەئەو وشانەمی کە جۆش و خروشی هەلگیرساوی ناخ دانه مەریکینیتەو و وەک ئاوی ساردن کە بیکەن بەسەر ناگردا.

واتە: خواجە خۆی دەکاتە غولامی قسەمی عەشق نە قسەمی غەیری عەشق.

۵- فقیر و خسته به درگاهت آمدم رحمی

که جز ولای توام نیست هیچ دستاویز

فەقیر و خەستە هاتم بەر دەهات، رەحمیەکم پێ بکە، چونکە جگە لەخۆشەویستی و (ولای) تۆ بەهیچ شتیکی دیکە ناتوانم داوا بکەم.

ولا/ ولاء: خۆشەویستی، نزیکیی، وابەستەیی.

دستاویز: ئەو شتەمی کە بەهۆیەو بەتوانی داوا بکەیت، بیانو، هۆکار.

ئەمی یاری حەق، کەوتوو و ماندوو هاتم بەر دەهات رەحمیەکم پێ بکە من جگە لەخۆشەویستی تۆ هیچ چاکە یا حەقیەکم نییه کە بەهۆیەو داوات لێ بکەم و بیکەمە بیانوو.

لە نۆسخەکانی (تیموری) دا ئەم روونکردنەو سوودبەخشانه سەبارەت بە (دستاویز) هاتوو:

لە (نودار قزوینی ص ۱۳۸) دا هاتوو: پیاویک داوا (سوالتی) لەبەخشندهیک کرد، وتی: هۆکار (دستاویزی) تۆ چییه بۆ ئەم داواکردنەت، سوالتکەرە کەش وتی: ئەو یه کە سالتیک لەمەو بەر داوام لێ کردی و پێت بەخشیم، گوتی: سلاو - ئافەربین - بۆکەسی کە بەخۆمان داوا لەخۆمان دەکات و پاش ئەو پاری دایە و ریزی لێ گرت.

هەر وهه ئیمام سجاد له { مفتاح الجنان ص ۲۱۶ } دا فرموویەتی: ((الهي ليس لي و اليك الا عواطف رأفتك ولالي ذرية اليك مالا عوارف رحمتك)) واتە: ئیلاهی جگە لە میهر و

بەخشندهیی تۆ هیچ دەستپرسییه کم نییه و جگە لە رەحمەتی بێ پایانی تۆش هیچ رینگهیه کیشم بەرەوتۆ نییه. {ص ۹۰۹}

۶- مباح غره به بازی خود که در خبر است

هزار تعبیه ی حکم پادشاه انگیز

بە یاری خۆت مەغرور مەبە چونکە لە (خبر) دا هەزار نەهینی جوانی حوکمی خۆای پادشا لادەر ههیه.

مباح غره: مەغرور مەبە. بازی: یاری.

خبر: گوتهی نقلکردووی پیاوچاکان کە ناگاتە ئاستی فرموده کانی حەزرتی موحمەد - د.خ- چونکە سەنەد و بەلگەیان نییه.

تعبیه: جوانکاری نەهینی. پادشاه انگیز: پادشالادەر، پاشالابەر.

لە نۆسخەمی (تیموری) دا بەلگە بۆ ئەم واتایە هینراوه تەو، لەسیاست نامە دا هاتوو (محمد نخشبی چنان مستولی گشت که وزیرانگیز وزیرنشان شد و پادشاه آن کردی که اوگفتی)) واتە ((محمد نەخشەبی، وادەسەلاتی گرتە دەست کە وەزیر لادەدا و وەزیری دادەنا و پادشاه ئەو دی دەکرد کە ئەو دەیگوت)). {ل ۹۰۹}

{دیوان حافظ، نسخەمی فریدون میرزای تیموری، بەهاتمام احمد مجاهد، زمستان ۱۳۷۹، چاپ اول، انتشارات دانشگاه تهران، تهران}.

لەهەندیک نۆسخەدا (خلخالی و شیوه کانی) ئەم بەیتە نەهاتوو، لەو نۆسخانەدا کە هاتوو جیاوازی زۆری ههیه.

میسراعی یە کەم ئەم سی شیوهیهی ههیه:

مباح غره به بازی خود که در خبر است - سودی -.

مباح غره به بازی خود که در رخ توست - لاهوری -.

مباح غره به بازی خود که در خطر است - تیموری -.

هەر وهه میسراعی دووهمیش بەم شیوهیه هاتوو: ((هزار تعبیه در حکم پادشاه انگیز)).

هەر چۆن بێ - جیاوازییهکی ئەوتۆ لە واتا کاندای نییه و بەیتە کە لە مەسەلەیهکی زۆر قوولێ جەدەلی مەرۆف و چارەنۆوسی مەرۆف دەدوێت کە مەسەلەمی (قدریه و جبریه) یه. کەتایا مەرۆف خالقی کردووه کانیتهی و نازادی رهای ههیه، یاخود مەرۆف ههچی بە دەست نییه و تەنیا رۆبۆتیکه.

بۆچوونی یە کەم بۆچوونی (قدریه) کانه کە پێیان وایه مەرۆف خۆی خالقی تەواوی کرداره کانی خۆیهتی و چارەنۆوس هیچ پەيوه ندييه کي بەم مەسەلەیهوه نییه و خۆای گهوره نازادی رهای

داوخته دهست مروّقه‌كان له بهرامبهر ئهم بۆچوونه‌شدا بۆچوونی توندپه‌وی (جه‌بری) هه‌یه که پێیان وایه ته‌واوی ورد و درشتی کرداره‌كان له لایهن خواویه و مروّقه‌ته‌نیا رۆبۆتیکه که به فرمانی ئه‌و کارده‌کات و خواهنی کرداری خۆی نییه .

له‌راستیدا خواجه ئهم دوو ریبازه به‌توندره و ده‌زانیت و یه‌که‌میان به‌ئاشکرا ره‌ت ده‌کاته‌وه . له (قدریه) مروّقه‌ده‌لێت به‌یاری خۆت یا به‌ بازووی خۆت مه‌غرور مه‌به چونکه له‌خه‌به‌ردا هه‌زاران چیرۆکی ده‌سه‌لانی خودای پادشان ده‌ره‌اتوه .

هه‌روه‌ک چۆن له‌فه‌رمووده و به‌سه‌ره‌اته‌کاندا چیرۆکی زۆری ده‌ستی په‌روه‌ردگار گێردراوه‌ته‌وه که راسته‌وخۆ به‌شدارێ له‌دروستکردنی بریاره تاییه‌تییه‌کاندا ده‌کات .

واته: ئه‌ی مروّقه‌به‌یاری خۆت مه‌غرور مه‌به و ئاگات له‌ده‌ستی په‌روه‌ردگار بێت که حوکمی زۆری نادیار و په‌نهانی هه‌یه و کهس ناتوانی به‌رگرییان بکات . له‌به‌یتی دوايشدا درێژه‌به‌م مه‌سه‌له‌یه ده‌دات .

۷- بیا که هاتف میخانه دوش با من گفت

که در مقام رضا باش و از قضا مگریز

وه‌ره که هاتفی مه‌یخانه شه‌وی رابردوو به‌ منی گوت که ره‌زامه‌ندی ده‌رپه‌ و له‌ قه‌ده‌ر رامه‌که . هاتف: فریشته‌ی جیهانی غه‌یب که سروش بۆ ئه‌ولیا ده‌هیئێ . مگریز: هه‌لمه‌یه، رامه‌که .

ئه‌ی مروّقه، وه‌ره و له‌به‌رامبهر قه‌ده‌ری ئیلاهییدا هه‌لمه‌یه و به‌دل ره‌زامه‌ندی ده‌رپه‌ چونکه دوینی شه‌و فریشته‌ی سروش هیئتی مه‌یخانه‌ی عه‌شقی حه‌ق ئه‌م قسانه‌ی به‌من گوت . واته: ئه‌ی مروّقه‌به‌بازووی خۆتدا مه‌نازه و مه‌غرور مه‌به و مل بۆ قه‌ده‌ری ئیلاهی بده و رامه‌که له‌به‌ر قه‌ده‌ر - چونکه ئه‌سله‌ن مروّقه‌ناتوانی له‌به‌ر قه‌ده‌ر هه‌لبێت - .

۸- پیاله بر کفتم بند تا سحرگه حشر

به می ز دل ببرم هول روز رستاخیز

پێکی شه‌راب به‌کفنه‌که‌مه‌وه به‌سته‌ تا به‌یانی رۆژی حه‌شر به‌ مه‌ی ترسی رۆژی قیامه‌ت له‌ دل ده‌رکه‌م .

برکفتم بند: به‌سته به‌کفنه‌که‌مه‌وه . سحرگه: به‌یانی، سپێده . حشر: رۆژی حه‌شر، رۆژی لیپرسینه‌وه و حیسابی خودا له‌گه‌ل به‌نده‌کانیدا . ز دل ببرم: له‌دل ده‌رکه‌م . هول: ترس، بیم . رستاخیز: قیامه‌ت، زیندوو بوونه‌وه .

له‌ رۆژی ته‌نیا (عه‌شق / مه‌ی) یه‌ که به‌هانا‌ی مروّقه‌وه دێت، هه‌روه‌ک خواجه خۆی ده‌لی: ((عشقت رسد به‌فریاد..... = عه‌شق ئه‌گاته‌ فریات)) بۆیه حافظ داوا ده‌کات له‌رۆژی مه‌رگیدا پێکی شه‌راب به‌کفنه‌که‌یه‌وه به‌سه‌تریت و بنرێته‌ گۆره‌وه، تا سپێده‌ی رۆژی حه‌شر که رۆژیکی زۆر ترسناکه له‌ترسناکی ئه‌و رۆژه‌دا دایک منداڵی خۆی به‌جی ده‌هیئێ سکیپه‌کان سکه‌کانیان ده‌خه‌ن و خه‌لکی له‌ترسا وه‌ک سه‌رخۆشیا‌ن لێ دێت وه‌ک حه‌ق له‌سوره‌تی (الحج) دا باسی ئه‌وره‌رۆژه‌ ترسناکه ده‌کات و ده‌فه‌رموویت ((یاایها الناس اتقوا ربکم ان زلزلة الساعة شیئ عظیم (۱) یوم ترونی، تذهل کل مرضعة عما ارضعت وتضع کل ذات حمل حملها وتری الناس سکریم وماهم سکرین ولكن عذاب الله شدید(۲))).

خواجه به‌ مه‌ی ترسناکی ئه‌و رۆژی حیساب و زیندوو بوونه‌ویه له‌دلی ده‌ربکات و له‌بیری خۆی بباته‌وه .

۹- میان عاشق و معشوق هیچ حایل نیست

تو خود حجاب خودی حافظ از میان برخیز

له‌نیوان (عاشق و مه‌عشوق) دا هیچ په‌رده‌یه‌ک نییه، تۆ خۆت په‌رده‌ی خۆتی حافظ له‌ونیوانه‌دا هه‌سته .

حایل: په‌رده، حیجاب . میان: نیوان، نیوه‌ند . برخیز: هه‌سته، لاچۆ .

بوونه په‌رده‌ی خودی خۆمان له‌نیوان ئیمه‌ی عاشق و مه‌عشوقی حه‌قدا مه‌سه‌له‌یه‌کی قوولی عیرفانییه، هه‌رله‌وساوه که مروّقه‌له‌رۆحی خودایی دروستبوو کرا به‌ به‌رجه‌سته‌ی خاکیدا ئیدی هاته نیو دنیای ماددی و مالۆچکه‌ی بوونی ماددییه‌وه، هه‌رله‌به‌ر ئه‌وه‌شه که تاخۆمان (به‌جه‌سته‌مانه‌وه) هه‌بێن په‌رده‌ی نیوان ئیمه‌ وه‌سلی مه‌عشوقین و هه‌ر له‌گه‌ل لاچوونی خۆمان (به‌مه‌رگ یان فه‌نا) به‌مه‌عشوقی حه‌ق شاد ده‌بین و یه‌کده‌گرین .

کاریگه‌ری ئهم مه‌سه‌له‌یه-په‌رده‌ی جه‌سته- ده‌قی جوانی ئه‌ده‌بی هیئاوه‌ته ئارا که‌لیه‌ره هه‌ندیکیان ده‌نووسینه‌وه و باسیان ده‌که‌ین:

۱- حسین مه‌نسوری حه‌للاج - قدس سره -:

بینی و بینک انی یزاحمنی

فارفع بلطفک انی من البین

واته: له‌نیوان من و تۆدا خۆم په‌رده و جیاکه‌ره‌وه، به‌لوتفی خۆت خۆم له‌م نیوانه‌دا لا به‌ره و هه‌لی گره .

۲- ابوالسعید ابو الخیر: ((شیخ پیی گوتم: پەردەى نىوان بەندە و خوا ناسمان و زەوى نىبىه، عەرش و كورسى نىبىه، گومان و منى تۆ حىجابە، هەلىگرە و لاىبە، بە خدا دەگەيت)).

۳- مەولانا جلال الدىن بلخى:

زیر دیوار وجود تویی گنج گهر

گنج ظاهر شود ار تو ز میان برخیزی

لەژێر دیواری بووندا تۆی گەنجی گەوهەر گەر تۆ لە نىواندا لاچیت گەنج دەردەگەوێت.
۴- عیراقى:

گر عراقی برون شدی ز میان

دلبر اندر کنار داشتی

عیراقى گەر لە نىواندا لاچوبای یارم لەتە نىشتدا دەبوو. { تىمورى، ل ۳۹۸ }

۵- میر محقق حسینى: لە نىوان گیان و یاردا هیچ دووریەك نىبە، مەقسود و ئامانج حاسلە بەلام تۆ حەوسەلت نىبە و ناتوانى هەستى پى بکەيت. { لاهورى، ج ۳، ل ۱۸۰۹ }
۶- امام کاظم:

((لیس بینه و بین خلقه حجاب غیر خلقه))

واتە لە نىوان ئەو دروستکراوەکانیدا پەردە نىبە، جگە لەخودى مەخلوقات خۆیان.
۷- امام سجاد:

((وانک لا تحتجب عن خلقک الا ان تحببهم الا عمال دونک))

واتە: تۆ لەبەندەکانت نادرنیت و پەردەتان لە نىواندا نىبە جگە لەوێ کە ئەوان بە کردارەکان خۆیان دەبنە پەردەى سەرخۆیان.

۸- فرید الدین عطار نیشاپورى:

مادرین ره حجاب خویشتنیم

ورنه روی تو در برابر ماست

واتە: ئیتمە لەم رینگەیهدا پەردەى خۆمانین، گەرنا رووی تۆ لەبەر امبەر ئیتمەدایە.
۹- خواجوی کرمانی:

ز روی خوب تو گفتم که پرده برفکنم

ولی چو درنگم پرده و رخ تو منم

وتم پەردە لە رووی جوانت لادەم، بەلام کە سەیر دەکەم - ورد بوومەوه - پەردەى تۆ

منم - خۆمم - . { تىمورى، ل ۹۱۰ }

ئەم داواىەى حافظ بۆخۆى ئەکرى وەلامدانەوه و بەدەمەوهچوونى فەرموودەى قودسى ((اترك نفسك وتعال)) نەفست بەجىي بەئىلە و وەرە، ئەم بۆچوونە عىرفانىبە وایکردووه کە عارفەکان بەهیچ شىوہیەك ئاور لە جەستە نەدەنەوه و ئیهمالى بکەن تەنانەت تائەو رادەبەى کە گۆشەگىرى هەلبێژێرن و پشت لەژيانى کۆمەلایەتى و واقعى بکەن.

بەهەر حال خواجە حافظ وەك تەواوى عارفەکانى دیکە ئەم راستىبە عىرفانىبە دەردەبەریت کە لە نىوان عاشق و مەعشوقدا هیچ پەردەبەك نىبە و خوا زۆر نزیکە لە بەندەوه وەك حەق لەسورەتى (ق) ئایەتى (۱۶) دا دەفەرمووی ((و نحن اقرب اليه من حبه الوريد)) واتە: ((ئىتمە لەپەرەگى بناگوىی مرۆڤ لىنى نزیکترین))، تەنانەت پىغەمبەر - د.خ - باس لە (نفحات: هەناسە) ی رەحمانى دەکات کە خوا هیندە لە بەندەکانى نزیک دەبیتەوه تائاستى هەستکردن بەهەناسەى حەق.

لەگەل ئەم نزیکىبەى حەقدا ئىتمەى مرۆڤ بەهۆى لاوازی جەستەبىمانەوه هەستى پى ناکەین بۆیە تەواوى عارفەکان و- لێرەدا - خواجە داواى لا بردن و لاچوونى ئەم پەردەبەى جەستە دەکەن.

غزه لى دووسه د و شهست و چواره م:

به حرى رهملى ههشتى مه حروف
(فاعلاتن فاعلاتن فاعلاتن فاعلن)

۱- اى صبا گر بگذرى بر ساحل رود ارس

بوسه زن بر خاک آن وادى و مُشکين کن نفس

ئەى سەبا گوزەرهت بە کەنارى رووبارى ئاراس کرد خاکی ئەو دەهشته ماچ که و
نەفەست ميسکبارکە.

بگذرى: گوزەربکەى، گوزەرت کرد. ساحل: کەنار.

ارس: ئاراس، رووبارى ئاراس کە دەکەوتتە نيوان ئيران و روسيا، لە نزیک نازەربايجان و
تەبريزه وه.

بوسەزن: ماچ بکە، ماچکە. وادى: دەشت.

ئەى سەبا گەر رویشتى بۆلای تەبريز و رووبارى ئاراس خاکی ئەو ناوه ماچکە-کە یار
لەوتیە- چونکە یار بەسەریدا رویشتوو و هەناسەت ميسکداربکە.

به پرای د. غنى و (هرويش لهوى وەرگرتوو) { هروى، ج ۲، ل ۱۱۳۴ } ئەم غەزەلە بۆ شاه
شوجاع گوتراوه کاتى کە لە تەبريز بووه، بۆيه خواجه بەسەبا دەلى، ئیستا کە یار لە تەبريزه و
بەدەشتى دەوروبەرى رووبارى ئاراسدا تىپەپریوه و ئەو خاکە بۆنى گرتوو - کەبۆنى ميسکە - بۆيه
گەر رویشتى بۆ ئەوى خاکی ئەوناوه ماچکە تاهەناسەت بۆنى ميسک بگريت و بۆنخۆش بىت.

به بونى ناوى رووبارى ئاراس، هەر لیکدانەوهیەکی عیرفانى لەبەیتە کە دەسەندریتەوه و
ناکری لیکدانەوهی عیرفانى بۆ ئەم بەیتە بکريت، هەرچەندە لاهورى رووبارى ئاراسی بە
(دەریای ئەحەدیەت - یەکتایی) ناودەبات.

۲- منزل سلمى که بادش هردم از ماصد سلام

پر صدای ساربانان بينى و بانگ جرس

مەنزى سەما کە لەئیمه وه بەردەوام سەد سەلامى لى بىت بە پر لە دەنگى وشتره وانان و
زەنگە کانى دەبینى.

سلمى: سەما، ناوى ئەدەبى مەعشوقە. صد سلام: سەد سلاو، سەلامى زۆر.

ساربان: وشتره وان.

ئەى سەبا کە دەروى بۆ لای یار، مەنزىگەى یار- لەهەرساتە هەزاران سەلامى ئیمەى
لیبیت - بەم شیوهیه دەبینى و پرە لەدەنگ و هاواری وشتره وانە کان و تەقەتەقى زەنگى ملی
وشتره زۆرە کان. بەم پىیه لیره دا خواجه مەنزىگەى یار بەسەبا دەناسینى.

۳- محمل جانان ببوس آنگه به زارى عرضه دار

کز فراقتم سوختم اى مهربان فریادرس

کەژاوهى یار ماچکە و ئەوکاتە بەگەریانەوه عەرزى کە، کە لە دووریدا سووتام ئەى
میهربانى فریادرس.

محمل: کەژاوه. ببوس: ماچکە. آنگه: ئەوکاتە.

بەزارى: بەگریان و زارییه وه. عرضه دار: عەرزى کە، پىی بلى. سوختم: سووتام.

ئەى سەبا کە گەیشیتە لای یار کەژاوه کەى ماچکە و بەگریان و زارییه وه حالى منى
عەرزکە کە ئەى میهربانى فریادرس لە دووریتدا سووتام.

۴- من که قول ناصحان را خواندمى قول رباب

گوشمالى دیدم از هجران که اينم پند بس

من کە گوتهى نامۆژگارى کە رانم بەناوازی رباب دایه قەلەم (گوى بادن) یکم لە هیجران
بینى کە ئەمەبووه پەند بۆم و بەسمە.

قول: قسە- لەجاری دووه مدا بەمانای- ئاواز و نەغمە هاتووہ -.

گوشمال: گوى بادن، گویراکیشان بەمەبەستى تەمى کردن و مۆجیاری کردن، تالى تەلى
بەساز و کەمانچە بەدوکه- برغویەکی دارینە وه پینچراوه و سەریکی پانى وه کوی هەیه و
لەکاتى ریککردندا ئەوسەرە پانە بادەدریت و ریکدەکریت، خواجه ئەم گویبادانەى بەکارهیتاوه.

ئەو دەلى: من کە گویم بە قسەى نامۆژگارى کە ران نەتەدا و قسەى ئەوان و نەغمە و ئاوازی
روبانم لایەک بو، کە هیجران و دوورى یار بەجۆرى گویى بادام و هۆشیاری کردمەوه کە ئەمەم
بەسە و پەندى لى وەرده گرم.

۵- عشرت شبگیر کن بی ترس کاندر شهر عشق

شبروان را آشنایى هاست با میر عسس

بى ترس خۆشى شهوانه بگوزەریته چونکە لەشارى عەشقادا شه وره وان (شه وکوتانى عەشق)
لەگەل سەرۆکی حەسەکاندا ئاشنایان هەیه.

شبگیر: شهوانه، نیوه شهوان

شبروان: دزانى شهو، شه وکوتان، ئەو عاشقانهى شهوان بەدزییه وه عەشەقبازی دەکەن.

عسس: حهسس، پاسهوان.

میرعسس: سهروکی پاسهوانهکان.

شهوانه تادرنهنگ خهریکی خویشی و هاوده می عشق به و لههیچ کس مهترسه، چونکه لهشاری عهشقدن شهوانه شهوانه بهدزیبهوه خهریکی عهشقبازین لهگهله سهروکی پاسهوانهکاندا ناشنایهتی و دۆستایهتیبه کیان ههیه و له پاسهوان مهترسه.

لهنوسخهی (خلخالی - قزوینی) دا لهبری (بی ترس کاندرا شهر عشق) (می نوش کاندرا عشق) هاتوه. بهلام لهتهواوی نوسخهکانی دیکه دا بهم شیوهیهی نیستا هاتوه تهناسته لهنوسخهی (بادلیان و پنجاب)ی خلخالیشدا ههر بهم شیوهی نیستایه. {بروانه دیوانی حافظ، د.خرمشاهی، ۲۶۷}

۶- عشقبازی کار بازی نیست ای دل سر بباز

ورنه گوی عشق نتوان زد به چوگان هوس

عهشقبازی یاری مندالان نیبه نهی دل سهر بهختکه، گهرنا ناتوانری بهگوچانی ههوهس لهگویی عهشق بدریت.

بازی: یاری مندالان. بباز: بهختکه، فیداکه، دانج. چوگان: گوچان.

بیگومان عهشق کاربکی سهخته و یاری مندالانه نیبه و ههمووکهسیک ناتوانی عاشق بیته و گیان و سهر فیداکات له پیناو عهشقهکهیدا، خواجه دلجی خوژی ناگادار دهکاتهوه کهتهی دل ناگادار به عهشق و عاشقی یاری مندالان نیبه گهر لهخوت گوی عهشق نابریتهوه بهلکو بهسهبر و زهجهت قهبولکردن.

نارهزوو لهشهرجی نه بههتهدا نووسیویهتی عهشق له (عشق)هوه دارپژراوه که (عشقه)ش گیایه که (خهیا ته) بهدرهخت و گیای دیکهوه دهئالۆسکیت و لهسه رهگهکهی نهوه دهژی و لهوخواردن وهردهگریته و گونای نهوه زهردهکات و هیژی لیدهبریت و ههستهکان لهبهرژهوهندی قهدهغه دهکات و نارهحهتی و سهختی دههینیت.

نهی دل بزانه عهشق ناسان نیبه، عهشق دهریایهکی بی کهناری پر له شهپولی بی نامان و گیژاوی ترسناکه. عهشق ریگهیهکی دور و دریتی دوابی نههاتووی وشکه، عهشق بیابانیتکی پر له درک و دال و درندهیه، مهولانا گوتهنی: عهشق قوماریکه کههههوان تیایدا دۆراوین و برارهی نیبه - هیچ بهرژهوهندییهکی تیدا نیبه -. بهلام: خنک آن قمار بازی خویش بهحالی نهوه قوماربازانهی - عهشقهی - کهههرجی ههبوو دۆراندی جگه له ناواتی قوماریکی دیکه.

۷- دل به رغبت می سپارد جان به چشم مست یار

گرچه هشیاران ندادند اختیار خود به کس

دل بهرهغهتهی خوژی گیان به چاری مهستی یار دهسپیری، گهرجی هوشیاران ئیختیاری خویمان نهداوه بهکس.

بهرغبت: بهرهغهته و نارهزووی خوژی، بهویستی خوژی.

گهرجی هوشیاران و عاقلان ئیختیاری خویمان نهداوته دهست کس کهچی دلجی من که عاشقی چاری مهستی یاربوه بهرهغهته و ویستی خوژی گیانی دهبهخشیتته چاری مهستی یار و شهیدای دهبی.

خواجه که لهبهیتی پیشوودا له عهشق و گرانی عهشق دوا لیبهدا نامادهگی دلجی خوژی بو مهعشوقی حهقه دهردهخات و دلجی پیشککش دهکات.

۸- طوطیان در شکرستان کامرانی می کنند

وزتخسر دست بر سر می زند مسکین مگس

توتیان لهشهکرستاندا خهریکی کامهرانین و مهگهزی داماویش له ههسرهتدا دهست دهکیشن بهسهریاندا.

شکرستان: شهکرستان، شوینی شهکر - نهکری درکه بیته لهشوینی کهپریت لهقهسهی خویش و مهجلیس گهرم بیته - شوینی شادی و فرهه. تخسر: ههسرهت.

دست بر سر می زند: دهست دهکیشی بهسهریدا، دهست دهمالی بهسهریدا.

مسکین مگس: مهگهزی داماو.

دهست بهسهرداکیشانی مهگهزی داماو لهتاو دوروی و دابراپنیهتی لهشهکرستان و شوینی خویشی و شادی نهکری لیبهدا مهگهزی داماو عاشق بیته که دوره لهمهپنوشی و خویشگوزهرانی و توتیانیش بارسووک و ماددهلهوهکان بن کهئاگیان له رۆح و عاشق نیبه، دونیا ههمیشه شوینی نهوه بارسووک و سادهلهوهحانهیه لهکاتیکدا کهعاشقهکان بهنارهحهتی و دهردهوه ژیبانی دابراپن بهسهردهبن توتی ناساکان که ههرتهوه دهزانن بلینسهوه - که نهکری فهقیههکان بن یاخهلکی رهههکی و جفاک - خویشحال و شادبن.

۹- نام حافظ گر برآید بر زبان کلک دوست

از جناب حضرت شاهره بس است این ملتسم

گەر ناوی حافظ بەسەر زمانی قەلەمی دۆستدا بیئت - حیسابی بۆبکات، لە دەرگای
حەزرەتی شادا ئەم داوایەم بەسە.

برآید: بیئت. جناب: دەرگا، ئاستانە. ملتسم: داوا.

خواجە لە ئاستانە ی دۆستدا کەوتوو و داوایەکی هەیە ئەویش ئەو بەبە کە یار/حەق حیسابی
بۆبکات و ناوی حافظ لە قەلەمە کەیدا بیئت.

جاریکیان پیاویک بە حەزرەتی موسا - ع - یگوت: ئەی حەزرەت بزانی مەقامی من لای
خو لە کوێدایە کە حەزرەتی موسا - د.خ - گەراییەو پێی فەرموو خوای گەرە فەرمووی
پلەوپایەت لە بنی جەهەنم دایە پیاو کە زۆر دلخۆش بوو، حەزرەت لێی پرسى: من گوتم
لە جەهەنم دای بۆچی دلخۆشی؟

پیاو کە وتی: گرنگ نییە لە کوێدام: مادام، خواحیسابی بۆمن کردوو و منی لەبیر
نەکردوو دلخۆشم.

هەرەو هەوا خواجە عبداللە انصاری لە مونا جاتە کەیدا دەلی: ((تیلای ئەگەر بلێی بەندە ی
من، لە عەرش تێدەپەرێ خەندە ی من)) {بە نقل از لاهوری، ج ۳، ۱۸۳۲}.

خواجەش لەم بنەماوە ئەم قسە شیرینە دەکات کە گرنگ ئەو یە ناوی بە قەلەمی دۆستی
حەق - جل شائە - دا بیئت.

هەرچەندە بەیتی یە کەمی غەزەلە کە - رووباری ئاراس - ی تێدایە، بەلام لە نۆیە پۆکی
غەزەلە کەدا ئاماژە ی ئاشکرا بۆ شایە جە نە کراوە و غەزەلێکی سەرپا دارنراو مۆجەرە دە.

لێرەدا بە پێویستی دەزام لە مەسەلە یە کى گرنگ بدویم کە ریکخستنی غەزەلە کانی دیوانی
خواجە یە: تانیستا شیوازیکی یە کگرتوو لە ریکخستنی تەرتیبی غەزەلە کانیدا پە پەرە و نا کریت و
هەر لیکۆلەر و رەخنە گریک یاسا گەرەو و راقە کە ریککی دیوانی حافظ بە جۆریک غەزەلە کانی
تەرتیب دەکات و ریزیان دەکات. دروستە کە تەواوی نوسخە کانی بە پێی پیتی قافیە غەزەلە کانی
ریکدە خەن بەلام لە نۆیە ی پیتی قافیەدا جیاوازی لە نۆیان نوسخە کانی هەیە، بەم شیوایە:

۱- هەندیک نوسخە بە پێی تەرتیبی هیجایی پێش پیتی قافیە غەزەلە کانی ریکدە خەن -
و دەک لاهوری -.

۲- هەندیک نوسخە پشت بە نوسخە دێرینە کانی دەبەستن لە ریکخستندا - و دەک عیوضی -.

۳- لە هەندیک نوسخەدا پیتی سەر تایی میسراعی سەدری - یە کەمی - یە کە مین بە پیتی
غەزەلە کە کراوە تە پێوەر و لە نۆی چەندین غەزەلی یە ک قافیە ییدا یە کەم غەزەل ئەو غەزەلە یە
کە بە یە کە مین پیتی هیجایی دەست پێدە کات بە تەرتیب - لاهوری -.

شیوازی سییەم لای رەخنە گر و ساغ کەرەو نۆیە کانی پەسەند نە کراوە و هەرچ شیوازی
یە کەم و دوو مە پە پەرە دە کریت.

هەرچە نۆجە پێش و پاش خستنی غەزەلە کانی لە گەرەو و ناوەرۆکی هیجایی کەم ناکاتەو
تەنانەت زیادیشیان ناکات بەلام بەندە پیموایە پە پەرە و کردنی بۆ چوونی دوو م - واتە پشت بەستن
بە نوسخە دێرینە کانی - دروستترین ریکگی ریکخستنی غەزەلە کانی.

بۆ نمونە ئەم غەزەلە ی سەرەو لە زۆری نوسخە کانی یە کە مین غەزەلی پیتی - س - یە
بەلام لای د. هروی دواین غەزەلی ئەم پیتە یە ئەویش لە بەر ئەو ی کە پێش (س) (ف) هاتوو و
دە کە و پیتە داوای پیتە کانی دیکەو.

بە هەر حال ئیمە لێرەدا بە پێی توانا سوودمان لە ریکخستنه دێرینە کانی وەرگرتوو.

غەزەلى دووسەد و شەست و پىنچەم:

بەحرى رەمەلى ھەشتى مەخبونى ئەسلەمى مۇسبەغ
(فاعلاتن فعلاتن فعلاتن فع لان)

۱- گلعدارى ز گلستان جهان ما را بس

زىن چمن ساپەى آن سىرو روان ما را بس

ئىمە لەباخى دۇنيادا گول رووخسارىكىمان بەسە و لەم مېرگەشدا سېبەرى ئەو سەرۋە
بەژنپىكەمان بەسە .

غدار: رووخسار . گلغزار: رووخسار گول، يارى كە رووخسارى ۋەك گولە .
ما رابىس: بۇئىمە بەسە، بەسمانە .

لەم باخى جېھانەدا ئىمە يارىكى رووخسار ۋەك گولمان بەسە و ھەرلەم مېرگى دۇنياپەشدا
گەرسىبەرى ئەويارە بەژنپىكەمان لەسەر بېت بەسمانە .

۲- من و همصحبتي اهل ريا دورم باد

از گرانان جهان رطل گران ما را بس

من و ھاودەمى ئەھلى ريا خوانەكا (لېم) لەگرانەكان (قورسەكان)ى جېھاندا ئىمە جامى
قورسەمان بەسە .

دورم باد: خوانەكا، دوورەلەمن .

گرانان: ئەوانەى قورس و گرانن، ئىسك گرانەكان .

گران جگە لەواتاى زمانى (قورس) لەفارسىدا بەواتاى ئىسك گران دىت و لېرەدا خواجه
يەكەنجار ماناى دووھى بەكارھىناۋە و جارى دووھم بەماناى يەكەم بەكارى ھىناۋە .

من و ھاورپىيەتى و ھاودەمى ئەھلى ريا-كەئىسك گران و رەزا قورسى دۇنيان- رىتى تى
ناچىت و خوانەكا ئىشى ۋابكەم كەلەگەل ئىسك گرانەكانى دۇنيادا م، ئىمەى عاشقان گەر
پىكى قورس و پرى شەراپمان /عەشقمەن ھەبىت بۇ ھاودەمى و ھاورپىيەتى بەسمانە .

۳- قصر فردوس به پاداش عمل مى بخشند

ما كه رنديم وگدا دير مغان ما رابس

كۆشكى فېردەوس لەپاداشتى كىرەدەدا دەبەخشىن، ئىمە كە رەند و گەداين دىرى
مۇغانمان بەسە .

فردوس: فېردەوس، بەھەشت . پاداش: پاداشت .

عمل: كىرەدە، لېرەدا مەبەست لەكىرەدەى چاكە .

دىرى مۇغان لەشيعرى حافظ دا جېھانى رەندى و عارفانە، بەگشتى جېھانى پىرفەيزى
عېرفانە جۆرى دىندارى زاھىدان و جفاك و زۆرىنەى خەلكى دىندارىيەكى
بەرژەۋەندىخووانەيە و لەبەر خۆشى و بەرژەۋەندى ئاخېرەت (كۆشكەكانى بەھەشت) ۋاز
لەخۆشى و بەرژەۋەندى كاتى دۇنيا دەھىنن، بەلام دىندارى عارفان و رەندان جىاۋازىيەكى
گەرەى لەم جۆرەى يەكەمى دىندارى ھەيە و ئەوان- عارفەكان /عاشقەكان- بەچارى
بەرژەۋەندىخووانەۋە سەيرى عەشق و دىندارى ناكەن و تەنبا لە بەر مەعشوق /حەق
چوونەتە نىۋ دەرگاي بى ئەمانى عەشقەۋە .

خواجه لېرەدا ئەم جۆرە لەدىندارى كىرەن كەئەكرى (دىندارى عاشقانە /عارفانە)
بېدەينە قەلەم لەدىندارى يەكەم جىادەكاتەۋە و دەلى: كۆشكەكانى بەھەشت بەزاھىدان و
ئەۋكەسانە ئەدەن كەكىرەۋەى چاكىيان ھەيە- كەجۆرىك لە تانە و تەشەرى نادىارى تىدايە-
بەلام ئىمەى عاشقان و رەندى گەدايان خانەى عەشقمەن (دىرى مۇغان) بەسە و پىئويستمان
بەكۆشكەكانى بەھەشتە .

لە راستىدا جىاۋازى نىۋان دىندارى عارفان و زاھىدان لەۋدايە كەعارفان بۇ حەق /
مەعشوق ھەۋلئەدەن و زاھىدان بۇ پاداشت و نىعمەتەكانى ئەو ھەۋلئەدەن، ئەم ھەۋلئەدەن ش بۇ
پاداشتەكان لەتەرىقەتى عارفاندا لەرى لادان و خىلافى تەرىقەتە، سەعدى گوتتويەتى:

خلاف طريقت بو كه اوليا

تمنا كنند از خدا جز خدا

۴- بنشين بر لب جوى و گذر عمر ببين

وين اشارت ز جهان گذران مارا بس

لەكەنار جۆگەدا دانىشە و سەيرى تىپەرىنى تەمەن بىكە و ئەم ئامازەيەشمان لەجېھانى
بەسەرچو (تىپەرىۋ) بەسە .

گذر: تىپەرىن، بەسەرچوون .

گذران: بەسەرچو، تىپەرىۋ، شتى لەھالەتى تىپەرىن و بەسەرچووندا بىت .

لەراستىدا ئەم بەيتە ئامۆزگارىيەكە بۇ ئەۋكەسانە كەبى ئاگان لەتەمەنى خۇيان و
بەجۆرىك باۋەشيان بەدۇنيادا كىرەۋە كە ئەلپى ھەرگىز نامرن، خواجه پىمان دەلى: لەكەنار

جۆگه‌یه‌ کدا دانیشه و له کاتی سه‌یری تیپه‌رینی ناوی نیو جۆگه‌که‌دا بیر له‌تیپه‌رینی ته‌مه‌ن بکه‌روه که‌ه‌روا وه‌ک ناوی نیو ئەو جۆگه‌یه‌یه‌ به‌خیرایی ده‌گوزهری، ئیمه‌ی رهنانیش هه‌ر ئەم ناماژه و ئیشاره‌ته‌مان له‌دونیا‌ی تیپه‌ریو و به‌سه‌رچوو به‌سه‌ که‌ زوو به‌سه‌ر ده‌چیت و هه‌رگیز ناوه‌ستی یاوه‌فای بۆ که‌س نییه‌ و فانی ده‌بی‌ت.

۵- نقد بازار جهان بنگر و آزار جهان

گر شما را نه بس این سود و زیان ما را بس

سه‌یری نه‌قدی بازاری جیهان و نازاری به‌ده‌سته‌ینانی بکه‌، گه‌ر بۆ ئیوه‌ به‌س نییه‌ ئیمه‌ ئەم سوود و زیانه‌مان به‌سه‌.

نه‌قد و نه‌ختینه‌ی بازاری جیهان سوود و قازانج و تازار و مه‌ینه‌تی به‌ده‌سته‌ینانی جیهانیش به‌زه‌ده‌ر و زیانی بازاری جیهان ئەداته‌ قه‌له‌م و نه‌ختینه‌ی بازاری جیهان به‌تازار و ماندوووبوون دیته‌ به‌ره‌م گه‌رئپوه‌ به‌مه‌ عاقل‌ نابن ئیمه‌ ئەمه‌مان به‌سه‌ و تیگه‌پشتووین که‌ نه‌ختینه‌ی بازاری دنیا شاینی ئەو هه‌موو تازار و ناره‌حه‌تییه‌ نییه‌ و وازمان لێ هێناوه‌.

۶- یار با ماست چه حاجت که زیادت طلبیم

دولت صحبت آن مونس جان ما را بس

یار له‌گه‌ل ئیمه‌دا ئیدی چ پتیویست ده‌کات داوای زیاده‌ بکه‌ین، ئیمه‌ خۆشه‌ختی هاوده‌می ئەو رۆحی ره‌وانه‌مان به‌سه‌.

باماست: له‌گه‌ل ئیمه‌دایه‌ . زیادت: زیاتر، زیاده‌ . طلبیم: داواکه‌ین.

مونس جان: خۆشه‌ویستی گیان، رۆحی ره‌وان.

ئیمه‌ی عاشقان که‌یارمان له‌گه‌لدا‌بی‌ت ئیدی پتیویستمان به‌هیچ نییه‌ و گه‌ر خۆشه‌ختی هاوده‌می ئەو رۆحی ره‌وانه‌مان به‌نسیب بی‌ت به‌سمانه‌، ئیستاش که‌ له‌گه‌لماندا‌یه‌ هیچ پتیویست ناکات داوای زیاده‌ - مالتی زیاده‌ - بکه‌ین.

۷- از در خویش خدا را به بهشتم مَقْرِست

که سرکوی تو از کون و مکان ما را بس

بۆ خاتری خوا من له‌به‌ر ده‌رگای خۆته‌وه‌ مه‌نیره‌ بۆ به‌هه‌شت، چونکه‌ له‌که‌رون و مه‌کاندا ئیمه‌ سه‌رکۆلانی تۆمان به‌سه‌.

کون و مکان: گه‌ردوون و شوین، دنیا و مافیا.

لیره‌دا خواجه‌ ئه‌وه‌په‌ری ته‌سلیم بوونی عاشق و دوا‌یین په‌لی عه‌شق ده‌خاته‌پوو، ده‌لێ ئەه‌ یار من له‌به‌رده‌رگای تۆدا که‌وتوووم بۆخاتری خوا له‌م به‌رده‌رگایه‌ ده‌رم مه‌که‌ و مه‌منیره‌ بۆ

به‌هه‌شت- ئەم به‌رده‌رگایه‌ی تۆ له‌به‌هه‌شت خۆشته‌- چونکه‌ له‌گه‌ردوون و له‌دونیا و له‌هه‌رچی شوینیکدا ئیمه‌ی عاشقان ئەم سه‌رکۆلانه‌ی تۆمان به‌سه‌ و هیچ شوینیکی دیکه‌مان ناو‌یت.

۸- حافظ از مشرب قسمت گله بی انصافیست

طبع چون آب و غزلهای روان ما را بس

حافظ گله‌یی له‌به‌ش و قیمه‌تی خۆت بۆ ئینسافییه‌، ئیمه‌ ته‌بعی وه‌ک ناو و غه‌زه‌لی ره‌وانمان به‌سه‌.

مشرب: سه‌رچاوه‌، به‌ش و نسیب. بی انصافی: بۆ ئینسافی، بی وێژدانی.

طبع: ته‌بع، سروشت.

حافظ کاتی که‌سه‌یری خۆی ده‌کات سروشت و ته‌بعیکی وه‌ک ناو زولال و جوانی هه‌یه‌ و به‌گوته‌ی نالی- شه‌کراره‌-ه‌ و غه‌زه‌لی ره‌وان و جوان ده‌نوو‌سی ئیدی به‌خۆی ده‌لێ ئەم سروشت و توانای غه‌زه‌ل دانانه‌وه‌ گله‌یی کردن له‌ سه‌رچاوه‌ی قسه‌مه‌تی نه‌زه‌لی و به‌شی خۆت بۆ وێژدانی و بۆ ئینسافییه‌ چونکه‌ من ئەم روانه‌م به‌سه‌ - سروشتی چون ناو و غه‌زه‌لی ره‌وان -.

لیره‌دا خواجه‌ به‌گشتی له‌وه‌ ده‌دو‌یت که‌ گله‌یی کردن له‌به‌ش و نسیبی نه‌زه‌لی بۆ وێژدانی یه‌ و گه‌ربه‌ردی سه‌رنج به‌دین هه‌ر مرۆڤێک له‌بوارێکدا به‌شی زۆری پێداوه‌- ئەم روانین و روانگه‌یه‌ش کاتی دروسته‌بی‌ت که‌مرۆڤ گه‌وره‌تر بېرېکاته‌وه‌ و ته‌نیا پاره‌ و پوول به‌به‌ش و قسه‌مت نه‌زانی.

غەزەلى دووسەد و شەست و شەشم:

بەحرى موجتەسى ھەشتى مەخبونى ئەسلەم
(مفاعىلن فعلاىن مفاعىلن فع لن)

۱- دلا رفیق سفر بخت نیکخواهت بس

نسیم روضه ی شیراز پیک راهت بس

ئەى دڭ بەختى چاكت بەرەفییى سەفەر بەسە و بۆ پەيىكى رینگە نامەگەيەن و قاسیدیش
شەمائی باخى شیرازت بەسە.

نیکخواهت: خیرخواز، چاکەکار چاکەویست.

پیک راه: قاسیدی ھەوالبەرى رینگە، کەسینگە کە بەر لەگەيشتنى کاروان ھەواللى گەيشتنى
کاروان بەشوینى مەبەست- مەنزىل- دەگەيەئیت، یاخود رابەرى رینگە {معینیان، ل ۴۴۱}

خواجه بەدلى خۆى ئەلى، ئەى دڭ گەر بەنیازی سەفەرى بەختى بیدار و شەمائی باخى
شیرازت بەسە تابینە رەفیع و ھاوئەلى سەفەر و قاسیدی ھەوالبەر بۆت، لەراستیدا ئەم بەیتە
ھۆگرى حافظ دەردەخات بۆ شیراز و شەنە و شەمائی باخ و باخاتى شیراز و ئاوهەواى شیراز.

(سودى) پېیوایە کە مەبەست لەم بەیتە ئەوہیە کە سەفەرمەکە و لە شوینى خۆت
(شیراز) دا بئینەرەوہ {سودى، ج ۳، ل ۱۵۸۸} (پېموايە سودى زیاتر پىشتى بەبەيتى دووہم
بەستووه و پینکاويشیهتى).

۲- دگر ز منزل جانان سفر مکن درویش

کە سیر معنوی وکنج خانقاھت بس

ئەى دەرویش ئیدی لە مەنزلى یار سەفەرمەکە چونکە رەوتى مەعنەوى و کونجى
خانەقات بەسە.

سیر معنوی: رەوتى مەعنەوى، مەبەست لەبېرىنى قۆناغەکانى عیرفان و عەشققە کەخۆى
بۆخۆى سەفەرىكى پرلەزەتە.

بېگومان دەرویش و عارفى راستەقىنە بەجەستە لەکونجى خانەقاہە کدان و بەرۆح و
مەعنەویات ھەمیشە لەسەفەر و سەیرى رۆحانیدان بۆیە خواجه پېیان دەئیت: ئەى عارف
/دەرویش لەمەنزلى عەشقى یارى حەق دوا مەکەوہ سەفەرمەکە چونکە ئەم سەفەرە
مەعنەویيە و کونجى خانەقات بەسە و پېیوستیت بەسەفەرى جەستەيى نییە.

۳- ھواى مسکن مألوف و عهد یار قدیم

ز رھروان سفر کردە عذر خواھت بس

مەيلى شوینى خۆپتوہ گرتووہ پەیمان و عەھدەت لەگەل یارى قەدیما، لای یارانى
سەفەرکردوو وەك عوزرەخواھى بەسە.

ھوا: مەيلى، ھەوا. مألوف: مەئلوف، خۆپتوہ گرتوو. رھروان: رېبواران، رۆیشتوان.
سفرکردە: سەفەرکردوو. عذر خواه: پۆزش، عوزرخوا، داواى لیبوردن.

لێرەشدا خواجه بەدرویش یا دلى خۆى (کەھەمان دەرویشە) دەئى، کەسەفەر ناکەيت و
پتويست ناکات سەفەرىکەيت بۆئەوہى ھاوپېيان و رېبوارانى سەفەرکردووت لیت عاجزەبن
دوویانوت بەدەستەوہیە وەك عوزر بیانھینەرەوہ کەيەکەمیان خۆشەويستى و مەيلى شوینى
خۆتە کەلات مەئلوفە و خوت پتوہ گرتووہ و دووہمیشیان پەیمان و عەھدى یارى حەقە
کەپەیمانت پینداوہ بەجی نەھیلی.

ئەم دوو عوزرەش ھیندە گرنگ و رازیکەرن کەيارانى سەفەرکردوو لیت زویر نابن و ئەم
دوانەت بەسە وەك عوزرخواھى و بیانووى نەپۆیشنت.

۴- وگر کمین بگشايد غمی ز گوشه ی دل

حریم درگە پیر مغان پناھت بس

ئەگەر غەمىک لەگۆشەى دڭدا کەمىنت بۆ دانى و ھېرشت بکاتە سەر بەردەرگای پىرى
موغانت وەك پەناگە بەسە.

کمین بگشايد: کەمىنت بۆ دابنى و ھېرشت بکاتەسەر. پناہ: پەنا، پەناگە.

ئەى دڭ گەر لەم تەنبايیەشدا غەمىک لەگۆشەى دڭدا کەمىنت بۆ دابنى و خەمبار بىت
ئەوا بۆ رەواندەوہى و رزگار بوون لىی بەردەرگای پىرى موغانت بەپەناگە بەسە و لەمەينەتى
پىرى عەشق دەپرەوینیتەوہ.

۵- بە صدر مصطبه بنشین و ساغر می نوش

کە این قدر جهان کسب مال و جاھت بس

لەسەر سەکۆى مەبخانە دانیشە و پینكى مەى بنۆشە، چونکە لەجیھاندا بەدەستھینانى
ئەمەندەت لەسەرودت و پلە و پایە بەسە.

صدر مصطبه: سەرسەکۆى بەردەم مەبخانە / دووکان. کسب: بەدەست ھینان.

ئەى دڭ لەسەر سەکۆى بەردەم مەبخانە دانیشە و پینكى شەرابى عەشقى حەق ھەلدە، چونکە
گەر لەدونيادا ئەم پلە و سەرودتە (لەسەرسەکۆى مەبخانە دانیشتن و ھەلدانى پینكى مەيى عەشقى

حەقیقی نیلاهی) ت دەستکەوێت بەستە و پێویستیت بەسەرود و پلەوپایەیی ترنیه، لەپراستیدا ئەم سەرود و پلە و پایەییە (عەشقی نیلاهی) گەوهەرێکە کە هیچ دەستکەوتێک پێی ناگات.

۶- زیادتی مَطْلَبُ کار بر خود آسان کن

کە شیشەیی می لعل و بتی چو ماھت بس

داوای زیادە (رۆیی) مەکە و کار لەسەر خۆت ئاسانکە، کە شوشەیی مەیی یاقوتین و بوونی وەك مانگت بەسە.

زیادتی طلب: داوای زیادەمەکە، زیادەوێست مەبە.

کاربرخود آسان کن: کار لەسەر خۆت ئاسان بکە و بەتوندی مەیگرە.

واتە بەتوندی مەیگرە و (دوونیا) زیادەوێست مەبە تۆ پێکی شوشەیی شەرابی یاقوتی (عەشق) و بوونی مانگ ئاسا (یاری حەق) ت بەسە.

۷- فَلَک بە مردم نادان دهد زمام مُراد

تو اهل فضلی و دانش همین گناھت بس

گەردوون هەوساری مورا دەداتە دەست خەلکی نەفام، تۆ ئەھلی زانست و فەزێلەتی ئەم گوناھت بەسە.

نادان: نەفام، گەلۆ و گێل. زمام مراد: هەوساری مورا.

ئەی دل تۆ ئەھلی زانست و فەزێلەتی و سروشتی گەردوونیش وابە کە هەوساری ویست و مورا دەداتە دەست خەلکی نەزان و نەفام و ئاواتی ئەوان دیتەدی و دوونیا بەویستی ئەوانەییە، هەربۆیە تۆ گوناھی ئەم عاقلی و فەزێلەتەت بەسە و باجی ئەو ئەدەیتەو.

۸- بە مَنّتِ دگران خو مکن که در دو جهان

رضای ایزد و انعام پادشاهت بس

خومەگرە بەمنەت هەلگرتنی خەلکی ترەو چونکە لەهەردوو دونیادا رەزامەندی یەزدان و بەخششی پادشاهت بەسە.

خومکن: خومەگرە. ایزد: یەزدان، خودا.

انعام: بەخشش.

ئەی دل منەتی کەسی دیکە هەلگرتە گرە چونکە لەهەردوو دونیادا رەزامەندی یەزدان و بەخششی پادشاهت بەسە.

واتە: لە رۆژی دوایدا رەزامەندی خودا و لە دونیاشدا بەخشش و ئەو پادشا (ملک)ەت بەسە.

۹- به هیچ ورد دگر نیست حاجت ای حافظ

دعای نیشب و درس صجّاهت بس

ئەی حافظ پێویستیت بە هیچ ویردێکی دیکە نییە، نزای نیوہشەو و دەرسی بەرە بەیان بەسە.

لێرەدا خواجە گۆرەیی و بەرزی دۆعا و نزای نیوہشەو و بەرەبەیانیان - دەرسی قورئان - دەخاتەرۆو، بەخۆی دەلی: تۆ ئەم دوانەت بەسە و پێویستیت بە هیچ ویردێکی دیکە نییە.

غزه‌لی دووسهد و شه‌شت و حه‌وته‌م:

به‌حری موزاریعی هه‌شتی نه‌خره‌بی مه‌کفونی مه‌قسور
(مفعول فاعلات مفاعیل فاعلان)

۱-جانا تورا که گفت که احوال ما می‌رس

بیگانه گرد و قصه‌ی هیچ آشنا می‌رس

گیانه‌کی به‌تۆی گوت هه‌والی نیمه مه‌پرسه، ببه به‌بیگانه و هه‌والی به‌سه‌رهاتی هیچ
ناشنایه‌ک مه‌پرسه.

تورا که گفت: کی به‌تۆی گوت، کی پیتی گوتی.

بیگانه گرد: ببه به‌بیگانه.

دووری یار دووره‌په‌ریزی ئه‌و له‌شاعیره، خواجه ئه‌م به‌یت‌ه‌ی گوتووه و به‌یار ده‌لی:

جانه‌که‌م کی به‌تۆی گوتووه که‌هه‌والی ئیمه‌ی عاشقان نه‌پرسیت و لی‌مان بیگانه بیت و
هه‌والی هیچ ناشنایه‌ک نه‌پرسی.

ئه‌م غزه‌له له‌نوسخه‌ی (خلخالی) دا نییه و به‌مه‌ش له (قزوینی - غنی) و (د.خرمشاهی)
دا نه‌هاتووه و (مه‌دی معینیان)یش له‌شهرحه‌که‌یدا نه‌یه‌ناوه.

له‌راستیدا غزه‌له‌که له‌غزه‌له‌سه‌ ساده دووباره‌کانی حافظ ده‌جیت که‌تیایدا به‌ساده‌یی
چه‌مه‌که‌کان ده‌خاته‌پوو، ئه‌کرێ ئه‌مه‌ش هۆکاری لادانی بیت له دیوانه‌که‌یدا، به‌لام له‌زۆریه‌ی
نوسخه‌ دیرینه‌کاندا هاتووه. به‌لام جیاوازییه‌کی که‌م له‌نوسخه‌کاندا به‌دی ده‌کریت و (د.لاهوری)
(۹) به‌یتی هی‌ناوه که‌ئهم به‌یت‌ه‌شی تیدا‌یه:

نقش حقوق صحبت و اخلاص بندگی

از لوح سینه محو کن و نام ما می‌رس

نه‌خشی حه‌قی دۆستایه‌تی و ئیختلافی به‌ندایه‌تی له‌له‌وحی سینه‌بسپه‌روه و ناوی ئیمه له
که‌س مه‌پرسه.

۲- زآنجا که لطف شامل و خلق کریم گشت

جرم نکرده عفو کن و ماجرا می‌رس

له‌هروه که‌لوتفت گشتگیر و ره‌فتاری به‌خشنده هی تۆیه، گونا‌هی نه‌کراو ببه‌خسه و
له‌به‌سه‌رهاته‌که مه‌پرسه.

زآنجا: له‌هروه. جرم: تاوان، گونا‌ه. نکرده: نه‌کراو.

ماجرا: رووداو، به‌سه‌رهات.

ئهی یار تۆ ئه‌م دوو سیفه‌ته‌ت هه‌یه (لوتفت گشت گیره و ره‌فتارت به‌خشنده‌گییه) بۆیه له‌م
دوو ره‌فتاره‌وه له‌و گونا‌هه‌ خو‌ش ببه که نه‌م‌کردووه و سه‌پیندراوه به‌سه‌رماندا و له‌رووداو و
به‌سه‌رهاته‌که‌ی مه‌پرسه.

۳-خواهی که روشنت شود اسرار درد عشق

از شمع قصه ز باد صبا می‌رس

ئه‌گه‌ر ده‌ته‌ویت نه‌یینی دهردی عه‌شقت بۆ روونییته‌وه، له‌مۆم پیرسه بۆت باسکات، له
سروه مه‌پرسه.

روشن: رۆشن، روون، روونا‌ک. روشن شود: بۆت روونییته‌وه.

ئهی ری‌بوار گه‌ر ده‌ته‌ویت نه‌یینییه‌کانی دهردی عه‌شق بزانیست و بۆت روونییته‌وه ئه‌وا
له‌شه‌مالی به‌ره‌به‌یان مه‌پرسه بۆت باسکات به‌لکو له‌مۆمی دل‌سووتاو پیرسه، چونکه شه‌مالی
فینک راسته په‌یک و هه‌وال‌به‌ری عه‌شقه به‌لام له‌ناخی عه‌شق و نه‌یینییه‌کانی عه‌شق نا‌گاردار
نییه و مۆم که‌ده‌سووتی و ده‌کتیته‌ خواره‌وه له‌دهردی عه‌شق ده‌زانی (واته عه‌شق سووتانه نه‌ک
شه‌مالیکی فینک).

۴- هیچ آگهی ز عالم درویشیش نبود

آنکس که با تو گفت که درویش را می‌رس

ئه‌وه‌که‌سه‌ی که‌به‌تۆی گوت هه‌والی دهرویش مه‌پرسه، هیچ زانیارییه‌کی دهرباره‌ی جیهانی
دهرویش نه‌بوو.

جیهانی دهرویشی جیهانیکی پاکییه، بۆیه ئه‌حوال‌پرسی دهرویشان شه‌رمیکی گه‌وره‌یه و
ئه‌و که‌سه‌ی که‌به‌تۆی گوت هه‌والی دهرویش مه‌پرسه بی‌گومان له‌جیهانی دهرویشی بی‌نا‌گابوو
ئه‌گه‌رنا وای نه‌ده‌گوت.

۵- از دلق و پوش صومعه نقد طلب مجوی

یعنی ز مفلسان سخن کیمیا می‌رس

داوای نه‌قدی (طلب) له‌خیرقه‌پۆشانی په‌رستگا مه‌که، واته داوای گوت‌ه‌ی کیمیا گه‌ر
له‌موفلیسان مه‌که.

دلق پوش: خیرقه پوش، سۆفی.

طلب: داواکردن، ههولدان بۆ گه‌یشتن به‌حەق / یار، زاراوه‌یه‌کی عیرفانییه و پله‌یه‌که که ناداب و ره‌فتاری تایه‌تی هه‌یه.

خواجه پێیویه که (طلب) پاره و نه‌قدیکه یا ئیکسیریکه که‌شتی بی به‌ها ده‌کاته زیتر و زیو و سۆفییان له‌م نه‌قد و کیمیا (ئیکسیره) بی به‌شن و تیاپاندا نییه، و ده‌لێ داوای نه‌قد و سکه‌ی (طلب) له سۆفییان (خیرقه پۆشانی خانه‌قا) مه‌که، واته داوای کیمیاگه‌ری - توخمی به‌هاکردنه زیتر و زیو - له‌موفلیسان مه‌که چونکه گهر هه‌یانبویه خۆیان موفلیس نه‌ده‌بون.

۶- در دفتر طبیب خود باب عشق نیست

ای دل بدرد خو کن و نام دوا می‌رس

له‌ده‌فته‌ری (کتیبی) پزیشکی عه‌قلدا به‌شی عه‌شق نییه، ئه‌ی دل خو به‌ده‌رده‌وه بگه‌ره و ناوی ده‌رمان مه‌به.

خود: عه‌قل، ژیری. باب: به‌ش، بابی کتیب.

گهر کتیبی دکتۆری عه‌قل به‌ش به‌ش بی‌ت و هه‌ربه‌شیک بۆ ده‌رمانی نه‌خۆشییه‌ک ته‌رخانکراییت ئه‌وا به‌شیک به‌ناو عه‌شقه‌وه تیدا نییه بۆیه ئه‌ی دل له‌گه‌ل ده‌ردی عه‌شقادا بسازی و ناوی ده‌رمان مه‌به.

واته: ده‌ردی عه‌شق به‌عه‌قل تیمار ناکریت و ئارامگرتن له‌سه‌ر ئه‌و ده‌رده باشتترین چاره‌یه.

۷- ما قصه‌ی سکندر و دارا نخوانده‌ایم

از ما بجز حکایت مهر و وفا می‌رس

ئیمه چیرۆکی ئه‌سکه‌نده‌ر و دارامان نه‌خویندوه، جگه چیرۆکی میهر و وه‌فا هیچی دیکه له ئیمه مه‌پرسه.

سکندر: ئه‌سکه‌نده‌ری مه‌کدۆنی. دارا: دارا (داریوش) ی هه‌خامه‌نشی که له ۳۳۰-۳۳۶ پیش میلاد دا فه‌رمانه‌وایی کردوه و به‌ده‌ستی ئه‌سکه‌نده‌ر تیک شکا. {ه‌روی، ج ۲، ل ۱۱۲۶}.

نخوانده‌ایم: نه‌ماخویندوه.

مه‌هر و وفا: عه‌شق و وه‌فا، چیرۆکی (مه‌هر و وفا) که چیرۆکیکی به‌ناوبانگی رۆمانسییه‌یه. چیرۆکی داریوش و ئه‌سکه‌نده‌ر ره‌مزی سیاسه‌ت و ده‌سه‌لات و کتبه‌رکیکی دونه‌یایی و چیرۆکی میهر و وه‌فا ره‌مزی عه‌شقی دونه‌یایی پر ره‌مز و راقه‌ی عه‌شقه، خواجه لی‌ره‌دا ده‌لێ: ئیمه جگه له‌چیرۆکی عه‌شق هیچی دیکه نازانین و هیچی دیکه‌مان لی مه‌پرسه، ئیمه چیرۆکی ئه‌سکه‌نده‌ر و دارامان نه‌خویندوه‌ته‌وه.

۸- حافظ رسید موسم گل معرفت مگوی

دریاب نقد وقت و چون و چرا می‌رس

حافظ وه‌زی گول گه‌یشت و باسی مه‌عریفه‌ت مه‌که، پاره‌ی کات به‌ده‌ست بیته و له‌چۆن و بۆچی گه‌ری (واز له‌چۆن و بۆچی به‌یتنه).

موسم گل: وه‌زی گول درکه‌یه له‌به‌هار.

واته حافظ سه‌رده‌می گول و وه‌زی به‌هاره - که‌سه‌رده‌می عه‌شقی یاری حه‌قه - واز له‌ماریفه‌ت و حیکمه‌ت به‌یتنه و سکه‌ی کات به‌ده‌ست به‌یتنه و خه‌ریکی عه‌شق و شادی به و واز له‌چۆن و بۆچی، مه‌نتیق و فه‌لسه‌فه و مه‌درسه‌گه‌ری به‌یتنه.

غەزەلی دووسەد و شەست و ھەشتەم:

بەحرى خەفیفى شەشى مەخبونى مەقسور
(فاعلاتن مفاعلن فعلان)

۱- درد عشقى كشيدهام كه مپرس

زهر هجرى چشيدهام كه مپرس

دەردى غەشقیك كیشاوه ھەر مەپرسە، زەھرى دووریەكم چەشتوو ھەرمەپرسە.
كشيدهام: كيشاوه. چشيدهام: چەشتوو مە.

كە مپرس: (لێرەدا) ھەرمەپرس، كە مەپرسەن بۆدەربړینی سەرسورپمانى زۆرە.
واتە: دەردیكى سەخت و نارەحەتى غەشقیك كیشاوه ژەھریكى زۆر تال دووریەكیشم
چەشتوو كە لەسەختیدا ھەر باس ناكړیت.

۲- گشتهام در جهان و آخر كار

دلبری برگزیدهام كه مپرس

گەپراوم بە جیهاندا و سەرەنجام یاریكەم ھەلبژاردوو ھەر مەپرسە.
گشتهام: گەپراوم. آخر كار: سەرەنجام، دواجار. برگزیدهام: ھەلبژاردوو.

۳- آنچهان درهواى خاک دوش

سخناني شنیدهام كه مپرس

من شەوى رابردوو - بە گوئی قسەم لە دەمى بیستوو ھەرمەپرسە.
واتە من شەوى رابردوو بە گوئی خۆم قسەى زۆر خۆشم لە دەمى یار بیستوو.

۵- سوى من لب چه مى گزى كه مگوی

لب لعلی گزیدهام كه مپرس

بۆچی روو و من لێو دەگەزى كەھیچ مەلئى، گازم لە لێویكى سوورى واگرتوو ھەر مەپرسە.
لب میگزی: لێو دەگەزى، ئاماژە لە قسە نەکردن و بێدەنگ بوونی.
مگوی: مەلئى، بێدەنگ بە، قسە مەكە.

تۆ روو لەم دەكەیت و لێوى خۆت دەگەزى و بە ئاماژە پێم دەلێسى قسە مەكە و رازى
غەشق مەدركیتنە و گوته كانى یار و مەعشوق بەغەیر و ئەغیار مەلئى، باشە هیچ نالیم
بەلام گازم لە لێویكى یاقوتینی سوورى واگرتوو (گویم لە قسەى خۆشى واى یاربوو) ھەر

مەپرسە، یاخود چۆن نەلیم كە گازم لە لێویكى یاقوتینی واگرتوو (گویم لە قسەى خۆشى
واى یاربوو) ھەر مەپرسە.

لێرەدا ئەكړى (تۆ) كە روو لە یار دەكەیت مورشید بیت كە ئاماژە بە مورید دەدات رازى
غەشق ھەلنە مائیت.

۶- بی تو در کلبه‌ی گدایی خویش

رنجهایی كشيدهام كه مپرس

بى تۆ لە كۆلیتى گەدایی خۆمادا نازار و رەنجى زۆرى وام كیشاوه ھەرمەپرسە.
كلبه: كۆلیت، زۆرى چكۆلانەى پرخەم و حوزن.

ئەى یار، بە بى یادی تۆ و شەھودى تۆ لە كۆلانەى سوالكەرى دونیادا دوچارى دەرد و
نارەحەتى زۆر دەم، كەھیندە زۆر ھەر مەپرسە.

۷- همچو حافظ غریب در ره عشق

به مقامی رسیدهام كه مپرس

ھەرەك حافظى غەریب لەرپێگەى غەشقا، بەپەلە و پایەبەك گەیشتوو ھەرمەپرسە.
ھمچو: ھەرەك.

حافظ لە غەشقی حەقدا بە مەقامى بەرز گەیشتوو شاعیر - وەك ئە دەبى كە سیكى دیکە
بیت دەلئى وەك حافظى غەریب لەرپێگەى غەشقا بەپەلە و مەقامیک گەیشتوو ھەرمەپرسە -
ئەكړى ئەو مەقامە نارەحەتى بیت - روالهتى بەیتەكە، - یاخود خۆشەختى و بەرزى بیت -
ناستى قوولئى بەیتەكە لە راستیدا تەواوى غەزەلەكە بە بى واتای نوى، دووبارە كردنەوى ئەو و اتا
عیرفانیانەى كە لە غەزەلەكانى پیتشودا باسانكردوو بە تەواوى غەزەلێكى عیرفانى سادەیه و
وشەكان لە سیاقى مەثلوفى عیرفانیدا بە كارھاتوون.

غزه‌لی دووسهد و شهست و نوپه‌م:

به‌حری ره‌مه‌لی هه‌شتی مه‌خبونی مه‌قسور

(فاعلاتن فاعلاتن فاعلاتن)

۱- دارم از زلف سیاهش گله چندان که می‌رس

که چنان زو شده‌ام بی سرو سامان که می‌رس

هینده گله‌بیم له‌پرچی ره‌شی هه‌یه هه‌رمه‌پرسه، چونکه له‌دهستی شه‌وهه وای بی‌سهر و

سامان بووم هه‌رمه‌پرسه.

گله: گله‌یی. زو/ از او: له‌وهه، له‌دهستی شه‌وهه.

بی سر و سامان: په‌ریشان حال، په‌شیوه‌حال، موفلیس.

زولف، داپوشه‌ری رووی یاری حه‌ق و حیجابی جوانی مه‌عشوق و به‌هژی شه‌شاردنه‌وهه

خواجه دونیایه‌گله‌یی له‌پرچی ره‌شی یار هه‌یه که رووی یار داده‌پوشی و له‌مه‌شه‌وه

خواجه به‌جۆزیک په‌ریشان و په‌شیوه‌حال بووه که له‌باسکردن نایه‌ت و هه‌رمه‌پرسه چی

به‌سهر هاتوهه.

۲- کس به امید وفا ترک دل و دین مکناد

که چنانم من ازین کرده پشیمان که می‌رس

خوانه‌کا که‌سی به‌ئومیدی وه‌فا واز له‌دل و دین به‌پینی چونکه من واله‌م کرده‌یه په‌شیمانم

هه‌رمه‌پرسه.

مکناد:: خوانه‌کا، کاری نزایی (داوایی) نه‌رئیه. کرده: کرده.

خواجه ده‌لی: خوانه‌کا که هیچ که‌سینک به‌هیوا و ئومیدی وه‌فای یاری بی‌وه‌فا واز له‌دین و

دلی خۆی به‌پینی و هه‌ردووکیان بدۆزینی و بیخاته به‌پینی یاره‌وه چونکه من وام کرده‌وه ئیستا

زۆر زۆر له‌کرده‌ی خۆم په‌شیمانم.

۳- به یکی جرعه که آزار کسش در پی نیست

زحمتی می کشم از مردم نادان که می‌رس

بۆ یه‌ک قوم که نازاری که‌سیش له‌دوا نییه، ناره‌حه‌تییه‌ک له‌دهست خه‌لکی نه‌زان ده‌کیشم

هه‌رمه‌پرسه.

در پی نیست: له‌دوا نییه، نایته‌مایه‌ی.

به‌نۆشین یه‌ک قوم شه‌راب که نایته‌مایه‌ی شه‌وه‌ی ته‌واو مه‌ست بم و بېمه‌مایه‌ی نازاردانی خه‌لکی که‌چی له‌تاو لۆمه‌ی خه‌لکی نه‌زان زه‌جه‌ت و ناره‌حه‌تییه‌ک ده‌کیشم هه‌رمه‌پرسه و باسناکریت.

د.ه‌رویی پییوایه که‌شم به‌یته به‌هیچ شیوه‌یه‌ک لیکنده‌وه‌ی عیرفانی هه‌لگریت و چیرۆکیکی هه‌زرتی عومهر له (د.فروزانفر) وه‌نه‌قلده‌کات که‌تا ناستیک مه‌ینۆشی حه‌لال ده‌کات {د.ه‌رویی، ج ۲، ل ۱۱۳۱} به‌لام به‌بروای به‌نده ئه‌سلی چیرۆکه‌که پووجه و هاره‌لان زۆر له‌وه قولتر له‌قورتان تیگه‌بیشتبون، به‌تایه‌تی هه‌زرتی عومهری کورپی خه‌تاییش - خ.ل - که تارادیه‌کی زۆر عه‌قلانی سه‌ختگیر بووه له‌جیبه‌جی کردنی حوکمه‌برواکاندا.

به‌هه‌ر حال زۆر به‌ئاسانی شه‌م قومه‌شه‌راپه به‌تۆزه عه‌شقیکی ئیلاهی لیکنده‌دریته‌وه لاهوری گوته‌نی خاره‌نی کشف المحجوب (هجویری) ده‌فه‌رمی: سونه‌تی خوای گه‌وره‌ایه که هه‌ر که‌س باسی خوابکات هه‌موو عالم ته‌کاته لۆمه‌کاری شه‌و. {لاهوری، ج ۳، ل ۱۸۴۲}

۴- زاهد از ما به سلامت بگذر کاین می لعل

دل و دین می برد از دست بدان سان که می‌رس

ئه‌ی زاهید به‌سه‌لامه‌ت له‌ئیمه‌ره‌تبه، چونکه شه‌م مه‌یه سووره وادل و دین له‌دهست شه‌با

هه‌رمه‌پرسه.

به‌سلامت بگذر: به‌سه‌لامه‌تی ره‌تبه. بدان سان: به‌وشیوه‌یه، وا.

شه‌راپی عه‌شق، شه‌راپیکی یاقوتینی وایه که دل و دینی رواله‌تی له‌عاشقان ده‌سینی و موفلیس و په‌ریشانیاں ده‌کات، خواجه به‌توانجه‌وه به‌زاهیدی ریاکار ده‌لیت: شه‌ی زاهیدی به‌دین و دل که‌به‌لای ئیمه‌ی عاشقاندا تیده‌په‌ری به‌حه‌زه‌ره‌وه تپه‌ره‌تابه سه‌لامه‌تی ره‌تبی چونکه شه‌م شه‌راپی عه‌شقه به‌شیوه‌یه‌ک دل و دین ده‌بات هه‌رمه‌پرسه مه‌بادا دل دینی مه‌ینۆشی برپینی.

۵- گوشه‌گیری و سلامت هوسم بود ولی

شیوه‌ای می کند آن نرگس فتان که می‌رس

گۆشه‌گیری و سه‌لامه‌تی ئاره‌زووم بوو به‌لام شه‌و نیرگزه فه‌تانه‌ی یار به‌شیوه‌یه‌ک ناز و عیشه‌گری ده‌کات هه‌رمه‌پرسه.

فتان: فیتنه ئه‌نگیز.

خواجه دهلی: ناره زووم و ابوو که واز له عشق بهینم و بهسه لامه تی لئی دورکه ومه وه و
گۆشه گیر بم به لام نهو چاوه مه ستانه و فیتنه نه نگیزانه یار به شپوهیه کی وا عیشوه گه ری
ده کات هه رمه پرسه و ناهیلّی واز له عشقی بهینم.

واته: ده موی واز له عشق بهینم به لام مهستی چاری یار ریگم لیده گری.

۶- گفت و گوهاست درین راه که جان بگدازد

هرکسی عربده ای، این که مبین آن که مپرس

له م ریبه دا گفتوگۆی واهیه که گیان ده تویتته وه، هه رکه س هاواریک ده کات، نه م که سه
سه سیر مه که نهو که مه پرسه.

جان بگدازد: گیان ده تویتته وه، تاقهت ده برپیت، برست ده برپیت.

عربده: شه ر و هاواری سه رخۆش، غه وغا، قاله قال.

خواجه له م بهیته دا به شپوهیه کی زیره کانه که نه سه قی بهیته که ش نهو بهرز و نزمیبه پیشان
ده دات له خیلافات و ریکنه که وتنی زانایان له مه سه له ی عه شق و ته وای مه سه له
په یوه سه کانی تر به عه شق و غه یبه وه ده دویت، بیگومان غه یب و عه شقی ئیلاهی هه ر
له سه ره تای سه ره له دانیه وه تاهه نو که ش گفتوگۆیه کی زۆر زۆری لیکه وتوه ته وه، هه ندی
به ته وای ره فزی ده که نه وه و هه ندیکیش ده بنه موریدی نهو ریگه یه.

خواجه دهلی: له باسی نه م ریبه دا و له باسی عه شقدا هینده گفتوگۆ و باس و خواس هه یه که
برستی مرۆف ده برپیت و خیلاف و ریکنه که وتنی یه کجار زۆر به دی ده کریت و هه ربه کیک
له روانگه یه که وه قسه ده کات، تاهه وراده یه وک هاواری سه رخۆشانی لیها توه و یه کی دهلی
سه سیرمه که و نهوی دیکه دهلی پرسیار مه که.

یا خود له باره ی ئیمه ی عه شقانه وه خیلافی زۆر له نیوان زانایانه وه هه یه و هه رییکیان
شتیک ده لین.

۷- گفتم از گوی فلک صورت حالی پرسم

گفت آن می کشم اندر خم چوگان که مپرس

گوتم، نه حوالئیکی گۆی گه ردوون بپرسم، گوته له ده سکی گۆچاندا حالئیکم هه یه
هه ر مه پرسه.

می کشم: ده کیشم. چوگان: گۆچان، لیته دا مه به ست له داری گۆ و مه یدانه.

خواجه لیته دا گه ردوونی به گۆی یاری گۆ و مه یدان دا وه ته قه له م دهلی: لای خو م بیرم
کرده وه و گوتم حال و نه حوالئیکی توپی گه ردوون بپرسم بزائم کاروباری چۆنه و چۆن کارده کات

و نازاده یا نا گوته له دهستی ده سه لاتی قه در و ویستی ئیلاهی حالئیکم هه یه هه ر مه پرسه
واته منیش زاریکی نیو یاری قه دری ئیلاهی زیاتر هیچی دیکه نیم و هیچم به ده ست نیبه.

نه م بهیته ره تانه وه یه بو نهو که سانه ی که پییان و ابوو، گه ردوون و نه ستیره کان کاریگه رییان
له ژبانی مرۆف هه یه و ره تکرده وه ی نجومگه ریبه.

۸- گفتمش زلف به خون که شکستی گفتا

حافظ این قصه دراز است به قرآن که مپرس

پیگوت به قه سدی خوینی (گیانی) کی پرچت چین چین کردوه گوته حافظ نه م چیرۆکه
دریژه و تو قورشان مه پرسه.

گفتمش: پیم گوت. به خون که: به قه سدی رشتنی خوینی کی، به قه سدی کوشتنی کی.

شکستی: چین چینت کردوه، رازاندووته وه.

به قرآن: تو قورشان، به قورشان سویندت نه ده م.

یار پرچی چین چین کردبوو و رازاندبووه وه، خواجه ش دهلی: پیم گوت به نیازی کوشتن و
دلرفاندنی چ که سیک نه م پرچه ی رازاندووته وه، گوته: حافظ چیرۆکی به سه ره اتی رازاندنه وه ی
نه م پرچه م دوور و دریژه تو قورشان لی م مه پرسه و پرسیار له باره وه مه که.

پرچ هه مان پرچی عیرفانی بهیته یه که مه.

غەزەلى دووسەد و حەفتايەم:

بەحرى موجتەسى ھەشتى مەخبونى ئەسلەمى موسبەغ
(مفاعىلن فعلاىن مفاعىلن فع لان)

۱- اگر رفیق شفیقى درست پیمان باش

حریف حجرە و گرمابە و گلستان باش

ئەگەر رەفیقی مېھرەبانى، پەیمان راست بە و ھاودەمى حوجرە و گەرماو و باخ بە.

رفیق: ھاوړى، رەفیق. شفیق: مېھرەبان، بەشەفەقت.

درست: راست و دروست. حجرە: حوجرەى فەقییان. گرمابە: گەرماو، حەمام.
ئەگەر ھاوړى مېھرەبانى منى پەیمانى دۆستايەتت لەگەلمدا راست و دروست بىت و
لەھەموو جىگە و شوئىنكىدا ھاودەم و ھاوړىم بە لەحوجرە و چ لەگەرماو و چ لەگولزاردا.

زۆربەى راڤەكارانى شىعرى خواجه پەيوەندىيەكى لەنىوان دۆستايەتى راستى و ھاودەمى
لە حوجرە و حەمام و گولستاندا بەتاييەتى حەمام- دانەناو و روونيان ئەکردۆتەوہ كە بۆچى
لەنىو ئەو ھەموو جىگەيەدا حافظ - حەمام - ى دەستىشان كەردووە بەلام جەنابى
خرمشاھى لە (حافظ نامە)دا لە { ادوارالاحباب، ج ۲، ۱۹۲ل } ى (ابوالمفاخر باخوزى)يەوہ
نقلى كەردووە و نووسيوپيەتى:

لەنىو سۆفياىندا و ابابووە كەبەتەنيا و بەبى ھاوړى نەروڻ بۆ حەمام و پىكەوہ بپوڻ {ج ۲،
ل ۸۶۳} .

لېرەدا خواجه بەرەچاوكردنى ئەم نەرىتە بەيار دەلېت: ئەگەر بەراستى ھاوړى مېھرەبانى و
راستگۆى لەگەل دۆستەكاندا خاوەن پەيمانى راستى عەشق و ھاودەم و ھاوړى ھەمىشەيى
ھاوړل و دۆستانىشت بە.

۲- شكنج زلف پريشان بە دست باد مدە

مگو كه خاطر عشاق گو پريشان باش

چين و لوولى پرچى ئالۆسكاو مەدە بەدەست باوہ، مەللى گوى مەدەرى بادللى عاشقان
پەريشان بىت.

شكنج: چين و لولى.

پريشان: ئالۆز، ئالۆسكاو، پەريشان.

گو پريشان باش: باپەريشان بىت، لىگەرى پەريشان بىت.

پرچى چين چين و لوولى يار بووہتە حىجابى سەر روومەتى ئەو و ئەم حىجابەش مايەى
پەريشانى حالى دللى عاشقانى، لېرەدا خواجه بەمەعشوق دەللى: چين و لوولى پرچى ئالۆسكاو
مەدە بەدەم باوہ كەپەريشانتر و پرچين و لوولترى بىكات و حىجابى سەر رووخسارت زياتر بىت و
مەللى لىگەرى باحالى عاشقان پەريشان و پەشىو بىت.

واتە: ئەم كارەت بەرامبەرە بەگوتنى (لىگەرى بادللى عاشقان پەريشان و پەشىو بىت) ئەم
كارە مەكە و ئەم گوتەيەش مەللى.

۳- گرت ھواست كە با خضر ھمنشين باشى

نہان ز چشم سکندر چو آب حيوان باش

ئەو ئارەزووتە كەلەگەل خدردا ھاودەم بىت وەك ئاوى نەمرى لەبەر چاوى ئەسكەندەر ونبە.

ھمنشين باش: ھاودەم و ھاوشين بىت. سکندر: ئەسكەندەرى مەكدۆنى.

ئەسكەندەرى مەكدۆنى رەمزى دونيا و دەسەلاتى دونيايى و خدرى زىندەش ھىما و رەمزى
خودا ويستى و جىھانى پىروۆزى روچ و مەعنايە، لېرەدا خواجه دەللى: گەر ھىوا و ئارەزووت
وايە و ھاوړاز و ھاودەمى خدرىت و بىتتە ئەھلى مەعنا وەك ئاوى حەيات (كە ئەسكەندەر
زۆرى بەدوادا گەرا و نەيدۆزىيەوہ) خۆت لەئەھلى دونيا و ماددىيات بەدووربگرە و بشارەوہ،
واتە لەدونيا و دونياويستيان گۆشەگىرە.

۴- زبور عشق نوازی نہ کار ھر مرغى است

بیا و نوگل این بلبل غزل خوان باش

زەبورى عشق خوئىندن (بەئارەزووہ) كارى ھەموو بالئندەيەك نىيە، وەرە تازە گوللى ئەم
بولبولە غەزەلخوئىنە بە.

زبور: كئىبى پىروۆزى حەزەرەتى داود- د.خ- و يەكئىكە لەو پىنج كئىبە ئاسمانىيەى كە خواى
گەرە بۆ پىغەمبەرانى ناردووە و لەقورئاندا بەئاشكرا باسيان كراوہ و ئەوانىش (صحف)ى
حەزەرەتى ئىبراھىم - د.خ- و (زەبور)ى حەزەرەتى داود- د.خ- و (تەورات)ى حەزەرەتى موسا-
د.خ- و (ئىنجىل)ى حەزەرەتى عيسى - د.خ- و (قورئان)ى حەزەرەتى موھەمەد - د.خ-،
زەبورى داود كۆمەللى سرود بوون كە بەدەنگەوہ دەخوئىرانەوہ.

خواجه لېرەدا (عەشق)ى بە زەبور داناوہ و دەللى: خوئىندەنەوہى وەك زەبورى عەشق بەئاواز
و دەنگەوہ لەھەموو بالئندەيەك نايەت و شايستەى دەوئت، من كەغەزەلخوام و بولبولى غەزەل
دانەرم چاك دەتوام عاشق بم، بۆيە وەرە ببە بەگوللى من و يار و مەعشوقم بە.

به كورتی هممو كه سينك ناتوانی عاشقیکی راسته قینه بیت من ده توانم نه رکی عه شق و
دهردی عه شقی هه لگرم بۆیه و ره ببه به مه عشوقی من.

۵- طریق خدمت و آیین بندگی کردن

خدای را که رها کن به ما و سلطان باش

بۆ خاتری خوا (توخوا) رتپوره سمی خزمه تکردن و به ندایه تی کردن و از لی بیته و بۆ ئیمه و
تۆ سولتان به .

طریق و آیین: رتپوره سم و شیواز. خدای را: بۆ خاتری خوا، توخوا.

رها کن به ما: و از لی بیته بۆ ئیمه، بده دهستی ئیمه.

ئهی یار توخوا ببه سولتان و پادشامان و لیگه پری با رتپوره سمی خزمهت و به ندایه تی کردنت
جیبه جی بکه یین.

۶- دگر به صید حرم تیغ برمکش زنهار

وز آنچه با دل ما کرده ای پشیمان باش

نامان ئیدی بۆ نیچیری حهره م شمشیر هه لمه کیشه و له وهی که له گه ل رقی دلئی ئیمه دا
کردووته په شیمان ببه ره وه .

صید حرم: نیچیری که له حهره می سنورداری خۆتدایه و مالییبه و راناکات.

برمکش: هه لمه کیشه. زنهار: نامان. پشیمان باش: په شیمان به ره وه.

ئهی یار دلئی ئیمه له و کۆتره مالییانه ده چیت که له حهره م و حه وشه ی عه شقی تۆدا ده ژین
و هه رگیز به جیتی ناهیلن، نامان ئیدی تۆ شمشیر بۆ نازاردانی نه و نیچیره مالی و حهره میبانه ی
خۆت هه لمه کیشه و له بری نازاردانی داوای لیبوردن له دلئی ئیمه بکه و له وره فتارانه ی پیشووت
په شیمان به ره وه .

۷- تو شمع انجمنی یکرزان و یكدل شو

خیال و کوشش پروانه بین و خندان باش

تۆ مۆمی مه جلیسی یه ک قسه و سه رراست و سه یری خه یال و هه ولئی په روانه بکه و پی
بکه نه و شاده .

انجمن: مه جلیس، کۆر. یکرزان: یه ک قسه، راستگۆ.

یكدل: موخلیس. کوشش: هه ول، کوشش. خندان: لیو به خه نده، شادومان.

ئهی یار تۆکه ئیستا ناوبانگت ده رکردووه و بویت به مۆمی مه جلیس و کۆر راستگۆ و
یه کقسه و چاک به، که تۆ مۆمی سه یری نه و هه ول و خه یاله بکه که له دلئی په روانه دایه و خۆی

ده کاته قوربانی مۆم و شادومان به که من وه ک په روانه به ده ورتدا ده سوپیمه وه و ناماده م گیانی
خۆم له پینا و تۆدا به ختبه کم.

۸- کمال دلبری و حسن در نظر بازی است

به شیوهی نظر از نادران دوران باش

که مالی دولبه ری و جوانی له نه زه ر بازیدایه، بۆیه له شیوه ی سه یرکردنا له نایابه کانی
ده ورن به .

نظر بازی: سه یرکردن و چاپرکی، چاپرکی نیوان عاشق و مه عشوق.

نادران: نایابان، دانسقه کان. دوران: ده ورن، رۆزگار.

خواجه هه ر جارێک یه کیک له سیفه ته کانی ترۆپکی دولبه ری نه خاته روو لیبه دا، ترۆپک
که مالی جوانی یاری به نه زه ربازی و عه شقی چاپ بازی و شیوه ی چاپو... ده داته قه لهم بۆیه به یار
ده لئی نه ی یار مادام که مالی جوانی و دولبه ری نه زه ربازییه تۆش له شیوه ی سه یرکردن و
عیشه ی چاواندا له دانسقه و نایابه کانی ده ورن به و بکه به لوتکه و که مالی جوانی و
مه عشوقی.

۹- خموش حافظ و از جور یار ناله مکن

ترا که گفت که در روی خوب حیران باش

حافظ بیده نگ به و له تاو سته می یار مه نالینه، کی به تۆی گوت به رووی جوان سه رسام به .

جور: سته م، جه ور. حیران باش: سه رسام به، حه یران به .

به نده پیماویه گه ر تۆجیتۆیه ک بۆ عه شقی خواجه دارپۆین شه وا حه یره ت و سه رسامی
له جوانی یاردا ده بیته تۆجیتۆی عه شقی حافظ، بۆیه لیبه دا وه هه میشه حه یران سوونی خۆی
به جوانی و جوانییه کانی عه شق دووباره ده کاته وه، بۆیه نه م سیفه ته ده بیته مایه ی شه وهی که
نه و گله یی له که س نه کات و به دووی خۆیدا پروات، به خۆی ده لیت حافظ بیده نگ به و له تاو
سته می یار مه نالینه خۆ که س پیی نه گو تووی به جوانی چاواندا حه یران و سه رسام به، له به ر
شه وهی کاری خۆته و که س پیی نه کردووی بیده نگیش به .

غزه‌لی دووسه‌د و حه‌فتا و به‌که‌م:

به‌حری هه‌زه‌جی هه‌شتی نه‌خره‌بی مه‌کفوفی مه‌قسور
(مفعول مفاعیل مفاعیل مفاعیل)

۱- بازآی و دل تنگ مرا مونس جان باش

وین سوخته را محرم اسرار نمان باش
وهره و ببه هاوده‌می گیانی دلّی تنگی من و ببه مه‌حره‌می رازه په‌نه‌نه‌کانی ئەم
دلّه سووتاهه.

باز آی: وهره‌وه، بگه‌پیره‌وه، بگه‌پیره‌وه.

مونس: هاوده‌م و هاوراز.

سوخته: سووتاه (لیره‌دا بۆدلی تنگ یا خودی شاعیر ده‌گه‌ریتته‌وه).

ماوه‌یه‌که یار خواجه‌ی به‌جّی هه‌شتتوه و دلّی تنگ بووه - یا به‌ته‌عبیری عارفانه، خواجه
دوچاره‌ی قه‌بضی هاتوهه - بۆیه ئیستا داوای گه‌رانه‌وه و هاتنه‌وه له‌یار ده‌کات و ده‌لّی: بگه‌پیره
بۆ لام و ببه‌روه به‌هاوده‌می و هاورازی گیانی دلّی تنگی من و ببه‌روه به‌مه‌حره‌می راز و
ئه‌سراسری ئەم سووتاه‌ی عه‌شقی خۆت (که ئەم سووتاهه ئەکرێ هه‌مان دلّی تنگی میسراعی
یه‌که‌م بیته یا خودی شاعیر).

۲- زان باده که مصبته‌ی عشق فروشند

مارا دو سه ساغر بده و گو رمضان باش

له‌و شه‌رابه‌ی له‌سه‌ر سه‌کۆی عه‌شقداه‌ی ده‌یفرۆشن دوو سی پیکمان بده‌ری با ره‌مه‌زانی‌ش بیته
(گوئ مه‌ده‌ری).

مصبته: سه‌کۆ. فروشند: ده‌فرۆشن.

گو رمضان باش: باره‌مه‌زانی‌ش بیته گوئ مه‌ده‌ری، گه‌رچی ره‌مه‌زانی‌ش بیته.

گه‌ر ره‌مه‌زانی‌ش بیته عاشقان هه‌رپه‌یوستیان به‌باده و شه‌رابی عه‌شقی یاری حه‌ق هه‌یه،
بۆیه خواجه پاش ئەوه‌ی به‌یار ده‌لّی: بگه‌پیره‌وه، پیشی ده‌لّی: له‌و شه‌رابه‌ی خۆشه‌ویستییه‌ی
که له‌مه‌یخانه‌ی عه‌شقی حه‌قداه‌ی ده‌یفرۆشن دوو سی پیکمان بده‌ری بینۆشین باره‌مه‌زانی‌ش بیته
چونکه ئەو شه‌رابه‌ی رۆژوو به‌تال ناکاته‌وه. یا دوا‌ی مه‌خه‌ باره‌مه‌زانی‌ش بیته چونکه
دواخستنی زیانی هه‌یه.

د. خطیب ره‌بر ئەم شه‌رابه‌ به‌شه‌رابی مه‌عریفه‌تی ئیلاهی ده‌داته قه‌لّه‌م {خطیب ره‌بر،
ل ۳۶۸}.

۳- درخرقه چو آتش زدی ای عارف سالک

جهدی کن و سرحلقه‌ی رندان جهان باش

ئه‌ی عارفی رینگه‌ی ته‌ریقه‌ت چون ناگرت به‌رداوه‌تی خیرقه هه‌ولّی بده و ببه سه‌رده‌سته‌ی
ره‌ندانی جیهان.

آتش زدی: ناگرت به‌ردایه. جهدی کن: هه‌ولّی بده.

سرحلقه: سه‌رده‌سته، پیشه‌وه.

خیرقه لی‌ره‌دا زوه‌دی ریایی و روکار و روا‌له‌تی ته‌ریقه‌تی ره‌سمیه و خواجه به‌عارف - که
ئیستا خۆی بیته - ده‌لّی: ئیستا که ناگرت به‌رداوته زوه‌دی ریایی و ازت له‌ زوه‌دی ره‌سمی و
ریابازانه هه‌یناوه و به‌راستی له‌ده‌رگای عه‌شقی حه‌ق داوه هه‌ولّی بده و ببه سه‌رده‌سته و
پیشه‌وای عارفانی جیهانی.

(خرقه) له‌زاراوه‌ی عیرفانیدا به‌واتای وجودی ریبواری ته‌ریقه‌ت دیت وئاگه‌به‌ردانه خیرقه‌ش
فه‌نابوون و سفرکردنه‌وه‌ی وجود و جه‌سته‌ی عارفه. به‌م واتایه خواجه له‌به‌یته‌که‌دا ده‌لّی:

ئیستا که به‌فه‌نا گه‌یستوویت هه‌ولّیده بیته سه‌رده‌سته‌ی عارفان.

۴- دلدار که گفتابه توام دل نگران است

گو میرسم اینک به سلامت نگران باش

به‌دلدار که گوئی دلّم بۆت نیگه‌رانه، پیته بلی وابه‌سه‌لامه‌ت ده‌گه‌مه لای چاوه‌روان بیته.
گفتا: گوئی (له‌راستیدا ئەم شیوه‌ ده‌برپینه له‌ رابردووی ساده‌دا شیوه‌ی دیرینه و له‌ فارسی
نویدا - ا - سواره و ته‌نیا گفت ماوه‌ته‌وه، د. هروی و خطیب ره‌بر به - می گفت / ده‌یگوت -
لیتکیان داوه‌ته‌وه که ئەله‌به‌ته به‌هۆی ئەوه‌ی که ئینشاییه و - که - له‌ پیشه‌وه هاتوه ئەم
مانایه‌ش ده‌گه‌یه‌نی به‌لام له‌راستیدا رابردووی ساده‌یه).

نگران: نیگه‌رانی (له‌چاری دووه‌مدا به‌واتای چاوه‌روانی هاتوه).

می رسم: ده‌گه‌م. اینک: وا.

دلدار که ده‌یگوت له‌م سه‌فه‌ری عه‌شقه‌تدا که پره له هه‌لدیر و به‌لا دلّم نیگه‌رانه، پیته
بلین وا به‌سه‌لامه‌ت ده‌گه‌مه‌وه لات چاوه‌روانم به.

بیتگومان سه‌فه‌ری ترسناکی مرۆف بۆدونیایا و شوق و تاسه‌ی مه‌عبودی مه‌عشوقی حه‌ق بۆ
دیدار و گه‌یشتنه‌وه‌ی مرۆف بۆلای حه‌ق مه‌سه‌له‌یه‌کی زۆر قوولّی فه‌لسه‌فی / تاینی / عارفانه‌یه

و عارفه‌كان پييان وايه خواجه به‌تاسه‌وه چاوه‌روانی رۆيشتنه‌وه و ليقای به‌نده خۆشه‌ويسته‌كاني ده‌كات وهك له فەرمووده‌ی قودسي‌دا هاتووه ((الاطال شوق الابرار الی لقائى انا الی لقائهم اشد شوقاً / شهوق و تاسه‌ی چاكان بۆ‌ديدارى من دريژه‌ی كيشا ؟ به‌راستی من بۆ‌ديدارى شه‌وان زياتر به‌تاسه‌وه‌م)) {لاهورى، ج ۳، ل ۱۸۷۳} ديوان عراقى خواجه‌ش ليتره‌دا ده‌لى: به‌مه‌حبيب بلين نيگه‌رانی من نه‌بيت به‌سه‌لامه‌تى عه‌شقه‌وه ده‌گه‌رپه‌مه‌وه بۆ‌لاى.

۵- خون شد دلم از حسرت آن لعل روان بخش

ای دُرَجِ محبت به همان مَهر و نشان باش

دلم له‌حه‌سه‌رتى شه‌و ليوه گيانبه‌خشه‌دا بووه كه‌باب، شه‌ی سندوقچه‌ی خۆشه‌ويستى هه‌روا سه‌رمۆريه.

خون شد دلم: دلم بووه كه‌باب (له‌داخ و هه‌سه‌رتدا).

روان بخش: گيانبه‌خش، هه‌ياتبه‌خش. درج: سندوقچه، باوه‌لى بچووك.

مهر و نشان: مۆر، سه‌رمۆرى نيشانه‌ی نه‌كرانه‌وه‌ی شتيك و نيشانه‌ی هه‌ی كه‌سيك بوو.

دل باوه‌لى بچكو‌لانه‌ی خۆشه‌ويستيه كه‌له‌م به‌يته‌دا داخراوه و سه‌ره‌موره، خواجه ده‌لى دلم له‌تاو هه‌سه‌رتى ليو (قه‌ه‌ی) شه‌و ياره گيانبه‌خشه (كه‌مرؤف زيندرو ده‌كاته‌وه به‌قسه و هه‌ناسه‌ی) دلم بووه به‌كه‌باب و كه‌چى هه‌ر به‌هيوای خۆم نه‌گه‌يشتم كه‌ليقاي ياره، شه‌ی باوه‌لى چكو‌لانه‌ی دل هه‌روا داخراو و سه‌ره‌ستراو به‌ه و خۆشه‌ويستى شه‌و ده‌رمه‌كه و واز له خۆشه‌ويستى و عه‌شقى شه‌و مه‌هينه خواجه ليتره‌دا به‌كنايه ده‌لى: گه‌رچى به‌تاسه‌ی خۆم نه‌گه‌يشتووم واز له عه‌شقى يارى حه‌ق ناهينم و هه‌ر له دلما ده‌مي‌نيته‌وه و دلم سندوقچه‌ی سه‌رمۆرى عه‌شقى شه‌وه.

۶- تا بر دلش از غصه غبارى ننشيند

ای سبيل سرشك از عقبِ نامه روان باش

تاغوباريكى خه‌فه‌ت له‌سه‌ر دلى نه‌نیشيت شه‌ی لافاوى فرميسك به‌دواى نامه‌دا هه‌لكه (برؤ).

ننشيند: نه‌نیشى. ازعقب: به‌دواى.

روان: باش، برؤ، هه‌لكه.

خواجه كه‌نامه بۆ‌يار ده‌نيړى پاش شه‌وه به‌فرميسكى خۆى ده‌لى وهك لافاو هه‌لكه و به‌دواى نامه‌كه‌دا برؤ تانه‌گه‌ر له‌ئه‌نجامى خويندنه‌وه‌ی نامه‌كه‌تۆز و غوبارى خه‌فه‌تيك نيشته سه‌ردلى يار بيشۆيته‌وه.

۷- حافظ كه هوس مى كندش جام جهان بين

گو در نظر آصف جمشيد مكان باش

حافظ كه شه‌اره‌زووى جامى جيهان بين ده‌كات، بلى له به‌رچاوى تاسه‌فى وهك جه‌مشيددا بيت.

هوس مي‌كندش: شه‌اره‌زووى ده‌كات. گو: بلى.

آصف: وه‌زيرى هه‌زه‌رتى سوله‌يمان به‌گشتى وه‌زيرى زي‌دهك و چاپووك و ميهره‌بان و ده‌ستكراوه.

جمشيد مكان: له‌پله‌ويپايه‌ی جه‌مشيد دا، جه‌مشيد تاسا.

جه‌مشيد پادشا بووه، و حافظيش ليتره‌دا ده‌لى: گه‌ر حافظ شه‌اره‌زووى به‌ده‌سته‌يتناني جامى

جهان بينى شه‌سكه‌نده‌ر ده‌كات كه‌ته‌سرارى دونياى تيبادا ده‌رده‌كه‌ويت، پيى بليت له‌به‌ر چاوى

وه‌زير دوورنه‌كه‌ويتته‌وه و خۆى بخاته ژير مه‌رحمه‌ت و ميهره‌بانى شه‌و، شه‌و وه‌زيره به‌ريزه‌ی كه

له‌پله و پايه‌دا وهك جه‌مشيد وايه و پايه و مه‌قامى شاهانه‌ی هه‌يه.

وه‌زيرى چون جه‌مشيد لاي (د. غنى و تاريخ عصر حافظ) به (خواجه جلال الدين) وه‌زيرى

(شاشوجاع) دراوه‌ته قه‌له‌م (د. هروى، د. خطيب) جه‌ختيان له‌سه‌ر كر دووه‌ته‌وه.

به‌هه‌ر حال گه‌ر وه‌زيرى ديارى‌كراووش نه‌بيت شه‌م به‌يته له‌ستايشى كه‌سيكدا گوتراوه

تيدي شه‌وكه‌سه ده‌سه‌لاتداريك بيت، ياخود (لاهورى) گوتنه‌ى مورشيدي كامل بيت ياهه‌ر

كه‌سيكى ديكه.

غزه‌لی دووسه‌د و حه‌فتا و دووهم:

به‌حری موجه‌سی هه‌شتی مه‌خبونی ئه‌سله‌می موسبه‌غ
(مفاعله‌ن فعلا‌تن مفاعله‌ن فع لان)

۱- به دور لاله قدح گیر و بی ریا می باش

به بوی گل نفسی همدم صبا می باش

له‌سه‌رده‌می گولاله‌دا پیکی شه‌راب به‌ده‌سته‌وه بگره و بی‌ریابه و به‌بونی گولاه‌وه
هه‌ناسه‌یه‌ک هاوده‌می سره‌وه به.
دور لاله: سه‌رده‌می گولاله، سه‌رده‌می سه‌وزبونی گولاله، به‌هار.
می باش: ببه.

ناشکرایه خواجه هه‌میشه جه‌خت له‌سه‌ر بیریا‌بون و ساده‌بی ده‌کاته‌وه لی‌ره‌شدا به‌هه‌مان شی‌وه
له‌کاتی‌کدا که‌هانی بی‌ریا‌بون ده‌دات هانی مه‌ینۆشی و پیکی شه‌رابی عه‌شقی حه‌ق هه‌لدانی‌ش
ده‌کات، به‌دل یا هاوده‌مانی ته‌ریقه‌ت ده‌لی، له‌مه‌وسیمی گول و گولاله‌دا، دروست له‌وبه‌هاری
عه‌شقه‌ی که‌ گولاله‌ی جوانی و جه‌مال ده‌پشکوین و کاسه‌که‌یان له‌پیکی شه‌راب ده‌چیت تۆ‌واز له
بازی و ریاکاری رواله‌تی بهینه و پیکی شه‌رابی گولاله‌ ناسای عه‌شق هه‌لبده و بۆ‌ساتی له‌هه‌وا‌ی
پرله‌بونی گولدا ببه هاوده‌می بای سه‌با و سره‌ی به‌یان و رۆ‌حت به‌و بۆ‌نه‌ ئارام بکه‌ره‌وه.

۲- نگویمت که همه ساله می پرستی کن

سه ماه می خور و نه ماه پارسا می باش

پی‌ت نالیم که‌ته‌وا‌ی سال (سال دوانزه‌مانگ) خه‌ریکی مه‌ی په‌رستی به، سی‌مانگ مه‌ی
بنۆشه و نۆ‌مانگ له‌خواترس به.
نگویت: پی‌ت نالیم. همه‌ساله: ته‌وا‌ی سال، سال دوانزه‌مانگ.
سه‌ماه: سی‌مانگ، مه‌به‌ست له‌سی‌مانگی به‌هاره‌ وه‌ک له‌به‌یتی یه‌که‌مدا ئامه‌ژه‌ی
پیدراوه.
نه: نۆ. پارسا: له‌خوا‌ترس.

مانه‌وه له‌نیو عه‌شقی ئیلاهی‌دا (مع‌الله) زۆ‌ر سه‌خت و ناره‌حه‌ته و به‌ناسانی به‌رگه‌ی
ناگیریت به‌تایبه‌تی ریبوارانی تازه‌کار و تازه‌هاتوو یا‌خود زاهیدانی ره‌سمی، خواجه‌به‌و
(نادیاره) ده‌لیت:

من پی‌ت نالیم سال دوانزه مانگ له‌نیو عه‌شقی ئیلاهی‌دا له‌گه‌ل خوادا بی‌نه‌ره‌وه و باد‌ه‌ی
عه‌شق و مه‌عریفه‌ت هه‌لده، به‌لکو پی‌ت ده‌لیم له‌سالی‌کدا ته‌نها سی‌مانگی به‌هار- مانگی
جیلوه‌ی نایه‌ته‌کانی جه‌مل - خه‌ریکی عه‌شق و مه‌ینۆشی به و نۆ‌مانگه‌که‌ی تری سال -
هاوین و پایز و زستان- خه‌ریکی له‌خواترسی و زوه‌دی ره‌سی به.
لی‌ره‌دا ده‌رده‌که‌وی (پارس- له‌خواترسی) ئاسانه‌ره له‌مه‌ینۆشی، بۆ‌یه خواجه‌به‌م بواره
بۆ‌تازه‌کار و زاهیده‌کان ده‌هیل‌یته‌وه.

۳- چو پیر سالک عشقت به می حواله‌کند

بنوش و منتظر رحمت خدا می باش

کاتی‌پیری ریگه‌ی عه‌شق بۆ‌مه‌ی داوه‌تت ده‌کات، مه‌ی بنۆشه و چاره‌پتی ره‌حه‌متی خودابه.
پیرسالک: پیری ته‌ریقه‌ت. حواله‌کند: داوات لی‌بکات، داوه‌تت بکات
پیری ته‌ریقه‌ت و ریبه‌ری ریگه‌ی عه‌شقی ئیلاهی و مورشیدی کامل له‌ته‌وا‌ی قۆ‌ناغه‌کانی
ته‌ریقه‌ت به‌ئاگایه و پی‌وسته‌ موریده‌کان له‌هه‌موو شتی‌کدا متمانه‌یان پی‌هه‌بیت و هه‌رچی
گوت به‌گویتی بکه‌ن، لی‌ره‌دا حافظ هه‌رئه‌مه‌ ده‌لی، به‌گویتگره‌که‌ی ده‌لی: که‌پیری ته‌ریقه‌تی
عه‌شق و مورشید دا‌وا‌ی مه‌ینۆشی لی‌کردی- که‌له‌رواله‌تدا موخالیفی شه‌رعه- یه‌کسه‌ر
داوا‌که‌ی جیبه‌جی بکه و مه‌ی بنۆشه و چاره‌پروانی ره‌حه‌مت و میبه‌ره‌بانی خوی میبه‌ره‌بان بکه،
چونکه‌ ئه‌و مورشیده له‌تۆ‌به‌ئاگاتره.
له‌یه‌که‌مین غه‌زه‌لی دیوانه‌که‌یدا خواجه‌ زۆ‌ر راشکاوانه تر جه‌ختی له‌سه‌ر ئه‌م مه‌سه‌له‌یه
کردوه‌ته‌وه: که‌ده‌لی:

به می سجاده رنگین کن گرت پیر مغان گوید

که سالک بی خبر نبود ز راه و رسم منزلها

۴- گرت هواس‌ت که چون جم به سر غیب رسی

بیا و همدم جام جهان نما می باش

گه‌ر ناره‌زوته که‌وه‌ک جم به‌نه‌ینی غه‌یب بگه‌یت، وه‌ره و ببه هاوده‌می پیکی جیهان
ده‌رخه‌ر (جامی جیهان‌نا).
گرت هواس‌ت: گه‌ر ناره‌زوته، گه‌ر حه‌زده‌که‌ی.
جم: جه‌مشید یه‌کی له‌پاشاکانی ئیرانی دیرینه که‌روه‌یه‌کی ئه‌فسانه‌یشی پیدراوه‌گوایه
وه‌ک پیغه‌مبه‌ران له‌نه‌ینی و س‌ری غه‌یب ئاگادار بووه، هه‌ندیک جار که‌سایه‌تی جه‌مشید و

هزره‌تی سوله‌یمان له یهك نزیك ده‌بنه‌وه. جه‌مشید له (جه‌م: واته سولتانی گه‌وره و شید: واته رۆشن و رووناك، رووناکی به‌خش) هه‌هاتوه.

جه‌مشید نه‌ینیه‌کانی له پێكه‌كه‌یدا ده‌بینی كه به‌پێکی جیهان ده‌رخه‌ر - جام جهانی - ناسراوه. واته گرنگی پێكه‌كه‌ بوو كه جه‌مشید ده‌یتوانی له نه‌ینیه‌ غه‌یه‌یه‌كان ناگاداریت نه‌ك توانای خۆی، بۆیه لێره‌شدا حافظ ده‌لی: گه‌ر ده‌ته‌وی و هه‌ك جه‌مشید له‌رازه‌کانی غه‌یب ناگاداری بی به‌هاوده‌می پێك و مه‌ی چونكه پێکی مه‌یه كه نه‌ینیه‌كان ده‌خاته‌روو.

(جام جهان نما) لای شاعیر و عارفه‌كان پێکی شه‌رابی عه‌شقی ئیلاهییه كه ئەم عه‌شقه ده‌بیتته مایه‌ی کرانه‌وی چاو و گوپی دل و گیان و عاشق هیچ شتیکی لێ بزر نابیت، له‌لاهوریدا هاتوه ((من حب الله، لا یحیض علیه شیء)) {ج ۳، ل ۱۸۸۸} له (تذکره الولیاء) و ده‌رگیراوه، هه‌روه‌ها (پێکی جیهان ده‌رخه‌ر) به‌دلی عارفیش - ئەو دلی به‌عه‌شقی خواوه به‌نده - لێكدراره‌ته‌وه.

بۆیه خواجه به‌ریبوری ته‌ریقه‌ت ده‌لی: گه‌ر ده‌ته‌وی و هه‌ك جه‌مشید به‌نه‌ینیه‌کانی غه‌یب بگه‌یت به‌هاوده‌می دل پاكه‌كان - مورشید - یاخود نوری عه‌شق بجه نیتو دلته‌وه و دلته‌ بکه به‌ جام جهان نما.

۵- چو غنچه گر چه فروبستگی ست کار جهان

تو همچو باد بهاری گره‌گشا می باش

گه‌رچی کاروباری جیهان هه‌ك خونه‌ پرگری و گۆله، تۆ هه‌ك بای به‌هاری گری کهره‌وه به. فروبستگی: پرگری و گۆل. گره‌گشا: گری کهره‌وه.

خواجه کاروباری دنیا و جیهان له‌داخراوی و دژواریدا به‌خونه‌ی نه‌کراوه ده‌چوینت که‌پرگری و گۆله و به‌ناسانی هه‌ل ناگریت، به‌لام هه‌رلێره‌شدا به‌گویتگره‌که‌ی (تۆ) ده‌لی: به‌لام له‌گه‌ل ته‌وه‌شدا تۆ جوامیری گری کویتره‌کهره‌وه‌به و هه‌روه‌ك بای به‌هار ره‌فتار بکه چونکه ته‌ویش کاری پشکواندنی و کردنه‌وه‌ی گریکانی خونه‌یه.

واته: گه‌ر دنیا پرله ناره‌حه‌تی و دژوارییه تۆ جوامیربه و هه‌ولبده کیتسه‌کانی چاره‌سه‌ر بکه‌یت و گریکان بکه‌یته‌وه.

۶- وفا مجوی ز کس ور سخن نمی شنوی

به هرزه طالب سمیرغ و کیمیا می باش

داوای وه‌فاداری له‌که‌س مه‌که گه‌ر گوی له‌قه‌سه‌ش ناگریت، بیه‌وده به‌داوای سمیرغ و کیمیا دا بگه‌ری.

به‌هرزه: به‌بیه‌وده.

سمیرغ: بالنده‌ی عه‌نقا، سمیرغ، که‌بالنده‌یه‌کی ئه‌فسانه‌یه‌ی (کیمیا) مادده‌یه‌کی ئه‌فسانه‌یه‌یه که ئیسکیسیریش پیده‌گوتریت و مس و توخمی بی به‌ها ده‌کاته زیڤ.

(سمیرغ و کیمیا) ته‌نیا دوو ناو و له حه‌قیقه‌تدا بوونیکه‌ی ده‌ره‌کی و هه‌ستیکراو نییه، بۆیه ناویان ده‌بیستری و خۆیان نین، کورد گوتنه‌ی ده‌نگیان هه‌یه و ره‌نگیان نییه.

خواجه زۆر جار باس له بیوه‌فایی دنیا و دنیا‌یه‌یه‌کان و خه‌لکی دنیا ده‌کات، لێره‌شدا جه‌خت له‌سه‌ر ئەم راستیه‌یه ده‌کاته‌وه و ده‌لی: وه‌فا هه‌ك سمیرغ و کیمیا وایه و ته‌نیا ناوی هه‌یه و حه‌قیقه‌تی نییه و گه‌ران به‌داوای وه‌فادا گه‌رانه به‌داوای سمیرغ و کیمیا بۆیه به‌گویم بکه و داوای وه‌فا له‌که‌س مه‌که - چونکه نییه - گه‌ر گوی ناگریت و به‌گویم ناکه‌یت پرۆ به‌بیه‌وده به‌شوین سمیرغ و کیمیا دا بگه‌ری که‌هه‌رگیز په‌یدایان ناکه‌یت.

د. هروی له‌شه‌رحی ئەم به‌یتهدا بۆ روونکردنه‌وه‌ی زیاتری په‌یوه‌ندی نیتوان (وه‌فا و سمیرغ و کیمیا) به‌یتیکه‌ی (عبدالواسع جبلی) هیناوه‌ته‌وه و پێشی وایه که ره‌نگه حافظ له‌کاتی دانانی ئەم به‌یتهدا ئەم به‌یته‌ی جبلی به‌رچاوکه‌وتوه، جبلی نووسیویه‌تی:

منسوخ شد مروّت و معدوم شد وفا

زین هر دو نام ماند چو سمیرغ و کیمیا

پیاوه‌تی و وه‌فا س‌رانه‌وه و له‌ناوچوون، له‌م دوانه ته‌نیا ناومایه‌وه هه‌ك سمیرغ و کیمیا {هروی، ج ۲، ل ۱۱۴۹}.

۷- مرید طاعت بیگانگان مشو حافظ

ولی معاشر رندان آشنا می باش

حافظ مه‌به موریدی تا‌عه‌تی بیگانه‌کان، به‌لکو هاوده‌می رهندانی ناشنا‌به.

بیگانگان: بیگانه‌کان - له‌م به‌یتهدا - (آشنا و بیگانه) دژن. معاشر: هاوده‌م.

حافظ به‌خۆی ده‌لی خۆت به‌مورید یاخود به‌قوربانی تا‌عه‌ت و خواپه‌رستی روا‌له‌تیانه‌ی ئەو زا‌هیده بیگانانه مه‌به که به‌حه‌قیقه‌ت و عیشقی ئیلاهی بیگانان و نا‌اشنای هه‌ره‌می عه‌شقن و ته‌نیا عیباده‌ت و تا‌عه‌تی روا‌له‌تیان هه‌یه به‌لکو هاوده‌می ئەو عه‌شقه رهندانه به که ناشنان به‌ هه‌ره‌می عه‌شق.

لێره‌دا حافظ هه‌ك هه‌میشه ناشنایی به‌هه‌ره‌می عه‌شق له‌تا‌عه‌تی سه‌رزاری به‌گرنگتر ده‌داته قه‌لم له‌هه‌ندی نوسخه‌دا - خلخالی، قزوینی و غنی، سودی، لاهوری، معینیان له‌بری

(آشنا)، (پارسا) هاتووه جگه لهوهی له زۆریه‌ی نوسخه دیرینه‌کاندا (آشنا) هاتووه، له‌پرووی ره‌وانی‌بێژیشه‌وه (آشنا) ریکتر و دروستتره و دژیه‌ک هاتووه.

غەزەلی دووسەد و حەفتا و سێهەم:

بە‌حەری موزاریعی هەشتی ئە‌خرەبی مە‌کفونی مە‌قسور
(مفعول فاعلات مفاعیل فاعلان)

۱- صوفی گلی بچین و مرقع به خار بخش

وین زهد تلخ را به می خوشگوار بخش

سۆفی گۆلێک بچنه و خیرقەت بە‌درک بە‌ده ئە‌م زوهدە تالەش بە‌ شە‌رابی تالمۆش -
بە‌له‌زەت - بە‌ده.

بخش: بچنه. خار: درک. تلخ: تال. خوشگوار: بە‌له‌زەت، تالمۆش.

خواجە له‌غەزەله‌کانیدا ئاشکراو ئاشکرا زۆر له‌سۆفی دواوه و باسی سۆفی وچاکو
خراپی - بە‌تایبەتی خراپی و ریاکاری - سۆفی کردووه و تە‌نانەت (٦) غەزەلی دیوانە‌کە‌ی
بە‌ (صوفی) دە‌ست پێ‌دە‌کە‌ن کە‌ ئە‌مانە‌ن- له‌گە‌ڵ ئە‌م غەزەله‌ی ئیستادا- د. خرمشاهی له
باسی سۆفیدا نووسیویە‌تی:

له‌گە‌ڵ ئە‌وه‌ی غەزەله‌کانی حافظ یە‌ک‌بابە‌تی - یە‌کیە‌تی بابە‌تی - یان نییە‌ بە‌لام چە‌ندین
غەزەلی هە‌یه‌ کە‌ بە‌رامبەر سۆفی قسە‌دە‌کات زۆریه‌ی بە‌یتە‌کانیشی یە‌کی‌تی بابە‌تیان تێ‌دا‌یه‌.
{حافظ نامە، ج ١، ل ١٣٨}

د. خرمشاهی له‌هە‌مان شوێ‌ندا شە‌ش غەزەلی هێ‌ناوه‌تە‌وه کە‌ زۆریه‌ی بە‌یتە‌کانی له‌بارە‌ی
سۆفیه‌وه دە‌وێ‌ن کە‌ جگه‌ له‌م غەزەله‌ و هە‌ردوو غەزەلی (صوفی بیا) و (صوفی نهاد دام)
دوو‌غەزەلی دیکە‌ی هێ‌ناوه‌ کە‌ بە‌م بە‌یتانە‌ دە‌ست پێ‌ دە‌کە‌ن.

- صوفی بیا که آینه‌ی صافی است جام را

- صوفی از پرتو می راز نهانی دانست

- صوفی ار باده به اندازه خورد نوشش باد

- صوفی نهاد دام و سرحلقه بازکرد

- صوفی بیا که جامه‌ی سالوس برکشیم

پێ‌ویستە‌ لێ‌رە‌دا ئاماژە‌ بە‌وه‌ بکە‌ین کە‌ تە‌واوی ئە‌م غەزەله‌ تە‌نە‌ له‌سۆفی ناده‌ن، جگه‌ له‌م
غەزە‌لانە‌ش نزیکە‌ی (١٠) بە‌یتی دیکە‌ی حافظ هەر بە‌ (سۆفی) دە‌ست پێ‌دە‌کە‌ن و گرنگییە‌کی زۆری
بە‌باسکردنی لایە‌نه‌ نینگە‌تیقییە‌کانی سۆفی داوه‌- هەرچە‌نده‌ جار بە‌جار لایە‌نی پۆزە‌تیقی ده‌خاته‌پروو.

له‌راستیدا خواجه لہم بہیتہدا ہونہری دژبہک- ی لہنیوان (گولّ و درک) و (تالّ و بہتام) دا بہکارہیتناوہ و سوّفی بؤ وازہیتنا لہزوہدی رہمی و ریاکارانہی تالّ و مہینوشی و عہشق و گولّ داوہتدہکات و پیّ دلّی: ئەہی سوّفی / لہباخی زیانتدا گولّی (مہعریفہت و عہشق) بچنہ و بہرگہ - خیرقہ - کہت بدہ دەست درک و دالّ و لایبہ و ئەم زوہدہ تالّ یا وشکەش- وەک لہہندی نوّسخەدا ہاتووہ- بدہ بہمہیی بہتام و بہلہزہتی عہشقی حەق.

۲- طامات و شطح در رہ آہنگ چنگ نہ

تسبیح و طیلسان بہ می و میگسار بخش

خۆنواندن و شہتہح لہرپیگہی ناوازی چنگدا دانّی و تہسبیح و جبہ بدہ بہمہی و ساقی. طامات: بانگہشہی گہورہی کەشف و کەراماتی سوّفیہکان، بانگہشہ و گہزافی کەرامات و کەشف لہلایہن سوّفیہکانوہ.

شطح: قسہی ہلہق و مہلہق، ئەو قسانہی کەسوّفیہکان لہحالہتی (سکر) و (وجد)دا دەیانکەن، لیژہدا لایہنہ نیگہتییگہکەہی وەرگیراوہ و بؤ تانہدانہ لہسوّفی.

طیلسان: جبہی سوّفییان و مہلایان ئەو جبہیہی کە بہسەر شاندا ئەدریت و رہمزی خواناسییہ. میگسار: بادہنۆش، ساقی.

خواجه ہەر رووی لہسوّفیہ و پیّی دلّی: ئەم خۆنواندن و کەراماتی درؤ نواندنہ و (طامات) ئەم قسہہلہق و مہلہقانہت (شطح) لہپیتناو بہناوازی چنگدا بہخت بکە و تہسبیح و جبہکەشت کە رووکەشین و خۆتیان پیوہہلدہکیشی ببہخشہ بہمہی و مہینۆشان/ ساقیان.

۳- زہد گران کە شاہد و ساقی نمی خرند

در حلقہی چمن بہ نسیم بہار بخش

زوہدی گران کەیار و ساقی نایکرن لہئەلقہی گولزار و باخدا بدہ بہ نہسیمی بہہار.

گران: قورس و گران، پرتہکلیف، سہخت و رہزاگران، گران.

نمی خرند: ناکرن.

ئەہی سوّفی یاری ئەزہلی (شاہد/مہعشوق) و مورشیدی کاملّ و واسطہ (ساقی)، ئەم زوہدہ قورس و پرتہکلیف و رہزاگرانہی توّیان ناوی و کرپاری نین بویہ ئەم زوہدہ گرانہ لہکۆرپیک و مہجلیسیکی نیو بہار و باخ و گولزار بہشہمالیکی ئونس و خۆش عہشق بدہ.

۴- راہم شراب لعل زد ای میر عاشقان

خون مرا بہ چاہ زرخندان یار بخش

شہرابی یاقوتین ریگہی لینگرم، ئەہی میری عاشقان خویّنی من بہ چالی چہناگہی یار ببہخشہ. شراب لعل: شہرابی یاقوتین، یاخود شہرابی لیوی یاقوتین. راہم شراب لعل زد: شہرابی یاقوتین، ریگہی پیّ گرم و کوشتمی. میر: میر، سہرورہو سالار.

خون مرا: خویّنی من، حەق خویّنی منی. چاہ زرخندان: چالی چہناگہ.

ئەہی میر و سالاری عاشقان شہرابی یاقوتین-خۆشہویستی و عہشقی حەق- وەک شہوکوت و ریگرت ہاتہ سہرپیگہم و تالانی کردم وکوشتمی بہلام داوای خویّنی منی لیتمہکە و خویّنی بہ چالی چہناگہی یار- کە موشکیلاتی سہرپیگہی موشاھدہ و لیقاہی، چونکہ چہناگہ جیلوہی جہمالہ- ببہخشہ و تۆلہم مہکەرہوہ.

لیژہدا خواجه خۆشہویستی/عہشق بہتالانکەری لیقای نیوان عاشق و مہعشوق دەزانیت. لاهوری لہشہرحہکەہی خۆیدا نووسیویہتی ((الحبّة حجاب بین الحبّ و المحبوب)) واتہ: عہشق حیجابی نیوان عاشق و مہعشوقہ. { لاهوری، ج ۳، ل ۱۹۲۹ }.

خیز تا خرتہی صوفی بہ خرابات بریم

شطح و طامات بہ بازار خرافات بریم

ہەرہوہا:

خدارا کم نشین باخرقہ پوشان

رخ از وندان بی سامان مپوشان

درین خرّقہ بسی آلودگی ہست

خوشا وقت قبای می فروشان

لہ ہمان جیگہدا د.خرمشاہی ناماژہی بہوہداوہ کە حافظ لہکاتی بہکارہیتانی سیّ زاوہی (دہرویش) (سوّفی) (عارف)دا ہمیشہ دہرویشی بہچاکی و جوانی باس کردووہ و سوّفی و عارفی بہچاک و خراب باسکردووہ بہلام لہتہواوی دیوانہکیدا تہنیا یہکجار (عارف) بہواتای نیگہتیفی بہکارہاتووہ (واتہ ہاواتای سوّفیہ) ئەویش بہیتی:

عکس روی تو چو زر آیینہی جام افتاد

عارف از خندہی می در طمع خام افتاد

لہراستیدا بہرای بہندہ لیژہشدا عارف بہواتای نیگہتیفی نہہاتووہ و حافظ ہەر بہچاکی و جوانی لہعارف داوہ ہەرچی (سوّفی)شہ لہدیوانی (حافظ) دا ہمیشہ بہخرابی باسکراوہ و بہہموو شیوہیک دەکەوپیٹتہ بہر رہخنہی شاعیر و تا ئەو رادہیہی کەبہ (دجال فعل وملحد

شکل)ی ئەداتە قەلەم بۆ رەتدانەوه و باسکردنی ئەم بەیتە بگەرێتوێه بۆ غەزەلی (ژمارە ۱۰۷ بەییتی یەکەم).

۵- یارب بهوقت گل گنه بنده عفو کن

وین ماجرا به سرو لب جویبار بخش

خواجە لەسەردەمی گۆلە-بەھاردا- لەگوناھی بەندە خۆش ببە و ئەم رووداوەش بە سەرۆی کەناری جۆگە ببەخشە.

بەوقت: لەکاتی، لەوختی، لەسەردەمی، مەبەست لەسەردەم و کاتی گۆلبەھارە، ئەو وەرزی کە گۆل دەپشکویت.

بنده: بەنده (هەربەندەبەیک یامەبەست لەخۆیەتی).

ماجرا: رووداو، بەسەرھات، حادیسە مەبەست لەم رووداوەش مەسەلە ی گوناھی بەندەبەیک کە لە میسراعی یەکەمدا ھاتووہ. جویبار: جۆگە.

خواجە داوا لەخوادەکات کە لەوەرزی گۆل- بەھار- دا لە گوناھی (بەندە- مەن) خۆش ببێ، یاخواد لەگوناھی بەندەکان (بەندە=بەندە) خۆش ببێ- بێگومان گوناھی بەھاری حافظ /عاشقانە مەینۆشی کەنار جۆگەبە- و ئەم مەسەلە ی گوناھە بەدارسەرۆی کەنار جۆگە ببەخشیت، بەکورتی واتە: خۆدایە لەبەر خاتری دارسەرۆی کەنار جۆگە لەگوناھی بەھارانە ی (مەینۆشی) بەندەکان خۆش ببە.

۶- ای آنکه ره به مشرب مقصود بردهای

زین بحر قطرہای به من خاکسار بخش

ئە ی ئەو کەسە ی بەسەرچاوە ی مەقسود (ئامانج) گەیشتووی، لەم دەریایە دڵۆپەبەیک بەمەنی خاکی ببەخشە.

آنکه: ئەو ی کە، ئەو کەسە ی کە.

ره بردهای: ریت بردۆتەسەر، ریت کەوتووہلە، پیتی گەیشتووی.

شرب: سەرچاوە. مقصود: مەقسود، ئامانج.

خاکسار: خاکی، خاک ئاسا، دەرویش و نەدار، خواپەرست.

خواجە خۆی بەدەرۆیش و لەپێکەوتووہکی نیو وشکانی وکەنارەکانی عەشق دەزانیت و بەمورشیدی کامل- یا ھەر کەسێک کە گەیشتۆتە سەرچاوە ی ئامانج و نیو دەریای مەعریفەت - دەلی:

ئە ی ئەو کەسە ی کەبەسەرچاوە ی عەشق /مەعریفەت گەیشتووی لەم دەریایە تەنیا دڵۆپەبەیک بەمەنی خاکسار و خاک ئاسا ببەخشە.

۷- شکرانه را که چشم تو روی بتان ندید

مارا به عفو و لطف خداوندگار بخش

بەشوکرانە ی ئەو ی چاوی تۆ رووی بتانی نەدی ئیتمە بەعەفو و لوتفی خواوەند ببەخشە و وازمان لیّ بھینە.

خواجە لیّردا روو لە وشکە سوئی رەسمی زاھدی وشک دەکات و بەتانەوہ پێیان دەلیت: ئیوہ جوان ویستان نەبوون و لەباخی نەزەریازیدا سەیری رووی بوتانتان نەکرد و بەمەش - بەپرای خۆتان - دوچاری گوناھ نەبوون، ھەربە شوکرانە ی ئەو دوچارنەبوونەتان بەگوناھی نەزەری جوانان، واز لەئیمە بھینن و ئیمە ی عاشقن و نەزەریازان بەدەن دەست لوتف و عەفو ی خواوەند. ھەرچەندە ئەم بەیتە لەرووخساردا پیاھەلانی پێوہدیارە بەلام لەناستی پوولیتیدا تانەدانە لە سوئی چونکە سوئی لەنیعمەتی جوانناسی و نەزەردا بیّ بەشە.

۸- ساقی چو شاه نوش کند بادهی صبح

گو جام زر به حافظ شب زندهدار بخش

ساقی کاتی کە پاشا باده ی بەیانییان دەنۆشیت، بلیّ پێکی زیپرینی بە حافظی شەویدار ببەخشی.

صبح: باده و شەرابی بەیانییان. شبا زندهدار: شەویدار.

ئەم بەیتە - وەک بلیّی - لەوہسفی شایەکدا یاخود بۆ شایەک یاخواجە /وہزیریک - وەک لە (سودی) دا ھاتووہ - نووسراوہ کە حافظ زۆر دوغای بۆ دەکات و ئیستا چاوەروانی پاداشتیکە لیّ، بەساقی دەلیّ ئە ی ساقی کەبەیان ی پاشا لەخەویدار بووہوہ و شەرابی بەیانییان ی لەپێکی زیپریندا نۆشکرد پێی بلیّ ئەو پێکەزیپرینە بەدیاری بە حافظی شەویدار-کەشەو دوغای خیری بۆ کردووی - ببەخشە.

لەسەرچاوەکاندا ئاماژەبۆ ھێچ پاشایەک نەکراوہ و زیاتر ھەولندراوہ واتای نوئی و مەعنەو ی (پاشا / پێکی زیپرین) بدریت.

لاھوری: (ساقی) بە خەلیفە ی مورشید و(شاش) بەمورشیدی کامل و (پێکی زیپرین) نغزبوون لەعەشقدار و خیر و فەیز دەداتە قەلەم. { لاھوری، ج ۳، ۱۹۳۱ }.

د.میعنیانیش (شراب) ی بە (زیکر و فیکر و عیبادەتی موخلیسانە) و (جام زرین) یش بەدوغای خیر لیکداوہتەوہ. { معنیان، ۱ ۴۵ }.

غزه‌لی دووسه‌د و حه‌فتا و چوارهم:

به‌حری ره‌م‌لی هه‌شتی مه‌حزوف
(فاعلاتن فاعلاتن فاعلاتن فاعلان)

۱- باغبان گر پنج روزی صحبت گل بایدش

بر جغای خار هجران صبر بلبل بایدش

گهر باخه‌وان ده‌یه‌ویت ماوه‌یه‌ک (پینج و دوو رۆژی) هاوده‌می گول بییت، پیویسته له‌بهرام‌بهر جفا و سته‌می درکی هیجران و دووریدا سه‌بری بولبولی هه‌بییت. پنج روزی: پینج و دوو رۆژی، ماوه‌یه‌کی که‌م. (باید) له‌میسراعی یه‌که‌مدا به‌واتا (ده‌یه‌وی، پیویستی پییسه‌تی) هاتوو و له‌میسراعی دوهمیشدا به‌واتای (ده‌بی، پیویسته).

خار: درک. صبر بلبل: سه‌بری بولبول، سه‌بری وه‌ک سه‌بری بولبول.

بولبول له‌رپنگه‌ی وه‌سل و هاوده‌می یاردا به‌کانتیکی ئارامگر و سه‌بور وه‌سفکراوه، بۆیه خواجه ده‌لی: گهر باخه‌وان بیه‌وی / پیویستی به‌وه بییت که بۆماوه‌یه‌کی که‌م هاوده‌می لبقای (گول / مه‌عشوق) ی به‌نسیب بییت پیویسته ته‌حه‌مولی جه‌وری جفای خه‌می دووری بکات و هه‌روه‌ک بولبول بییت که‌له‌پیناو لبقای گولدا زۆر ئارامگر و له‌جه‌فای درکی داب‌ران سلناکاته‌وه. له‌راستیدا حافظ له‌م به‌یتانه‌ی سه‌ره‌تادا له‌سه‌بر و ئارامی عه‌شق و پیویستی له‌م سه‌بوورییه له‌رپنگه‌ی عه‌شقدادا ده‌ویت.

۲- ای دل اندر بند زلفش از پریشانی منال

مرغ زیرک چون به دام افتد تحمل بایدش

ئه‌ی دل له‌نیو به‌ندی زلفیدا له‌ناو پریشانی مه‌نالینه، چونکه بالنده‌ی زیره‌ک که‌بکه‌ویتیسه داوه‌وه پیویسته ته‌حه‌مول بکات. اندر: له‌نیو. منال: مه‌نالینه. به‌دام افتد: بکه‌ویتیسه داوه‌وه.

به‌ندی زلفی یار، زۆری حیجاب و داو و به‌نده‌کانی سه‌ره‌رپی عه‌شقه، خواجه لیره‌دا به‌دلی خۆی ده‌لی: ئه‌ی دل نیستاکه که‌وتوویتیسه نیو به‌ند و داوی زلفی یاره‌وه له‌تاو پریشانی حالی مه‌نالینه و ئارام بگره چونکه بالنده‌ی زیره‌ک له‌وته بالنده‌یه که‌که‌وته داوه‌وه ته‌حه‌مولی هه‌یه و بیر له‌رپنگه‌چاره ده‌کاته‌وه، نه‌وه‌ک هینده خۆی راته‌کینی و خۆی بکوژییت.

۳- با چنین زلف و رخسار بادا نظر بازی حرام

هرکه روی یاسمین و جعد سنبل بایدش

ئهم زولف و رووی نه‌زه‌ریازی (عه‌شق) له‌و که‌سه حه‌رام بییت که داواکاری رووی یاسه‌مه‌ن و په‌ری لوولی سونبول بییت.

نظر بازی: عه‌شق بازی، جوانپه‌رستی. یاسمین: یاسه‌مه‌ن. سنبل: گوله‌ سونبول.

له‌م به‌یته‌دا خواجه به‌راوردیکی شاره‌وی له‌نیوان رووی یار و یاسه‌مه‌ن و پرچی و سونبولدا کردوو و پاشان ده‌لیت: هه‌رکه‌س بیه‌وی سه‌یری رووی یاسه‌مه‌ن و پرچی لوولی سونبول بکات، له‌کاتی‌کدا که‌یار ئهم رووه‌جوان و پرچه‌ لوله‌ بی وینه‌یه‌ی هه‌یه ئه‌وه ئه‌و که‌سه شیاوی عه‌شق نییه و جوانپه‌رستی و عه‌شق بازی لی حه‌رام بییت.

مه‌به‌ست له‌وه‌یه که هه‌چ جوانیه‌ک ناگات به‌جوانی رووخساری یار و هه‌یج بۆخۆشی و لوولیه‌کیش ناگاته بۆخۆشی پرچی ئه‌و بۆیه هه‌رکه‌س له‌بۆنی ئهم جوانیه‌ی یاره‌دا هه‌ولی گه‌ران به‌دوی جوانی و چیژی مه‌ی جوانپه‌رستیدا بدات ئه‌وه نه‌زه‌ر بازی لی حه‌رام بییت و شایانی عه‌شق نییه.

۴- رند عالم سوز را با مصلحت بینی چه‌کار

کار ملک است آنکه تدبیر و تأمل بایدش

ره‌ندی جیهان سووتینه‌ر چ کاری به‌ به‌رژه‌وه‌ندی زانی هه‌یه، کاری ده‌وله‌ت داریه‌یه که پیویستی به‌بیرکردنه‌وه و ته‌کبیر هه‌یه.

عالم سوز: جیهان سووتینه‌ر، که‌سی که‌گۆی به‌ دنیا نادات و ناگری تی به‌ره‌ته‌دات.

مصلحت بینی: به‌رژه‌وه‌ندی خوازی، به‌رژه‌وه‌ندی زانی.

ملک: ده‌وله‌ت و سه‌لته‌نه‌ت. تدبیر: ته‌کبیر و چاره.

عاشقان / ره‌ندان که‌دونیا یان پشتگۆی خستوو و ناگریان له‌دونیا ی ماددییات به‌رداوه‌ چ پیویستیان به‌ به‌رژه‌وه‌ندی زانی و مه‌سه‌له‌حه‌ت بازی هه‌یه، چونکه ئه‌وه کاری ده‌وله‌ت داری و سه‌لته‌نه‌ته که پیویستی به‌ عه‌قلی به‌رژه‌وه‌ندی خوازی هه‌یه و چاره و بیرکردنه‌وه‌ی پیویسته نه ره‌ندی و عاشقی، چونکه عاشقی فیداکاری ئه‌ویتی نه مه‌سه‌له‌حه‌ت و به‌رژه‌وه‌ندی خوازی.

۵- تکیه بر تقوی و دانش در طریقت کافریت

راهرو گر صد هنر دارد توکل بایدش

له‌ ته‌ریقه‌تدا پشت به‌ستن به‌ته‌قوا و زانست کافریه، گهر ری‌یوار سه‌د هونه‌ریشی هه‌بی ئه‌و ده‌بی ته‌وه‌کولی هه‌بییت.

تکیه: پشت به ستن. دانش: زانست و زانیاری. راهرو: ریوار. توکل: پشت به ستن، (توهه کهل) له تهریقته و عیرفانیدا یه کیکه له مه قام/ قوناغه کانی تهریقته و بریتیبیه له خۆدانه دهست و پشت به ستن به خوا له هه موو شتی کدا، لاهوری له شه رحه که ی خۆیدا نووسویه تی (توکل) له پرووی زاواوه ئه وه به که به خۆش حالیبه وه پیشوازی له شه حکامه ئیلاهییه کان بکهیت و له نیوان شتی خۆش و ناخۆشیدا جیاوازی نه کهیت. { لاهوری، ج ۳، ل ۱۸۷۷ } (د. سید جعفر سجادی) یش له فرههنگه عیرفانییه کهیدا چه ندین قسه ی پرپایه خی نقلکردوه که پوخته یه کیان ده نووسینه وه:

توهه کهل ئیش دانه دهست که سیکه و پشت به ستن به ئه و - له پرووی زمانیبه وه - (ذوالنون مصری) له باره ی (توهه که له وه) ده لئی: توهه کهل لادانی ئیراده ی نه نفسی خۆیه و له ده ستدانی ویست و توانای خۆیه. ((التوکل ترک تدبیر النفس و الاخلاص من الحول والقوه)). جونهیدی به غدادی ده لئی: ((التوکل ان تکون لله کما لم تکن فیکون الله لك کما لم یزل)). سری: ((التوکل الاخلاص من الحول والقوه)).

همدون قصار: ((التوکل هو الاعتصام بالله... توهه کهل پشت به ستن و داواکردنه له خوا. سه هلی عبدالله تستری: یه کهم مه قامی توهه کهل ئه وه یه که به بنده له به ردهستی خوا (به رامبه ر خوا) وه ک مردوو بیست له نیو دهستی مردوو شوژدا که به ئاره زووی خۆی ئه مدیو ئه وودوی پیده کات و جو له و ئیراده ی نییه، توهه کهل لای عارفه کان سه رچاوه ی نازییه تی و هیمه ته وه ک حه زره ت فره موویه تی: هه رکهس ده یه وی به هیژترین کهس بیست، پیویسته توهه کهل به خوا هه بیست (سجادی).

هه میشه له به رامبه ر (توهه کهل) دا (تواکه ل) هاتوو، توهه کهل مانای پۆزه تیقی و تهاکه ل، مانای نیگه تیقی هه مان دیارده و شتن، جاریکیان ئه عرابیه ک هاته لای پیغه مبه ر - د. خ- پیی فره موو: وشتره کت چی لی کردوو، ئه ویش گوتی به رده لام کرد و پشت به خوا قایمه، حه زره تیش فره مووی بیبه سته وه و پاشان پشتت به خوا قایم بیست. له راستیدا تهاکه ل به رده لام کردنی سونه ته گه ر دوونیه کان و پشت به ستنی کوپرانه یه به لام توهه کهل له به رچا وگرتنی سونه ته کانی زیان و پشت به ستن به حه قه.

خواجه له م به بیته دا له گرنگی (توهه کهل) بو ریواری ریگه ی تهریقته ئه دویت و ده لئی: پشت به ستن به هه لئی مرۆبانه ی وه (ته قوا) و (زانست و زانیاری) له تهریقته تی عیرفانیدا کافریه و نابیست عارف پشت به عیلم و ته قوای خۆی بیهستی، چونکه به هه شت ره زامه ندی خوا یا عه شقی حه ق به ته قوا و زانست ناکردی و هه رگیز به های نادریت به لام ئه و شتانه

(ره زامه ندی، به هه شت، عه شق) به ته وه که ل و عینایه تی ئیلاهی به ده ست دین، د. سروش گوته نی ((به هه شت به (به ها) نییه به به هانه یه)) بۆیه، گه ر ریواری تهریقته هه زار هونه ریشی هه بیست هه ر ده بی توهه کهل ی به حه ق هه بیست و پشت به خوا بیهستی.

۶- نازها زان نرگس مستانه اش باید کشید

این دل شوریده تا آن جعد و کاکل بایدش

تانه و کاته ی که ئه م دلّه په ریشانه ی من پیویستی به و پرچه لوول و کاکۆله ی یار هه بیست ئه بی نازی زۆری نیژگی مهستی بکیشی.

نازها: نازی زۆر. نرگس مستانه: چاری مهست.

شوریده: په ریشان، پرورشور.

بایدش: پیویستی پیی بی، بیهوی.

نیژگی مه ستانه درکه یه له چاری مهستی یار ئه وچاوه مه ستانه ی که کۆلی ناز و خۆبه چاک زانی و نه مریبه، خواجه ده لئی: ئه م دلّه په ریشان و پرشوره ی من پیویستی به پرچ و کاکۆلی جوانی ئه و یاره نازداره یه بۆیه ده بی نازی چاری مهستی که - به سووکی گالته جاریبه وه سه یرم ده کات - بکیشم و ته حه مولی بکه م.

واته من که پیویستم به عه شقی یاره ده بی ته حه مولی ئازاره کانی نزیک ی له یار بکه م.

۷- ساقیا در گردش ساغر تعلل تا به چند

دور چون با عاشقان افتد تسلسل بایدش

ئهی ساقی له ده وری گه رانی پیکدا (تعلل) تاکه ی که ده ور گه یشته عاشقان پیویسته به رده وامی هه بیست.

گردش: سوپان و گه ران، ده وران.

تعلل: هۆ و هۆکار، له زاواوه ی فه لسه فیدا هۆی هاتنه ئارابه (علت و معلول).

تابه چند: تاکه ی. دور: ده ور - سه رده م و گه ران، له فه لسه فه ی دیریندا ده وری کاملی وجودی شتی بوو که دواچار بوونی (علت و معلول) ده بوو ده وره و ئه لقه یه ک داخراو بو نمونه بوونی هیلکه و مریشک کامیان (علت) و کامیان (معلول) ن.

تسلسل: به رده وامی، به هه مان شیوه ئه م به رده وامی، ده وره یه ی (علت و معلول) ه و په یوه ندی ئه سه فیانه ی له گه ل واتای فه لسه فی (ده ور) دا هه یه، واته به رده وام بوونی مه علوله کانه.

که واته (ده ور) و (تسلسل) هه ریه که دوو مانایان هه یه و (ایهام) یان دروستکردوه.

(دهور) بهواتای: ۱- بهردهوامی.

۲- تسلسی فلهسهفی {خرمشاهی، حافظ نامه، ج ۲، ل ۸۷۰}.

حافظ له کاتی به کارهیئانی شه م زاراره لوژیکی - فلهسه فیئانه دا زیاتر مه بهستی دروستکردنی فهزایه کی شیعرییانه ی جوانتر و به هیتره، لیبردها به ساقی دهلی: شه ی ساقی له گه راندنی شه رابدا (تعلل)ی فلهسه فیئانه تاکه ی و خهریکی گپرائی شه راب به، کاتیکیش که دهستت به (دهور)ی شه راب کرد پیویسته (تسلسل) به ردهوام بیت تائه به د.

۸- کیست حافظ تا نوشد باده بی آواز رود

عاشق مسکین چرا چندین تجمل بایدش

حافظ کییه تا شه راب بی آوازی عود نه خواته وه، بوچی عاشقی هه ژار شه هم موو جوانکارییه ی هه بی.

رود: عود، به ربته، جوړه سازیکه.

تجمل: جوانکاری، رازاندنه وه، زهرق و بهرق.

ته شریفاتی زیاده و مؤدیلبازی کاری عاشقان/ عارفانی باده نؤش نییه، به لکو شه جوړه رازاندنه وه یه که سیفاتی پادشا و سولتانه کانه، بویه خواجه دهلی: حافظ کییه؟ تاشه رابی عشق به بی ته شریفات و دهنگی عود نه خواته وه، شه سلن عارفی عاشق که ی پیویستی به هم هم موو رازاندنه وه و ته شریفاته هه یه.

شه به یته باس له ساده بی و دوور که وتنه وه له بهند و داوی ته شریفاتی کومه لایه تی ده کات.

غزه لی دووسه د و حه فتا و پینجه م:

به حری ره مه لی هه شتی مه خوبنی شه سلم

(فاعلاتن فعاتن فعاتن فع لن)

۱- فکر بلبل همه آن است که گل شد یارش

گل در اندیشه که چون عشوه کند در کارش

ته وای بیرکردنه وه ی بولبول شه وه یه که گول بوو ته یاری، گولیش له بیرو شه و دایه که چو ن

ناز و عیشوه ی بو بکات.

در اندیشه: له بری شه و دایه.

واته: بولبولی عاشق هه به وه ی که گول بوو ته یار و مه عشوقی به ردهوام له بیرو شه رود او دایه و که چی مه عشوق له بیرو شه و دایه که چو ن ناز و عیشوه گه ری له کاری عاشقدا بکات و نازاری دلّی بدات.

خوالیخوشبوو جه نابی لاهوری له شهرحی شه به یته دا نووسیویه تی: ((الطالب یطلب والمطلوب یهرب)) {ج ۳، ل ۱۹۳۴}.

۲- دلربایی همه آن نیست که عاشق بکشند

خواجه آن است که باشد غم خدمتکارش

دولبه ری و دلّداری هه ره شه وه نییه که عاشق بکوژن، گه وره شه وه یه که غه می

خزمه تکاره که ی هه بیته.

خواجه: گه وره، سه روه ر، خاوه ن.

له به یته یه که مدا حافظ له حالی عاشق (بیری یار) و حالی مه عشوق (عیشوه گه ری و نازاردان) دوا، لیبردها وه ناگادارکردنه وه یه کی مه عشوق - که له عورف و نه ریته عیرفان و عاشقانی هه قدا به جوړیک له دهسه لاتی حال و نه مانی سنور و شه ده بی عشق شه درپته قه شه م - به مه عشوق ده لی: کاتی که عاشق هه همیشه له بیرو عه شقی تو دایه و تو ش له بیرو عیشوه گه ری و نازاری شه و دای، بزانه که دلّبه ری و دلّداری هه مووی هه ره شه وه نییه که به عیشوه عاشق بکوژیت و نازاری بدهیت، گه وره و سه روه ر شه که سه یه که خه می خزمه تکاره که ی خو ی بخوات، له راستیدا شه جوړه سنور به زاندنه لای عارفه کان / عاشقه کان له نزیکبوونه و یانه وه له مه عشوقی هه قه وه سه رچاوه ده گریته و گوتراویشه که (بین الاحباب تسقط الاداب) هه بو یه

دوچاری نیم گوتانه دهبین ههروهه سنوور شکاندنه کانی چه زره تی موسا - علیه السلام - کاتی که داوای بینینی خودای کرد و ههروهه له کاتی گومرپا بونی گه له که شیدا که له لیلیقی نیلاهی گه راپیه به خودای فرموو: ((...ان هما الا نتشک...)) لای عارفه کان نیم گوتیهی چه زره تی موسا به سنوور به زانندن دراو ته قه لیم، بیگومان لای عارفه کان چه زره تی موسا زیاتر رهندی عه قله له به رامبهر خودادا که رهندی عه شق و وهلی و خاسی خودایه.

نیم گوتانهی حافظیش هه رله و نزیکتی و سنوور شکاندنه وه سه رچاوه ده گریت نه گه رنا عاشق له به رامبهر مانای مه عشوقدا مان و حه قی شکات و گله بی و گازانده یا خود هیچ شتیکی دیکهی نییه و ده بی رازی بیته به هه مووشتیکی عاشق.

۳- جای آن است که خون موج زند در دل لعل

زین تغابن که خذف میشکند بازارش

حقیق وایه که خوین له دلئی گه وه مردا شه پؤل بدات، له خه می نیم زیانهی که گۆزه (قورپین) بازارپی ره ونه قی ده شکینتی.

جای آن است: جیتی خوئیته تی، حقیق وایه.

خون موج زند: خوین شه پؤل بدات، لیته دا درکه یه له خه فته خواردن.

لعل: گه وه مر، دور.

تغابن: زیان و خه ساره ت مهندی. خذف: گۆزه و کوپه لهی له قورپ دروستکراو.

میشکند بازارش: بازارپی ده شکینتی، گرانبه هاتر ده بی.

لهم به یته دا خواجه (دور گه وه مر) ی به رهندی پیاوچاک و به ریژ و (خذف / شستی قور) دروستکراو / گۆزه له و کوپه له) بیینی به رهندی ناکه س و بی ریژ داناوه و ده لی، نه مرۆ لهم جیهانه هیچ په روه ردا زور جار که سی بی ریژ و هیچ و پوچ، ریژیان پیته دریت و له به ریژه کانیش به ریژتر ده کرین و بازارپی نه وان ده شکینن، بویه گه ریباوی به ریژ خوینی جگه ر بخوات و خه فته تبار بیته و غه م بخوات له جیتی خویدایه و حه قی خوئیته تی چونکه به راستی خه فته خواردن بۆ نیم زیان و خه ساره تهی که ناکه س به چه و هیچ و پوچ بازارپی ده شکینن و له جیتی خوئی دایه.

۴- بلبل از فیض گل آموخت سخن ورنه نبود

این همه قول و غزل تعبیه در منقارش

بولبول له فهیزی گوله وه قسه فیژیوه وه گه رنا نیم هه موو قه ول و غه زله له ده نوکیدا ناماده نه بوو.

قول و غزل: له رووی زمانه وه واتای قسه وه غه زله / شعر ده که بین هه روه ها دوو زاراوهی مؤسقیق قه ول لای عه ربه کان قسهی ناواز داره و غه زلیش جوژه ناواز و ناهه نگیکه.

تعبیه: ناماده کردن و ریخستن، لهم به کاره یینانه دا (نبود تعبیه) به واتای تیایدا نه بوو هاتووه.

منقار: ده نوک.

نیلهام فهیزی مه عشوقی حقیق (گول) سه رچاوهی هه موو قسه و گو فتار و شته کانه: لیته دا خواجه جه خت لهم حقیقه ته ده کاته وه ده لی نیستا که بولبول ده نگخوشه و ده می پره له ناواز و گۆزانی و به سته، هه مووی له بارانی فهیزی مه عشوقی حه قه وه وه ریگرتووه و گه ر فهیزی حه ق نه بوایه نیستا ده می پرته ده بوو لهم هه موو قسه ناواز دار و ناهه ننگ و گۆزانییه.

۵- ای که در کوچهی معشوقهی مامی گذری

برخذر باش که سر می شکند دیوارش

نهی نه وهی که به کۆلانی مه عشوقی نیمه دا تیته په ری، ناگاداره چونکه دیواره کانی سه رده شکینتی.

می گذری: تیته په ری. برخذر باش: ناگاداریه. می شکند: ده شکینتی.

کۆلانی مه عشوقی نیمه ی عارفان / عاشقان هه مان ریگه سه خت و دژواری عه شقه که به رده وام حافظ له ترسناکی نه وه ده دویت، خواجه به ته واوی ریباوران ده لیته: نهی نه وه که سه ی ده ته دویته به کۆلانی یاری نیمه دا تیته په ری یا خود تیته په ریته ناگات له خوت بیته دیواره کانی نه وه کۆلانه مایه ی شکاندن سهره، واته کووچه ی عه شق ده بیته هوی ده ردی سه ری و ئازار و ناره حه تی، ناگاداریه.

۶- آن سفر کرده که صد قافله دل همزه اوست

هر کجا هست خدایا به سلامت دارش

نه وه سه فه رکردوهی که سه دقافله ی دل ها ورپیته تی، له هه رکویته خواجه بیپاریزه.

سفر کرده: سه فه رکردوو، به سه فه ررؤیشتوو.

صد قافله دل: سه د قافله ی دل، به ته ندازه ی سه د کاروان دل.

هر کجا هست: له هه رکویته. به سلامت دارش: بیپاریزه، سه لامه تی که.

خوایه نه وه یاره خو شه ویسته ی که بۆ سه فه ر چووه و هیئنده خو شه ویسته که هیئنده ی سه دقافله و کاروان دلئی خو شه ویستان و عاشقانی له گه لدا یه، له هه ر کویته بیپاریزه و سه لامه تی که.

۷- صحبت عافیت گرچه خوش افتاد ای دل

جانب عشق عزیز است فرومگذارش

ئەي دل گەرچی باسی سەلامەتیت پیّ خوشە، بەلام عەشق زۆر خوشەویست و گرانبەهایە -
بە ھەموو عەزەبەکانییەو - وازی لیّ مەھیئە.

صحبت: باس. عافیت: سەلامەتی، بەبیّ خەمی و بیّ دەردی، بارسووکى.
خوش افتاد: پیّ خوش بوو.

جانب... فرومگذار: وازی لیّ مەھیئە، لایەنی بەرمەدە.

ئەي دل راستە بارسووکى و سەلامەتیت پیّ خوشە بەلام ناگاداربە عەشق بە ھەموو
نارەحەتی و دەرد و مەینەتیئەکانییەو گرانبەھا و خوشەویستە و دەستی لیّ ھەلمەگرە و
لایەنی بەرمەدە و وازی لیّ مەھیئە.

۸- صوفی سرخوش ازین است که کج کرد کلاه

بە جام دگر آشفته شود دستارش

لەمەي کە سۆفی سەرخۆش کلاوی خۆی لارکرد، بەدووپیئکی دیکە میژەرەکەي تیکدەچیت
و پەرتەوازە دەبیئت.

ازین دست: لەمەو، بەم جوړە، بەم شپوئە. کج: خوار، لار. کلاه: کلاو.
آشفته شود: تیکدەچیت و دەئالۆسکی، پەرتەوازە دەبی.

دستار: میژەرە، جامانە و مشکى و... ھتد، ھەرپارچەپەک کە لەسەر دەئالینرا.

سۆفی ھەریەمەي کە کەمی سەرخۆش بوو کلاوئەکەي لار کرد و کەمیتک لە رەوتی فەرمی و
رەسمی خۆی لایدا، گەر واپروات و دووپیئکی دیکەي شەرابی عەشق بنۆشیئ میژەرەکەشي
دەئالۆسکی و تیکدەچیت.

واتە سۆفی ھەرھیندە کەمی سەرخۆش بوو لە رەوتی فەرمی لایدا گەر بەتەواوی سەرخۆش
بیئت بەیەکجاری لەو رەوتە فەرمییە لادەدات.

لیژەدا خواجه وەسفی کاریگەری شەرابی عەشق دەکات لە چاککردنی (لە فەرمی
لادانی) سۆفیدا.

۹- دل حافظ که به دیدار تو خوگر شده بود

نازپرورد وصال است مجو آزارش

دلّی حافظ کە ھۆگری دیداری تۆ بوو (بەدیداری تۆوہ خوی گرتبوو) بەناز پەروردەي وەسل
و پیکەوہ بوونە، نازاری مەدە (لە ھەولّی نازاردانیدا مەبە).

خوگر شده بود: خوی بەدیداری تۆوہ گرتبوو، ھۆگری دیداری تۆ بوو.

ناز پرورد: بەناز پەروردە. مجو آزارش: نازاری مەدە، لەھەولّی نازاردانیدا مەبە.

ئەوي یار دلّی من کە لە دێریندا - ئەزەلدا - خوی بەدیدار و وەسلّی تۆوہ گرتبوو، ئیستاش
لە وەسلّی خۆت بیّ بەشی مەکە و بەو دوورییە نازاری مەدە.

غزه‌لی دووسهد و حه‌فتا و شه‌شم:

به‌حری هه‌زه‌جی هه‌شتی ته‌واو

(مفاعیلن مفاعیلن مفاعیلن)

۱- شراب تلخ می خواهم که مردافکن بود زورش

که تا یکدم بیاسایم ز دنیا و شر و شورش

داوای شرایبکی تال ده‌کهم که هیتی پیاو له‌ریشه ده‌ریتی، تاکو یه‌کسات له دنیا و شه‌ر و شو‌ری ناسوده‌م.

مردافکن: به‌هیتز و به‌توانا، پیاو له‌ریشه ده‌رهینن، ناوه‌لناویکی لیکدراوه له مرد (واته: پیاوی به‌هیتز و نازا) افکن (واته: بخه - له‌چاوگی افکنده‌وه و هرگیراوه که به‌واتای خستن دیت).

زور: هیتز. بیاسایم: ناسوده‌م. شروشور: شه‌روشور.

خواجه وه‌ک هه‌میشه داوای شرایبکی به‌هیتز ده‌کات تاله دنیا و شه‌روشور دنیا رزگاری بکات و بو‌ساتیک ناسوده بیت.

له‌راستیدا نه‌وهی له‌م به‌یتهدا جینگه‌ی سه‌رنج دانه ساغکردنه‌وهی به‌یته‌کویه، چونکه شه‌م به‌یته‌ته‌نانه‌ت له‌نوسخه دیرینه‌کانیشدا به‌چه‌ندین شیوه هاتوه که هه‌ندیکیان ده‌خرینه‌پروو:

۱- له هه‌ندی نوسخه‌دا (ی) ی نه‌ناسراوی له‌گه‌ل (شراب) دا هاتوه بو‌وته: (شرابی تلخ).

۲- له‌هه‌ندی نوسخه‌شدا له‌بری (تلخ) (مست) هاتوه و له‌گه‌ل (مست)یشدا (شرابی مست) هاتوه واته: (شراب تلخ) به‌شیوه‌ی دیکه‌ی (شراب تلخ) (شراب مست) هاتوه.

۳- له‌میسراعی دووه‌مدا و له‌بری (که‌تا) (مگر) هاتوه.

۴- هه‌روه‌ها له‌هه‌ندی نوسخه‌دا له‌بری (بیاسایم) (بر‌آسایم) هاتوه.

به‌لام هه‌رچون بیت شه‌م جیاوازیبانه زور رو‌ک‌شین و هیچ له‌مانای شه‌سلی به‌یته‌که ناگورن و به‌گشتی له‌به‌یته‌که‌دا شه‌راب (عه‌شقی نیلاهی) به‌مایه‌ی ناسوده‌یی له دنیا و شه‌روشور و ناشوبه‌کانی دنیا له‌قه‌له‌م دراوه.

۲- بیاور می که نتوان شد ز مکر آسمان ایمن

به لعب زهره‌ی چنگی و مریخ سلحشورش

مه‌ی به‌یتنه، چونکه ناتوانی له‌مه‌کری ناسمان - به‌یاریی زهره‌ی سازژهن و مه‌ریخی پاله‌وان و جه‌نگاوه‌ریبه‌وه - پاریزراو بین.

نتوان شد ایمن: ناتوانی بی‌خه‌م و پاریزراو بین.

زهره: شه‌ستیره‌ی زهره که به سازژهن و گورانی بیژی ناسمان ناسراوه.

چنگی: ساز ژهن. مریخ: مه‌ریخ.

سلحشور: جه‌نگاوه‌ر، پاله‌وانی که پیاوی شه‌روشور بیت و سه‌ری له‌شه‌ر بخوریت.

خواجه وه‌ک هه‌میشه بانگه‌وازی مه‌ینوشی ده‌کات چونکه مرؤف ناتوانی له مه‌کر و فیلی

ناسمان به‌زهره و مه‌ریخیه‌وه دلنیا و ده‌ربازیبت بویه فه‌راموشکردنی باشتیرین ریگه‌یه شه‌ویش

به‌شه‌رابی عه‌شقی نیلاهیبه.

۳- سماط دهر دون پرور ندارد شهد آسایش

مذاق حرص و آز ای دل بشوی از تلخ و از شورش

سفره‌ی روژگاری دون په‌روهر تامی ناسایشی تیا نیبه، نه‌ی دل چه‌شه‌ی ناره‌زوو و ناوات

له تالی و سویری نه‌ویشو و وازی لی بیتنه.

سماط: سفره. دون پرور: سفره‌په‌روهر، دون په‌روهر.

شهد آسایش: شیرینی ناسایش و هیمنی. مذاق: چه‌شه، هه‌ستی چه‌شتن.

آز: ناره‌زوو، ته‌ماع و حیرس.

خواجه لی‌ده‌دا دیسانه‌وه دلی خو‌ی (دۆستان) له وازه‌ینان و پشتکردنه دنیا ناگادار

ده‌کاته‌وه چونکه سفره‌ی دنیا و روژگاری هیچ و پوچ په‌روهر شیرینی ناسایش و هیمنی تیدا

ده‌ست ناکه‌ویت و تیایدا نیبه، بویه به‌دل ده‌لی نه‌ی دل مادام دنیا به‌م شیوه‌یه ده‌ست له تالی

و سویریبه‌کانی هه‌لگره و پشت له‌دولیا بکه.

۴- کمند صید بهرامی بیفکن جام جم بردار

که من پیمودم این صحرا نه بهرام است و نه گورش

که‌مه‌ندی راوی (به‌هرام)ی فریده و جامی جه‌مشید بگره ده‌ست، چونکه من شه‌م بیابانه‌م

برپوه، نه‌به‌هرامی تیداوه و نه‌(گور)ی.

بهرام: به‌هرام پاتزه‌یه‌مین پادشای ساسانیبه‌کان بوو، شه‌م پادشایه زور حه‌زی له راوی

(که‌ره‌کیوی = گور) بووه و هه‌ربویه به‌و ناوه‌ش - به‌رام گور - ناسراوه، له‌نیزامیدا سه‌بارده‌ت

به‌چیرۆکی به‌هرام هاتوه‌که روژیک به‌دراوی که‌ره‌کیویه‌که‌دا روژت تاچوه شه‌شکه‌وتیکه‌وه و ئیدی

پاش شه‌وه به‌یه‌کجاری ون بوو نه‌خوی دیار و نه‌قه‌بر و نه‌که‌ره‌کیوی.

گور: گور، که‌ره‌کیوی. بیفکن: فریده، وازی لی بیتنه. بردار: هه‌لگره.

پیمودم: بریم، ته‌یم کرد.

(جام جم) ره‌مزی عه‌شقی ویستی و شه‌رایی عه‌شقی دۆستییه و به‌پیتی ئهم به‌یتشه‌ش (راوی به‌هرامی) دنیا و له‌زه‌ته دنیا‌یی‌ه‌کانه، خواجه به‌م با‌ک‌گراونده‌وه ده‌لی:
 من له‌بیابانی دنیا‌دا گه‌راوم و ته‌یم کردووه نه‌ه‌ه‌والینک له‌به‌هرام هه‌یه نه‌له‌گۆری و هه‌یچ کامیان دیار نین، بۆیه تو واز له‌ دنیا‌ویستی به‌ینه و روو له‌شه‌رپاب و جامی جه‌مشیدی راز ناشکرکه‌ری شه‌رپاب بکه و بیگره‌ ده‌ست، چونکه دنیا هه‌یچ نییه و هه‌یچت ده‌ستگیر نابێ.
 (گور) لهم به‌یتشه‌دا (ایهام)ی تیدا‌یه و به‌هه‌ردوو مانای (گۆر و که‌ره‌کتیوی) به‌کار دیت.

۵- تکه کردن به درویشان منافی بزرگی نیست

سلیمان با چنان حشمت نظرها بود با مورش

ئاوردانه‌وه له‌ دهره‌ویشان له‌گه‌ل گه‌وره‌بیدا دژایه‌تی نییه، هه‌زه‌تی سوله‌یمان به‌وه‌مووه گه‌وره‌بیه‌وه ئاوری له‌ می‌روله‌ی ده‌دایه‌وه.
 نگه‌کردن: سه‌یر کردن، ئاوردانه‌وه. منافی: دژایه‌تی، سه‌ره‌وه.
 بزرگی: گه‌وره‌یی. مور: می‌روله.

بینگومان ئهم به‌یتشه‌ بۆیار / مه‌عشوقی گوتراوه و هه‌میشه عارفه‌کان ئهم پله به‌رزه به‌یار ده‌دن، خواجه به‌یار ده‌لی: ئه‌ی مه‌عشوقی گه‌وره و به‌رپز ئاوردانه‌وه و ده‌ستگرتی دهره‌ویش و بینه‌وایان له‌گه‌ل گه‌وره‌بیدا دژایه‌تی‌یان نییه، هه‌زه‌تی سوله‌یمان به‌وه‌مووه گه‌وره‌بیه‌وه که هه‌بیه‌و ئاوری له‌ می‌روله ئه‌دایه‌وه و رعایه‌تی می‌روله‌یه‌کی بچوکی ئه‌کرد.
 میسرایی دووه‌می به‌یتشه‌که ئاماژه‌یه به‌هاتنی له‌شکری هه‌زه‌تی سوله‌یمان و بانگه‌وازی سه‌رۆکی می‌روله‌کانه‌وه که له‌ سوره‌تی (النمل) ئایه‌تی (۲۷) دا باس‌کراوه.

۶- بیا تا در می صافیت راز دهر بنمایم

به شرط آن که ننمایی به کنج طبعان دل کورش

وه‌ره تا رازی رۆژگارت له‌ مه‌ی سافدا پشان‌بده‌م، به‌ومه‌رجه‌ی که ئه‌و رازه لای بی زه‌وق و دل کوپران نه‌درکیتنی.

بنمایم: دهرخه‌م، پشان‌بده‌م. کج طبع: بی زه‌وق. دل کور: دل کوپر.
 وه‌ک چه‌ن‌دین جاری دیکه حافظ دووباره‌ی کردووه‌ته‌وه، پتی‌وایه شه‌رایی سافی عه‌شقی نه‌پینیه‌کانی غه‌یب / رۆژگار دهره‌دخات، لی‌ره‌شدا ده‌لی وه‌ره تا له‌ شه‌رایی سافدا رازه‌کانت نیشان‌بده‌م به‌لام مه‌رجیک داده‌تیت که ئه‌میش نه‌درکاندنی ئه‌و رازانه‌یه لای مروقی بی زه‌وق و دل کوپری ناعارف که خواجه ئهم درکاندنه به‌مایه‌ی سه‌ردانانی عارفان ده‌زانیت و مه‌رجیکی گه‌وره‌ی عه‌شقی لای حافظ ئهم راز پاراستنه‌یه.

۷- کمان ابروی جانان نمی پیچد سر از حافظ

و لکین خنده می آید براین بازوی بی زورش

که‌مانی برۆی مه‌عشوق سه‌رپیچی له‌ حافظ ناکات به‌لام پیکه‌نینی به‌ بازووی بی هه‌یزی دیت.

نمی پیچد سر: سه‌رپیچی ناکات. بازو: بازو. بی زور: بی هه‌یز.

له‌راستیدا ئهم به‌یتشه‌ یه‌کی له‌ به‌یتشه‌ قووله‌ عه‌رفانییه‌کانی دنیا‌ی عه‌رفان و خودی حافظه‌، که‌مانی برۆی یار مه‌قامی (قاب قوسین) و قوربی مه‌عشوقه‌، قورب و نزیکی حه‌ق سه‌رپیچی له‌ حافظ ناکات به‌لام خه‌نده‌ی به‌ره‌ دیت که حافظ ناتوانی ئهم قورب و نزیکیه‌ ده‌ست‌بخات و هه‌ینه‌ لاوازه توانای ده‌ست‌خستنی ئهم مه‌قامه‌ی نییه.

واته: مه‌قاماتی قورب و... هتد خۆیان له‌ مرۆف نادزنده‌وه به‌لام مرۆف توانای نییه به‌ده‌ستیان به‌ینی.

غەزەلى دووسەد و حەفتا و حەوتەم:

بەحرى ھەزەجى شەشى مەحزوف

(مفاعيلن مفاعيلن فعولن)

۱-خوشا شيراز و وضع بى مثالش

خداوندا نكەدار از زوالش

چ خۆشە شيراز و بارودەخى بى ھاوتاي، خوايە لە لەناوچوون بېپاريزە.

بى مثال: بى ھاوتا. نكەدار: بېپاريزە. زوال: لەناوچوون، كۆتايى ھاتن.

خواجە لەم غەزەلەدا جگە لە وەسفى سروشتى شيراز و خەلكەكەى ھۆگرى خۆى بۆ

شيراز دەخاتەروو.

لەراستيدا غەزەلېكى زۆر سادەى وەسف ئاميزە كە حافظ بۆ زىدى خۆى گوتووە و

بەئاشكرا وەسفیدەكات و لە خوا داوادمەكات كەبېپاريزيت.

۲- ز ركناباد ما صد لَوْحِشَ اللّٰه

كە عمير خضر مى بخشد زلالش

سەد جار چاوى بەد لە (روكناباد)ى ئيمە دورر بېت، كەئاوى زولالى تەمەنى خدر

(جاويدانى) دەبەخشيت.

ز ركناباد: ئاويكە لەنزىكەى (۱۰) كېلۆمەترى شيرازدا لە غەزەلى (۲۱) دا بەدرېژى

باسمان كرددووە.

لوحش اللّٰه: لەبنەرەتدا ئەم دەستەواژەيە (لا اوحش اللّٰه)يە كە بەواتاي (خوا ترسناكى

نەكات) سودى لەشەرەكەيدا نووسيوپەتى: واتە خوا بېپاريزيت و ويرانى نەكات و واى لى بى

كە لە چۆلى و ويرانيدا ترسناك بېت. {سودى، ج ۳، ل ۱۶۲۱}

زالال: زولال، مەبەست لەئاوى زولالە.

واتە جۆگە و ئاوى روكنابادى شيرازى ئيمە كە خوا لە چاوى بەد بەدوورى بگريت و ھەر بە

ئاوهدانى بېھتايپتەو ھيئندە بەفەرە كە ئاوە زولالەكەى وەك ئاوى زولمات و حەيات تەمەن و

عومرى جاويدان و نەمر (وەك خدرى زيندە) دەبەخشيت و ئاوى زولالى مایەى تەمەن دريژيە.

۳- میان جعفر آباد و مصلی

عبیر آمیز می آید شمالش

لەنتوان جەعفەر ئاوا و موسەللا دا شەمالى بوونى خۆشدارى - كەدەلئى عەبیرە - ديت.

جعفر آباد: جەعفەر ئاوا، گونديكى بچووكى دەوروپەرى شيراز.

مصلا: دەشتى موسەللا لە دەوروپەرى شيراز بوو كەشويىنى سەيران بوو ئيستا گۆرى

حافظ لەوييە.

عەبیر: عەترى بۆخۆش. شمال: شەمال- باى فينكى باكوور.

لەم بەيتەدا خواجە وەسفى شەمالى شيراز دەكات كە لەگەل فينكىدا كاتى لەنتوان جەعفەر

ئاوا و موسەللا دا ھەلدەكات ھيئندە بۆنى خۆشە ئەلئى عەترى تيكەل كراوہ.

۴- بە شيراز آى و فيض روح قدسى

بخواه از مردم صاحب كمالش

وەرە بۆشيراز و بەخشى روح القدس (گيانى پيرۆز) لە خەلكى خاوەن كەمال و جوان داوايەكە.

آى: وەرە.

روح قدس: ھەزرتى جوپرەئيل، گيانبەخش ليرەدا مەبەست لەم گيانبەخشيەى دوایيە.

خواجە خەلكى شيراز بەخەلكىكى خاوەن كەمال دەزانيت و وەسفيان دەكات و پيوايە كە

ھاوادمى كردنى خەلكى شيراز دەبیتەمايەى نوپكردەوہى گيان و گيانبەخشە بۆيە دەلئى وەرە

بۆ شيراز و لە ھاوادمى خەلكە بەكەمالەكەيدا گيانى خۆت نوپ بکەرەوہ.

۵- كە نام قند مصرى بُرد اينجا

كە شيرينان ندادند انفعالش

كى ليرە ناوى شەكرى ميسرى بردووە شيرينەكان شەرمەزاريان نەكردووە.

كە: كى. قند: شەكر. قند مصرى: شەكرى ميسرى كەجاران بەناوبانگ بووہ.

شيرينان: جوانانى شيرين رەفتار شيرين كەلام و شيرين ئەندام.

انفعال: شەرمەزار. ندادند انفعالش: شەرمەزاريان نەكردووە.

واتە: جوانانى شيرينى شيراز، ھيئندە شيرين كە ئەگەر يەكى ليرە باسى شيرينى شەكرى

ميسرى كە جارن بەناوبانگ بووہ بكات شەرمەزاري دەكەن و تەريق دەبیتەوہ، بەكورتى

شيرينانى شيراز لەشەكرى ميسرى شيرين ترن.

۶- صبا زان لولى شنگول سرمست

چەدارى آگهى چون است حالش

سەبا چ خەبەريكت لەو كوليە شۆخە سەرمەستە ھەيە؟ حالتى چۆنە؟

لولی: کولی، لوللی له نه سلدا دومه گورانبيته ژه کان بوون، به لām لای خواجه یاری شهنگ و شوخه.

شنگول: شهنگ، شوخ. چه داری آگهی: چه خه بهر و هه والیکت هه یه. خواجه لیبه دا هه والی یار له سه با نه پرسیت و نه حوالی یاری شوخ ده پرسی.

۷- مکن بیدار ازین خوابم خدارا

که دارم عشرتی خوش با خیالش

بو خاتری خوا لهم خه و هم هه لمه ستینه چونکه به خه یالی نه ووهه حالیکه (هاوده میبه کی) خوشم هه یه.

عشرت: هاوده می و رابواردن له گه ل دستاندا.

خواجه داوا ده کات لهم خه و هه شوخه یاری هاوده می یاران که به خه یالی رووی یاره ووه چیژی لی ده بینی بیداری نه که نه ووه.

۸- گر آن شیرین پسر خونم بریزد

دلا چون شیر مادر کن حلالش

نه ی دل گهر نه و کوره شیرینه خوینم بریزی و هه شیر دایکی گهر دنی نازاد که. کن حلالش: گهر دنی نازاد که.

له راستیدا نه م به یته له و والته دا به لگه یه که بو نه و که سانه ی که پیمان وایه حافظ هه زی له مندالی جوان و لووسکه له بووه به لām قوولایی به یته که هیچ ناما ژه یه کی لهوشیوه یه تییدا نیبه و ته نیا و هه کورف و نه ریتی نه و سه رده مه خواجه ش به یته کی به م شیوه یه گوتووه و هه سفی کوری کردووه.

۹- چرا حافظ چو می ترسیدی از هجر

نکردی شکر ایام وصالش

حافظ تو که له هیجران ده ترسای بوچی شوکری روژگاری پیکه ووه بوونیت نه کرد.

می ترسیدی: ده ترسایت.

واته: تو که نیعمه تی ویسالی نه ورت به که م دایه قه له م و شوکری نه و نیعمه ته ت نه کرد بویه که و تیتته روژگاری دابران و هیجران که له م هیجرانه ده ترسای بوچی شوکری نه و روژانه ی ویسالت نه ده کرد تا دو چاری دابران نه بیت.

غزه لی دووسه د و هفتا و هه شته م:

به حری موجه ته سی هه شتی مه خبونی نه سله می موسبه غ

(مفاعیلن فعلا تین مفاعیلن فع لان)

۱- چو برشکست صبا زلف عنبر افشانش

به هر شکسته که پیویست تازه شد جانش

له وکاته و هه ی سه با زولقی عه نه بر پرژینی لول و چین چین کرد به هر شکسته و بیته یه یه ده که ویت گیانی تازه ده بیتته ووه.

برشکست: چین چین و لول کردن. عنبر افشان: عه تر پرژین.

شکسته: بی هیز، دامار.

سه با که هه ناسه ی ره همانیه و زولقی عه تر پرژین و بوخوشی یاری تیکناره و چین چین و لوللی کردووه، له وساره بوخوش بووه و هه رکه به سه ر هه ر بیته یه و تیکشکا و یکی عه شقدا هه لده کات گیانیکه تازه ی به به ردا ده کاته ووه، واته هه ناسه ی ره همانی له به رده که تی بوئی خوشی - حیجاب - زولقه ووه بووه ته مایه ی زیندوو کرده و هه ی گیان و گور و تین پی به خشینه ووه.

د. خرمشاهی له شهر حی نه م به یته دا (صبا) ی به کار داناره و به م شیوه یه به یته که ی لیکدا و هه ووه:

چون بادی سه با ی بیمار ناسا و گیان خه سته پیچ و چینی خسته زولقی یاری منه ووه له نیتوان نه لقه کانی سو را و چالا کیبه ک و گیانیکه تازه ی به به ردا کرا. {حافظ نامه خرمشاهی، ج ۲، ل ۸۸۱}

۲- کجاست همغسی تا به شرح عرضه دهم

که دل چه می کشد از روزگار هجرانش

کوا هاوده میک تا به دریزی بو ی باسکه م که دل له ده ست روژگاری دابرا نی یار چ مه یه تیک ده کیشت.

همغس: هاوده م، ره فیق و هاو ری.

به شرح: به دریزی.

عرضه دهم: باسی که م.

می کشد: ده کیشتی.

خواجه له تاو فيرقهت و دووری یاری حق، مهینهت و عهزابتیکی زور ده کیشی به لّام هاو ده م و هاو پازیتیکی دهست ناکه ویت که بوی باسبکات بویه لیږده ده لّی کوا هاو پازیتیک تا به دریتوی عهزابه کانی دلمی له تاو دووری یار بوی باسبکهم.

۳- برید صبح وفانامه‌ای که برد به دوست

ز خون دیده‌ی ما بود مهر عنوانش

ثو و هفا نامه‌ییه‌ی که قاسیدی سپیده بردی بوی دۆست مۆری نیشانه‌ک‌ی له خوینی چاومان بوو. برید: قاسید، نامه‌بهر. وفانامه: وهفانامه، نامه‌ی وهفاداری، په‌یمانامه. عنوان: مۆری نونیشان.

ثو په‌یمان و وهفانامه‌ییه‌ی من که قاسیدی سپیده - کهسه‌بایه - بردی بوی دۆست به‌خوینی چاوم مۆرم کردبوو، واته هینده گریابووم به‌سه‌ریدا که فرمیسیکی چاوم بسووه خوین و به‌و خوینه مۆرکراوو هر به‌و خوینه‌ش نونیشان‌که نووسرابوو.

خواجه له م و هفا و په‌یمانامه‌ییه‌دا نه‌وپه‌ری نیاز و پیوستی خوئی به‌ معشوقی حقه دووباره ده‌کاته‌وه.

له هندی نوسخدا - قزوینی، خرمشاهی... - ثم به‌یته نه‌هاتوو، د. هرویش (برید صبح وفا) خویندوویه‌تییه‌وه.

۴- زمانه از ورق گل مثال روی تو بست

ولی ز شرم تو در غنچه کرد پنهانش

رۆژگار په‌یکه‌ری تۆی به‌گه‌لای گول دروستکرد به‌لّام له‌شهرحی تۆوه له‌خونچه‌دا شاردییه‌وه و ده‌ری نه‌خست.

ورق: گه‌لّ. مثال: په‌یکه‌ر. بست: دروستکرد.

له هیچ رۆژگار پیکدا و هیچ دروسکراویک نه‌یتوانیوه شیوه‌ی معشوق و په‌یکه‌ری ثو دروستبکات، چونکه هرگیز معشوقی حقه قابیلی دروستکردن و په‌یکه‌ر بوی سازدان نییه.

لیږده‌دا خواجه به‌شیوه‌ییه‌کی جوان ثم حه‌قیقه‌ته ده‌لیتته‌وه: رۆژگار وک یادگار پیک په‌یکه‌ر و شیوه‌ی تۆی له‌گه‌لای گول دروستکرد، به‌لّام پاشتر که‌لیی روانی له‌شهرمی تۆدا له‌نیو خونچه‌ی نه‌کراوه‌دا شاردییه‌وه و ده‌ری نه‌خست، ثم مه‌ش به‌و واتایه‌ی ته‌نانه‌ت په‌ری گولیش به‌هیچ جهسته‌یه‌ک شایانی ثوه نییه که په‌یکه‌ری تۆ و شیوه‌ی تۆی لی دروستبکریت.

۵- تو خسته‌ای و نشد عشق را کرانه پدید

تبارک الله ازین ره که نیست پایانش

تۆ هیلاکی و سنوور و که‌ناری عه‌شقیش دیار نه‌که‌وت، ماشه‌لّلا (ثه‌ک) له‌م رییه‌ که کۆتایی نییه.

کرانه: که‌نار، سنوور و لیوار. نشد پدید: ده‌رنه‌که‌وت.

تبارک الله: ماشه‌لّلا (بوی ناه‌رین کردن) ثه‌ک، ثه‌ه، وای (بوی سه‌رسوپمان).

عارفه‌کان هم‌میشه ثم گوته‌یه‌ی حافظ دووباره ده‌که‌نه‌وه و ده‌لیت عه‌شقی خودا سه‌ره‌تای هه‌یه و کۆتایی نییه، حافظ ریگه‌ی عه‌شقی نیلاهی به‌ریگه‌یه‌کی دواپی نه‌هاتوو، ده‌ریا‌یه‌کی بی بنی ترسناک و شه‌پۆلدار... داوه‌ته قه‌لّم، لیږده‌دا سه‌رسوپمانی خوئی ته‌نانه‌ت نه‌فسوسی خوئی له‌م بی کۆتاییه‌ پيشانده‌دات، ثه‌کری (تۆ) لیږده‌دا خودی خواجه یا هرکه‌سیکی ریگه‌ی عه‌شقی نیلاهی بیته که له‌ریگادا هیلاک و ماندوو ده‌بیته ثو ده‌لی: تۆ هیلاک و ماندوویت و ثم ریگه‌ی عه‌شقه‌ش هرگیز کۆتایی نایه‌ت.

خه‌قی لاهوری له‌شهرحه‌ک‌ی خویدا فرموویه‌تی قودسی له (کشف الاسرار) وه نه‌قل کردوو که‌باس له‌بی کۆتایی عه‌شقی نیلاهی ده‌کات له فرمووده‌که‌دا خودا ده‌فرمی: ((یا احمد لیس محبتي لاغايه و لانهاي)) {ختمی لاهوری، ج ۳، ل ۱۸۹۳}

له‌بری (خسته‌ای) (خفته‌لی) هاتوو و (د. معینیان) یش نامازهی به‌نوسخه‌ی (مسعود فرزند) داوه‌که (بسی شدم) هاتوو واته (زور رۆیشتم و ریگه‌م کرد) که‌ثو پیی وایه ثم شیوه‌یه له‌بارتره به‌لّام له‌نوسخه باوه‌ری پیکراوه‌کاندا نه‌هاتوو. {پروانه مهدی معینیان، ل ۴۵۹}

۶- جمال کعبه مگر عذر رهروان خواهد

که جان سوخته دلان سوخت در بیابانش

مه‌گه‌ر جوانی که‌عبه به‌ هانای ریوارانه‌وه بیته چونکه گیانی عاشقان له بیابانه‌که‌یدا سووتا.

عذر خواهد: پۆزش به‌ینه‌وه، له راستیدا لیږده‌دا به‌هانا هاتن و دلدانه‌وه و تین و تاویپیدانه‌ویه.

سوخته دلان: عاشقانی دلسووتاو.

که‌عبه یاره و نه‌زرگی ژوانی ثو معشوقه‌یه، به‌لّام ریگه‌ی گه‌یشتن به‌و معشوقه‌ وه که‌به‌یتی پیشوردا نامازهی پیداو ریگه‌یه‌کی دوور و دریتوی هر نه‌برایه‌وه و بیابانیتکی سووتینهر و پر له‌درکی موغیلانه.

خواجه لیږده‌دا ده‌لی: مه‌گه‌ر جوانی یار بتوانی بیته پۆزش و دلده‌ره‌وه‌ی عاشقان و ریوارانی ثو ریگه‌یه چونکه به‌ راستی نه‌وان له ریگه‌ی گه‌یشتن به‌و یار و معشوقه‌دا گیانینان داناوه.

واته مه‌گه‌ر وه‌سل و ژوانی یار بتوانی عه‌زایی ریگه له‌بیر ری‌بوارانی عه‌شق و سالکانی ته‌ریقه‌ت بباته‌وه و قه‌ره‌بوویان بکاته‌وه.

۷- ب‌دین شکسته‌ی بیت الحزن که می آرد

نشان یوسف دل از چه زرخدانش

کی نیشانه و هه‌والکی یوسفی دل له‌چالی چه‌ناگه‌ی نه‌وه‌وه بو‌ئم داماو و تی‌کشکاوه‌ی مالی غه‌مه ده‌هینیت.

بیت الحزن: مالی خه‌م و خه‌فت، ئاماژیه به (بیت الاحزان) ده‌که‌ی هه‌زرتی یه‌عقوب پاش ونبوونی هه‌زرتی یوسف.

می آرد: ده‌هینی.

چه: چان.

خواجه دلی خوی به‌یوسفی ونبوو و خۆشی به‌یه‌عقوبی نیو ژورور و مالی خه‌مه‌کان داوه‌ته‌قه‌له‌م، ده‌لی: دل‌م که وه‌ک یوسف که‌وتووه‌ته نیو چالی چه‌ناگه‌ی یاره‌وه و دو‌چاری عشق و جوانی نه‌بووه و منیش نیستا له‌مالی خه‌مه‌کانی یه‌عقوب ئاسا به‌بیته‌زی و داماو که‌وتووم و کی نه‌توانی نه‌و یوسفه گومبووه‌ی دل‌م له‌چالی چه‌ناگه (داوی عه‌شقی) نه‌و یاره‌وه‌ری‌نی و بزم به‌هینیتته‌وه. بو‌ئم کولبه‌ی نه‌هزانه.

۷- ب‌گیرم آن سر زلف و به دست خواجه دهم

که سوخت حافظ بیدل ز مکر و دستانش

نه‌و سه‌ری زولفه ده‌گرم و ده‌یده‌مه ده‌ست خواجه، چونکه حافظی بی‌دل سووتا له‌تاو مه‌کر و حیلای نه‌و.

دستان: نه‌فسون و فروفیل.

خواجه، گه‌وره و به‌ریز مه‌به‌ست لپی وه‌زیری گه‌وره (سودی، ج ۳، ل ۱۶۲۷) خواجه جلال الدین تورانشان وه‌زیری شاه شو‌جاع { معینیان، ل ۴۵۹ } خاوه‌ن مال و فه‌رمانه‌وه‌ای گه‌وره { لاهوری ج ۲، ل ۱۸۹۲ } وه‌زیری سه‌رده‌م { هروی، ج ۳، ل ۱۱۷۳ }.

غه‌زله‌که به‌گشتی باس له‌مه‌ینه‌تیبه‌کانی زولفی یار و لوول و چین چینی و سه‌ختی کی‌شانه‌کانی حافظ ده‌کات له‌ده‌ست نه‌و، بو‌یه لی‌ره‌دا خواجه نه‌و زولفه ده‌باته به‌رده‌م دادگا و ته‌سلیمی (خواجه) ی ده‌کات تا دادگایی بکات خه‌تمی لاهوری نووسیه‌تی پرچی یه‌کی گرتنی و داده‌ستی یه‌کی‌کی دیکه شکات لی‌کردنه و به‌مه‌به‌ستی ته‌مبی‌کردنیه‌تی - چونکه نه‌و

زولفه به‌مه‌کر و فروفیله‌کانی حافظی عاشقیان سووتاندوو به‌م بییه لی‌ره‌دا حافظ له‌ناستانه‌ی هه‌فدا شکات له‌حیجایی روی نه‌و زولفه‌ی لوول - ده‌کات و له‌تاو نه‌م په‌رده زۆرانه‌ی سه‌ره‌ری عه‌شق به‌ته‌واوی هیلاک و ماندوو بووه.

غزه‌لی دووسهد و حه‌فتا و نوپه‌م:

به‌حری ره‌مه‌لی هه‌شتی مه‌خبونی محزوف
(فاعلاتن فاعلاتن فعلاتن فعلن)

۱- یارب آن نوگل خندان که سپردی به منش

می سپارم به تو از چشم حسود چمنش

خواهیه نهو تازه‌گوله شادومانه‌ی که سپاردت به‌من، نه‌سیسپیرم به‌تو له‌چاوی پیسی
میرگوزار و باخ.

نوگل: تازه‌گول، گولی تازه‌پشکووت، به‌مه‌به‌ست له‌مه‌عشوقی مندال و تازه‌پینگه‌یشتووه.
خندان: شادومان. سپردی: سپاردن.

می‌سپارم: ده‌سیسپیرم.

چمن: می‌رگوزار، باخ.

بی‌گومان گول له‌باخ و می‌رگوزار ده‌پشکووی، به‌لام نه‌م گوله تازه‌پشکووتووه‌ی خواجه هیئنده
جوانه که خودی باخچه‌ش هه‌سوودی پی‌ده‌بات و چاوی لی‌ده‌کات بویه حافظ به‌خودا ده‌لی:
په‌روه‌ردگار نهو گوله تازه‌پشکووتووه (نهو یاره‌مندال) ی که به‌منت به‌خشی له‌چاوی باخچه
به‌دووری بگره چونکه هیئنده جوانه هه‌مووکه‌س هه‌سوودی پی‌ده‌بات ته‌نانه‌ت باخچه‌ش.

۲- گرچه از کوی وفا گشت به صد مرحله دور

دور باد آفت دور فلک از جان و تنش

گهرچی سه‌دان قوناغ له‌کولانی وه‌فا دوور که‌وته‌وه خوابکات به‌لای دهوری رۆژگار له‌گیان و
جه‌سته‌ی دوور بی‌ت.

دوور گشت: دوور که‌وته‌وه.

مرحله: قوناغ.

آفت: به‌لا و ثافات.

تن: جه‌سته.

هه‌رچه‌نده نهو یاره تازه‌پشکووتووه هیئنده بی‌وه‌فایه که‌سه‌د قوناغ له‌کولانی وه‌فا
دوور که‌وته‌وته‌وه، به‌لام هیشتا حافظ هه‌ر دوعای خیری بؤ ده‌کات و خوازیاره که‌گیان و
جه‌سته‌ی له‌به‌لا و ثافات رۆژگار و فه‌له‌ک به‌دوور بی‌ت.

۳- گر به سر منزل سلمی رسی ای باد صبا

چشم دارم که سلامی برسانی ز منش

نه‌ی بادی سه‌با گهر به‌مائی سه‌ما گه‌یشتی، ئومیده‌وارم که له‌لایه‌ن منه‌وه سه‌لامی‌کی
پی‌بگه‌یه‌نیت.

سلمی: سه‌ما، ناوی مه‌عشوقه و زیاتر له‌ئه‌ده‌بیاتی عه‌ره‌بیدا به‌کار دیت.

رسی: گه‌یشتی. چشم دارم: ئومیده‌وارم.

سلامی برسانی: سه‌لامی‌ک بگه‌یه‌نیت.

حافظ به‌بای سه‌با ده‌لیت ئومیده‌وارم گهر پیت که‌وته مائی مه‌عشوق سه‌لامی‌کی منی
پی‌بگه‌یه‌نیت.

۴- به ادب نافه گشائی کن از آن زلف سیاه

جای دل‌های عزیز ست به هم برزنش

به نه‌ده‌به‌وه گریی بؤخوشی نهو پرچه ره‌ش‌ی بکه‌روهه جینگه‌ی دلی نازیزه‌کانه مه‌یده به‌یه‌کدا.
نافه گشایی: سه‌ری کیسی میسک کردنه‌وه (که له‌غه‌زله‌ی یه‌که‌مدا به‌دریژی لیی دواوین).
کن: بکه.
مه‌به‌ست سه‌ری میسک کردنه‌وه‌ی کردنی له‌پرچی یار کردنه‌وه‌ی گریی بؤخوشی نهو
پرچه ره‌شه.

به‌هم برزن: مه‌یده به‌یه‌کدا، مه‌ی نالۆس‌کینه.

۵- گو دلم حقّ وفا باخط و خالت دارد

محترم دار در آن طره‌ی عنبر شکنش

۶- درمقامی که به یاد لب او می نوشند

سغله آن مست که باشد خبر از خویشتنش

۷- عرض و مال از در میخانه نشاید اندوخت

هرکه این آب خورد رخت به دریا فکنش

۸- هرکه باشد زملا انده عشقش نه حلال

سر ما و قدمش یا لب ما و دهنش

۹- شعر حافظ همه بیت الغزل معرفت است

آفرین بر نفس دلکش و لطف سخنش